

ROMÂNIA
MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE

BULETINUL

UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE

"CAROL I"

SERIE
NOUĂ

4
—
octombrie
decembrie
—
2009

ANUL
XIX

PUBLICAȚIE ȘTIINȚIFICĂ DE IMPORTANȚĂ NAȚIONALĂ DE CATEGORIA "B"
RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE
DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR (CNCSIS)

PUBLICAȚIE FONDATĂ ÎN ANUL 1937

*Responsabilitatea privind conținutul articolelor
revine în totalitate autorilor.*

BULETINUL UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE "CAROL I"

C U P R I N S

Justiția tranzițională ca element al bunei guvernări în societățile posttotalitare.....	9

Prof.dr. ION DRAGOMAN
Av. VIOLETA-LUIZA BELCIU

Justiția și afacerile interne în spațiul administrativ al UE	18

Col.prof.univ.dr. CONSTANTIN IORDACHE

Analiza unui „actor” (națiuni) din perspectiva influenței „variabilelor critice” specifice mediului operațional contemporan	26

Col.(r) prof.univ.dr. ION BĂLĂCEANU

Simularea acțiunilor militare	34

Lect. univ.dr. IULIAN MARTIN

Implicațiile capacităților facilitate de rețea asupra organizării rețelelor radio de mare capacitate	50

AUREL BUCUR
GRUIA TIMOFTE

Avantajele noilor tehnologii în dezvoltarea comunicațiilor militare	57

GRUIA TIMOFTE
AUREL BUCUR

Aspecte privind recunoașterea națională, compatibilitatea și comparabilitatea internațională a calificărilor dobândite de absolvenții programelor de studii desfășurate în Universitatea Națională de Apărare „Carol I”	64
<i>Lt.col.conf.univ.dr. MARIUS VICTOR ROȘCA</i>	
Informația și sistemele informaționale în spațiul de luptă modern.....	75
<i>Lt.col.drd. LIVIU VASILE STAN</i>	
Caracteristicile și rolul spațiului de luptă în acțiunile militare ale viitorului.....	87
<i>Lt.col.drd. LIVIU VASILE STAN</i>	
Asigurarea și consilierea – activități prin care auditul intern își consolidează locul și rolul de control într-o organizație.....	94
<i>Cms. șef drd. ADRIAN BĂNCUȚĂ</i>	
<i>Col. (r) prof.univ.dr. BENONE ANDRONIC</i>	
The use of e-mail activities in on-line courses	104
<i>Conf.univ.dr. ANA-MARIA CHISEGA-NEGRILĂ</i>	
Schimbări în registrul și ierarhia valorilor militare	109
<i>Psiholog FLAVIA-EMILIA STAN</i>	
Mediul de securitate și fenomenul globalizării	123
<i>Lt.col. DRAGOȘ-DUMITRU IACOB</i>	
Evoluții și considerații privind structurile de comandă-control din cadrul NATO.....	130
<i>Col. DUMITRU PANĂ</i>	
Beneficii și costuri implicate de apartenența la NATO.....	138
<i>Lt.col. MONICA DANCĂU</i>	
Relația dintre sistemul de planificare, programare, bugetare și evaluare (PPBES) al armatei și managementul financiar-contabil	146
<i>Lt.col. MONICA DANCĂU</i>	
Informația – factor de putere în cadrul conflictelor militare moderne	155
<i>Mr. MIHAI BĂLȚĂTESCU</i>	

Considerații privind operațiile informaționale în conflictele militare moderne	164
<i>Mr. MIHAI BĂLȚĂTESCU</i>	
Cadrul juridic național de participare a forțelor armate la operații multinaționale de menținere a păcii.....	174
<i>Drd. IONELA CORINA VÎLCEA</i>	
Rolul instituțiilor europene cu atribuții în domeniul securității și apărării.....	179
<i>Drd. DIDINA-MARIANA MIHAI</i>	
Instrumente juridice ONU pentru combaterea terorismului și a crimei organizate transfrontaliere	185
<i>Lt.col.drd. CLAUDIU LAZĂR</i>	
Conceptul de securitate energetică în viziunea Uniunii Europene	192
<i>Drd.ing.ec. MIHAI COSMIN DUȚU</i>	
Evoluția istorică a dreptului internațional umanitar	203
<i>Lt.col. ROLAND-DORIAN ENE</i>	
Conferința pentru constituirea Pactului de la Varșovia. Participarea românească.....	213
<i>Lt.col.dr. LAURENȚIU-CRISTIAN DUMITRU</i>	
Factori de recunoaștere analizați în vederea aplicării juste a tehnicilor de mascare	222
<i>Lt.col.drd. COSTINEL NIȚU</i>	
Culegerea informațiilor în conflictele militare moderne – amenințare de tip nou contra mascării.....	230
<i>Lt.col.drd. COSTINEL NIȚU</i>	
Îndeplinirea obligațiilor asumate de România în procesul de integrare în structurile europene	240
<i>Lt.col.dr. MIHAELA HOARĂ</i>	
Implicațiile dinamismului mediului european de securitate asupra securității naționale	254
<i>Lt.col.dr. MIHAELA HOARĂ</i>	

Influența procesului de globalizare asupra domeniului militar	263
<i>Lt.col.drd. OVIDIU MOȘOIU</i>	
Decizia și procesul decizional	273
<i>Lt.col. NICOLAE HANEȘ</i>	
Cadrul instituțional al problematicii migrației în România	279
<i>CRISTINA-ANTOANETA ROTARU</i>	
<i>ALEXANDRU STOICA</i>	
Impactul controlului intern asupra managementului activității economice	293
<i>Lect.univ.dr. CORNEL CRIȘAN</i>	
<i>Lect.univ.dr. LUDOVICA BREBAN</i>	
Societatea informațională și societatea cunoașterii	317
<i>Col. VALENTIN GIUPANA</i>	
Modalități de gestionare a crizelor determinate de noul concept de securitate internațională	328
<i>Comisar IONEL TUCMURUZ</i>	
Factori de risc din mediul internațional.....	341
<i>Comisar șef VASILE MARCEL ȚURLOIU</i>	
<i>Col.dr. EMIL MARE</i>	
Riscuri, amenințări și vulnerabilități transfrontaliere	347
<i>Cms. șef DAN SILVIU BARDAȘ</i>	
Întrebuințarea structurilor HUMINT/CI în operațiile militare întrunite.....	358
<i>Lt.col.drd. CĂTĂLIN CÎRLĂNARU</i>	
<i>Lt.col.drd. COSTINEL NIȚU</i>	
Posibilitățile explicative ale procesărilor de tip interacționist.....	363
<i>Lt. MARINEL-ADI MUSTAȚĂ</i>	
Interpretarea procesual-organică a procesualității interpretative – deschideri către practica decizională din organizația militară.....	368
<i>Lt. MARINEL-ADI MUSTAȚĂ</i>	
Rolul NATO în prevenirea și gestionarea crizelor	373
<i>Drd. MARIA PRIOTEASA</i>	

Rolul și utilitatea forței militare în atingerea obiectivelor politice în secolul al XXI-lea	378
<i>Lt.col. DANIEL PETRESCU</i>	
Pot fi acuzați românii de dezastrul de la Stalingrad?.....	384
<i>Lt.col.dr. LAURENȚIU-CRISTIAN DUMITRU</i>	
Rolul, funcțiile și clasificarea informațiilor privind apărarea.....	396
<i>Lt.col.drd. CLAUDIU-VICENȚIU TOMA</i>	
Rolul cercetărilor calitative și cantitative în dezvoltarea marketingului recrutării candidaților pentru profesia militară.....	403
<i>Mr.drd. MIHAI BOGDAN ALEXANDRESCU</i>	
Acțiunile militare moderne în actualul mediu de securitate	414
<i>Drd. LUCIAN BORCAN</i>	
<i>Col.(r) prof.univ.dr.ing. EUGEN SITEANU</i>	
Prevenirea și intervenția în situații de urgență	424
<i>MARINICĂ CAZACU</i>	
Principalele riscuri, amenințări și vulnerabilități generatoare de situații de urgență la nivel național și regional	430
<i>MARINICĂ CAZACU</i>	
Securitatea și procesele globalizării	434
<i>Drd. CATHERINE PĂVĂLOIU</i>	
Evoluția securității către standardele euroatlantice	441
<i>Drd. CATHERINE PĂVĂLOIU</i>	
Hydrogen – a fuel for the future.....	448
<i>CP II ing. FLORENTINA CONDREA</i>	
<i>CP III ing. CIPRIAN CHISEGA-NEGRILĂ</i>	
<i>Dr. STAVROULA CHRISTOU</i>	
Structures and terms of legal English.....	456
<i>Lect.univ.drd. ONORINA BOTEZAT</i>	
Mizele mobilității sociale: „La Place” de Annie Ernaux.....	464
<i>Prof.univ.dr. EMINE BOGENAC DEMIREL</i>	
<i>Prof.univ.dr. ARZU KUNT</i>	

Război și identități multiple în opera lui Constantin Virgil Gheorghiu.....	473
<i>Asist. GABRIELA ILIUȚĂ</i>	
The artist's prerogative to differ: Nathaniel Hawthorne's <i>the artist of the beautiful</i>	482
<i>Conf.univ.dr. SABBAR SULTAN</i>	
The image of „Woman Warrior” in the 19 th century	496
<i>Lect.univ.dr. RAMONA MIHĂILĂ</i>	

JUSTIȚIA TRANZIȚIONALĂ CA ELEMENT AL BUNEI GUVERNĂRI ÎN SOCIETĂȚILE POSTTOTALITARE

TRANSITIONAL JUSTICE AND GOOD GOVERNANCE IN POSTTOTALITARIAN SOCIETIES

Prof.dr. Ion DRAGOMAN*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Av. Violeta-Luiza BELCIU**

Baroul de avocați București

Justiția tranzițională are ca scop redarea demnității victimelor, construirea încrederii între grupurile aflate în conflict și sprijinirea schimbărilor instituționale necesare pentru a se crea relații noi în cadrul populației pentru a inaugura legea, fără a sprijini practicile ce duc la impunitate totală sau parțială.

Totuși, în situații de postconflict, guvernele trebuie să facă față și altor nevoi presante, ca de exemplu, dezarmarea forțelor de luptă, îmbunătățirea securității civililor, compensările acordate victimelor și relansarea economiei unei societăți aflate în ruină. Acest articol explorează relația dintre aceste nevoi și mecanismele justiției de tranziție și evaluează în mod critic influența lor asupra formelor pe care le-a luat justiția în situațiile post conflict. În esență, conceptul de justiție tranzițională este o combinație a noțiunilor de tranziție și justiție.

Transitional justice aims to restore victims' dignity, build confidence between warring groups and foster the institutional changes needed to bring about a new relationship within the population, in order to usher in the rule of law without endorsing practices that amount to total or partial impunity. In situations of post-conflict, however, governments are also faced with other pressing needs, such as disarming fighting forces, improving civilian security, compensating victims and relaunching the economy of a society in ruins. This article explores the relationship between these needs and transitional justice mechanisms, and critically evaluates their influence on the forms justice has taken in post-conflict situations. In essence, the concept of transitional justice coalesces the notions of „transition” and „justice”.

Cuvinte cheie: justiție tranzițională, bună guvernare, proceduri juridice, societăți posttotalitare.

Keywords: transitional justice, good governance, juridical procedures, posttotalitarian societies

* e-mail: iondragoman@yahoo.com

** e-mail: violeta.bulete@buletejambori.ro

Apărut relativ recent în dezbaterile teoretică și în consacrarea normativă, dreptul la o bună administrare are un impact major asupra procedurilor întregii administrații publice și face parte din teoria generală a guvernării, înțeleasă ca exercițiu de influență și control prin lege și constrângere asupra cetățenilor unui stat¹. Literatura de specialitate este unanimă în a distinge între buna guvernare, caracterizată ca un mijloc necesar atingerii unor scopuri și interese publice acceptate de întreaga societate organizată în stat, și totalitarismul regimurilor de stânga sau de dreapta, definite prin trăsături precum ideologia unică, partidul unic, hegemonia poliției secrete și monopolul statului asupra structurilor politice, economice, informaționale, culturale și informaționale ale comunității naționale, ceea ce desființează frontierele dintre stat și societatea civilă, încalcă drepturile și libertățile fundamentale ale omului și restrânge formele de organizare socială la cele statale, manifestate prin preponderența coerciției. Ultimele decenii de evoluție a teoriei și practicii guvernării s-au manifestat prin restrângerea totalitarismului și generalizarea bunei guvernări în multe state posttotalitare care au parcurs o perioadă mai scurtă sau mai lungă de tranziție în toate domeniile vieții publice, inclusiv în acela al justiției care s-a reformat în direcția naturală a respectării principiilor democrației, statului de drept și libertăților cetățenești.

De altfel, justiția, ca atribuție esențială a statului asigurată de magistratură, reprezintă o componentă a guvernării (în sens larg) aflată în legătură atât cu puterea de legiferare cât și cu cea executivă astfel încât dreptul la bună administrare² pune cu acuitate problema unei organizări și administrări eficiente a sarcinilor magistraturii, în special în statele care au trecut de la diferite forme de dictatură, autoritarism ori totalitarism la guvernarea în interesul poporului suveran. Atât ca putere separată a guvernării, cât și ca totalitate a organelor magistraturii, justiția a apărut mai întâi la nivelul comunităților statale, în care, atunci când începe să se recunoască „dreptul” forței de a guverna se va desprinde și ideea de „dreptate” pentru ca între guvernanți și guvernați să existe un echilibru juridic prin reglementarea activității guvernanților și recunoașterea drepturilor cetățenești. Idealul social de justiție³ se fundamentează pe ideea că dreptatea și magistratura își au izvorul în voința poporului suveran, forma individualistă a conștiinței juridice fiind înlocuită treptat cu una solidaristă, astfel încât funcțiile statului și dreptului nu se mai limitează la o acțiune restrictivă de poliție și siguranță, ci se transformă în atribuțiile contemporane de apărare a intereselor publice prin

¹ *Ghid de idei politice*, Editura Pan-Terra, București, 1991, p. 53.

² Pentru delimitarea bunei guvernări de buna administrare vezi Emilia-Lucia Cătană, *Principiile bunei guvernări*, Editura Universul Juridic, București, 2009, p. 57 și urm.

³ Mircea Djuvara, *Teoria generală a dreptului*, Editura Librării Soroc, București, 1930, pp. 391-396.

apărarea drepturilor civile și politice ale indivizilor; această permanență a idealului de justiție va suferi însă transformări importante, nu numai în procesul evoluției istorice, ci și al schimbărilor violente impuse pe calea revoluțiilor armate.

Progresul idealului social de justiție a consacrat forme tot mai evolute ale organizării administrației magistraturii și procedurilor judiciare, pe măsura dezvoltării societăților naționale și concomitent cu apariția unor noi concepții despre rolul dreptului. Cu timpul, s-au impus anumite principii generale ale funcționării magistraturii, pe baza cărora fiecare stat își organizează justiția potrivit propriilor tradiții și specificului intereselor comunitare; dreptul comparat nu distinge între eficacitatea sistemelor judiciare naționale⁴, dar constată apropierea tot mai accentuată dintre acestea pe baza idealului bunei guvernări, mai ales în procesele integratoare de tip „Uniunea Europeană” în care se depășesc limitele tradiționale ale cooperării judiciare internaționale impuse de necesitatea rezolvării conflictelor de legi cu elemente de extraneitate ori ale reprimării infracțiunilor transfrontaliere. De altfel, în secolul XX, pe măsura accentuării globalizării s-a făcut saltul de la justiția națională la cea internațională, astăzi existând nu numai diferite instanțe judiciare ale comunităților supranaționale, ci și organisme mixte, administrate de state și organizații internaționale⁵, cu influențe vizibile asupra eficienței cercetării și urmăririi judiciare a sesizărilor individuale ori statale, dar și asupra aplicării sentințelor și sancțiunilor, un exemplu concludent fiind tendința evidentă de abolire globală a pedepsei cu moartea ori intensificarea întraajutorării judiciare în materie civilă și penală, ca și recursul supranațional după epuizarea căilor naționale de recurs.

Totuși, dinamica justiției n-a constatat numai în elemente de continuitate, ci și în discontinuități revoluționare generate de schimbările bruște ale guvernării, fundamentate pe dreptul popoarelor de a se opune regimurilor dictatoriale și totalitare, prin care s-a realizat un nou raport între guvernanți și cei guvernați ori între puterile statale, între care nu există doar separație și echilibru, ci și control și disensiuni. Astfel de transformări radicale ale legilor de organizare și înfăptuire a justiției au cunoscut aproape toate statele, cele mai cunoscute cazuri fiind acelea ale iacobinismului francez republican care a judecat după 1789 regimul monarhic absolutist, al revoluției sovietice care a condamnat după 1917 toate elementele puterii țariste autocrate și procesul fascismului și nazismului de după cel de-al Doilea

⁴ Americanii obișnuiesc să spună despre propriul lor sistem judiciar că „poate nu este perfect, dar funcționează”.

⁵ C. Militaru, I. Dragoman, *Justiție fără frontiere, Jurisdicția mixtă-națională și internațională a violărilor DIU*, în 7 studii de DIU, Editura Lumina Lex, București, 2003, p. 235.

Război Mondial. Este mai mult decât evident că această succintă enumerare nu este exhaustivă, ci doar exemplificativă, ceea ce au în comun evenimentele respective fiind instaurarea unei justiții extraordinare care a fost adesea răzbunătoare, violentă și intolerantă ca și vechiul regim pe care-l condamna. De la „lustrația” purificatoare a vechilor romani la „epurarea” pe alocuri nediscriminatorie și adesea distructivă anticomunistă de la terminarea Războiului Rece, justiția tranzițională a avut ingrata misiune de a asigura un nou echilibru politic și social în societate și de a îndepărta răul pentru a instala buna guvernare în numele acelorași valori umane perene. România a cunoscut și ea astfel de procese contradictorii, dacă avem în vedere din perioada instalării comunismului legile speciale de urmărire și sancționare a celor care „în orice calitate și sub orice formă au contribuit la dezastrul țării, în special în legătură cu războiul purtat împotriva Națiunilor Unite”, iar din perioada post comunistă tribunalele militare excepționale care i-au judecat în regim de urgență pe cei vinovați de genocid, subminarea puterii de stat, terorism și subminarea economiei naționale⁶.

Este un adevăr de necontestat că extinderea bunei guvernări n-a însemnat stăvilirea răului, a infracțiunilor de tot felul, astfel încât comunitățile umane se confruntă ca și altădată cu pericole, vulnerabilități, riscuri și amenințări de tot felul, pe care încearcă să le soluționeze prin diferite mijloace, inclusiv prin cele judiciare; dimpotrivă, în ultimele decenii, istoria violării drepturilor omului și a dreptului internațional umanitar nu numai că nu s-a sfârșit, ci a căpătat o amploare tot mai mare în diverse părți ale lumii, inclusiv prin săvârșirea celor mai grave infracțiuni internaționale precum crimele contra păcii, crimele de război și crimele împotriva umanității. Era nevoie de o reacție globală la această stare nefastă de lucruri, iar comunitatea internațională a susținut demersurile pentru perfecționarea sistemului de reprimare a violării extinse și grave a drepturilor omului în timp de pace și de război, pentru ca cei vinovați să nu se poată bucura de imunitate nici în propriile lor teritorii naționale, ci să fie judecați și condamnați cu toată fermitatea, în speranța că alții nu vor mai îndrăzni să comită astfel de crime. Imprescriptibilitatea acestor infracțiuni, consacrarea principiului jurisdicției universale și crearea tribunalelor penale internaționale au reprezentat elemente ale idealului mondial de justiție, o adevărată implementare a adagiului latin conform căruia ar trebui să se facă dreptate chiar de-ar pieri lumea (*fiat justiția pereat mundus*). Pe de altă parte, multe state confruntate cu consecințele criminale ale regimurilor totalitare au preferat continuitatea sistemului social global prin acordarea amnistiei unor categorii de agenți

⁶ C. Panduru, I. Dragoman, *Îngrădirea drepturilor omului pe regimul totalitar comunist*, Editura U.N.Ap. „Carol I”, București, 2007, pp. 8, 35.

publici și acordarea de satisfacție victimelor prin înființarea unor „comisii de adevăr și conciliere” care încearcă să demonstreze că „toleranța chineză” (care l-a „reeducat” pe ultimul împărat fără a-l ucide) poate fi mai eficace decât „ghilotina franceză” (care l-a decapitat pe Ludovic al XVI-lea).

În acest context al evoluțiilor legislațiilor naționale și internaționale precum și al practicilor statale și suprastatale au apărut dezbaterele din doctrina drepturilor omului despre justiția tranzițională, definită de Secretarul general al ONU ca noțiune ce cuprinde totalitatea proceselor și mecanismelor utilizate de o societate în încercarea de a face față abuzurilor masive comise în trecut, cu scopul special de a asigura reconcilierea în prezent și în viitor⁷; astfel definită, această formă particulară de justiție este diferită de viziunea consacrată conform căreia justiția este legată de conceptele bine stabilite de ordine, de stabilitate și de comunitate, rolul legilor judiciare tranzitorii fiind acela de a susține trecerea de la situația conflictuală la cea pașnică a societății prin sancțiuni penale (processe și pedepse) sau sancțiuni nonpenale (epurarea sectorului public) și chiar prin amnistiere, fiecare din aceste modalități având dimensiuni complexe politice, istorice, juridice, psihologice și morale. Indiferent că este represivă ori punitivă, procedurală sau reparatorie, ea rămâne în toate cazurile fundamentală și necesară deschiderii porților unui viitor profund diferit de trecutul abuziv. Realitatea din multe state confruntate cu tranziția posttotalitară a arătat că adesea justiția este insuficientă și chiar lipsită de eficiență în obținerea adevărului și reconcilierea foștilor adversari după încetarea ostilităților și intrarea în tranziția către democrație, deoarece procesele judiciare au într-adevăr limitări serioase în ceea ce privește evaluarea traumatismelor colective prin care a trecut societatea, concentrându-se numai asupra unor fapte și unor vinovați; trebuie ținut cont de faptul că în cazul violențelor sistematice, justiția de tip clasic nu poate cerceta și urmări decât partea vizibilă a fenomenului, că însuși sistemul juridic ar fi putut avea în trecut disfuncționalități ba chiar complicități cu crimele totalitare, iar în cazul violențelor generalizate nu ar exista nici măcar capacitatea administrativă de a judeca toți acuzații în timp rezonabil, din cauza insuficienței probelor, dacă evenimentele s-au produs cu mult timp în urmă, iar unele dintre dovezi au fost distruse.

⁷ Toni Plafner, *Editorial*, Revue Internationale de la Croix-Rouge, volume 88, Selection française, 2006, p. 113. O definiție asemănătoare în Eric Sottas, *Transitional justice and sanctions*, RICR, volume 90, number 879, june 2008, p. 371, care accentuează scopul acestei specii de reconciliere națională prin aflarea adevărului, redarea demnității victimelor, construirea încrederii între grupările aflate în conflict și sprijinirea schimbărilor instituționale pentru facilitarea unor noi relații sociale pe baza valorilor domniei legii și statului de drept.

Din toate aceste motive, soluția comisiilor de adevăr și reconciliere utilizată de multe state aflate în tranziție, având alte funcții decât cele propriu-zis judiciare, s-a dovedit de o mare importanță ca formă de justiție tranzițională în America, Africa, Asia și Europa⁸. Argentina poate fi un exemplu în acest sens deoarece a fost nevoie de mai bine de două decenii pentru a-i aduce în fața justiției pe cei responsabili de violarea drepturilor omului în timpul dictaturii, deși fuseseră instituite comisii de adevăr încă de la începutul anilor '80 pentru a ancheta abuzurile comise în timpul juntei militare, iar ipoteza urmăririi penale a provocat amenințarea unei noi lovitură de stat militară; așa s-a ajuns la blocarea urmăririlor penale chiar prin lege și abia în 2005 această lege a fost declarată neconstituțională de către Curtea Supremă, deschizând calea proceselor judiciare pentru crimele comise de regimul dictatorial. Pe de altă parte, Comisia sud-africană de adevăr și reconciliere a fost mult mai ambițioasă în anii '90, încercând să obțină pacea și dreptatea socială ca baze ale edificării unei noi societăți după încetarea segregării rasiale; nedefinită precis în documentele inițiale ale guvernului care a instituit Comisia, „reconcilierea” a fost clarificată pe parcurs pentru a găsi căile optime de găsire a soluțiilor tranziționale, insistându-se pe faptul că nu există un model universal unic de reconciliere, că ea nu înseamnă uitarea ori iertarea crimelor comise și că trebuie combinate mai multe tipuri de reconciliere în cadrul aceluiași proces, de la cea individuală la cea națională sau politică⁹.

Mai aproape de momentul actual, în Irak, s-a conștientizat necesitatea adoptării de către autoritățile legitime a unei strategii de justiție tranzițională care să continue procesul de „debaasificare” a societății și creare a unui mediu social mai sigur, reflectând nevoile și prioritățile complexe ale tranziției către democrație printr-un evantai larg de măsuri ce ar putea închide urmăririi penale, reparații, interdicții, stabilirea adevărului și reforme instituționale. E de necontestat că implementarea unei astfel de strategii va dura mult timp și va impune consultări naționale ample, cu participarea unor experți și organizații internaționale care să ofere guvernului asistență imparțială și recomandări. Oricum, studiile asupra supraviețuitorilor genocidului și altor abuzuri ale drepturilor omului efectuate în zeci de state sugerează că idealul de dreptate și adevăr depășește posibilitățile tribunalelor penale și sentințelor

⁸ Peste 20 de state au recurs până în prezent sau intenționează să recurgă în viitor la diverse forme de justiție tranzițională în America (Peru, Chile, Argentina, Salvador, Uruguay, Brazilia, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Haiti, Columbia), în Africa (Republica Sud Africană, Maroc, Sierra Leone, Cote d'Ivoire, Angola, Togo, Ruanda, Algeria), în Asia (Timor, Irak) și Europa (fosta Iugoslavie).

⁹ Laura M. Olson, *Réveiller le dragon Questions de justice transitionnelle*, RICR, volume 88, 2006, p. 125.

judecătorești într-o societate atât de divizată precum cea irakiană și încă măcinată de lupte intestinale¹⁰. Se consideră că mecanismele justiției tranziționale prin care se combină activitatea judiciară cu cea a comisiilor de adevăr și reconciliere, trebuie să întrunească șase condiții imperative pentru a fi eficace în societățile ieșite dintr-un război: existența unui mediu de securitate stabil instalat; sentimentul majorității populației că autoritățile de implementare a justiției tranziționale acționează legitim și imparțial; noile autorități instituite democratic să aibă voința politică și capacitatea administrativă de a asigura îndeplinirea obiectivelor măsurilor de justiție tranzițională la momentul oportun și într-o perioadă de timp rezonabilă; implementarea mecanismelor respective în așa fel încât să se evite vinovăția colectivă; selectarea celor mai adecvate forme de justiție tranzițională prin consultarea celor mai afectați de violențele anterioare, victimele și familiile acestora; promovarea, în paralel cu aplicarea mecanismelor de justiție tranzițională, a unor programe destinate reconstrucției politice, economice și sociale, libertății de mișcare, supremației legii, accesului la informații precise și conforme realității¹¹.

Concluziile doctrinare și experiențele practicilor statale învederează faptul că justiția tranzițională se focalizează pe modalitățile legale și eficace în care societățile în tranziție de la un sistem autoritar la democrație ori de la război la pace se confruntă cu istoria abuzării masive grave și sistematice a drepturilor omului precum tortura, execuțiile sumare, disparițiile forțate de persoane, sclavia, detenția arbitrară și prelungită precum și anumite infracțiuni internaționale ca genocidul, crimele împotriva umanității și violările grave ale legilor și obiceiurilor aplicabile în conflictele armate internaționale sau fără caracter internațional. Sunt specialiști care afirmă că ea reprezintă o specie aparte de justiție, diferită de cea tradițională prin următoarele caracteristici: obiectivul de a rezolva moștenirea crimelor umanitare comise în trecut prin reconstruirea încrederii viitoare între victime, cetățeni și instituții, fără a nega responsabilitatea individuală și statală; necesitatea respectării principiului neretroactivității legilor în vederea echilibrării acestora cu necesitățile sociale de pace, democrație, dreptate, dezvoltare echitabilă și domnie a legii; implementarea combinată și nu izolată a formelor de justiție tranzițională, adică atât a procedurilor judiciare, cât și a comisiilor de adevăr și conciliere; acordarea unei priorități deosebite perspectivei victimelor în detrimentul poziției agenților statali care se vor

¹⁰ E. Stover, M. Sissons, P. Pham, P. Vink, *Justice on hold: accountability and social reconstruction in Irak*, RICR member 869/2008, p. 27.

¹¹ E. Stover, H. Megally, H. Mufti, *Transitional justice and US occupation of Irak*, Human Rights Quaterly, vol. 27/2005, p. 830.

justifica prin ordinul legii ori al superiorilor, rațiunii de stat și necesități militare sau ale ordinii publice, deoarece legitimitatea mecanismelor justiției tranziționale depinde de măsura în care victimele le suportă sau li se opun ca și de gradul în care ele pot participa sau beneficia de ele¹². În acest sens, este deosebit de importantă asigurarea dreptului victimelor de a-și cunoaște tortionarii și de a ști ce li s-a întâmplat, a dreptului familiilor de a afla amănunte despre soarta celor dispăruți ca și a dreptului întregii societăți de a se împăca cu trecutul prin aflarea adevărului despre crimele regimului totalitar, ONU insistând în special pe dreptul la o justiție echitabilă al victimelor. În același timp, o reală reconciliere presupune în buna guvernare a societăților posttotalitare ca statul și agenții săi să recunoască infracțiunile comise și să-și asume responsabilitatea pentru ele sub forme morale, politice, judiciare și financiare.

Toate acestea obligă la adaptarea unei adevărate „politici tranziționale” prin care să se selecționeze formele justiției tranziționale echilibrându-se mecanismele de repunere penală cu cele de reconciliere fără a cădea în răzburări personale ori în formalism fără fond, ținându-se cont și de implicațiile eventuale ale posibilității intervenției instanțelor penale internaționale. Merită subliniate avantajele și obstacolele comisiilor de adevăr și reconciliere care prin origine și rezultat sunt politice, o formă specială de jurisdicție statuată printr-un compromis politic și istoric. În ceea ce privește obiectivele acestora, ele au misiunea de a stabili identitatea victimelor, de a clarifica abuzurile pe care acestea le-au suferit și de a repara suferințele îndurate în măsura în care mai este posibil; spre deosebire de procesele judiciare în care starea conflictuală dintre victimă și acuzat persistă chiar după adoptarea sentinței, în comisiile de reconciliere avem de a face cu o misiune mai degrabă terapeutică deoarece informațiile dezvăluite cu această ocazie pot acorda victimelor o oarecare satisfacție, spre exemplu în cazul celor dispăruți despre care familia află în sfârșit că au decedat risipind incertitudinile anterioare, în aceeași gamă de recuperare a demnității victimelor fiind repararea simbolică a suferințelor prin recunoașterea oficială a abuzurilor, prezentarea de scuze și oferirea unor daune morale. Totuși justiția tranzițională nu reprezintă un panaceu și un remediu eficace pentru toate societățile posttotalitare, mai ales că în calea aranjamentelor sale de adevăr, dreptate și reconciliere se interpun obstacole destul de puternice. Un astfel de obstacol îl reprezintă continuarea mai mult sau mai puțin sporadică a conflictelor dintre diverse grupări înarmate, exemplul R.D. Congo fiind concludent în ceea ce privește imposibilitatea aplicării mecanismelor de justiție tranzițională, dacă anterior nu se reușește dezarmarea, demobilizarea

¹² M. Freedman, *What is transitional justice*, International Center for Transitional Justice, 2003, p. 5.

și reintegrarea foștilor beligeranți. Alte obstacole țin de geopolitica internațională, de justiția selectivă aplicată doar în unele țări ori în anumite cazuri sau de persistența negării comiterii crimelor de către regimul totalitar respectiv, ca în Burundi, unde, spre deosebire de Ruanda vecină, nu s-a reușit ca tranziția spre revenirea păcii și normalitate să fie însoțită de eforturi eficace de a se face dreptate restaurativă pentru consecințele genocidurilor din 1966-1972 și 1993 care au însângerat aceleași populații Hutu și Tutsi; nici în Cambodgia nu s-a reușit prea mult în legătură cu atrocitățile și violențele comise de Khmerii Roșii între 1975-1978, prea puține persoane fiind acuzate și pedepsite de generația următoare comiterii crimelor, ceea ce a împiedicat atingerea scopurilor justiției tranziționale, dar și înțelegerea moștenirii trecutului.

Să adăugăm în final și faptul că justiția tranzițională trebuie să fie compatibilă cu tribunalele penale internaționale atât sub forma sa represivă, cât și în aceea a comisiilor de adevăr și conciliere, ceea ce impune o delimitare strictă a competenței materiale temporale, personale și teritoriale¹³. Este posibil ca și în viitor societățile emergente de la perioade de război sau represiune politică să-și trateze trecutul în feluri diferite. Unele vor ignora moștenirea conflictului și violării sistematizate a drepturilor omului ori dreptului internațional umanitar prin adoptarea unor legi de amnistiere care-i grațiază pe criminalii din trecut; altele îi vor confrunta cu instanțe penale sau comisii de adevăr și reconciliere, adoptând programe de epurare și lustrare din sectorul public. Este mai mult decât probabil că în toate cazurile vor fi acordate victimelor reparații și scuze, vor fi identificate și localizate rămășițele celor dispăruți, vor fi create memoriale ale victimelor, vor fi returnate proprietățile furate ori distruse, vor fi stabilite zile de comemorare și amintiri, vor fi rescrise paginile falsificate ale istoriei, vor fi instituite reforme juridice și instituționale pentru conformarea noii societăți la standardele internaționale ale drepturilor omului și vor fi elaborate legi pentru a corecta nedreptățile totalitarismului. Toate aceste activități prin care a trecut și România în ultimii douăzeci de ani reprezintă componente principale ale justiției tranziționale ca element al bunei guvernări în societățile posttotalitare. Experiența noastră și a altora ne demonstrează că astfel se poate realiza efectiv idealul de dreptate prin recunoașterea greșelilor trecutului și clădirea încrederii în prezent. Legătura fundamentală între justiția tranzițională, politică, traumatisme fizice ori psihice și ideea comisiilor de adevăr și reconciliere se găsește în dorința presantă a victimelor de a-și regăsi demnitatea și de a li se asigura un viitor mai bun, în beneficiul întregii societăți.

¹³ D. Dukic, *Transitional. Justice and the International Criminal Court*, RICR, Vol. 89, Number, 867, september, 2007, p. 691.

JUSTIȚIA ȘI AFACERILE INTERNE ÎN SPAȚIUL ADMINISTRATIV AL U.E.

JUSTICE AND INTERNAL AFFAIRS IN E.U.'S ADMINISTRATIVE SPACE

Col.prof.univ.dr. Constantin IORDACHE*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Convenții importante în domeniul Justiției și afaceri interne - JAI au fost negociate în cadrul Consiliului Europei (extrădarea în 1957, asistența reciprocă judiciară în materie penală în 1972 etc.). Convențiile au permis instituirea fundamentelor cooperării transfrontaliere în Europa în domeniul justiției penale, iar în prezent o serie de instrumente juridice ale Consiliului Europei sunt considerate ca făcând parte din *acquis-ul* juridic al U.E.

*Important conventions in the JAI domain have been negotiated within the European Council (extradition in 1957, judicial mutual assistance in the penal domain in 1972 etc.). The conventions have allowed to build the fundamentals for cross-border cooperation in Europe in the penal law domain, and nowadays a series of judicial instruments for the European Council is considered as belonging to E.U.'s judicial *acquis*.*

Cuvinte cheie: : justiție, afaceri interne, instituții și politici europene, Consiliul European, convenții.

Keywords: *justice, internal affairs, european institutions and policies, the European Council, conventions.*

Politicele în domeniul justiției și afacerilor interne (JAI) ., în contextul „spațiului de libertate, securitate și justiție” (SLSJ), reprezintă una dintre cele mai importante evoluții ale procesului de construcție europeană la începutul secolului XXI.

Politicele JAI implică funcții și prerogative esențiale ale statului național modern, precum furnizarea de securitate internă cetățenilor, controlarea frontierelor externe, administrarea justiției și combaterea criminalității transfrontaliere în spațiul administrativ al U.E.

* e-mail: jordache_constantin@yahoo.com

Convenții importante în domeniul JAI au fost negociate în cadrul Consiliului Europei (extrădarea în 1957, asistența reciprocă judiciară în materie penală în 1972 etc.). Convențiile au permis instituirea fundamentelor cooperării transfrontaliere în Europa în domeniul justiției penale, iar în prezent o serie de instrumente juridice ale Consiliului Europei sunt considerate ca făcând parte din *acquis*-ul juridic al U.E.

Cooperarea dintre statele membre ale U.E., în domeniul justiției și afacerilor interne, a fost propulsată de obiectivul politic al abolirii controalelor asupra persoanelor la frontierele interne dintre statele membre, pentru crearea unei „Europe a cetățenilor”, și pentru finalizarea pieței interne prin ridicarea controalelor la frontieră încă existente. Din rațiuni de securitate internă, unele state membre nu au fost dispuse să progreseze în acest domeniu în cadrul CE. Drept răspuns, cinci state membre (Franța, Germania și statele Benelux) au decis în 1985 să înainteze în direcția acestui obiectiv în afara cadrului CE, creând sistemul „Schengen”. Începând cu 1985, statele Schengen, cărora li s-au alăturat mai multe state membre ale CE, au conceput și pus treptat în aplicare un număr mare de „măsuri compensatorii” incluzând domenii precum controalele la frontierele externe, cooperarea polițienească, azilul, combaterea diverselor tipuri de infracțiuni. Se impunea realizarea unui sofisticat Sistem de Informații Schengen (SIS) pentru a „compensa” pierderea controalelor tradiționale asupra circulației persoanelor peste frontierele interne. Datorită naturii extensive a acestor măsuri „compensatorii”, sistemul Schengen a devenit cadrul cooperării în domeniul justiției și afacerilor interne.

Apariția unor noi provocări în domeniul azilului, imigrației și crimei organizate transnaționale, în urma noii permeabilități a frontierelor în Europa și a dezintegrării sistemelor de securitate internă în unele state din est, a determinat statele membre ale CE să creeze un fundament în tratat pentru cooperarea lor în domeniul JAI prin Tratatul de la Maastricht, semnat în 1991 și intrat în vigoare în 1993.

Tratatul de la Maastricht a reglementat azilul, imigrația, cooperarea judiciară în materie civilă și penală și cooperarea polițienească, precum și combaterea formelor grave de crime. Acesta a acordat pentru prima dată instituțiilor U.E. competența de a acționa în aceste domenii. Deoarece unele state membre erau împotriva oricărei „comunitarizări” a politicilor JAI, aceste noi competențe au fost prevăzute într-o secțiune separată (titlul VI) din Tratatul privind Uniunea Europeană - nu în Tratatul CE - care a devenit apoi cunoscută sub numele de „al treilea pilon” al U.E., primul reprezentând Tratatul CE, iar al doilea politica externă și de securitate comună (PESC).

Oportunitatea reformării celui de-al treilea „pilon” de la Maastricht a apărut în cursul Conferinței Interguvernamentale din 1996/97, unde s-a convenit cu privire la Tratatul de la Amsterdam, intrat în vigoare la 1 mai 1999. Sub

forma obiectivului creării unui „spațiu de libertate, securitate și justiție” (Art. 2 T.U.E.), noul tratat a ridicat domeniul JAI la nivelul unui obiectiv fundamental al tratatului, care releva o gamă de obiective precise. De asemenea, tratatul prevedea „comunitarizarea” azilului, imigrației, controalelor la frontieră și cooperării judiciare în materie civilă, domenii care erau transferate într-un titlu nou (titlul VI) din Tratatul CE, aducându-le în cadrul sistemului comunitar, cu instrumentele sale juridice benefice. Rolul Curții de Justiție a fost mărit considerabil în toate domeniile JAI. O altă reformă importantă a fost incorporarea sistemului Schengen în U.E., acesta devenind parte a *acquis*-ului U.E. odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Amsterdam în 1999.

Tratatul de la Amsterdam a furnizat fundamente pentru deciziile Consiliului European de avansare către un sistem european comun în domeniul azilului, de o dezvoltare considerabilă în direcția recunoașterii reciproce în domeniul justiției penale și de instituire a unității transfrontaliere de anchetă Eurojust. Consiliul European de la Sevilla (iunie 2002) a imprimat o orientare clară în direcția combaterii imigrației ilegale și cooperării consolidate în privința controalelor la frontierele externe.

Tratatul a inclus toate elementele SLSJ - inclusiv sistemul Schengen în *acquis*-ul comunitar pe care statele trebuie să-l accepte în momentul aderării, motiv pentru care noile state membre au aderat în mod automat și la sistemul Schengen, dar trebuie să aștepte o perioadă de timp pentru a se putea alătura elementelor operaționale ale sistemului. În baza reformelor Tratatului de la Amsterdam și ale Tratatului de la Nisa (2003), spațiul de libertate și justiție – SLSJ – a devenit un important domeniu al politicilor Uniunii Europene.

Cadrul instituțional

Cel mai important factor decizional în privința SLSJ rămâne Consiliul de Miniștri care se reunește, în calitate de „Consiliu JAI”, odată pe lună. Acesta reunește miniștrii de interne și de justiție ai statelor membre. Prezența reprezentanților acestor ministere, care în mod normal sunt miniștrii cabinetului, nu adjuncții sau secretarii de stat, nu favorizează întotdeauna procesul decizional, deoarece uneori miniștrii de interne sunt în dezacord cu colegii lor de la justiție, mai ales dacă aparțin unor partide diferite din coaliția de la putere. Toate actele legislative sunt adoptate în mod oficial de consiliu, chiar dacă în practică miniștrii deliberază numai asupra actelor la care nu s-a ajuns încă la un compromis la nivel de comitet (așa-numitele puncte „B”).

Deliberările miniștrilor sunt pregătite de Comitetul Reprezentanților Permanenți, *COREPER II*.

Reprezentanții permanenți sunt ajutați de „consilieri JAI” ai acestora, experți delegați la reprezentanțele permanente pentru miniștrii de interne și de

justiție, care în practică funcționează ca supraveghetori ai acestor ministere în privința procesului decizional de la Bruxelles.

COREPER II se bazează foarte mult pe realizarea de conveniente asupra textelor elaborate în comitete, cel mai important fiind SCIFA (Comitetul strategic privind imigrația, frontierele și azilul), Comitetul privind chestiunile de drept civil și Comitetul Art. 36 (care coordonează activitățile în domeniul cooperării polițienești și cooperării judiciare în materie penală). Aceste comitete sunt compuse din înalți funcționari ai ministerelor naționale și din cadrul comisiei, iar acordurile asupra textelor de adoptat sunt realizate la nivelul acestora.

Sub nivelul acestor comitete există peste 20 grupuri de lucru compuse din experți din ministere și de la comisie care abordează aspecte detaliate: politica de vize a U.E., expulzarea, Europol și combaterea terorismului. De asemenea, există grupuri de lucru „orizontale” care asigură coordonarea globală a acțiunii U.E. în domeniile combaterii traficului de droguri și a crimei organizate. Activitatea acestor grupuri de lucru este coordonată de comitetele superioare.

Grupurile de lucru, comitetele și consiliul sunt sprijinite de Direcția Generală a Secretariatului General al Consiliului, ai cărei funcționari joacă un rol important în susținerea președinției pentru realizarea unor compromisuri între pozițiile naționale.

Comisia Europeană are o competență internă mai curând limitată în domeniul JAI. Ca urmare a reformelor Tratatului de la Amsterdam, a instituirii unei direcții generale („libertate, justiție și securitate”) și unei linii politice mai active, comisia a câștigat un drept exclusiv de inițiativă în domeniile JAI comunitarizate. Dispunând de o competență internă semnificativă, datorită unui comisar dedicat acestui domeniu, comisia joacă un rol de inițiere și punere în aplicare a politicilor în domeniile comunitarizate.

Parlamentul European a avut până în 2004 un rol consultativ în privința celor mai multe acte legislative din domeniul JAI, ceea ce a fost unul din cele mai vizibile elemente ale deficitului democratic al U.E., ținând cont de implicațiile evidente ale JAI asupra drepturilor cetățenilor. În urma deciziei luate de consiliu, pe 22 decembrie 2004, privind trecerea la procedura codeciziei în toate domeniile comunitarizate, cu excepția cooperării în domeniul dreptului civil și a măsurilor privind imigrația legală, parlamentul a obținut drepturi de codecizie legislative depline, similare cu ale consiliului, începând cu 1 ianuarie 2005. Parlamentul a încredințat unui comitet permanent special analizarea măsurilor din domeniul JAI - Comitetul privind libertățile civile, justiția și afacerile interne (LIBE) – care va avea un rol special de control pentru protecția libertăților civile.

Curtea Europeană de Justiție (C.E.J.), de la intrarea în vigoare a Tratatului de la Amsterdam, în 1999, a dobândit considerabile puteri de control judiciar, atât în domeniile comunitarizate, cât și în cele necomunitarizate. În domeniile comunitarizate, procedura de pronunțare a unei hotărâri preliminare, care permite instanțelor naționale să transmită întrebări curții cu privire la aplicarea dreptului comunitar, a fost limitată la instanțele naționale. Aceasta reduce importanța C.E.J. și face mai dificil, de exemplu, ca spețele legate de azil și imigrare să fie analizate de CEJ. În toate domeniile JAI, rolul C.E.J. este restrâns prin excluderea explicită din jurisdicția sa a măsurilor naționale referitoare la păstrarea ordinii și salvagardarea securității interne (Art. 68 alineatul (2) TCE și Art. 35 alineatul (6) T.U.E.). Acceptarea hotărârilor preliminare de către statele membre în domeniul celui de-al treilea „pilon” nu este obligatorie, ci sub rezerva unei declarații a fiecărui stat membru privind disponibilitatea de a accepta această jurisdicție (Art. 35 alineatul (2) T.U.E.) – declarație pe care nu au făcut-o toate statele membre.

Consiliul European a înființat o gamă largă de agenții speciale, care sunt instituții *sui generis* cu atribuții specifice. Cele mai importante dintre acestea sunt Europol, Eurojust, centrele de monitorizare pentru droguri, rasism și xenofobie, Academia Europeană de Poliție, Agenția frontierelor externe. Aceste instituții nu au rol în procesul decizional și sunt implicate în schimbul de informații de analiză, coordonare și formare.

În domeniile comunitarizate ale Titlului IV TCE, instrumentele juridice sunt în cele mai multe cazuri „regulamente” și „directive” al căror statut juridic, inclusiv „efectul direct”, a fost clarificat prin jurisprudența CEJ. În domeniile celui de-al treilea „pilon”, cele mai importante instrumente juridice aplicabile sunt „deciziile” și „deciziile cadru”, acestea din urmă fiind concepute ca instrument de armonizare legislativă obligatoriu pentru statele membre, dar care lasă statele membre să adopte legislația de punere în aplicare. În conformitate cu Tratatul U.E., acestea nu au „efect direct” (Art. 34 alineatul (2)).

Politica în domeniul azilului

Libera circulație a persoanelor în spațiul U.E. și eliminarea controalelor la frontierele interne au oferit un argument puternic în favoarea unei armonizări substanțiale a legislației privind azilul în U.E.. Într-un „spațiu” de liberă circulație, măsurile restrictive ale unui stat membru tind în mod inevitabil să deterneze cererile de azil către alte state membre, cu riscul ca acest lucru să genereze o reducere generalizată a garanțiilor de azil.

Primul moment de acțiune în direcția unei abordări comune în domeniul azilului a fost Convenția de a Dublin, care a intrat în vigoare pe 1 septembrie 1997, fiind de atunci transformată într-un regulament CE

(nr. 343/2003, JO L 50/1 din 25.2.2003). Regulamentul de la Dublin instituie mecanisme pentru determinarea statului membru responsabil de examinarea unei cereri de azil.

Statele au dificultăți considerabile în a conveni asupra unor standarde minime comune cu privire la procedurile de acordare și retragere a statutului de refugiat (azilant). Solicitanții de azil continuă să fie tratați destul de diferit, de la un stat membru la altul, în cursul procedurilor aplicate acestora.

În ianuarie 2003 a fost adoptată o directivă (nr. 2003/9, JO 31/18 din 6.2.2003) care a definit o gamă de standarde minime referitoare la subzistența solicitanților de azil și accesul acestora la drepturi sociale, precum sănătatea și educația.

Consiliul European a adoptat o directivă de „calificare” (nr. 2004/83, JO L 304/12 din 30.9.2004) care prevede o minimă armonizare a elementelor de calificare pentru statutul de refugiat, definit de Convenția de la Geneva din 1951. În plus, statele membre au reușit să convină asupra instituirii unui Fond European pentru Refugiați, care să cofinanțeze proiectele naționale de primire, integrare și repatriere a refugiaților.

Politica în domeniul imigrației

Pe 28 februarie 2002, Consiliul European a adoptat un plan de acțiune care prevede o gamă de măsuri în domeniile politicii vizelor, schimbului de informații, readmisiei, repatrierii și controlului la frontieră. În domeniul legislativ, acest plan de acțiune a condus la elaborarea Deciziei-cadru privind combaterea traficului cu ființe umane (nr. 2002/629/JAI, JO L 203/1 din 1.8.2002), o Decizie-cadru privind consolidarea cadrului penal pentru împiedicarea facilitării intrării, tranzitului și șederii neautorizate (nr. 2002/946/JAI, JO L 328/1 din 5 decembrie 2002) și o Directivă privind facilitarea intrării, tranzitului și șederii neautorizate (nr. 2002/90, JO L 328/17 din 5 decembrie 2002).

În domeniul imigrației legale, progresul s-a dovedit a fi mult mai dificil, deoarece statele membre vor să păstreze controlul național asupra numărului de imigranți legali și asupra condițiilor integrării acestora, în special datorită efectelor asupra pieței forței de muncă.

Consiliul European a reușit să elaboreze instrumente juridice importante: Directiva privind dreptul la reunificarea familiei al resortisanților din țări terțe (nr. 2003/86, JO L 251/12 din 3.10.2003), care relevă criteriile comune minime de eligibilitate în ceea ce privește vârsta și relația de rudenie; Directiva privind statutul resortisanților din țări terțe rezidenți pe termen lung (nr. 2003/109, JO L 16/44 din 23.1.2004), care relevă drepturile statutului de „rezident pe termen lung” pe care resortisanții țărilor terțe îl pot dobândi după ce au avut statutul de rezident legal pe o perioadă de cel puțin cinci ani.

Politica în domeniul controlului la frontieră

Statele Schengen au elaborat un sistem electronic de informații, „Sistemul de Informații Schengen” (SIS). SIS, care a fost transformat în SIS II la finele anului 2008. Poliția de frontieră decide dacă o persoană care vrea să intre în spațiul Schengen urmează a fi admisă, respinsă sau arestată și, de asemenea, permite forțelor de poliție să utilizeze datele cazierelor din alte state membre în scopul aplicării legii pe teritoriul lor.

Agencia europeană pentru gestiunea cooperării operaționale la frontierele externe, cu sediul la Varșovia, coordonează cooperarea operațională între statele membre și oferă evaluări ale riscurilor la frontieră, precum și asistență tehnică.

„Viza Schengen” se bazează pe un format comun, proceduri armonizate de emitere a acestor vize și o listă comună de țări terțe ai căror resortisanți trebuie să dețină o viză pentru intrarea în spațiul Schengen.

Cooperarea judiciară în materie civilă

Principala metodă în domeniul dreptului civil a fost recunoașterea reciprocă a deciziilor judiciare. Cel mai cuprinzător instrument adoptat până acum este „Regulamentul Bruxelles I” (nr. 44/2001, JO L 12/1 din 16.1.2001) privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială.

„Regulamentul Bruxelles I” nu acoperă spețe de dreptul familiei sau din domeniul securității sociale. Principiile sale au fost extinse la domeniul dreptului familiei de așa-numitul „Regulament Bruxelles II” (nr. 2201/2003, JO L 338/1 din 23.12.2003) privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie matrimonială și de răspundere părintească. Al doilea regulament acoperă procedura civilă referitoare la divorț, separare legală și anularea căsătoriei, precum și chestiuni referitoare la răspunderea părintească pentru copii, inclusiv dreptul de acces la copii.

Eficiența cooperării judiciare transfrontaliere depinde de viteza transmiterii documentelor judiciare și extrajudiciare. U.E. a creat o rețea judiciară europeană în materie civilă și comercială care urmărește să faciliteze cooperarea judiciară transfrontalieră prin puncte naționale de contact și prin numirea unor magistrați de legătură.

Alt obiectiv important al cooperării în domeniul dreptului civil a fost îmbunătățirea accesului cetățenilor la justiție (Directiva 2002/8 privind normele comune minime referitoare la asistența juridică în disputele transfrontaliere, JO L 26/41 din 31.1.2003). Aceasta prevede standarde comune minime în ceea ce privește acordarea de asistență juridică persoanelor incapabile să suporte costul procedurilor, dacă sunt domiciliare sau rezidente într-un stat membru, altul decât statul membru unde se găsește instanța sau unde trebuie executată o hotărâre judecătorească.

Cooperarea judiciară în materie penală

Consiliul European a definit, în 1999, la Tampere, principiul recunoașterii reciproce în planul cooperării în domeniul justiției penale, obținându-se progrese semnificative pe această bază. Consiliul a adoptat o decizie-cadru privind spălarea de bani, identificarea, depistarea, înghețarea, sechestrarea și confiscarea instrumentelor criminale (nr. 2001/500/JAI, JO L 182/1 din 5.7.2001), care prevede punerea în aplicare a ordinelor de confiscare emise în alte state membre, precum și facilitarea executării cererilor de identificare, depistare, sechestrare sau confiscare a materialelor rezultate din activități criminale.

Cel mai important element de progres în domeniul recunoașterii reciproce a fost atins prin Decizia-cadru, din 13 iunie 2002, privind *mandatul de arestare european*, care a intrat în vigoare pe 1 ianuarie 2004 (nr. 2002/584/JAI, JO L 190/1 din 18.7.2002).

Aceasta face posibilă arestarea și transferarea între statele membre U.E. a suspectilor, fără proceduri oficiale de extrădare, eliminând intervenția politică în proceduri. *Mandatul de arestare european* asigură o derogare de la principiul dublei incriminări pentru un total de 32 de infracțiuni, inclusiv terorism, omucidere, fraudă, trafic cu ființe umane și rasism.

În ciuda dificultăților în privința armonizării dreptului penal material, au fost făcute progrese pentru formele foarte grave de infracțiuni transfrontaliere. Consiliul European a adoptat peste 20 de acte normative prevăzând elemente de minimă armonizare în ceea ce privește definirea anumitor tipuri de infracțiuni și a nivelului sancțiunilor, cum ar fi spălarea de bani, infracțiunile de mediu, traficul cu ființe umane, traficul de droguri și terorismul.

În domeniul justiției penale, U.E. a progresat în direcția unei instituționalizări crescânde a cooperării transfrontaliere. Consiliul European a instituit Rețeaua judiciară europeană în materie penală pentru facilitarea cooperării judiciare prin puncte naționale de contact. De asemenea, a creat Eurojust ca unitate transfrontalieră permanentă de anchetă.

Având în componență magistrați numiți de fiecare stat membru, cu personal aferent, Eurojust are misiunea de a facilita cooperarea judiciară între procurorii și magistrații din statele membre ale U.E.

**ANALIZA UNUI „ACTOR” (NAȚIUNI)
DIN PERSPECTIVA INFLUENȚEI
„VARIABLELOR CRITICE” SPECIFICE
MEDIULUI OPERAȚIONAL CONTEMPORAN**

***ANALYSIS OF AN "ACTOR" (NATION)
THROUGH THE VIEW OF THE SPECIFIC
"CRITICAL VARIABLES" INFLUENCE
TO THE CONTEMPORARY OPERATIONAL ENVIRONMENT***

Col.(r) prof.univ.dr. Ion BĂLĂCEANU*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Vidul de putere care a urmat după 1990 a deschis o adevărată cutie a Pandorei a conflictelor, care până atunci fuseseră îngrădite și ținute sub control de către cele două superputeri, în cadrul ordinii mondiale create de războiul rece și de echilibrul ideologic și militar ce se impuseseră drept consecință a acestuia.

The power void that followed the 1990's, opened a real conflicts Pandora's box, conflicts that until then had been enclosed and kept under control by the two superpowers, within the world order created by the cold war and by the ideological and military equilibrium that had been imposed as a consequence of this one.

Cuvinte cheie: superputeri, Război Rece, mediu operațional.

Keywords: *superpowers, Cold War, operational environment.*

Evaluarea variabilelor mediului operațional contemporan prin ponderarea acestora cu coeficienții specifici din punct de vedere economic, tehnologic, informațional și al capacităților militare care pot afecta operațiile ambelor părți începe cu analiza condițiilor existente și a celor prognozate și se continuă cu determinarea efectelor acestora asupra operațiilor¹. Apreciem că potențialul de putere al națiunilor-state rezultă din mai multe surse ce trebuie

* e-mail: balaceanuion@yahoo.com

¹ *FM 7-100 Opposing Force Doctrinal Framework and Strategy*, 01 May 2003.

analizate, acestea constituind un sistem unitar și echilibrat. Dintre aceste surse se disting: *economia, tehnologia, capacitatea militară*.

Economia unei națiuni reprezintă bunăstarea acesteia, legătura dintre dezvoltarea, producția și managementul repartiției bogăției materiale, a finanțelor sau necesităților traiului. Economia națiunii este sursa puterii naționale și un instrument al acestei puteri. Economicul ajută la definirea puterii unei națiuni, inclusiv a puterii aeriene, în relație cu alte națiuni din perspectivă regională și globală.

Aceste relaționări economice regionale și globale pot avea ca rezultat sau asistența militară, sau politică, și/sau intervenția puterilor regionale sau extraregionale. Diferențele economice dintre state și alți actori pot fi cauza unui conflict. Poziția economică reprezintă adesea abilitatea unei națiuni sau a unui actor nonstatat de a cumpăra sau dezvolta tehnologie militară (mijloace de cercetare și atac aerian ultramoderne) sau de a conduce operațiile susținute. Mai mult decât cea militară, *superioritatea economică* influențează toate planurile și operațiile strategice ale statului și vecinilor săi.

Caracteristicile economice evidențiază nivelul producției, distribuției, integrării, implicării, stabilității și importanței gradului de dezvoltare economică a actorului. Puterea economică relativă a unui actor ajută la determinarea capacității acestuia de a duce războiul. În timpul conflictului, puterea și organizarea economiei naționale în conjuncție cu alte instrumente de putere națională vor influența direct abilitatea acestuia de a susține operațiile.

Economiile prospere sunt puternice, robuste, bazate pe informații și denotă o capacitate ridicată de ducere și susținere a luptei. Această condiție este cel mai mult asociată statelor puternic dezvoltate ale căror economii sunt diversificate, în creștere și/sau stabile. Influența la nivelul pregătirii constă în faptul că armatele acestora, potențial, vor avea cel mai modern echipament, vor avea o continuă sursă de aprovizionare în conducerea operațiilor.

Economia emergentă exprimă o economie industrială în creștere ce poate fi dependentă de export și care poate conduce și susține operații militare pentru o perioadă limitată de timp, de regulă, în interiorul frontierelor naționale. Economia emergentă este mai mult asociată cu state în tranziție care încearcă să-și îmbunătățească poziția economică. În acest mediu, organizațiile militare sunt dotate cu o combinație de tehnică învechită, modernă și de ultimă generație. Ele au suficiente stocuri de echipament, alimente și materiale să susțină un ritm ridicat al operației pe o perioadă limitată.

Economia destabilizată descrie o economie slabă, bazată pe agricultură, unde comerțul este redus și nu există o creștere reală. Aceste națiuni nu sunt capabile în conducerea sau susținerea operațiilor militare

convenționale. Adesea, aceste economii sunt cel mai mult asociate statelor slabe sau în proces de destabilizare.

Forțele militare asociate statelor subdezvoltate nu au bani să-și asigure echipament modern, nu au infrastructura să sprijine sau să susțină operații în afara frontierelor naționale. Datorită elementelor de noutate pe care le-a adus din punct de vedere tehnic și tehnologic, precum și prin impactul asupra dezvoltării economice, sociale, culturale, politice și militare a statelor, studiul tehnologiilor performante în evoluția lor oferă posibilitatea cunoașterii științifice a dinamicii marilor procese și fenomene din istoria societății, precum și a ritmurilor dezvoltării diferitelor țări în raport cu momentul declanșării și intensitatea derulării revoluțiilor tehnologice.

Tehnologia reprezintă volumul de cunoștințe disponibil într-o cultură care aplică știința în realizarea obiectivelor industriale, comerciale și militare. Tehnologia înglobează abilitatea unui „actor” de a direcționa cercetarea și dezvoltarea pentru integrarea tehnologiei în posibilitățile civile/militare și abilitatea de a menține eforturi coerente în cercetare. Aceasta stabilește o bază științifică și industrială care sprijină dezvoltarea și punerea în practică a tehnologiei, precum și resursele necesare care să susțină creșterea bazei tehnologice.

Tehnologia Hi-Tech descrie națiuni sau actori care au dobândit și integrat în mod activ tehnologie avansată sau de vârf în sprijinul îndeplinirii scopurilor lor. Din punct de vedere militar, acești actori se pot baza prea mult pe tehnologie și pot fi vulnerabili când au de-a face cu actori slab dezvoltați tehnologic. Tehnologia avansată este adesea asociată cu state puternice și cu unii actori angajați în acțiuni ilegale care dispun de mijloace economice pentru a obține armament și echipament performant. Performanțele tehnologice aplicate în producția sistemelor radio-electronice și a aeronavelor au produs mutații în gândirea specialiștilor militari privitor la declanșarea și ducerea unui eventual război.

În cadrul acestor mutații putem să includem și dezvoltarea conceptelor de *amenințare și agresiune aeriană, de ripostă aeriană și antiaeriană* care presupun întrebuințarea, chiar din faza de debut a războiului și, ulterior, pe toată durata lui, a aviației și elicopterelor, a trupelor de rachete și artilerie antiaeriană, de desant aerian și aeromobile, ca unul din factorii de mare importanță pentru surprinderea adversarului și realizarea în timp scurt a scopurilor politico-militare propuse.

Dezvoltarea rapidă a tehnologiilor de vârf, a rețelelor de transmitere a datelor, rolul din ce în ce mai mare al mijloacelor de comunicare în masă în viața societăților sunt fenomene care nu mai pot fi ignorate, căci acestea

contribuie la modificarea fundamentală a strategiei, a politicii, a economiei, a comportamentului uman și, în cele din urmă, a artei războiului.²

Tehnologia limitată descrie națiuni sau actori care caută să obțină și să utilizeze tehnologie avansată pentru atingerea obiectivelor. Acești actori au mijloace economice limitate pentru a obține echipament tehnologic avansat și, adesea, se bazează pe vechile tehnologii. Acești actori pot fi în stare să atingă paritatea cu națiuni avansate tehnologic în anumite sectoare, dar este posibil să se bazeze pe îmbunătățirea vechilor sisteme ca o alternativă economică la obținerea de noi tehnologii.

Procesul de modernizare a forțelor armate necesită utilizarea unor sisteme de armament și muniție de înaltă tehnicitate care să le egaleze sau să le depășească pe ale competitorilor în următoarele domenii cheie: tancurile necesită un nivel înalt de putere de foc, mobilitate, fiabilitate și eficiență pe câmpul de luptă; avioanele de luptă au nevoie de o rază de acțiune crescută, sarcină utilă mare, avionică superioară și manevrabilitate ridicată; navele de luptă vor trebui să fie în măsură să supraviețuiască într-un mediu ostil, să facă față independent unei game largi de amenințări și să-și utilizeze puterea de lovire cu eficacitate ridicată, la distanțe mari.

Tehnologia Low-Tech descrie națiuni sau actori care posedă echipament puțin tehnologizat sau deloc. Limitați din punct de vedere militar, acești actori se bazează pe război asimetric pentru a compensa lipsa tehnologiei atunci când au de-a face cu adversari moderni ce dețin tehnică avansată. Asociate, în mod normal, statelor sărace sau destabilizate, adesea aceste națiuni nu au mijloace economice pentru a obține sisteme avansate tehnologic.

Informațiile reprezintă un produs al observării, evaluării, analizei, integrării, experimentării și interpretării tuturor datelor, faptelor, evenimentelor care privesc unul sau mai multe aspecte ale mediului operațional contemporan. Informațiile iau în considerare accesul, folosirea, manipularea, distribuirea și suportul informațional al capacităților populației unui actor în cadrul relațiilor civili-militari. De asemenea, descriu precizia fluxului informațional dintre sisteme și actori, necesară pentru sprijinul infrastructurii actorului.

Evoluția tehnologiilor informaționale permit integrarea formelor tradiționale de acțiuni informaționale cu viitoarele metode sofisticate de cercetare, supraveghere și recunoaștere într-o campanie informațională, complet sincronizată și bazată pe dezvoltarea conceptului denumit „rețeaua informațională globală”. Schimbările calitative din mediul informațional (totalitatea indivizilor, organizațiilor și sistemelor care colectează, procesează și

² Col.(r) ing. S. Constantin, col.dr.ing. T. Niculescu, *Sisteme moderne de cercetare-lovire, conducere și luptă radioelectronică*, Editura Militară, București, 1991, p. 29.

distribuie informațiile, incluzând și informațiile propriu-zise) extind superioritatea informațională dincolo de acumularea mai bună și continuă a informațiilor.

Cuvântul „superioritate” implică o condiție de dezechilibru în favoarea cuiva. Superioritatea informațională este tranzitorie și, de aceea, ea trebuie creată și susținută de către forțele armate prin operații (acțiuni) informaționale, iar crearea superiorității nu reprezintă un scop în sine. Ea asigură avantaje numai când este transformată într-o înțelegere a situației și într-o decizie mai bună.

Totuși, superioritatea informațională nu va produce „informația perfectă” și nici nu va elimina incertitudinile războiului³. Informațiile, sistemele, procesele și operațiile vor adăuga propriile lor surse de fricțiune și incertitudine mediului operațional. Apreciem că viitoarele forțe armate vor folosi informațiile și cunoștințele superioare pentru a obține superioritatea decizională, pentru a sprijini (alimenta) capacitățile avansate de comandă și control și pentru a ajunge la potențialul maxim al manevrei dominante, angajării precise, protecției multidimensionale și logisticii focalizate.

Superioritatea informațională permite finalizarea cu succes a operațiilor aeriene, mai rapid și cu cost mai mic. Rezultatul este creșterea ritmului de desfășurare a acțiunilor militare și devansarea sau degradarea inițiativelor și operațiunilor adversarului. Analizând din punct de vedere al potențialul tehnologic, apreciem că națiunile pot fi clasificate conform celor prezentate mai jos.

Major integrate descrie o națiune care se bazează foarte mult pe tehnologiile și sistemele de informații. Aceste tehnologii sunt disponibile și aplicabile la toate nivelurile pentru a sprijini eforturile economice și militare. Această stare este asociată în primul rând statelor puternice (foarte dezvoltate). Utilizarea tehnologiilor informaționale într-un exercițiu permite celui care posedă această capacitate, forțele albastre (BLUFOR)/forțele roșii (OPFOR), să distribuie informațiile interne și să colaboreze și/sau să dezvolte în paralel planurile de operații, influențând în acest fel ciclurile individuale decizionale. Cu această caracteristică, ambele forțe, BLUFOR și OPFOR, vor avea o capacitate informativă de luptă semnificativă.

Mediu integrate se referă la națiuni industriale bazate pe dezvoltarea accesului la informații tehnologice. Această condiție este cel mai mult asociată națiunilor în tranziție sau în curs de dezvoltare. În termenii proiectării exercițiului, OPFOR și alți actori pot sau nu pot să fie în măsură să realizeze egalitate informațională cu BLUFOR. Ele vor avea o capacitate informativă de luptă limitată.

Gradul crescând al interacțiunilor globale vor influența puternic viitoarele amenințări. Accesul larg la tehnologiile avansate, împreună cu

³ Gl.bg.dr. Constantin Onișor, *Explorări strategice*, Editura Polirom, Iași, 2002.

posibilitatea deținerii și folosirii armelor de distrugere în masă, vor mări numărul „actorilor” cu un potențial militar suficient pentru a schimba echilibrele regionale de putere. Sistemele de arme moderne, chiar și într-un număr redus, sunt suficient de puternice pentru a modifica amenințările cărora trebuie să le facem față. În această situație, cei mai periculoși adversari vor fi aceia care, folosind noile tehnologii, își vor îmbunătăți rapid anumite capacități militare, având astfel posibilitatea de a contracara asimetric puterea forțelor noastre armate. Această îmbunătățire rapidă a unor capacități militare va putea depăși contramăsurile pe linie politică, diplomatică și militară.

De asemenea, aplicarea noilor tehnologii militare împotriva noastră se va putea dovedi surprinzătoare. În mod evident, un potențial adversar va cunoaște unele capacități ale noastre și va dori să evite punctele forte exploatănd vulnerabilitățile noastre. Probabilitatea apariției surprinderii tehnologice sau operative va crește în viitor. În concluzie, forțele noastre armate trebuie pregătite să facă față unei game mari de amenințări, de diferite intensități, mai imprevizibile și bazate pe o combinație de tehnologii vechi și noi.

Minim integrate descriu state cu puțină încredere sau neîncredere în informații bazate pe tehnologie sau sisteme de informații. Aceasta condiție este asociată statelor dezorganizate sau în proces de dezintegrare. În termenii proiectării exercițiului, acești actori vor avea numai informații militare sau capacitate informativă de luptă de bază. Analiza unui potențial adversar se face având ca fundament o întreagă bază de produse de informații, a căror procurare se realizează în timp, iar fizionomia războiului, complet schimbată, este tot mai mult concentrată asupra “procesului de formare a gândirii și comportamentului adversarului” decât asupra înfrângerii forței lui.

Victoria prin eliminarea fizică sau ocuparea spațiului beligerant nu mai este concludentă, mult mai importantă fiind victoria informațională, „ocuparea minții” adversarului și implementarea reprezentărilor și convingerilor care să-l transforme din dușman în aliat. Războiul convențional, având ca efect distrugerea, degradarea rezervelor fizice ale forței ostile, devine treptat un concept depășit, războiul modern dovedindu-se, apreciem noi, prioritar informațional. Înalta tehnologie a informației este rezultanta noii revoluții din domeniul militar, generator al puterii de luptă, prin care informațiile sunt adunate de pretutindeni și diseminate acolo unde este nevoie, prin asigurarea „superiorității de cunoștință și conștiință”.

Capacitatea militară este abilitatea unei națiuni sau a unui actor de a disloca forțele pentru luptă, a le echipa și pregăti pentru război, de a le folosi ca pârgă în diplomației sau politica internă, regională sau globală prin proiectarea puterii. Forțele armate moderne de astăzi sunt constituite pe baza *principiului diversității*. Ele posedă suficientă forță combativă pentru a

îndeplini aproape orice misiune ori combinație de misiuni. Acestea pot desfășura diferite tipuri de campanii, o condiție indispensabil de îndeplinit pentru națiunile aspirând a fi competitori regionali sau globali.

Capacitatea combativă este rezultatul acțiunii convergente a mai multor factori: personal militar de înaltă calitate; un grad ridicat de asigurare cu personal militar din serviciul activ; un proces extensiv și intensiv de pregătire pentru luptă a trupelor; sisteme de armament în stare operativă; proceduri operaționale eficiente; capacitatea de a acționa într-un ritm rapid. Consecințele acestor factori sunt evidente în special în cadrul forțelor armate ale statelor membre N.A.T.O., unde piloții zboară în misiuni de antrenament în medie 150 de ore pe an, iar cei din S.U.A. chiar 220 ore pe an, în timp ce piloții forțelor armate ale Rusiei zboară 50 de ore pe an.

Capacitate ridicată descrie unitățile forțelor adverse (OPFOR) care au capacitate de luptă între 90-100% (90-100% din efectivele repartizate în personal și echipament), capabile de operații continue (tempo ridicat al operațiilor). Această caracteristică ar putea fi folosită atunci când planificatorul unui exercițiu dorește ca OPFOR-ul său să fie comparabil unei unități BLUFOR cu capacitate și instruire ridicată.

Capacitate moderată (medie) descrie unitățile forțelor adverse (OPFOR) care au capacitate de luptă între 70-90% (70-90 % din putere atribuită în personal și echipament), mai puțin capabile de operații continue (tempo mediu spre ridicat al operațiilor). Planificatorul unui exercițiu poate folosi această caracteristică când puterea forțelor BLUFOR în personal și echipament sau nivelul de pregătire este sub cel optim.

Capacitate redusă - unitățile forțelor adverse (OPFOR) au capacitate de luptă mai mică de 70% (mai puțin de 70% din putere atribuită în personal și echipament), capabile de operații discontinue (tempo scăzut al operațiilor). Planificatorul exercițiului ar trebui să folosească această caracteristică la operații de intensitate redusă sau când BLUFOR este puțin instruită.

Puterea de lovire este un concept ce nu a fost suficient folosit în literatura noastră militară. Puterea de lovire reprezintă acțiunea exercitată de toate categoriile și sistemele de armamente și grupări de lovire ale unei mari unități (unități), în scopul de a produce pierderi, de a diminua puterea de luptă și a contracara acțiunile adversarului și constă în efectul cumulat al eficacității loviturilor și acțiunii grupărilor de lovire. Prin eficacitatea loviturilor se înțelege măsura în care pierderile produse inamicului în urma executării lovirii corespund celor stabilite. Eficacitatea loviturilor se obține prin: alegerea judicioasă a procedurii prin care să se execute lovirea grupării principale de forțe a inamicului; alegerea grupării și mijloacelor de lovire; alegerea momentului executării lovirii; precizia și rapiditatea execuției;

conducerea grupării și mijloacelor de lovire; concentrarea eforturilor și executarea oportună a lovirii inamicului în orice condiții.

Suținerea logistică este privită în armatele moderne ca determinantă în stabilirea capacității combative a structurilor militare la nivel strategic. Capacitatea logistică a forțelor armate poate fi factorul hotărâtor în obținerea succesului, chiar și în războaiele scurte – eventual de durata a câteva săptămâni – cum se apreciază că ar putea fi conflicte majore la nivelul unui teatru de acțiuni militare.

În concluzie, apreciez că analiza mediului operațional contemporan reprezintă una din activitățile importante în cadrul procesului de proiectare a scenariilor, iar metodologia prezentată se regăsește în cadrul unui soft ce va fi pus la dispoziția analiștilor de stat major, asigurându-se astfel familiarizarea acestora cu variabilele critice și cu modalitățile de ponderare a acestora.

BIBLIOGRAFIE

Chiriac Dănuț, *Politici și strategii de securitate la începutul secolului XXI*, Editura U.N.Ap. „Carol I”, București, 2005.

Frunzeti Teodor, *Soluționarea crizelor internaționale*, Institutul European, București, 2006.

<http://dexonline.ro>

<http://www.9am.ro/stiri-revista-presei>

SIMULAREA ACȚIUNILOR MILITARE

SIMULATION OF MILITARY ACTIONS

Lect.univ.dr. Iulian MARTIN*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Modelarea și Simularea (M & S) va asigura mijloacele gata disponibile, flexibile și eficiente, pentru a pune în valoare în mod drastic operațiile NATO în întreaga arie de aplicare a lor, planificarea apărării, antrenament, sprijin operațional, cercetare, dezvoltare tehnologică și achiziții de armament.

Modelling and Simulation (M & S) will provide ready resources available, flexible and effective, to put forward the drastic NATO operations throughout the area of application of their defense planning, training, operational support, research, technological development and procurement of arms.

Cuvinte cheie: Modelarea și Simularea, sprijin operațional, planificarea apărării.

Keywords: *Modelling and Simulation, operational support, defense planning.*

Utilizarea rețelilor de computere, în care echipamentele reale sunt legate de simulatoare, se află într-o dezvoltare continuă. Această tehnică este deja utilizată cu succes atât în armata SUA, cât și în alte armate, permițând personalului să se antreneze în locațiile lor de reședință și să evite deplasările de trupe pentru satisfacerea nevoilor de instruire. Simulările militare au fost clasificate în decursul timpului după diferite criterii în funcție de natura originalului, de scopul urmărit prin simulare, de particularitățile modelului de simulare și de caracteristicile constructive ale suportului tehnologic al simulării. Conceptul de simulare distribuită este definit prin posibilitatea accesării la distanță și de conjugare a diferitelor modele și simulări.

Există mai multe programe dedicate acestui scop, dintre care cele mai reprezentative sunt: *Rețeaua de simulare a apărării (Defence Simulation Internet-DSI)*; *Simularea interactivă distribuită (Distributed Interactiv Simulation-DIS)*; *Protocolul de simulare la nivel unificat (Aggregat Level Simulation Protocol)*; Ele au introdus concepte noi în modelare și simulare.

* e-mail: imartinlfd@yahoo.com

Rețeaua de simulare a apărării (DSI) reprezintă o rețea de telecomunicații de bandă largă care operează peste liniile comerciale, având conexiuni atât la sateliții militari, cât și cei civili, care permit utilizatorilor să fie legați într-o rețea mondială cu arie largă.

Simularea interactivă distribuită (DIS) este un concept având o dublă reprezentare: o infrastructură de rețea capabilă să opereze în patru domenii: concepte avansate și cerințe specifice; operații militare; cercetare, dezvoltare și achiziții; antrenament; un mediu sintetic în interiorul căruia oamenii pot interacționa prin intermediul simulărilor, de la site-uri multiple, utilizând o arhitectură adecvată, modelări, protocoale, standarde și baze de date.

Noțiunea intermediară utilizată aici este aceea de *mediu sintetic*, definită după cum urmează: *mediul sintetic (synthetic environment)* reprezintă rețele de simulare care reproduc activități la un înalt nivel de realism, foarte apropiate mediului real de instruire (reprezentat în figura 1), de la simulări ale teatrelor de război și până la uzine și procese de fabricație. Ele pot fi create atât în interiorul unui singur computer sau într-o rețea distribuită, conectată prin rețele locale sau de arie largă și pot fi îmbunătățite prin efecte speciale realiste și prin modele de comportament având o mare acuratețe. Ele permit, de asemenea, vizualizarea și imersiunea în interiorul mediului simulat. Un mediu sintetic care reprezintă un câmp de luptă este denumit în particular – *Synthetic Battlefield*.

Fig. 1 Reprezentarea mediului real de instruire

Aggregate Level Simulation Protocol (ALSP) este o familie de protocoale pentru interfațarea simulărilor, împreună cu software-ul de sprijin, care permite integrarea unor simulări și jocuri de război distincte. Ea permite

simulărilor distribuite de arie largă și jocurilor de război din diferite domenii să interacționeze la nivel de mijloace și evenimente de luptă. Aceste concepte induc, la rândul lor, alte trei concepte fundamentale: *infrastructura simulărilor, reutilizarea și interoperabilitatea acestora*.

Este din ce în ce mai evidentă cerința majoră care stă în fața modelării și simulării militare actuale, care decurge din nevoia integrării totale a tuturor sistemelor utilizatorilor militari (senzori, sisteme de comandă și control, sisteme de arme, sisteme de instruire, antrenament, planificare și sprijin operațional). Se impune, astfel, integrarea sistemelor M&S în setul de unelte analitice și informatice ale utilizatorului.

O primă reglementare cu privire la realizarea unui cadru tehnic comun Common Technical Framework (CFT) pentru M&S a fost făcută în cadrul Modeling and Simulation Master Plan al Departamentului Apărării SUA, urmărind să se asigure utilizarea eficientă și efectivă a modelelor și simulărilor, prin facilitarea interoperabilității și reutilizării. În conformitate cu acest obiectiv, CFT constă în: o arhitectură comună de nivel înalt – High Level Architecture – HLA – față de care să se conformeze toate modelele și simulările; modelele conceptuale ale spațiului misiunii – CMMS – care să asigure o bază pentru dezvoltarea unor reprezentări consistente și autorizate a simulărilor; standarde de date care să asigure o reprezentare comună a datelor pentru toate modelele, simulările și sistemele C4I cu care ele interacționează.

În ceea ce privește HLA (arhitectura de înalt nivel), aceasta este o arhitectură tehnică dezvoltată pentru a facilita interoperabilitatea sistemelor de simulare. Permite distribuirea simulării între diferite sisteme de simulare pentru a fi elaborate și executate o gamă largă de aplicații, într-un mod standardizat. De exemplu, aceste aplicații pot sprijini analizele, experimentele, achizițiile de tehnică și tehnologie, instruirea și învățământul.

De asemenea, permite combinarea sistemelor de simulare existente cu noi sisteme, mixând limbaje de programare și sisteme de operare diferite. Arhitectura a fost inspirată din câteva protocoale de simulare anterioare ca DIS – Simulare Interactivă Distribuită (Distributed Interactive Simulation) și ALSP – Protocol de Simulare la Nivel Unificat (Aggregate Level Simulation Protocol). Aceste tehnologii individuale au jucat un rol important în cadrul diferitelor domenii de simulare, dar nu au fost în totalitate capabile să îndeplinească cerințele comunității M&S, în special interconectarea simulărilor.

În continuare voi exemplifica prin prezentarea federației unei Arhitecturi de Înalt Nivel (HLA), federația JTLS – JCATS, acestea reprezentând principalele simulări de tip constructiv în cadrul NATO (conform celor prezentate în tabelul de mai jos).

**Tabelul cu principalele simulări de tip constructiv
în cadrul NATO**

Joint Theater Level Simulation (JTLS)	Un sistem de simulare de tip constructiv, în context întrunit, pentru nivelurile strategic și operativ.
Joint Conflict and Tactical Simulation (JCATS)	Un sistem de simulare de tip constructiv, în context întrunit, pentru nivelurile operativ și tactic.
Joint Multi Resolution Model (JMRM)	O aplicație informatică cu arhitectură înaltă unde JCATS și JTLS lucrează împreună, în cadrul unei federații.
Web Hosted Interface Program (WHIP)	Interfața JTLS disponibilă în rețea.
CAX DiStaff Environment (CADIE)	O aplicație informatică ce asigură afișarea imaginii la nivel operativ pentru membrii celulei de control al exercițiului (EXCON)
Joint Order Translation Module (JOTM)	O interfață a utilizatorului care permite introducerea ordinelor în JTLS.

Obiectivele acestea constau în sprijinul instruirii de tip întrunit pentru eșaloane multiple, cerință care se adresează modelării multirezoluție (Multi-Resolution Module - MRM) în condițiile administrării unor resurse limitate. Dezvoltarea modelului conceptual a fost decisiv pentru atingerea obiectivelor federației, acesta bazându-se pe scenarii care descriu „lumea reală”. Arhitectura federației JTLS – JCATS este prezentată în figura de mai jos.

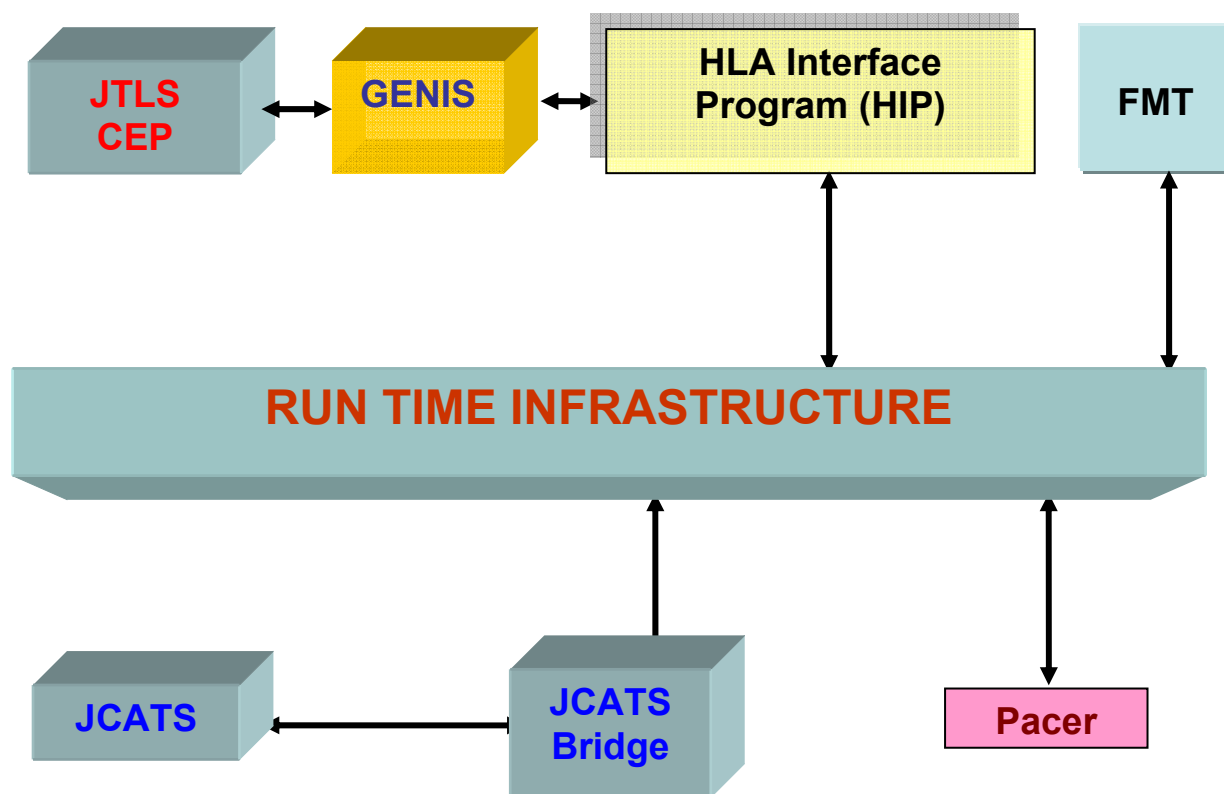

Fig. 2 Arhitectura Federației JTLS – JCATS

Evenimentele și incidentele sunt produse de către un program pentru generarea evenimentelor de luptă (Combat Events Program - CEP) din JTLS care servește ca „motor” pentru jocul de război și care comunică cu GENIS, componentă a Sistemului de Control Grafic al Intrărilor (GIAC - Graphical Input Aggregate Control System). Interfața arhitecturii de înalt nivel (HLA) conectează GENIS, transmite și primește baza de date pentru jocul de război pentru și de la federație prin intermediul infrastructurii de sincronizare a timpului de lucru (Run Time Infrastructure - RTI). RTI realizează șase categorii de servicii: managementul federației pentru arhitecturi mai largi, ca de exemplu crearea și îmbinarea cu alte federații; managementul protocoalelor, pentru transmiterea și recepționarea unor clase specifice de baze de date; managementul entităților, pentru transmiterea și recepționarea bazei de date existente, a evenimentelor și incidentelor dorite; gestionarea activităților în timp, asigurându-se condițiile de cauzalitate dintre sisteme; gestionarea dreptului de proprietate, pentru transferul atributelor de la o federație la alta; gestionarea distribuirii bazei de date pentru asigurarea unei filtrări optime a informațiilor, dincolo de serviciile oferite prin protocoalele dintre aplicațiile interconectate.

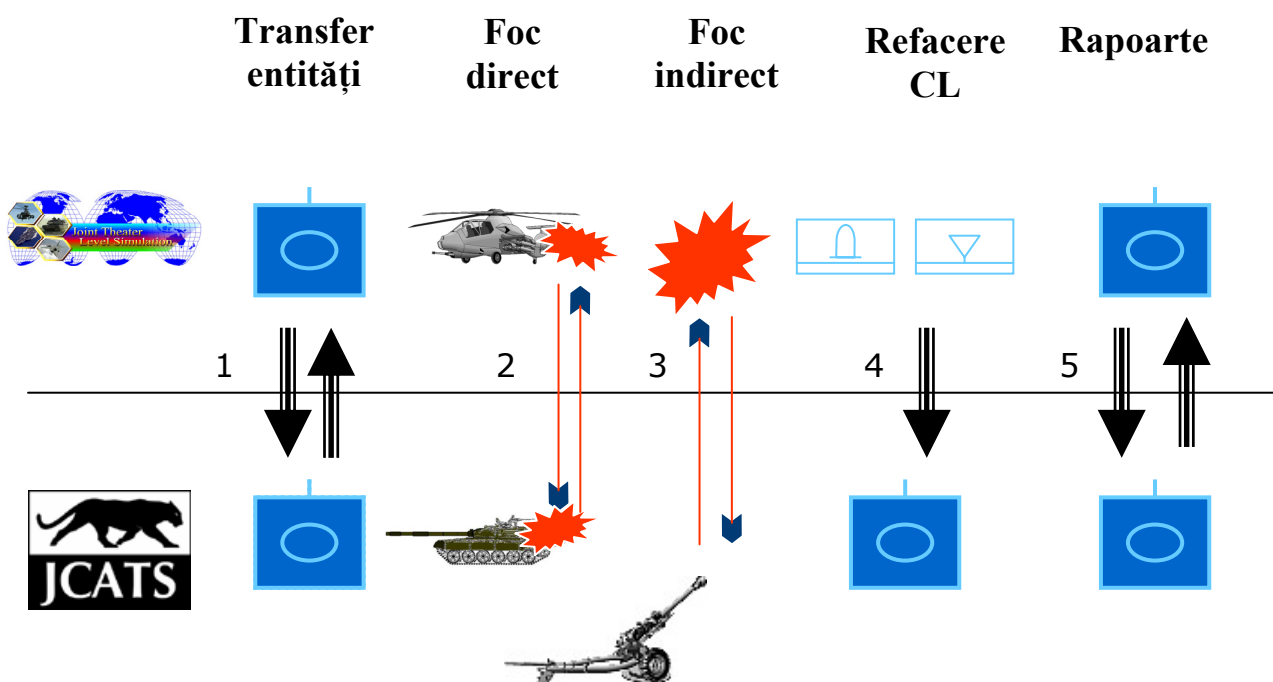

Fig. 3 Posibilități de interacțiune JTLS - JCATS

JCATS folosește programul mai sus menționat ca poartă de intrare. La fel pentru toate sistemele arhitecturii, RTI asigură „coloana vertebrală” a federației. În plus pentru cele două sisteme de simulare, federația conține un sincronizator (Pacer) care permite utilizatorului să stabilească pauza și ritmul jocului dorit, precum și un sistem de control folosit pentru observarea stării

proceselor. Punctul forte al federației JTLS – JCATS constă în capacitatea acesteia de a transmite controlul entităților simulate de la o simulare la alta, permițând entităților să fie modelate la oricare nivel al rezoluției de agregare sau detaliere. Modelarea multirezoluție este posibilă prin atribuirea drepturilor către categoriile de forțe implicate, prin intermediul arhitecturii de înalt nivel. Astfel, entitățile din JTLS pot fi transferate în JCATS atunci când este necesară o modelare în detaliu a acestora (o parte din aceste posibilități fiind reprezentate sub formă grafică în figura de mai sus).

Imaginea 1 reprezintă transferul de entități de la JTLS la JCATS și invers, acestea reprezentând baza pentru simularea oricăror acțiuni la toate nivelurile de rezoluție. *Imaginea 2* ne arată cum o entitate din JTLS (spre exemplu atacul executat de către un elicopter) poate executa foc direct asupra unei alte entități din JCATS, realizând distrugerea acesteia. Entitatea reprezentată în JCATS poate, de asemenea, să execute foc direct asupra entității din JTLS. Această interacțiune este valabilă pentru acțiuni aer-sol, sol-aer, aer-aer. Nu este realizată și interacțiunea sol-sol (de exemplu, o entitate terestră din JTLS deschizând focul asupra unui tanc replicat în JCATS). Intenționat s-a dorit evitarea unui asemenea conflict, utilizatorii hotărând cine va deschide focul în JTLS sau, dacă tactica adoptată este foarte importantă, cine va acționa în JCATS. *Imaginea 3* prezintă focul indirect, cu referire atât la sistemele de artilerie, cât și la proiectilele și bombele care nu dispun de niciun sistem de ghidare la țintă. *Imaginea 4* ne exemplifică faptul că din JTLS pot fi realimentate entități replicate în JCATS. *Imaginea 5* indică posibilitatea realizării schimbului de rapoarte între cele două sisteme de simulare.

Din cauza unui model de reprezentare diferită în JTLS și JCATS, nu are sens să fie transferate atributele unei entități care nu pot fi reprezentate într-o altă simulare. De aceea, în multe cazuri, există o exemplificare a mulțimii de atribute ale entității transferate. Ambele sisteme de simulare solicită arhitecturii de înalt nivel un sistem de control în timp a activităților, asigurând o interfață grafică pentru utilizator care permite oprirea, reluarea sau saltul în timp la un ritm specificat.

Modelarea multi-rezoluție (MRM)

Modelarea multirezoluție (Multi-Resolution Modeling - MRM) este necesară pentru a evalua diferențele dintre cele două simulări. Acest model reprezintă de fapt un sistem integrat care va fi capabil să sprijine integrarea exercițiilor multieșalon, la nivel teatru de operații, cu structuri mici și acțiuni individuale de luptă, fiind astfel îmbunătățite. MRM nu este numai o funcție de reprezentare a obiectelor. Funcționalitatea JTLS și JCATS nu este aceeași în diferite domenii și aceasta oferă oportunități pentru implementarea MRM, în

timp ce, mai important, este că oferă o funcționalitate sporită pentru utilizator. Obiectivele modelării multi-rezoluție sunt: sprijinul instruirii simultane a forțelor, în cadrul unor scenarii complexe, la mai multe niveluri, în context întrunit; prezentarea, în detaliu, a modelelor JTLS și JCATS; asigurarea posibilității desfășurării exercițiilor întrebunând simularea distribuită; asigurarea unui cost redus al cheltuielilor necesare exercițiilor; sprijinirea desfășurării atât a exercițiilor care folosesc baze de date clasificate, cât și a celor care folosesc baze de date neclasificate; asigurarea unei funcționalități complementare; asigurarea unui control al configurării federației pentru utilizatori.

De exemplu JTLS și JCATS au o reprezentare diferită a materialelor (stocurilor). În funcție de dorințele de instruire a audienței pentru reprezentarea stocurilor și de baza de date construită, obiectele reprezentate în JCATS consumă combustibil și muniție, clasele III și respectiv V și transportă cantități reale din fiecare.

De asemenea, JCATS oferă funcționarea barajelor cum ar fi cele din sârmă sau poziționarea sacilor de nisip, dar nu explică legătura dintre folosirea acestora și consumul materialelor din clasa a IV-a, necesare pentru construcția lor. Evident că JCATS reprezintă itemii (actorii) majori cum ar fi tancurile, dar nu reprezintă explicit linia de aprovizionare cu materiale de rezervă din clasa VII (linia de aprovizionare cu materiale din clasa VII). Audiența de instruire a JTLS este mai degrabă pusă să exerseze aprovizionarea și reprovizionarea, deși la nivel de TO, permite consumul de materiale din clasele I la X. Cu toate că JTLS reprezintă o parte din materiale (de exemplu clasele I și II), iar JCATS nu face asta, de regulă JCATS reprezintă mult mai multe tipuri de muniție decât JTLS.

În aprecierile pe care le-am făcut către JTLS-JCATS am evidențiat această diferență legată de materiale pentru a ne asigura că unitățile create în JTLS și transferate în JCATS continuă să consume toate clasele de materiale reprezentate în JTLS. Motivul de a proceda așa este de a împărți proprietatea comună a obiectelor (de a folosi în comun obiectele). Este clar că nu are sens să transfere proprietatea atributelor de aprovizionare de la JTLS la JCATS pentru tipuri de materiale care în JCATS nu sunt reprezentate.

Deci, ca în cazul sistemelor de luptă, materialele importante ale clasei VIII, JTLS va reține proprietatea de a atribui alte materiale. JCATS consumă materiale din clasele III și V și raportează cantitățile pe teren folosind o interacțiune. JTLS actualizează valorile atribuite și, de asemenea, folosește valorile curente și nivelurile înregistrate, parametrii JTLS pentru a ști când să înceapă reprovizionarea unităților. MRM este permisă prin împărțirea proprietății obiectelor asupra materialelor deoarece combinația reprezintă mai bine consumul de materiale decât orice simulare ar putea-o face singură.

Alocarea funcționalității

JCATS este folosit, exemplu, pentru a simula explozia unei arme chimice. Pierderile inițiale și dispersia norului contaminat sunt modelate în JCATS pe baza actualizărilor de la VLSTRACK. Evacuarea rezidenților din zona apropiată și de pe direcția vântului față de sursă, de exemplu între 0 și 6 ore este simulată de JCATS, dar mai departe (mai mult de 6 ore; acest timp este necesar să fie ajustat în funcție de zona afectată și corespunzător mărimii populației), este simulată în JTLS. Acesta permite populației care fuge din fața norului contaminat să fie reprezentată individual, împreună cu mijloacele de deplasare (pe jos, vehicule, bărci) pe care le folosesc ca să fugă, blocajele de circulație și oportunitățile pentru măsuri locale de răspuns pentru decongestionarea traficului, evacuarea în ordine, acordarea asistenței medicale și evacuarea.

Evacuarea mai departe de sursă poate fi simulată la un nivel de agregare superior care va fi determinat de numărul mare al populației implicate. Evacuarea pe calea aerului este de asemenea rezolvată mai ușor în JTLS și în cazul convoaielor, cu o reprezentare mai bună a rețelei de drumuri de evacuare.

Schimbările necesare între simulări ar putea fi limitate la început la următoarele: necesitatea ca JCATS să actualizeze JTLS în legătură cu raioanele contaminate și deplasarea norului contaminat din direcția vântului; cerința de a menține coerența executanților (personal, vehicule, echipament etc.). Serviciile de tip HLA mai elaborate pot fi utilizate și vor fi mai potrivite pentru evenimente particulare, spre exemplu anumite grupuri de persoane evacuate care în JCATS folosesc diferite modalități de tranzitare a zonelor contaminate față de JTLS.

Așa cum am menționat anterior, răspunsul local este simulat cât este posibil în JCATS. Atât timp cât JCATS suportă reprezentarea organelor și echipelor de intervenție NBC, vehicule, populație și multe alte obiecte și activități, eficiența acestor reacții va fi mai bine analizată de o celulă albă (WHITE CELL). Această celulă poate în consecință să direcționeze descreșterea sau creșterea gravității pierderilor sau incidentelor locale, bazată pe eficiența și completitudinea răspunsului. De exemplu, dacă oficialii implicați în evacuare sunt cramponați în inițierea acestora și în managementul traficului în afara zonei, este de așteptat să fie mai puține victime în urma contaminării NBC. Accidentele auto, furturile și alte incidente care împiedică răspunsul oficial în reducerea efectelor catastrofei și împiedică să localizeze și să prevină o a doua explozie, pot fi introduse în program sau nu, în funcție de răspunsul audienței instruite și continuitatea exercițiului.

În plus, față de simularea organizării evacuării în masă JTLS va fi utilizat pentru răspunsuri regionale și naționale incluzând desfășurarea

personalului și echipelor către regiunea respectivă pentru a acorda asistență în ceea ce privește decontaminarea, tratamentul medical și construirea de adăposturi pentru evacuați, consumul de hrană și apă, medicamente și bunuri de primă necesitate cum ar fi corturi și paturi, vor apărea cu siguranță în JTLS. Schimburile necesare între simulări ar putea să includă transferarea anumitor deplasări de personal în interiorul regiunii, cu echipamentul de bază în JCATS, în așa fel încât să poată fi situată la nivel individual, de exemplu echipamentul de protecție, masca contra gazelor, echipamentul de detecție, de decontaminare sau medical. Invers de la JCATS la JTLS, simularea taberelor de evacuați trebuie făcută în JTLS la un nivel de agregare superior pentru ușurința conducerii.

Suportul (documentația exercițiului)

Descrierea pe scurt a scenariului și alocarea funcțiilor nu prezintă toate detaliile disponibile, bineînțeles pentru simularea unui eveniment și a consecințelor acestora. Din fericire este suficient să-ți imaginezi anumite aspecte care țin de planificare și anumite activități pe care echipa EOC le-ar întâlni când reacționează la evenimente. Coordonarea asigurării pentru personal și materiale, transportul personalului de răspuns rapid la criză (ER) în zona de criză și a cetățenilor în afara acesteia, asigurarea facilităților pentru personalul ER și evacuaților precum și simularea răspunsurilor aparținând autorităților reies din scenariul exercițiului. Rezolvarea unor situații care țin de realitate sunt bineînțeles scopurile exercițiului.

Recomandări

Departamentul apărării al SUA a dezvoltat pe parcursul unei perioade îndelungate de timp o metodologie de antrenament pentru statele majore, folosind un anumit tip de exercițiu pentru ridicarea calității antrenamentului. Recomandăm ca și comunitatea ER să evalueze această metodologie ca să antreneze EOC și alte echipe de conducere ER. HLA este un document acceptat pe piață, confirmat IEEE pentru integrarea simulării. Include un proces specific domeniului și instrumente de programare pentru integrarea simulărilor. Promovează re folosirea unor simulări existente și în consecință evitarea eforturilor de programare extensivă. Se recomandă comunității ER să o evalueze folosind HLA pentru nevoile ei de simulare integrată.

Dezvoltarea întrunită JTLS-JCATS a demonstrat valoarea HLA prin aceea că permite re folosirea unor simulări existente în maniera pentru care fiecare dintre ele a fost proiectată, reliefând punctele forte ale fiecărei simulări în parte. În plus față de asta folosirea combinată a acestor programe aduce funcționalități superioare folosirii individuale a simulărilor. HLA permite o dezvoltare rapidă a capabilităților și a asigurat un produs folositor și eficient al costurilor.

Infrastructura simulărilor reprezintă totalitatea facilităților, echipamentelor, instalațiilor și serviciilor necesare funcționării sistemelor și aplicațiilor de modelare și simulare, precum și mijloacele de comunicație, rețelele, arhitecturile, standardele și protocoalele, depozitele de resurse de informare care le deservească. Așa cum sugerează și numele, reutilizarea înseamnă că modele de componente ale simulării pot fi reutilizate în scenarii și aplicații de simulare diferite, ulterior concepute. Strâns legată de reutilizare este proprietatea de interoperabilitate care, foarte sintetic, ar putea fi definită ca proprietatea componentelor de simulare reutilizabile de a fi combinate cu alte componente, fără a fi necesară recodificarea acestor componente. Problema interoperabilității sistemelor (figura 4) este însă una mult mai complexă.

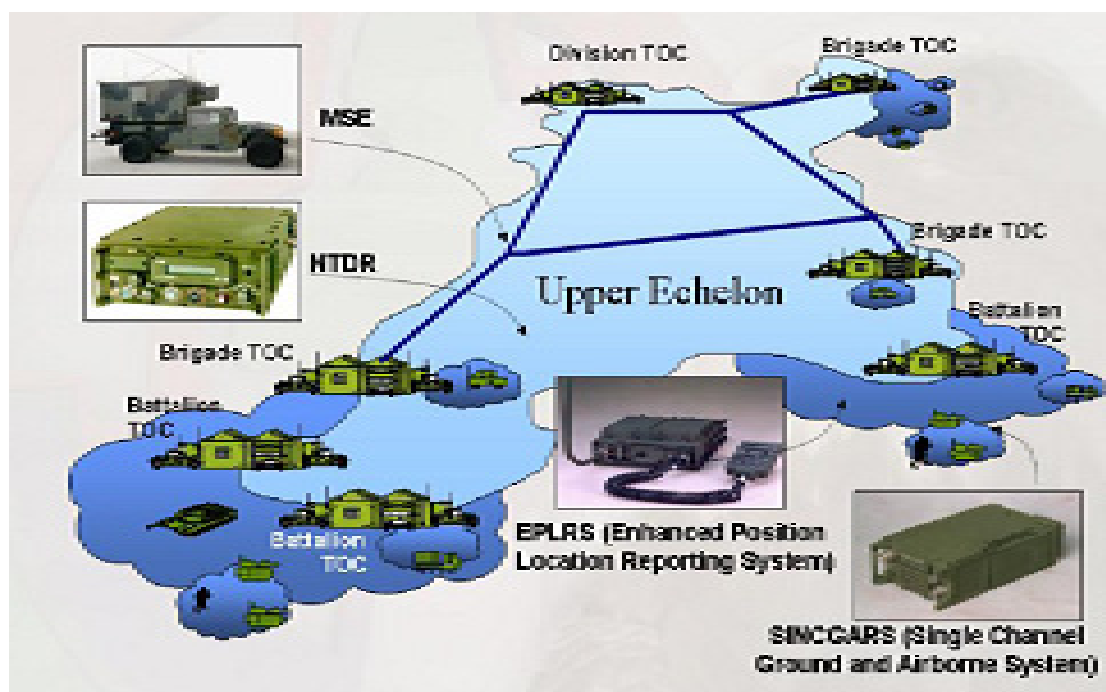

Fig. 4 Interoperabilitatea sistemelor

*Interoperabilitatea*¹ este definită ca fiind “abilitatea unui sistem de a utiliza părți sau echipamente ale altui sistem”. În terminologia NATO, *interoperabilitatea* este definită ca fiind “abilitatea unui model sau simulări de a accepta servicii de la alte modele sau simulări și de a utiliza serviciile astfel schimbate pentru a le permite lor să opereze cu eficacitate”. Pentru înțelegerea corectă a noțiunii de interoperabilitate, în cazul concret al simulării, este necesar însă a fi avute în vedere anumite aspecte specifice ale acestui domeniu.

¹ Webster Dictionary: „INTEROPERABILITY”, Meriam-Webster, Inc., preluat de pe Internet, de la adresa: <http://www.m-w.com/dictionary.htm>.

În cazul general al interoperabilității simulărilor, se consideră că există cel puțin două simulări care sunt conectate într-o anumită manieră pentru a forma o simulare nouă și că această simulare nouă produce rezultatele așteptate. La o privire atentă aceasta este însă o problemă deosebit de complexă. O primă întrebare care se pune este aceea dacă simulările controlează o simplă entitate simulată care controlează porțiuni de simulări sau mai multe simulări. Simulările pot fi module individuale care se execută pe o infrastructură individuală de simulare, sau pot fi simulări distribuite. Cazul general al interoperabilității este acela în care o simulare se conectează cu alte simulări de tipuri total diferite.

O altă întrebare este legată de scopul pentru care este declarat faptul că două sau mai multe simulări utilizate împreună sunt interoperabile. Utilizări diferite pot impune cerințe diferite de interoperabilitate. În acest context, este posibil ca două simulări să nu fie interoperabile pentru anumite cerințe, dar să fie perfect interoperabile pentru alte cerințe.

O a treia întrebare este legată de scopul pentru care este declarat faptul că două sau mai multe simulări utilizate împreună sunt interoperabile. Utilizări diferite pot impune cerințe diferite de interoperabilitate. În acest context, este posibil ca două simulări să nu fie interoperabile pentru anumite cerințe, dar să fie perfect interoperabile pentru alte cerințe. Este așadar puțin probabil ca o definiție a interoperabilității simulării să fie aplicabilă pentru toate utilizările posibile ale simulărilor, fără a defini în mod explicit care sunt utilizările avute în vedere.

O a patra întrebare care se poate pune este legată de măsura cantitativă prin care poate fi exprimată interoperabilitatea. O apreciere pentru interoperabilitate ar fi extrem de utilă atât pentru sistemele care se evaluează, cât și pentru rectificarea inconsistențelor din domeniul interoperabilității. Din nefericire, nu este încă clar care este setul complet de factori care trebuie să fie măsurați pentru a acoperi complet problema măsurării cantitative a interoperabilității.

În definirea interoperabilității există două abordări: o abordare de sus în jos și o abordare de jos în sus. Abordarea de sus în jos este în general o încercare de abordare abstractă a interoperabilității, bazată, de obicei, pe principii matematice, are caracter mai mult teoretic și mai puține utilizări practice. Strategia de jos în sus încearcă să definească în mod practic interoperabilitatea prin specificarea în detaliu a valorii datelor, timpilor și interacțiunilor dintre simulări. Ambele încercări vor să furnizeze măsuri pentru interoperabilitate, dar rezultatele de până acum sunt departe de a da răspunsuri total satisfăcătoare pentru domeniul interoperabilității.

Comunitatea științifică din domeniul modelării și simulării, în general, acceptă că printre caracteristicile care trebuie avute în vedere în analiza referitoare la interoperabilitatea simulărilor ar putea fi următoarele: caracteristici de natură tehnică: compatibilitatea standardelor; compatibilitatea hardware; interoperabilitatea fizică; formatul datelor; coordonarea managementului de timp; coordonarea serviciilor de lucru în timp real: salvare și restaurare; puncte de sincronizare; elemente de securitate; caracteristici de sine-stătătoare (fac referire la coerența datelor la nivelul federațiilor): interoperabilitatea între entități; rezoluția spațială; rezoluția temporală.

Modalități de realizare și implementare a simulărilor distribuite

Implementarea simulării distribuite va duce la mărirea încrederii, susținerea reciprocă a participanților și creșterea performanțelor în timp real. Pe de altă parte, utilizarea programelor de simulare distribuită trebuie să fie transparentă pentru toți utilizatorii. Mediile sintetice integrate oferă posibilitatea de a avea la un loc tehnicile, tehnologiile, capabilitățile și procesele de simulare și modelare.

Câteva dintre beneficiile simulării distribuite sunt: creșterea eficienței instruirii; sporirea interoperabilității; crearea condițiilor de instruire cât mai apropiate de realitatea câmpului de luptă duce la economii financiare, prin reducerea necesității de a apela la terenuri de instrucție reale; oportunitatea de a crea un mediu de instruire curat; integrarea și perfecționarea sistemelor actuale; îmbinarea mediilor de instruire real cu cel virtual, axate pe specificul misiunilor de îndeplinit; posibilitatea interconectării scenariilor și bazelor de date comune; permite menținerea nivelului de pregătire al forțelor pe timpul desfășurării acestora; potențial pentru extindere în afara spațiului țărilor membre NATO/PfP.

Simularea distribuită implică existența celor trei tipuri de simulări, astfel: simularea reală – simularea în care sunt implicați oameni reali care operează cu sisteme reale, folosind efectele simulate ale armamentului; simularea virtuală – simularea în care sunt implicați oameni reali care operează cu sisteme simulate; simularea constructivă – simularea în care oameni simulați operează cu sisteme simulate, pe baza unor planuri elaborate de către oameni reali.

În amplul proces de transformare prin care a trecut simularea, câteva dintre momentele principale în evoluția simulării distribuite sunt prezentate în figura de mai jos (figura 5):

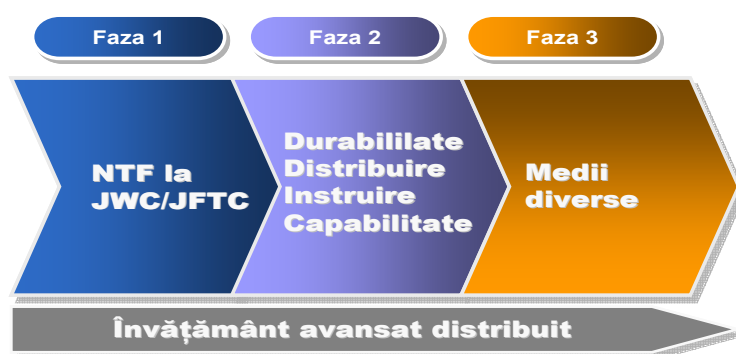

Fig. 5 Fazele evoluției simulării distribuite

Beneficiile instruirii folosind simularea distribuită

Primul exercițiu NATO prin simulare distribuită a fost STEADFAST JOINER 08, care s-a desfășurat prin utilizarea următoarelor platforme: JMRRM – Joint Multi-Resolution Module (JTLS – JCATS); JEST – Joint Exercise Scenario Tool; JEMM – Joint Exercise Management Module.

La nivelul NATO, prin proiectul SNOW LEOPARD (SL – figura 6) se dorește crearea unei rețele NATO Joint pentru educație și instruire, cu capabilități la nivel strategic, operativ și tactic, prin conectarea rețelelor și capabilităților existente la nivel național. Acest proiect va consta într-o rețea distribuită între organizațiile, națiunile și partenerii NATO, cu scopul de a participa la creșterea instruirii, educării și experimentării distribuite. Capabilitatea NATO SNOW LEOPARD este în curs de formare. Snow Leopard va fi în măsură să ofere instruire pentru Forța Rapidă de Răspuns a NATO, comandamente multinaționale întrunite, precum și națiunilor membre și parteneri NATO, în concordanță cu întregul spectru de misiuni de îndeplinit, folosind metodele și procedeele de instruire reală, virtuală și constructivă, precum și mediile specifice exercițiilor pentru repetarea misiunii.

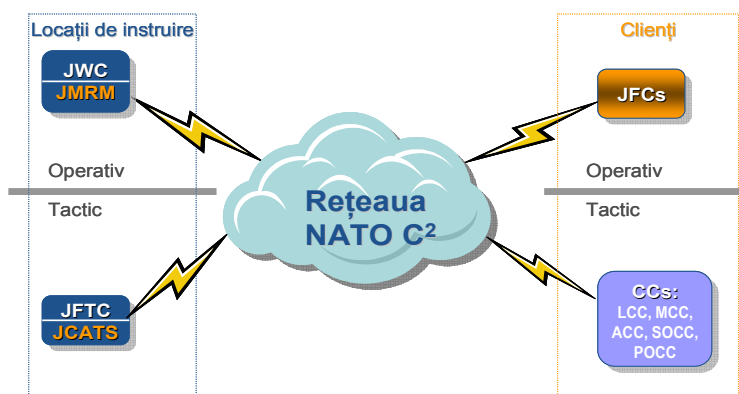

Fig. 6 Arhitectura proiectului SNOW LEOPARD

Rețeaua NATO pentru instruire (NTF) reprezintă o comuniune între JTLS și JCATS (figura 7) ce oferă țintei primare pentru instruire capacitatea de a conduce exerciții multieșalon, de la nivel operativ la cel tactic. NATO

Training Federation (NTF) creează caracteristicile unui mediu comun de instruire, cu o audiență a instruirii – multieșalon; dispune de capacitatea de a realiza simulări multiple cu rezoluții multiple, în locații distribuite.

În viitor se au în vedere posibilitățile de conectare și integrare a arhitecturilor simulărilor reală, virtuală și constructivă, precum și realizarea modelelor maritime și aeriene cu rezoluție mai mare.

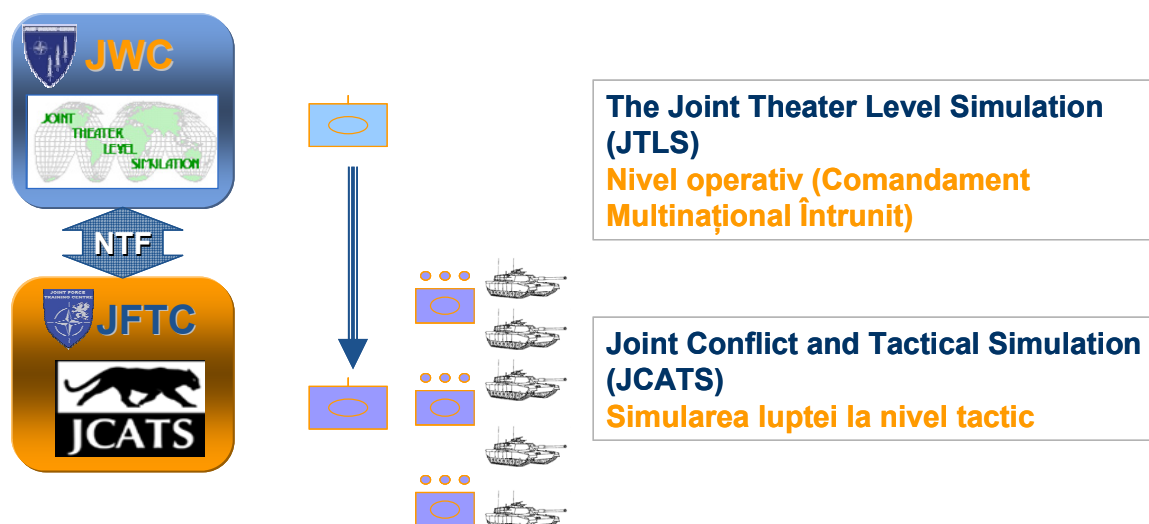
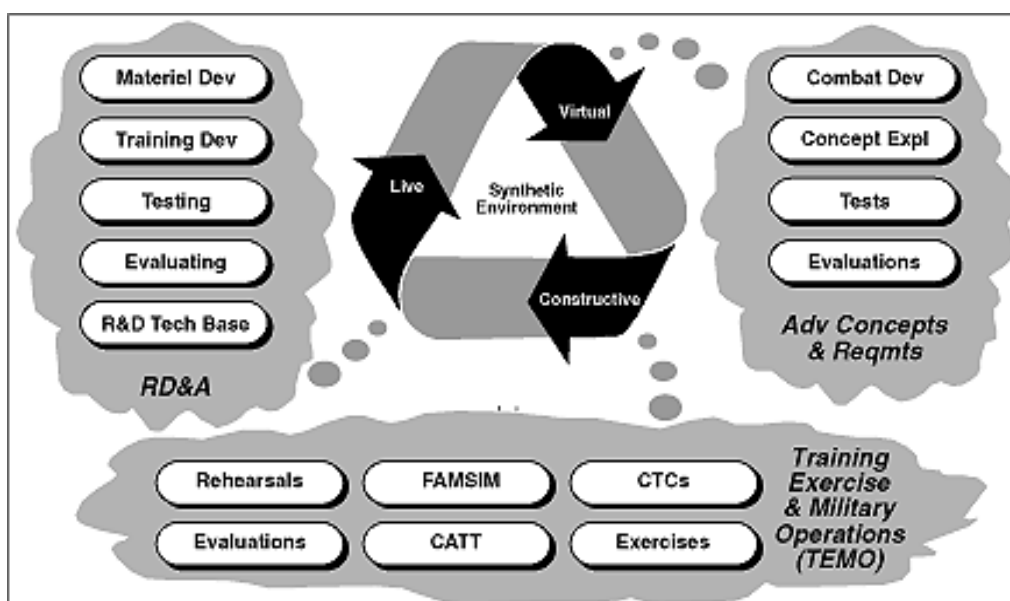
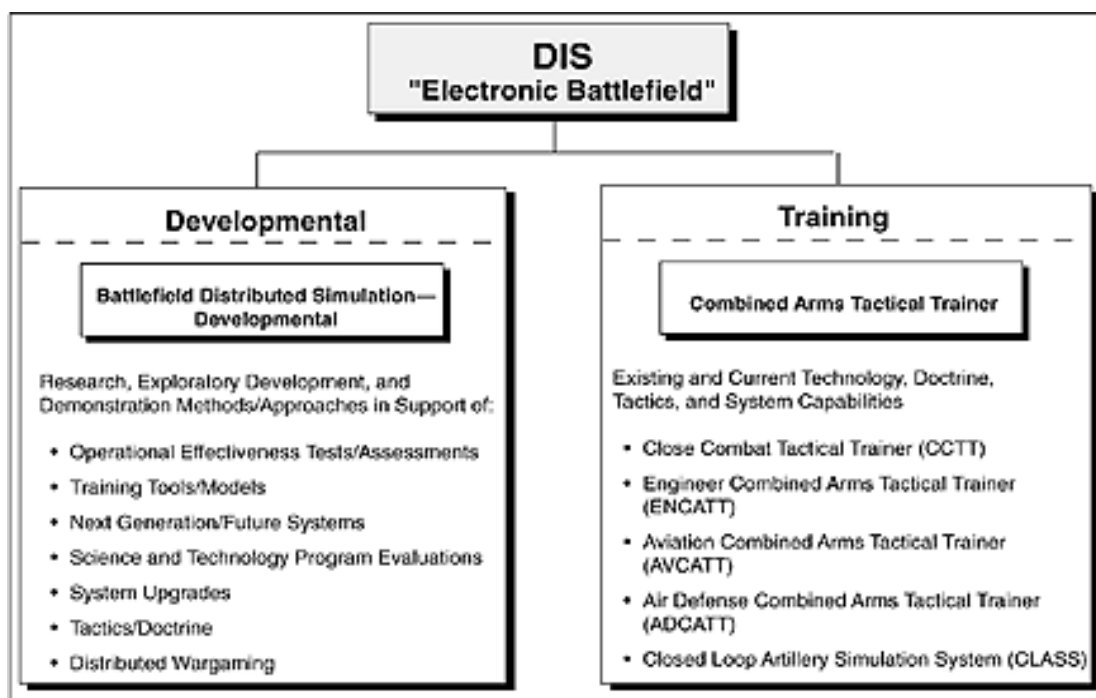

Fig. 7 „Comunicare” între JTLS și JCATS

Arhitectura de principiu a simulării distribuite cuprinde: Rețeaua de conducere a exercițiului (Exercise LAN); Rețeaua NATO nesecretă (NATO unclassified LAN); Rețeaua NATO secretă (NATO secret LAN); Rețeaua de verificare (experimentare) (Experimentation LAN). Mediul sintetic al simulării distribuite (reprezentat în figura de mai jos) are în vedere faptul că timpul și spațiul sunt coerent reprezentate în câmpul de luptă, măsurate în termenii percepției umane și comportării acestora în mediul creat.

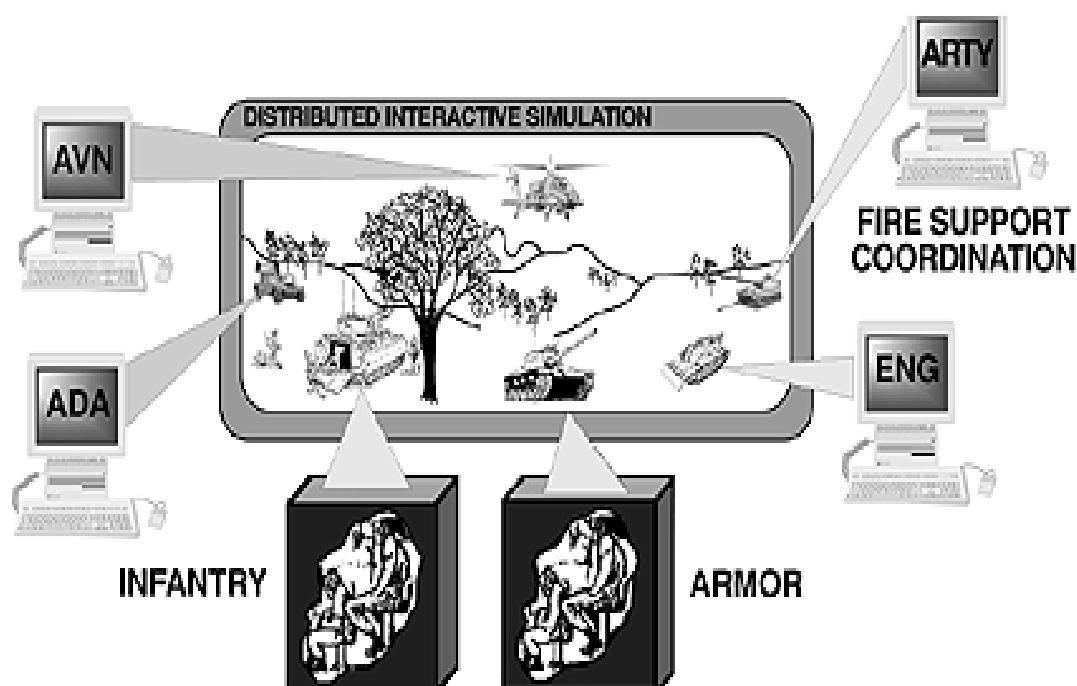

Câmpul de luptă în simularea distribuită se prezintă, în principiu, în felul următor:

Simularea distribuită se bazează pe integrarea sistemelor, tacticilor și doctrinelor existente, într-un mediu de instruire creat artificial, de la nivelul grupei (echipajului) la cel al unui batalion de infanterie întărit.

Sistemul de instruire tactică pentru luptă din cadrul simulării distribuite are următoarea structură:

În câmpul de luptă al viitorului, simulările reală, constructivă și virtuală sunt interoperabile și dispuse în locații diferite, conectate între ele pentru a crea un mediu de instruire sintetic, cât mai apropiat de realitate. Simularea este orientată pe comportamentul individual al fiecărei entități din compunerea unităților. Astfel, acestea au posibilitatea de a detecta oamenii și sistemele din zonă, în funcție de caracteristicile senzorilor de care dispun: vizual, radar, sonar, termic. Eficiența, distanța, influența terenului și a vremii depind de tipul senzorului. Caracteristicile senzorilor (bătaie, putere separatoare) se introduc în baza de date conform caracteristicilor sistemelor reale. Entitățile au capacitatea de a executa misiuni și activități preplanificate în baza de date: prioritizarea ținutelor, respectarea regulilor de angajare etc. Entitățile execută ordinele primite, conform gradului de instruire, caracteristicilor tehnico-tactice ale sistemelor la dispoziție putându-se chiar lua în calcul unele elemente de comportament deviant. Sistemele sunt dotate cu armament și muniție, se pot deplasa pe sol, apă și în aer la fel ca în realitate. Nivelul stocurilor este monitorizat permanent de sistemul de simulare, la nivelul fiecărei entități, pentru orice clasă de materiale, până la detaliu. Performanțele sistemelor sunt afectate de starea vremii, factorii de stres, caracteristicile terenului.

BIBLIOGRAFIE

- Ghiță Al., *Jocuri diferențiale operative*, comunicare la cea de-a XXVII-a Sesiune de Comunicări Științifice a Academiei Tehnice Militare, București 1997.
- Bălăceanu Ion, *Revoluția tehnologică contemporană și impactul ei asupra potențialului militar*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2001.
- Savsek T, *Education The Education of Military Officers in Defence Simulation*, NATO PfP/PWP Workshop „Simulators and Simulation-Powerful Means Enabling Allied Forces to Reach Interoperability”, Brno, Czech Republic, May 5-7, 1999.

IMPLICAȚIILE CAPABILITĂȚILOR FACILITATE DE REȚEA ASUPRA ORGANIZĂRII REȚELELOR RADIO DE MARE CAPACITATE

THE NETWORKED ENABLED CAPABILITIES IMPLICATIONS OVER THE HIGH CAPACITY DATA RADIO NETWORKS

Aurel BUCUR*

Statul Major General

Gruia TIMOFTE**

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Cerința crescută de mobilitate a forțelor solicită rezolvarea problemelor conectivității la rețea. Nevoia creșterii capacității de transfer a informațiilor este generată de cerințele operaționale. Tehnologia radio definită prin software poate fi răspunsul pentru realizarea „radioului universal”.

Increased mobility of Forces requires a solution to the problems of net-connectivity. High data capacities for information sharing are generated by operational requirements. Software Defined Radio technology may be the answer to obtaining "the universal radio".

Cuvinte cheie: wireless, capabilități NATO facilitate de rețea, capacitatea de conectare la rețea, stații radio definite prin software, sistem radio tactic întrunit.

Keywords: *wireless, NATO Network Enabled Capabilities, net centrality, Software Defined Radios, Joint Tactical Radio System.*

În condițiile dezvoltării deosebit de rapide și complexe a rețelelor radio (*wireless*) moderne, cercetările în domeniul comunicațiilor mobile din ultimii ani au arătat că pentru a se putea adapta cerințelor ridicate de mobilitate și calitate a serviciilor oferite utilizatorilor, terminalele și

* e-mail: abucur@mapn.ro

** e-mail: gruia.timofte@gmail.com

echipamentele de rețea au nevoie de un grad ridicat de inteligență¹. Multitudinea de servicii și standarde *wireless* existente astăzi la dispoziția utilizatorilor precum și cele care se preconizează să apară în viitor creează nevoia de adaptabilitate a tuturor componentelor unei rețele *wireless* la solicitările utilizatorilor.

Implementarea capabilităților NATO facilitate de rețea (NNEC) presupune asigurarea unor comunicații stabile și fiabile, în special pentru actorii care se bucură de un înalt grad de mobilitate, precum și creșterea semnificativă a capacității de transfer a informațiilor în rețea. Dacă în domeniul comunicațiilor radio, până acum aproximativ zece ani, era suficientă realizarea unor legături pentru voce sau date de capacitate redusă (de ordinul zecilor de Kbit/s), cerințele actuale și mai ales de viitor reclamă capacități mult superioare (zeci și sute de Mbit/s), necesare transmiterii unor informații complexe (voce, date, video), în timp aproape real, până la nivelul luptătorului.

Rezolvarea problemelor multiple în vederea integrării transmisiilor de voce și date în servicii complexe de transmisii de voce/date/video utilizând un singur terminal mobil conduce la necesitatea studiului problemei reconfigurării sistemelor de comunicații mobile actuale. La nivel practic, se dorește dezvoltarea și implementarea unei „compatibilități universale” între standardele de comunicații mobile, pentru a permite utilizarea aceluiași terminal pentru diferitele rețele și tehnici de acces radio existente. Într-un astfel de scenariu este necesar ca terminalul mobil să fie reconfigurabil pentru a îndeplini specificațiile de operare multiple, în mai multe benzi de frecvențe și pe interfețe radio diverse. De asemenea, un astfel de terminal mobil trebuie să fie ieftin și să posede suficientă inteligență pentru a implementa algoritmi adaptivi de minimizare a consumului de energie din baterie.

Cel mai important aspect care motivează studiul problemei reconfigurării pentru sistemele de comunicații *wireless* se referă la nevoia de a oferi utilizatorilor acces printr-un singur dispozitiv/terminal *wireless* la toate standardele de comunicații mobile implementate astăzi, cât și la cele viitoare. Astfel, toate serviciile *wireless* vor putea fi oferite utilizatorilor utilizând un singur terminal cu o flexibilitate ridicată din punct de vedere al tehnicii de acces radio și adaptabil din punct de vedere hardware și software la specificațiile tuturor standardelor vizate. Deși operatorii diferitelor sisteme de comunicații mobile oferă utilizatorilor o multitudine de servicii personalizate, la nivelul actual al dezvoltării tehnologice apariția de alte noi servicii presupune, în cele mai multe cazuri, schimbarea terminalului mobil.

De asemenea, din punctul de vedere al utilizatorilor, pentru a beneficia de mobilitate globală este necesară utilizarea mai multor terminale

¹ Paul Bechet, Radu Mitran, Mircea Bora, Mircea Tufiş, *Comunicații radio numerice*, Editura Pro Transilvania, București, 2005, p. 6.

incompatibile cu alte standarde decât acelea cărora le sunt dedicate. Astfel, accesul la serviciile variatelor standarde de comunicații *wireless* presupune, la ora actuală, utilizarea unei multitudini de modeme radio, dispozitive *Bluetooth*, plăci de rețea *wireless* etc.

Dezideratul implementării unui singur terminal mobil care să fie compatibil cu orice standard *wireless* este studiat în contextul *tehnologiei radio definite prin software* (SDR), care se referă, în cea mai largă accepțiune, la programarea nerestricționată a funcțiilor și serviciilor dintr-un sistem de comunicații mobile, de la caracteristicile fizice ale circuitelor și interfețelor radio la aplicații software².

Datorită prelucrărilor digitale ale semnalului de radiofrecvență, caracteristica cea mai importantă a unui terminal SDR este dată de posibilitatea adaptării operațiilor aplicate semnalului recepționat la specificațiile oricărui standard radio. Rezultă astfel un terminal care poate opera (la modul ideal) în orice bandă de frecvență, poate prelucra și demodula orice semnal ale cărui specificații sunt descrise în software. Pentru terminalele mobile, tehnologia SDR permite implementarea unui mijloc radio în care parametrii esențiali care descriu funcționarea modemului radio sunt definiți în software și în care aspectele fundamentale ale modului de operare al acestuia pot fi modificate prin actualizarea acestui software. Procesarea de semnal în unități hardware flexibile ca și funcționalitate, programabile și reconfigurabile, fie digitale sau analogice, reprezintă caracteristica fundamentală a unui terminal SDR. Spre deosebire de implementările actuale de ultimă generație, un mijloc SDR se caracterizează prin aceea că funcționalitatea sa este dictată de software și nu de hardware. O mare parte din funcțiile unui echipament radio definit prin software sunt implementate prin algoritmi care sunt capabili să controleze componentele hardware³. Însăși proiectarea unui astfel de terminal se concentrează în jurul proiectării de algoritmi eficienți care necesită resurse (de energie și de siliciu) minime, nu în jurul blocurilor hardware specifice, dedicate fiecărei etape de procesare de semnal.

Arhitectura software presupune interfețe standard pentru diferitele module ale stației radio:

- controlul de radiofrecvență – pentru managementul părților analogice;
- modemul de control – asigură managementul resurselor pentru schemele de modulare și demodulare;
- procesarea formelor de undă – asigură funcțiunile modemului;

² STANAG 5066, Profiles for high frequency radio data communications, NC3A, Brussels, 2007, p.16.

³ *Evolution of a Software-Defined Radio Receiver's RF Front-End*, RF IC Symp., paper RMO1A-5, June 2006, pp. 16-23.

- modulul multimedia – asigură procesarea de voce;
- procesarea cheilor și procesarea criptografică – asigură funcțiile criptografice;
- interfața umană – asigură controlul local sau acționarea de la distanță;
- modulul de rutare – pentru serviciile de rețea;
- modulul de control – pentru managementul general al echipamentului.

Între ele, modulele comunicau fără ajutorul unui sistem de operare central ci prin mesaje prelucrate conform unui protocol stabilit. Ca proiect militar, echipamentul a realizat o distincție clară între partea *roșie* (date secrete neprotejate) și cea *neagră* (date securizate criptografic).

Apariția conceptului „radio definit prin software” a permis cristalizarea unei întregi teorii a echipamentelor radio reconfigurabile⁴. Astfel, în contextul circuitelor evolutive și adaptive pentru sisteme de comunicații mobile, în literatura de specialitate au apărut conceptele *radio bazat pe software* și *radio software*, ca etape ale evoluției terminalelor mobile avansate. Specialiștii au definit aceste concepte în funcție de spațiul de studiu al reconfigurării pentru terminale definite prin software, în contextul rețelelor de comunicații mobile actuale. Un *radio bazat pe software* (SBR) utilizează tehnici software (sau în general, digitale) pentru a prelucra semnalele radio recepționate. Scopul principal este acela de a utiliza tehnici digitale de procesare de semnal și, în același timp, de a controla prin software parametrii radio ai unui terminal mobil. Un *terminal definit prin software* (SDR) este un mijloc radio cu funcționarea determinată de algoritmi ce controlează platforma hardware în care componente analogice și digitale reconfigurabile și programabile prelucrează semnalele de radiofrecvență recepționate.

Un *radio software* (SR) este acel mijloc radio în care semnalul de radiofrecvență recepționat este digitalizat cât mai aproape de antenă pentru a permite implementarea funcțiilor din domeniul digital prin software. Astfel, un *radio software* permite înlocuirea implementărilor hardware specifice aplicațiilor care sunt larg utilizate astăzi în proiectarea unui terminal mobil, cu aplicații software care să implementeze funcțiile radio. Complexitatea cerută de construirea SDR a condus la apariția mai multor definiții inconsistente. În ideea promovării unei înțelegeri mai bune a acestei tehnologii, *Forumul SDR* a stabilit 5 niveluri care cuprind diferitele categorii de sisteme radio definite software⁵. *Nivelul 0* descrie stațiile radio bazate pe tehnologii hardware și în fapt nu este considerat un nivel din domeniul SDR. Cea mai simplă

⁴ Edlung E., *Tactical ad-hoc networks – model suggestions and simulations*, Royal Institute of Technology, Stockholm, 2003, pp. 22-24.

⁵ *The Software Radio Architecture*, Mag., vol. 33, no. 5, May 1995, pp. 26-38.

tehnologie SDR începe cu *nivelul 1* care cuprinde *stațiile radio controlate software* în care doar funcțiile de control sunt procesate software. Cel mai simplu exemplu de stație care aparține acestei categorii este telefonul celular *dual mode* (care constă în două stații radio hardware pentru două standarde diferite). Software-ul controlează doar care dintre cele două va fi utilizat. La acest nivel, îmbunătățirile ulterioare pentru un nou standard nu mai sunt posibile. *Nivelul 2* este reprezentat de *stațiile radio reconfigurabile software*. După cum se deduce și din nume, aceste sisteme SDR realizează reconfigurări software prin controlul care se poate exercita asupra tehnicilor de modulație, funcțiilor de securitate (cum ar fi saltul în frecvență) și cerințelor formelor de undă, într-o gamă largă de frecvențe. SDR din nivelul 2 includ module și aplicații asociate de procesare, cum ar fi *circuite integrate pentru aplicații specifice, unități poartă de câmp programabil și procesoare de semnal digital*. Deși SDR reconfigurabile sunt sisteme utilizate în mod comun, în prezent, în special în aplicațiile militare, datorită sofisticării rapide a tehnologiilor SDR, aceste sisteme tind să devină demodate. Un exemplu de sistem de nivel 2 îl reprezintă stațiile radio Harris din generația Falcon II, aflate în exploatare și în armata noastră. *Nivelul 3* de stații definite software, denumit și *stații software ideale*, va fi probabil cel mai implementat tip de sistem radio în viitorul apropiat. Bazat pe extinderea posibilităților de programare asupra întregului sistem, conversia analogică rămâne să fie realizată doar de antenă, microfon și difuzoare. Componentele de heterodinare care servesc funcțiunilor de convertire a frecvențelor radio în frecvențe intermediare sunt de asemenea eliminate în aceste stații, ca și componentele pentru amplificarea analogică. Nivelul 4, ultim, reprezintă însă doar o viziune despre SDR. Aceste stații sunt definite doar în scopuri de realizare a comparațiilor. În teorie⁶, aceste stații se presupun a fi capabile să suporte un domeniu extrem de larg de frecvențe de lucru, aplicații și tipuri de interfețe cu mediul de transmisie, să permită comutări între diferitele formate de interfațare cu mediul de transmisie și diferitele aplicații în doar câteva milisecunde.

Avantajele SDR sunt următoarele: în domeniul *interoperabilității* – asigurarea suportului pentru standarde multiple, capacități multiple și în mai multe benzi de frecvență; în domeniul *flexibilității* – comutare eficientă a tehnologiilor și resurselor; în domeniul *adaptabilității* – migrarea rapidă spre noi standarde și tehnologii prin programare și reconfigurare; în domeniul *sustenabilității* – utilizarea crescută a platformelor hardware generice; în domeniul *financiar* – reducerea costurilor prin infrastructură și mentenanță scăzută, precum și capacitate facilă de desfășurare.

⁶ STANAG 4538, *Technical Standards for an Automatic Radio Data Communications*, NC3A, Brussels, 2002, p.7.

Existența acestor avantaje a catalizat profund eforturile specialiștilor din numeroase țări cu tradiție în dezvoltarea echipamentelor radio militare pentru cercetarea, dezvoltarea și implementarea SDR. Dacă în plan tehnologic se consideră că există premisele rezolvării problemelor pe care le generează conceptul stațiilor definite prin software, în planul aranjamentelor legale privind transferul drepturilor de proprietate și de utilizare ale producătorilor de forme de undă către utilizatori se prefigurează mari dificultăți. Proprietarii acestor forme de undă nu sunt dispuși să asigure integrarea acestora în noile generații de stații radio, produse de alte companii, deoarece doresc să-și protejeze producția proprie de componente hardware.

Programul *Sistem radio tactic întrunit* (JTRS) a fost lansat în SUA la mijlocul anilor '90 cu intenția de a înlocui 25-30 de familii de stații radio utilizate de militari (multe dintre acestea neputând lucra unele cu altele), cu stații radio bazate pe software, care pot opera în întreaga gamă de frecvențe radio.

Programul a fost destinat să înlocuiască marea varietate de mijloace radio aflate în exploatarea forțelor militare și să asigure coloana vertebrală a rețelelor de mare capacitate și viteză de transfer, pentru ca trupele să poată avea acces, în timp aproape real, la informații video, imagini electronice, precum și conectarea acestora la o mare varietate de senzori.

Acest program trebuie să ofere o familie de echipamente radio de generație nouă, bazată pe software și în totalitate compatibilă, în scopul facilitării nu numai a comunicațiilor de voce, ci și a formatelor de date și video, cu asigurarea conectivității în rețea. Toate aceste performanțe trebuie atinse în condițiile în care securitatea rețelei și a informațiilor vehiculate în ea reprezintă cea mai mare provocare pentru producători și utilizatori. Pe această linie se așteaptă maturizarea tehnologiei de criptare cuantică, ce presupune producerea cheilor prin folosirea unui singur foton (cea mai mică particulă a luminii), transmis cu câmpul său electric în orientări diferite astfel încât să reprezinte valorile 0 și 1 din comunicațiile digitale. Deoarece un foton nu poate fi interceptat fără a-i modifica starea lui cuantică, incluzând aici și orientarea, rezultă că orice încercare se poate detecta cu ușurință.

Există multe voci autorizate, atât din rândul producătorilor cât și din cel al utilizatorilor care cred că visul de a avea, în termen scurt sau mediu, un *radio universal* reprezintă un lucru aproape imposibil din punct de vedere tehnologic, iar dacă tehnologia o va permite, va deveni ceva foarte costisitor de implementat⁷. Cercetarea tehnologică trebuie să ofere răspunsuri viabile la câteva din barierele tehnologice actuale, cum ar fi: folosirea unui sigur tip de antenă pentru toate gamele de lungimi de undă, în condițiile în care este

⁷ A. Feickert, *The Joint Tactical Radio System (JTRS) and the Army's Future Combat System (FCS): Issues for Congress*, The Library of Congress, Washington, D.C., 2005, pp. 14-18.

necesar să se transmită un semnal puternic pe întregul spectru; consumul de energie pe care îl presupune realizarea unui amplificator capabil să lucreze în acest spectru; obținerea de caracteristici superioare față de sistemele existente, în special comunicațiile tactice de date tip Link 16, în domeniul formei de undă și vitezelor de transfer informațional.

În domeniul găsirii unei soluții pentru antena de bandă largă, a fost dezvoltată tehnologia de tip *distribuție de fază* ce permite obținerea unor caracteristici de transfer al benzii de frecvențe de 33 la 1, mult superioară performanței de 10 la 1 atinsă de actualele antene. Efectiv, un singur echipament de bandă ultralargă poate obține aceiași parametri cu acest tip de antenă pe care, în mod normal, îi putea obține folosind 5 tipuri de antene. Datorită design-ului acesteia, de tip plat, se preconizează deja o aplicare pe scară largă, atât pentru platformele aeriene și navale, cât și pentru aplicații la nivelul echipamentelor destinate individului, prin posibila încorporare chiar în elemente de echipament sau corturi.

O eventuală soluție, care să rezolve cerințele utilizatorilor militari, o reprezintă posibilitatea de a folosi mijloacele de tipul SDR doar atunci când situația o cere, pentru transmiterea datelor, formatelor video și chiar a comunicărilor de voce, putându-se realiza rutarea prin rețelele informaționale deja existente. Această abordare, reprezentând soluția hibrid, va permite coexistența și interoperabilitatea noii familii de echipamente radio cu cele deja în folosință.

Prima fază, aflată în derulare în SUA, va include *Forma de undă de bandă largă pentru rețea*, ce reprezintă o rețea IP mobilă de tip *wireless*, care va constitui coloana vertebrală a JTRS, a programelor *Forma de undă radio a soldatului* și *Rețeaua întrunită aeriană*, programe care sunt destinate să faciliteze accesul în rețea a mijloacelor aeriene (avioane de atac și avioane fără pilot), precum și a sistemelor de arme. Programul JTRS va avea implicații și asupra terminalelor multifuncționale de distribuție a informației, fiind planificat să se implementeze capabilități de tip software radio (IP).

Ca etapă tranzitorie, specialiștii militari americani apreciază că la eșaloanele mici (pluton – batalion) sunt suficiente, în perioada imediată, benzi de transfer de până la 10 Mbit/s, care vor satisface nevoile pentru mijloacele de tip SDR portabile și de pe vehicule și vor asigura interoperabilitatea cu stațiile radio aflate în exploatare, care utilizează formele vechi de bandă din spectrul HF, VHF și UHF (frecvențe înalte, foarte înalte și ultraînalte).

AVANTAJELE NOILOR TEHNOLOGII ÎN DEZVOLTAREA COMUNICAȚIILOR MILITARE

THE ADVANTAGES OF THE NEW TECHNOLOGIES OVER THE MILITARY COMMUNICATIONS DEVELOPMENT

Gruia TIMOFTE*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Aurel BUCUR**

Statul Major General

Societatea informațională generează presiune asupra dezvoltării tehnologice. Globalizarea facilitează accesul facil la noile tehnologii. Rețelele convergente oferă importante beneficii în domeniul comunicațiilor militare. Implementarea Protocolului Internet versiunea 6 în rețelele militare tactice este crucială pentru realizarea capabilităților facilitate de rețea.

Information society accelerates the technological development. Wide access to new technologies is facilitated by globalization. Convergent networks drive the new boom in military communications. Internet Protocol version 6 implementation is crucial to Network Enabled Capabilities.

Cuvinte cheie: societate informațională, dezvoltare tehnologică, rețele convergente, Protocol Internet versiunea 6, rețele de comunicații militare.

Keywords: *information society, technological development, convergent networks, Internet Protocol version 6, military communication networks.*

Procese economice și sociale mondiale actuale continuă să fie puternic influențate de manifestarea tot mai pregnantă a procesului de globalizare, precum și de caracterul dinamic al noului tip de societate umană – societatea informațională.

Invariabil, globalizarea va produce câștigători și perdanți atât la nivel global (în cadrul națiunilor, regiunilor, continentelor), cât și la nivelul

* e-mail: gruia.timofte@gmail.com

** e-mail: abucur@mapn.ro

grupurilor sociale de mai mici dimensiuni. Aceste disparități vor deveni tot mai aparente datorită caracteristicilor societății informaționale, ce permit accesul facil la mijloacele de comunicare.

Se poate aprecia că, dacă procesul de globalizare nu se oprește sau nu intră într-un proces reversibil, societatea umană, la nivelul anului 2025, va tinde să devină una deosebit de diversă, profund inegală și tot mai dependentă de progresul tehnologic.

În acest context, dimensiunea militară continuă, la rândul ei, să sufere un profund proces de transformare, în privința conceptelor și capabilităților pe care trebuie să le dezvolte, astfel încât să poată răspunde în mod adecvat provocărilor din următoarele decenii.

Continuarea *progresului tehnologic* în domeniile microelectronicii, comunicațiilor, senzorilor, nanotehnologiei și surselor de energie va conduce la dezvoltarea unor forțe armate moderne, deosebit de capabile. Progresul tehnologic nu va putea fi monopolizat însă doar de un stat sau grup de state, mai devreme sau mai târziu, tehnologia din domeniu va deveni disponibilă chiar și pentru potențialii adversari, deoarece revoluția tehnologică se produce, tot mai mult, în afara dimensiunii militare.

Operațiile militare ale viitorului vor fi majoritar expediționare, multinaționale și vor fi îndreptate, în principal, spre asigurarea *securității și stabilității*, și mai puțin spre asigurarea *victoriei*. Informația a devenit deja critică, iar acest aspect se va acutiza tot mai mult, cu un accent deosebit pe *războaiele de idei* din spațiul cibernetic. Asimetria se va aplica mai puțin la tacticile oponentilor și mai mult la scopurile și valorile promovate de către aceștia.

Caracteristicile principale ale forțelor și capabilităților militare ale viitorului trebuie să fie:

- *sinergia* – care se realizează prin coordonarea eforturilor tuturor actorilor participanți la o operație, inclusiv a celor civili;
- *agilitatea* – ce implică viteză de reacție și capacitate de desfășurare, precum și abilitate de reconfigurare în vederea obținerii unei structuri echilibrate și unui volum optim de forțe, capacitate de a executa cu ușurință manevra la nivel tactic;
- *selectivitatea* – care reprezintă capacitatea de a dezvolta un larg pachet de capabilități și mijloacele adecvate pentru fundamentarea și diseminarea deciziilor, în toate etapele unei operații;
- *susținerea* – capacitatea de a dezvolta și de a desfășura sprijinul logistic adecvat al operației, inclusiv accesul în teatrul de operații.

Noile tehnologii atât cele aflate în plin proces de dezvoltare, cât și cele care de abia au apărut sau chiar cele care doar se întrevăd, vor avea un *mare*

impact asupra modului în care fenomenul militar se va manifesta în viitor și vor produce un important salt calitativ în întregul mediu militar.

Necesitatea societății informaționale de a dispune de cele mai actuale știri, de informații complete din aria de desfășurare a activității este permanent alimentată de schimbare, de evoluția și creșterea cererii și interesului pentru nou. Informația înseamnă putere și are valoare atunci când este deținută la momentul oportun, în timp real.

Capacitatea de absorbție a informației depinde de calitatea rețelei de comunicații și informatice. În același timp, telefonul și Internetul devin un suport tot mai prezent în transferul, prelucrarea și stocarea informațiilor. Serviciul de telefonie trece, la momentul actual, printr-o „revoluție a pachetelor de date” – o schimbare fundamentală de la tehnologia anterioară, bazată pe comutația de circuite, la tehnologia modernă bazată pe comutația de pachete. Vocea poate acum fi transportată sub formă de date, cu grad ridicat de prioritate, prin intermediul rețelelor de date bazate pe Protocolul Internet (IP), oferind noi soluții pentru comunicare, datorate noilor funcțiuni posibile odată cu apariția acestei tehnologii, și potențiale reduceri de costuri. Industria de telecomunicații se află la începutul unei perioade de transformări fundamentale. Asistăm, astăzi, în telecomunicații, la o dinamică accelerată în care diversitatea conținutului, aplicațiile și combinarea serviciilor sunt factori ce influențează în mod radical deciziile manageriale.

Companiile comerciale, având ca obiect furnizarea de servicii de comunicații și informatice, vin în sprijinul realizării unei noi generații de arhitecturi de rețea la costuri minime care să integreze voce, video și date într-o singură infrastructură și să asigure o abordare sistemică, reconfigurabilă, standardizată și scalabilă a noilor cerințe de trecere la *rețele convergente*¹.

Beneficiile principale ale rețelelor convergente de date și voce sunt următoarele: convergența de voce, video și date folosind aceeași infrastructură; utilizarea mai eficientă a lărgimii de bandă și a echipamentelor; costurile reduse pentru transmisie; transparența completă a rețelei; accesul liber la alte sisteme; serviciile noi; beneficiile mai mari datorate noilor servicii oferite prin intermediul rețelei convergente; managementul unitar al rețelei.

Folosind rețelele convergente, barierele tradiționale de timp și spațiu nu mai reprezintă un obstacol². Facilitățile, precum videoconferințele, accesarea mesajelor e-mail de pe telefon (fix sau mobil) sau a mesageriei vocale de pe browserul web, și multe altele, sunt posibile folosind comunicațiile IP. Astfel colaborarea în timp real este o certitudine, iar serviciile pentru clienți se îmbunătățesc semnificativ.

¹ David W. Dodd, *Convergent Technologies and the Case for VOIP*, College Planning & Management, Dayton, Ohio, 2004 (<http://www.peterli.com/archive/cpm/595.shtm>), p. 8.

² *Infrastructuri convergente*, Computer World nr.10, 2006, (<http://www.computerworld.ro>).

Comunicațiile prin intermediul rețelelor convergente asigură: instrumentele noi pentru îmbunătățirea productivității; aplicații mobile, inteligente; mobilitatea abonaților; creșterea productivității angajaților și a satisfacției clienților; conferințele desfășurate în timp real, fără ca deplasările să fie necesare; reducerea costurilor; serviciile flexibile.

În ceea ce privește *economia realizată* prin utilizarea rețelelor convergente se pot evidenția următoarele aspecte: rețeaua este alcătuită din mai puține elemente și poate fi, astfel, administrată mai ușor; managementul se realizează centralizat pentru toate componentele rețelei; costurile reduse pentru operarea în sistemul de telefonie; eficiență și operativitate crescute la nevoile utilizatorilor, care conferă avantajul competitivității pe piața concurențială.

Cum cel mai folosit tip de rețea de date este cel bazat pe IP s-a ajuns la dezvoltarea cu preponderență a soluțiilor pentru transportul vocii peste rețele de tip IP. De aici și denumirea de VoIP (Voice over IP), tehnologia prin care vocea umană este transferată printr-o rețea bazată pe protocolul IP. Într-o accepțiune mai largă, VoIP reprezintă servicii de telefonie prin Internet. VoIP a devenit atractivă mai ales datorită costurilor scăzute și folosirii infrastructurii existente (Internetul). Multe componente trebuie însă să fie realizate corespunzător pentru a permite transmiterea vocii prin intermediul rețelelor de date, cum ar fi porțile de acces (*gateway*) care permit conectarea rețelelor de date și de voce între ele și protocoale de transfer pentru semnalizare și semnal util. Aplicațiile care oferă servicii VoIP trebuie să includă și un set de tehnologii care să reducă efectele cauzate de transmiterea vocii peste rețele, care nu au fost special create pentru voce, așa cum sunt rețelele de calculatoare. Aceasta pentru că IP este un serviciu care nu asigură nici o garanție a furnizării sau integrității datelor la destinație. Procesarea vocii trebuie să ia în calcul întârzierile mari și variabile ca durată și suprimarea ecoului introdus de sistemele telefonice tradiționale. De asemenea, trebuie să includă un algoritm potrivit pentru a acoperi pauzele cauzate de pierderea pachetelor datorată congestiilor apărute în rețelele de date. Sunt necesare, de asemenea, protocoale care să garanteze lărgimea de bandă pe durata unei sesiuni de comunicare și tehnologii de compresie mai eficiente. Comutația de pachete asincronă este tehnologia predominantă în domeniul rețelelor de calculatoare și tinde să devină predominantă și în domeniul telecomunicațiilor. Un pachet este unitatea fundamentală pentru transportul de informație în rețele bazate pe comutația de pachete. Spre deosebire de comutația de circuite, care furnizează un canal de transmisie dedicat între două centre ale rețelei, în comutația de pachete un canal de transmisie poate fi utilizat de către mai multe centre. Centrele în acest tip de rețea își transmit informațiile unul altuia sub formă de pachete de informații etichetate cu

adresa destinației și rutate individual. Un astfel de pachet poate fi privit ca un plic în care se află informația, iar pe plic este scrisă adresa de destinație.

Protocolul Internet versiunea 6 reprezintă următoarea generație desemnată să înlocuiască actuala versiune 4. Versiunea 6 prezintă câteva avantaje față de versiunea 4, care în momentul actual este larg folosită în NATO. În primul rând, aceasta poate produce mai multe adrese pentru utilizatori, versiunea actuală, după mai mult de 20 de ani de utilizare, tinzând să-și diminueze drastic resursele în acest domeniu. Versiunea 6 va asigura creșterea semnificativă a numărului de personal și echipamente care pot să se conecteze la rețea, prin folosirea unor capabilități sporite de adresare. Acest fapt devine deosebit de important în desfășurarea operațiilor facilitate de rețea, în care fiecare persoană și echipament poate fi reprezentat ca un centru al rețelei, prin alocarea unei adrese IP utilizată pe întreaga durată a operației. De asemenea, prezintă multe îmbunătățiri în domeniile privind rutarea și autoconfigurarea în rețea, oferind și o mai bună securitate acesteia. Pe termen lung, se preconizează înlocuirea graduală a versiunii 4, însă acest fapt se va produce după parcurgerea unei perioade de timp în care cele două versiuni vor coexista. Sistemele care se dezvoltă trebuie să suporte compatibilitatea între cele două versiuni de protocol, cercetările specialiștilor militari ai Alianței îndreptându-se către realizarea unor mecanisme de tranziție pentru asigurarea interoperabilității. Principalul beneficiu al versiunii 6 îl reprezintă capacitatea de a suporta un număr aproape nelimitat de adrese unice IP pentru personal și echipamente. Versiunea 4, larg utilizată astăzi și în Internet, datorită faptului că folosește doar 32 de biți pentru adrese, se apropie rapid de epuizarea celor aproape 4 miliarde de adrese unice. Versiunea 6 folosește 128 de biți pentru adresele sursă și destinație, putând astfel să crească numărul de adrese unice până la extraordinara sumă de $3,5 \times 10^9$, fapt ce produce un avantaj deosebit în dezvoltarea rețelelor fără fir, care sunt mari consumatoare de astfel de adrese.

În mediul facilitat de rețea, echipamentele mobile trebuie să fie capabile să-și poată schimba locația în funcție de cerințe, cu menținerea conexiunilor existente. Pentru a avea această funcționalitate, unui centru mobil îi este asignată o adresă care poate fi accesată oricând. Când acest centru mobil se găsește în mediul inițial, se conectează la conexiunile stabilite și folosește adresa asignată. Atunci când centrul trece într-un alt mediu, un agent al mediului inițial, care de obicei este un *router*, relaționează mesajele între centrul acum mobil și centrele cu care acesta comunică.

Limitările de capacitate de bandă, care caracterizează rețelele militare actuale, stau la baza abordării metodelor specifice de asigurare a calității serviciilor pentru sprijinul transmisiei simultane a informației în timp real, în timp aproape real și pentru controlul traficului. Trebuie avut în vedere că

nivelul calității transmisiunilor de voce în comunicațiile de bandă îngustă este dependent de tehnicile de modulare și codare, performanțele de bază ale liniei (nivelurile de întârziere, instabilitate, desincronizare) și de structura de trafic ce încarcă comunicația. Comunicațiile de voce sunt, de asemenea, influențate de protocoalele rețelei (de rutare, de securitate etc.), ce necesită schimb adițional de informații prin intermediul aceleiași conexiuni.

Desigur, există și alte probleme ce trebuie rezolvate în rețelele militare bazate pe IPv6, iar dintre acestea, cele legate de securitate tind să devină foarte importante. Rețelele tactice militare aparțin în mod uzual unor sisteme potențial deschise, în special subsistemele radio. Într-un asemenea caz, cerințele militare operaționale trebuie foarte serios analizate și adaptate continuu cu cerințele de securitate specifice acestui gen de sisteme, în condițiile în care scenariile operaționale presupun conectarea sistemelor și prin intermediul unor rețele neprotejate, publice, așa numite *rețele negre*. Aceste scenarii se referă, în principal, la operații multinaționale, de alianță sau coaliție, în cadrul misiunilor de menținere a păcii, dar pot fi întâlnite și în cazul rețelelor militare naționale cu infrastructura insuficient de dezvoltată. Pe timpul unor astfel de misiuni, sunt larg folosite infrastructura de telecomunicații publică, comunicațiile prin satelit, precum și comunicațiile radio, fapt ce impune o tratare adecvată a protecției informației ce se vehiculează prin aceste rețele. Aceeași abordare se aplică și în cazul rețelelor ce permit transmiterea pachetelor de date, în cadrul cărora este recomandată soluția IPsec (IP secretizat), care prin mecanismele sale principale permite aplicarea protocolului de *autentificare a începutului de transmisie* și a protocolului *de includere a datelor privind securitatea conținutului*, facilități ce produc autentificarea și autorizarea.

Trebuie avut în vedere că utilizarea comunicațiilor cu capacitate de bandă redusă în unele părți ale rețelei, asupra cărora se aplică mecanismele de securizare, produce o diminuare semnificativă a benzii la dispoziție și implicit o scădere a calității serviciului. Proiectele orientate pe calitatea serviciilor au introdus termenii *acordul asupra nivelului de servire* și *specificările nivelului de servire*, primul referindu-se la documentul rezultat în urma negocierii dintre un client și furnizorul unui serviciu IP, în care se specifică nivelurile de acces, mentenanță, performanță, operare și alte atribute ale serviciului de transport, iar al doilea cuprinde setul de parametri tehnici și valorile ce definesc serviciul IP, oferit fluxului de date³.

³ M. Amanowicz, P. Sevenich, J. Jarmakiewicz, M. Pilz: *Quality of Service Support in IPv6-based Military Networks with Limited Bandwidth Links*, IST-054/RSY-015 Symposium on Military Communications, Rome, April 2005, p. 36.

Serviciile oferite de o rețea tactică IPv6 sunt următoarele: *servicii de date* cu factor critic de timp (comunicațiile tactice de date): voce și video peste IP; *servicii internet*: e-mail, transfer de fișiere, acces la bazele de date, servicii web, transmisii de date; *servicii de management și control*. În domeniul specificațiilor privind nivelul de servire există trei tipuri de specificații, astfel: (1) serviciile de control (servicii de înaltă prioritate); (2) servicii în timp real; (3) servicii în timp aproape real.

Arhitectura de securitate a unei rețele tactice IP depinde de tipul acesteia, destinația, elementele componente și cerințele operaționale care au condus la realizarea ei și trebuie să aibă la bază câteva considerente: rețelele tactice trebuie să constituie suportul unor diferite servicii, cu diferite niveluri de securitate; utilizatorii se pot conecta la rețele (inclusiv naționale) cu niveluri diferite de securitate și să comunice cu alți utilizatori din rețele locale sau desfășurabile (rețele secrete NATO, ale misiunii etc.); rețelele tactice cu diferite niveluri de securitate pot fi conectate prin intermediul unor rețele de tip *negru* (neclasificate din punct de vedere al securității) sau prin rețele cu nivel mai scăzut de securitate; rețelele tactice pot fi de tip *negru*, dar schimbul informațional are un anumit nivel de securitate; rețelele tactice trebuie să permită criptarea, autorizarea, autentificarea și integritatea mecanismelor.

Protocolul IPv6 poate fi folosit în rețelele tactice ce prezintă limitări de bandă. Subrețelele radio sau alte elemente care au o bandă redusă sunt încă puternic prezente în arhitecturile de comunicații tactice, iar IPv6 poate ajuta la depășirea problemelor din domeniul interoperabilității dintre rețele, dar nu poate fi implementat integral în cazul în care comunicațiile realizate sunt de mică viteză. O altă limitare importantă este dată de insuficiența acoperire a mecanismelor de calitate a serviciilor în acest tip de mediu.

**ASPECTE PRIVIND RECUNOAȘTEREA NAȚIONALĂ,
COMPATIBILITATEA ȘI COMPARABILITATEA
INTERNAȚIONALĂ A CALIFICĂRILOR DOBÂNDITE
DE ABSOLVENȚII PROGRAMELOR DE STUDII
DESFĂȘURATE ÎN UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ
DE APĂRARE „CAROL I”**

***CONSIDERATIONS ABOUT NATIONAL RECOGNITION
AND INTERNATIONAL COMPATIBILITY
AND COMPARABILITY OF QUALIFICATIONS
ISSUED BY STUDIES PROGRAMS DEVELOPED
IN “CAROL I” NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY***

Lt.col.conf.univ.dr. Marius Victor ROȘCA*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

„În deceniul de după 2020, educația superioară europeană va avea o contribuție vitală în realizarea unei Europe a cunoașterii, o Europă creativă și inovativă care va putea reuși în strădania sa, numai dacă dezvoltă talentele și capacitățile tuturor cetățenilor și îi angajează în învățământul superior participativ de lungă durată.”¹

“In the decade following 2020 European higher education will have a vital contribution in realising a Europe of knowledge that is highly creative and innovative. Faced with the challenge of an ageing population Europe can only succeed in this endeavour if it maximises the talents and capacities of all its citizens and fully engages in lifelong learning as well as in widening participation in higher education.”

Cuvinte cheie: calificări, programe de studii universitare, cadrul național al calificărilor, cadrul european al calificărilor.

Keywords: *qualifications, university studies programs, national qualifications framework, European qualifications framework.*

* e-mail: mar_vic_ros@yahoo.com

¹Comunicatul miniștrilor responsabili cu învățământul din țările participante la Procesul Bologna, la întâlnirea de la Leuven și Louvain-la-Neuve, aprilie 2009.

Anul 2007 reprezintă un reper temporal important în istoria României: aderarea la Uniunea Europeană. Semnificația acestui fapt este dorința și angajarea noastră la atingerea standardelor de performanță ale acestei organizații structurate, bazată pe interese comune explicitate în tratate, al căror scop este de a garanta funcționarea statului de drept și egalitatea între țările membre.

În secolul XXI, misiunea Uniunii Europene este complexă și vizează: garantarea păcii, a prosperității și a stabilității pentru cetățenii Europei, consolidarea reunificării continentului, asigurarea securității pentru cetățenii săi, promovarea unei dezvoltări economice și sociale echilibrate, soluționarea provocărilor globalizării și prezervarea identității popoarelor europene, favorizarea valorilor europene, precum dezvoltarea durabilă și protecția mediului, respectarea drepturilor omului și a economiei sociale de piață.

Direcțiile de acțiune enumerate au ca scop, în primul rând, asigurarea stării de securitate ca fundament al dezvoltării pe toate planurile a țărilor membre și se concretizează printr-o serie de politici de solidaritate și de inovație susținute de bugete anuale de peste 120 de miliarde euro. Prin acestea, Uniunea Europeană dorește „să promoveze valorile umaniste și progresiste și să garanteze că ființa umană este stăpânul și nu victima schimbărilor majore care au loc la nivel global”².

Acest deziderat este asigurat, printre altele, de sentimentul apartenenței la o colectivitate puternică, sentiment ce poate fi creat printr-o conștiință culturală comună, dezvoltată pe baza programelor care vizează cultura și educația.

Prin aceste elemente se poate atinge stadiul de societate bazată pe cunoaștere în cadrul Uniunii Europene, care asigură apropierea cetățenilor europeni și constituirea unui sistem comun de valori de referință. În acest context, componenta educațională are un caracter dual, social și economic, fiind factor determinant pentru excelența în domeniile inovare, competitivitate și întrebuințare a forței de muncă. Finalitatea de a acorda „prioritate creșterii și locurilor de muncă”³, este realizabilă numai prin programe în domeniile activităților de instruire, inovație și cercetare, cărora li se alocă un buget sporit.

Această direcție de acțiune a fost inițiată la Reuniunea Consiliului Europei din martie 2000, de la Lisabona, când s-a stabilit ca Uniunea Europeană să devină „cea mai competitivă și mai dinamică economie din lume, bazată pe cunoaștere, capabilă de o creștere economică durabilă, cu locuri de muncă mai bune și mai numeroase și o coeziune socială mai

² Pascal Fontaine, *Europa în 12 lecții*, Oficiul pentru Publicații Oficiale ale Comunităților Europene, Luxemburg, 2007, p. 9.

³ *Ibidem*, p. 37.

puternică”⁴. Obiectivul se va realiza prin aplicarea Strategiei de la Lisabona care vizează următoarele domenii: cercetarea științifică, educația, formarea profesională⁵, accesul la internet și la tranzacțiile on-line. Strategia continuă demersul început de *Procesul Bologna*⁶ al cărui scop este de a realiza standardizarea și modernizarea proceselor de învățământ superior pe baza a trei criterii: numărul de niveluri de desfășurare, standardizarea calității și dezvoltarea mobilității studenților prin implementarea referinței bazate pe credite transferabile.

Direcțiile principale de acțiune prevăzute în Strategia de la Lisabona sunt:

- sporirea investițiilor în domeniul cercetării, dezvoltării și inovării;
- dinamizarea mediului de afaceri;
- investițiile în oameni;
- prevenirea degradării mediului.

Din perspectiva activităților de învățământ și educație, prima și cea de-a treia direcție cuprind elemente de referință care vor trebui implementate, prin măsuri specifice, în așa fel încât produsele sistemelor de învățământ naționale să devină comparabile și compatibile în vederea asigurării cadrului pentru mobilitate pe piața muncii. Aceste cerințe se pot realiza dacă forța de muncă este supusă permanent unui proces de pregătire, menit să asigure posibilitatea inserției absolvenților în diverse ocupații și nu numai în țara ai cărei cetățeni sunt.

Prin implementarea unui sistem de învățământ care asigură pregătirea pe toată durata vieții se urmărește asigurarea calității necesare în procesele de învățământ de toate gradele, reducerea abandonului școlar și dezvoltarea filierelor vocaționale în scopul asigurării mobilității pe piața muncii a absolvenților, în condiții de protecție socială. Finanțarea sistemelor de învățământ pentru realizarea acestor deziderate va crește la aproximativ șapte miliarde euro.

În realizarea acestor obiective este previzionat un orizont de timp de circa 10 ani, în care cooperarea europeană în domeniul învățământului și educației trebuie să asigure sprijinul dezvoltării sistemelor naționale în vederea „împlinirii pe plan personal, social și profesional a tuturor cetățenilor și a atingerii a prosperității economice durabile și a capacității de integrare

⁴ *Ibidem*, p. 38.

⁵ Orientarea nr. 24 din documentul final.

⁶ Proces care vizează crearea unui spațiu al învățământului superior în Europa, denumit astfel după Declarația de la Bologna semnată la 19 iunie 1999 în orașul italian cu același nume, la care au participat miniștrii educației și învățământului din 31 de țări europene, printre care și România.

profesională, cu promovarea valorilor democratice, a coeziunii sociale, a cetățeniei active și a dialogului intercultural”⁷.

Obiectivul strategic care vizează învățarea pe toată durata vieții și mobilitatea pe piața muncii are în vedere două componente: cea de pregătire a absolvenților pentru provocările viitoare și cea de continuare a proiectelor demarate în vederea compatibilizării cadrelor naționale și corelarea acestora cu Cadrul European al calificărilor (EQF), menit să asigure parcursuri educaționale flexibile, inclusiv tranziția absolvenților între tipurile de educație (formală, non-formală, informală) cu recunoașterea rezultatelor obținute în cadrul fiecărui tip. Raportat la momentul actual, s-a definit ca prioritară cea de-a doua componentă, fapt ce a făcut ca și în țara noastră să se accentueze procesele subsumate acestui scop.

Cadrul European al calificărilor a fost creat ca urmare a solicitărilor conducătorilor guvernelor europene la întâlnirea din martie 2005 de la Bruxelles. El a fost instituit ca un meta-document care are în vedere creșterea transparenței și a încrederii reciproce în procesul de corelare, dar Directiva privind calificările profesionale adoptată la data de 6 iunie 2005 i-a conferit statutul de instrument legal cu caracter normativ pentru statele membre.

Filozofia acestui cadru se bazează pe trei elemente fundamentale:

- un set de elemente comune de referință – care se referă la rezultatele învățării într-o structură de 8 niveluri;
- un set de instrumente care răspund nevoilor individuale ale cetățenilor (un sistem european integrat de transfer și acumulare de credite în perspectiva învățării pe tot parcursul vieții, instrumentul Europass, Ploteus – baza de date cuprinzând oportunități de învățare);
- un set de principii și proceduri comune care furnizează direcțiile de cooperare între parteneri, la diferite niveluri decizionale – concentrându-se mai ales pe procesul de asigurare a calității, validare, îndrumare și competențe cheie.

Calificările corespunzătoare fiecăruia dintre cele 8 niveluri se descriu prin intermediul a 3 descriptori ce caracterizează un număr similar de rezultate ale învățării: cunoștințe, deprinderi, competențe generale (rezultate personale și profesionale), care împreună definesc calificarea unui absolvent.

În acest context, definirea conceptelor cu care operează acest cadru este cea de mai jos:

- *calificare*: un rezultat formal al unui proces de evaluare și de validare, care este obținut atunci când un organism competent stabilește că o persoană a obținut rezultate ca urmare a învățării la anumite standarde⁸;

⁷ Concluziile Consiliului din 12 mai 2009 privind un cadru strategic pentru cooperarea europeană în domeniul educației și formării profesionale („ET 2020”), în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 28 mai 2009, p. 119.

- *cunoștință*: rezultatul asimilării, prin învățare, a unor informații, ansamblul de fapte, principii, teorii și practici legate de un anumit domeniu de muncă sau de studiu⁹;

- *abilitate*: capacitatea de a aplica și de a utiliza cunoștințe pentru a duce la îndeplinire sarcini și pentru a rezolva probleme; acestea pot fi cognitive (implicând utilizarea gândirii logice, intuitive și creative) sau practice (implicând dexteritate manuală și utilizarea de metode, materiale, unelte și instrumente)¹⁰;

- *competență*: capacitatea dovedită de a selecta, combina și utiliza adecvat cunoștințe, abilități și alte achiziții (valori și atitudini), în vederea rezolvării cu succes a unei anumite categorii de situații de muncă sau de învățare, precum și pentru dezvoltarea profesională sau personală în condiții de eficacitate și eficiență¹¹.

Având în vedere diversitatea sistemelor de educație și formare profesională, precum și stadiile evoluției acestora în țările UE, fiecărei țări îi revine responsabilitatea stabilirii unui Cadru național al calificărilor și corelarea acestuia cu Cadrul european al calificărilor. În acest fel se asigură sistemul comun de referință pentru finalitățile obținute prin parcurgerea diferitelor niveluri de pregătire, care asigură compatibilizarea absolvenților și transferul acestora atât în mediul național, cât și în cel european. Funcțiile Cadrului european al calificărilor sunt:

- element comun de referință pentru nivelurile învățării și nivelurile de competență;
- mecanism de traducere pentru ierarhizarea și compararea rezultatelor învățării;
- element de referință comună pentru asigurarea calității și dezvoltarea educației și formării profesionale;
- element de referință pentru dezvoltarea calificărilor sectoriale;
- vector pentru implementarea obiectivelor comune ale sistemelor de educație și formare.

Suplimentar, acesta mai poate:

- facilita mobilitatea în interiorul și între sisteme;
- furniza sprijin sistemelor naționale prin facilitarea comparațiilor între ofertele educaționale;

⁸ Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind stabilirea Cadrului european al calificărilor pentru învățarea de-a lungul întregii vieți, în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 111 din 6.05.2008 (2008/C 111/01), anexa 1 – Definiții, p. 4 și Metodologia de realizare a Cadrului Național al Calificărilor din Învățământul Superior Ghid de aplicare, p.8.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

- furniza o referință comună pentru recunoașterea calificărilor în afara Europei;
- furniza referință națională comună pentru organizații și asociații sectoriale și de ramură.

La nivel național s-au întreprins măsuri pentru implementarea acestor orientări, începând cu anul 2005, când, în baza *Ordinului ministrului educației și cercetării nr. 5026* s-au pus bazele procesului de consultare națională la care participă instituții guvernamentale, angajatori și asociații patronale, sindicate, furnizori de educație și formare profesională, comisii de validare a calificărilor profesionale, comitete sectoriale, elevi, studenți, cursanți, ONG active în domeniul educației și formării profesionale. Totodată, în baza H.G. nr. 1357/2005, *Agenția Națională pentru Calificările din Învățământul Superior și Parteneriat cu Mediul Economic și Social (ACPART)* a fost desemnată ca autoritate națională pentru stabilirea *Cadrului Național al Calificărilor din Învățământul Superior (CNCIS)* și actualizarea periodică a acestuia.

Cadrul Național al Calificărilor din Învățământul Superior este un „instrument unic care stabilește structura calificărilor și asigură recunoașterea națională, precum și compatibilitatea și comparabilitatea internațională a calificărilor dobândite în cadrul sistemului de învățământ superior. Prin intermediul acestuia pot fi recunoscute, măsurate și relaționate toate rezultatele învățării dobândite în cadrul sistemului de învățământ superior (ciclurile de studii Licență, Masterat și Doctorat) și este asigurată coerența calificărilor și a titlurilor certificate”¹².

Misiunile ACPART vizează:

- elaborarea, implementarea și actualizarea CNCIS, privind dezvoltarea, recunoașterea și atestarea calificărilor pe baza cunoștințelor, abilităților și competențelor dobândite de beneficiarii sistemului de învățământ superior;
- analiza compatibilității curriculei specializărilor din cadrul domeniilor fundamentale ale învățământului superior cu standardele CNCIS;
- implicarea instituțiilor de învățământ superior din România în dezvoltarea unei societăți europene bazate pe cunoaștere și productivitate, cu o economie competitivă și dinamică;
- promovarea deschiderii instituțiilor de învățământ superior spre mediul economico-social prin acțiuni de cooperare între instituții de învățământ superior, operatori economici, cercetarea pieței forței de muncă, dezvoltarea dimensiunii antreprenoriale a universităților din România și pentru transferul de cunoștințe.

¹² *Metodologia de realizare a Cadrului Național al Calificărilor din Învățământul Superior* Ghid de aplicare, ACPART, 2009, p. 3.

Pornind de la *Declarația de la Bologna*, ACPART va elabora un cadru național pentru realizarea corespondenței între EQF și CNCIS a calificărilor obținute ca urmare a studiilor universitare organizate pe cele trei cicluri – licență, masterat, doctorat. Calificările obținute ca urmare a absolvirii studiilor universitare organizate pe două cicluri (licență, doctorat) vor fi cuprinse în *Cadrul național al calificărilor*, a cărui corespondență se va stabili ulterior.

Caracteristicile celor opt niveluri ale EQF sunt prezentate în tabelul 1.

Corespunzător acestora, CNCIS realizează corelația celor trei cicluri de studii universitare, astfel:

- studiile universitare de licență – nivelul 6 EQF;
- studiile universitare de masterat – nivelul 7 EQF;
- studiile universitare de doctorat – nivelul 8 EQF.

Tabelul 1

Nivelul	Descriere
1	Cunoștințe generale de bază
2	Cunoștințe factuale de bază într-un domeniu
3	Cunoașterea faptelor, principiilor, proceselor și noțiunilor esențiale dintr-un domeniu
4	Cunoștințe teoretice și factuale extinse într-un anumit domeniu
5	Cunoștințe teoretice și factuale extinse și specializate într-un anumit domeniu, dublate de o înțelegere a limitelor acestei cunoașteri
6	Cunoașterea avansată într-un anumit domeniu, incluzând o înțelegere critică a teoriilor și a principiilor
7	Cunoașterea extrem de specializată, care poate forma baza unor dezvoltări/cercetări originale, dublată de o înțelegere critică și o înțelegere a relațiilor cu alte specializări/domenii
8	Cunoașterea de frontieră într-un anumit domeniu sau cunoașterea la intersecția mai multor domenii

Cadrul național al calificărilor din învățământ superior se concretizează în *Registrul Național al Calificărilor din Învățământ Superior* (RNCIS), document accesibil electronic în limbile română și engleză, care asigură transparența la nivel național și european a calificărilor universitare românești aflate pe piața muncii. Procesul de înscriere a unei specializări în RNCIS are două faze: descrierea calificărilor corespunzătoare ciclurilor de pregătire universitară și validarea și înregistrarea calificării.

Descrierea calificărilor corespunzătoare ciclurilor de pregătire universitară se realizează în patru etape:

- *etapa I* – descrierea domeniului/ programului de studii prin competențe profesionale și competențe transversale;
- *etapa a II-a* – identificarea pentru fiecare program de studii a corelațiilor dintre competențe și arii de conținut, discipline de studiu și creditele aferente acestora din urmă;
- *etapa a III-a* – elaborarea planului de învățământ al programului de studii, în concordanță cu competențele care definesc calificarea;
- *etapa a IV-a* – elaborarea fișelor disciplinelor, în concordanță cu planul de învățământ și competențele care definesc calificarea.

Competențele profesionale și transversale avute în vedere pentru programele de studii și corelația acestora sunt arătate în figura 1.

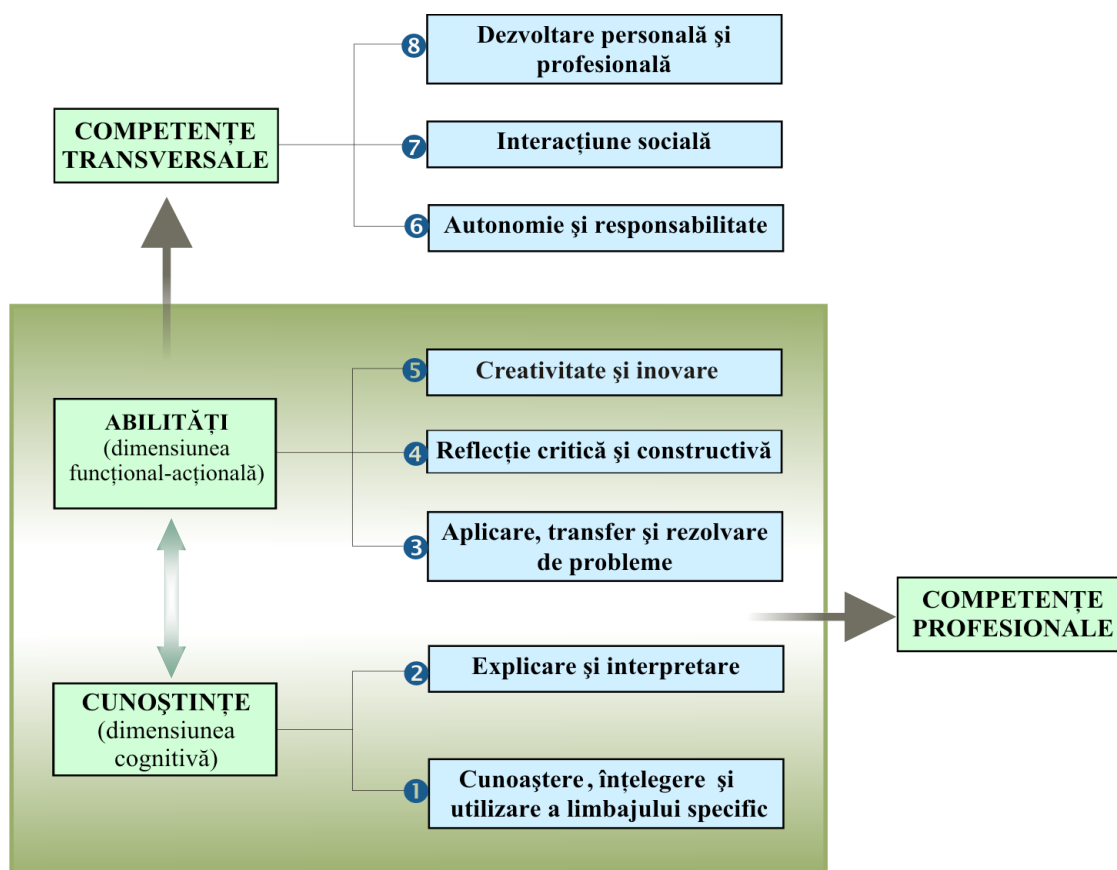

Fig. 1

Această etapă are ca finalitate elaborarea listei ocupațiilor posibile și identificarea competențelor esențiale/de bază, necesare pentru exercitarea ocupațiilor respective, pe baza *Clasificării Ocupațiilor din România*, diferitele roluri profesionale, standarde profesionale (acolo unde există), standarde ocupaționale, studii de marketing, evoluții predictibile pe piața muncii etc.

De asemenea, în descrierea competențelor trebuie urmărită gradualitatea conferită de desfășurarea succesivă a programelor de studii universitare, după modelul din tabelul 2.

În etapa a II-a se realizează corelarea competențelor identificate în etapa I cu ariile de conținut și cu disciplinele de învățământ care conduc la dezvoltarea competențelor respective. Sunt identificate și evidențiate ariile de conținut care conduc la una sau mai multe competențe și se stabilesc disciplinele care contribuie și măsura contribuției exprimată în număr de credite.

Etapele a III-a și a IV-a nu necesită explicații suplimentare, deoarece sunt cunoscute la nivelul structurilor din instituție.

Validarea și înregistrarea calificării presupune derularea următoarelor etape:

- etapa I – elaborarea și depunerea dosarului de aplicație, în vederea validării unei calificări;
- etapa a II-a – evaluarea și validarea calificării;
- etapa a III-a – formularea recomandării de înaintare a cererii de autorizare a funcționării provizorii (pentru programele de licență) sau de acreditare (pentru programele de masterat și doctorat);
- etapa a IV-a – înscrierea în *Registrul Național al Calificărilor din Învățământul Superior* și diseminarea informației.

Registrul Național al Calificărilor din Învățământul Superior reprezintă instrumentul de identificare, înregistrare, consultare permanentă și actualizare a calificărilor, respectiv a diplomelor și certificatelor emise de către instituțiile de învățământ superior. Acesta implică ACPART, instituțiile de învățământ superior, angajatori, asociații profesionale etc.

Structura RNCIS cuprinde două secțiuni:

- *secțiunea generală*, comună unei calificări, cuprinde informații referitoare la nomenclatorul calificărilor (titlul obținut de absolvent, denumirea calificării, domeniul de studii, programul de studii, codul calificării), precum și cele referitoare la competențele asociate calificării (competențele minimale, domenii de activitate în care absolventul poate lucra, ocupații posibile, relaționarea cu *Clasificarea Ocupațiilor din România*, conexiuni cu alte calificări);

- *secțiunea specifică* cuprinde informații cu privire la: denumirea instituției de învățământ superior, cu datele complete de identificare, denumirea facultății, denumirea programului de studiu care conduce la calificarea în discuție, corelarea competențelor cu ariile de conținut și cu disciplinele de învățământ, planul de învățământ al programului de studiu.

Tabelul 2

		LICENȚĂ		MASTERAT	DOCTORAT
Competențe transversale	Competențe de dezvoltare personală și profesională	8. Dezvoltare personală și profesională	Conștientizarea nevoii de formare continuă; utilizarea eficientă a resurselor și tehnicilor de învățare pentru dezvoltarea personală și profesională	Autocontrolul procesului de învățare, diagnoza nevoilor de formare, analiza reflexivă a propriei activități profesionale	Dezvoltarea unor proiecte centrate pe creativitate, ca temei al autorealizării
	Competențe de rol	7. Interacțiune socială	Familiarizarea cu rolurile și activitățile specifice muncii în echipă și distribuirea de sarcini pentru nivelurile subordonate	Asumarea de roluri/funcții de conducere a activității grupurilor profesionale sau a unor instituții	Asumarea responsabilității și capacitatea de organizare și conducere a activității grupurilor profesionale, de cercetare științifică sau a unor instituții
		6. Autonomie și responsabilitate	Executarea responsabilă a sarcinilor profesionale, în condiții de autonomie restrânsă și asistență calificată	Executarea unor sarcini profesionale complexe, în condiții de autonomie și de independență profesională	Inițierea și dezvoltarea inovatoare de proiecte teoretice și practice complexe
Competențe profesionale	Abilități (dimensiunea funcțional – acțională)	5. Creativitate și inovare	Elaborarea de proiecte profesionale cu utilizarea unor principii și metode consacrate în domeniu	Elaborarea de proiecte profesionale și/sau de cercetare, utilizând inovativ un spectru variat de metode cantitative și calitative	Conceperea și realizarea de cercetări originale, fundamentate pe metode avansate care conduc la dezvoltarea cunoașterii științifice, tehnologice și/sau a metodologiilor de cercetare
		4. Reflecție critică și constructivă	Utilizarea adecvată de criterii și metode standard de evaluare, pentru a aprecia calitatea, meritele și limitele unor procese, programe, proiecte, concepte, metode și teorii	Utilizarea nuanțată și pertinentă de criterii și metode de evaluare, pentru a formula judecăți de valoare și a fundamenta decizii constructive	Evaluarea critic-constructivă a proiectelor și a rezultatelor cercetării științifice, aprecierea stadiului cunoașterii teoretice și metodologice; identificarea priorităților de cunoaștere și aplicative ale domeniului
		3. Aplicare, transfer și rezolvare de probleme	Aplicarea unor principii și metode de bază pentru rezolvarea de probleme/situații bine definite, tipice domeniului în condiții de asistență calificată	Utilizarea integrată a aparatului conceptual și metodologic, în situații incomplet definite, pentru a rezolva probleme teoretice și practice noi	Selecția și aplicarea de principii, teorii și metode avansate de cunoaștere, transfer de metode dintr-un domeniu într-altul, abordări interdisciplinare pentru a rezolva probleme teoretice și practice, noi și complexe
	Cunoștințe (dimensiunea cognitivă)	2. Explicare și interpretare	Utilizarea cunoștințelor de bază pentru explicarea și interpretarea unor variate tipuri de concepte, situații, procese, proiecte etc. asociate domeniului	Utilizarea cunoștințelor de specialitate pentru explicarea și interpretarea unor situații noi, în contexte mai largi asociate domeniului	Utilizarea de principii și metode avansate pentru explicarea și interpretarea, din perspective multiple, a unor situații/probleme teoretice și practice noi și complexe, specifice domeniului
		1. Cunoaștere, înțelegere și utilizare a limbajului specific	Cunoașterea, înțelegerea conceptelor, teoriilor și metodelor de bază ale domeniului și ale ariei de specializare; utilizarea lor adecvată în comunicarea profesională	Cunoașterea aprofundată a unei arii de specializare și, în cadrul acesteia, a dezvoltărilor teoretice, metodologice și practice specifice programului; utilizarea adecvată a limbajului specific în comunicarea cu medii profesionale diferite	Cunoașterea sistematică, avansată a conceptelor, a metodelor de cercetare, a controverselor și a noilor ipoteze specifice domeniului; comunicarea cu specialiști din domenii conexe
		Rezultatele învățării	Descriptori generici	Descriptori de nivel	

În concluzie doresc să evidențiez elementele pozitive ale procesului de realizare a unui *Cadru Național al Calificărilor din Învățământul Superior* corelat cu *Cadrul european al calificărilor*:

- sistematizarea activităților didactice, precum și a celor de management educațional, folosind un instrument de referință cu largă acceptanță;
- crearea cadrului pentru reorganizarea învățământului superior militar și corelarea acestuia cu învățământul superior național și internațional;
- asigurarea inserției pe o piață a muncii diversificată, precum și a mobilității absolvenților de programe de studii din învățământul superior militar.

Totodată, instituirea RNCIS aduce, ca inconvenient, o instanță suplimentară în cadrul procesului de evaluare a programelor de studii universitare, activitățile ce trebuie desfășurate în vederea înscrierii calificărilor în acesta necesitând o mai bună colaborare între structurile MApN cu atribuții în domeniul învățământului.

INFORMAȚIA ȘI SISTEMELE INFORMAȚIONALE ÎN SPAȚIUL DE LUPTĂ MODERN

INFORMATION AND THE INFORMATIONAL SYSTEMS WITHIN THE MODERN BATTLEFIELD

Lt.col.drd. Liviu Vasile STAN*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Spațiul de luptă al viitorului va include robustețe și viabilitate operațională precum și elementele conceptului strategic de război bazat pe rețea, unde forța se va structura pe principiul joint. Acest tip de război va transforma informația în factor de putere, va mări capacitatea de răspuns și de angajare a forței. Adăugarea dimensiunii informaționale la cele deja consacrate ale câmpului de luptă modern determină din ce în ce mai mult ca specialiștii militari să vorbească despre spațiul de luptă.

În acest context spațiul de luptă digitizat/cibernetizat va deveni o realitate, iar una din armele caracteristice o va reprezenta sistemul informațional integrat.

The future battlefield will include the robustness and operational viability, as well as the elements of the Network-Centric Warfare strategic concept, where the force will be structured after the joint principle. This kind of warfare will turn information into a power factor, will increase the response and the force engagement capability. The addition of informational dimension to the modern battlefield already established ones has determined the military specialists to take more and more the battlefield into discussion.

In this context, the digitalized/cybernized battlefield will become a reality, and the integrated informational system will represent one of its typical weapons.

Cuvinte cheie: informație, sisteme informaționale, spațiu de luptă, digitalizare, echipamente electronice.

Keywords: information, informational systems, battlefield, digitization, electronic equipment.

Se conturează din ce în ce mai mult o dimensiune esențială a existenței noastre: spațiul cibernetic, care nu este altceva decât spațiul informațional, adică locul rețelelor reale sau virtuale de comunicații, de obținere și difuzare a informației, de construcție și reglare a sistemelor informaționale și a

* e-mail: liviu_stan2006@yahoo.com

întregului univers informațional, asociat vieții moderne. Ciberspațiul este, astăzi, o realitate și, treptat, el devine și un spațiu de luptă în războiul informațional, cea mai acută și cea mai sofisticată formă a războiului continuu. În cadrul societății informaționale, a estima puterea și viabilitatea sistemului de securitate națională fără a lua în considerare sistemele informaționale și modul de exploatare a informației (colectarea, protecția, transportul, managementul și împiedicarea accesului la informație) reprezintă un risc major, deoarece centrul de greutate al acțiunilor tinde să se deplaseze dinspre dimensiunea materială spre cea informațională. Pe de-o parte, utilizarea tehnologiei informației oferă o creștere semnificativă a puterii și viabilității sistemului de securitate națională, iar pe de altă parte reprezintă un factor de risc în situația neprotejării infrastructurii informaționale.

Conflictele militare contemporane au scos în evidență noi orientări și concepte privind desfășurarea acțiunilor militare, caracterizate prin complexitate, mobilitate, dinamism, folosirea unor tehnologii înalte și a unor forțe aproape în totalitate profesionalizate, acțiuni integrate ale tuturor categoriilor de forțe și genuri de arme. Spațiul de desfășurare a luptei armate în dimensiunea sa terestră, aeriană, maritimă și cosmică tinde să devină tot mai integrat, complet cibernetizat, cu tendințe accentuate de a se extinde în mediul electromagnetic pe baza evoluțiilor spectaculoase în domeniul tehnico-științific. Specialiștii militari sunt întru totul de acord cu faptul că succesul acțiunilor militare este determinat de câștigarea supremației în celelalte domenii ale spațiului de luptă modern, care include acțiunile informaționale, psihologice și speciale desfășurate de forțe profesionalizate. În acest fel, acțiunile de luptă devin precise și eficiente, sunt pregătite și cu pierderi mici, dar cu efecte majore.

Se preconizează astfel o nouă fizionomie a câmpului de luptă modern caracterizat de: înalta tehnologie folosită; amploarea operațiilor speciale de război psihologic; acțiuni de simulare și diversiune; acțiuni diversificate ale forțelor speciale¹. Există de asemenea posibilitatea ca forțele angajate în luptă să se confrunte și cu acțiuni ostile ale unor grupări paramilitare sau teroriste executate simultan sau succesiv, dar și cu posibilitatea intervenției unor forțe multinaționale de impunere (menținere) a păcii. Confruntarea militară modernă va avea un aspect tot mai integrator, spațiul de luptă al viitorului fiind caracterizat de noi dimensiuni și trăsături ce se regăsesc în fronturi discontinue.

Analizii militare apreciază, astfel, că unul dintre factorii determinanți ai actualelor mutații în domeniul luptei armate îl reprezintă reconsiderarea rolului informației și creșterea vitezei de transformare a proceselor specifice

¹ Col.prof.univ.dr. Ion Bălăceanu, *Revoluția tehnologică contemporană și impactul ei asupra potențialului militar*, Editura A.Î.S.M., București, 2001.

acestui fenomen. În războiul modern informația ajunge să substituie elementele de forță, ea reprezentând un factor calitativ, capabil să compenseze, într-o anumită măsură, inferioritatea cantitativă și decalajul de potențial.

Spațiul de luptă al viitorului va include robustețe și viabilitate operațională precum și elementele conceptului strategic de război bazat pe rețea, unde forța se va structura pe principiul joint. Acest tip de război va transforma informația în factor de putere, va mări capacitatea de răspuns și de angajare a forței. Adăugarea dimensiunii informaționale la cele deja consacrate ale câmpului de luptă modern, determină din ce în ce mai mult ca specialiștii militari să vorbească despre spațiul de luptă. În acest context apreciem că spațiul de luptă digitizat/cibernetizat va deveni o realitate, iar una din armele caracteristice o va reprezenta sistemul informațional integrat.

Sistemele informaționale integrate vor asigura comandanților posibilități de a „vedea”, „simți”, interpreta, decide și angaja acțiuni în orice punct al fâșiei de acțiune sau în zona de responsabilitate informativă.

Principalele caracteristici ale dimensiunii informaționale a spațiului de luptă modern sunt apreciate a fi următoarele²:

- volumul informațiilor necesare elaborării deciziilor și ducerii acțiunilor militare sporesc de peste 10-20 ori și mai mult față de cel vehiculat în al Doilea Război Mondial;
- influența benefică a prelucrării informațiilor asupra capacității sistemelor de armament, dar și cea nefastă a dezinformării sau a virușilor informatici asupra proceselor specializate realizate cu calculatoare și software adecvat;
- creșterea explozivă a cantității de informație necesare luptătorului pentru a face față solicitărilor din spațiul de luptă modern;
- integrarea și utilizarea armamentului și tehnicii de luptă inteligente;
- dezvoltarea și perfecționarea structurilor specializate în asigurarea securității informațiilor;
- caracterul cibernetic al acțiunilor militare și apropierea tehnologică și informațională dintre comandă și execuție;
- multitudinea țintelor vizate;
- utilizarea unor tehnologii relativ simple, ieftine și larg răspândite;
- dispariția deosebiriilor dintre nivelurile de comandă.

Digitizarea câmpului de luptă/realizarea spațiului de luptă digitizat (cibernetizat) poate fi definită ca fiind „aplicarea tehnologiilor informatice pentru a obține, manipula și utiliza informații în spațiul câmpului de luptă

² Col.prof.univ.dr. Gruia Timofte, *Dimensiunea informațională a spațiului de luptă modern*, articol în Revista de științe militare- studii militare de apărare, nr. 1(4), București, 2003, p.11.

conform nevoilor fiecărui comandant, trăgător și element de sprijin (...). Digitizarea furnizează un mediu complex de informații, integrat atât pe orizontală cât și pe verticală. Acest mediu sprijină sistemele de luptă și asigură superioritatea actului de comandă-control. Intenția este de a crea rapid o imagine fidelă a câmpului de luptă, diferențiată și adaptată fiecărui nivel de acțiune sau conducere”³.

Unul dintre factorii determinanți ai actualelor mutații în cadrul luptei armate îl reprezintă, astfel, reconsiderarea rolului informației.

Existența informațiilor, în special a informațiilor despre inamic, reprezintă premisa decisivă a aprecierii situației. „După cum consideră majoritatea, informația este cea de-a patra dimensiune importantă ce se alătură celorlalte trei – forțe, timp, spațiu”⁴.

În contextul acțiunilor militare, *informația* poate fi definită ca fiind „totalitatea cunoștințelor pe care le avem despre inamic și țara lui, adică baza tuturor propriilor noastre idei și acțiuni”⁵ sau „produsul rezultat din colectarea (culegerea), evaluarea, analiza, integrarea și interpretarea tuturor datelor, faptelor disponibile, care privesc unul sau mai multe aspecte ale altor națiuni sau zone de operații (de acțiune), care sunt imediat sau potențial importante pentru planificarea unor activități imediate sau ulterioare”⁶.

În *Doctrina pentru sprijinul cu informații al operațiilor întrunite*, *informația* este definită ca fiind „o știre nouă cu privire la fenomene, fapte, tendințe necunoscute de un anumit subiect până la momentul respectiv, date ori instrucțiuni în orice formă și din orice mediu; modul de înțelegere de către oameni a datelor cu sensul de cunoaștere a convențiilor folosite în reprezentarea lor; date și informații primare prelucrate”⁷.

În acest context, rolul deosebit al informațiilor constă în sprijinul pe care îl asigură comandanților/comandamentelor, privind:

- cunoașterea caracteristicilor spațiului de confruntare și a influenței acestuia asupra desfășurării acțiunilor militare;
- identificarea centrului de greutate al acțiunilor inamicului, punctelor vulnerabile, decisive și intențiilor probabile;

³ Sorin Vegheș, *Informatizarea conducerii operaționale în acțiunile aeriene*, Editura AISM, București, 2002, p. 9.

⁴ H. Lechner, *Das Trio des Gefechts: Aufklärung, Führung, Feuer* (Triada luptei: cercetare, conducere, foc), în *Europäische Wehrkunde*, RFG, vol. 38, nr. 3, mar.1989, p. 202.

⁵ Carl von Clausewitz, *Despre război*, Editura Militară, București, 1982, p. 102.

⁶ Jeffrey Richelson, *The U.S. Intelligence Community – Comunitatea informativă a Statelor Unite*, Westview Press, Boulder-San Francisco, Oxford, ediția a 3-a, 1995, cap. 11.

⁷ ***, *Doctrina pentru sprijinul cu informații al operațiilor întrunite* (Glosar), București, 2003, p. 57.

- cunoașterea dispozitivului inamicului și a activităților desfășurate de acesta la un moment dat;
- cunoașterea capacităților militare ale inamicului și a evoluției acestora în timp și spațiu.

O imagine completă se realizează prin prelucrarea succesivă a unui volum relativ de informații, fapt care, din punct de vedere al etapizării, informațiile se clasifică în: trecute, prezente și de viitor, între ele existând o strânsă interdependență.

Informațiile din domeniul militar sunt legate strict de domeniul militar și relațiile care se generează în acesta și între acesta cu alte domenii. De regulă, se referă la capacități și abilități acționale ale forțelor și mijloacelor cu destinație militară. Din această cauză ele pot fi subclasificate pe niveluri precum:

- de importanță strategică;
- de importanță operativă;
- de importanță tactică.

Acestea sunt utilizate de către structurile de comandă în procesul de realizare a managementului militar. Din punct de vedere al conținutului datelor, acestea se pot clasifica într-o gamă extrem de variată de domenii precum: operative, tehnice, logistice, de stare, de mediu, cantitative, calitative etc.

Competiția pentru informații este tot atât de veche ca și conflictul uman, fiind cu adevărat o caracteristică definitorie a umanității. Statele, corporațiile și indivizii caută să-și mărească și să-și protejeze propria bancă de informații, în timp ce încearcă să o limiteze și să o penetreze pe cea a adversarului.

Momentul istoric ce a marcat amploarea deosebită luată de tehnologia informațională l-a reprezentat operația militară cunoscută sub nume de cod „Furtună în Deșert” executată asupra armatei și regimului lui Saddam Hussein, în Irak, 1991.

Acest moment a pus bazele implementării noului concept numit ulterior: „Război Informațional” (Informational Warfare - IW).

O caracteristică distinctă a perioadei contemporane, numită generic Era Informațională, constă în abilitatea oamenilor de a produce și a disemina informații cu o viteză extrem de mare. Astfel, acțiunile desfășurate într-un spațiu limitat pot avea acum un impact imediat asupra opiniei publice, fiind prezentate prin mijloacele globale ale mass-media. Pe de altă parte, utilizarea masivă a sistemelor informaționale fac ca o organizație să fie modernă asigurându-i capacități extrem de diversificate de acțiune asupra elementelor de comandă și control proprii și ale altor sisteme informaționale cu care inter-relaționează. În acest sens se poate afirma că restructurarea globală nu se limitează doar la componente ale sistemelor economic, social, politic,

educațional, militar etc. ele atingând întregul ansamblu de producție și distribuție a cunoștințelor. Cu alte cuvinte „...formăm noi rețele ale cunoașterii... legăm concepte unul de altul, în moduri surprinzătoare... clădim uluitoare ierarhii de deducții... odrăsluim noi tehnologii, concepte și imagini, bazate pe ipoteze inedite, noi limbaje, coduri și logici”⁸.

Importanța acestei reorganizări a cunoașterii o reprezintă modalitățile felurite în care corelăm observațiile, dându-le forma de informații, pentru a crea modele și arhitecturi pentru lumea viitoare. „Nu toate aceste cunoștințe – ține să ne avertizeze Toffler – sunt faptice sau măcar explicite. Multe cunoștințe, în sensul folosirii termenului aici, sunt neexprimate, constând din presupuneri îngrămădite peste alte presupuneri, din modele fragmentare, din analogii neobservate, și includ nu doar date de informații, logică și aparent neemoțională, ci și valori, produse ale pasiunii și emoției ca să nu mai vorbim despre imaginație și intuiție”⁹. Cunoașterea este nepuizabilă și reprezintă produsul final al oricărei activități întreprinse de om. Substanța cunoașterii o constituie informația.

Paradoxal, în ce privește rolul, locul și esența informației încă lucrurile nu sunt lămurite, chiar dacă toată lumea știe ce este informația. Astfel, se vorbește și se realizează modele ale societăților informaționale fără o definiție exactă a noțiunii de informație utilizată în cadrul unui proiect, adesea permițând apariția de confuzii semantice generatoare de ample dezbateri științifice. Cert este că „...oricare i-ar fi tipul, valoarea, modul de producție, mijlocul ori canalul de transfer, informația rămâne, cu sine teoretic-identică, cunoaștere și construcție, organizare conceptuală a lumii și practică gnostică fundamentală. Din variate materiale semiotice (cuvinte, imagini, gesturi, desene etc.), respectând anumite principii, în cadrul diferitelor proceduri (operații, acțiuni, mișcări, manevre, mecanisme, strategii) prin utilizarea de mijloace (limbaje, coduri, subcoduri) și instrumente specifice (cunoștințe, concepte, categorii) adaptate scopului, între pământ (ca autocorecție prin feed-back) și cer (ca anticipație prin free-forward) se ridică un edificiu impunător, o construcție cognitivă: aceasta este informația. Ea are caracter sistemic și procesual și se organizează pe patru coordonate: metrică, semantică, structurală și pragmatică”¹⁰.

Managementul informațiilor nu poate fi conceput fără organizarea rațională a unui sistem informațional, adică fără a asigura o circulație rapidă și sigură a informațiilor referitoare la starea sistemului și a mediului în care acesta interacționează cu alt sistem.

⁸ Alvin Toffler, *Powershift. Puterea în mișcare*, Editura Antet, București, 1995, p. 90.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Ștefan Vlăduțescu, *Informația de la teorie către știință*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2002, p. 5.

În definirea sistemului informațional, în general, trebuie pornit de la esența conducerii, care constă în ordonarea și dirijarea sistemului condus în vederea îndeplinirii obiectivelor propuse cu minimum de eforturi și resurse.

Sistemul informațional militar reprezintă „ansamblul fluxurilor și circuitelor informaționale, organizat într-o concepție unitară, precum și metodele, procedeele și resursele umane și materiale folosite pentru culegerea, transmiterea, păstrarea și prelucrarea informațiilor și datelor în scopul sistematizării, analizei și valorificării acestora în procesul conducerii”¹¹.

Structura sistemului informațional militar este determinată de structura organizatorică a sistemului respectiv. Între structura sistemului informațional militar și structura sistemului de conducere există o interdependență reciprocă, în sensul că structura sistemului informațional militar depinde de structura sistemului de conducere, iar eficiența sistemului de conducere depinde de structura sistemului informațional.

Elementele componente ale sistemului informațional sunt:

- fluxul informațional – reprezintă circulația stabilă a unei cantități de informații între cele două organe structurale ale sistemului informațional (sistemul decizional și sistemul operațional), independent de natura purtătorului material de informație și procedeele folosite pentru culegerea, transmiterea, prelucrarea și memorarea lor;

- circuitul informațional – reprezintă drumul parcurs de diferite categorii de informații, din momentul generării acestora de către o anumită sursă, până la punctul de prelucrare a informațiilor și elaborarea deciziilor, precum și de informațiile care conțin deciziile organului decizional adresate celui operațional;

- rețeaua informațională – reprezintă ansamblul organelor decizionale ale unei structuri (organ central, comandament etc.) și cele ale structurilor subordonate, între care au loc schimburi de informații, împreună cu legăturile dintre ele.

Prin sistem informațional înțelegem ansamblul de echipamente, de metode și de proceduri, incluzând, dacă este necesar, alte categorii de personal, prin a căror activitate se asigură completarea funcțiilor specifice procesării informației, având ca termeni de referință sistemele de comandă și control, sistemele de comunicații și informatice sau numai sistemele de comunicații, alte elemente consultative etc.¹² Considerăm că această definiție, recunoscută de structurile militare ale NATO, realizează cea mai complexă imagine a ce reprezintă un astfel de sistem în comparație cu alte definiții în vigoare, cum ar fi:

¹¹ ***, *Doctrina pentru sprijinul cu informații al operațiilor întrunite* (Glosar), București, 2003, p. 57.

¹² AAP 6 (2008), *NATO Glossary of Terms and Definitions*, NATO Standardization Agency (NSA), 2008, p. 2-I-4.

- Sistemul informațional reprezintă un tot format din infrastructura, organizația, personalul și componente precum culegerea, procesarea, stocarea, transmiterea, afișarea, diseminarea și acțiunea pe baza informației¹³;
- Sistemul informațional reprezintă ansamblul de procedee și mijloace de colectare, prelucrare și transmitere a informației necesare procesului de conducere a întreprinderilor, instituțiilor, ministerelor etc.¹⁴.

Din aceasta deducem că principala caracteristică a sistemului informațional este direct dependentă de calitatea informației pentru fundamentarea deciziei. Această caracteristică rezultă din unele funcții ale sistemului așa cum ar fi cea de integralitate, de oportunitate, de certitudine etc. Informația, într-un sistem informațional prin care se elaborează decizii, trebuie să fie necesară și suficientă în raport cu decizia care pune în funcțiune o serie de mecanisme ce vor asigura reacțiile sistemului la stimulii specifici evoluției mediului ambiant. Prin urmare sistemul informațional, în general, nu poate fi limitat la parametrii specifici ai dimensiunilor de spațiu și timp. Analiza acestuia se poate face numai prin prisma proceselor informaționale, sistemul fiind format din totalitatea informațiilor, a surselor și structurilor consumatoare de informații, a fluxurilor informaționale, a procedurilor și mijloacelor de prelucrare a lor.

Analizând sistemele informaționale, se pot distinge, ca aspecte principale de clasificare, următoarele sisteme de referință:

1. Modul de procesare a informației. Aceasta permite clasificarea sistemelor informaționale în funcție de capacitățile de culegere, procesare și transfer al informațiilor, de facilitățile de prelucrare automată a datelor, de implementare a standardelor și tehnologiilor rețelelor informatice de tip intra/internet, din telecomunicații etc. De regulă, această clasificare permite analiza relațiilor dintre arhitecturile informaționale care aparțin, de regulă, structurilor naționale sau care își depășesc limitele tradiționale devenind adesea transnaționale sau internaționale.

2. Programe operaționale, prin care se pot analiza acele sisteme informaționale ce deservește funcții specifice domeniilor culturii naționale, a educației și instruirii, a managementului personalului, alte sisteme care deservește funcții de guvernare, aspecte de legalitate a relațiilor intersistemice sau alți factori funcționali.

¹³ JP 1-02, Departament of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, 2001, (As Amended Through 04 March 2008), p. 261.

¹⁴ <http://www.dex-online-ro.ro/cautari/sistem.htm>

3. Infrastructuri organizaționale. Acest criteriu permite realizarea unei analize a evoluției organizațiilor într-un sistem informațional. Prin această prismă se pot estima, mai ales în cazul corporațiilor multinaționale, relațiile de complementaritate între strategia de utilizare a sistemelor informaționale cu cea a afacerii propriu-zise astfel încât să se obțină toate obiectivele urmărite.

Urmărind tendințele de evoluție a sistemelor informaționale globale se preconizează că rolul lor va spori, tinzând către modelul sistemelor bazate pe cunoaștere în care informațiile și cunoștințele vor înlocui bunurile materiale.

Dintre sistemele informaționale globale contemporane cel mai cunoscut este cel de poziționare globală – GPS (Global Positioning System), sub diferite variante de elaborare. Sistemul de poziționare globală a rezultat în urma cerinței firești de sporire a preciziei navigației maritime și aeriene, dezvoltându-se rapid la toate mijloacele care se deplasează adoptând aplicații independente sau fiind incluse în echipamente electronice cu destinație extrem de diversificată cum ar fi dispozitive de telefonie mobilă, de călătorie rutieră sau feroviară, sisteme de monitorizare a deplasării persoanelor și animalelor domestice, a migrațiilor animalelor și păsărilor sălbatice, a amplasării și mișcării roboților etc.

În general, Sistemul de Poziționare Globală (GPS) este un sistem de radionavigație globală, format dintr-o constelație de 28 de sateliți și stațiile lor de la sol. GPS-ul folosește sateliții ca puncte de referință față de care, pe baza metodei de triangulație și a determinării timpului parcurs de un semnal radio emis de satelit până la un obiect predeterminat poziționat pe sol și înapoi, se calculează pozițiile cu o acuratețe de domeniul metrilor. Variantele militare GPS pot permite executarea de măsurători cu o acuratețe extrem de mare, estimată ca fiind mai mică de un centimetru. Sistemul GPS determină o anumită locație prin calcularea diferenței între timpul la care un semnal este transmis de către satelit și timpul la care este recepționat de către receptorul de pe Pământ. De asemenea, prin realizarea receptoarelor GPS cu 3, 4, 5 sau 6 canale s-a permis obținerea tuturor parametrilor necesari navigației, putând fi astfel urmăriți toți sateliții ce se găsesc în zona de vizibilitate directă.

Pe de altă parte, miniaturizarea receptoarelor sistemului a permis realizarea varietății extrem de largi de aplicații ale căror efecte fiind estimate a fi foarte economice și accesibile tuturor oamenilor. Practic, cu ajutorul noilor receptoare GPS, montate pe orice tip de vehicul, navă sau aparat de zbor, se poate calcula distanța de la poziția de destinație, se pot memora ruta ce urmează a fi parcursă și informațiile legate de punctul de destinație, se poate afișa ruta deja parcursă etc. Alte aplicații curente permit realizarea hărților teritoriale, ce pot fi folosite în găsirea rutei optime, a distanței până la destinație, a poziției curente, a distanței parcurse etc. Metoda cunoscută sub

denumirea de „agricultură de precizie” nu ar fi fost posibilă fără implementarea receptoarelor GPS pe baza cărora se monitorizează și controlează aplicarea de fertilizatori și pesticide. Prin urmare, GPS-ul este utilizat în cele mai diverse moduri, de la localizarea navetelor spațiale până la identificarea animalului de casă pierdut prin atașarea de gât a unui minuscule emițător. În curând, GPS va deveni aproape la fel de obișnuit ca un telefon mobil.

Privind apartenența sistemului GPS se cunoaște că pentru prima dată acesta a fost utilizat de către forțele armate ale SUA pe timpul campaniilor militare ale „Războiului din Golf”(1991), moment în care s-au putut observa performanțele utilizării acestuia în zone de deșert¹⁵.

În prezent, după multe tergiversări, aceștia au acceptat ca monopolul asupra navigației performante prin satelit să nu mai reprezinte un atu politic și economic în relațiile sale internaționale și au semnat cu omologii europeni de la Bruxelles un acord de interoperabilitate între actualul sistem american de navigație prin satelit (Global Positioning System – GPS) și echivalentul său european - Galileo. Acest sistem de navigație se preconizează că va deveni operațional în anul 2012. Americanii au privit cu circumspecție dezvoltarea sistemului concurent pentru GPS, una dintre cele mai mari temeri fiind că acesta ar putea interfera cu aplicațiile militare ale GPS-ului.

De altfel, acordul de interoperabilitate vizează preponderent aspectul tehnic prin care viitorul sistem european de navigație și actualul GPS vor utiliza în comun semnalele sistemelor sale de geolocalizare prin satelit. În termenii acordului, GPS și Galileo vor folosi aceeași frecvență radio, permițând astfel utilizatorilor combinarea datelor primite dintr-o parte și din cealaltă. Uniunea Europeană speră că acordul va permite sistemului său, aflat încă în stadiu de proiect, să ocupe un loc pe piața poziționării prin satelit. „Acest lucru ar facilita intrarea rapidă a lui Galileo pe piețele mondiale alături de GPS”, a declarat Matthias Ruete, director general pentru energie și transporturi în cadrul Comisiei Europene¹⁶. Conform acordului amintit se precizează că prin utilizarea sistemului Galileo, UE și SUA vor reuși sporirea protecției intereselor comune în materie de apărare. În timp ce acordul se referă la utilizările civile, funcționarea GPS-ului este administrată de armată, fiind evocate și aplicațiile militare pentru Galileo. GPS dispune actualmente de 30 de sateliți pe orbită.

¹⁵ Benny Evangelista, *GPS essential for success of U.S. military effort in Iraq*, la adresa <http://www.globalsecurity.org/org/news/2003/030320-gps01.htm>

¹⁶ *Sistemul european de navigație prin satelit Galileo va fi compatibil cu GPS*, la adresa <http://www.business-point.ro/stiri/236/galileo-va-fi-compatibil-cu-gps.html>

UE vizează același număr pentru Galileo, dar nu a fost încă fixată niciodată în acest sens și proiectul are încă probleme financiare. Obiectivul este de a plasa 30 de sateliți pe orbită în 2010, Galileo trebuind să devină pe deplin operațional în 2012. Conform portalului Heise News, acordul final vizează stimularea producătorilor de echipamente destinate navigației prin satelit să proiecteze și să producă dispozitive duale. Beneficiind de acces și la sateliții europeni, și la cei americani, utilizatorii dispozitivelor de poziționare vor putea stabili locația cu o mai mare exactitate.

Se pare că nu numai partenerii euro-americani doresc să exploateze facilitățile oferite de navigație prin satelit, guvernul rus prezentând un program federal similar însărcinat să promoveze sistemul global de navigație prin sateliții rusești numit Glonass. Acesta trebuie să devină operațional până în anul 2020, a informat fostul vicepremier rus, Serghei Ivanov, în cadrul unei sesiuni a comisiei militaro-industriale de pe lângă guvern. Un stat care dispune de un sistem modern de navigare prin satelit la scară mondială dispune de un factor politic și economic comparabil cu arma nucleară sau cu rezervele de hidrocarburi strategice. Potrivit experților ruși, Glonass va putea, cu timpul, să localizeze obiectele cu o precizie la fel de mare ca a sistemului american, GPS. Iuri Nosenko, directorul adjunct al Agenției spațiale Roskosmos, afirma că dacă „GPS funcționează cu o precizie de un metru ...vrem să ajungem la aceeași precizie, până în anul 2011, când vechii sateliți Glonass-M vor fi înlocuiți de Glonass-K”¹⁷. De altfel, se estimează de către specialiștii în domeniu că un cumul de funcții ale sistemului rusesc Glonass și al sistemului american GPS ar putea ameliora exactitatea sistemului cu aproape un centimetru.

Se poate observa, ca primă concluzie, că un sistem de navigație asupra căruia serviciile să dețină controlul, pentru oricare stat, devine domeniu de interes prioritar a căru dezvoltare permite o garanție a funcționării și o independență în distribuirea serviciilor de navigație. Se estimează că acest control poate contribui esențial la neutralizarea riscurilor la adresa securității unui stat, riscuri care includ și aspecte ale relațiilor politice. De altfel, subliniază experții ruși, unul din avantajele Glonass-ului, în comparație cu sistemul GPS, este că sistemul rus beneficiază de o mai bună repartiție a frecvențelor, ceea ce împiedică bruierea sistemelor periferice.

Pentru statele care nu dețin astfel de sisteme și vor trebui să cumpere facilități de acest tip, este important de reținut că ofertele în domeniu se vor

¹⁷ *Space official says Glonass to equal precision of GPS by 2011*, la adresa <http://www.globalsecurity.org/space/library/news/2007/space-070524-rianovosti01.htm>

diversifica mai ales că din anul 2009, se pare că, odată cu încheierea instituirii sistemului global rus de navigație prin satelit (Glonass), informațiile furnizate de cei 24 de sateliți ai sistemului vor fi accesibile gratuit utilizatorilor din întreaga lume. Această afirmație este a lui Nikolai Testoiédov, directorul general al Grupului de studii și producție în mecanică aplicată Rechetnev (NPO PM), care menționa că cei 24 de sateliți ruși vor permite acoperirea în întregime a suprafeței globului¹⁸.

În condițiile actuale, în care, mai mult ca oricând, toate statele lumii sunt preocupate de modernizarea și perfecționarea sistemelor de culegere și procesare informațională, suntem convinși că, similar acestor sisteme, au mai apărut și alte sisteme a căror destinație este asigurarea unei capacități de reacție efectivă, controlată și utilă, pentru evitarea oricărei surprinderi concomitent cu garantarea securității naționale și regionale.

¹⁸ Arina Avram, *Galileo-GPS: acord politic semnat între UE și SUA*, la adresa <http://www.adevarul.ro/articole/galileo-gps-acord-politic-semnat-intre-ue-si-sua/322005>

CARACTERISTICILE ȘI ROLUL SPAȚIULUI DE LUPTĂ ÎN ACȚIUNILE MILITARE ALE VIITORULUI

THE BATTLEFIELD ROLE AND CHARACTERISTICS WITHIN THE FUTURE MILITARY ACTIONS

Lt.col.drd. Liviu Vasile STAN*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Spațiul de luptă modern, ca spațiu de confruntare a părților beligerante, este multidimensional cuprinzând: mediul terestru, aerian, naval, cosmic, electromagnetic și cognitiv. El se află într-o evoluție continuă, determinată de dezvoltarea fără precedent a concepțiilor generale referitoare la ducerea războiului în cele patru medii fizice, dar și a celor ce privesc desfășurarea confruntărilor în mediul electromagnetic și în cel cognitiv, cu participarea structurilor din toate categoriile de forțe armate. Sub impactul tendințelor care se manifestă în evoluția confruntărilor militare, spațiul de luptă dobândește caracteristici noi sau și le modifică pe cele anterioare

The modern battlefield, as a confrontation field of the belligerent parties, is multidimensional, consisting of ground, air, navy, space, electromagnetic and cognitive fields. It has a continuous evolution determined by the unprecedented development of the general conceptions concerning the four physical warfare fields, and of those concerning the electromagnetic and cognitive confrontations altogether, with the involvement of all joint armed forces structures. Under the impact of the tendencies in military confrontations evolutions, the battlefield is gaining new characteristics or it is modifying its previous ones.

Cuvinte cheie: informație, sisteme informaționale, spațiu de luptă, digitalizare, echipamente electronice.

Keywords: *information, informational systems, battlefield, digitization, electronic equipment.*

„Spațiu de luptă” este sintagma folosită, din ce în ce mai mult, de țările cu sisteme militare moderne, legat de conflictele armate viitoare. În doctrina americană, de exemplu, în anii ‘90, sintagma *spațiu de luptă* a înlocuit sintagma *câmp de luptă*, care era asociată conflictelor armate din perioada dintre campaniile lui Alexandru Macedon și cel de-al Doilea Război Mondial.

* e-mail: liviu_stan2006@yahoo.com

În esență, conceptul de spațiu de luptă a marcat trecerea de la *organizarea liniară a dispozitivelor de luptă* la *concentrarea simultană a efectelor*, în toate dimensiunile, pentru obținerea victoriei.

Interesele naționale de securitate nu se mai rezumă la apărarea teritoriului național, iar distincțiile dintre conflictul civil și cel militar, dintre cel național și cel internațional, dintre securitate internă și internațională au început să se estompeze. Strategii chinezi au argumentat că pășim într-o eră în care „nu există teritoriu care nu poate fi depășit, nu există mijloace care nu pot fi folosite în război și nu există teritoriu sau mijloc care să nu poată fi folosite împreună”¹.

Spațiul de luptă modern, ca spațiu de confruntare a părților beligerante, este multidimensional cuprinzând: mediul terestru, aerian, naval, cosmic, electromagnetic și cognitiv. El se află într-o evoluție continuă, determinată de dezvoltarea fără precedent a concepțiilor generale referitoare la ducerea războiului în cele patru medii fizice, dar și a celor ce privesc desfășurarea confruntărilor în mediul electromagnetic și în cel cognitiv, cu participarea structurilor din toate categoriile de forțe armate. Sub impactul tendințelor care se manifestă în evoluția confruntărilor militare, spațiul de luptă dobândește caracteristici noi sau și le modifică pe cele anterioare.

Cele mai semnificative caracteristici ale spațiului de luptă modern sunt: „[...] multidimensionalitatea, inițiativa, rapiditatea, flexibilitatea, dinamismul, convergența, discontinuitatea, omnidirecționalitatea, automatizarea și digitalizarea”².

Multidimensionalitatea derivă din influența combinată a cel puțin două dintre tendințele de evoluție ale confruntărilor armate moderne: noua manifestare a corelației *spațiu-timp-luptă* și diversificarea acțiunilor de luptă. Multidimensionalitatea spațiului de luptă modern nu mai poate fi redusă doar la tridimensionalitatea spațiului fizic în care are loc confruntarea militară, ea înglobând, deopotrivă, elemente care dau conținut dimensiunii calitative a acesteia, în primul rând calitatea mijloacelor de luptă folosite de adversari, a sistemelor informaționale și de conducere, funcționalitatea sistemelor de protecției și sprijin logistic.

Inițiativa presupune exercitarea capacității de stabilire, impunere sau modificare a condițiilor de ducere a luptei prin acțiune. Acestea sunt condiționate de manifestarea unui spirit activ în planificarea și conducerea operațiilor. Inițiativa îl obligă pe adversar să reacționeze în loc să acționeze, precum și să renunțe, parțial sau în totalitate, la propriile opțiuni. Totodată,

¹ Qiao Liang, Wang Xiangsui, *Unrestricted Warfare*, Beijing, People's Liberation Army Literature and Arts Publishing House, 1999, p.199, apud Evans, Michael, *Military Theory and the Future of War*, Naval War College Review, Volumul 56/ 3, 21 iunie 2003, pp. 8-9.

² Lucian Stăncilă, *Operația ofensivă a unei grupări operaționale de nivel operativ*, Editura AÎSM, București, 2001, p. 25.

manifestarea inițiativei contribuie la câștigarea și la păstrarea libertății de acțiune, la potențarea capacității de a anticipa evenimentele din spațiul de luptă și a celei de a-l surprinde pe adversar, dar și la menținerea la un nivel ridicat a moralului trupelor.

Rapiditatea este impusă de ritmul ridicat în care se modifică situațiile în spațiul de luptă și de capacitatea forțelor de a acționa mai rapid decât adversarul. Este o consecință a tendinței de sporire a caracterului decisiv al confruntării, dar și a diversificării procedeele de acțiune utilizate de trupe. Totodată, este o condiție esențială pentru a prelua și a menține inițiativa și, în același timp, un important factor care permite scoaterea forțelor de sub loviturile inamicului.

Flexibilitatea se manifestă deopotrivă în planul conceperii acțiunilor și ale desfășurării lor. Ea are în vedere, cu precădere, angajarea forțelor în operații într-o manieră elastică, prin luarea în considerare a unor variante alternative de acțiune, astfel încât abaterile de la cursul de acțiune optim adoptat pe timpul procesului de luare a deciziei, să aprecieze consecințe negative minime asupra desfășurării acțiunilor.

Dinamismul este caracteristica imprimată spațiului de luptă de tendința de sporire a caracterului decisiv al confruntării. Este determinat de dezvoltarea continuă și în ritm rapid a mijloacelor de luptă. Totodată, una dintre componentele principale ale dinamismului spațiului de luptă modern se regăsește în mobilitatea gândirii comandanților și statelor majore. Capacitatea intelectuală, susținută de tehnologii avansate de analiză simultană sau succesivă a unei multitudini de parametri ai situației, sprijină adoptarea oportună a unor măsuri eficace și eficiente. „Afirmând această superioritate a inteligenței, nu înseamnă că depreciem partea de voință. Prima este neputincioasă fără a doua. [...] Orice inteligență este, prin însăși natura sa rezultatul ternar și unic, totodată, al unei percepții care înțelege, al unei rațiuni care afirmă, al unei voințe care acționează. Percepția decurge dintr-o formare și, mai general, dintr-o cultură strategică, care sugerează modele, stereotipuri. Mulți practicieni le reproduc fără a le supune cu adevărat unui examen critic: fac ceea ce au fost învățați, ceea ce au văzut că se face. Adevăratul strateg, din contră, trece această percepție prin prisma rațiunii, care, combinată cu experiența, îi va permite să elaboreze o doctrină personală. Modul în care aceasta va fi aplicată ulterior este o problemă de voință: nu lipsesc exemplele de șefi capabili să analizeze cu luciditate o situație, însă neputincioși să reacționeze pentru a schimba cursul evenimentelor. Parafrazându-l pe sfântul Tomas d’Aquino, am putea spune că strategia este o problemă de inteligență comandată de voință”³.

³ Herve Coutau-Bégarie, *Tratat de strategie*, vol. I, traducere de prof. dr. Constantin Marinescu și col. Constantin Garvasuc, Editura UNAp „Carol I”, București, 2006, p. 60.

Convergența presupune integrarea și sincronizarea acțiunilor tuturor categoriilor de forțe și mijloace angajate în conflict, în vederea cumulării eforturilor acestora, a orientării lor asupra celor mai vulnerabile puncte sau sectoare ale inamicului, pentru obținerea rezultatelor/efectelor dorite.

Discontinuitatea este o consecință firească a manifestării convergenței, în mod deosebit a desfășurării acțiunilor pe obiective, cu intervale mari între grupările de forțe, prin care sunt apărate sau atacate punctele decisive ale sistemelor de operare ale adversarului.

Omnidirecționalitatea spațiului de luptă modern este susținută de mobilitatea sporită a trupelor și de capacitatea de a plasa sisteme întregi de mijloace de lovire în toate mediile. Inamicul poate fi pretutindeni: în față, în spate, la flancuri, în spațiul aerian, în cel cosmic, sau chiar în cel virtual. Astfel, confruntarea se extinde și se complică în mod corespunzător. Combatanții pot lovi în orice mediu și în orice direcție, chiar dacă nu sunt prezenți fizic în proximitatea țintei.

Automatizarea și digitalizarea sunt caracteristici generate de tendințele care se manifestă în evoluția fenomenului de luptă armată datorate creșterii rolului informației și vitezei de transformare a proceselor și fenomenelor specifice domeniului militar. Încorporarea celor mai avansate tehnologii în perfecționarea armamentului și tehnicii de luptă produce schimbări fundamentale în aspectul spațiului de luptă. Factorul tehnologic a devenit fundamental în digitizarea luptei, în asigurarea impecabilă a comenzii și controlului, ceea ce conduce la asigurarea superiorității decizionale în spațiul de luptă.

Spațiul de luptă al viitorului va necesita o densitate mai mică de forțe. Dispozitivele adoptate vor fi nonliniare. *Loviturile de înaltă precizie*, executate asupra obiectivelor dispuse în zona de spate a inamicului vor fi executate de sisteme de lansatoare multiple de rachete, de obuziere autopropulsate, probabil similare celor de tip Crusader, și de sisteme de rachete tactice sol-sol. Senzorii vor fi astfel interconectați în rețea, încât fiecare nod al rețelei va dispune, în afară de informațiile exhaustive despre inamic, și de date privitoare la dispunerea, capabilitățile și intențiile imediate ale celorlalte elemente de dispozitiv ale forțelor proprii. Încorporarea în sistemele de poziționare globală a funcției *timp de înaltă precizie* va contribui la sincronizarea mult mai precisă a acțiunilor. Capabilitățile superioare de protecție a forței vor contribui la executarea unor manevre mai rapide și mai agresive, forțele beneficiind de aportul sistemelor de protecție electronică, al celor de protecție activă a vehiculelor blindate, al agenților de mascare și reducere a vizibilității, precum și al sistemelor de apărare împotriva *rachetelor* . În domeniul logistic, *Sistemul de Vizualizare Totală a Mijloacelor* va permite rețelelor logistice să fie operaționalizate în teatre de operații, dintre cele mai provocatoare.

Coordonatele prezentate delimitează, din ce în ce mai clar, un tip nou de război. Specialiștii militari l-au numit *război bazat pe rețea*. El este „[...] unul din primele rezultate ale aplicării conceptului noii revoluții în domeniul militar. La baza acestui tip de război stau, în principal, înalta tehnologie și tehnologia informației”⁴. Discutăm de primul tip de război specific societății informaționale. El prefigurează integrarea complexă și completă a spațiului de luptă și se bazează pe circulația și exploatarea informației în timp real (sau aproape real), posibilitate oferită de crearea sistemelor de arme inteligente, a sistemelor de informații și comunicații bazate pe rețea. În practică, însă, războiul bazat pe rețea se manifestă sub forma operațiilor bazate pe efecte, ca expresie a noii viziuni privind ducerea războaielor.

Pentru a putea ilustra în mod corespunzător *rolul spațiului în confruntarea armată a viitorului* este necesar să se creioneze mai întâi fizionomia acesteia din urmă.

În acest sens se apreciază despre confruntarea armată a viitorului că va schimba întreaga natură a beligeranței, din cauza următoarelor fenomene ce îi determină conținutul:

- transformarea esenței cauzalității conflictelor armate din zona reală (economică) spre una de civilizație, cultural – religioasă ori etnică, în care „vrășmașul” nu-l constituie numai „străinul” (invadatorul) cu care nu se poate comunica lingvistic, ci și rudele, prietenii, vorbitorul unei limbi comune ș.a.;

- trecerea de la forma violentă, brutală a folosirii forței, la modalități mult mai subtile, sub forma unor intervenții militare patronate de organismele internaționale, a unor operațiuni ce depășesc acțiunile mecano-energetice;

- combinarea tipurilor clasice de acțiuni militare cu altele care până acum nu au fost incluse în panoplia zeului Marte, cum sunt: presiunea economică, sistarea sprijinului financiar (ori alte acțiuni specifice acestui domeniu), agresiunea culturală (inclusiv prin sprijinirea enclavizărilor de orice tip sub lozinca protecției „culturii minoritare”), agresiunea psihologică cu cele mai rafinate domenii ale sale: parapsihologia, telepatia, agresiunea informatică și informațională ș.a.

În fapt, noul tip de acțiune militară este greu de delimitat, ea depășind cu mult domeniul pur al confruntării militare violente de tip clasic cunoscută ca „armată contra armată”.

Noul tip de acțiune militară capătă conotații și sensuri imprevizibile pentru înțelegerea fenomenului după tiparele arhicunoscute, ea evadând către domenii și sensuri practic imprevizibile, necercetate și creând, pentru depistarea dezvoltării și existenței sale, un întreg cortegiu conceptual și

⁴ Gl. dr. Mircea Mureșan, gl.bg. (r.) dr. Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura UNAp, București, 2004, p. 385.

dimensional cu totul nou. Din latura mecano-energetică confruntarea armată a sărit în domeniul cuceririi și stăpânirii minții, cu ajutorul semnelor, a simbolurilor și persuasiunii disimulate, încercându-se limitarea coerciției și violenței. Confruntarea armată a viitorului va cuprinde un spectru total de acțiune și un spațiu exhaustiv atât în formele sale exprimate fizic, cât și în cele disimulate, intuite ori imaginate.

Mijloacele militare vor continua să rămână factorul hotorâtor al confruntării armate, însă noile armate care se construiesc acum își vor schimba orientarea de la o atitudine spațială extensivă către una intensivă, de la o concepție acțională frontal – orizontală spre o concepție punctual – ponderată și verticală. În acest sens sunt proiectate și introduse noi tehnologii, arme „high-tech”, care asigură o strânsă coordonare între sol și aer, apă și aer, între acestea și spațiul extraatmosferic, pe lovituri în adâncime ș.a.

Câmpul de luptă, deci spațiul acțional, al confruntării armate a viitorului va fi cu totul altul decât până acum. O serie de studii despre câmpul de luptă al secolului XXI au introdus conceptele de „câmp de luptă modern”, „câmp de luptă integrat”, „câmp de luptă extins”, „spațiu de luptă fluid”, „câmp de luptă profund” ș.a. și se prefigurează apariția unuia nou – „câmp de luptă post modern”.

Concepției tradiționale, potrivit căreia există un front și o adâncime, îi va urma una în care apare câmpul de luptă extins (multidimensional) în care nici o zonă nu va fi exonerată de acțiuni specializate, de un anume tip. Extinderea câmpului de luptă nu va fi numai de tip spațial, cuprinzând întreaga varietate a mediilor fizice ci și de tip calitativ, cuprinzând spații acționale mecano-energetice, informatice, informaționale, psihologice, parapsihologice, radioelectronice ș.a. În acest context, câmpul de luptă al viitorului va fi un spațiu informatizat, robotizat, saturat electronic, dominat psihologic, suprasaturat energetic, controlat submarino-cosmic și telepatic.

Legat de aceasta, specialiștii militari americani au creionat, începând cu 1997, *doctrina militară Cohen* în cadrul căreia este menționat și definit „câmpul de luptă cibernetizat”, concept ce determină conținutul confruntării armate a viitorului. În cadrul acestui tip de spațiu al confruntărilor armate, se desfășoară bătălia profundă dusă de către „corpul de armată cibernetizat” care, are în structură, „brigăzi cibernetizate”. Iată cum gândirea proiectează un întreg sistem de concepte, interrelaționale, legate de structura spațiului de luptă, al viitorului.

De asemenea, în lucrarea „Spațiul de conflict informațional”, autorii redau dimensiunile sintagmei „spațiul de conflict” în perspectiva confruntării armate a viitorului, astfel: „Acest concept se corelează strâns cu cel al comenzii în operații (luptă). În sens strict fizic, spațiul de conflict reflectă domeniul determinat de capacitățile maxime ale unui eșalon de a angaja și

domina capacitățile adversarului. Acest volum va fi amplificat dramatic de tehnologiile viitorului. Totodată în sens doctrinar, spațiul incumbă abilitatea vizualizării zonei de operații (luptă) în toate cele trei dimensiuni și modalitățile posibile de interacțiune a forțelor aflate în conflict, fie ele în luptă sau misiuni de salvare cu caracter umanitar. Dimensiunea, forma și densitatea spațiului de conflict oferit unei unități variază și sunt influențate de caracterul misiunilor primite, natura adversarului, precum și trupele, terenul și timpul la dispoziție”⁵.

Ca urmare, în confruntarea armată a viitorului, spațiul se transformă dintr-un suport al acțiunilor militare, delimitat pe medii și domenii acționale într-un spațiu continuu, fără limite, în care se derulează o largă gamă de acțiuni violente și nonviolente, coercitive și persuasive, într-o concepție unitară și potrivit unui scop unic.

Spațiul în această situație nu mai constituie o barieră prin dimensiuni, prin medii ori forme de relief, el revenind la ceea ce a fost *ab initio* mediu al acțiunilor cu caracter militar.

Nu se mai pune problema gestionării spațiului, a repartiției ori a departajării, ci numai a controlului și supravegherii acestuia, ori aceasta se realizează în alt mod decât cel cunoscut. Sensul de supraveghere și control este unul singur de „sus în jos”. Cine stăpânește „sus-ul” domină „jos-ul”. În acest context este edificatoare teoria exprimată de Alvin Toffler⁶.

- „Cine stăpânește spațiul circumterestru⁷ domnește peste Pământ.
- Cine stăpânește Luna domnește peste spațiul circumterestru.
- Cine stăpânește L4 și L5⁸ domnește peste sistemul Terra – Lună.”

În concluzie, factorul spațiu va fi în continuare suportul incontestabil al acțiunilor militare. Importanța spațiului aferent celor trei medii va suferi modificări, fără însă a exclude importanța unuia sau altuia. Limitările spațiale impuse de proprietățile naturale ale mediului vor continua să scadă în importanță. Distanțele specifice globului pământesc nu vor mai fi obstacole în desfășurarea acțiunilor militare specifice luptei armate sau a celor asociate acesteia.

⁵ Marian Stas, Vasile Păun, *Spațiul de conflict informațional, Coordonate manageriale și tehnologice*, Editura Pro Humanitas, București, 1998.

⁶ Alvin Toffler, *Război și antirăzboi*, Editura Antet, București, 1995, p. 130.

⁷ Spațiul circumterestru, spațiul din jurul Pământului până la altitudinea de circa 80.000 km.

⁸ L4 și L5 sunt punctele de librație lunară, adică locurile din spațiu unde atracția gravitațională a lunii și Pământului sunt exact egale. Bazele militare amplasate acolo pot rămâne pe poziție în timp îndelungat fără a avea nevoie de mult carburant.

ASIGURAREA ȘI CONSILIEREA – ACTIVITĂȚI PRIN CARE AUDITUL INTERN ÎȘI CONSOLIDEAZĂ LOCUL ȘI ROLUL DE CONTROL ÎNTR-O ORGANIZAȚIE

RISK ASSESSEMENT AND ADVISEMENT – THE MAIN CONTROL ACTIVITIES FOR INTERNAL AUDIT WITHIN THE ORGANISATION

Comisar șef drd. Adrian BĂNCUȚĂ*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Col.(r) prof.univ.dr. Benone ANDRONIC**

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Organizațiile există pentru a aduce un plus de valoare sau pentru a crea avantaje proprietarilor lor, clienților lor și altor părți implicate. Adăugarea unui plus de valoare reprezintă rațiunea de a fi a existenței lor. Valoarea rezultă din furnizarea de produse și servicii și din utilizarea resurselor în vederea promovării acestor produse și servicii. Colectând date în vederea înțelegerii și evaluării riscului, auditorii interni dobândesc o cunoaștere aprofundată a operațiunilor și a posibilităților de îmbunătățire, care poate fi extrem de utilă organizațiilor lor. Ei pot astfel să furnizeze informații prețioase sub forma unei consultanțe, consilieri, comunicări scrise sau sub forma altor produse, toate trebuind să fie corect comunicate conducerii sau personalului de exploatare competent.

Organizations exist to create value or benefit to their owners, other stakeholders, customers and clients. Add value provides purpose to their existence. Value is provided through their development of products and services and their use of resources to promote those product and services. In the process of gathering data to understand and assess risk, internal auditors develop significant insight into operations and opportunities for improvement that can be extremely beneficial to their organization. This valuable information can be in the form of consultation, advice, written communications, or through other products which should be properly communicated to the appropriate management or operating personnel.

Cuvinte cheie: audit intern; control intern; managementul riscurilor; mediul de control; servicii de asigurare și de consiliere.

Keywords: *internal audit, internal control, risk management, environmental control; assurance and consulting services.*

* e-mail: adrianbancuta@yahoo.com

** e-mail: abenone@unap.ro

În prezent, într-o mare parte a lumii, activitatea de audit intern se desfășoară în concordanță cu prevederile Standardelor Internaționale de Audit Intern promovate de Institutul Auditorilor Interni (IIA), care o definesc astfel:

Audit intern – activitate independentă, obiectivă, de asigurare și consiliere, destinată a adăuga valoare și a îmbunătăți operațiunile unei organizații. Ea ajută organizația să-și îndeplinească obiectivele prin utilizarea unei abordări sistematice și disciplinate de evaluare și de creștere a eficacității proceselor de administrare a riscurilor, control și conducere.¹

Prezentarea acestei definiții are rolul de a sublinia cele două laturi ale auditului intern care ajută la distingerea caracterului unei misiuni de audit intern tradițional.

În opinia noastră, componenta de asigurare a auditului intern este puternic marcată de latura de control, deoarece presupune o examinare profesionistă a ariei auditabile în vederea exprimării unei opinii independente și fundamentate cu privire la obiectele/activitățile auditabile.

Legislația românească folosește din plin experiența IIA, cel puțin în ceea ce privește definirea auditului intern, astfel:

„Auditul public intern reprezintă o activitate funcțional independentă și obiectivă, care dă asigurări și consiliere conducerii pentru buna administrare a veniturilor și cheltuielilor publice, perfecționând activitățile entității publice. Ajută entitatea publică să-și îndeplinească obiectivele printr-o abordare sistematică și metodică, care evaluează și îmbunătățește eficiența și eficacitatea sistemului de conducere bazat pe gestiunea riscului, a controlului și a proceselor de administrare”.²

Pentru a susține afirmațiile făcute cu privire la componenta de asigurare a auditului intern, redăm mai jos tipurile de audit intern aplicabile instituțiilor publice.

Legea privind auditul public intern definește următoarele tipuri de audit:

- *auditul de sistem* – reprezintă o evaluare de profunzime a sistemelor de conducere și control intern, cu scopul de a stabili dacă acestea funcționează economic, eficace și eficient, pentru identificarea deficientelor și formularea de recomandări pentru corectarea acestora;

- *auditul performanței* – examinează dacă criteriile stabilite pentru implementarea obiectivelor și sarcinilor entității publice sunt corecte pentru evaluarea rezultatelor și apreciază dacă rezultatele sunt conforme cu obiectivele;

¹ www.theiia.org, preluat prin www.aair.ro

² art. 2. lit. a) din Legea nr. 672 din 19 decembrie 2002 privind auditul public intern, Monitorul Oficial al României, nr. 953/24.12.2002, p. 1;

• *auditul de regularitate* – reprezintă examinarea acțiunilor asupra efectelor financiare pe seama fondurilor publice sau a patrimoniului public, sub aspectul respectării ansamblului principiilor, regulilor procedurale și metodologice, care le sunt aplicabile.

Pe parcursul aprofundării cercetării științifice la care ne-am angrenat vom face multiple referiri la aceste tipuri de audit intern, dar la momentul actual nu dorim decât să scoatem în evidență componenta de control a acestei activități. Dacă din definiția auditului de sistem, acest aspect este evident, la celelalte două tipuri de audit intern caracterul de control al auditului intern rezultă din modalitățile practice de aplicare.

Practica în acest domeniu de la începuturile sale în România, ne permite să afirmăm că, cel puțin până la data redactării prezentului material, auditul public intern se desfășoară ca un control *ex post* prin excelență, perioadele supuse auditului intern fiind cuprinse într-un interval delimitat de data auditului anterior și de sfârșitul lunii precedente declanșării misiunii în cauză.

Din informațiile pe care le deținem, până în prezent se desfășoară misiuni de audit de regularitate și misiuni de audit de sistem.

Aceste modele de audit intern se axează pe analiza datelor istorice, iar rezultatele se materializează în constatări și în recomandări.

Puternicul caracter de control este dat și, în România, de originile sale. Astfel, prima reglementare a auditului intern în România, în încercarea de a delimita noțiunea de control intern de cea de audit intern, statuează caracterul de control al auditului intern.

Prin urmare, în organizații se aplică un model de audit intern "tradițional", care are ca obiectiv principal verificarea respectării procedurilor, a modului de înregistrare a tranzacțiilor și a corectitudinii situațiilor financiare și se concentrează pe identificarea iregularităților și pe corectarea efectului acestora.

Într-un mediu economic dinamic, consecințele pe termen lung ale aplicării unui model de audit intern "tradițional", axat pe trecut, sunt următoarele:

- auditul tinde să acopere doar aspectele financiare;
- de la an la an, fiecare audit aduce din ce în ce mai puțină valoare;
- procesele auditate devin necompetitive și greoaie;
- auditorii interni sunt priviți și tind să se comporte ca "polițiști" ai organizației.

Un audit intern "tradițional", axat pe trecut, este similar cu conducerea unui autovehicul privind în oglinda retrovizoare³.

³ *Auditul intern – de la "polițist" la "partener"*, Nadir Ali - Manager în cadrul Departamentului de Consultanță PricewaterhouseCoopers, articol instalat pe internet la adresa <http://www.pwc.com/ro/eng/ins-sol/publ/2008/AuditulIntern.html>.

După cum prezentam anterior, definiția dată auditului intern în România scoate în evidență cele două laturi ale sale: asigurare și consiliere oferite managementului. În acest punct al demersului nostru, se cuvine să facem o precizare cu privire la natura activității de audit intern și anume faptul că, indiferent ce tip de audit se desfășoară, până la urmă se prestează un serviciu în folosul managementului, în special și al organizației, în general. Astfel, putem vorbi de două tipuri de servicii oferite de auditul intern, și anume, *servicii de asigurare* și *servicii de consiliere* (sau consultanță).

Prin prisma standardelor internaționale de audit intern, asigurarea⁴ reprezintă: o examinare obiectivă a probelor în scopul oferirii unei evaluări independente asupra managementului riscului și asupra proceselor de control sau conducere. Ea poate avea în vedere aspecte financiare, de performanță, de respectare a normelor (conformitatea), sistemul de securitate și principiul *atenției cuvenite* (due diligence) în audit.

Serviciile de asigurare presupun evaluarea obiectivă de către auditorul intern a documentelor justificative (dovezilor de audit), în scopul obținerii unei opinii sau a unor concluzii independente cu privire la un proces, sistem sau alt subiect.

Natura și aria misiunii de asigurare sunt stabilite de auditorul intern.

În general, în serviciile de asigurare sunt implicate 3 părți:

- persoana sau grupul direct implicate în procesul, sistemul sau subiectul respectiv (proprietarul procesului);
- persoana sau grupul care face evaluarea (auditorul intern);
- persoana sau grupul care folosește evaluarea (utilizatorul).

Consultanța, potrivit glosarului IIA, reprezintă activitățile de îndrumare și, înrudite cu aceasta, de deservire a clientului, a căror natură și arie sunt convenite cu clientul și care au ca scop adăugarea de valoare și îmbunătățirea proceselor de guvernanță, management al riscurilor și control din organizație, fără ca auditorul intern să-și asume responsabilitățile de conducere.

Exemplele includ consiliere, consultanță, facilitare, proiectare procese și training.

Serviciile de consultanță (potrivit standardelor IIA) au natură consultativă și sunt prestate în general la cererea unui client care angajează misiunea. Natura și aria misiunii de consultanță sunt convenite cu clientul.

Serviciile de consultanță implică, în general, două părți:

- persoana care oferă consultanța (auditorul intern);
- persoana sau grupul care cere și primește consultanța (clientul care angajează misiunea).

⁴ *Glosarul din Standardele Internaționale de Practică Profesională a Auditului Intern*, Appendix 1.3, p. 38.

În prestarea serviciilor de consultanță auditorul intern trebuie să păstreze obiectivitatea și nu își va asuma responsabilitățile de conducere.

Activitățile participative de audit intern prestate pentru conducerea de nivel mediu sau superior care depășesc serviciile convenționale de asigurare și consultanță, dar sunt limitate de parametrii stabiliți și sunt prestate doar cu posibilitățile, cunoștințele, experiența și autoritatea necesare pentru sarcină.

Activitățile de consultanță pot fi:

- proactive: oferite ca parte din gama de servicii de audit;
- reactive: prestate la cerere, fără însă a compromite independența și obiectivitatea auditului.

Activitatea de asigurare și activitatea de consultanță sunt componente fundamentale pentru auditul intern. Există preocupări pentru a distinge viitorul celor două componente în munca de audit intern. De asemenea, trebuie să identificăm legăturile dintre ele și cum pot coexista și în același timp să contribuie la îmbogățirea serviciului de audit intern.

Din aceste motive, se impune să facem o diferențiere între activitățile pe care le desfășurăm sub numele de asigurare și activitățile pe care le desfășurăm sub numele de consultanță/consiliere.

În vederea stabilirii întinderii și întrepătrunderii celor două componente ale auditului intern trebuie să abordăm mai multe obiective și anume:

- definirea și descrierea serviciilor de asigurare și consultanță;
- bazele pe care stă auditul pentru a avea autoritatea să întreprindă servicii de asigurare și consultanță;
- identificarea diferitelor tipuri de servicii de asigurare și consultanță;
- compararea și punerea în contrast a obiectivelor serviciilor de asigurare și a celor consultanță.

În practică există o gamă largă de servicii de asigurare prestate de auditorii interni acoperind o paletă largă de activități, practic toate activitățile, dintre care exemplificăm:

- auditarea procesului de control al executării bugetului;
- auditarea conformității și adecvenței la politicile de personal ale organizației;
- verificarea implementării unei politici în sistemul IT;
- analiza financiară preliminară și de conformare legislativă a unei noi metode de implementare;
- măsurarea eficienței activității.

Consultanța sau consilierea reprezintă acele activități legate de natura și scopul organizației menite să adauge valoare și să îmbunătățească conducerea acesteia, managementul riscului și controlul proceselor fără ca auditorul intern să-și asume responsabilitate managerială.

Prezentăm în continuare formele activității de consiliere:

- *consultanța*, având ca scop identificarea obstacolelor care împiedică desfășurarea normală a proceselor, stabilirea cauzelor, determinarea consecințelor, prezentând totodată soluții pentru eliminarea acestora;

- *facilitarea înțelegerii*, destinată obținerii de informații suplimentare pentru cunoașterea în profunzime a funcționării unui sistem standard sau a unei prevederi normative, necesare personalului care are ca responsabilitate implementarea acestora;

- *formarea și perfecționarea profesională*, destinate furnizării cunoștințelor teoretice și practice referitoare la managementul financiar, gestiunea riscurilor și controlul intern, prin organizarea de cursuri și seminarii.

Activitatea de consiliere se organizează și se desfășoară prin mai multe tipuri de misiuni, și anume:

- *misiunile de consiliere formalizate*, cuprinse într-o secțiune distinctă a planului anual de audit intern, efectuate prin abordări sistematice și metodice conform unor proceduri prestabilite, având un caracter formalizat; spre exemplu: realizarea unei misiuni privind performanța managementului;

- *misiunile de consiliere cu caracter informal, neformalizate*, realizate prin participarea în cadrul diferitelor comitete permanente sau la proiecte cu durată determinată, la reuniuni punctuale, schimburi curente de informații, urmând a se desfășura după procedurile specifice acestora; spre exemplu, stabilesc o linie telefonică de ajutor pentru a răspunde întrebărilor despre aplicarea controalelor interne;

- *misiunile de consiliere pentru situații excepționale*, realizate prin participarea în cadrul unor echipe constituite în vederea reluării activităților ca urmare a unei situații de forță majoră sau altor evenimente excepționale, urmând a se desfășura după procedurile specifice acestora;

- *facilitarea* – conducerea unui workshop (atelier de discuții) de autoevaluare a controlului, pentru manageri, cu scopul de a identifica riscurile cu care se confruntă în domeniul lor de responsabilitate;

- *instruirea – pregătirea profesională*: prezentarea către toți noii angajați a proceselor importante ale organizației sau unui act normativ important în domeniul controlului și auditului.

Dintre formele activității de consiliere, prima este formalizată, celelalte fiind informale și pot face parte din activitățile planificate anual, în mod obișnuit, dar unele dintre ele pot fi desfășurate la solicitarea conducerii.

De asemenea, activitățile de consiliere pot să mai fie clasificate și în funcție de caracteristicile acestora, așa cum rezultă din tabelul de mai jos:

Nr. crt.	Tip de consultanță/consiliere	Caracteristici
1.	Oficială	Munca programată pentru care obiectivele, scopul și rezultatele urmărite sunt stabilite în scris.
2.	Neoficială	Munca de consiliere se efectuează în cadrul activităților obișnuite.
3.	Specială	Munca de consiliere se realizează pe proiecte majore planificate ca unice, singulare.
4.	Urgentă	Munca de consiliere este neprogramată și apare ca urmare a unei crize sau eveniment neașteptat.

Criteriile principale care trebuie avute în vedere la planificarea activităților/ angajamentelor de consultanță sunt următoarele:

- să adauge valoare organizației, de exemplu prin identificarea posibilității de reducere a costurilor;
- să fie compatibile cu sarcinile auditului intern din organizație, conform Cartei auditului intern;
- să fie complementară sau să se adauge la asigurarea generală a organizației;
- să contribuie la înțelegerea organizației de către auditul intern;
- să fie subliniată prin reguli de bază clare, înțelese de toți membrii organizației;
- să nu nege drepturile șefului compartimentului de audit intern de a raporta rezultatele activității de consultanță când au fost identificate riscuri majore, către managementul superior și Comitetul de audit intern;
- să fie ghidată de principiul că auditorul intern este înainte de toate un profesionist și ca atare, el trebuie să fie ghidat de Codul de etică și Standardele de Practică Profesională ale auditului intern, recunoscute internațional.

În perioada imediat următoare se impune accentuarea laturii de consiliere a auditului intern, acest lucru făcându-se însă cu mare precauție, deoarece orice derapaj ar putea afecta obiectivitatea și independența auditorilor, ridicând serioase obstacole în direcția realizării principalelor obiective ale acestora.

Deoarece această latură a auditului intern se dezvoltă destul de anevoios în instituțiile publice, considerăm oportună o serie de propuneri concrete, menite să faciliteze evoluția pozitivă a acestui domeniu de activitate.

În cele ce urmează vom încerca să oferim unele sugestii referitoare la *consilierea formală*, deoarece aspectele ce țin de *consilierea informală* îmbracă forme dintre cele mai diverse și se întâlnesc în aproape orice moment al interrelaționărilor auditor-auditat (îndrumare profesională, exprimare verbală de opinii cu privire la diferite situații concrete etc.) fără ca acestea să fie consemnate într-un document. Revenind la consilierea formală sau formalizată, precizăm că această activitate trebuie să se înscrie în canoanele auditului intern din instituțiile publice.

Astfel, criteriile pentru stabilirea misiunilor de consiliere pot fi:

- unele puncte slabe identificate de auditorii interni cu ocazia misiunilor de asigurare a funcționalității sistemului de control intern;
- capacitatea auditorilor interni de a efectua asemenea misiuni, în sensul de a putea oferi conducerii unele soluții utile pentru realizarea obiectivelor entității publice;
- necesitatea de a-și păstra independența și obiectivitatea profesională și, în acest sens, auditorii interni trebuie să evite implicarea în activități de consiliere care ulterior vor fi supuse auditării, în conformitate cu planul de audit intern;
- eventualele solicitări ale managementului cu respectarea condițiilor prezentate mai sus.

Menționăm că, teoretic, nu putem stabili numărul misiunilor de consiliere care să fie realizate anual, acest fapt ținând de specificul entității, de problemele cu care se confruntă aceasta și nu în ultimul rând, de capacitatea auditorilor interni.

Cu ocazia elaborării planului anual de audit intern, structurile de audit intern pot să-și planifice 1-2 misiuni de consiliere pe an dacă nu afectează independența și/sau obiectivitatea auditorilor interni.

În situația în care managementul mai solicită misiuni de consiliere, altele decât cele prevăzute în plan, șeful compartimentului de audit intern analizează aceste solicitări și stabilește dacă se poate răspunde la ele, eventual prin atașarea unui obiectiv în plus la misiunile planificate în cursul anului sau se impune efectiv realizarea unei noi misiuni de consiliere. În același timp, cu ocazia analizei solicitării managementului, șeful compartimentului de audit intern are în vedere respectarea independenței și obiectivității auditorilor interni. Dacă șeful compartimentului de audit intern stabilește că se poate realiza și această misiune, va trebui să întocmească un referat de justificare, în ultimul trimestru al anului și să actualizeze planul de audit intern aprobat pentru anul în curs. Aceasta va presupune eliminarea unei misiuni, pentru realizarea misiunii de consiliere solicitate de management și transferarea în planul anului viitor sau comasarea uneia sau mai multor misiuni prin realizarea unui audit de sistem. În activitatea curentă, auditorii interni

trebuie să se limiteze la strictul necesar în privința activității de consiliere sau să evite efectuarea de misiuni de asigurare în zonele în care au efectuat misiuni de consiliere. Managerii au interes să implice auditorii interni în diferite activități mai delicate, pentru a le „prinde mâna”, dar aceștia trebuie, cu abilitate, să se detașeze de asemenea misiuni pentru a-și păstra independența. Astfel de misiuni pot fi: participări în comisiile de licitații, observator în echipe mixte pentru diferite proiecte, efectuarea unor cercetări ș.a.

De regulă, acolo unde compartimentele de auditori interni sunt constituite din 1-2 auditori, aceștia pot refuza misiunile solicitate de management pe motiv de respectare a asigurării independenței și obiectivității.

Domeniile cele mai frecvente în care auditul intern poate realiza activități de consiliere sunt:

- procedurile formalizate specifice tuturor domeniilor auditabile;
- managementul riscului;
- guvernanța corporativă;
- benchmarking-ul, care se realizează prin:
 - fixarea unor criterii externe de apreciere a nivelului profesional, criterii de performanță;
 - realizarea unei evaluări externe prin compararea proceselor și rezultatelor între diferite componente ale aceleiași organizații sau între organizații diferite, acolo unde există, scopul acestei comparații este de a identifica și de a implementa elemente de performanță prin stabilirea cu exactitate a locurilor în care se pot face schimbări;
 - aducerea de îmbunătățiri a domeniului evaluat pe baza comparațiilor realizate.

În practică, există diferite moduri prin care managementul poate procura informațiile de care are nevoie, pornind de la prezentarea formală până la participarea în echipe mixte sau misiuni de consiliere. Remarcăm că, de regulă, grupul țintă pentru aceste scenarii de risc și control este managementul superior, ceea ce oferă o oportunitate valoroasă pentru auditul intern să-și solidifice relația cu acesta. Totuși, nu putem încheia acest demers fără a ne exprima convingerea că orice misiune de consiliere trebuie abordată cu maximă precauție, evitându-se pe cât posibil apariția unor conflicte de interese. Nu trebuie uitate ușor scandalurile financiare care au avut în centrul atenției și mari firme de audit din întreaga lume. După cum prezentăm într-un referat de cercetare științifică, în SUA, în urma scandalurilor financiare privind WORLD COM și ENRON, peste 200.000 de salariați au rămas șomeri, iar firma de audit ARTHUR ANDERSEN a

dispărut de pe piață în următoarele două luni. Congresul american a obligat firmele care efectuează activitatea de audit intern să realizeze pentru clienții săi ori numai misiuni de asigurare, ori numai misiuni de consultanță pentru creșterea independenței auditorilor interni și pentru asigurarea obiectivității acestora.

BIBLIOGRAFIE

- Freeman Nigel, *Suport curs „Dezvoltarea auditului de performanță și a auditului de sistem în România”* în cadrul Proiectului PHARE:RO 2002/000.586.03.o4.13, București, 2005.
- Mason Steve, Mihai Sprânceană, *Risk framework*, București, 2006.
- Renard J., *Teoria și practica auditului intern*, Ministerul Finanțelor Publice, 2002.
- Legea nr. 672/19 decembrie 2002 privind auditul public intern, cu modificările și completările ulterioare.*
- Norme Profesionale ale Auditului intern. Programul UE – PHARE „Dezvoltarea procedurilor de audit și control intern”,* Editat de Ministerul Finanțelor Publice, București, 2002.
- Normele Generale privind exercitarea auditului public intern,* aprobate prin OMFP nr. 38/2003.
- Normele privind organizarea și exercitarea activității de consiliere desfășurate de către auditorii interni din cadrul entităților publice,* aprobate prin Ordinul nr. 1.702 din 14 noiembrie 2005.
- *** *Cartea Portocalie* (Gestionarea riscurilor – principii și concepte) a Trezoreriei Majestății Sale din Guvernul Regatului Unit, octombrie 2004.

THE USE OF E-MAIL ACTIVITIES IN ON-LINE COURSES

FOLOSIREA E-MAILULUI ÎN CADRUL CURSURILOR LA DISTANȚĂ

Conf.univ.dr. Ana-Maria CHISEGA-NEGRILĂ*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

The use of e-mails has stopped being a secret to all those who wish to communicate rapidly and cheaply. Thus, they become a useful learning tool in the ESL classroom in order to assist teachers and students in communicating within the on-line courses. In addition, they have developed into activities meant to develop the writing skill both in traditional courses, in multimedia laboratories, and within on-line courses.

Folosirea e-mailului nu mai este de mult o necunoscută pentru cei ce vor să comunice rapid și ieftin la distanță. Astfel, cu timpul acestea au început să fie folosite și în cadrul predării limbilor străine pentru a-i ajuta pe profesori și pe studenți să țină legătura în cadrul cursurilor on-line. Treptat, e-mailurile au fost folosite în diferite activități pentru dezvoltarea deprinderii scris fie în cadrul cursurilor tradiționale, în laboratoarele multimedia, fie în cadrul cursurilor la distanță.

Keywords: foreign languages, e-learning, e-mail activities
Cuvinte cheie: limbi străine, e-learning, e-mail.

E-mails are largely used nowadays by ordinary people who communicate with their family and friends, or find them a convenient means to get in touch with their business partners. Moreover, E-mails are also a useful learning tool in the ESL classroom. They connect people from distant countries who discuss about different topics. They are very popular among students because they involve them in social activities and expose them to authentic language. Learners' interest and motivation increases because they use a modern piece of equipment and they are involved in a real communicative activity generally with native speakers.

According to Ron Belisle¹ “using e-mail in a writing class can occur over any kind of network as long as workstations with e-mail software are

* e-mail: ana_maria_negrila@yahoo.com

¹ Ron Belisle, *E-mail Activities in the ESL Writing Class*, The Internet TESL Journal, Vol. II, No. 12, December 1996.

readily available to the students. This could be in a lab, over a campus network, or across the Internet."

As e-mail has been called "the mother of all Internet applications" (Warschauer, Shetzer, and Meloni, 2000, p.3) it is worth using it even if it may have some drawbacks. However, e-mails: "can be a medium of real communication in the target language, including composing and exchanging messages with other students in the classroom or around the world."² The drawback of using the e-mail activities resides in students' proficiency level. Even if not all e-mail activities require a good command of English the danger is that even if most students in a classroom have the required level, some may lag behind and not benefit from using the e-mail. In this case, those students may be tutored by the teacher and helped with additional explanations or with activities. As in any other class activity, the students will lose their interest if they are not able to complete the activity.

There are numerous other examples of e-mail activities that show how useful it is not only to connect learners with native speakers, but also to extend the class activities or to prepare them in advance without wasting the valuable class time. Therefore, e-mail activities build motivation and interest for communication, help shy students overcome their fears and participate in different projects. They are time saving, as the students who work together do not have to meet in order to discuss certain aspects of their assignments and in addition, they become familiar with a very useful means of communication.

E-mail activities are sometimes simple messages exchanged between a teacher and a student, but they may also offer feedback on other assignments as seen below.

Fig. 1 E-mails exchanged within the Military English Course

² R. Oxford, *Language learning strategies*, New York, Newbury House, 1990. p.79.

Other e-mail activities may involve two people called keypals involved in learning. They will be learning the same language, or they may be leaning each other's language. Beneficial to the students' learning is also when they exchange messages with native speakers who will provide models to auto-correct their language.

The military education can also benefit from on-line courses and the use of e-mails to facilitate learning. One should consider that, on the one hand, the military need to be fully operational, having to attend different types of courses, but on the other hand, they lack the time to attend them, which puts pressure on teachers, who have to find new methods to enhance language acquisition. Integrating the computer into language training has shown that the traditional classroom can be part of virtual reality with the help of the Internet, which has become the big provider of authentic materials and activities. Through on-line courses, the military have access to multicultural environments and to a larger knowledge database containing not only information from different fields, but also audio and video files, dictionaries or links.

Moreover, unlike traditional courses, the on-line ones:

- function better when students have different proficiency levels,
- are more flexible as they focus on the student, and
- can be personalized according to the students' knowledge and needs.

Besides, the courses allow students:

- to attain their desired level without interrupting their current activity – which is an advantage to the military personnel,
- to decide the succession of the activities in order to discover their strong and weak points and the ways to deal with them, thus becoming more dedicated, motivated, involved in their learning, and
- to study at their own pace, without being delayed/ rushed by less/more advanced classmates.

E-mail activities may be used between the students and the teacher or among students in on-line courses. When using a computer, students become better problem-solvers and better communicators and have the chance to collaborate with other classmates and teachers in a more efficient and creative way. The result is that connected people "puts an inspiring, enticing, and usable set of tools within reach of the mass of computer users, empowering them to go beyond simply processing information to repurpose, design, publish, and express"³

³ A. Mello, *Welcome to the Age of Digital Express*; Macworld, June 1996.

Fig. 2 Example of an on-line course

Margaret Gonglewski⁴ states that emails provide context for real-world communication and authentic interaction and are an important tool in:

- expanding topics beyond classroom-based ones
- promoting student-centered language learning
- encouraging equal opportunity participation
- connecting speakers quickly and cheaply.

Moreover, e-mail communication "provides an excellent first step to help students prepare for the face-to-face classroom discussions as well as the more carefully conceived and polished written compositions instructors ultimately expect from their students." ⁵ Ron Belisle⁶ considers that teachers

⁴ Margaret Gonglewski, Christine Meloni and Jocelyne Brant, *Using E-mail in Foreign Language Teaching: Rationale and Suggestions*, The Internet TESL Journal, Vol. VII, No. 3, March 2001.

⁵ Van Handle, D.C., & Corl, K.A. (1998). *Extending the dialogue: Using electronic mail and the Internet to promote conversation and writing in intermediate level German language courses*. CALICO Journal 15(1-3), 129-143.

⁶ R. Belisle, *E-mail Activities in the ESL Writing Class*, TSEL Journal, 1996.

and students can communicate with each other by asking and answering questions, the former giving making announcements, assignments etc, while the latter getting involved in social activities.

According to Schwienkorst⁷, "The major advantage of written communication is ... the possibility for each learner to preserve the entire communication..." and to have for future use "an enormous sample of his or her own efforts in the target language". Still, another benefit of e-mail is that it can last for a longer period of time and it can be used to support classroom activities with farther practice that could not be covered during classes.

There are numerous other examples of e-mail activities that show how useful it is not only to connect learners with native speakers, but also to extend class activities or to prepare them in advance without wasting the valuable class time.

Therefore, e-mail activities build motivation and interest for communication, help shy students to overcome their fears and participate in different projects. They are time saving, as students who work together do not have to meet in order to discuss certain aspects of their assignments and in addition, they become familiar with a very useful means of communication, thus improving their language skills.

⁷ K. Schwienkorst, *The "third place" - virtual reality applications for second language learning*, ReCALL, 10(1), 125, 1998.a

SCHIMBĂRI ÎN REGISTRUL ȘI IERARHIA VALORILOR MILITARE

CHANGES WITHIN MILITARY VALUES' AREA AND HIERARCHY

Psiholog Flavia-Emilia STAN*

U. M. 02630 „S” București

Pe parcursul ultimului deceniu, organizația militară autohtonă a suferit mai multe transformări importante, atât privind adoptarea unei noi viziuni de modernizare a acesteia, precum și alocarea de misiuni tot mai diverse și mai complicate. Toate aceste transformări au fost implementate cu ajutorul resursei umane existente, care a trebuit să facă față acestor solicitări organizaționale.

In the last decade, the national military organization suffered a lot of important transformations, in order to adopt modern and new visions about its transformation, and many more complicated and different missions. All these transformations were being implemented by existing human resources, which had to manage all those organizational challenges.

Cuvinte cheie: organizație, valori, sistem de valori, individ, schimbare organizațională.

Keywords: organization, values, values system, person, organizational change.

Se cunoaște faptul că, cu cât organizația este mai puternică, cu atât influența ei asupra persoanelor din interior va fi mai semnificativă, iar numitorul comun pe care îl va stabili tuturor indivizilor va fi mai clar și mai bine cunoscut de către toată lumea. Un rol important în acest proces de „uniformizare” îl are cultura organizațională, prin implementarea valorilor organizaționale.

Este adevărat că, la nivelul organizației militare autohtone, nu toți indivizii au resimțit cu aceeași intensitate transformările din ultima perioadă, însă este cert că cei mai mulți au fost nevoiți să se adapteze, să asimileze noi cunoștințe și să își schimbe modul anterior de a privi lucrurile.

* e-mail: comnausi@yahoo.com

Există numeroase studii care evocă impactul deosebit pe care organizația îl are asupra indivizilor organizaționali. Însă indivizii care se integrează într-o organizație își pun și ei, la rândul lor, amprenta asupra climatului de muncă, asupra culturii organizaționale, vor iniția schimbări și vor ghida comportamente, într-o măsură mai mică sau mai mare (în special persoanele care ajung în anumite funcții de conducere au astfel de competențe). De aceea, studiul individului nu trebuie neglijat, pentru că schimbarea organizațională nu se poate face fără o transformare paralelă și la nivel individual.

Cele mai valoroase modificări aduse organizației vor fi însușite pe parcursul timpului și vor constitui noi tipuri de obiective care vor fi urmărite cu regularitate, schimbări ce vor atrage după sine internalizarea noilor valori organizaționale. Astfel, rolul individului nu rămâne numai de executant, ci și de parte activă în context organizațional.

În principal, cele mai multe studii întreprinse până acum la nivelul organizației militare au insistat pe cunoașterea valorilor militare, puține făcând referire și la resursa umană, care, de fapt, alcătuiește organizația militară. De aceea, studiul pe care l-am propus se referă în primul rând la indivizi, la nevoile și dorințele acestora, la ceea ce consideră important și ce își doresc să realizeze pe plan profesional. Într-un cuvânt, care sunt valorile individuale și modul de ierarhizare al acestora.

Cercetarea se constituie mai mult sub forma unui model prin care se pot pune în evidență valorile individuale. Studiul făcându-se doar la nivelul unei instituții militare de învățământ superior, nu poate formula generalități privind întreaga organizație militară. În cadrul cercetării, centrul de interes îl reprezintă individul organizațional, făcându-se abstracție aici de influența organizațională. Interpretarea datelor la acest nivel este în special de natură cantitativă, ca apoi să se interpreteze calitativ doar datele cu cea mai mare relevanță, obținute la nivelul colectivității studiate.

Instituțiile militare de învățământ superior, și nu numai, au fost supuse pe parcursul timpului la o dublă transformare, dată de dubla coordonare a acestora: una care vine din partea Ministerului Apărării Naționale și una dată de Ministerul Educației, Cercetării și Inovării. Ținând cont că orice transformare sau evoluție trebuie să se realizeze pe un teren favorabil, fertil, care să ducă la rezultatele scontate, discrepanța între valorile individuale (pe care fiecare individ din organizație le aduce cu sine) și valorile pe care le promovează organizația în care activează, poate reprezenta un factor negativ, care va avea repercusiuni pe termen mediu sau lung atât asupra indivizilor, care vor simți subiectiv că nu se potrivesc cu organizația, cât și la nivel organizațional, prin fluctuații de personal, moral scăzut și insatisfacție.

Alegerea persoanelor participante la acest studiu nu a fost deloc întâmplătoare, existând mai multe motive bine argumentate. Grupul supus

investigației face parte din prestigioasa Universitate Națională de Apărare „Carol I” și este compus din cadre didactice (militare și civile) care aparțin corpului didactic al acestei instituții, cu diferite grade și titluri didactice. Personalul didactic militar este alcătuit din ofițeri superiori, deoarece la acest nivel (universitar) nu există subofițeri, maiștri militari etc. Personalul didactic civil evaluat cuprinde și o parte din personalul didactic militar, în prezent în rezervă.

Se știe foarte bine faptul că la acest nivel nu ajung decât persoane foarte motivate de cunoașterea permanentă, de dezvoltarea continuă și, în plus, persoane cu merite deosebite acumulate de-a lungul timpului, care beneficiază de o experiență vastă și care doresc să transmită mai departe cunoștințele necesare dezvoltării culturii militare în rândul cursanților și al studenților.

Deși lotul studiat este restrâns (100 de persoane), el este deosebit de valoros prin calitatea pregătirii celor care îl compun. Din totalul cadrelor didactice militare, au acceptat să participe la cercetare 50 de persoane, ceea ce reprezintă 89% totalul cadrelor didactice militare încadrate în instituție. Dintre cadrele didactice civile au fost cuprinse în lotul studiat un număr de 50 de persoane, ceea ce reprezintă 71% din totalul acestora. În acest caz, ne așteptăm ca rezultatele obținute în final să fie relevante și corecte.

Studiul pe care l-am propus pornește de la identificarea celor mai importante valori personale legate de muncă și de viață, în general. Respondenții au fost rugați să completeze trei chestionare specifice, fiecare măsurând diferite tipuri de valori pe care o persoană și le-ar dori să le concretizeze pe parcursul vieții. Interpretarea datelor nu se oprește la compararea portretului valoric al fiecărui individ cu portretul valoric al organizației, deoarece nu este relevant pentru cercetarea propusă, ci va creiona, în final, „portretul comun al valorilor individuale”, format din randomizarea celor mai importante valori, identificate prin intermediul cercetării, la nivelul grupului studiat.

Pentru a realiza *portretul comun al valorilor individuale* se pornește inițial de la întocmirea portretelor valorice individuale, apoi locul ocupat de fiecare valoare în sistemul valoric personal se centralizează într-un tabel. În final, tabelul conține frecvența cu care o anumită valoare a ocupat un anumit loc în sistemul valoric individual. Ceea ce rezultă este un nou portret valoric, dar de data aceasta fiind reprezentativ la nivelul colectivității studiate.

Primul instrument de lucru folosit a fost „Chestionarul de investigare a valorilor personale”. *PVC (Portrait Values Questionnaire)* este un chestionar alcătuit din 21 portrete scurte ale unor persoane, ce descriu scopurile și aspirațiile cele mai importante pe care le au în viață. Individul care răspunde la chestionar este rugat să citească fiecare portret și să acorde o notă de la 1 la 6, în funcție de gradul de concordanță/neconcordanță a propriilor valori cu aspirațiile/scopurile descrise în chestionar.

Chestionarul evaluează în total zece valori universale, conform teoriei elaborate de Shalom Schwartz. Pentru fiecare valoare există două portrete (2 itemi), iar prin calculul mediei se obține nota finală a valorii respective. Dintre toate cele zece valori există o singură valoare, *Universalismul*, a cărei notă este obținută din media a trei itemi specifici.

Pentru prelucrarea datelor este necesar să elaborăm inițial profilul valoric pentru fiecare persoană în parte, care a completat chestionarul PVQ. Cel mai important este să identificăm locul pe care îl ocupă anumite valori în viața celor care au răspuns la chestionar. Portretul individual este important pentru a determina, în final, profilul valoric al grupului.

Al doilea pas în prelucrarea datelor este cel de aranjare a acestor valori, în funcție de frecvența ocupării unui anumit loc, de către o anumită valoare. Astfel, stabilim care dintre cele 10 valori a fost cotate de cei mai mulți respondenți pe primul loc, apoi determinăm care valoare ocupă locul al doilea ș.a.m.d.

Pentru a obține aceste date, a fost necesară ierarhizarea valorilor în cazul fiecărui individ, apoi calcularea coeficientului de corelație a rangurilor (Spearman = 0,79) în cazul grupului studiat și calculul frecvențelor pentru determinarea numărului maxim de alegeri al unei anumite valori pe un anumit loc în ierarhie (la nivel de grup).

În tabelul de mai jos sunt reprezentate frecvențele de alegere a unei anumite valori pe un anumit loc, date care s-au prelucrat după interpretarea fiecărui portret valoric al celor 100 de persoane (Tabelul 1).

Tabelul 1

Rezultate chestionar Portrait Values Questionnaire (PVQ)

Locul valorii	Frecvența de alegere a valorii pe un anumit loc									
	Autodirecție	Stimulare	Hedonism	Rezultat	Putere	Securitate	Conformitate	Tradiție	Bunăvoință	Universalism
I	20	-	-	28	8	2	-	2	-	-
II	32	-	2	18	8	4	8	4	16	-
III	16	-	2	14	8	8	16	10	28	4
IV	14	4	4	14	16	8	24	14	14	4
V	10	12	10	10	26	14	14	20	10	4
VI	4	14	10	4	14	16	12	26	12	8
VII	2	14	18	6	8	24	10	8	10	10
VIII	2	16	30	4	8	20	8	6	6	18
IX	-	22	16	2	4	4	6	4	2	22
X	-	18	8	-	-	-	2	6	2	30
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Se poate observa că unele locuri nu au fost ocupate, valorile respective fiind excluse din start de pe acele poziții. Au existat cazuri în care două valori au ocupat același loc. Din această cauză, suma tuturor răspunsurilor nu poate fi calculată și pe orizontală. Nu au existat chestionare care să necesite anularea, acest caz fiind dat numai de situația în care respondenții ar fi omis să acorde note tuturor celor 21 de portrete.

Mai departe, în următorul tabel, a fost înlocuit cu un X cel mai mare scor obținut la fiecare valoare, pentru a observa mai ușor locul pe care îl ocupă valorile în cadrul portretului valoric al grupului studiat (Tabelul 2).

Tabelul 2

Locul valorilor în portretul valoric individual comun

Locul valorii	VALORILE PERSONALE									
	<i>Autodirecție</i>	<i>Stimulare</i>	<i>Hedonism</i>	<i>Rezultat</i>	<i>Putere</i>	<i>Securitate</i>	<i>Conformitate</i>	<i>Tradiție</i>	<i>Bunăvoință</i>	<i>Universalism</i>
I				X						
II	X									
III									X	
IV							X			
V					X					
VI								X		
VII						X				
VIII			X							
IX		X								
X										X

În urma datelor astfel centralizate, putem randomiza valorile întregului grup studiat, astfel încât să avem o imagine de ansamblu, concretă, a portretului comun al valorilor individuale al grupului studiat (Tabelul 3).

Tabelul 3

Randomizarea valorilor la chestionarul PVQ, pe întregul grup

Locul acordat valorii	Valori personale	Locul acordat valorii	Valori personale
I	Rezultat	VI	Tradiție
II	Autodirecție	VII	Securitate
III	Bunăvoință	VIII	Hedonism
IV	Conformitate	IX	Stimulare
V	Putere	X	Universalism

Interpretarea datelor:

Pentru interpretarea datelor, vom corela datele obținute prin intermediul chestionarului PVQ cu mediul organizațional în care s-a desfășurat cercetarea.

Cele mai importante valori pentru grupul studiat sunt: *Rezultatul*, *Autodirecția* și *Bunăvoința*.

Valoarea *Rezultat*, situată pe primul loc, reprezintă faptul că grupul studiat este motivat în special de dorința de a putea să se afirme, de a ieși în evidență, de a i se oferi posibilitatea să-și pună în valoare calitățile pe care le are, de a-i fi recunoscute meritele și eforturile pe care le face sau pe care este dispus să le facă.

Alegerea acestei valori pe primul loc are mai multe aspecte pozitive, și anume: persoanele sunt conștiente de faptul că reușita în viață depinde în primul rând de efortul propriu, sunt dispuse să depună acest efort, dar dacă se respectă condiția ca munca depusă să fie recompensată sau cel puțin remarcată de către cei din jur.

Valoarea *Rezultat* corelează și cu alte aspecte, cum ar fi: efortul continuu, internalitatea (atribuirea internă a controlului propriei vieți), un anumit grad de maturitate (conștientizarea faptului că munca înnobilează și că valoarea pe care o atinge la un moment dat în viață nu îți poate fi luată), fixarea unor standarde ridicate și voința de a trece peste obstacole pentru atingerea succesului personal. De asemenea, atingerea succesului personal aduce numeroase alte beneficii (financiare, stimă de sine crescută, respectul celor din jur etc.).

Acest scor este foarte important deoarece organizația în care lucrează aceste persoane trebuie să știe că în momentul în care nu le sunt asigurate condițiile necesare, indivizii ar putea să caute un alt loc de muncă. De asemenea, asigurarea unui feedback este deosebit de importantă pentru acest grup, în lipsa lui, persoanele resimt neîmplinire și ignoranță față de efortul depus.

Valoarea *Autodirecție* este situată pe locul al II-lea. Persoanele care au răspuns la chestionar sunt motivate de posibilitatea de a alege dintre mai multe variante, de a decide singure ce trebuie să facă și cum, au nevoie de independență în ceea ce fac. Acest lucru are atât aspecte pozitive, cât și negative.

Aspectele pozitive constau în faptul că persoanele care alcătuiesc grupul țintă sunt sigure pe forțele proprii și consideră că pot să își direcționeze acțiunile singure, sunt stăpâne pe situație și se pot realiza prin independență. Chiar dacă există un program strict, modul în care își organizează munca le aparține sau doresc să aibă independență în alegerea modului de a rezolva diferite situații. Acest fapt implică multă încredere în sine și, totodată, cunoașterea foarte clară a scopului final.

Pentru că această valoare este situată pe primele locuri, organizația din care fac parte indivizii trebuie să știe să acorde posibilitatea ca în munca fiecărei persoane să existe și o parte structurată/concepută de individ. Acordând independență unei persoane i se arată încredere în ceea ce face și i se oferă posibilitatea să se manifeste așa cum simte sau cum crede că este mai bine.

La nivel organizațional, valorile care sunt specifice organizației nu pot să se muleze perfect pe sistemul valoric individual, dar trebuie găsită acea punte de legătură, în care valorile, care ghidează atât organizația, cât și individul, să nu fie contradictorii și să lase posibilitatea fiecărei persoane de a se remarca prin acțiuni, comportamente, decizii, care să le aparțină personal.

Acest rezultat este în conformitate cu prima valoare situată pe locul I. Ținând cont că persoanele chestionate sunt cadre didactice, trebuie să subliniem că munca acestora este de așa natură încât oferă posibilitatea indivizilor să aibă libertatea necesară de acțiune și exprimare.

Valoarea *Bunăvoință* este situată pe locul trei, fiind printre primele valori personale importante care ghidează acest grup. În spatele acestei valori se ascunde nevoia de a fi în cadrul unei colectivități de oameni satisfăcuți, mulțumiți, de a exista posibilitatea să facă ceva concret pentru cei din jur, de a se dedica unei cauze externe.

Pentru un cadru didactic este foarte important să aibă această valoare pe primele locuri în sistemul propriu de valori, însă nu este bine să se ajungă în extremă, adică confortul celor din jur să fie în detrimentul procesului de învățământ. În momentul în care cadrul didactic nu solicită suficientă muncă din partea celor care participă la cursuri, nu le cere efort personal sau implicare, atunci confortul pe care l-ar asigura cursanților este negativ și dăunător, pe termen lung. Partea pozitivă constă în interesul cadrelor didactice pentru găsirea celei mai bune modalități de a desfășura procesul de învățământ, în care ambele părți (profesori și cursanți/studenti) să fie mulțumite.

În general, oamenii care au asemenea valoare situată pe primele locuri în sistemul valoric sunt persoane care caută armonia și înțelegerea, găsesc soluții eficiente și aplanează conflictele încă din stare incipientă. Per ansamblu, relațiile din acest grup sunt plăcute, colegiale, este o atmosferă pozitivă și optimistă.

Chiar dacă sunt situate pe ultimele locuri, valorile respinse în cadrul grupului studiat dau multe informații despre persoanele evaluate. Astfel, ultimele valori alese în sistemul valoric al grupului sunt: *Hedonismul*, *Stimularea* și *Universalismul*. Aceste trei valori au fost considerate de către cei mai mulți ca fiind mult mai puțin importante.

Hedonismul este o valoare care face referire la activități care sunt plăcute, care dau satisfacții, activități care aduc buna dispoziție persoanei în

cauză. Deoarece grupul studiat este alcătuit din persoane mature, această valoare este explicabil aleasă pe ultimele locuri. Plăcerea adusă de anumite stiluri de viață nu pare să fie o preocupare primordială în rândul persoanelor chestionate.

Stimularea reprezintă valoarea care face referire la căutarea senzațiilor tari, a activităților care implică risc crescut și adrenalină, la căutarea permanentă a cât mai multor activități și din domenii cât mai diverse.

De asemenea, considerăm că această valoare ocupă o poziție inferioară datorită faptului că grupul studiat este alcătuit din persoane mature și care au găsit deja drumul în viață. Hedonismul și stimularea sunt de obicei specifice persoanelor adolescente sau perioadei de maturitate timpurie.

Universalismul, valoarea care a fost cotate pe ultimul loc, reprezintă grija față de mediul înconjurător, acceptarea ideii că oamenii sunt egali și deschiderea față de cei care sunt diferiți față de noi, atât prin concepții cât și prin comportamente.

Rezultatul obținut se explică prin faptul că grupul țintă analizat este oarecum refractar la nou și la persoane care sunt cu mult diferite față de aceștia. Faptul că al nivel național nu există o varietate foarte mare de persoane care să aparțină altor țări sau culturi, cum se întâmplă în alte colțuri ale lumii, această valoare nu a ocupat primele locuri, nefiind solicitată.

Al doilea instrument care s-a utilizat în cadrul cercetării propuse este „Chestionarul pentru identificarea setului ascuns de valori personale”. Acest chestionar este alcătuit din 12 seturi de câte 8 afirmații. Fiecare afirmație trebuie marcată în momentul în care persoana care completează chestionarul este de acord cu ceea ce se afirmă în propoziție. Dacă nu este de acord, nu încercuiește afirmația. Maximul punctajului pentru fiecare categorie este de 12 puncte.

Conform teoriei testului, este de așteptat să se obțină un scor mare la 2 sau 3 categorii și acestea sunt cele care definesc cel mai bine persoana chestionată. Important este modul în care sunt grupate, numărul punctelor obținute nefiind relevant. Și aici ne interesează elementele generale, comune tuturor indivizilor care au participat la această evaluare.

Interpretarea datelor nu se face prin calculul mediei, ci prin calculul frecvențelor. Fiecare persoană plasează pe primele locuri câteva dintre valorile ascunse evaluate de chestionar. Ne interesează care este frecvența de alegere a unei anumite valori raportată la toți ceilalți respondenți.

Pentru identificarea celor mai importante valori ascunse (care au ocupat primele trei locuri) am realizat o centralizare a acestora în funcție de opțiunile fiecărui respondent (Tabelul 4).

Tabel 4

**Centralizator al valorilor ascunse
în funcție de frecvența de alegere**

Setul de valori ascunse	Ordine	Învățare	Putere	Oameni	Rețea	Siguranță	Succes personal	Supraviețuire
Total frecvențe	54	36	16	20	18	10	30	12

În continuare prezentăm o ierarhizare a tuturor valorilor ascunse și a locului pe care îl ocupă din punct de vedere al importanței lor (Tabelul 5).

Tabel 5

Randomizarea valorilor ascunse în funcție de scorul obținut

Setul de valori ascunse	Ordine	Învățare	Succes personal	Oameni	Rețea	Putere	Supraviețuire	Siguranță
Locul valorii	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII

Pentru a înțelege cât mai bine factorii care au dus la această ierarhizare trebuie detaliată fiecare valoare ascunsă, astfel:

- „*Ordinea*” se găsește în primele trei locuri la majoritatea celor chestionați – fiind valoarea net dominantă dintre cele opt propuse. Această nevoie de ordine se explică prin faptul că fiecare cadru didactic își dorește să fie susținută și încurajată corectitudinea, să existe un sistem clar de apreciere a eforturilor personale, să fie formulate modalități concrete de promovare în carieră, să fie respectate regulile și procedurile (aici intervine și faptul că ei sunt încadrați într-o instituție de învățământ superior militar), să existe o asemănare a valorilor personale cu ale celor din jur și să fie responsabilizați pentru ceea ce fac, atât pozitiv cât și negativ, atunci când este cazul;

- „*Învățarea*” este, de asemenea, una dintre cele mai importante valori în rândul cadrelor didactice ale acestei instituții. Acest lucru se explică foarte ușor, prin faptul că pentru a progresa în cariera universitară, este mereu nevoie să-ți îmbogățești cunoștințele, să fii mereu la curent cu toate noutățile care apar în domeniul de specialitate predat etc. Nevoia de învățare rezidă și din necesitatea de adaptare la mediu, de îmbogățire a experienței profesionale și de viață, ca premise pentru succes. Prin învățare, fiecare persoană conștientizează că va avea mult mai multe șanse de reușită și acest fapt îi creează sentimentul de confort psihic și de control al propriei vieți;

• „*Succesul personal*” este una dintre valorile care se situează pe primele trei locuri din punct de vedere al importanței. Plasarea acestei valori pe primele locuri este un fapt pozitiv și prognozează o performanță crescută atât la nivel organizațional, cât și pe plan individual. Nevoia de succes corelează de obicei cu o cultură de tip masculin. Ambiția și efortul personal în realizarea țelurilor propuse de către fiecare cadru didactic caracterizează în special o cultură de acest tip (masculin). Rezultatul nu face decât să confirme relația existentă între cele două aspecte ale culturii organizaționale.

Valorile ascunse situate pe celelalte locuri și care au întrunit punctaj foarte apropiat sunt: *Oamenii*, *Rețeaua* și *Puterea*. Aceste trei valori au fost încadrate pe locul IV, V și VI. Sunt valori care au un efect pozitiv în realizările personale, dar și colective. Se remarcă faptul că se recunoaște rolul important al muncii în echipă și sprijinul acordat reciproc între membrii organizației, este accentuată valorizarea indivizilor, ca premisă pentru îndeplinirea scopurilor organizaționale, existența relațiilor pozitive și a ideii de a coopera, mai mult decât de a se impune anumite lucruri.

Pe ultimele locuri în ierarhia valorilor ascunse se situează „Supraviețuirea” (locul VII) și „Siguranța” (locul VIII). Aceste locuri inferioare ocupate de cele două valori se explică prin faptul că, în general, fiecare respondent nu simte izolare, lipsă de sprijin, marginalizare etc. Se recunoaște valoarea implicării personale, dar se recunoaște, de asemenea, sprijinul acordat de instituție. „Siguranța” este valoarea care a fost încadrată pe ultimul loc în ierarhia valorilor și acest lucru se poate explica în două moduri: aderarea la grupul care oferă siguranță și protecție nu se face prin „supunere oarbă” față de acesta sau se mai poate explica prin punctarea, în chestionar, în special a comportamentelor dezirabile și nu neapărat a celor efective.

Al treilea instrument de lucru aplicat a fost „Inventarul de valori profesionale”. Am considerat că valorile profesionale reprezintă un subsistem al sistemului valoric personal, că astfel de valori sunt cele care ghidează activitatea profesională, căutarea unui anumit loc de muncă, orientarea spre anumite profesii etc. Putem spune că studiul lor la nivelul organizației este deosebit de important, mai ales în situația în care se impune stabilirea gradului de corelație între individ și organizația din care face parte individul.

Se cunoaște faptul că omul se simte înnobilit prin muncă, prin faptul că perioada de maturitate începe cu angajarea persoanei în câmpul muncii (teorie împărtășită de tot mai mulți psihologi), moment în care statutul și rolul acestuia se schimbă, își alege singur drumul în viață și, mai ales, căile prin care consideră că se va realiza. De asemenea, fiecare persoană care se angajează intră în organizație cu anumite expectanțe, însă și organizația în sine are anumite așteptări de la cel pe care îl angajează, astfel că apare între cele două părți un *contract psihologic*, nescris, mutual, a cărui respectare are mari influențe asupra individului și a organizației.

Considerăm în acest studiu că valorile profesionale ale unui angajat reprezintă o parte a acestui *contract psihologic*, adică reprezintă acele aspecte

importante din viață pe care dorește să le pună în practică la locul de muncă ales. Momentul în care valorile profesionale nu corespund cu cele promovate de organizație, duce la apariția frustrărilor și neîmplinirilor pe plan profesional, chiar renunțarea la a face parte din organizația respectivă.

Pentru studierea valorilor profesionale am ales un chestionar elaborat de D.A. Super, care cuprinde 15 valori profesionale: altruismul, valorile estetice, stimularea intelectuală, reușita profesională, independența, prestigiul, conducerea, avantajele economice, siguranța profesională, ambianța fizică, relațiile cu superiorii, relațiile cu colegii, modul de viață dorit, varietatea, creativitatea.

Inventarul de valori profesionale a fost elaborat și adaptat de Septimiu Chelcea. Autorul testului consideră că valorile profesionale constituie un subsistem în cadrul sistemului axiologic – ele se referă la aspecte particulare ale activității profesionale, care sunt mai mult sau mai puțin dorite. Autorul a identificat 15 valori profesionale, pe baza unor cercetări psihosociologice aprofundate, timp de două decenii.

Inventarul de valori profesionale are 45 de itemi, pentru fiecare trebuie acordată o notă, în funcție de gradul de importanță pe care îl atribuie fiecare, în cazul tuturor celor 45 de afirmații. Scorul pentru fiecare direcție de valori s-a calculat ca sumă a celor trei itemi care compun respectiva dimensiune ($3 \times 15 = 45$, scor maxim care poate fi obținut la oricare dintre cele 15 valori).

În urma aplicării *Inventarului de valori profesionale* celor 100 de cadre didactice și prelucrării datelor, s-a obținut locul și media valorilor (Tabelul 6).

Tabelul 6

Diagrama mediilor pentru cele 15 valori profesionale

Locul	Media	Valorile profesionale	Descrierea pe scurt a valorii profesionale
I	13,84	<i>Modul de viață dorit</i>	- alegerea unui tip de muncă ce permite organizarea modului de viață dorit
II	13,53	<i>Siguranța profesională</i>	- stabilitatea locului de muncă și protecție în cazul pierderii acestuia
III	13,26	<i>Reușita profesională</i>	- posibilitatea de a cunoaște rezultatele muncii depuse, de a da totul
IV	13,02	<i>Avantajele economice</i>	- retribuția primită să fie suficientă pentru a asigura un trai decent
V	12,79	<i>Conducerea</i>	- posibilitatea de a fi șef peste ceilalți, de a conduce
VI	12,44	<i>Independența</i>	- o muncă în care fiecare este propriul lui șef, posibilitatea de a lua decizii singur, de auto-organizare a muncii
VII	12,07	<i>Stimularea intelectuală</i>	- munca depusă să solicite efort intelectual

Locul	Media	Valorile profesionale	Descrierea pe scurt a valorii profesionale
VIII		<i>Creativitatea</i>	- munca să necesite creativitate
IX	11,89	<i>Prestigiul</i>	- nevoia ca ceilalți să recunoască munca depusă, calitățile personale, impunerea respectului din partea celorlalți
X	11,56	<i>Relațiile cu superiorii</i>	- relații bune cu superiorii, înțelegere
XI	11,48	<i>Relațiile cu colegii</i>	- relații amicale la locul de muncă
XII	11,23	<i>Altruismul</i>	- posibilitatea de a fi de ajutor celor din jur
XIII	10,94	<i>Ambianța fizică</i>	- locul de muncă să fie într-un spațiu cât mai plăcut
XIV	10,66	<i>Valori estetice</i>	- prin muncă să producă obiecte frumoase, să necesite aptitudini artistice
XV	10,45	<i>Varietatea</i>	- postul ocupat să se constituie din sarcini de muncă foarte variate

Interpretarea datelor

Toate cele 15 valori profesionale enumerate mai sus sunt importante în viața profesională a persoanelor chestionate, însă modul în care unele dintre ele devin mai importante decât altele și, mai ales, modul în care se structurează la nivelul unui întreg colectiv reprezintă o informație importantă în cazul studiilor psihosociologice legate de individ în cadrul organizației.

Pe primul loc se situează valoarea *Modul de viață dorit*. Această valoare reprezintă motivația celor care au răspuns la chestionar de a reuși să realizeze în viață ceea ce și-au propus, cariera urmată să fie în acord cu felul personal de a fi. Această valoare este cotată de obicei pe primele locuri în clasamentele valorilor, deoarece reprezintă granița dintre muncă și viața particulară. Cele mai multe persoane își doresc ca munca pe care o desfășoară să nu interfereze cu stilul de viață preferat, ci să reprezinte o „completare” a vieții și nu o sursă de disconfort sau de frustrare.

Această valoare implică, la nivel individual, mai multe consecințe: cunoașterea corectă a ceea ce îți oferă concret un anumit loc de muncă, condițiile care sunt impuse (ore suplimentare, delegații, posibilități de promovare etc.). Chiar dacă profesia în sine aduce foarte multe satisfacții personale, locul de muncă în care se desfășoară activitatea poate să interfereze grav cu modul dorit de viață, de aceea, cunoașterea a cât mai multor date despre locul de muncă ales duce la diminuarea importanței a insatisfacțiilor ulterioare.

Deoarece valoarea *Modul de viață dorit* este de cele mai multe ori cotată pe primele locuri în ierarhia valorilor profesionale (indiferent de respondenții care participă la chestionar), posturile ar trebui construite în așa manieră încât să asigure realizarea concretă a acestei valori. Proiectarea posturilor ar trebui să aibă în primul rând în atenție respectarea valorii *Mod de viață dorit*.

O altă concluzie care se desprinde de aici este următoarea: în momentul în care o persoană dorește să se angajeze, este indicat să i se

prezintă cât mai multe date despre viitorul loc de muncă, inclusiv despre salarizare sau alte subiecte *tabu*, tocmai pentru a se evita dezamăgirea ulterioară sau chiar fluctuațiile de personal. Fiecare persoană are dreptul de a ști ce se va cere de la ea în cadrul organizației și să își asume în cunoștință de cauză acceptul de a intra în organizația respectivă.

Siguranța profesională reprezintă cea de-a doua valoare profesională din sistemul de valori al grupului studiat. Ținând cont de faptul că armata a fost una dintre organizațiile care asigurau un loc de muncă după terminarea studiilor militare sau asigura locuri de muncă stabile, asigura anumite condiții de promovare, salariile erau atractive, nu este de mirare obținerea acestui rezultat (locul II ca importanță). Ideea de a ști că ai un loc de muncă stabil, unde fluctuațiile de personal sunt scăzute, certitudinea de a ști în principal la ce să te aștepti pe viitor și posibilitatea implicită de a face planuri pe termen lung, constituie criterii importante pentru optarea spre o anumită carieră.

Siguranța locului de muncă și posibilitatea de a trăi viața așa cum dorește fiecare sunt valori care se referă la confortul personal sau al familiei proprii, sunt valori externe, reprezintă motivații extrinseci individului.

Reușita profesională este a treia valoare din sistemul de valori profesionale a grupului studiat. Pentru respondenți este important să execute o muncă ce le oferă un feedback concret. În lipsa acestui reper, munca devine o activitate fără scop, fără posibilitatea de a corecta eventualele imperfecțiuni, fără posibilitatea de a primi un imbold sau o laudă. Pentru cei chestionați, acest feedback este deosebit de important în ghidarea propriei munci prestate. Acest ghidaj poate să fie atât din partea șefilor, colegilor sau chiar prin raportarea la un anumit etalon, clar definit.

Interpretând acest rezultat, putem spune că activitatea unui cadru didactic necesită imperios asigurarea unui feedback față de munca prestată. Astfel, organizația trebuie să țină seama de acest aspect, să încurajeze persoanele să își exprime liber opiniile cât și schimbările/îmbunătățirile pe care le consideră oportune.

Pe al patrulea palier a fost situată valoarea *Avantaje materiale*, ceea ce reprezintă faptul că persoanele care au completat *Inventarul de valori profesionale* simt nevoia de a avea o profesie care să le aducă un câștig material pe măsură, partea materială fiind totuși o prioritate.

Acest rezultat a fost obținut și de alte studii, prin aplicarea aceluiași chestionar. Realitatea financiară este o prioritate pentru orice om care muncește, cea mai apreciată recompensă fiind cea materială. Astfel, personalul didactic al instituției studiate este stimulat de un câștig pe măsura muncii depuse, lucru care nu este complet neașteptat, această valoare fiind foarte frecvent aleasă în primele locuri ale clasamentului.

De aici putem desprinde o concluzie: modul în care este remunerată o persoană este deosebit de important, reprezintă un factor motivator în cadrul muncii depuse în cadrul unei organizații. Dacă munca nu poate fi

recompensată pe măsură, acea persoană va căuta un alt loc de muncă, care să-i permită realizarea financiară. Cu cât personalul este mai calificat, cresc și pretențiile materiale. Organizația trebuie să știe să investească în oamenii pe care îi are și să îi motiveze adecvat.

Pe ultimele locuri au fost cotate valorile *Ambianță fizică*, *Valori estetice* și *Varietatea*. Acest rezultat nu este unul surprinzător, ținând cont că mai mult de jumătate din eșantion sunt de carieră militari, ceea ce nu presupune un confort fizic deosebit, de multe ori misiunile se desfășoară în condiții dificile (intemperii, locuri de cazare improvizate etc). Confortul personal la locul de muncă nu pare să fie una dintre cele mai importante valori.

Valorile estetice nu au fost cotate cu note mari, acest lucru se datorează faptului că persoanele testate au deja o profesie și nu este, în general, compatibilă cu aptitudinile artistice. *Varietatea* este valoarea care ocupă ultimul loc din clasament, persoanele care au răspuns la chestionar nu agreează modificări frecvente, radicale, însă stabilitatea și siguranța le conferă o stare de bine, de confort psihic.

Concluzii

Studiul valorilor resursei umane angajate la nivelul unei organizații nu ar trebui neglijat, aceste investigații fiind benefice din cel puțin două puncte de vedere: unul prin care se face o diagnoză a stării inițiale, prin intermediul căreia se stabilesc punctele forte și slabe ale organizației, iar al doilea beneficiu ar fi că se identifică ce doresc, în principal, oamenii de la un anumit loc de muncă.

Cea mai importantă concluzie este că valorile pe care le are resursa umană din instituția studiată sunt pozitive, sunt motivante pentru o muncă de calitate, susținută, însă un rol important în atingerea succesului personal îl are chiar managementul instituției în sine, prin susținerea resursei umane în atingerea obiectivelor propuse.

În principal, datele pe care le-am obținut fac parte din latura ascunsă, motivațională, a personalității indivizilor, care stă de cele mai multe ori la baza luării deciziilor, precum și la baza rezolvării diferitelor situații apărute pe parcursul desfășurării activității profesionale.

BIBLIOGRAFIE

- Chelcea Sempimiu, *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*, Ediția a III-a, București, Editura Economică, 2007.
- Niculae Claudiu, *Schimbarea organizației militare. O perspectivă (neo) instituționalistă*, București, Editura Tritonic, 2004.
- Stanciu Ștefan, Ionescu Mihaela Alexandra, *Cultură și comportament organizațional*, Editura Comunicare.ro, 2005, București.

MEDIUL DE SECURITATE ȘI FENOMENUL GLOBALIZĂRII

GLOBALIZATION AND THE SECURITY ENVIRONMENT

Lt.col. Dragoș-Dumitru IACOB*
U.M. 01515 Turda

Dezvoltarea mediului de securitate contemporan nu poate fi, în opinia noastră, separată de globalizare, de interdependența pe care o creează sau de noile condiții ale societății actuale.

The development of the contemporary security environment can not be, in our opinion, separated from globalization, from the interdependences it creates or from the new realities of the nowadays society

Cuvinte cheie: globalizare, mediu de securitate.

Keywords: globalization, security environment

Trăim într-o lume tot mai interdependentă, ce leagă și intercondiționează actori mai mari sau mai mici, statali sau nonstatali, o lume care prin miracolul tehnologiei ne „invadează” casele și intimitățile în fiecare zi și în fiecare ceas indiferent de profesia pe care o exercităm. Această aparentă lipsa de intimitate intelectuală și uneori chiar fizică este sâcâitoare, dar provoacă dependență. Este destul de greu, dacă nu chiar imposibil pentru omul zilelor noastre să se izoleze și să se desprindă de problemele societății contemporane, de ceea ce se întâmplă la o distanță de zece sau douăsprezece fuse orare, sau în emisfera unde ninge când noi mergem la plajă.

De mai mult de două decenii comunitatea academică internațională precum și cercetători independenți au încercat să definească această stare de fapt, să determine un concept care să cuprindă totalitatea interdependențelor economice, sociale, culturale, politice, de securitate ce se manifestă la nivel mondial. Așa a apărut termenul de globalizare.

* e-mail: iadra72@yahoo.com; Tel. STAR 2209102

Interesant sau nu, globalizarea nu apare definită în Dicționarul explicativ al limbii române ediția 1998, deși termenul a pătruns în limba noastră ca neologism, o traducere a englezului globalization.

Din alte surse consultate¹, globalizarea este definită ca fiind „un proces continuu prin care economiile regionale, societățile și culturile se integrează printr-o rețea globală de schimburi. Uneori, termenul este folosit cu referire specifică la globalizarea economică prin comerț, investiții străine directe, fluxurile de capital, migrația forței de muncă și răspândirea tehnologiei². Totuși, globalizarea este percepută ca fiind determinată de o combinație de factori economici, tehnologici, socio-culturali, politici și biologici³. Globalizarea se mai poate referi și la diseminarea transnațională a ideilor, limbilor și culturii populare.

Într-un articol intitulat „Globalization: What Is It?”⁴, Keith Porter spune: „Oamenii din toată lumea sunt mult mai conectați unii cu ceilalți decât oricând. Fluxurile informaționale și financiare sunt mai rapide ca niciodată. Bunuri și servicii produse într-o anumită parte a lumii sunt disponibile într-o măsură din ce în ce mai mare în toate zonele lumii. Călătoriile internaționale sunt din ce în ce mai frecvente. Comunicațiile internaționale sunt un lucru obișnuit. Acest fenomen a fost denumit globalizare.”

În ediția electronică a prestigiosului dicționar Webster⁵, globalizarea este definită ca fiind: „un proces sau act al globalizării (verb); starea de a fi globalizat; dezvoltarea unei economii de piață globale integrate în special prin comerțul liber, fluxurile libere de capital și exploatarea piețelor muncii ieftine”.

Din analiza sumară a acestor definiții putem remarca preponderența aspectului economic al globalizării în corelație cu accesul din ce în ce mai larg la tehnologie. Unde putem integra în această definiție mediul de securitate? Cum putem identifica legăturile create de acest concept – globalizarea – în desenarea arhitecturii de securitate internațională? Care sunt provocările cărora trebuie să le răspundă societatea contemporană pentru a-și conserva securitatea? Sunt doar câteva întrebări cărora vom încerca să le dăm un răspuns.

Securitatea a fost definită de o multitudine de politologi, specialiști militari și civili din cele mai diferite domenii ale vieții politice, economice și sociale. Spre exemplificare am ales câteva dintre aceste definiții.

¹ www.en.wikipedia.org

² Jagdish Bhagwati, *In Defense of Globalization*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2004.

³ Sheila L. Croucher, *Globalization and Belonging: The Politics of Identity in a Changing World*, Rowman & Littlefield, 2004, p.10.

⁴ www.usforeignpolicy

⁵ www.merriam-webster.com

“Securitatea reprezintă, în principiu, o stare de fapt care pune la adăpost de orice pericol extern sau intern o colectivitate sau un stat oarecare în urma unor măsuri specifice care sunt adoptate și care asigură existența, independența, suveranitatea, integritatea teritorială a statului și respectarea intereselor sale fundamentale”⁶. După cum se poate observa din definiția de mai sus, securitatea este în strânsă legătură cu interesele fundamentale ale unui stat sau ale unei colectivități. Putem vorbi, așadar, de securitate națională sau regională și, de ce nu, globală, pentru că prin interconectarea statelor naționale, prin aderarea acestora la sistemul internațional de securitate, aspectul național al securității dobândește valențe regionale și mondiale.

“Securitatea națională este menținerea unui mod de viață acceptabil pentru popor și compatibil cu nevoile și aspirațiile legitime ale celorlalți, ea include absența atacurilor armate, absența subversiunii interne și absența eroziunii valorilor politice, economice și sociale care sunt esențiale pentru calitatea vieții.”⁷.

O definiție interesantă și actuală a securității ne-o propune Arnold Wolfers⁸: “Securitatea în orice sens obiectiv se referă la absența amenințărilor, la adresa valorilor dobândite, iar în sens subiectiv la absența temerii că asemenea valori vor fi atacate.” Această definiție surprinde cu maximă generalitate „absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite” fără a se limita la valorile statale. Putem, așadar, face referire la valori acceptate la nivelul comunității mondiale cum ar fi: respectarea drepturilor omului, libera circulație, libertatea de conștiință, valori care o dată amenințate stârnesc reacții la nivel mondial sub imperiul globalizării.

În ceea ce privește securitatea colectivă ea este: “Starea relațiilor dintre state, creată prin luarea pe cale de tratat a unor măsuri de apărare comună împotriva unei agresiuni”⁹.

Caracterul tot mai interdependent al societății contemporane precum și fenomenul globalizării rezultat ca urmare a intrării în “Era informației”¹⁰ după cum plastic a numit-o Alvin Toffler, fac necesară extinderea conceptului de securitate colectivă și asupra organismelor non-statale, transnaționale și corporatiste.

Din definițiile conceptului de securitate prezentate mai sus, precum și din cele pe care le-am studiat se pot scoate în evidență unele criterii cum ar fi:

- valorile de apărut și promovat;
- durata și intensitatea amenințărilor;

⁶ *Mica enciclopedie de politologie*, Editura Enciclopedică, București, 1977, p. 402.

⁷ *Material de curs*, National Defence College, Canada, Kinston, 1989.

⁸ Arnold Wolfers, *Discord and collaboration*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1962.

⁹ *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 969.

¹⁰ Alvin și Heidi Toffler, *Război și antirăzboi*, Editura Antet, 2000.

- riscurile în acțiunile proprii;
- pericolele existente;
- natura politică a securității ca obiectiv de stat sau al comunității internaționale.

În cele ce urmează vom aborda modul în care fenomenul globalizării influențează evoluția mediului de securitate. Deși comunitatea internațională face în ultimele două decenii, eforturi majore pentru reconfigurarea arhitecturii de securitate, după bipolarismul Războiului Rece și unipolarismul manifestat în anii ce au urmat.

Cu toate că se instituie sau se reactivează noi concepte privind securitatea internațională, emergența unor noi actori la nivel regional face ca lumea să rămână conflictuală, alimentată fiind de dorința acestora de a avea un acces mai larg la resurse, la mecanismele de distribuție a acestora și la piețe¹¹. De asemenea, conflictualitatea rezultă și din rezistența la efectele globalizării prin accentuarea diferențelor identitare de natură etnică, religioasă, culturală sau ideologică.

Majoritatea analiștilor militari sunt de acord că probabilitatea unui conflict militar de mare amploare este redusă, în schimb mediul de securitate, în general liniar și predictibil, poate fi afectat de conflicte regionale și interne, greu de controlat și datorită aplatizării accesului la informații din surse deschise datorată fenomenului de globalizare.

În aceste condiții se apreciază că ordinea globală va arăta sensibil diferit în perspectiva următorilor 10-15 ani, în principal datorită evoluțiilor dinamicii relațiilor internaționale se îndreaptă spre construcția unui nou echilibru internațional menit să asigure expansiunea și consolidarea libertății și democrației.

În accepțiunea analiștilor români¹² mediul de securitate va fi caracterizat de următoarele tendințe majore:

- accelerarea proceselor de globalizare și de integrare regională, concomitent cu persistența unor acțiuni având ca finalitate fragmentarea statală. Globalizarea este principalul fenomen care influențează mediul de securitate contemporan, creând atât oportunități, cât și noi riscuri și amenințări. În acest mediu, niciun stat nu se poate izola sau rămâne neutru, nici un stat nu este la adăpost și niciunul nu trebuie să rămână în afara proceselor globale. Securitatea internațională tinde tot mai mult să-și manifeste caracterul indivizibil, iar comunitatea internațională este tot mai conștientă de răspunderile ce îi revin. Principial, globalizarea profilează o șansă reală de dezvoltare economică pozitivă, aptă să creeze prosperitate, dar înscrierea pe această tendință nu este o certitudine garantată pentru fiecare țară; ea depinde de capacitatea statelor de a exploata astfel de oportunități,

¹¹ *Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2006, p. 6.

¹² *Strategia de Securitate Națională*, București, București, 2006, p. 7.

pentru că, în caz contrar, cel mai mare risc pentru o țară este acela de a rămâne în afara proceselor globalizante pozitive.

- convergența rezonabilă a eforturilor consacrate structurării unei noi arhitecturi de securitate, stabile și predictibile, însoțită de accentuarea tendințelor anarhice în unele regiuni. Pașii importanți făcuți de comunitatea internațională în vederea armonizării intereselor actorilor majori au îndepărtat în mod evident posibilitatea declanșării unor conflicte de mare amploare atât pe continentul european cât și în întreaga lume. Cu toate acestea noi și inedite amenințări apar pe plan mondial, generatoare de crize, ce pot fi oricând amplificate. În strânsă concordanță cu vulnerabilitățile manifestate de diferite organisme statale și non-statale, se generalizează și se diversifică amenințări asimetrice.

- revigorarea eforturilor statelor vizând prezervarea influenței lor în dinamica relațiilor internaționale, în paralel cu multiplicarea formelor și creșterea ponderii intervenției actorilor nestatali în dinamica relațiilor internaționale.

Globalizarea, prin procesele pe care le incumbă la orizontul apropiat și mediu, va genera tensiuni multiple care vor influența, nu întotdeauna pozitiv, mediul internațional de securitate. Fragmentarea și integrarea, localizarea și internaționalizarea, centralizarea și descentralizarea sunt doar câteva din situațiile care pot genera insecuritate. Astfel globalizarea nu este numai un drum direct și ușor către pace și stabilitate¹³.

Unii analiști au identificat câteva aspecte ale globalizării care vor afecta lumea și implicit mediul de securitate în domenii cheie, cum ar fi:

- *domeniul industrial* – prin emergența piețelor și accesul larg la produse străine pentru consumatori și companii. Este suficient să amintim impactul noilor tehnologii asupra sistemelor de armament și accesul unor actori non-statali la acestea.

- *domeniul financiar* – prin emergența piețelor financiare la nivel mondial și un acces mai larg la împrumuturile externe. Cum afectează aceasta mediul de securitate? Prin condiționarea acordării împrumuturilor externe de către instituțiile financiare internaționale de progrese în dezvoltarea democratică a statelor.

- *domeniul economic* – realizarea unei piețe comune mondiale, bazată pe liberul schimb de bunuri și capital. Prosperitatea și reformele democratice aduc în mod necesar stabilitate și securitate.

- *domeniul politic* – unii analiști au echivalat globalizarea în acest domeniu cu crearea unui guvern mondial care să gestioneze relațiile dintre guverne și să garanteze drepturile reieșite din globalizarea socială și economică. Deși proiectul suscită în continuare controverse, este indubitabil că s-au întreprins importanți pași în această direcție: reformarea Uniunii Europene, creșterea caracterului politic al NATO, întărirea rolului ONU.

¹³ Col.(r) dr. Grigore Alexandrescu, *Amenințări la adresa securității*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 12.

- *domeniul informațional* – creșterea fluxurilor informaționale între locații separate de mari distanțe. Aici se impune o paranteză. Globalizarea domeniului informațional prin creșterea exponențială a accesului la cunoaștere comportă atât aspecte pozitive, cât și negative din perspectiva mediului de securitate. Se știe că un om informat este un om avizat, iar accesul la informație permite adoptarea de modele sociale și politice (vezi revolta din Iran după alegerile din 2008). Pe de altă parte globalizarea informației permite unor grupări extremiste, fundamentaliste, teroriste să prelungească stările de insecuritate pe care le creează.

- *domeniul lingvistic* - cea mai populară limbă din lume este limba engleză¹⁴. Aproximativ 35% din comunicările poștale și telexuri la nivel mondial sunt în engleză, 40% din programele de radio și 50% din traficul de pe Internet¹⁵. Folosirea limbii engleze ca vehicul de comunicare facilitează accesul la cunoaștere și intensifică dialogul între indivizi, corporații, state și organisme transnaționale.

- *domeniul ecologic* – provocările de mediu cum ar fi schimbările climatice, poluarea, au intrat în atenția comunității internaționale de multă vreme cerând rezolvări la nivel global. Este știut că în majoritatea strategiilor de securitate problematica securității mediului este din ce în ce mai prezentă.

- *domeniul cultural* – intensificarea contactelor interculturale, dorința de creștere a nivelului de trai prin folosirea de produse și idei străine, adoptarea de noi tehnologii și participarea la „cultura mondială”. Și acest domeniu are un dublu impact asupra mediului de securitate, chiar dacă indirect. Pe de o parte schimburile interculturale favorizează cunoașterea și înțelegerea altor culturi și civilizații și pot detensiona anumite situații conflictuale. Pe de altă parte însă, se manifestă tot mai pregnant așa-numita rezistență la „asimilare”. Anumite comunități se simt amenințate din punct de vedere identitar și cultural de această globalizare culturală și creează focare de instabilitate (vezi acțiunile sectei wahabiților).

- *domeniul social* – dezvoltarea unui sistem de organizații non-guvernamentale acționând ca agenți ai politicilor publice globale inclusiv în domeniile umanitar și al dezvoltării durabile. Este extrem de elocvent exemplul Afganistanului, principalul focar de instabilitate al Asiei. Se cunoaște că una dintre liniile operaționale ale campaniei Coaliției este reconstrucția și dezvoltarea țării. În cadrul acestui efort, agenții precum US Aid, World Food și Medicines sans Frontières joacă un rol extrem de important.

- *domeniul tehnic* – dezvoltarea infrastructurii de comunicații globale și explozia fluxurilor de date prin folosirea unor tehnologii cum ar fi Internetul, comunicațiile prin satelit, cablurile de fibră optică submarine și telefoanele fără fir. Tehnologia ne-a schimbat viața atât ca indivizi cât și ca entități colective. Tehnologia facilitează comunicarea, iar aceasta, la rândul ei,

¹⁴ http://www.answerbag.com/q_view/53199

¹⁵ http://anthro.palomar.edu/language/language_1.htm

dialogul și cooperarea. Este evident impactul pe care tehnologia comunicațiilor l-a avut și îl are asupra dinamicii mediului de securitate.

- *domeniul legal* – crearea curții internaționale penale ca organism transnațional de administrare a justiției în cazurile de crime împotriva păcii și umanității. Chiar dacă proiectul nu a întrunit unanimitatea tuturor marilor actori internaționali, simplul fapt că la nivel mondial există un astfel de organism a dus la creșterea nivelului de conștientizare a consecințelor unor tulburări majore la adresa securității internaționale.

Sub influența de necontestat a unor fenomene precum globalizarea, mediul de securitate al primilor ani ai mileniului trei a suferit mutații substanțiale, complexe și dinamice cu evoluții aparent contradictorii, un grad ridicat de instabilitate, imprevizibilitate, manifestare a unor noi riscuri și amenințări, de redefinire a relațiilor dintre marile puteri și creștere a libertății de acțiune a actorilor regionali, statali și nonstatali.

Globalizarea și opusul său, fragmentarea adaugă formelor clasice de riscuri și vulnerabilități la adresa securității noi provocări. Evoluția focarelor de tensiune existente și posibilitatea reactivării unora considerate închise sau „înghețate” sunt influențate de apariția unor riscuri neconvenționale și transfrontaliere, precum terorismul, crima organizată, traficul de persoane și proliferarea armelor de distrugere în masă.

Existența în diferite state ale lumii a unor regimuri nedemocratice, dictatoriale, imune la cerințele opiniei publice mondiale și în total dezacord cu prevederile acordurilor și tratatelor cu privire la respectarea normelor de drept internațional referitoare la drepturile fundamentale ale omului și, în mod deosebit, la regimul armelor de distrugere în masă, care încurajează și susțin terorismul internațional și crima organizată, determină luări de poziții ferme și hotărâte, atât din partea organismelor internaționale, cât și din partea țărilor care se consideră responsabile pentru menținerea climatului de pace și siguranță al lumii actuale.

Așadar, evoluțiile mediului de securitate contemporan nu pot fi, în opinia noastră, analizate separat de fenomenul globalizării, de interdependențele create de acesta, de determinările noilor realități.

Este însă foarte adevărat faptul că acest fenomen nu reprezintă un *fac totum*. Pe lângă efectele pozitive pe care le-a produs, globalizarea a creat și „monștri”, recrudescența mijloacelor de ripostă asimetrice, rezistența la „asimilare”, fundamentalismul religios.

Iată de ce credem că cele două concepte trebuie analizate împreună luându-se în considerare toate efectele acestei simbioze.

EVOLUȚII ȘI CONSIDERAȚII PRIVIND STRUCTURILE DE COMANDĂ-CONTROL DIN CADRUL NATO

EVOLUTIONS AND CONSIDERATION REGARDING NATO COMMAND AND CONTROL STRUCTURES

Col. Dumitru PANĂ*

Corpul de Control și Inspecție

Implementarea unor noi structuri de comandă control la nivelul NATO a avut ca scop principal transformarea vechilor comandamente regionale. Procesul a avut o desfășurare graduală în care s-a renunțat la comandamentele regionale fixe și înlocuirea acestora cu comandamente mobile, flexibile, apte să răspundă cerințelor și nevoilor noilor misiuni. S-a acordat o relevanță sporită comandamentelor forțelor de reacție rapidă naționale sau binaționale, Sistemului Alianței de Comandă Control al Spațiului Aerian (ACCS – Allied Command and Control Sistem), cât și îmbunătățirii capabilităților.

The deployment of new command and control structures at NATO standards has had as a primary goal the changing of the old regional commandments. The process has developed a gradually and consequently downsized the fixed regional commandments replacing them with mobile ones, which were flexible, capable to answer the requirements and the needs of the new missions. An increasingly relevance has been given to the fast reaction national forces and to the binational commandments, Allied Command and Control System (ACCS), as well as to the advancement of the capabilities.

Cuvinte cheie: implementare, desfășurare graduală, comandamente mobile.

Keywords: *deployment, gradually development, mobile commandments.*

Avansul tehnologiei, mai ales în domeniul informației, oferă organizațiilor militare oportunități fără precedent pentru reducerea caracteristicilor unui conflict tradițional.

În același timp se poate dovedi că acestea sunt provocări la rândul lor acoperind o multitudine de domenii începând cu cel tehnic și terminând cu cel cultural. În măsura în care acestea sunt atinse, nivelurile crescute de informație oferă oportunități structurilor militare de dezvoltare a noi concepte

* Tel. STAR 1040 / 204, 208, 219

de operațiuni, noi forme organizaționale și noi abordări de comandă control (C2) și a proceselor și elementelor ce îl susțin.

Pentru a face față riscurilor și pericolelor actuale și viitoare la nivelul Alianței a avut loc o reconfigurare și o restucturare a structurilor militare de comandă control care s-au dorit a fi cât mai flexibile, mobile și care să corespundă noilor cerințe ale viitoarelor misiuni.

După Summitul de la Praga și cel de la Istanbul, în cadrul structurilor de comandă politico-militară nu au existat schimbări foarte importante, în schimb în cea militară schimbările au fost profunde și decisive, la toate eșaloanele.

Înainte de 1997 în cadrul Alianței existau 64 structuri militare de comandă, iar după desfășurarea Summitului de la Madrid acestea au fost reduse la 20, căpătând un pronunțat caracter regional.

Cele mai semnificative reconfigurări și transformări s-au înregistrat pe cele 3 paliere militare ale structurii de comandă (strategic, operativ și tactic) astfel :

- *la nivel strategic*: au fost reduse cele două comandamente operaționale strategice – Comandamentul Aliat pentru Europa (A.C.E.) și Comandamentul Aliat pentru Atlantic (A.C.L.A.N.T.).
- *la nivel operațional*: cele 5 comandamente operaționale regionale (AF NORTH, AF SOUTH, EASTLANT, WESTLANT și SOUTHLANT) au fost reduse la 2 Comandamente Aliate Întrunite ale Forțelor (Joint Force Commands – AJFCs).
- *la nivel tactic*: cele 13 comandamente (NORTH, NORTHEAST, CENT, AIRNORTH, NAVNORTH, SOUTHEAST, SOUTHCENT, SOUTH, SOUTHWEST, AIRSOUTH, NAVSOUTH, STRIKFLTANT și SUBACLANT) au fost reduse la 6.

În urma modificărilor și restructurărilor (redislocărilor) efectuate, noile structuri de comandă control rezultate sunt mai suple, flexibile și eficiente, capabile să desfășoare operațiuni militare ample și complexe.

O radiografie a noilor structuri de comandă control rezultate ne permite să observăm progresul înregistrat la nivelul celor trei paliere militare ale structurilor de comandă control:

- *la nivel strategic*: în momentul de față există un comandament cu responsabilități pentru toate operațiunile Alianței – Comandamentul Aliat pentru Operații (*Allied Command Operations- A.C.O.*) – structură care este condusă de către Comandantul Suprem al Forțelor Aliate din Europa (*Supreme Allied Commander Europe – SACEUR*). Aceasta (SACEUR) are o dublă responsabilitate, fiind în același timp și Comandantul Comandamentului american pentru Europa (COMUSEUR) și un comandament având ca responsabilitate principală transformarea forțelor și capacităților Alianței –

Comandamentul Aliat pentru Transformare (*Allied Command Transformation* – A.C.T.) – structură condusă de către Comandantul Suprem al Comandamentului Aliat pentru Transformare (*Supreme Allied Commander Transformation* – SACT). În același timp această structură este și Comandantul Comandamentului Întrunit al Forțelor SUA (*US Joint Forces Command*). Acest Comandament are ca obiectiv, promovarea și dezvoltarea doctrinelor, coordonarea și conducerea experimentelor, sprijinirea proceselor de cercetare și de achiziție a noilor tehnologii, în vederea găsirii și furnizării unei interoperabilități îmbunătățite, pentru standardizare și capacități transformate calitativ.

- *la nivel operațional*: 2 Comandamente Aliate Întrinite ale Forțelor (Joint Force Commands – AJFCs). Cele două structuri situate la Brunssum (Olanda) și Napoli (Italia) au în subordine Comandamente Aliate ale Componentelor Forței Întrinite (Allied Joint Force Component Commands – AJFCCs) ce asigură forțele luptătoare specifice fiecărei categorii (terestre, aeriene, navale).

- *la nivel tactic*: - 3 comandamente cu componente ale forțelor (Joint Force Component Commands – JFCCs) ce oferă expertiza necesară nivelului operațional în domeniul aerian, terestru și maritim – Comandamentul Componentei Aeriene (Air Component Command – Ramstein, Germania); Comandamentul Componentei Maritime (Maritime Component Command) – Northwood (Marea Britanie); Comandamentul Componentei Terestre (Land Component Command) – Heidelberg (Germania) *subordonate Comandamentului Aliat Întrunit al Forțelor din Brunssum (Olanda)*; 3 comandamente cu componente ale forțelor (Joint Force Component Commands – JFCCs) – Comandamentul Componentei Aeriene (Air Component Command – Izmir (Turcia); Comandamentul Componentei Maritime (Maritime Component Command) – Napoli (Italia); Comandamentul Componentei Terestre (Land Component Command) – Madrid (Spania), *subordonate Comandamentului Aliat Întrunit al Forțelor din Napoli (Italia)*.

În afara acestor comandamente Autoritățile Militare NATO (NATO Military Authorities – NMAS) a mai autorizat 4 noi comandamente terestre dislocabile rapid, la nivel de corp de armată, cât și 4 centre multinaționale fixe/statice pentru operații aeriene (Combined Air Operations Centers – CAOCs) cu locațiile în Uedem (Germania); Finderup (Danemarca); Poggia Renatico (Italia); Larissa (Grecia).

Ca urmare a acestor redislocări, restructurări și transformări s-a reușit la nivelul Alianței crearea unor structuri de comandă control mult mai flexibile, capabile să conducă toate tipurile de misiuni, s-a eficientizat procesul de planificare a forțelor și s-a reușit crearea unei forțe întrinite și integrate și a unui proces decizional performant.

Sistemul NATO de comandă control al spațiului aerian (Allied Command and Control System – A.C.C.S)

Sistemul NATO de comandă control al spațiului aerian (Allied Command and Control System – A.C.C.S) este singurul sistem cu capabilități importante care asigură succesul misiunilor în prezent și în viitor. Sistemul are componente software de bază comune, arhitectură deschisă și interfață om – mașină în sistem deschis. A.C.C.S asigură avertizarea oportună pentru situații neprevăzute și o coordonare foarte bună cu sistemele civile de control al traficului aerian. Este un sistem integrat, mobil, interoperabil și accesibil, acoperă întregul spectru de cerințe ale operațiilor aeriene ofensive și defensive, incluzând capabilități pentru contraterorism și sprijin aerian pe timp de pace, criză și război.

Introducerea și folosirea sistemului ACCS în cadrul Alianței asigură:

- interconectivitate pe scară largă, schimb de date consistent și sigur în interiorul sistemului și cu toate agențiile externe și sursele de informare;
- un mod de operare comun pentru toate pozițiile operaționale, protocoale de comunicații standardizate, interoperabilitate cu sistemele de control al traficului aerian;
- asigură comandanților NATO mobilitatea și flexibilitatea de a extinde sistemul în afara granițelor NATO și de a desfășura rapid forțele;
- include tehnologie de vârf – arhitectură JAVA/2EE și Software COTS și este proiectat pentru a răspunde provocărilor operaționale viitoare.

Pe scurt vom prezenta câteva din misiunile de bază ale sistemului A.C.C.S.:

- controlul traficului aerian;
- supravegherea;
- controlul misiunilor aeriene:
 - managementul misiunilor de Poliție Aeriană;
 - managementul spațiului aerian;
 - pregătirea misiunilor.
- managementul forțelor:
 - planificarea și repartizarea;
- managementul resurselor C3.

Principalele componente ale Sistemului de Comandă Control al Spațiului Aerian al Alianței sunt:

- *CIC – CAOC Interface Component - componentă pentru interfața CAOC;*

- CAOC/DCAOC – *Combined Air Operations Centre/ Deployable CAOC – Centru de operații Aeriene Întrunit /Centru Mobil de Operații Aeriene Întrunite;*
- ARS /DARS – *Air Control Centre (ACC) – Centru de Control Aerian;*
- RAPPC – *Recognized Air Picture Production Centre – Centru de Producerea Imaginii Aeriene Recunoscute;*
- AOCC – *Air Operations Coordinations Centre – Centru de Coordonare a Operațiilor Aeriene;*
- WOC/ SQOC – *Wing Operations Centre / Squadron Operations Centre – Centru de Operații pentru Aripa de Aviație / Centru de Operații pentru Escadrila de Aviație.*

Caracteristicile tehnice ale ACCS asigură adaptabilitatea și extensia necesară satisfacerii unui complex de cerințe ale viitoarelor operații întrunite multinaționale și reprezintă un multiplicator de forță pentru toate națiunile NATO.

În domeniul capacităților și capabilităților din cadrul NATO

Măsurile luate în cadrul NATO cu privire la dezvoltarea/adaptarea capabilităților la noile provocări la adresa securității, inclusiv terorism și proliferarea armelor de nimicire în masă au fost necesare și foarte importante în contextul reconfigurării Alianței.

În acest context, Alianța a acționat în patru domenii cheie pentru îmbunătățirea și adaptarea capabilităților: apărarea împotriva armelor chimice, biologice, radiologice și nucleare; superioritatea informațională; eficacitatea combativă; capacitatea de dislocare și sprijinul în operații.

În ceea ce privește capacitățile și capabilitățile nu s-a ajuns la un nivel satisfăcător, deoarece majoritatea statelor europene membre NATO sunt la un nivel inferior celor din SUA. Dacă SUA dispune de echipamente de transport strategic aerian și de realimentare, armament cu sistem de ghidare cu precizie, sisteme de supraveghere aer-sol și sprijin de luptă, majoritatea statelor membre NATO europene (în special noile țări integrate în Alianță) au deficiențe majore, în special în ceea ce privește logistica și proiectarea forței, capabilitățile strategice aeriene, maritime și de bombardament.

Un prim pas în realizarea unor capacități mobile și eficiente a fost făcut prin constituirea Forței de Răspuns a NATO (NATO Response Force - N.R.F), capabilă să îndeplinească misiuni atât independent, cât și alături de alte forțe, în toată gama de operații ale NATO. Este o forță multinațională avansată din punct de vedere tehnologic, flexibilă, rapid dislocabilă și interoperabilă care include componenta terestră, navală, aeriană și de forțe

speciale „este acea forță de care are nevoie Alianța pentru a interveni prompt oriunde se ivește o situație de criză și se impune acțiunea prin forță”¹⁶.

N.R.F.¹⁷ a fost constituită pentru a fi angajată într-o gamă de misiuni, începând cu demonstrație de forță și până la operațiile militare efective de tip joint. De asemenea, operațiile de răspuns la crize, cum ar fi cele de evacuare a necombatanților, cele de asistență umanitară sau de intervenție la dezastre, fac parte din gama de misiuni NRF. Și-a atins capacitatea operațională în octombrie 2004 (25.000 militari, anunțul a fost făcut cu ocazia reuniunii informale a miniștrilor apărării de la Poiana Brașov).

Este condusă după principiul „first force in, first force out”(prima forță în teatrul de operații, prima forță care părăsește zona de operații) îndeplinind toate misiunile stabilite în cadrul Summitului Alianței de la Istanbul (iunie 2004).

Structura NRF cuprinde : *o componentă aeriană* – asigură dislocarea rapidă a propriilor capabilități militare necesare desfășurării operațiilor joint combinate și conducerea operațiilor aeriene, folosind sistemele de lovire aeriană aer-aer și aer-sol avansate; *o componentă terestră* – având în compunere toate elementele de sprijin care să-i permită executarea, în orice condiții, a întregii game de misiuni specifice și *o componentă navală* – ce include structurile sale specifice de luptă de suprafață și sub apă și grupul de nave auxiliare.

Comandantul Forței de Răspuns este responsabil pentru angajarea tuturor forțelor și mijloacelor operațiilor informaționale la nivel național în scopul sprijinirii îndeplinirii obiectivelor operației, iar comandanții componentelor NRF (navală, terestră, aeriană și a forțelor speciale) sunt responsabili, fiecare dintre ei, pentru planificarea, coordonarea, executarea și evaluarea acțiunilor în mediul informațional.

Dislocarea noilor capabilități militare ale forței este încetinită din cauza formalităților de ordin politic, având în vedere că multe națiuni din cadrul Alianței au nevoie de aprobarea Parlamentului pentru trimiterea de trupe în teatrele de operații. La nivelul NATO rămâne, totuși o dilemă importantă, războiul împotriva terorismului necesită, adesea, răspunsuri militare rapide care sunt greu de dat în aceste situații de o alianță de mari dimensiuni, cu reguli și procedee care se bazează totdeauna pe consens. Este necesară continuarea eficientizării procesului de luare a deciziilor pentru a

¹⁶ Gl.dr. Mircea Mureșan, gl. bg.(r) Văduva Gheorghe, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura U.N.Ap. „Carol I”, București, 2006.

¹⁷ Elemente ale NRF au fost folosite pentru a sprijini asigurarea securității Jocurilor Olimpice din Atena (2002) și alegerile prezidențiale din Afganistan (septembrie 2004). De asemenea, a fost utilizată în caz de dezastru ca urmare uraganului Katrina (octombrie 2005).

permite structurilor de conducere din cadrul Alianței să analizeze într-un timp foarte scurt situațiile de criză și să formuleze soluții posibile de implicare a NATO într-o operațiune.

Se vorbește tot mai intens de crearea în interiorul Alianței a unei componente europene puternice, capabilă să mențină stabilitatea continentală, să participe cu succes în operațiuni de menținere a păcii și să-și proiecteze puterea în regiunile din imediata sa apropiere, dar acest deziderat necesită în momentul actual și pe o perioadă medie de timp resurse financiare pe măsură. În acest sens, o mare provocare pentru oficialii europeni o reprezintă drumul lung pe care aceștia ar trebui să-l străbată pentru a-și convinge în perioada actuală de criză cetățenii (guvernele) că este imperios necesară alocarea mai multor fonduri pentru dezvoltarea capacităților și capabilităților și susținerea unei asemenea componente.

Pentru majoritatea țărilor europene membre ale Alianței, această problemă este costisitoare și greu realizabilă cel puțin pentru perioada actuală și următoare, de aceea majoritatea țărilor doresc menținerea în continuare a influenței americane în NATO, deoarece SUA vor plăti o mare parte din costurile privind securitatea atât a Europei, cât și la nivel global.

Putem concluziona că toate transformările efectuate în cadrul Alianței au fost operate în strânsă concordanță cu necesitățile și nevoile operațiunilor viitoare care vor fi mult mai complexe și *multidimensionale*¹⁸, iar răspunsul la toate aceste provocări va fi abordat dintr-o perspectivă preponderent holistică cu o coordonare a aspectelor politice, civile și economice.

Structurile de comandă control ale NATO au fost recreate pentru a avea valențe expediționare, care să fie pe deplin capabile pentru desfășurarea unui număr mai mare de operații de mai mică amploare, dar pentru o perioadă îndelungată și la distanțe strategice.

În aceste condiții, pentru a fi în măsură să contribuie în mod eficient la prevenirea conflictelor și la gestionarea crizelor, incluzând operațiile de răspuns la crize și operațiile post conflict, viitoarele acțiuni militare necesită angajarea coordonată a forțelor și mijloacelor (în coordonare cu alte activități la nivel politic și diplomatic) în mediul informațional pentru a influența voința, a afecta nivelul de înțelegere sau procesul de luare a deciziei a actorilor implicați în conflict și pentru a-l proteja pe cel propriu.

¹⁸ www.nato.int.

BIBLIOGRAFIE

- Gl.dr. Mureșan Mircea, gl.bg.(r) Văduva Gheorghe, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura U.N.Ap. „Carol I”, București, 2006.
- NATO after the Istanbul Summit*, Speech by Secretary General Jaap de Hoop Scheffer the Netherlands Atlantic Association the Hague, 5 July 2004.
- Carta Albă - *Acțiunile informaționale în viitoarele operații ale coaliției*, MNIOE – Draft 1.8., 9 Februarie, 2007.
- NATO in business again* by Martin Walker United International, 25 Feb., 2004.
- Gândirea Militară Românească*, Nr.5, 2004.
- NATO's transforming Agenda*, Speech by Secretary General Jaap de Hoop Scheffer at the Diplomatic Academy, Warsaw, 4 March 2004.
- NATO enhances operational capabilities*, issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Istanbul on 28 June.
- NATO Bruised Alliance Marches On*, by Jaap de Hoop Scheffer, International Tribune, January 30, 2004.
- Coșcodaru Ion, *NATO, garanție a stabilității*, București, Editura AISM, 2005.
- Smith Gordon, *NATO and the New Europe* în European Affaris, nr.1, 2006, www.nato.int.
- A Core, A Gap, A Map*, bx Mackubin Thomas Owens, National Review, May 17.

BENEFICII ȘI COSTURI IMPLICATE DE APARTENENȚA LA NATO

PROFITS AND COSTS IMPLIED BY AFFILIATION TO NATO

Lt.col. Monica DANCĂU*

U.M. 2450 București

„Cred în importanța pe care o prezintă NATO în calitate de membru pentru democrațiile statelor Europei, state care caută democrație și sunt gata să accepte responsabilitatea pe care o presupune politica NATO ... În cadrul summit-ului ce se va desfășura la Praga, nu ar trebui să analizăm cât de puțin putem avansa în această problemă, ci ar trebui să analizăm cât de mult putem face pentru a asigura libertatea.”

George W. Bush

„I believe in NATO membership for all Europe's democracies that seek it and are ready to share the responsibility that NATO brings ... As we plan the Prague Summit, we should not calculate how little we can get away with, but how much we can do to advance the cause of freedom”.

George W. Bush

Cuvinte cheie: standardizare, operaționalizare, modernizare, profesionalizare, raționalizare.

Keywords: *standardization, operationalizing, modernization, profesionalization, rationalization.*

Pentru a face față cerințelor alianței în ceea ce privește gradul de operaționalizare și capacitățile forțelor statelor membre va fi necesară accelerarea înlocuirii unei forțe armate intensive în muncă cu o forță armată mai eficientă, cu o calificare înaltă și echipamente performante, cu un grad ridicat de modernitate în concepție, proceduri, dar și tehnologie, care să devină un furnizor credibil de servicii de securitate.

* e-mail: monica_dancau@yahoo.com

Strategia de Standardizare a Ministerului Apărării Naționale este rezultatul experienței dobândite în cadrul activităților de standardizare desfășurate ca țară parteneră cu Agenția NATO de Standardizare, cu alte organisme de profil din cadrul Alianței și în plan bilateral.

Tendențele specifice de evoluție a spațiului de confruntare în secolul XXI vor fi influențate de dinamica intereselor, de procesul de globalizare și regionalizare, de competiția pentru resurse precum și de caracterul tot mai sofisticat al mijloacelor de luptă.

Stabilirea noii structuri a forței, modernizarea, profesionalizarea, standardizarea pregătirii și raționalizarea temporară a unor achiziții constituie cea mai bună opțiune în condițiile constrângerilor impuse de tranziție.

Resursele apărării armate, incluzând personalul, mijloacele financiare, tehnologice, științifice, materiale și de altă natură alocate de către stat determină cantitativ și calitativ alcătuirea forțelor și dotarea cu tehnică de luptă necesare pentru apărarea țării. Resursele financiare ale apărării, planificate pentru achiziția echipamentelor trebuie să se încadreze în sumele prevăzute pentru achiziții de echipamente noi din Directiva de Planificare și să nu necesite diminuarea resurselor financiare necesare derulării în continuare a programelor majore de înzestrare.

Datorită faptului că perioada de planificare a forțelor în cadrul NATO s-a extins de la șase ani la 8–10 ani, se impun estimări financiare care nu sunt cuprinse în cadrul Directivelor de Planificare a Apărării. Pentru a realiza planificarea resurselor pentru forțele proiectate pe o perioadă de 8–10 ani, planificarea forței se realizează prin obiectivele forței, care pe lângă cerințele privind forțele și capacitățile solicitate de NATO cuprind și componenta financiară, adică fondurile planificate pentru îndeplinirea obiectivelor.

Trecerea la planificarea apărării în sistem NATO, a impus revizuirea structurii de forțe atât în ceea ce privește tipurile de forțe, cât și capacitățile acestora care trebuie să fie conform standardelor NATO.

Directivile de planificare a apărării trasează orientările de bază privind forțele și capacitățile destinate NATO și stabilește prioritățile în cadrul programelor majore.

Structurile de reprezentare națională la nivel NATO precum și la nivelele Comandamentelor Strategice sunt mult mai dezvoltate, ceea ce presupune o susținere financiară adecvată acestora.

Principalele beneficii ale apartenenței României la NATO sunt în special de natură politică și militară. Ținând cont rolul alianței ca organizație politică și militară, având ca scop asigurarea apărării colective a țărilor membre și asigurarea securității în spațiul euroatlantic, dar și în afara acestuia, țările membre obțin beneficiul public al „umbrelor de securitate” și al

beneficiului de imagine prin integrarea într-o organizație de securitate percepută ca garant al democrației și securității.

Integrarea României în NATO ca organizație de securitate colectivă presupune, conform teoriei produselor mixte, diversificarea posibilelor tipuri de beneficii pe care țara noastră le-ar putea deriva din apartenența la NATO.

Pe lângă beneficiul public al garanțiilor de apărare colectivă, România ar putea deriva și beneficii private sau de club, acestea din urmă fiind însă condiționate de implicarea în anumite operațiuni sau de admiterea în „cluburile” formate în interiorul alianței (cum ar fi cel format din țările protejate de controversatul scut antirachetă ce urmează a fi amplasat în Cehia și Polonia). Aceste beneficii vor trebui comparate cu costurile de participare suplimentare, ce vor trebui suportate de către bugetul apărării, cât și cu o serie de posibile costuri politice implicate de aceste decizii.

Referitor la potențialele beneficii private pe care România le-ar putea obține ca urmare a apartenenței la NATO, acestea sunt în principal de natură politică și militară, putând însă exista și beneficii de natură economică care pot apărea punctual și pe termen mediu, însă principalul beneficiu economic potențial al apartenenței României la NATO se va manifesta pe termen lung, sub forma dividendului păcii.

Dacă pe termen scurt aderarea și integrarea în NATO va presupune cheltuieli pentru aducerea forțelor armate la nivelul standardelor alianței, pe termen lung aceste cheltuieli ar putea fi mai reduse, putând crea premisele manifestării dividendului păcii. Acesta se va putea manifesta doar în condițiile finalizării reformei sistemului militar, a achiziționării echipamentelor și tehnicii de luptă necesare pentru atingerea nivelului de interoperabilitate cerut de NATO.

Dacă la nivelul întregii țări principalul beneficiu al apartenenței la NATO îl reprezintă creșterea securității naționale, din sectorul de apărare derivă beneficiile cele mai mari din aderarea la NATO.

Apartenența la NATO nu aduce însă doar beneficii țărilor membre, generând și o serie de costuri de natură financiară, economică, politică sau militară. Astfel, apartenența la NATO implică necesitatea acoperirii costurilor decurgând din procesul de luare a deciziilor în alianță (cum ar fi decizii de natură strategică, de trimitere de trupe NATO în misiuni internaționale, decizii privind achizițiile sau stabilirea gradului de standardizare, privind contribuțiile directe la bugetele NATO din partea țărilor membre, dar și privind nivelul minim al cheltuielilor de apărare ale țărilor membre ca procent din PIB etc).

Costurile aferente procesului de luare a deciziilor sunt însoțite și de costuri legate de susținerea structurii decizionale și funcționale complexe a NATO, atât în ceea ce privește partea militară, dar și civilă, cu numeroasele

comitete și agenții implicate în sectoare diverse de activitate¹: probleme politice (privind politica euroatlantică, Parteneriatul pentru Pace); probleme militare (controlul proliferării armamentelor, standardizarea echipamentelor și tehnicii militare, comunicații și informatică, apărare antiaeriană, controlul spațiului aerian european, războiul electronic, logistică, planificarea apărării, operațiuni și exerciții etc); probleme economice (încurajarea cooperării economice între țările membre) și financiare (inclusiv planificarea financiară în cadrul NATO și bugetele comune NATO); probleme de infrastructură (infrastructura NATO, Programul NATO de Investiții pentru Securitate-NSIP, sisteme de transport al combustibililor - NATO Pipeline System etc); probleme de mediu (meteorologie, oceanografie etc.); probleme științifice (în special cercetare-dezvoltare, în domenii diverse cum ar fi inginerie, fizică și tehnologie, științele naturii, mediului și securitate); probleme legate de educație și pregătire; relații culturale și informare; planificarea situațiilor de urgență civile. Astfel, pentru a facilita procesul de consultare și luare a deciziilor în cadrul NATO, fiecare țară membră are reprezentanți diplomatici și militari la sediul NATO, cât și o reprezentare civilă în diversele programe și agenții. Toate țările membre NATO contribuie astfel la finanțarea în comun a agențiilor din cadrul Secretariatului Internațional (International Staff), Statului Major Militar Internațional (International Military Staff) și a Comitetului Militar, cât și a elementelor finanțate în comun din cadrul Operațiunilor de Sprijin al Păcii și a activităților din cadrul Parteneriatului pentru Pace.

În afara de contribuția la bugetele comune NATO, România va trebui să participe financiar și la alte tipuri de proiecte, cum ar fi construirea unui nou sediu al NATO, aprobată în cadrul reuniunii șefilor de stat și/sau de guvern de la Washington din 1999. Aceste spații sunt preconizate a deveni funcționale în perioada 2011-2012, fiind destinate Secretariatului Internațional, Statului Major Militar Internațional, delegațiilor permanente aliate, reprezentanțelor militare ale statelor membre, misiunilor statelor partenere, sălilor de conferințe și altor facilități. Valoarea estimativă a proiectului se ridică la aproximativ 890,7 milioane euro, putându-se însă ajunge la costuri totale de 1 miliard euro². Această sumă va fi suportată de către aliați prin contribuții eşalonate pe durata perioadei de realizare a proiectului, reprezentând însă o contribuție distinctă și suplimentară față de cele la bugetele comune ale alianței. Participarea României la acest proiect va

¹Manual NATO, Bruxelles, Ediția 2006, p. 27.

² Nota de fundamentare din H.G. nr. 980/02.08.2006 privind Hotărârea Guvernului nr. 980/2006 pentru aprobarea plății contribuției financiare a României la construirea noului Cartier General al Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), publicată în Monitorul Oficial nr. 672/04.08.2006, p. 11.

fi suportată, în comun, din bugetul instituțiilor care își vor desfășura activitatea în cadrul Delegației României la NATO, ridicându-se în total la aproximativ 16 milioane euro³, putându-se însă modifica în funcție de costurile finale.

Procentul care revine României pentru participarea la cheltuielile pentru spațiile comune este de 1,56% din totalul acestora și a fost stabilit de Secretariatul Internațional pe criteriul similitudinii cu alți aliați, în funcție de suprafața teritoriului, mărimea forțelor armate, situația economiei etc. și de dimensiunea delegațiilor permanente/reprezentanțelor militare.

Contribuția României este similară cu cea a Cehiei care are o contribuție de 1,2%, a Norvegiei cu 1,77%, a Portugaliei cu 1,3% și a Turciei cu 1,82%.

România ca membră NATO trebuie să respecte prevederile în privința securității internaționale, la fel ca toate țările membre ale acestora.

Cooperarea României cu statele membre ale NATO se desfășoară în conformitate cu valorile și interesele naționale, armonizate cu setul de valori și interese pe care aceasta le promovează.

În calitate de țară membră NATO, România este cuprinsă și în cadrul programelor de investiții pentru securitate (NSIP) ceea ce presupune pe lângă fondurile alocate de alianță și fonduri naționale.

Fondurile cuprinse în Programul de Relații Internaționale (PRI) sunt la rândul lor mult mai substanțiale datorită următorilor factori: desfășurarea activității în domeniul planificării apărării pe toate disciplinele sale periodice, în conformitate cu procedurile NATO; participarea la Grupurile de lucru NATO pe toate domeniile subsecvente acestora; participarea la activități pe linie de integrare.

Procesul de operaționalizare a forțelor declarate la NATO a primit o nouă conotație. Națiunile au obligația să certifice aceste forțe în vederea afirmării/confirmării de către autoritățile NATO a faptului că aceste forțe sunt capabile să-și îndeplinească misiunile în conformitate cu procedurile și standardele NATO.

Procesul de certificare a presupus desfășurarea de exerciții naționale sau exerciții NATO cu forțele declarate care au fost evaluate pe baza următoarelor standarde de evaluare: CREVAL (*Combat Readiness Evaluation Sistem*) pentru Forțele Terestre, TACEVAL (*Tactical Evaluation*) pentru Forțele Aeriene și MAREVAL (*Maritime Evaluation*) pentru Forțele Navale. Există un întreg sistem de standarde elaborate de ACO (*Allied Comand for Operation*), care stabilesc standardele privind încadrarea cu personal, dotarea

³ *Idem*, p. 12.

cu echipamente pentru fiecare categorie de forțe atât la nivel întrunit, cât și la standardele de evaluare menționate anterior.

În perioada iulie 2004 - iunie 2005, a fost inițiat procesul de acceptare pentru un număr de peste 200 STANAG-uri (majoritatea standarde tehnice) aflate în faza de „ratification draft”.

Implementarea STANAG este declanșată ca urmare a acceptării acestora și reprezintă un proces complex care implică activități desfășurate în domenii conexe standardizării. Este un proces de durată și este condiționat de existența și disponibilitatea resurselor.

În domeniul financiar sunt în proces de ratificare în vederea promulgării următoarele STANAG:

STANAG 6020, având scopul de a stabili definițiile standard ale termenilor financiari folosiți de statele membre NATO. Națiunile sunt consultate dacă sunt de acord cu folosirea definițiilor și termenilor cuprinși în AAP 43 (Publicația Aliată Administrativă) – Glosarul cu definiții și termeni financiari NATO în domeniul instruirii și exercițiilor. A fost stabilit un grup de lucru, al grupului pentru instruire al NATO, subgrupul financiar (NTG/FSG). Autoritatea însărcinată pentru a pune în circulație proiectul STANAG în vederea ratificării de către națiuni și a promulgării ulterioare este *Tasking Authority*. STANAG a fost primit în România și este în analiză, în vederea ratificării la fel ca și celelalte țări membre NATO.

STANAG 6019, NTG are principii și proceduri financiare pentru asigurarea sprijinului de către țările NATO pentru țările membre PfP. Acest stanag are drept scop stabilirea principiilor financiare și procedurilor pentru sprijinul aprovizionării și prestarea de servicii în cadrul operațiilor, pregătirilor și exercițiilor, când țările NATO asigură sprijinul țărilor PfP. A fost ratificat și promulgat când România nu era membră NATO, dar a fost luat în analiză pentru a putea fi ratificat.

Alte STANAG-uri cu caracter financiar care au fost ratificate de țările membre NATO în perioada când România nu era membră și pe care țara noastră urmează să le supună analizei sunt:

STANAG 6007, având principii și proceduri financiare pentru asigurarea sprijinului în cadrul NATO și scopul de stabilire a principiilor, procedurilor care guvernează asigurarea aprovizionării precum și prestarea de servicii când o țară membră NATO asigură sprijinul altei țări membre NATO. Acest stanag nu poate fi aplicabil atunci când există aranjamente laterale sau multilaterale, când au loc activități acoperite de alte stanag-uri, în școlile militare și în academiile militare.

STANAG 6012, având principii financiare și proceduri referitoare la folosirea zonelor de instruire și a facilităților aferente acestora și cu scopul de

a stabili principiile și procedurile financiare pentru calculul și contabilizarea responsabilităților referitoare la folosirea zonelor și funcțiilor de instruire.

Procesul de operaționalizare, certificare/afirmare a forțelor declarate NATO presupune o componentă financiară atât în ceea ce privește achiziționarea de noi echipamente, modernizarea celor existente, profesionalizarea structurii, cât și în desfășurarea exercițiilor necesare certificării evaluării. În cadrul procesului de planificare a apărării, pe lângă planificarea pe obiective (FGs), România este inclusă în procesul de revizuire a apărării care presupune răspunsul la chestionarele de planificare a apărării transmise de NATO, care au în structura lor mențiuni referitoare la planurile financiare, cheltuielile de apărare, programele de modernizare precum și finanțarea acestora.

Autoritățile NATO evaluează aceste răspunsuri naționale, fac recomandări privind revizuirea structurii de forțe, participă la prioritățile Alianței, sunt interesate de bugetarea programelor și menținerea angajamentelor privind procentul alocat din PIB.

În urma acestor consultări se elaborează capitolul de țară care are o secțiune separată numită: „SECȚIUNEA FINANCIARĂ”.

Începând cu aprilie 2004, odată cu primirea invitației de aderare la Alianța Nord-Atlantică, România a trecut la cea de-a doua fază – „FAZA DE INTEGRARE” – estimată de autoritățile NATO ca având o durată mai mare de zece ani. La sfârșitul acestei perioade România trebuie să aibă forțele declarate pentru NATO interoperabile complet cu structurile militare NATO, să încadreze posturile alocate României în structurile NATO, să dispună de un sistem informațional compatibil cu NATO și totodată infrastructura națională să ofere capacitățile solicitate prin conceptul HNS (Sprijinul Națiunii Gazdă).

Acest obiectiv final implică o adevărată provocare pentru planificatori, incluzând aici planificatorii resurselor umane și planificatorii resurselor financiare în ceea ce privește stabilirea priorităților, dezvoltarea planurilor și programelor care să susțină eforturile de integrare.

Principala constrângere pe termen scurt, o reprezintă derularea simultană a două procese deosebit de complexe: continuarea și finalizarea procesului de restructurare și reorganizare a armatei odată cu procesul de îndeplinire a cerințelor ce rezultă din angajamentele asumate față de NATO.

Efectul negativ al acestei constrângeri poate să se amplifice având în vedere că ambele componente necesită resurse financiare, umane și materiale semnificative.

Politicienii, diplomații și militarii români s-au preocupat tot mai mult pentru a-și aduce contribuția la asigurarea participării și desfășurării acțiunilor

destinate pentru menținerea securității și a păcii la nivel zonal, continental, precum și la pregătirea și funcționarea forțelor care asigură pacea.

Participarea României la operațiunile multinaționale pentru pace trebuie privită, în primul rând, ca o problemă care ține de promovarea propriilor interese naționale, având în vedere că, în actuala arhitectură de securitate, nu poți să aspiți la garanții de securitate fără a lua parte activ la crearea acesteia.

România a participat și va participa în continuare la gestionarea crizelor la nivel regional și internațional. În managementul actual al situațiilor de criză, un rol fundamental îl constituie consultările dintre statele membre ale NATO, state printre care se află și România. În astfel de circumstanțe, adoptarea rapidă a deciziilor, bazată pe consensul asupra măsurilor care trebuie luate în domeniul politic, militar și al urgențelor civile, depinde de consultările imediate și permanente ale guvernelor membre.

RELATIA DINTRE SISTEMUL DE PLANIFICARE, PROGRAMARE, BUGETARE ȘI EVALUARE (PPBES) AL ARMATEI ȘI MANAGEMENTUL FINANCIAR-CONTABIL

RELATIONSHIP BETWEEN THE PLANNING, PROGRAMMING, BUDGETING AND EVALUATION SYSTEM WITH THE ARMY AND THE FINANCIAL – ACCOUNTING MANAGEMENT

Lt.col. Monica DANCĂU*

U.M. 2450 București

„Procesul de planificare, programare, bugetare și executare (PPBE), constituie metodologia internă a Departamentului de Apărare (DA), utilizată pentru a aloca resurse capacităților considerate necesare pentru realizarea misiunilor departamentului. Un rezultat al PPBE îl constituie determinarea fondurilor propuse a fi incluse în bugetul prezidențial supus congresului; obiectivul fundamental presupune asigurarea comandanților combatanți cu un complex optim de forțe, echipament și un sprijin realizabil în condițiile delimitărilor fiscale stabilite”.

Mark P. Keehan

„The Planning, Programming, Budgeting, and Execution (PPBE) process is the Department of Defense’s (DoD) internal methodology used to allocate resources to capabilities deemed necessary to accomplish the Department’s missions. One output of the PPBE process is the funding proposed to be included in the President’s Budget (PB) submitted to Congress; the ultimate objective is to provide Combatant Commanders (COCOMs) with the optimal mix of forces, equipment, and support attainable within established fiscal constraints”.

Mark P. Keehan

Cuvinte cheie: planificare, programare, bugetare, executare.

Keywords: *planning, programming, budgeting, execution.*

* e-mail: monica_dancau@yahoo.com

Perioada în care ne aflăm va rămâne, fără îndoială, în istoria modernă a României ca o etapă de transformări majore, politice, economice și sociale, ce marchează fundamental destinul societății noastre la intrarea în mileniul trei. Sensul evolutiv al acestor mutații l-a constituit integrarea în NATO, semnarea Tratatului de aderare la UE și accederea României pe locul meritat între statele democratice și prospere ale lumii. Această împlinire și acest deziderat au presupus și presupun eforturi concertate, ce necesită a fi coordonate printr-o strategie de largă cuprindere și deschidere, menită să ne ofere șanse reale de reușită în definitivarea procesului integrării euroatlantice și europene.¹

În alocarea resurselor, stabilirea unor priorități reprezintă un element esențial pentru orice țară aflată într-un proces de tranziție economică, și nu numai. În acest context, apărarea națională intră în competiție cu alte sectoare de activitate, fiind aproape imposibil să se găsească o soluție care să asigure acoperirea cerințelor în toate domeniile. De aceea, este stringentă realizarea unui echilibru între necesitățile de protejare a intereselor naționale în domeniul apărării și resursele care pot fi alocate în mod real pentru aceasta. Dar, între resursele necesare creării și menținerii instituțiilor și forțelor capabile să protejeze valorile și interesele naționale și cele real alocate în acest scop apare o contradicție fundamentală, determinată de discrepanța tot mai accentuată dintre ce este necesar și ce se poate aloca în realitate.

În domeniul bugetizării domeniului public s-a simțit nevoia unor transformări radicale prin trecerea de la planificarea și execuția unui buget bazat pe asigurarea mijloacelor necesare funcționării instituțiilor statului „bugetul de mijloace” potrivit obiectivelor înscrise în programul de guvernare, la bugetul bazat pe performanțe și indicatori cuantificabili „bugetul pe programe”.

Înlocuirea bugetului clasic cu un nou tip de buget mai performant a presupus adaptarea corespunzătoare a legislației în materie și relaționarea documentelor de planificare strategică a armatei cu programele majore și programarea acestora prin proiectul de buget.

Bugetarea trebuie percepută ca fiind acordul politic pentru realizarea acestor programe pe seama fondurilor publice, execuția efectivă prin angajare, lichidare, ordonanțare și plată.

Etapa de planificare se realizează pe documente de aplicare, respectiv Carta Albă a Apărării și Directiva de Planificare a Apărării, urmată de etapa stabilirii și dimensionării programelor majore de dezvoltare, iar în etapa bugetării este relaționat ciclul procesului bugetar care cuprinde stabilirea

¹ *Programul multianual de modernizare a administrației publice în Ministerul Apărării Naționale 2005-2008*, București, 2005, p. 39.

necesarului de fonduri, întocmirea proiectului de buget, aprobarea bugetului pentru apărare și execuția efectivă a obiectivelor planificate și aprobate prin raportarea întregului sistem în obiective realizate, măsurabile pe baza evaluării finale.

În țara noastră, ca de altfel în multe alte țări din Europa, o perioadă mare de timp a fost utilizat bugetul de mijloace.

Datorită aderării României la Uniunea Europeană a fost necesară revizuirea treptată a legislației din domeniul finanțelor publice, astfel s-a ajuns la emiterea Legii nr. 500/2002 privind finanțele publice, orientată în elaborarea propunerilor de buget și aprobarea bugetului prin trecerea de la un buget de mijloace către un buget axat pe cerințele bugetului pe programe. Referitor la destinația resurselor bugetare, art. 3 din Legea privind finanțele publice face următoarele precizări: creditele bugetare aprobate se utilizează pentru finanțarea funcțiilor administrației publice, programelor, acțiunilor, obiectivelor și sarcinilor prioritare, potrivit scopurilor prevăzute în legi și reglementări.

În cadrul art. 28 din aceeași lege se face referire la proiectul de buget al ordonatorilor principali de credite pe programe, care se elaborează pe baza programelor întocmite de către ordonatorii principali de credite în scopul finanțării unor acțiuni sau ansamblu de acțiuni, cărora le sunt asociate obiective precise și indicatori de rezultate și de eficiență. În acest context apar o serie de întrebări de genul: Care sunt punctele slabe ale bugetului de mijloace? De ce are nevoie economia de un buget pe programe și în speță Armata României? Cum arată planificarea pe programe? și Care este scopul acestui sistem, cu ce se deosebește acesta de cele clasice ?

Aducând în sprijin teoria finanțării pe programe din alte state dezvoltate și armate aliate, precum și argumentele bugetului de mijloace depășit din punct de vedere al analizei performanțelor și rezultatelor obținute, „prezentarea cheltuielilor pe programe poate ajuta la concentrarea gândirii privind cheltuielile publice din punct de vedere al obiectivelor și ieșirilor, cu condiția ca procesul de formulare a bugetului să încurajeze agențiile care cheltuiesc să-și prioritizeze corect programele.”²

Analizându-se bugetul de mijloace la nivel macro sau microeconomic, se observă că în faza de întocmire a proiectului de buget și cea de aprobare a bugetului, plecând-se de la structurile cu atribuții în planificare, de la ordonatorii inferiori de credite și până la nivelul ordonatorului principal de credite, o concentrare maximă asupra eforturilor de a demonstra „cât de mari și de oportune sunt alocațiile pe care le solicită”³.

² Allen R, Tomasi D., *Administrarea cheltuielilor publice*, Editura Pro Transilvania, București, 2002, p. 123.

³ Văcărel I., *Bugetul pe programe multianual*, Editura Expert, București, 2002, p. 25.

Observăm că în execuția unui buget de mijloace, ordonatorii de credite sunt preocupați să utilizeze în totalitate creditele bugetare ce le-au fost aprobate, deoarece sumele necheltuite până la finele exercițiului financiar nu se reportează în exercițiul următor, ci se anulează. Cheltuirea cu orice preț a ultimului bănuț prevăzut în buget devine un obiectiv important pentru numeroși ordonatori de credite.

În cazul unui buget pe programe, preocuparea ordonatorilor participanți la realizarea unui program urmează să se deplaseze de la cheltuirea cu orice preț a banilor prevăzuți în buget la monitorizarea mersului realizării programului, la încadrarea în termenele stabilite și indicatorii de eficiență (eficacitate) aprobați.

În cazul în care nu sunt respectate termenele stabilite, există riscul ca cei vinovați de eșecul programului sau de nerealizarea la termen a unor indicatori cantitativi sau calitativi să sufere rigorile legii, și asta datorită faptului că abandonarea unui program sau întreruperea temporară a executării acestuia generează pierderi nerecuperabile, imobilizări de resurse materiale și bănești, precum și alte prejudicii pentru societate.⁴

Economistul francez Michel Paul face următoarea precizare referitor la bugetele pe programe care au fost experimentate în Franța începând cu anul 1971 și generalizate în anul 1978: este vorba de un document care într-un viitor apropiat să se substituie bugetului actual; unui buget de mijloace, anual, empiric și democratic i-ar succede un buget de obiective, multianual, rațional și științific. Epoca actuală nu ar fi decât o perioadă de tranzit între moștenirea trecutului, puțin câte puțin abandonată, și posibilitățile viitoare puțin câte puțin exploatare. Susținută de analiști și experți, această idee, de fapt, utopică sau, mai modestă, ne gândim că este vorba de un document chemat să ajute din ce în ce mai bine să se ia decizii bugetare raționale, oferind cel mai bun raport între costuri, avantaje și evitând risipirea banilor publici. Neavând, în nici un moment, valoare juridică, bugetul pe programe ar juca un rol de clarificare și de informare asupra opțiunilor posibile și a soluțiilor existente; el nu ar deveni decizia care ar păstra caracterul politic tradițional, dar ar fi, pur și simplu, un sprijin la luarea deciziei. Susținută de guvern și parlamentari, această idee este realistă.⁵

Programele se aprobă prin hotărâre de Guvern, ca anexe la bugetele ordonatorilor principali de credite, aceștia fiind obligați să informeze Guvernul despre modul în care au fost executate programele aprobate, iar Guvernul la rândul său, informează Parlamentul (prin contul de execuție anual, la care se anexează rapoartele anuale de performanță, în care se

⁴ I. Văcărel, *Bugetul pe programe multianual*, Editura Expert, București, 2002, p. 26.

⁵ Michel Paul, *Les finances de l'Etat. Budget, compatibilité*, Economica, Paris, 1981, p. 412.

prezintă, pe fiecare program, obiectivele, rezultatele preconizate și cele obținute, indicatorii și costurile, precum și situația angajamentelor legale.)⁶

Ministerul Economiei și Finanțelor intervine prin emiterea de instrucțiuni privind conținutul, forma de prezentare și structura programelor elaborate de ordonatorii principali de credite în scopul finanțării unor acțiuni sau ansamblu de acțiuni⁷ potrivit cărora, în faza de execuție bugetară, să se evidențieze eficiența cu care s-au cheltuit fondurile publice pentru atingerea și realizarea obiectivelor care integrează programul.

Prin exemplificarea de mai sus am răspuns în parte și la întrebarea: De ce are nevoie economia de un buget pe programe și în speță Armata României? Continuând cu justificarea necesității unui buget pe programe prin faptul că în planificarea unor programe ordonatorii de credite implicați sunt atrași de monitorizarea mersului și realizarea programelor respective, acestea primând în fața utilizării creditelor, în beneficiul indicatorilor de eficiență și efect aprobați.

În cadrul planificării și utilizării fondurilor pe bază de programe finalitatea se realizează prin încheierea și raportarea îndeplinirii programului respectiv. Pe baza analizei critice a propriei lor experiențe, într-o serie de țări: SUA, Franța, Olanda, Norvegia, Israel, au fost elaborate și aplicate noi reglementări bugetare bazate pe performanțe sau pe programe.

Eficacitatea metodei de Planificare, Programare, Bugetare și Evaluare (PPBES) este apreciată diferit, dar opinia generală este aceea că modelul poate fi îmbunătățit, iar pentru ca decizia politică predeterminată să fie înlăturată, este necesar ca experții să prezinte decidenților toate soluțiile, indiferent de performanțele lor, pentru a lăsa acestora posibilitatea selecției.⁸

Datorită necesității existenței unei corelații în timp și spațiu, între decizia politică, legislativă și administrativă în scopul existenței consensului în susținerea și realizarea programelor, Allen Richard și Tomasi Daniel⁹, căutând o metodă de bugetizare care să ia în considerare și eficacitatea cheltuielilor, au ajuns la apariția bugetizării pe programe.

Sistemul de planificare, programare, bugetare și evaluare (PPBES) implementat în SUA în 1965, a fost proiectat ca un instrument pentru alocarea resurselor între programe și constau în trei faze.

⁶ Nistor I.E., *Teorie și practică în finanțarea întreprinderilor*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj - Napoca, 2004, p. 87.

⁷ Ordinul Ministerului Finanțelor Publice nr. 1159 din 30 iulie 2004, publicat în M.O. 1100/25.11.2004, p. 8.

⁸ Tulai C., *Finanțele publice și fiscalitatea*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003, p. 155.

⁹ Allen Richard și Tomasi Daniel, *Administrarea cheltuielilor publice*, Editura Pro Transilvania, București, 2002, pp. 121-123.

În *faza de planificare*, analiza sistemelor era utilizată pentru stabilirea obiectivelor și identificarea soluțiilor aferente.

În *faza de programare*, mijloacele erau trecute în revistă și comparate cu soluțiile identificate în faza de planificare. Analiza cost-beneficiu și cost-eficacitate erau apoi utilizate pentru compararea diverselor programe și activități ca mijloace concurențiale pentru atingerea unui anumit obiectiv.

În *faza de bugetare* se presupune transpunerea acestor programe în bugetul anual.

Prezentarea cheltuielilor pe programe poate ajuta la concentrarea gândirii privind cheltuielile publice din punctul de vedere al obiectivelor, cu condiția ca procesul de formulare a bugetului să încurajeze instituțiile care cheltuiesc să-și prioritizeze corect programele.

Sistemul Plannig, Programming, Budgeting System - PPBS în Statele Unite ale Americii este prezentat în etape potrivit schemei de mai jos, incluzând în partea superioară analiza, decizia și programarea, iar în partea de jos putem observa continuarea ciclului anual al fazelor din procesul bugetar, respectiv bugetul, execuția și controlul bugetar.

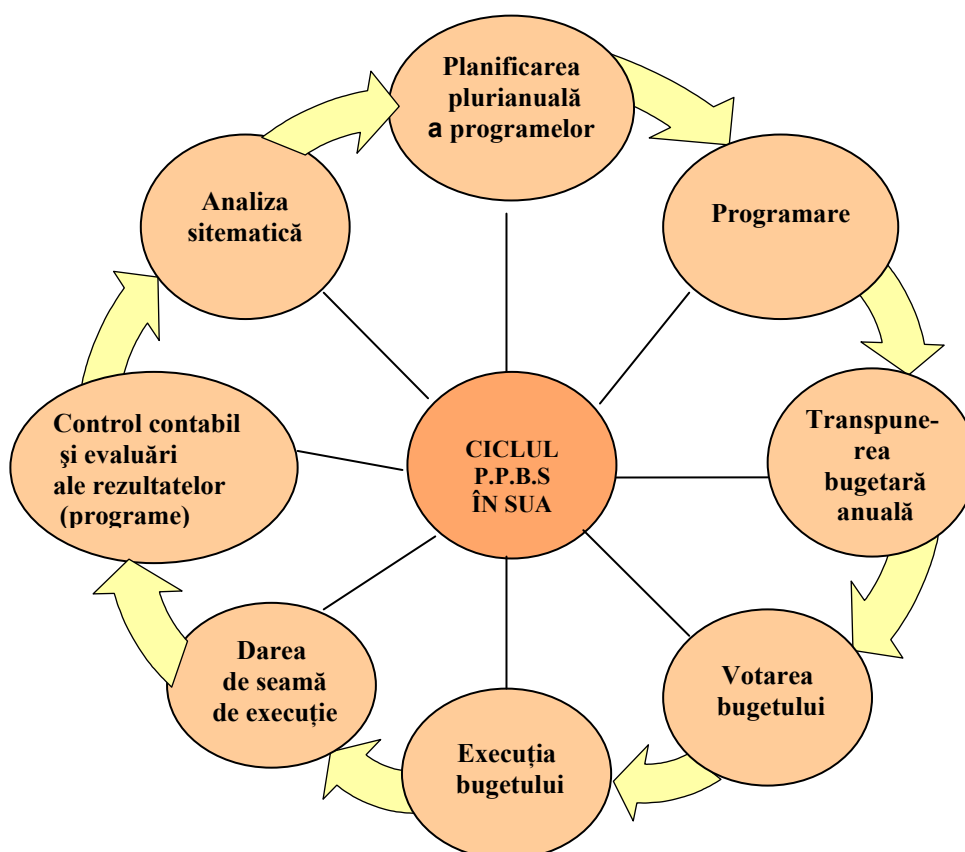

Fig. 1 Fazele PPBS în SUA

Sursa: Văcărel I., *Bugetul pe programe multianual*, Editura Expert, București, 2002

Între modelul de PPBS aplicat în SUA și modelul implementat în România există o asemănare, chiar dacă în teoria fazelor PPBS aplicate la noi întâlnim patru faze majore, acestea includ întregul sistem al procesului bugetar.

Implementarea Sistemului de Planificare, Programare și Bugetare (SPPB) în Ministerul Apărării Naționale a început în anul 1999, cu sprijinul experților americani din cadrul Institutului pentru Studii de Apărare. Procesul de implementare a durat până în anul 2002, când sistemul a devenit teoretic operațional. Pentru implementarea Sistemului de Planificare, Programare, Bugetare și Evaluare în Ministerul Apărării Naționale, planificarea apărării s-a reglementat prin Legea nr. 473/2004 privind planificarea apărării, iar prin Hotărârea Guvernului României nr. 677 din 17.08.2000 s-au aprobat principalele programe majore ale Ministerului Apărării care s-au finanțat din bugetul de stat pe anul 2000.¹⁰

Prin Ordinul ministrului apărării naționale nr. M 12/2000 privind implementarea sistemului de planificare, programare, bugetare și evaluarea forțelor, activităților și resurselor din Ministerul Apărării Naționale, a Ordinul ministrului apărării naționale nr. M 80 din 17.07.2000 pentru aprobarea instrucțiunilor privind planificarea, programarea, bugetarea și evaluarea forțelor, activităților și resurselor în Ministerul Apărării Naționale, cu aplicabilitate din 01.08.2000, în sistemul de apărare s-a trecut la experimentarea sistemului de planificare, programare, bugetare a cheltuielilor necesare pe programe anuale și multianuale. Potrivit acestor reglementări, elaborarea programelor de constituire, modernizare și pregătire a Armatei României se realizează pe baza Directivei de Planificare a Apărării.

Directiva de Planificare a Apărării este elaborată pe un orizont de timp de 6 ani și se revizuieste anual. Pe baza acesteia, Ministerul Apărării Naționale elaborează Programe majore, care cuprind totalitatea acțiunilor și a măsurilor concrete de desfășurare. De fapt, programele de constituire, modernizare și pregătire a armatei încorporează, potrivit dispozițiilor mai sus menționate, totalitatea acțiunilor și măsurilor concrete desfășurate pentru constituirea, modernizarea, înzestrarea, instruirea, întreținerea la pace și pregătirea pentru situații de criză și război a unităților militare, asigurarea condițiilor optime de viață pentru personal, asigurarea suportului logistic și rezervelor pentru mobilizare și război, crearea și întreținerea infrastructurii pentru acțiuni militare, participarea la acțiuni de cooperare internațională cu statele partenere sau aliate, precum și repartizarea resurselor pentru realizarea acestora.

¹⁰ Hotărârea Guvernului României nr. 677 din 17.08.2000, publicată în M.Of. 395/23.08.2000, p. 11.

Programele se elaborează pentru o perioadă de 6 ani și se revizuiesc anual. Elaborarea, coordonarea și monitorizarea Programelor majore intră în sarcina organelor de planificare din Ministerul Apărării Naționale, iar de execuția acestora răspund directorii de programe.¹¹

Pentru fiecare program major stabilit la nivelul Ministerului Apărării Naționale se numește de către ministrul apărării câte un director de program. În cadrul fiecărui program major se stabilesc obiective specifice ce vizează realizarea obiectivelor generale ale Armatei și se referă în principal la: structura de personal; structura de forțe; obiectivele forței; participarea în teatre de operații; nivelul de instruire, cooperare internațională; operativitate și nivel de achiziții echipamente majore și alte obiective specifice fiecărui program.

Caracterul integrat sau, în limbajul finanțelor publice „universalitatea” înseamnă că directorii de program beneficiază de autonomie pe toate titlurile de cheltuieli, eliminându-se astfel „centrele putere” care operau nesincronizat, anterior preluării sistemului existau planificări „decuplate” pentru personal, achiziții, infrastructură, operare și metenanță.

Principalul obiectiv al PPBES constă în integrarea eforturilor structurilor Ministerului Apărării Naționale pentru utilizarea resurselor disponibile într-un mod eficient în vederea realizării capabilităților militare planificate și care asigură nevoile de management la nivel național precum și elaborarea documentelor de planificare solicitate de NATO.

Sistemul militar a trecut prin transformări radicale, care au condus la schimbarea mentalității prin reînnoirea resursei umane și profesionalizarea luptătorului, renunțarea la serviciul militar obligatoriu, și introducerea serviciului pe baza de voluntariat, un mod dinamic de pregătire și dotare a trupelor cu cele mai performante tehnologii și adoptarea unei politici noi de planificare a apărării care să includă programele, acțiunile și măsurile luate de România în domeniul securității și apărării colective în virtutea tratatelor internaționale, a cooperării și a obligațiilor asumate față de statele partenere și aliate.

Modelul de planificare, programare și bugetare al armatei, preluat de la armatele aliate NATO, nu poate fi conceput și nu funcționează decât în baza principiilor care guvernează finanțele publice, cu respectarea etapelor consecutive ale procesului bugetar de elaborare, aprobare, executare, control și raportare ale bugetului, care se încheie cu aprobarea contului de execuție al acestuia.

Prin figura de mai jos vom încerca să realizăm schematic posibilitatea armonizării PPBS desfășurat la nivelul Armatei României cu procesul bugetar.

¹¹ *Idem.*

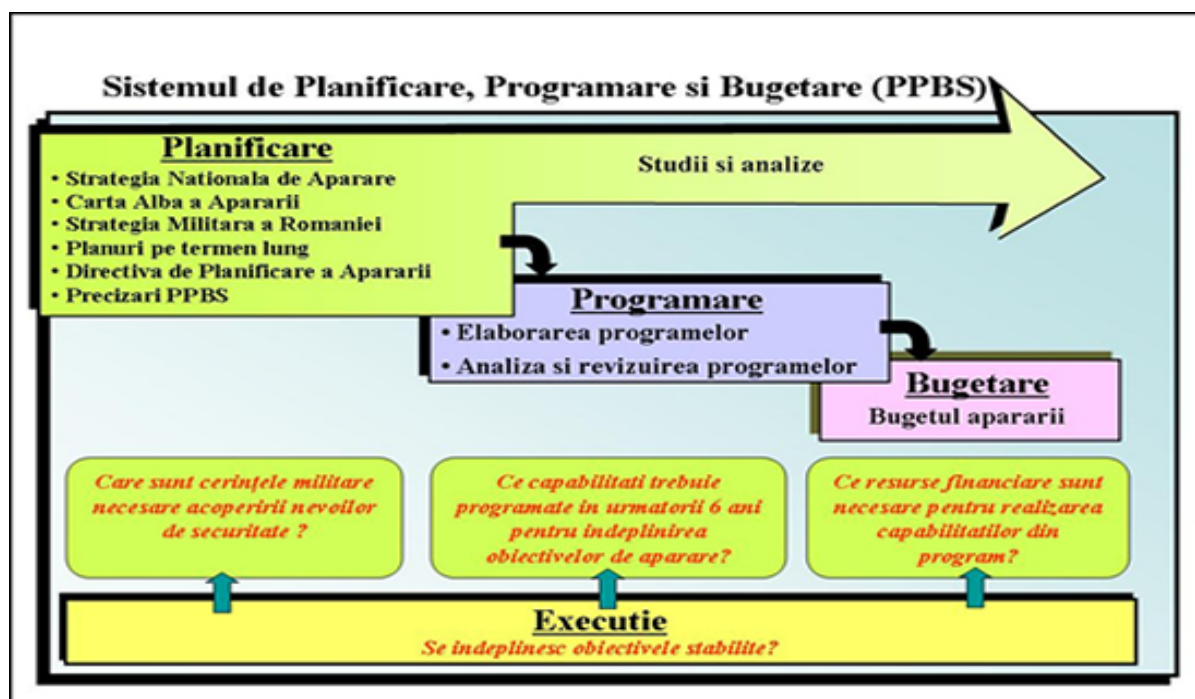

Fig. 2 PPBES aplicat în Armata României

Sursa: www.mapn.ro

PPBES, este doar o „unealtă” care oferă mijloacele necesare luării realiste a deciziilor, alocării resurselor în mod obiectiv și transparent, constituindu-se într-un instrument de planificare modern, util și eficient, dar a cărui implementare în organismul militar românesc a depins în mod decisiv de contribuția activă și de sprijinul acordat în acest sens de liderii militari de la cel mai înalt nivel și directorii de programe, care au la dispoziție, în acest moment, cvasitotalitatea pârghiilor necesare.

Utilizarea acestui mecanism de planificare în Armata României a facilitat trecerea graduală de la un concept strict teritorial al apărării la un concept care accentuează dimensiunea expediționară a acesteia, prin crearea de forțe și capacități militare moderne, gata de luptă, cu mobilitate ridicată, complet dislocabile și autosustenabile în condițiile absenței sprijinului națiunii gazdă, capabile să participe la gama întreagă de misiuni ale Alianței, așa cum este prevăzut și în sistemul NATO.

În afara documentelor elaborate și volumul mare de muncă au fost necesare consultări permanente cu celelalte structuri din MApN și cu Ministerul Finanțelor Publice (deosebit de dificil, în condițiile în care „viziunea” MFP asupra planificării se limitează la actualizarea cheltuielilor cu rata inflației și la distribuția uniformă, pe trimestre, a bugetului), dar și un istovitor proces de armonizare și concentrare a unor opțiuni și puncte de vedere nu de puține ori divergente.

INFORMAȚIA – FACTOR DE PUTERE ÎN CADRUL CONFLICTELOR MILITARE MODERNE

INFORMATION – THE KEY FACTOR IN MODERN MILITARY CONFLICTS

Mr. Mihai BĂLȚĂTESCU*
Statul Major General

Informația a fost din totdeauna unul dintre factorii decisivi care poate influența, fără îndoială, finalul unui conflict sau război. Informația oferă comandanților și statelor majore de la toate eșaloanele o cunoaștere mai bună a câmpului de luptă, a situației trupelor proprii și a amenințărilor inamicului. Exemplele ultimelor conflicte dintre NATO și Serbia (1999), Operația Iraqi Freedom (2003) și Federația Rusă – Georgia (2008), confirmă această realitate. Informația și tehnologia informației vor influența decisiv armatele viitorului și misiunile lor, de aceea cucerirea superiorității informaționale va deveni obiectivul principal în instruirea forțelor, planificarea și desfășurarea operațiilor.

Information has always been one of the decisive factors, which could influence beyond any doubt the outcome of a conflict. The information provides commanders and staffs at all levels with knowledge of the battlefield, the friendly situation, and the enemy threats. The examples of last NATO – Serb (1999), Operation Iraqi Freedom (2003) and Russian Federation – Georgia (2008) war confirm this reality. Information and information technology will influence in a profound way future military forces and their missions, so that the pursuit of information superiority will become a main goal in force training, planning and operations..

Cuvinte cheie: informație, factor de putere, procesul de comandă și control (C2), conflicte militare moderne.

Keywords: *information, key factor, command and control process(C2), modern military conflicts.*

Lordul George Robertson (secretar general al NATO între anii 1999 și 2004), spunea, în 2002, că „războaiele secolului XXI nu vor semăna unele cu altele”. Analiza conflictelor militare prin prisma factorilor de putere ce influențează decisiv rezultatul final, ne arată că nu există un scenariu unic, care să se repete în toate acțiunile militare.

* e-mail: mbaltatescu@yahoo.com

Conflictele militare moderne utilizează tehnologia informațională ca mijloc de realizare a unei economii de timp și de forțe. Revoluționarea sistemelor și tehnologiilor, din ultimele decenii, a generat apariția în ritm alert a noi aplicații folosite în zonele de conflict. Astfel, prin cucerirea acestor noi frontiere tehnologice, forțele armate au fost primele care au beneficiat de sprijinul oferit de acestea în desfășurarea operațiilor.

Forțele armate moderne utilizează, în prezent, informațiile atât în scop ofensiv, cât și defensiv, în scopul exploatării, alterării și distrugerii informațiilor și sistemelor informaționale inamice, protejându-și în același timp informațiile și sistemele proprii.

Principalii factori ce influențează conflictele armate moderne

Analizând desfășurarea ultimelor conflicte armate, am ajuns la concluzia că unii factori influențează lupta mai mult decât alții, printre care distingem:

a) *Armamentul și tehnica de luptă* constituie unul dintre factorii principali care influențează lupta. Pentru a putea desfășura operații, orice forță armată trebuie să aibă un anumit grad de înzestrare tehnică, care se exprimă în raportul cantitativ și calitativ. Armamentul și tehnica de luptă reprezintă mijlocul material cu care se poartă războiul, forța de distrugere necesară armatei pentru a-și putea atinge obiectivele stabilite. Din punct de vedere tehnic ea reprezintă în momentul actual o îmbinare a unor aspecte variate: instrumente fizice, forme de energie utilizate, sisteme de arme, armament colectiv și individual, efecte la țintă etc.;

b) *Omul* este un factor fundamental al luptei armate, care trebuie analizat, în integralitatea rolurilor sale, a ipostazelor sale sociale și militare. Omul determină în ultima instanță, soarta oricărui război;

c) *Strategia și doctrina* sunt necesare pentru punerea în valoare a noilor sisteme de armă. Acestea determină și modul de organizare a resursei umane și materiale în structuri adecvate, modulare și flexibile, capabile să utilizeze sistemele la întreaga lor valoare;

d) *Informația, tehnologia informației și comunicațiile* joacă un rol din ce în ce mai mare în viața noastră, în evoluția dinamico-istorică a societății umane, reprezentând, în fapt, cheia progresului contemporan. Informațiile corecte și sistemele moderne de comunicații și informatice oferă comandanților un suport tehnic solid pentru cunoașterea câmpului de luptă și a evoluției acțiunilor, contribuind decisiv la succesul acestora. Tehnologiile de vârf și informațiile, dublate de strategii militare și concepte doctrinare adecvate, liderii militari competenți, personalul profesionalizat, instruirea și operativitatea înaltă a forțelor, înseamnă în fapt putere militară reală.

Informația – factor cheie în obținerea succesului în luptă

Reprezintă informația cu adevărat un factor de putere, crucial, în desfășurarea acțiunilor umane în general? Iată o întrebare la care pot să răspundă atât specialiștii sau nespecialiștii, din domeniul militar sau civil, deoarece informația are un rol bine definit în funcționarea oricărui sistem sau structură. Există două curente de gândire, care, fie pun informația la baza acțiunii umane, fie cred că acțiunea umană utilizează informația în vederea obținerii progresului și performanței. Ambele curente par să aibă dreptate, dacă luăm în considerare informația, ca parte integrantă a unui proces complex și continuu, având o stare de fapt (informații stocate și analizate), un permanent suport informațional și utilizare permanentă, cât și colectare planificată și liberă, conform nevoilor structurii.

Activitatea de conducere, interpretată ca acțiune umană, prin care se realizează funcțiile deciziei – previziunea, planificarea, organizarea, comanda, coordonarea, cooperarea și controlul – are la bază o cunoaștere cât mai completă a situației generale în care sistemul operează. O decizie corectă nu poate fi luată decât pe baza unor informații precise, oportune și complete.

Din cele mai vechi timpuri, informațiile au contribuit decisiv la deznodământul celor mai multe lupte și bătălii. Se spune că proorocii, cu ajutorul cărora Dumnezeu trasa instrucțiuni pământenilor, au fost primii care au folosit informația în diverse scopuri. După cum scrie în Biblie, capitolul 13, proorocului Moise i se poruncește astfel: „Trimite oameni ca să iscodească Țara Canaanului, pe care eu voi da-o fiilor lui Israil, să trimiți câte un om din fiecare seminție, dar toți să fie dintre voievozi!”. Începând din perioada medievală și terminând în cea modernă, rolul informației în cadrul acțiunilor militare a crescut permanent. În Războiul de Șase Zile (5-10 iunie 1967) dintre Israel și statele arabe, război câștigat de statul evreu, în special datorită informațiilor oferite de către serviciile specializate, informațiile procesate au fost diseminate până la nivelul tactic (comandanți de companie), astfel încât la acest nivel se cunoștea totul atât despre comandanții inamici, cât și despre subunitățile pe care aceștia le comandau, cu care urmau să se confrunte la un moment dat.¹

Una dintre condițiile esențiale în obținerea succesului în cadrul conflictelor militare moderne o constituie cunoașterea situației inamicului, acest fapt oferindu-le factorilor de decizie informațiile critice necesare, care conferă mai multă libertate în planificarea acțiunilor, mai multă îndrăzneală în concepție, permițându-le totodată să ia decizia adecvată în raport cu circumstanțele operațiilor. Informația este colectată și analizată într-un mod integrator, fiind pusă în relație cu alte și date fapte logice, apoi introdusă într-un

¹ Stan Petrescu, *Informațiile, a patra armă*, Editura Militară, București, 1999, pp. 28-179.

sistem informațional, pe fluxul căruia i se apreciază valoarea și oportunitatea, caracteristici direct proporționale cu viteza transmiterii datelor în sistemul informațional, de la eșalonul strategic la cel tactic și invers.

Riscurile și amenințările actuale se caracterizează prin impredictibilitate și asimetrie. Pentru combaterea acestora, forțele armate, aflate pe teritoriul național sau dislocate în afara lui, au nevoie, la nivelul tuturor eșaloanelor (tactic, operativ și strategic) de informații sigure, care să conducă la o bună planificare a acțiunilor viitoare. În prezent, „capacitatea de a înțelege folosirea informației ca armă combativă în război și modul cum afectează ea desfășurarea politicii militare și externe devine o calitate”.² De aceea, informația constituie un important factor de putere, putând fi tratată în mod diferențiat de la stat la stat, de la forță armată la forță armată, devenind factor amplificator de putere sau factor compensator de putere.

Acțiunile militare moderne nu pot exista fără informație și procesele ce o însoțesc, respectiv culegerea, prelucrarea și diseminarea acesteia. În acest context, analiștii militari atrag atenția asupra a două pericole: lipsa de informații și sufocarea informațională. „Ceața războiului” nu poate fi ridicată decât cu ajutorul unor informații suficiente, precise și oportune. Lipsa de informații duce la nefundamentarea științifică a deciziilor. Pe de altă parte, cu cât sistemele militare sunt mai mari, cu atât acestea au nevoie de mai multă informație pentru a funcționa optim, evitându-se totodată sufocarea informațională (suprasaturare cu informații inutile), însoțită de blocaje de flux, repartiție neierarhizată, neesențializare și neprelucrare de sinteză, ca factori de influențare negativă a procesului de comandă și control.³

Influența dezvoltării tehnologiei informației și comunicațiilor asupra procesului de comandă și control

Pentru a scoate în evidență importanța vitală a informației în luptă, vom folosi exemple din ultimele conflicte militare.

Astfel, în cadrul acțiunilor militare lansate de NATO împotriva Iugoslaviei (operația *Allied Force*), în 24 martie 1999, aliații au folosit sisteme moderne, de tip C4ISR, pentru culegerea, prelucrarea și diseminarea informațiilor. Acestea s-au dovedit extrem de importante, datorită desfășurării aproape în totalitate, în spațiul aerian, a acțiunilor de luptă.

² Conf.univ.dr. Ion Roceanu, *Fundamente ale sistemelor C4I*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p.328.

³ Gl.bg.(r) prof.univ.cons.dr.ing. Constantin Alexandrescu, *Amenințări informaționale asupra sistemelor de comandă și control în acțiunile militare moderne* – comunicare la Sesiunea de comunicări științifice – februarie 2007, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 116.

De-a lungul celor 78 de zile de operații aeriene, avioanele NATO au efectuat aproximativ 38.000 de ieșiri, cu îndeplinirea a 23.000 de misiuni de lovire împotriva a 7600 de ținte, dintre care 3.400 au fost ținte mobile.⁴ Aproximativ 35% din muniția utilizată la bombardamente a fost muniție dirijată, de înaltă precizie. O mare importanță au acordat planificatorii operației, folosirii mijloacelor de atac electronic (avioane de tipul EF-111A, EA-6B și F-4G SEAD, U-2, E3A-AWACS, JSTAR, UAV), în scopul neutralizării sistemelor de radiolocație și de comunicații sârbești.

Referitor la acest conflict, un grup de jurnaliști și analiști militari au publicat, în ziarul *New York Times*, un raport în șase părți, în care susțin că războiul dintre NATO și Iugoslavia a fost practic începutul perioadei conflictelor militare de generația a IV-a.⁵ În acest raport sunt analizate acțiunile de luptă ale NATO, în special bombardamentele aeriene și folosirea de armament neletal (folosit pentru paralizarea alimentării cu energie electrică, prin lansarea unor fibre cu conținut de carbon în zona centrelor electrice și nodurilor de distribuție, conducând la scurtcircuitarea instalațiilor). Mai mult de atât, autorii susțin că, pe câmpul de luptă s-au confruntat două tipuri de strategii, respectiv o „strategie balcanică de tip Sun Tzu” adoptată de sârbi și o „strategie vestică de tip Clausewitz” folosită de NATO.

În viziunea secretarului Apărării, William S. Cohen, operația a scos în evidență importanța informației, combinată cu supravegherea și recunoașterea, iar mijloacele tehnice care au făcut posibilă atingerea obiectivelor cu o precizie neimaginată în urmă cu 20 de ani, au fost relativ puține, dar informațiile furnizate de ele au fost cruciale pentru îndeplinirea misiunilor.⁶

Pe lângă succesele obținute de forțele aliate, care au condus la atingerea obiectivului strategic urmărit, respectiv forțarea regimului Milosevic pentru retragerea trupelor din regiunea Kosovo și semnarea unui acord de pace (10 iunie 1999), au ieșit în evidență și lacunele folosirii tehnologiei de ultimă generație, în special ale mijloacelor de colectare, analiză și transmiterii de informații. Astfel, datorită faptului că informațiile din teren s-au bazat în mare parte doar pe mijloace electronice, la finalul conflictului s-a constatat că, deși a fost folosită o mare cantitate de muniție inteligentă (aprox. 3.000 de lovituri), o mare parte din aceasta (500) a fost lansată spre ținte false

⁴ Anthony Cordesman, *The Lessons and Non-Lessons of the Air and Missile War in Kosovo* (Washington, DC: Center for Strategic and International Studies, July 1999).

⁵ John Kifner (Parts I-V), Michael Gordon, Thom Shanker (Part VI), *Horror by design: The Ravaging of Kosovo (A Special Report in 6 Parts)*, *New York Times*, <http://www.nytimes.com/> May 29, 1999.

⁶ Prepared Statement of the Honorable William S. Cohen to the Senate Armed Services Committee Hearing on Operations in Kosovo, July 20, 1999, p.5, <http://armed-services.senate.gov/statemnt/1999/990720wc.pdf>.

(machete), în final obținându-se distrugerea a doar 50 de tancuri.⁷ Un alt eșec răsunător, cu impact major în mass-media, a fost lovirea ambasadei Chinei, în Belgrad, din cauza unei erori în baza de date, locația fiind introdusă din greșeală în lista obiectivelor ce trebuiau lovite. Pe de altă parte, ajutorul în informații, oferit de Federația Rusă, Iugoslaviei, inclusiv cu imagini satelitare, a contribuit și el la diminuarea efectelor loviturilor aliate asupra forțelor armate sârbești.

Pe ansamblu, NATO și-a îndeplinit obiectivul strategic, iar lecțiile învățate, în urma acestui conflict au contribuit în mod determinant la modelarea acțiunilor militare viitoare pentru Alianță.

Operația „Iraqi Freedom” a fost abordată de forțele americane prin prisma noilor concepte stabilite prin documentele programatice JV 2010 (Joint Vision 2010) și JV 2020 (Joint Vision 2020). Ele reprezintă cadrul conceptual, care stabilește modul posibil de acțiune pentru Statele Unite, în ceea ce privește conflictele armate ale începutului de secol XXI. Aceste documente identifică patru tendințe tehnologice: capacitatea de lovire cu precizie cu rază lungă de acțiune; posibilitatea producerii unor arme, cu un grad variabil de distrugere al obiectivului; producerea de tehnică de luptă „invizibilă” (*stealth*) și de mascare a acțiunilor trupelor proprii și aliate; folosirea sistemelor informaționale și a sistemelor integrate.⁸ Astfel, pe timpul acțiunilor militare din Irak, SUA și aliații săi au reușit cu adevărat să domine spațiul de luptă, obținând chiar o dominanță informațională.

Spre deosebire de conflictul din 1999, din Iugoslavia, americanii și-au concentrat acțiunile atât împotriva forțelor armate irakiene, cât și împotriva puterii politico-militare a statului, în dorința de a diminua cât mai mult pierderile proprii. Această abordare a fost determinată de faptul că, după o perioadă de acțiuni aeriene, acțiunile militare s-au materializat printr-o invazie terestră.

Concret, Agenția de Informații pentru Apărare (DIA), împreună cu Direcția de Informații Militare (J2/USTCENTCOM) au format împreună 13 module de informații, care au oferit sprijin informativ pe tot parcursul desfășurării operației. Cel mai cunoscut produs informativ al structurilor de informații susmenționate a fost, fără îndoială, „pachetul de cărți” cu cele mai căutate 55 de personalități politico-militare irakiene. Această selecție a celor 55 a fost făcută din peste 3.000 de persoane, iar ca impactul mediatic să fie mai mare, fotografiile lor au fost imprimate pe cărți de joc, acestea alcătuind un pachet, care a fost distribuit în tot teatrul de operații.⁹

⁷ Joseph Fitchett, *NATO Lowers its Tally of Tank Hits in Kosovo*, International Herald Tribune, 17 September 1999, p. 5.

⁸ ***, *Joint Vision 2010*, <http://www.dtic.mil/jv2010/jvpub>, ***, *Joint Vision 2020*, Americas Military: Preparing for Tomorrow, USA, GPO, Washington, D.C., June 2000.

⁹ *Central Intelligence Agency*, (CIA), *Support to Operation Iraqi Freedom*, https://www.cia.gov/library/reports/archived-reports-1/Ann_Rpt_2003/iraq.html.

În această operație, Statele Unite au utilizat în mod eficient armamentul și tehnica modernă, împreună cu sistemele C4ISR. Astfel, un colonel din Corpul Infanteriei Marine spunea că o parte dintre tancurile unității comandate de el au făcut față focului inamic, datorită blindajului performant și sistemelor de comunicații moderne, devenind apoi adevărate „bestii pe câmpul de luptă”, care au cauzat adevărate coșmaruri trupelor irakiene.¹⁰ Pe de altă parte, colonelul Dobbins, comandantul Grupului 392 Expediționar Aerian afirma că „informația furnizată de sistemul de sateliți GPS a oferit comandanților o imagine unică și precisă”¹¹, ceea ce a condus la o planificare detaliată și sincronizată a acțiunilor de luptă.

Pentru sprijinul cu informații s-au folosit aproximativ 80 de aparate dintre cele peste 1.800 de avioane folosite în întreaga operație.¹² Avioanele folosite pentru misiuni de tip ISR au fost, în mare parte, aceleași ca cele folosite în 1999, în Iugoslavia (RQ-1 Predator, RQ-4 Global Hawk UAVs, EP-3, P-3C “Orion”, U-2, E-8C Joint Surveillance Target, Radar System (JSTARS), “Rivet Joint” etc.), fiind remarcată o mai intensă folosire a aparatelor de tip UAV la nivel tactic.

În urma desfășurării operației, ca și în Iugoslavia, lecțiile învățate au condus la îmbunătățiri ale sistemelor C4ISR și ale manualelor de luptă. O cerință comună, identificată de toți comandanții de la toate nivelurile, o reprezintă creșterea de bandă alocată fiecărei structuri în parte. Deși, pe timpul conflictului aceasta a fost crescută cu 596%, de la 113 Mb la 783 Mb, s-a constatat că, datorită fuxului de informații crescut, banda alocată nu mai face față solicitărilor din ce în ce mai crescute. Restricțiile de bandă ale capacităților de comunicații au avut drept efect limitarea numărului de ținte, care erau repartizate simultan pentru lovire.¹³ O altă problemă întâmpinată în cursul acțiunilor de luptă a constituit-o, chiar și la nivelul Statelor Unite, interoperabilitatea parțială a tehnicii din dotarea forțelor terestre, aeriene și navale.

Cu toate deficiențele constatate, pașii făcuți în domeniu sunt uriași, dacă luăm ca reper conflictul din Golf din 1991. Practic, în 2003, sistemele C4ISR au constituit cheia succesului acțiunilor militare ale Coaliției.

¹⁰ Marine Corps Colonel and First Sergeant, Task Force Tarawa, April 2003, <http://www.urbanoperations.com/ifaar2.html>.

¹¹ *Janes' Defence Weekly*, 30.04.2003, “What Went Right?”; “Operation Iraqi Freedom, 1st Marine Division, Lessons Learned, 28 May 2003”.

¹² Carl M. Bradley, Lieutenant Commander, USN, *Intelligence, Surveillance and Reconnaissance in support of Operation Iraqi Freedom: Challenges for rapid manoeuvres and joint C4ISR integration and interoperability*, <http://www.fas.org/irp/eprint/bradley.pdf>.

¹³ Staff Sgt. Jason L. Haag, OIF Veterans Discuss Lessons, Air Force Print News, 31 July 2003, <http://www.af.mil/news/story.asp?storyID=123005347>.

Colectarea, analizarea și diseminarea rapidă a informațiilor la toate eșaloanele, bazate pe fluxuri informaționale crescute, au condus la creșterea ritmului acțiunilor de luptă, bazate pe manevre rapide și decisive.

Ultimul conflict la care vom face referire, este și cel mai recent, respectiv cel dintre Federația Rusă și Georgia (08 – 14 august 2008), un conflict militar de 5 zile, cu numeroase lecții învățate atât pentru Rusia, cât și pentru Georgia și aliații săi occidentali.

Putem afirma că acest război limitat a fost pentru forțele armate ruse un punct de cotitură, cu implicații asupra viitorului întregii Federații Ruse. În următorii ani, armata Rusiei, împreună cu toată industria de apărare națională, vor face pasul de la războiul generalizat, pe scară largă, la războiul modern, incluzând conflictele asimetrice.

Deși a reușit dislocarea a aproximativ 20.000 de militari în câteva zile, conducerea forțelor rusești a întâmpinat serioase probleme în asigurarea comenzii – controlului. Inclusiv specialiștii militari ruși au recunoscut că Rusia se află mult în urma NATO, în ceea ce privește C4ISR și că se impune o modernizare rapidă atât tehnologică, cât și doctrinară.¹⁴

Obiectivul final al forțelor rusești a fost preluarea controlului total asupra Abhaziei și a Osetiei de Sud. Deși georgienii au atacat primii, ei nu au putut realiza surprinderea, datorită avantajului informațional deținut de armata rusă. Informațiile folosite de Rusia au fost obținute atât prin mijloace tehnologice, cât și cu ajutorul serviciilor de informații specializate. Loviturile armatei ruse s-au concentrat asupra infrastructurii și forțelor armate georgiene, evitând însă conducerea politico-militară a țării. Nu este clar de ce au procedat în acest mod, dar se pare că rușii au mizat pe o răsturnare a regimului Saakashvili de către forțele de opoziție georgiene.

Datorită investițiilor masive în echipament militar, Georgia a avut în dotare avioane de tip UAV, echipamente de vedere pe timp de noapte, sisteme antiaeriene moderne, dar, fie acestea nu au fost suficiente pentru a influența cursul acțiunilor, fie militarii georgieni nu au fost instruiți îndeajuns pentru a le putea exploata la maxim.¹⁵

De cealaltă parte, forțele ruse nu au avut în dotare aparate de tip UAV, folosind pentru cercetare, în câmp tactic, chiar avioane Tupolev Tu-22M3 (bombardier strategic cu rază lungă de acțiune)¹⁶. Comunicațiile între

¹⁴ Kiselev, Valerii A., *Dstantsionnoe protivoborstvo, [Război la mare distanță]*, Voennaia mysl, 2008, pp. 77-84.

¹⁵ *US trainers say Georgian troops weren't ready*, Associated Press, International Herald Tribune, 19 August 2008, <http://www.ihl.com/articles/ap/2008/08/19/europe/EU-Georgia-Military-Tested.php>.

¹⁶ Russian Army's weaknesses exposed during war in Georgia, <http://en.rian.ru/analysis/20080909/116657490.html>.

eșaloanele ierarhice nu au funcționat în parametri normali (la nivel tactic folosindu-se în unele cazuri telefoane mobile cu transmisie pe satelit, cu destinație civilă), existând serioase probleme de comunicație între categoriile de forțe, în special între forțele terestre și cele aeriene, la nivel tactic. De altfel, 3 dintre cele 7 aparate de zbor pierdute de aviația rusă au fost doborâte de către apărarea antiaeriană proprie.¹⁷ Spre deosebire de militarii georgieni, militarii ruși au fost profesioniști, mai bine instruiți și disciplinați, ceea ce ne demonstrează că armata rusă a luat în serios lecțiile învățate în urma războiului din Cecenia.

Putem concluziona că deși războiul de 5 zile dintre Georgia și Rusia nu a purtat amprenta conflictelor dominate de tehnologia de ultimă oră, el a scos în evidență compensarea dezavantajului tehnologic prin forță militară masivă. Folosirea forței masive este eficientă doar când adversarul are o armată mică, cum a fost cazul Georgiei. Altfel vor sta lucrurile când se vor confrunta două state cu puteri militare apropiate. Oricum acest conflict va însemna, după cum am mai afirmat, un punct de cotitură pentru ambele state.

Concluzii

Putem afirma cu certitudine că informația deține un rol extrem de important în desfășurarea conflictelor moderne, iar cele mai bune rezultate în luptă vor fi obținute de acei comandanți care vor dispune de informații complete, reale și oportune cu privire la cauzele care generează producerea fenomenelor asupra cărora vor trebui să ia decizia, pe baza misiunii primite sau deduse.

Conflictele militare ale viitorului se vor baza din ce în ce mai mult pe informație. De aceea, după toate probabilitățile, ele vor depăși sfera strict militară, a spațiilor strict delimitate ale teatrelor de operații și vor deveni din ce în ce mai mult o confruntare de capacități, de strategii și de informații.

În condițiile câmpului de luptă modern, când majoritatea sistemelor de arme sunt bazate pe sisteme electronice sofisticate, rolul informației și tehnologiei informației devine primordial în asigurarea succesului și putem spune că, cine se va folosi de acestea, într-un eventual conflict, are șanse mari de a ieși învingător, iar cine nu le va folosi va fi cu siguranță învins.

¹⁷ Russia shot down its own planes, BBC News. 2009-07-09, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8142999.stm>.

CONSIDERAȚII PRIVIND OPERAȚIILE INFORMAȚIONALE ÎN CONFLICTELE MILITARE MODERNE

GENERAL CONSIDERATIONS REGARDING INFORMATIONAL OPERATIONS IN MODERN MILITARY CONFLICTS

Mr. Mihai BĂLȚĂTESCU*
Statul Major General

Transformarea generală într-o lume bazată pe comunicații și informații ne conduce în domeniul militar spre operațiile informaționale, care devin mai importante ca niciodată. Operațiile informaționale devin o funcție esențială a puterii militare, care poate influența liderii politico-militari și populațiile și pune capăt conflictelor. Efectele operațiilor informaționale afectează atât caracterul sau gândirea adversarului, cât și întregul proces de luare a deciziei. Influența operațiilor informaționale asupra forțelor armate moderne este subliniată în doctrinele și manualele de specialitate și a fost scoasă în evidență de comandanții de la toate eșaloanele în ultimii ani.

The general transformation into a world based on communication and information, leads in the military domain to Information Operations (IO) which have become more important than ever. In concert with diplomatic, economic, and other information activities, IO becomes an essential function of military power that can influence military – political leaders and populations to resolve conflicts. Information operations effects should change behaviors and thoughts or affect in the adversary's decision cycle. The influence of information operations to today's warfighter is regularly highlighted in military doctrine and has been stressed by commanders at all levels for the past few years.

Cuvinte cheie: informație, operații informaționale (IO, INFOOPS), război informațional (IW), proces de luare a deciziei.

Keywords: information, informational operations (IO, INFOOPS), informational warfare(IW), decision cycle.

Factorii de decizie din toate timpurile au avut nevoie de o cunoaștere cât mai completă și corectă despre inamic, iar informația a reprezentat, în majoritatea cazurilor, baza de fundamentare pentru luarea deciziilor. Campaniile informaționale, operațiile informaționale, agresiunile

* e-mail: mbaltatescu@yahoo.com

informaționale etc. reprezintă răspunsul militar la crizele și conflictele specifice erei informaționale.

În Doctrina pentru Operații Întrunite ale Forțelor Armate Americane (JP-1), operațiile informaționale (IO) sunt definite ca fiind atacuri asupra informațiilor și sistemelor informaționale ale inamicului, în paralel cu măsuri de protejare ale sistemelor și informațiilor proprii.¹ La nivelul forțelor terestre, americanii definesc operațiile informaționale ca fiind operații permanente în cadrul mediului informațional, care dau posibilitatea, întăresc și protejează abilitatea forței de a culege, procesa și utiliza informația pentru a obține avantaj față de toate categoriile de operații militare.²

NATO a adoptat, în 1999, MC – 422, Directiva Comitetului Militar pentru Operații Informaționale. Aceasta definește operațiile informaționale (INFO OPS) ca fiind un set de măsuri coordonate, care vin în sprijinul tuturor acțiunilor Alianței și care își propun să influențeze întreg procesul de luare a deciziei al adversarului, prin atacuri asupra informației și sistemelor informaționale, în același timp cu luarea măsurilor de protecție pentru sistemele proprii.³ MC – 422 a fost urmată de o nouă ediție, respectiv MC422/1, în 2002, care delimitează termenul de „Military INFO OPS” (operații informaționale militare), față de Strategiile Informaționale ale NATO, dominate de diplomatie și politică și care scoate în evidență efortul continuu, ca o caracteristică principală a operațiilor informaționale.

În 2005, a fost aprobată Doctrina NATO pentru Operații Informaționale – AJP 3.10., care reprezintă documentul de bază pentru toate țările membre ale Alianței și care integrează documentele precedente, extinzând totodată spectrul operațiilor informaționale militare la gama de operații în sprijinul păcii (PSO).

În Armata României, operațiile informaționale sunt definite ca fiind „acțiuni sincronizate și coordonate, planificate și desfășurate în vederea obținerii efectelor dorite asupra voinței, puterii de înțelegere și capacității/mijloacelor adversarului, potențialului adversar sau altor entități aprobate de Autoritatea Națională de Comandă, în sprijinul îndeplinirii obiectivelor comandantului, prin afectarea informațiilor și proceselor bazate pe informații ale acestora, concomitent atât cu valorificarea propriilor informații, cât și cu protecția și întărirea propriilor sisteme bazate pe

¹ *Joint Pub 1*, Joint Warfare of the Armed Forces of the United States, Washington, 2007, p.I-9, http://www.dtic.mil/doctrine/jel/new_pubs/jp1.pdf.

² *Field Manual (FM) 3-13: Information Operations: Doctrine, Tactics, Techniques, and Procedures*, 28th November 2003, <http://www.iwar.org.uk/iwar/resources/doctrine/fm-3-13.pdf>.

³ Information Operations (INFO OPS)
http://www.cdef.terre.defense.gouv.fr/publications/Objdoc/objdoc40/article_us/art11.pdf.

informații”⁴. În sensul prezentei definiții, prin „alte entități” se înțeleg trupele proprii sau aliate, precum și părțile indecise sau neutre implicate în starea conflictuală pentru care este planificată operația militară. Operațiile informaționale nu reprezintă a capacitate de luptă propriu-zisă, ci constituie un instrument integrator de coordonare și sincronizare continuă a capacităților disponibile în sistemul informațional din Armata României în timp de pace, în situații de criză sau în timp de război.

Cea mai completă definiție dată operațiilor informaționale se regăsește în JP 3–13, Doctrina pentru Operații Informaționale Întrunite ale Forțelor Armate Americane. Astfel, ele sunt definite ca fiind un element integrator pentru războiul electronic (EW), operațiile în rețea (CNO), operațiile psihologice (PSYOPS), operațiile de înșelare (MILDEC) și operațiile de securitate informațională (OPSEC), în contextul folosirii capabilităților specifice cu scopul de a influența, perturba sau corupe procesul de luare a deciziei al adversarului, în paralel cu măsuri de protejare ale procesului de luare a deciziei propriu.⁵

Operațiile informaționale au efect direct asupra *domeniului informațional*. Acesta se compune din resursa umană (factori de decizie), sistemele (calculatoare și rețele) și procesele care integrează primele două elemente (tactici, tehnici și proceduri). Atingerea obiectivelor din domeniul informațional propriu și advers se realizează prin folosirea capabilităților specifice aflate la dispoziția comandantului forței întrunite.

Organizarea și planificarea unei operații informaționale presupun o întreagă paletă de activități și acțiuni sincronizate cu obiective și efecte bine determinate și calculate. Ca orice operație militară este caracterizată de scop, amploare, resurse, durată, mijloace folosite etc. Concret, pentru atingerea obiectivelor specifice se pot folosi loviturile fizice, precum și aplicații ale războiului de comandă și control (C2W), războiului electronic (EW), operațiilor în rețea (CNO), operațiilor psihologice (PSYOPS), operațiilor de înșelare (MILDEC) și operațiilor de securitate informațională (OPSEC). De asemenea se pot integra, în sprijinul acțiunilor principale, informarea și relațiile publice (PR) și cooperarea civili-militari (CIMIC).

Operațiile informaționale presupun trei tipuri principale de activități, între care nu există o delimitare clară, fiecare având impact asupra celorlalte: activități de influențare; activități îndreptate împotriva conducerii și capacităților de comandă; activități de protecție informațională.⁶

⁴ ***, *Doctrina operațiilor informaționale SMG/FOP – 3.15*, București, 2006.

⁵ Joint Publication 3-13, Information Operations, 2006,
http://ftp.fas.org/irp/doddir/dod/jp3_13.pdf.

⁶ ***, *Doctrina operațiilor informaționale SMG/FOP – 3.15*, București, 2006.

Activitățile de influențare sunt acele activități al căror scop principal este influențarea voinței țințelor aprobate, prin transmiterea, conform unor teme stabilite, de mesaje verbale și nonverbale capabile să sprijine cursul acțiunilor proprii, să afecteze în mod negativ pe cel al adversarului declarat sau potențial și să încurajeze atitudini favorabile din partea celor neutri.

Activitățile îndreptate împotriva conducerii și capacităților de comandă se desfășoară în scopul afectării fluxului de informații al factorilor de decizie, concentrându-se pe subminarea posibilităților adversarului de a lua decizii, de a le transmite sau de a le pune în practică.

Activitățile de protecție informațională se desfășoară în scopul protejării informațiilor critice pentru succesul acțiunilor proprii. Ele includ activități realizabile prin metode pasive referitoare la propriile echipamente, proceduri și personal, denumite generic securitatea operației – OPSEC și securitatea informațiilor în format electronic – INFOSEC, precum și prin metode active îndreptate împotriva sistemelor C4ISR ale adversarului.

Capacitatea reprezintă posibilitatea, însușirea morală și intelectuală a cuiva de a realiza ceva într-un anumit domeniu dispunând și de mijloacele necesare.

Puterea de înțelegere este definită ca fiind deținerea unui nivel suficient de cunoștințe care să permită obținerea unor concluzii despre posibilele consecințe ale situației, cât și o suficientă cunoaștere a situației pentru a prezice viitoarele modele.

Percepția reprezintă procesul psihic prin care obiectele și fenomenele din lumea obiectivă care acționează asupra organelor de simț sunt reflectate în totalitatea însușirilor lor ca un întreg unitar, imaginea rezultată în urma acestei reflectări.

Moralul reprezintă starea complexă trăită de către individ sau grup, cu multiple condiționări psihosociale, ce influențează comportamentul militarilor atât în timp de pace, cât și în timp de război.

Comportamentul este definit ca fiind ansamblul reacțiilor adaptive, obiectiv-observabile ale unei persoane ca răspuns la stimulii din ambianță.

Atitudinea reprezintă sistemul coerent de judecăți, emoții și tendințe acționale care îl predispun pe individ să se comporte într-un anumit fel pentru îndeplinirea unui anumit obiectiv propriu.

Mesajul este definit ca fiind conținutul informațional transportat de la sursă (emițător) la destinatar (receptor) în legătură cu anumite obiecte de referință, comune pentru cei doi poli ai comunicării.

Informația se poate prezenta sub trei ipostaze: informația ca dată reprezintă un element cheie al sistemelor de luptă, comunicații și informații militare; informația transformată în cunoaștere și înțelegere este un element

cheie al procesului de comandă și luare a deciziei; din punct de vedere mediativ, informația influențează percepții și atitudini și cristalizează credințe.

Ținta este orice zonă de dispunere a grupurilor umane, sistem, structură, obiect, persoană, grup, organizație, percepție, proces de gândire, mentalitate, comportament, atitudine sau conduită care devin obiectul analizei și acțiunii operațiilor militare, inclusiv a celor informaționale și care pot fi afectate prin mijloace cinetice sau noncinetice.

Audiența țintă poate fi compusă din persoane sau grupuri umane, selectate și aprobate, reprezentate de subunități/unități sau structuri de comandă și/sau populație civilă situată în zona acțiunilor militare, asupra căreia se desfășoară acțiuni specifice operațiilor psihologice.

Operațiile informaționale pot fi atât defensive, cât și ofensive. Cele defensive integrează și coordonează strategia și doctrina, procedurile, acțiunile, resursa umană și tehnologia în scopul protejării și apărării informațiilor și sistemelor informaționale proprii. Principalele elemente ale unei *operații informaționale defensive* sunt: *siguranța informațională* (proceduri de securitate a echipamentelor, control acces etc.), *securitatea informațională* (procesul de alegere și executare a măsurilor care să reducă vulnerabilitățile în fața acțiunilor inamicului), *securitatea operațiilor* (protecția sistemelor informaționale proprii împotriva accesului neautorizat, modificării informațiilor etc.), *contrainducerea în eroare* (eliminarea, neutralizarea sau diminuarea efectelor generate de acțiunile de inducere în eroare ale inamicului sau prin exploatarea efectelor generate de acestea), *contrapropaganda* (demascarea încercărilor inamicului de a desfășura acțiuni de propagandă), *acțiunile de contrainformații* (furnizarea de informații, desfășurarea de activități care să protejeze informațiile proprii împotriva spionajului sau acțiunilor teroriste), *războiul electronic* (avertizare prin descoperirea, identificarea și localizarea surselor de energie electromagnetică inamice), *informarea și relațiile publice* (difuzarea de informații, în scopul contracarării acțiunilor de inducere în eroare și de propagandă ale inamicului) și *securitatea fizică* (asigurarea unui grad de protecție fizică a infrastructurii informaționale și a unor capacități de reacție în cazul detectării atacurilor).⁷

Operațiile informaționale defensive se concentrează pe protecția propriei informații, a proceselor care se bazează pe informație, a sistemelor de comandă-control și a celor de comunicații și informatică. Protecția trebuie să fie adaptată pentru orice tip de adversar, să fie fiabilă în orice situație (la pace, criză, război) și vizează patru componente: protecția infrastructurii informaționale, descoperirea atacurilor, restaurarea funcțiilor vitale și reacția

⁷ *** Program de cercetare-dezvoltare „Tendințe privind evoluția proiectării grupării de forțe cu rol operativ”, Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 28.

la atacuri. Pentru realizarea unei protecții eficiente, aceste componente trebuie să lucreze în sistem integrat.

Operațiile informaționale ofensive integrează capacitățile și activităților proprii, sprijinite de activitatea serviciilor de informații (*intelligence*), cu scopul de a influența factorii de decizie inamici și de a promova propriile obiective specifice. Principalele elemente ale unei operații informaționale ofensive sunt: *operațiile psihologice* (transmiterea anumitor informații în scopul influențării deciziilor inamicului), *inducerea în eroare* (afectarea proceselor și sistemelor inamicului de culegere, procesare și diseminare a informațiilor), *atacul electronic* (degradarea, neutralizarea sau distrugerea capacităților de luptă ale inamicului prin folosirea energiei electromagnetice), *loviturile fizice* (folosirea mijloacelor de lovire fizică asupra Țintelor informaționale inamice) și *cooperarea civili-militari* (dezvoltarea de relații între forțele proprii și autoritățile civile, instituțiile și populația locală din zonele neutre sau inamice unde sunt dislocate forțele). Scopul de bază al acestui tip de operații este de a influența cunoștințele și credințele factorilor de decizie, pentru a le reduce voința și abilitatea de a decide, afectând astfel întregul proces decizional.

Capacitățile ofensive ale operațiilor informaționale se concentrează pe informație, pe procesele care se bazează pe informație, pe sistemele de comandă-control și pe cele de comunicații și informatică. Tocmai de aceea este necesară proiectarea lor la nivelul tehnologic specific structurilor implicate și la caracteristicile particulare ale conflictului.

Țintele vizate de operații informaționale ofensive sunt: a) lideri politici, militari, sociali sau culturali; b) infrastructuri militare, de comunicații, de informații militare sau de logistică; c) infrastructuri civile financiare, de telecomunicații, de transport, de energie sau de producție; d) arme și sisteme de armament (avioane, nave, grupări de artilerie, sisteme de cercetare și lovire de înaltă precizie sau sisteme de apărare antiaeriană).

Atât operațiile informaționale ofensive, cât și cele defensive au o serie de elemente în comun, așa cum este războiul electronic, altele sunt contrarii, așa cum sunt securitatea fizică (pentru latura defensivă) și loviturile fizice (pentru latura ofensivă) sau altele sunt complementare (contrainducerea în eroare cu inducerea în eroare).

Obiectivele principale ale operațiilor militare clasice se deosebesc față de cele ale operațiilor informaționale. Astfel, primele, urmăresc prin desfășurarea lor afectarea capacităților și/sau mijloacelor de care dispune inamicul, spre deosebire de cele din urmă, care au drept scop afectarea sau influențarea elementelor cheie de care depinde eficiența factorilor de decizie sau liderilor de opinie. Elementele cheie care sunt vizate de operațiile informaționale sunt: a) voința factorilor de decizie sau a liderilor de acțiune;

b) puterea de înțelegere și percepția lor privind situația respectivă; c) capacitatea și/sau mijloacele de care dispun pentru a acționa în consecință.⁸

Având în vedere scopul final și caracterul practic al operațiilor informaționale, putem privi războiul informațional ca fiind un set de operații informaționale desfășurate pe timp de criză sau conflict pentru a obține sau promova obiective specifice asupra unui adversar sau adversari. Operațiile informaționale reprezintă, în fapt, aplicații ale teoriei războiului informațional la situații conflictuale concrete.

Experiența ultimelor conflicte armate ne arată că războiul informațional și operațiile informaționale reprezintă o fâșie bine definită din fiecare secvență a curbei crizei. Mai mult de atât, de eficiența cu care sunt desfășurate operațiile informaționale în perioada de precriză și criză, depinde soluționarea întregului conflict.

Pentru exemplificarea rolului practic deținut de operațiile informaționale vom folosi secvențe din conflictele militare de după anul 1990.

Astfel, în cadrul operației „Restore Hope” (1992-1995), din Somalia, desfășurată sub egida ONU și cu susținerea puternică a Statelor Unite, începe să se vadă cu claritate rolul deținut de operațiile informaționale, în special în cadrul operațiilor în sprijinul păcii. Prin construirea a 2.000 km de drumuri, școli, spitale, orfeline și prin ajutorarea populației cu alimente și apă, Statele Unite au încercat să atragă de partea lor majoritatea cetățenilor, în speranța atingerii obiectivelor stabilite (alegeri libere și democratice, stabilitate și ameliorarea nivelului de trai).

Din cauza subdezvoltării țării și caracterului tribal al facțiunilor înarmate folosirea tehnologiei avansate, în scopul desfășurării de operații informaționale ofensive (PSYOPS, atacuri electronice sau chiar lovituri fizice directe), nu a avut efectul scontat, soldându-se, după părerea multor specialiști militari, chiar cu un eșec.

Paradoxal, fără să posede nici un fel de tehnologie de vârf, rebelii somalezi au reușit, cel puțin la nivel mediatic, să pună serioase probleme structurilor armatei americane dislocate în zonă, cu efecte imediate și pe termen mediu și lung. Astfel, în dimineața zilei de 5 octombrie 1992, poporul american se trezea cu știrile transmise de CNN, care descriau o imagine sumbră a conflictului din Somalia: 18 militari americani morți și 84 de răniți,⁹ într-o confruntare dintre forțele speciale americane și rebelii somalezi. A fost, în acel moment, cea mai mare pierdere pentru Statele Unite, de la Războiul din Vietnam. Efectele mediatice au fost devastatoare, conducând, în final, la

⁸ *** *Doctrina operațiilor informaționale SMG/FOP – 3.15*, București, 2006.

⁹ R. Snyder, *Operation Restore Hope/Battle of Mogadishu*, 2001, <http://novaonline.nvcc.edu/eli/evans/his135/Events/Somalia93/Somalia93.html>.

retragerea trupelor americane din Somalia, în 1994. Această acțiune a stat și la baza scenariului unui film celebru (*Black Hawk Down*), ceea ce a amplificat impactul emoțional asupra populației Statelor Unite.

Iată de ce orice operație informațională trebuie să fie adaptată la situația conflictuală concretă, ținându-se cont de adversarul cu care te confrunți. Fără îndoială că, în urma acestei operații, armata SUA a cules și a fructificat o serie întreagă de lecții învățate, care s-au dovedit folositoare în următoarele conflicte militare ale următorilor ani.

Șapte ani mai târziu, în cadrul acțiunilor militare lansate de NATO împotriva Iugoslaviei (operația *Allied Force*) au fost desfășurate atât operații informaționale ofensive, cât și defensive. Operațiile informaționale ofensive s-au concentrat aproape în totalitate împotriva președintelui Miloșevici și a cercului său de apropiați. Un element de noutate l-a constituit folosirea, în cadrul loviturilor fizice directe, a bombelor de aviație cu grafit împotriva infrastructurii energetice, în scopul declanșării nemulțumirii populației civile, care să se îndrepte ulterior împotriva regimului Miloșevici.¹⁰ În sprijinul operațiilor psihologice s-au folosit atât clasicii fluturași, lansați din avioane, cât și atacurile informatice asupra unor pagini de Internet ale instituțiilor iugoslave. În paralel, în mass-media occidentală, se scoteau în evidență epurările etnice săvârșite de sârbi împotriva albanezilor din Kosovo, care justificau și legitimau intervenția împotriva Iugoslaviei, vehiculându-se chiar incredibila cifră de 100.000 de kosovari uciși de forțele speciale sârbești.¹¹

În ceea ce privește operațiile informaționale defensive, s-au luat măsuri de contrapropagandă și de informare, și relațiile publice, fiind folosite totodată și mijloace specifice războiului electronic.

De partea cealaltă, sârbii au reacționat prin măsuri preponderent defensive, având două grupuri țintă bine determinate: populația proprie pe de o parte și o anumită parte a cetățenilor statelor membre NATO, de cealaltă parte. Scopul principal al acțiunii sârbilor a fost inducerea în mentalul colectiv a ideii că NATO este o organizație agresivă și că intervenția nu este deloc justificată. Astfel, în plan mediatic, au fructificat la maxim eroarea comisă de aviația aliată, care a condus la bombardarea ambasadei Chinei. Un alt punct forte al propagandei sârbești l-a constituit mediatizarea doborârii, de către apărarea antiaeriană proprie, a unui avion de tip „stealth” –F-117. Era, practic, primul avion „invizibil” doborât într-un conflict militar, ceea ce a demonstrat, încă o dată, că tehnologia de vârf are și anumite puncte vulnerabile.

¹⁰ William Church, *Kosovo and the future of Information Operations*, The Institute of Communications Studies, 2001, <http://ics.leeds.ac.uk/papers/vp01.cfm?outfit=pmt&folder=4&paper=1079>.

¹¹ Timothy Thomas, *Kosovo and the Current Myth of Information Superiority*, Parameters, Spring 2000, pp. 13-29, <http://ics.leeds.ac.uk/papers/vp01.cfm?outfit=pmt&folder=4&paper=471>.

O metodă originală pentru transmiterea mesajelor, pe fondul bruierii masive a comunicațiilor, a fost folosirea, de către armata iugoslavă, a rețelilor de radioamatori din țară. Astfel, au putut fi transmise în timp util, informații vitale pentru toate structurile militare implicate în operații.

După încheierea conflictului, prin retragerea armatei iugoslave din Kosovo, s-au putut analiza serios lecțiile învățate, în special de către Statele Unite. Specialiștii militari sunt de părere că operațiile informaționale și-au atins obiectivele propuse, dar sunt în continuare preocupați de modul cum se vor putea desfășura aceste operații împotriva unui inamic mult mai bine înzestrat cu tehnologie de vârf, care la rândul său va putea să desfășoare propriile acțiuni împotriva Statelor Unite și NATO.

În anul 2003, în cadrul operației „Iraqi Freedom”, coaliția militară condusă de Statele Unite a desfășurat toată gama de operații informaționale, având drept țintă principală, ca și în cazul Iugoslaviei, conducerea politico-militară a inamicului, respectiv Saddam Hussein și apropiații săi. Avantajul aliaților a constat, în principal, în sprijinul oferit de populația șiiită, majoritară în Irak, care avea tot interesul de a scăpa de regimul Saddam Hussein, susținut de populația sunită, minoritară.

Informațiile oferite de CIA, care arătau că Irakul posedă arme de distrugere în masă, au stat la baza întregii operații, deși mai târziu, după încheierea acțiunilor militare s-a dovedit că acele informații nu erau reale. Pe tot parcursul operației forțele coaliției au transmis mesaje radiodifuzate, folosind echipamente electronice de pe avioane de tipul EC-130E și nave dislocate în Golful Persic, e-mailuri, fax-uri, către numeroși lideri politico-militari irakieni, în care îi îndemneau să abandoneze sprijinul către Saddam și Partidul Baas. În acest scop au fost efectuate chiar și apeluri telefonice către telefoanele mobile ale personalităților vizate.¹²

O altă acțiune specifică operațiilor informaționale a fost lansarea de atacuri informatice împotriva sistemului bancar irakian. Datorită faptului că rețeaua bancară irakiană era conectată, la rândul ei, într-un puternic nod financiar localizat în Europa, atacurile informatice ar fi condus la perturbări serioase ale rețelei bancare europene, ceea ce a limitat acțiunile forțelor coaliției doar la rețelele irakiene locale.¹³

De cealaltă parte, forțele irakiene s-au bazat pentru transmiterea mesajelor specifice pe postul de televiziune civil Al Jazeera, staționat în

¹² Air Force, *Operation Iraqi Freedom Information Operations Lessons Learned: First Look*, AFC2ISRC/CX, July 23, 2003, http://www.insidedefense.com/secure/data_extra/pdf3/dplus2004_265.pdf.

¹³ Charles Smith, *U.S. Information Warriors Wrestle with New Weapons*, NewsMax.com, March 13, 2003, <http://www.newsmax.com/archives/articles/2003/3/12/134712.shtml>.

Qatar. Acest post de televiziune, care are o audiență de peste 35 de milioane de telespectatori, în special în Orientul Mijlociu, a fost un serios competitor pentru operațiile psihologice ale Statelor Unite. Drept exemplu, imaginile cu un fermier irakian, care a doborât cu o pușcă de vânătoare un elicopter Apache, difuzate de Al Jazeera, au făcut înconjurul lumii, afectând imaginea de învingători a americanilor. O altă cale folosită de forțele irakiene în timpul conflictului a fost Internetul. În sprijinul regimului Saddam, au apărut numeroase siteuri, care relatau în special despre victimele bombardamentelor americane, bazate pe fotografii terifiante de la fața locului, în care apăreau în special femei și copii.

Analizând operația în întregul ei, putem afirma că operațiile informaționale au avut succesul scontat, conducând la eliminarea regimului irakian. Altfel au stat lucrurile după încheierea acțiunilor militare, greșelile făcute de americani pe timpul ocupației fiind evidente, iar numărul victimelor din rândul militarilor americani a crescut exponențial.

În concluzie, putem afirma că războiul și operațiile informaționale sunt realități deja consacrate în spațiul euroatlantic, și nu numai. Capabilitățile în acest domeniu constituie, pentru țări cum este și România, soluții de contrabalansare a asimetriilor de putere. Acțiunile de natură informațională (în practică, operații informaționale) au și vor avea loc pe tot parcursul ciclului pace – precriză – criză – conflict – pace.

Este, așadar, esențial ca România să dispună de capacități permanente de avertizare, evaluare, analiză și reacție, precum și să întrețină o stare continuă de ajustare structurală și doctrinară, care să-i permită realizarea intereselor naționale în acest mediu informațional.

În societatea informațională, informația ca armă, țintă și materie primă strategică stă la baza tuturor deciziilor. O exemplificare a acestui lucru este faptul că operațiile informaționale, așa cum sunt ele conceptualizate în doctrinele euroatlantice, au ca țintă de bază procesul de luare a deciziei. Adaptarea la acest nou mediu (în care fluxul de informații, în timp real, este în continuă creștere) presupune înțelegerea unor riscuri în zona managementului informațional.

CADRUL JURIDIC NAȚIONAL DE PARTICIPARE A FORȚELOR ARMATE LA OPERAȚII MULTINAȚIONALE DE MENȚINERE A PĂCII

THE NATIONAL JUDICIAL FRAME FOR THE PARTICIPATION OF ARMED FORCES WITHIN MULTINATIONAL OPERATIONS FOR MAINTAINING PEACE

Drd. Ionela Corina VÎLCEA*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Revizuirea constituției, în anul 2003, prin armonizarea textului cu legislația statelor membre ale Uniunii Europene a compatibilizat valorile fundamentale românești cu instituțiile similare europene. Eforturile pentru integrarea armatei naționale în structurile de securitate euroatlantice au determinat alinierea instituțiilor juridice militare la standardele occidentale, cu trecerea de la o armată de masă (sistemul clasic defensiv, cu încorporarea obligatorie) la o armată modernă profesionistă.

Ministerul Apărării Naționale a promovat proiectul de lege privind participarea forțelor armate la misiuni în afara teritoriului statului român, fiind adoptată Legea nr. 42/2004.

Legea nr. 42/2004 are ca principal obiectiv eficientizarea actului de decizie, în sensul creșterii operativității trimiterii forțelor armate în misiuni internaționale.

The revision of the Constitution, in 2003, through the harmonization of its text with the legislation of the EU members, has created a compatibility between the Romanian fundamental values and the similar European institutions. Efforts towards the integration of the national Armed Forces in the Euro-Atlantic structures have determined an alignment of military and juridical institutions to the Occidental standards.

The Ministry of Defense has promoted a law project regarding the participation of Armed Forces in missions outside the national territory, Law no. 42/2004 being adopted.

Law no. 42/2004's main objective is to optimize the act of decision, meaning an increase in efficiency concerning the participation of Armed Forces in international missions.

Cuvinte cheie: Constituție, securitate, politică de apărare, forțe armate, misiune.

Keywords: Constitution, security, defense policies, armed forces, mission.

* e-mail: satre_cosmin@yahoo.com

După aderarea României la N.A.T.O. și U.E., a fost inițiată o revizuire fundamentală a structurilor de forțe armate, care presupune trecerea de la asigurarea apărării teritoriale la protejarea și promovarea intereselor naționale, ale aliaților și partenerilor într-un mediu internațional complex. Noua structură de forțe va permite creșterea capacităților de reacție rapidă, dislocabile și sustenabile în teatrul de operații, îmbunătățirea contribuției militare la întreaga gamă de operațiuni sub egida O.N.U., O.S.C.E. sau a U.E.. Se va urmări profesionalizarea completă a forțelor militare până în anul 2012.

Ministerul Apărării Naționale a promovat proiectul de lege privind participarea forțelor armate la misiuni în afara teritoriului statului român, fiind adoptată Legea nr.42/2004. Această lege are ca principal obiectiv eficientizarea actului de decizie în sensul creșterii operativității trimiterii forțelor armate în misiuni internaționale.

În această perioadă s-au concretizat noi abordări în domeniul politicii de apărare a României, prin dezvoltarea diplomației militare.

Au fost consolidate programele de modernizare a armatei, iar implementarea sistemului național de planificare bugetară a creat cadrul necesar pentru compatibilitate și integrare rapidă în sistemul N.A.T.O.

Asigurarea suveranității naționale, apărarea spațiului aerian, securizarea căilor de comunicații și de transport reprezintă priorități pentru România în spațiul administrativ al Uniunii Europene. Se impune, în mod stringent, modernizarea flotei de transport strategic, dezvoltarea sistemului de control aerian național și conectarea la sistemul N.A.T.O.

Procesul de reformă a sistemului militar național nu poate fi complet fără transformări fundamentale în toate componentele sale, inclusiv în domeniul achizițiilor, al tehnologiilor utilizate și al logisticii. Modernizarea managementului achizițiilor pentru apărare, în vederea armonizării practicilor și metodelor utilizate cu cele existente în țările membre ale N.A.T.O. și ale U.E., a presupus implementarea unui pachet de acte normative care să asigure gestionarea unitară și coerentă.

Pentru viitorul sigur al Europei se impune dezvoltarea cooperării, în deplină armonie, între U.E. și N.A.T.O., precum și eliminarea disensiunilor apărute între S.U.A. și unele state ale Europei.

Tratatele de la Maastricht și Amsterdam au introdus instrumente de acțiuni politico-diplomatice, militare și de securitate potrivit Politicii Externe de Securitate Comună (P.E.S.A.).

În cadrul Consiliului European s-a stabilit că U.E. trebuie să creeze mecanismele necesare pentru a prelua în întregime responsabilitățile de prevenire a conflictelor și gestionare a crizelor, relevate de Tratatul asupra Uniunii Europene, denumite misiunile Petersberg, prin dezvoltarea capabilităților

civile și militare pe care aceasta le are la dispoziție. Comisia Europeană are un rol esențial, ca organ executiv, în gestionarea crizelor regionale.

Tratatul Uniunii Europene de la Lisabona conferă noi competențe în domeniul cooperării administrative, militare și de afaceri interne. Pe lângă transformarea politicii europene de securitate și apărare (P.E.S.A.) în politică de securitate și apărare comună (P.S.A.C.), U.E. consacră principiul solidarității statelor membre în fața riscurilor de securitate regională.

Clauza de „apărare reciprocă” relevă că dacă unul dintre statele membre va face obiectul unei agresiuni armate, celelalte state au obligația să-i ofere asistență prin orice mijloace (inclusiv militare). Această clauză exprimă, pentru prima dată, o „solidaritate militară” proprie statelor membre U.E. și distinctă de cea conferită de Art. 5 din Tratatul Organizației Nord Atlantice (N.A.T.O.). Uniunea Europeană poate executa misiuni specifice pentru lupta împotriva terorismului, misiuni de prevenire a conflictelor și misiuni de stabilizare postconflict. Uniunea Europeană se va baza pe forțele naționale sau multinaționale, puse la dispoziție de către statele membre.

U.E. are instituții cu competențe specifice domeniului politico-juridico-militar capabile să se conexeze la nivelul european (național) pentru asigurarea spațiului de securitate și apărare comună. U.E. respectă identitatea națională a statelor membre, structurile fundamentale constituționale și funcțiile esențiale ale statului în planul asigurării integrității teritoriale statale pentru menținerea ordinii publice interne.

Conform Art. 118, alin. 1 din Constituția României, „armata este subordonată exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale. În condițiile legii și ale tratatelor internaționale la care România este parte, armata contribuie la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară și participă la acțiuni privind menținerea sau restabilirea păcii”.

Consiliul Suprem de Apărare a Țării, conform Art. 119 din Constituție, „organizează și coordonează unitar activitățile de apărare a țării și cele de participare la misiuni internaționale”. Acest organism va activa pentru o eficientă conlucrare cu noile instituții europene, precum Comitetul Politic de Securitate și Agenția Europeană pentru Armament, Cercetare și Capabilități Militare (activează sub autoritatea Consiliului de miniștri al U.E.).

Această agenție europeană are ca principală misiune identificarea obiectivelor de capacitate militară ale statelor membre și evaluarea respectării angajamentelor de capacități puse la dispoziție de către statele membre ale U.E.

Spațiul juridic unic european asigură protecția drepturilor omului, dezvoltarea economică în România, precum și nevoia de securitate și integritate teritorială. Uniunea Europeană duce o politică externă comună

bazată pe dezvoltarea solidarității reciproce a statelor membre, pe identificarea problemelor de interes general. Uniunea Europeană respectă obligațiile care decurg din Tratatul Atlanticului de Nord pentru statele membre considerând că apărarea lor comună se realizează în cadrul N.A.T.O. Pentru punerea în aplicare a politicilor de securitate și de apărare comune, statele membre pun la dispoziție U.E. capacitățile civile și militare pentru a contribui la obiectivele definite de Consiliul de miniștri. Statele membre sunt obligate să-și îmbunătățească progresiv capacitățile militare.

România va trebui să identifice și să promoveze măsurile necesare satisfacerii necesităților operaționale, să contribuie la întărirea bazei industriale și tehnologice în sectorul de apărare.

Uniunea Europeană mobilizează toate resursele militare în vederea: prevenirii amenințărilor teroriste pe teritoriul statelor membre; protejării instituțiilor democratice și a populației civile de un eventual atac terorist. Managementul situațiilor de criză, în domeniul securității naționale, capătă valențe noi în funcție de nevoile de securitate ale U.E., la momentul respectiv.

Legislația militară românească trebuie să devină suplă, dinamică și capabilă să răspundă exigențelor politicii militare ale U.E.

România va trebui, în etapa următoare, pentru a putea construi o societate modernă, democratică, să-și canalizeze întreg potențialul, să valorifice la maximum poziția sa geostrategică și să joace un rol activ în cadrul sistemelor de cooperare economică și de securitate.

Statul român va avea în politica de asigurare a securității naționale două orientări majore care trebuie să constituie ghidul de conduită în perioada care urmează: înfăptuirea unei politici externe capabilă să asigure creșterea rolului României în cadrul sistemelor de cooperare regională și globală; înfăptuirea unei politici interne de reformare a întregului sistem de securitate bazat pe abordarea integrară a unor procese și instituții, cu logici de dezvoltare și sisteme de interacțiuni diferite dar a căror rezultată să fie în măsură să răspundă prompt gamei largi de riscuri și amenințări, indiferent de natura lor.

Strategia de securitatea națională a României relevă, în acest sens, următoarele obiective: „păstrarea independenței, suveranității, unității și integrității teritoriale a statului român, în condițiile specifice integrării țării în Uniunea Europeană; garantarea ordinii constituționale, consolidarea statului de drept și a mecanismelor democratice de funcționare a societății românești; asigurarea libertăților democratice ale cetățenilor, a drepturilor și îndatoririlor constituționale, a egalității șanselor, perfecționarea sistemului politic și dezvoltarea modalităților de realizare a solidarității sociale, aprofundarea reformei în justiție, întărirea autorității instituțiilor statului, consolidarea mecanismelor de respectare și aplicare a legii; relansarea economiei naționale,

combaterea sărăciei și șomajului, perfecționarea mecanismelor economiei de piață și a disciplinei financiare; dezvoltarea societății civile și a clasei de mijloc; asigurarea stabilității sistemului financiar-bancar și a echilibrului social; modernizarea instituțiilor de apărare a ordinii publice, garantarea siguranței cetățeanului; optimizarea capacității de apărare națională în strictă conformitate cu standardele U.E.; îmbunătățirea capacității de participare la acțiunile internaționale pentru combaterea terorismului și a crimei organizate; îmbunătățirea stării de sănătate a populației și protecția copilului, dezvoltarea instituțiilor de educare, cercetare și cultură; reforma administrației publice și dezvoltarea regională, în corelație cu practicile și reglementările europene; armonizarea relațiilor interetnice și edificarea statului civic multicultural, având drept garanții ale securității participarea socială, integrarea interculturală și subsidiaritatea în actul de guvernare; acțiuni diplomatice și o politică externă creativă, dinamică și programatică, bazată pe respectarea tratatelor și acordurilor internaționale, la care România este parte, a obiectivelor și principiilor Cartei O.N.U.; diversificarea și strângerea legăturilor cu românii care trăiesc în afara granițelor țării; participarea activă la acțiunile de cooperare internațională pentru combaterea terorismului și a crimei organizate transfrontaliere; dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate și a unei conduite participative pe plan regional, pentru consolidarea stabilității și rezolvarea crizelor; asigurarea securității ecologice; implicarea societății civile în realizarea obiectivelor strategiei de securitate”.

În domeniul politico-administrativ, realizarea obiectivelor de securitate națională solicită dezvoltarea capacității normative a statului român, prin măsuri adoptate în mod democratic, care să respecte principiul separării puterilor în stat și să asigure reforma instituțională și administrativă. Statul, ca organizator al coeziunii naționale și sociale, trebuie să devină o instituție suplă și eficientă.

ROLUL INSTITUȚIILOR EUROPENE CU ATRIBUȚII ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII ȘI APĂRĂRII

THE ROLE OF EUROPEAN INSTITUTIONS WITH ATTRIBUTIONS IN THE DEFENSE AND SECURITY DOMAIN

Drd. Didina-Mariana MIHAI*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Deciziile referitoare la instrumentele PESC sunt de competența instituțiilor UE. Acestea sunt Consiliul European, care definește liniile directoare generale, și Consiliul U.E., care adoptă deciziile necesare pentru definirea și punerea în aplicare a PESC. Un alt actor este Înalțul Reprezentant PESC, care contribuie la pregătirea deciziilor și asigură punerea în aplicare a acestora. Comisia susține propunerile Înalțului Reprezentant, iar Parlamentul European poate pune întrebări sau face recomandări.

The decisions referring PESC's instruments are under the competence of EU institutions. These are the European Council, which defines the general lines, and the EU Council, which adopts the necessary decisions in defining and applying PESC. Another actor is the PESC High Representative, which contributes to the preparation of decisions and ensures their application. The Committee sustains the proposals of the High Representative, and the European Parliament can ask questions and make recommendations.

Cuvinte cheie: PESC, PESA, instituții europene, securitate și apărare.

Keywords: PESC, PESA, European institutions, security and defense.

U.E. a dobândit în mod treptat capacitatea de a desfășura activități de politică externă. În prezent, acest statut al U.E. este descris, în mod convențional, prin acronimul compus PESC/PESA, respectiv politica externă și de securitate comună (PESC) și politica europeană de securitate și apărare (PESA). PESC/PESA reprezintă acțiunile și pozițiile comune ale instituțiilor și ale statelor membre U.E. față de aspectele și problemele politice din mediul exterior al spațiului comunitar.

* e-mail: satre_cosmin@yahoo.com

PESC cuprinde acțiuni de cooperare întreprinse de instituțiile U.E. în numele statelor membre, cu organisme internaționale și state terțe.

Aceste acțiuni diplomatice devin operaționale prin intermediul unei varietăți de activități și instrumente, precum dialogul politic, programele de cooperare și operațiunile de menținere a păcii.

S-a dezvoltat o relație reciprocă între cooperarea statelor membre în domeniul politicii externe și procesul de construcție instituțională a PESC.

O scurtă cronologie a etapei de construcție a PESC constă în următoarele momente istorice și evenimente:

- în 1992, Tratatul privind Uniunea Europeană a consacrat fundamentarea politicii externe și de securitate comune (PESC);
- Tratatul de la Amsterdam, din 1997, a îmbunătățit construcția PESC prin extinderea numărului de instrumente comune și prin dezvoltarea procedurilor decizionale;
- Consiliul European, în 1999, a luat decizii care au consolidat politica de securitate și apărare comună;
- din 2000, reuniunile Consiliului European au dezvoltat planul construirii unor capacități militare și civile europene pentru gestionarea crizelor.

Factorii care asigură dezvoltarea politicii externe comune sunt:

- convergența intereselor, identităților și aspirațiilor țărilor europene, care a crescut în urma procesului de integrare economică;
- preferința pentru politicile externe și de securitate, datorită efectului interdependenței mondiale și procesului intensiv de globalizare;
- presiunea așteptărilor actorilor externi;
- dezvoltarea multilateralismului.

Instrumentele PESC

Tratatele și practica au dezvoltat sistemul instituțional al PESC, precum și procesul decizional al acestuia. Art. 12 din Tratatul U.E. relevă următoarele instrumente PESC: principii directoare generale; strategii comune, de aplicare în domenii în care statele membre au importante interese comune; acțiuni comune, pentru rezolvarea unor situații unde este necesară acțiunea operațională a uniunii; poziții comune, pentru definirea abordării U.E. față de o problemă de natură geografică sau tematică; cooperarea politică între statele membre.

Deciziile referitoare la instrumentele PESC sunt de competența instituțiilor care au competențe în domeniul PESC. Acestea sunt Consiliul European, care definește liniile directoare generale, și Consiliul U.E., care adoptă deciziile necesare pentru definirea și punerea în aplicare a PESC. Un

alt actor este Înaltul Reprezentant PESC, care contribuie la pregătirea deciziilor și asigură punerea în aplicare a acestora. Comitetul Politic și de Securitate (CPS) monitorizează situația internațională, transmite avize consiliului, monitorizează punerea în aplicare a politicilor convenite, exercită controlul politic și pregătește orientarea strategică a operațiunilor de gestionare a crizelor. Comisia susține propunerile Înaltului Reprezentant, iar Parlamentul European poate pune întrebări sau face recomandări. În general, Parlamentul European are un rol scăzut în acest domeniu. Statele membre se asigură permanent că politicile naționale ale acestora sunt în conformitate cu cele ale U.E. și își coordonează acțiunile în organizațiile internaționale și la conferințele internaționale.

Procesul de construire a politicii de apărare comune urmărește să realizeze așa-numitul „obiectiv global” stabilit de Consiliul European, în 1999. Acest obiectiv constă în a dota U.E. cu capacități militare și civile de gestionare a crizelor, cunoscute ca misiuni „Petersberg”, după numele deciziei, din 1994, a Uniunii Europene Occidentale. Organele militare și civile ale Politicii Europene de Securitate și Apărare - PESA, regulile de funcționare ale acestora, precum și acordurile care guvernează relațiile PESA cu NATO și cu statele terțe au fost elaborate după Tratatul de la Amsterdam (1997), într-un proces continuu de negociere.

Deciziile PESA sunt de competența Consiliului European, Consiliului U.E. și Înaltului Reprezentant. Alte organisme importante pregătesc deciziile și sunt implicate în punerea lor în aplicare.

Comitetul Politic și de Securitate (CPS), format din directorii politici ai ministerelor afacerilor externe ale statelor membre, exercită controlul politic și pregătește orientarea strategică a răspunsului militar al U.E. la o criză, propune consiliului obiectivele politice ale uniunii într-o situație de criză și recomandă un set de opțiuni.

Comitetul Militar al U.E. (EUMC), compus din șefii statelor majore ale armatelor statelor membre, este responsabil cu furnizarea de consiliere militară și recomandări către CPS în privința tuturor chestiunilor militare din U.E., și îndrumă din punct de vedere militar toate activitățile militare din cadrul U.E..

Statul Major Militar al U.E. (EUMS), efectuează operațiuni de avertizare timpurie, evaluare a situației și planificare strategică, inclusiv identificarea forțelor naționale și multinaționale europene, și pune în aplicare politicile și deciziile luate de EUMC.

În prezent, capacitățile militare ale PESA constau în unități militare numite grupuri de luptă. Un grup de luptă se bazează pe o forță de dimensiunea unui batalion (1500 militari), cuprinzând mai multe categorii de

arme, întărit cu elemente de sprijin de luptă. Fiecărui grup de luptă îi este asociată o bază și elemente de logistică. Statele membre s-au angajat să creeze 13 grupuri de luptă U.E., complet operaționale. Grupurile de luptă sunt capabile să lanseze o operațiune în termen de 5 zile de la aprobarea consiliului și să efectueze simultan două operațiuni pe o perioadă maximă de 120 de zile, cel mai târziu 10 zile de la decizia U.E., drept răspuns la o criză sau la o cerere urgentă a ONU.

Capacitățile civile ale PESA sunt operaționale în patru zone prioritare: operațiuni de poliție, stat de drept, administrație civilă și protecție civilă. Operațiunile legate de capacitățile civile cad în sarcina Comitetului de gestionare civilă a crizelor. A fost creată recent celula civilă și militară a U.E. Celula va asista la coordonarea operațiunilor civile și va avea responsabilitatea de a genera capacitatea de planificare și desfășurare a unei operațiuni militare U.E. autonome.

La pregătirea deciziei de a interveni într-o criză iau parte Înaltul Reprezentant și șefii Statelor Majore. Aceștia pregătesc un document cu privire la posibilele acțiuni militare, juridice și de poliție. În baza acestui document, consiliul decide tipul de acțiune în urma avizului CPS și EUMC (în cazul unui răspuns militar), al Comitetului de gestionare civilă a crizelor (în cazul unor acțiuni civile) sau al comisiei (în cazul unor acțiuni juridice).

Strategia europeană de securitate, cunoscută și sub numele de doctrina Solana, publicată în iunie 2003, a acordat U.E. linii directoare pentru îndeplinirea responsabilităților sale în chestiuni globale, chiar dincolo de problemele legate de politica de securitate și apărare. Strategia europeană de securitate a angajat U.E. în dezvoltarea politicii comune de securitate și apărare pentru a deveni:

- activă, prin dezvoltarea unei culturi strategice care să promoveze o intervenție timpurie, rapidă și, dacă este necesar, robustă;
- coerentă, prin gruparea a diverse instrumente și capacități, precum programele europene de asistență, capacitățile militare și civile ale statelor membre;
- capabilă să dezvolte mai multe resurse pentru apărare, o capacitate mai mare de a aduce resurse civile în situații de criză și post-criză, o capacitate diplomatică mai puternică, precum și o mai bună comunicare a informațiilor secrete între statele membre și cu partenerii acestora.

Relațiile transatlantice sunt caracterizate de suspiciuni care se alimentează reciproc. Statele Unite, preponderente în chestiunile de securitate și conducere a afacerilor mondiale, se plâng de contribuția slabă a europenilor în NATO și de faptul că aceștia profită de securitate, fără să depună un efort

proporțional. SUA se teme că va fi abandonată de aliații europeni prin construirea PESA, iar capacitatea U.E. de a desfășura acțiuni militare este percepută ca o devalorizare a NATO și ca o decuplare de la strategia aliată.

Războiul din Irak a relevat diferențele mari de concepție dintre SUA și unele state europene, cu privire la cea mai bună strategie de a aborda problema țărilor suferind de represiune politică și tulburări sociale. Americanii preferă strategia relațiilor bilaterale și utilizarea unor măsuri specifice, cum ar fi, de exemplu, eradicarea traficului de droguri prin întărirea poliției și armatei locale, îmbunătățirea situației economice prin modificarea acordurilor comerciale bilaterale. În schimb, europenii preferă acorduri multilaterale și programe regionale de cooperare economică care conțin condiționări politice.

Statele europene au constituit un sistem de cogestionare a securității, un parteneriat regional de securitate, care este în mare parte fundamentat pe instituții multilaterale și mecanisme inspirate de conceptul unei securități colective. Acordurile regionale de securitate sunt calea preferențială de rezolvare a problemelor de securitate, iar europenii cred că modelul european de securitate trebuie exportat în alte regiuni. SUA consideră că aranjamentele regionale de securitate sunt subsidiare intereselor ce decurg din rolul lor mondial.

Politica de vecinătate este, în prezent, cea mai importantă preocupare și provocare a PESA. Factorii de decizie europeni în domeniul politicii externe acceptă că edificarea unor relații viabile și stabile cu țările din zona de proximitate a spațiului U.E. va avea consecințe reale și simbolice. Din această perspectivă, cele mai importante programe ale Uniunii Europene sunt Parteneriatul Euro-Mediteraneeen (PEM), cunoscut și sub numele de procesul Barcelona și politica europeană de vecinătate (PEV), creată relativ recent.

Programele PEV nu au generat până acum rezultate substanțiale. Totuși, obiectivul și structura acestora sunt clare. Punând accentul pe dialog și cooperare îmbinând dimensiunile politice, socio-economice, culturale și militare, U.E. dorește să promoveze o dezvoltare economică durabilă, structuri politice viabile, democrație și respectarea drepturilor omului, precum și condiții sociale și de mediu sănătoase. Parteneriatul și integrarea economică sunt oferite cu condiția unui progres concret în aplicarea reformelor politice, economice și instituționale și în dezvoltarea cooperării și integrării regionale și subregionale.

Stimulentele acordate de U.E. vecinilor sunt următoarele:

- extinderea pieței interne și a structurilor de reglementare;
- relațiile comerciale preferențiale;
- acordurile privind migrația legală;
- integrarea în rețelele de transport, energie și telecomunicații și în Zona Europeană de Cercetare;

- promovarea și protejarea investițiilor;
- integrarea în sistemul comercial global;
- noile surse de finanțare;
- cooperarea pentru prevenirea și combaterea amenințărilor de securitate comune;
- implicarea în prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor;
- eforturile pentru promovarea drepturilor omului, extinderea cooperării culturale și îmbunătățirea înțelegerii reciproce.

Țările invitate să se alăture proiectului sunt: Rusia, Ucraina, Belarus, Moldova, Algeria, Egipt, Israel, Iordania, Liban, Libia, Maroc, Siria, Tunisia, Autoritatea Palestiniană, Armenia, Azerbaidjan și Georgia. Procesul de negociere cu fiecare țară constă din trei acte oficiale: pregătirea raportului de țară, aprobarea unui plan de acțiune și redactarea unor rapoarte privind progresul respectivelor țări.

Procesul de construire a parteneriatului în bazinul mediteraneeen a fost lansat, în 1995, la Barcelona, ca proces de schimbare pe termen lung, care trebuie adaptat pentru a depăși obstacolele și problemele. Declarația de la Barcelona a Parteneriatului Euro-Mediteraneeen are trei capitole. În capitolul politic și de securitate, guvernele se angajează să promoveze pacea, stabilitatea și securitatea în regiunea mediteraneeană „prin toate mijloacele aflate la dispoziția acestora”. În capitolul economic și financiar, instituirea unei zone de liber schimb, până în 2010, este asociată cu accelerarea ritmului dezvoltării sociale și economice durabile și cu îmbunătățirea condițiilor de trai ale oamenilor prin mărirea ocupării forței de muncă și reducerea decalajului de dezvoltare din regiune, promovarea cooperării și integrării regionale.

U.E. este parte la peste 50 de acorduri multilaterale și convenții sub egida ONU. Comisia Europeană și ONU au semnat un acord cadru financiar și administrativ, care a stabilit un parteneriat strategic, în domeniile dezvoltării și acțiunilor umanitare, cu câteva agenții, fonduri și programe ONU.

În domeniul securității, contribuțiile statelor membre U.E. cu militari, ofițeri de poliție și observatori la operațiunile ONU sunt importante. U.E. este pe primul loc în ceea ce privește contribuția de personal la misiuni de pace, aflate sub autoritatea Consiliului de Securitate al ONU.

INSTRUMENTE JURIDICE ONU PENTRU COMBATerea TERORISMULUI ȘI A CRIMEI ORGANIZATE TRANSFRONTALIERE

ONU'S JUDICIAL INSTRUMENTS FOR COMBATING TERRORISM AND CROSS-BORDER ORGANIZED CRIME

Lt.col. drd. Claudiu LAZĂR*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

O particularitate a acestor instrumente juridice internaționale este faptul că ele reglementează sancționarea internațională a actelor criminale ale unor indivizi, acte ce se răsfrâng asupra intereselor a două sau a mai multor state, care intră sub jurisdicțiile acestor convenții. Scopul acestora este de a unifica legile penale naționale și, prin aceasta, de a spori eficiența contracarării acestor forme de infracțiuni.

A particularity of these juridical instruments is the fact that they regularize the international sanctioning of criminal acts of certain individuals. These acts have effects against two or more states. The purpose of these instruments is to unify the national penal laws and, through this, to increase the efficiency of counter-attacking these forms of infractions.

Cuvinte cheie: instrumente juridice, UN, combaterea terorismului, securitate globală, securitate umană.

Keywords: *judicial instruments, ONU, terrorism combating, global security, human security.*

Securitatea globală reprezintă o problemă abordată frecvent pe ordinea de zi a Adunării Generale a ONU, a Consiliului de Securitate, Comitetului pentru Combaterea Terorismului și a Comisiei de Drept Internațional. ONU a avut un rol determinant în adoptarea celor 13 convenții și protocoale, prin care se incriminează terorismul și implicit criminalitatea transfrontalieră. O particularitate a acestor instrumente juridice internaționale este faptul că ele reglementează sancționarea internațională a actelor criminale ale unor

* e-mail: lclaudiu63@yahoo.com

indivizi, acte ce se răsfrâng asupra intereselor a două sau a mai multor state, care intră sub jurisdicțiile acestor convenții. Scopul acestora este de a unifica legile penale naționale și, prin aceasta, de a spori eficiența contracarării acestor forme de infracțiuni.

Organizația Aeriană Civilă Internațională (O.A.C.I.), ca organism specializat al ONU, este abilitată să stabilească standardele și reglementările de siguranță și securitate specifice aviației civile internaționale. Organizația a avut un rol major și în adoptarea următoarelor convenții:

- *Convenția privind aviația civilă internațională, încheiată la Chicago, în 1944*, la care România a aderat prin Decretul nr. 194/1965, prevederile acestuia stipulează obligația statelor de a include, în acordurile bilaterale pe care le încheie, „clauza de securitate”, recomandând în cadrul O.A.C.I. o serie de măsuri pentru a asigura protecția navelor, a pasagerilor și a echipajelor, în cazul apariției unui incident de capturare sau pericol de capturare ilicită a navelor sau a altor acte ilicite împotriva siguranței navelor și călătorilor, părțile angajându-se să-și acorde asistență reciprocă pentru combaterea unor asemenea fenomene. De asemenea, convenția stabilește și Statutul organizației, toate statele membre ONU fiind invitate să adere la această organizație.

Ulterior, au fost adoptate două protocoale adiționale la convenție, respectiv Protocolul referitor la un amendament la Convenția privind aviația civilă internațională, semnat la New York, la 12 martie 1971, ratificat prin Decretul nr. 317/1971 și Protocolul referitor la amendarea Convenției privind aviația civilă internațională, semnat la Montreal, la 30 septembrie 1977, ratificat prin Decretul nr. 254/1978.

- *Convenția referitoare la infracțiuni și la anumite alte acte săvârșite la bordul aeronavelor*, încheiată la Tokio la 14 septembrie 1963, ratificată prin Decretul nr. 627/1973 al Consiliului de Stat, reglementează obligația statelor de a pedepsi infracțiunile, precum și alte acte care pun în pericol securitatea aeronavelor sau a persoanelor și bunurilor aflate la bord, ordinea și disciplina pe o navă, aflată în zbor sau pe suprafața mării libere sau altei zone care nu face parte din teritoriul unui stat. În aceste situații, jurisdicția sancționării acestor fapte este a statului de înmatriculare a navei. Totodată, convenția definește conceptul de “capturare de aeronave”, dar nu prevede nici o sancțiune fermă împotriva autorilor, obligând însă statele să redea controlul aeronavei, comandantului legitim, deci să restituie aeronava și încărcătura acesteia. Statele Părți au obligația de a reține infractorul, de a efectua cercetarea prealabilă și de a înștiința statul pe teritoriul căruia este înregistrată aeronava. Este de remarcat faptul că, în temeiul prevederilor art. 24 alin.(2), din Convenție, România a formulat o rezervă la dispozițiile art. 24 alin.(1), potrivit căreia: “Orice diferend între două sau mai multe state contractante

privind interpretarea sau aplicarea prezentei convenții, care nu poate fi soluționat pe calea negocierilor, va fi supus arbitrajului, la cererea unuia dintre ele. Dacă în cursul a 6 luni de la data cererii de arbitraj, părțile nu reușesc să se pună de acord asupra organizării arbitrajului, oricare dintre ele poate supune diferendul Curții Internaționale de Justiție, depunând o cerere conform statutului Curții”. În acest sens, România a notificat că eventualele divergențe cu privire la interpretarea sau la aplicarea Convenției pot fi supuse arbitrajului sau Curții Internaționale de Justiție numai pe baza consimțământului părților în litigiu, pentru fiecare cauză în parte.

- *Convenția pentru reprimarea capturării ilicite a aeronavelor*, încheiată la Haga, 1970, ratificată de România prin Decretul nr. 143/1972, are ca obiect de reglementare obligativitatea statelor de a incrimina infracțiunea de piraterie aeriană, dispunând că o persoană comite această infracțiune dacă, aflându-se la bordul navei în zbor, pune stăpânire pe navă ori exercită controlul asupra ei, într-un mod ilicit și prin violență sau amenințarea cu violența, de asemenea, tentativa unor asemenea acte și complicitatea la acestea se pedepsește. Prin semnarea convenției, Statele Părți s-au angajat să pedepsească în mod sever asemenea acte. Potrivit prevederilor art. 8 alin.(1), din convenție, infracțiunea de capturare ilicită constituie, de drept, caz de extrădare între statele părți, obligându-se să includă infracțiunea, ca un caz de extrădare, în orice tratat bilateral încheiat între acestea: ”Infracțiunea este cuprinsă de plin drept ca un caz de extrădare încheiat între statele contractante. Statele contractante se obligă să cuprindă infracțiunea ca un caz de extrădare în orice tratat de extrădare ce urmează a se încheia între ele”.

Convenția a constituit un răspuns la valul de atacuri teroriste întreprinse asupra aviației civile în 1970, dintre care cel mai semnificativ a fost atacul Palestinian prin care au fost deturnate și ulterior distruse patru aeronave, aparținând unor companii aeriene diferite.

- *Convenția pentru reprimarea actelor ilicite îndreptate contra securității aviației civile*, încheiată la Montreal, 1971, ratificată de România prin, Decretul nr. 66/1975, prevede că orice persoană care comite o infracțiune dacă, în mod ilicit și cu intenție, săvârșește un act de violență împotriva unei persoane, aflate la bordul unei aeronave în zbor, distruge o aeronavă în serviciul său, îi cauzează deteriorări, plasează, pe o asemenea aeronavă, dispozitive sau substanțe care pot să o distrugă ori să-i producă deteriorări, distruge sau deteriorează instalații ori servicii de navigație aeriană ori tulbură funcționalitatea acestora, comunică informații false, dacă acestea ar putea să facă aeronava inaptă în zbor ori să-i pună în pericol securitatea în zbor. Statele Părți la convenție s-au angajat să sancționeze, prin pedepse severe aceste infracțiuni; fiecare stat fiind obligat să ia măsuri, pentru a ancheta și a pedepsi

infractorul, care se află pe teritoriul său, în cazul în care nu face extrădarea către alt stat (statului pe teritoriul căruia s-a comis fapta, statului pe teritoriul căruia este înmatriculată aeronava, statului pe teritoriul căruia aterizează aeronava ș.a.m.d.). După opinia specialiștilor, cu toate imperfecțiunile acestei convenții, reglementările acesteia au și un efect psihologic deosebit, deoarece întrunește acordul unanim al statelor, în ceea ce privește necesitatea reprimării actelor teroriste îndreptate împotriva aeronavelor și serviciilor de navigație aeriană.

- *Protocolul cu privire la reprimarea actelor ilicite de violență în aeroporturile destinate aviației civile internaționale*, suplimentar la Convenția încheiată la Montreal la 23 septembrie 1971 privind reprimarea actelor ilicite îndreptate împotriva securității aviației civile, semnat la Montreal la 24 februarie 1988, a fost ratificat de țara noastră prin Legea nr. 133/1998.

Având în vedere riscurile la adresa securității aviației civile, statele au considerat că este necesar să fie adoptate dispoziții suplimentare față de cele ale *Convenției pentru reprimarea actelor ilicite îndreptate împotriva securității aviației civile*, încheiată la Montreal la 23 septembrie 1971, apreciind că actele ilicite de violență, care compromit sau sunt în măsură să compromită securitatea persoanelor în aeroporturile destinate aviației civile internaționale, pun în pericol securitatea exploatării aeroporturilor, afectează încrederea popoarelor lumii în securitatea acestora și perturbă securitatea și bunul mers al aviației civile. ONU a adoptat numeroase convenții internaționale, în funcție de mediul de manifestare a unor acte sau fapte teroriste. În acest sens, pot fi menționate:

- *Convenția privind prevenirea și sancționarea infracțiunilor contra persoanelor care se bucură de protecție internațională, inclusiv agenții diplomatici*, încheiată la New York, la 14 decembrie 1973, ratificată de România, prin Decretul nr. 254/1978. Prin dispozițiile art.1, din convenție, sunt enumerate categoriile de persoane care intră sub incidența acesteia: “orice șef de stat, inclusiv orice membru al unui organ colegial, care în virtutea constituției statului respectiv îndeplinește funcțiile șefului de stat; orice șef de guvern sau ministru al afacerilor externe, atunci când o astfel de persoană se găsește într-un stat străin, precum și membrii de familie care îi însoțesc; orice reprezentant, funcționar sau personalitate oficială a unui stat și orice funcționar, personalitate oficială sau alt reprezentant al unei organizații interguvernamentale, care, la data când și în locul în care o infracțiune s-a comis împotriva sa, a reședinței oficiale, a locuinței personale sau mijloacelor sale de transport, este îndreptățit conform dreptului internațional la o protecție specială împotriva oricărei atingeri a persoanei, a libertății sau demnității sale, precum și a membrilor familiei care fac parte din gospodăria sa”.

Statele Părți sunt obligate să incrimineze, în dreptul lor intern, comiterea, cu intenție, a următoarelor fapte: uciderea, răpirea sau alt act asupra persoanei sau libertății unei persoane protejate pe plan internațional; un atac violent asupra sediului oficial, locuinței private sau mijloacelor de transport ale unei persoane protejate pe plan internațional, de natură să pună în pericol persoana sau libertatea sa. Totodată, trebuie precizat că enumerarea faptelor de la art. 2 alin.(1) nu este limitativă, dându-se posibilitatea statelor să extindă competența și asupra altor fapte care ar putea aduce atingere persoanelor protejate, conform prevederilor art. 2 alin.(3), potrivit cărora: “Paragrafele 1 și 2 din prezentul articol nu prejudiciază obligațiile pe care le au statele părți, în virtutea dreptului internațional, de a lua măsurile ce se impun pentru prevenirea altor atingeri aduse integrității corporale, libertății și demnității persoanelor care se bucură de protecție internațională”.

- *Convenția împotriva luării de ostatici*, adoptată la New York, în 1979, la care România a aderat prin Decretul-lege nr. 111/1990, prevede că, cel care sechestrează o persoană sau o reține și o amenință cu moartea, o va răni sau continuă să o rețină pentru a constrânge un stat, o organizație internațională, o persoană fizică, să îndeplinească un act ori să se abțină de la acesta, ca o condiție a punerii în libertate a ostaticului, comite infracțiunea de luare de ostatici (art. 1). Statele sunt obligate să pedepsească asemenea infracțiuni, corespunzător gravității lor. Statul pe teritoriul căruia se află prezumtivul infractor, îl va reține și va lua măsuri pentru urmărirea și finalizarea procedurilor penale împotriva lui; dacă nu-l extrădează este obligat să-l supună urmăririi penale și să-l judece, ca pentru o infracțiune cu caracter grav (art. 8).

- *Convenția privitoare la protecția fizică a materialelor nucleare*, adoptată la Viena, la 26 octombrie 1979, ratificată de România prin Legea nr. 78/1993, stabilește măsurile corespunzătoare și eficace pentru a asigura prevenirea, descoperirea și reprimarea infracțiunilor care ar putea decurge din dobândirea și folosirea ilicită a materialelor nucleare. De asemenea, prin conținutul prezentei convenții se reglementează și condițiile pe care statele părți trebuie să le îndeplinească pentru a asigura protecția fizică a materialelor nucleare în timpul utilizării, depozitării și transportului pe teritoriul național. Desigur că obiectul de reglementare al convenției are în vedere materialele nucleare folosite în scopuri pașnice, precizându-se fără echivoc care sunt acestea și nivelurile de protecție în funcție de tipologia materialului nuclear, așa cum se stipulează în anexa nr.1 la convenție. Totodată, statele părți se obligă ca prin legislația internă să incrimineze următoarele fapte săvârșite cu intenție: primirea, deținerea, folosirea, cedarea, modificarea, înstrăinarea sau dispersarea materialelor nucleare, fără a fi abilitat, și care cauzează sau poate

cauza moartea sau răni grave altei persoane sau daune considerabile bunurilor materiale; furtul simplu sau furtul calificat de materiale nucleare; deturnarea sau orice altă însușire, fără just temei, de materiale nucleare; faptul de a pretinde materiale nucleare prin amenințare, recurgere la forță sau prin orice altă formă de intimidare; amenințarea; folosirea materialelor nucleare pentru a omorî sau a răni grav altă persoană sau de a cauza daune considerabile bunurilor; furtul simplu sau furtul calificat de materiale nucleare în scopul de a constrânge o persoană fizică sau juridică, o organizație internațională sau un stat să facă sau să se abțină de la a face un act.

• *Convenția pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranței navigației maritime*, încheiată la Roma, la 10 martie 1988, la care România a aderat prin Legea nr. 123/1992.

În temeiul dispozițiilor Rezoluției nr. 40/61 a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, din 9 decembrie 1985, acest document stipulează: "Se cere insistent tuturor statelor ca în mod unilateral, cât și în colaborare cu celelalte state, precum și organelor competente ale Organizației Națiunilor Unite să contribuie la eliminarea progresivă a cauzelor ascunse ale terorismului internațional și de a acorda o deosebită atenție tuturor situațiilor care ar putea duce la acte care pot compromite pacea și securitatea internațională". Actele ilicite îndreptate împotriva siguranței navigației maritime compromit securitatea persoanelor și bunurilor, afectează în mod serios exploatarea serviciilor maritime și subminează încrederea popoarelor lumii în siguranța navigației maritime. Conform dispozițiilor art.3 din convenție, sunt incriminate faptele unei persoane, care în mod ilicit: capturează pe o navă sau exercită controlul asupra sa prin violență sau amenințare cu violență; comite un act de violență împotriva unei persoane aflate la bordul unei nave, dacă acest act este de natură să compromită siguranța navei; distruge o navă sau cauzează unei nave, încărcăturii acesteia, daune ce pot afecta siguranța navigației; plasează sau face să se plaseze pe o navă prin orice mijloc, un dispozitiv ori o substanță capabilă să distrugă nava, comunică o informație cunoscând că este falsă și, prin aceasta, compromite siguranța navigației unei nave; rănește sau ucide orice persoană, când aceste fapte prezintă o legătură de cauzalitate cu una dintre infracțiunile menționate mai sus. Pentru situațiile care nu sunt reglementate în convenție sunt aplicabile normele de drept internațional în materie, respectiv dreptul maritim; *Protocolul pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranței platformelor fixe situate pe platoul continental*, adoptat la Roma, 1988, aprobat prin Legea nr. 123/1992, dispune aplicarea „mutatis mutandis” a prevederilor Convenția pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranței

navigației maritime, încheiată la Roma, la 10 martie 1988, și în cazul platformelor fixe situate pe platoul continental;

- *Convenția internațională pentru reprimarea atentatelor teroriste cu explozibili*, adoptată la New York la 15 decembrie 1997, ratificată de România prin Legea nr. 257/2004, prin care statele sunt încurajate "să examineze de urgență domeniul de aplicare a prevederilor legale internaționale în vigoare care privesc prevenirea și eliminarea terorismului în toate formele și manifestările sale, în scopul de a se asigura prin aceasta că există un cadru legal care să acopere toate aspectele în materie".

Instrumentele juridice ONU pentru combaterea terorismului și a crimei organizate transfrontaliere au rolul de a spori gradul de securitate globală, regională și națională.

CONCEPTUL DE SECURITATE ENERGETICĂ ÎN VIZIUNEA UNIUNII EUROPENE

ENERGY SECURITY CONCEPT IN VISION OF EUROPEAN UNION

Drd.ing.ec. Mihai Cosmin DUȚU*
SC PSV SA

Conceptul de securitate energetică vizează capacitatea statelor de a-și asigura cerințele energetice prin intermediul resurselor interne, cât și prin recurgerea la surse externe accesibile și stabile. Însă, în jurul creării securității energetice se cristalizează o serie de probleme catalizate de sferele de influență ale principalilor jucători din domeniul energetic mondial. Pe acest fundal diversificarea surselor și a resurselor de energie au devenit un deziderat pentru Uniunea Europeană, în condițiile în care aceasta este dependentă din punct de vedere energetic.

Concept of energy security hints at the capacity of countries to ensure their energetical requirements through the use of affordable and stable internal resources and external resources. Yet, energy security has been surrounded by a range of problems owing to influence spheres of major players from mondial energy field. In this context, energy sources' and resources' diversification become an important goal for European Union in conditions that it is dependent upon energy.

Cuvinte cheie: resurse energetice, securitate energetica, rute energetice, energii alternative.

Keywords: *energetic resources, energy security, energetic routes, alternatives energies.*

Paradigma energetică

Problematica resurselor energetice s-a impus în ultima perioadă ca temă abordată și dezbătută în toate forurile și întrunirile internaționale, devenind o preocupare de interes major în actuala conjunctură internațională, secolul trecut supranumit și secolul industrializării s-a bazat pe resursele de combustibili fosili, odată cu industrializarea cererea pentru aceste resurse a crescut direct proporțional. Dacă din punct de vedere energetic combustibilii

* e-mail: dutu_mih@yahoo.com; mihai.dutu@psv.ro

fosili au generat forța motrică în dezvoltarea societății industrializate, analiza momentului nu poate face abstracție de caracterul neregenerabil al acestor resurse care într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat se vor epuiza. Așadar, problematica rămânând o preocupare de interes major, dimensiunea globală a problemei petrolului fiind dată de amploarea fără precedent a solicitării acestei resurse, creșterea cererii se oglindește în fluctuațiile prețului barilului care își pune amprenta pe întreaga evoluție a sistemului economic global.

Pe fundalul amplificării și diversificării problemelor ce privesc accesul la resurse, datorate unor crize înregistrate între state deținătoare de rezerve și state de tranzit pe care se află infrastructura de transport către zone dependente de aceste resurse s-a evidențiat acordarea unei atenții tot mai mari problemelor de securitate energetică, iar cererea în creștere a nevoilor de resurse energetice a accentuat concurența pe piața globală a energiei, ducând la o stare de tensiune între principalii participanți. Fiecare competitor se străduiește să-și asigure propriul viitor energetic prin impunerea propriilor reguli de joc, prin folosirea propriilor atuuri și avantaje în concurență, prin controlul accesului la resurse, infrastructurii de transport sau a prețului. În aceste condiții, securitatea energetică nu mai constituie doar un obiectiv oarecare de politică economică, ci a devenit o preocupare constantă pentru comunitatea internațională. Astfel, securitatea energetică se află la întretăierea tuturor dimensiunilor securității întrucât realizarea ei depinde de atingerea unui anumit grad de consens politic și militar, are un impact direct asupra economiei, societății și mediului. Securitatea energetică este astăzi o prioritate pentru toți actorii de pe scena vieții internaționale, dar mai ales pentru cei cu resurse energetice precare și cu o cerere ridicată. Mai mult decât atât, tot mai mulți actori ai mediului internațional contemporan au constatat că energia poate fi folosită pe post de armă letală în relațiile dintre state. Din această perspectivă nu este de mirare faptul că, în ultima vreme, tot mai multe state au încadrat energia printre prioritățile politicilor și strategiilor de securitate națională. Putem afirma că transformarea accesului la resurse energetice într-o armă economică, de control al dezvoltării celorlalte state este strâns legată de exercitarea puterii economice, componentă importantă în complexul puterii unui stat. Acest instrument de forță se poate exercita și manifesta pe o axă care pornește de la deținător și ajunge la consumator și care este alcătuită din următoarele elemente implicate în acest proces: deținător-producător (exploatare) – transportator – distribuitor – consumator. Barry Buzan în lucrarea sa „Popoarele, statele și teama” afirmă, că în cazul securității, discuția privește preocuparea de a fi liberi de amenințări,¹ iar sfera domeniului energetic reprezintă o sursă de amenințări care trebuie prevenite sau

¹ Ioan Bari, *Globalizare și probleme globale*, București, Editura Economică, 2001, p. 17.

contracarate. Problemele referitoare la resursele esențiale vor provoca acțiuni regionale și vor amenința stabilitatea. În acest context, într-o lume în care interdependența sporește, securitatea energetică va depinde mult de modul în care țările își gestionează relațiile dintre ele, fie bilateral, fie în cadre multilaterale². Așadar, se constată că în momentul actual strategia care se exercită de actorii de pe scena internațională, în oricare parte din piața resurselor energetice se realizează pe următoarele direcții strategice: controlul resurselor energetice; accesul piețelor; controlul rutelor de transport.

Securitatea energetică între concept și necesitate

Securitatea energetică este strâns legată de vulnerabilitatea față de întreruperile în aprovizionarea cu resurse energetice (petrol, gaze naturale, cărbune etc.). Cauzele se regăsesc la nivelul următorilor factori: conflicte armate, terorism, calamități naturale, naționalizare, rivalități de factură geopolitică. Securitatea energetică este un concept multidimensional și puternic circumstanțializat, care a evoluat în decursul istoriei atât din punct de vedere al subiectului inițial, care era un concept atașat petrolului, extinzându-se treptat și asupra gazelor naturale și energiei electrice, cât și al ariei de semnificații, de la aprovizionarea fizică către toate fazele aferente lanțului energetic. Astfel, în prezent, securitatea energetică se circumscrie atât ofertei, cât și cererii de energie și poate avea unul din următoarele înțelesuri: disponibilitatea fizică a resurselor energetice, accesibilitatea energiei din punct de vedere al prețului, siguranța cererii de energie, cu impact asupra stabilității veniturilor producătorilor și exportatorilor de energie. Dincolo de toate acestea, orice abordare a securității energetice include termenii „risc” și „nesiguranță”, iar întreruperile în aprovizionare suscită cea mai stringentă preocupare legată de această temă. În această notă se încadrează și documentele de profil ale Uniunii Europene, care prevăd pentru securitatea energetică definiții bazate pe riscul întreruperii în aprovizionare, risc care poate fi generat de catastrofe naturale sau amenințări teroriste. În accepțiunea Uniunii Europene, securitatea energetică reprezintă capacitatea de asigurare a cerințelor viitoare esențiale de energie, atât prin intermediul resurselor interne adecvate, obținute în condiții acceptabile economic sau menținute ca rezerve strategice, cât și prin recurgerea la surse externe accesibile și stabile, completate atunci când este cazul de rezerva strategică³. Pentru cei mai mulți

²Tiberiu Tănase, Ana-Maria Porumbiță, *Considerații privind transformările și adaptarea serviciilor de informații și securitate la noul mediu de securitate al secolului al XXI-lea*, în Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, *Stabilitate și securitate regională*, 09-10 aprilie 2009, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, pp. 257-276.

³Florin Rădoi, *Securitatea Energetică – Concept și realități*, Forumul Regional al Energiei – Foren 2008, Neptun, 15-19 iunie 2008, p. 2.

specialiști, securitatea energetică înseamnă producerea energiei necesare în propria țară și o dependență cât mai redusă de importurile externe. Securitatea energetică vizează trei dimensiuni⁴: asigurarea unor surse alternative de aprovizionare, identificarea unor rute energetice alternative și securizarea surselor și rutelor de transport existente. Însă, realitățile epocii actuale au demonstrat că marii consumatori ar trebui să renunțe la utopia independenței energetice și să accepte interdependența energetică, conexiunea rețelelor de transport între state.

„Energia este esențială pentru dezvoltarea economică și socială și îmbunătățirea calității vieții”, preciza ONU în Agenda 21 din 1992⁵. Resursele naturale, în special cele energetice, au influențat permanent și în mod covârșitor evoluția societății umane, dezvoltarea economică, economiile naționale, economia mondială și, mai recent, economia globală. De altfel, în anul 1970, Henry Kissinger spunea „Controlează petrolul și poți controla toate continentele”⁶. Mai apoi, Michael Collon susținea „Dacă vrei să conduci lumea, trebuie să controlezi petrolul, tot petrolul oriunde se află acesta”⁷.

Un studiu ONU făcea următoarea apreciere: "Importanța energiei pentru industrie, în ansamblul sau, și rolul vital al petrolului ca sursă de energie și ca produs indispensabil pentru activitățile militare par a fi contribuit la transformarea problemelor energiei într-un element fundamental al securității”.⁸ Iată cum problemele energetice devin probleme de securitate, iar securitatea alimentării cu energie a devenit o preocupare comună a marilor actori ai acestei competiții dinamice și extrem de acerbe.

Orice bulversare de pe piața energetică sau pe rețelele energetice mondiale constituie un pericol major, fără energie întreaga lume industrializată poate atinge colapsul. Așadar, securitatea energetică este la ora actuală parte integrantă a oricărei strategii naționale de securitate. În opinia mea conceptul este definit de următorii vectori: securitatea surselor energetice, securizarea traseelor energetice existente, identificarea unor trasee alternative de energie, identificarea unor surse alternative de energie, protecția mediului înconjurător.

⁴ Florin Rădoi, *Securitatea energetică. Concept și realități*, Forumul regional al energiei – FOREN 2008 Neptun, 15-19 iunie 2008, p. 1.

⁵ The Green Agenda, <http://www.green-agenda.com/agenda21.html>, accesat în data de 25 iunie 2009.

⁶ Cristian Băhnăreanu, *Arma energetică în contextul relațiilor internaționale ale începutului de secol XXI*, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2007, p. 26.

⁷ *Ibidem*, p. 25.

⁸ Teodor Frunzeti, *Influența securității energetice asupra stabilității regionale în Europa de Sud-Est - Spațiul sud-est european în contextul globalizării*, Sesiunea de Comunicări Științifice cu participare internațională *Strategii XXI 2007* / 12-13 aprilie 2007, București, Editura Universitatea Națională de Apărare "Carol I", p. 21.

Distribuția inegală a resurselor energetice, concentrarea acestora în teritoriile anumitor state, altele decât principalele state utilizatoare, creează vulnerabilități în aria securității energetice și afectează relațiile dintre state, generând astfel tensiunea capabilă să genereze conflicte în mediul relațiilor internaționale și în mediul de securitate. Astfel, legătura dintre deținerea, cererea, aprovizionarea și utilizarea resurselor energetice, răspândirea geografică și accesul la ele, pe de o parte, și problemele de securitate, pe de altă parte, este evidentă. Controlul resurselor energetice petrol, gaze naturale, combustibili fosili a devenit un obiectiv prioritar nu numai pentru actorii majori ai scenei mondiale (SUA, UE, Federația Rusă), ci și pentru noile puteri în ascensiune (China și India). Un rol deosebit de însemnat pe scena energetică îl au și diferitele organizații regionale sau internaționale.

Provocările majore cu care se confruntă Uniunea Europeană în domeniul asigurării securității energetice, conform rapoartelor Comisiei Europene sunt: asigurarea unor surse de energie competitive și curate pentru Europa în contextul nefavorabil al schimbărilor climatice, intensificarea cererii de energie la nivel global și nesiguranța privind aprovizionarea pe viitor⁹. Incapacitatea unui stat membru de a face față acestor provocări va afecta alte state membre. În cazul apariției unor probleme în afara Uniunii Europene, acestea pot avea impact asupra întregii Uniuni. Acesta este motivul pentru care este necesară elaborarea unei politici europene solide în domeniul energiei. Analiza strategică realizată de Comisia Europeană asupra situației energetice constituie un pas important spre o politică energetică eficientă pentru Europa.

În viziunea Parlamentului European situația actuală în care aprovizionarea cu energie depinde din ce în ce mai mult de țări nedemocratice și cu o situație politică instabilă, eforturile de a asigura securitatea aprovizionării cu energie exclusiv la nivel național s-au dovedit a fi insuficiente și nu garantează interesele pe termen lung ale tuturor statelor membre ale Uniunii.

Așadar, punctul de plecare pentru o politică energetică eficientă pentru Europa vizează trei aspecte, și anume: lupta împotriva schimbărilor climatice, promovarea creșterii economice și a ocupării locurilor de muncă cu personal calificat, limitarea dependenței externe a UE față de importurile de gaze și petrol¹⁰. Conceptul global de siguranță în alimentare impune un efort de

⁹ Comunicarea comisiei către Consiliul European și Parlamentul European, *O politică energetică pentru Europa*, Bruxelles, 10.1.2007.

¹⁰ Spre o politică externă europeană comună în domeniul energiei, text adoptat de către Parlamentul European, Strasbourg, 26 septembrie 2007, www.euractiv.ro, accesat în data de 17 iulie 2009.

anticipație pe termen lung și relații întărite cu terțe țări. De aceea, este foarte importantă stabilirea și implementarea unei politici energetice comune în UE, cu accent pe securitatea alimentării cu energie, deoarece ar reprezenta, fără îndoială, un sprijin puternic pentru reducerea vulnerabilității în fața crizelor energetice și pentru susținerea unei dezvoltări pe termen lung a pieței de energie din Europa, iar țările europene ar trebui să aibă un punct de vedere comun în dialogul politic cu furnizorii externi strategici.

Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii, în ciuda utilizării celor mai moderne și eficiente tehnologii, nu numai că își păstrează dependența față de resursele energetice, dar o accentuează într-o manieră îngrijorătoare. Jumătate din aprovizionarea cu energie a Uniunii Europene depinde de importuri, iar această dependență ar putea ajunge, în anul 2030, până la 70% pentru gazele naturale și chiar la 100% pentru petrol și cărbune¹¹. Extinderea UE a accentuat slăbiciunile energetice ale acesteia, astfel încât, în prezent, gazul rusesc livrat de concernul controlat de Kremlin, „Gazprom” asigură 30% din necesarul energetic al Franței, Germaniei sau Italiei, în timp ce în majoritatea statelor din Europa centrală și de est proporția ajunge la 90%. Revenirea în forță a dezbatelor privind sursele alternative de energie, cum ar fi biocombustibilii sau energia solară, ca să nu mai amintim de renașterea interesului mondial pentru energia nucleară nu pot avea efecte deosebite pe termen scurt și mediu¹². Chiar și astăzi, cărbunele acoperă două treimi din consumul de energie al Chinei și Indiei, iar combustibilii fosili asigură 90% din cererile de energie în întreaga lume. Și în deceniile următoare, Orientul Mijlociu va continua să aibă o importanță crucială pentru sectorul energetic, având în vedere că 61% din rezervele de petrol se află în prezent în această regiune; de asemenea este spațiul în care se găsesc cele mai multe câmpuri petroliere nedevelopate din lume. De aceea, în secolul XXI, stabilitatea politică în regiune va reprezenta cheia securității energetice internaționale în aceeași măsură ca rezolvarea altor tensiuni politico-economice globale. Practic, putem afirma că tendințele globale în domeniul energiei subliniază faptul că energia reprezintă un element semnificativ al conceptului actual de securitate.

Pe o piață globală atât de dependentă de petrol și gaze naturale, amenințările la adresa furnizării de energie ar putea fi generate de surse precum atacurile teroriste, dezastrele naturale, presiunile politice sau întreruperile ca urmare a conflictelor sau tensiunilor regionale, pentru a aminti doar câteva dintre acestea. Acest lucru sugerează nevoia de strategii de

¹¹ *World Oil Outlook*, Organization of the Petroleum Exporting Countries, Vienna, 2008.

¹² *World Energy Technology Outlook – WETO H2*, European Commission, European Communities, Belgium, 2006.

prevenire a disfuncționalităților și de aranjamente care să minimalizeze efectele asupra nivelului cantităților furnizate în cazul producerii unei crize mondiale majore. De asemenea, sugerează că securitatea energetică deține potențialul de a crea o criză majoră sau, cel puțin că încercarea de a asigura furnizarea garantată a cantităților necesare ar putea să modeleze din ce în ce mai mult politica externă și prioritățile statelor membre NATO și din întreaga lume.

O altă caracteristică a actualei preocupări generale privind securitatea energetică este aceea că din ce în ce mai multe țări depind de cantitățile de energie care sunt furnizate de la distanțe foarte mari, prin conducte ce traversează continente întregi sau petroliere care transportă gaze naturale lichefiate peste oceane (în următorul deceniu, aceste super-tancuri urmează să-și sporească nu numai numărul, ci și dimensiunile). Elemente de infrastructură din ce în ce mai sofisticate și vulnerabile, cum ar fi proiectele de noi conducte sau de construire a terminalelor de gaze, sunt create pentru a răspunde cererii economice din ce în ce mai mari. De altfel, acest aspect al globalizării subliniază interdependența dintre consumatori și furnizori într-o relație complexă, care necesită asigurarea securității terestre și maritime pe întreaga lungime a traseului. În aceste condiții (legătura intrinsecă dintre furnizarea de energie și securitatea economică a statelor membre), era firesc ca securitatea energetică să devină temă de discuție și analiză în cadrul NATO. Alianța are responsabilitatea de a discuta orice subiect care îi preocupă pe aliați și, întrucât unii dintre ei sunt în mai mare măsură dependenți decât ceilalți, este firesc ca aceștia să dorească abordarea acestui aspect la nivelul structurilor NATO¹³.

În acest context al globalizării și amplificării nevoii de resurse energetice, bazinul Mării Negre este important atât ca traseu de transport energetic, cât și ca potențial furnizor de material energetic (petrol și gaze naturale). Așadar, acest spațiu trebuie să fie stabilizat și securizat, iar acest lucru se poate realiza numai prin voința și cu contribuția tuturor statelor și organizațiilor internaționale interesate, în cadre instituționale pragmatice și eficiente, menite să promoveze și să protejeze interesele comune ale țărilor decise să participe la acțiunile ce vizează asigurarea unui mediu stabil de securitate¹⁴. Ca zonă de convergență a intereselor marilor actori globali, Marea Neagră cunoaște o dinamică a schimbărilor în ultimul deceniu. La baza evoluției importanței sale se află petrolul din Marea Caspică, precum și cel din Kazahstan și Turkmenistan, care trebuie să traverseze Marea Neagră

¹³ Ioan Lucinescu, Alina Orescovici, *Securitatea energetică – preocupare actuală și de perspectivă a Alianței Nord-Atlantice*; în Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, *Securitate și apărare în Uniunea Europeană*, 17-18 aprilie 2008, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, p. 198.

¹⁴ Mileva-Elena Stancu, *Caracterizarea noilor riscuri, amenințări și acțiuni posibile în regiunea Mării Negre*, în „Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, nr. 4/2007, p. 17.

pentru a ajunge pe piețele internaționale¹⁵. Dar și regiunea Caucazului a devenit extrem de importantă pentru marile piețe de energie ale lumii datorită poziției sale geostrategice. Ea reprezintă un important coridor de transport al resurselor de petrol și gaze naturale din Marea Caspică spre Europa, prin cele trei conducte care traversează Georgia: oleoductul Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC), gazoductul Baku-Tbilisi-Erzurum (BTE), denumit și Conducta Caucazului de Sud (South Caucasus Pipeline – SCP), precum și oleoductul Baku-Supsa¹⁶. Din această ecuație nu pot fi excluse cele trei țări din Caucazul de Sud (Georgia, Armenia și Azerbaidjan), care reprezintă reperiile coridorului energetic euroasiatic și care leagă sistemul euroatlantic de resursele de energie din zona caspică. Așadar, una din mizele actorilor internaționali în actualul context o reprezintă controlul rutelor de transport al petrolului și gazelor naturale din zona caspică. Pentru Uniunea Europeană, care a devenit preocupată de orientarea hidrocarburilor caspice către piețele europene și mondiale, este necesar să se implice tot mai mult în identificarea de soluții pentru stabilitatea Caucazului, întrucât transportul resurselor energetice necesită îndeosebi protecția infrastructurilor. Mai mult, stabilitatea Caucazului este o condiție a stabilității Uniunii Europene lărgite, ceea ce impune acțiunea sa susținută pentru menținerea păcii în această regiune.

O mare parte din riscurile și amenințările enumerate în Strategia de Securitate a Uniunii Europene (2003) se regăsesc în zona Mării Negre, însă, pe de altă parte, zona Mării Negre are și un potențial pozitiv, cum ar fi existența posibilității pentru facilitarea transportului petrolului și gazelor naturale din Marea Caspică direct în Europa, fapt care ar diversifica importurile de resurse naturale ale statelor europene. Regiunea Mării Negre devine tot mai importantă pentru UE și reprezintă o importantă rută de tranzit pentru resursele energetice. Astfel, Occidentul, cu susținerea statelor de pe malul vestic al Mării Negre, caută să deschidă accesul spre sursele energetice de la Marea Caspică și Orientul Apropiat și Mijlociu.

Concluzii

Prin amplificarea gradului de interdependență a țărilor privind valorificarea resurselor energetice, apar noi și complexe probleme cu privire la necesitatea asigurării accesului tuturor țărilor la resurse, în vederea susținerii dezvoltării lor economice, asigurată, direct sau indirect, de combustibilii fosili, iar îngrădirea accesului sau pierderea accesului la aceste

¹⁵ Lucian Vieru, *Marea Neagră - zonă de proiecție a intereselor euroatlantice*, în Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, *Stabilitate și securitate regională*, 09-10 aprilie 2009, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, p. 151.

¹⁶ Marian Curelaru, *Securitatea regională și mizele strategice ale Caucazului de sud*, în Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, *Stabilitate și securitate regională*, 09-10 aprilie 2009, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, p. 55.

resurse poate avea consecințe imprevizibile, de la pierderi economice cu efecte interne incalculabile, chiar colaps economic, până la modificări în ierarhiile internaționale, fenomene care, practic, ar destabiliza lumea. Cu atât mai mult cu cât toate economiile dezvoltate depind de resursele energetice oriunde pe glob, iar caracterul limitat și spectrul epuizării lor devin tot mai evidente. Astfel, posesia unor rezerve de aur negru înseamnă nu numai avantaje. Adesea, pe lângă avantajele pe care le conferă unui stat, printre care venituri financiare importante, pot să confere și dificultăți pentru statele unde acestea există, întrucât riscul unor dispute și conflicte având la bază accesul, controlul și exploatarea resurselor energetice este omniprezent. Dar, motoarele conflictelor operează nu numai în ramura accesului la resurse, ci și la structura mecanismelor de distribuție a acestora, cât și la nivelul piețelor de desfacere. Manifestarea puterii în actualul mediu de securitate nu se mai face doar în termeni de forță militară, ci va depinde, mai ales, de potențialul economic, tehnologic și informațional, de accesul la resursele necesare unei dezvoltări prospere și durabile. Centrul de greutate al disputelor și competițiilor pentru supremație s-a mutat dinspre sfera militară spre sfera economică și se derulează pe spații geopolitice, iar remodelările mediului de securitate local, regional și global depind în mare măsură de resursele energetice. În ultimă instanță, de economie sunt legate gradele de dependență/independență, interdependență și subordonare ale statelor.

Consider că trăim într-o perioadă în care competiția între state, regiuni și chiar continente se va duce în principal în domeniul securizării accesului la resursele energetice, iar extinderea acestei competiții va influența și celelalte domenii ale securității. Astfel se poate afirma că modalitățile viitoare de abordare a deținerii resurselor energetice vor fi cele din perspectiva efectelor, iar dimensiunea exploatarei acestora le poate transforma în instrumente de coerciție, în așa numita „armă energetică”. Din punct de vedere al dezvoltării economice durabile, o asemenea perspectivă necesită o abordare cu accent pe descifrarea dimensiunii energetice a securității, respectiv diversificarea resurselor și a rutelor de transport, a implicațiilor asupra colectivităților, a societății în general. Astfel, amenințările economice se pot transforma într-un atac la adresa securității, în condițiile în care acțiunea externă, conștient dirijată, duce la pierderi materiale, presiuni asupra diferitelor instituții și chiar prejudicii substanțiale asupra nivelului de trai al populației statului țintă.

Problema resurselor energetice și a asigurării securității acestora a căpătat noi dimensiuni. Securitatea energetică este o preocupare furnizată de factori cum ar fi: amenințarea teroristă, instabilitatea în unele țări exportatoare, focare naționaliste, teama de conflicte pentru resurse, rivalități pentru resurse, nevoia existențială a țărilor de energie pentru a-și alimenta

creșterea economică și în special datorită pieței tot mai concurențiale a petrolului. În același context, se mai poate afirma noua dilemă generată de incertitudinea existenței unor resurse capabile să satisfacă cererile energetice în deceniile care vor urma.

Domeniul energiei rămâne, încă, cea mai mare provocare care implică riscuri și câștiguri enorme, dar și conflicte deschise sau mocnite între corporații private, precum și între state pentru obținerea supremației pe piața energiei. În zilele noastre, evenimente surpriză de genul conflictelor interetnice și religioase, războaielor locale, conflictelor sociale, atentatelor teroriste pot îngreuna accesul la resursele de petrol, de aceea este necesară dezvoltarea unei strategii de diversificare a rutelor de transport și a surselor de energie.

BIBLIOGRAFIE

- Bari Ioan, *Globalizare și probleme globale*, București, Editura Economică, 2001.
- Băhnăreanu Cristian; *Arma energetică în contextul relațiilor internaționale ale începutului de secol XXI*, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", București, 2007.
- Cucu Irina, *Economia - factor de putere în epoca globalizării*, în Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, *Securitatea și apărarea spațiului sud-est european în contextul transformărilor de la începutul mileniului III*, 13-14 aprilie 2006, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
- Curelaru Marian, *Securitatea regională și mizele strategice ale Caucazului de sud*, în Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, *Stabilitate și securitate regională*, 09-10 aprilie 2009, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
- Frunzeti Teodor, *Influența securității energetice asupra stabilității regionale în Europa de Sud-Est – Spațiul Sud-Est European în Contextul Globalizării* în Sesiunea de comunicări științifice cu participare internațională *Strategii XXI 2007/12-13 aprilie 2007*, București, Editura Universitatea Națională de Apărare "Carol I".
- Lucinescu Ioan, Orescovici Alina; *Securitatea energetică – preocupare actuală și de perspectivă a Alianței Nord-Atlantice*; în Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, *Securitate și apărare în Uniunea Europeană*, 17-18 aprilie 2008, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

- Rădoi Florin, *Securitatea Energetică – Concept și realități*, Forumul Regional al Energiei Foren 2008, Neptun, 15-19 iunie 2008.
- Sarcinschi Alexandra, *Globalizarea insecurității. Factori și modalități de contracarare*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006.
- Stancu, Mileva-Elena, *Caracterizarea noilor riscuri, amenințări și acțiuni posibile în regiunea Mării Negre*, în „Buletinul Universității Naționale de Apărare “Carol I”, nr. 4/2007.
- Tănase Tiberiu, Porumbiță Ana-Maria, *Considerații privind transformările și adaptarea serviciilor de informații și securitate la noul mediu de securitate al secolului al XXI-lea*, în Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, Stabilitate și securitate regională, 09-10 aprilie 2009, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
- Vieru Lucian, *Marea Neagră – zonă de proiecție a intereselor euroatlantice*, în Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, *Stabilitate și securitate regională*, 09-10 Aprilie 2009, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
- *** Le Courier de l'UNESCO, *L'autre mondialisation: l'eveil citozen*, septembrie 2000.
- *** O politică energetică pentru Europa, *Comunicarea comisiei către Consiliul European și Parlamentul European, Bruxelles, 10.1.2007*.
- *** *Spre o politică externă europeană comună în domeniul energiei*, text adoptat de către Parlamentul European, Strasbourg, 26 septembrie 2007.
- *** *World Oil Outlook*, Organization of the Petroleum Exporting Countries, Viena, 2008.
- *** *World Energy Technology Outlook – WETO H2*, European Commission, European Communities, Belgium, 2006.
<http://www.defenselink.mil/news/2008%20national%20defense%20strategy.pdf>, National Defense Strategy, June 2008, accesat în data de 28 iunie 2009
<http://www.green-agenda.com/agenda21.html>, The Green Agenda, accesat în data de 25 iunie 2009

EVOLUȚIA ISTORICĂ A DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR

HISTORICAL DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

Lt.col. Roland-Dorian ENE*

Ministerul Apărării Naționale

Omenirea în decursul istoriei sale, care a cunoscut consecințele dramatice ale lungului șir de confruntări militare, a conștientizat necesitatea unui sistem de norme care să reglementeze atât de jure, cât și de facto conflictele armate. Dezvoltarea științifică și tehnologică și, ca urmare, apariția armelor cu o mare putere de distrugere, a unor mijloace militare tot mai sofisticate cu urmări distructive și traumatice excesive, au amplificat efectul inuman și devastator al conflictelor armate. Evoluțiile teoretice și practice în domeniu, al căror scop a fost umanizarea tratamentului aplicat victimelor de război, au dat naștere ulterior normelor și regulilor umanitare și s-au concretizat în statuarea și în afirmarea principiilor de comportare cavalierești.

Along its history, humankind, being aware of the dramatic consequences of the long line of military confrontations, has realized the need for a system of rules covering both de jure and de facto armed conflicts. Scientific and technological development and hence, the emergence of weapons with great destructive power, of military means with destructive consequences increasingly sophisticated, have boosted the inhuman and devastating effect of armed conflict. Theoretical and practical developments in the area, whose purpose was humanizing the treatment of war victims, further shaped the humanitarian norms and rules and had as a result the statuation and affirmation of the chivalric behavior principles.

Cuvinte cheie: cod nescris al onoarei, război, Henri Dunant, regulile de comportare în luptă, bazele dreptului internațional umanitar modern, dreptul războiului și dreptul umanitar.

Keywords: *unwritten code of honor, war, Henri Dunant, rules of conduct in combat, the foundations of modern international humanitarian law, law of war and humanitarian law.*

* e-mail: roland_ene2006@yahoo.fr Tel. STAR 97.1018.2326

Dreptul internațional umanitar din antichitate până la căderea Imperiului Roman

Studierea comportamentului primelor comunități umane evidențiază faptul că în cadrul lor domnea, cel mai adesea, legea junglei. Victoria într-o bătălie era urmată de masacre și atrocități abominabile.

Printr-un cod nescris al onoarei, războinicilor le era interzis să se predea, singura alternativă fiind a învinge sau a fi învinși și a muri. Dar chiar și în această epocă de început constatăm existența unor „reguli incipiente” de desfășurare a luptei. Quincy Wright a identificat în cadrul comunităților primitive anumite reguli de purtare a războiului, ulterior consacrate ca norme de drept pozitiv – *legi care disting anumite categorii de inamici și reguli care definesc împrejurările, formalitățile și drepturile de a începe și a încheia un război etc.* Tot din această epocă de început datează imunitatea oferită solilor străini, chiar dușmani, precum și celor care își găsesc azil în temple.

Saltul istoric și social, reprezentat de societatea sclavagistă a plasat războiul în contextul interesului material, acela al procurării forței de muncă pentru economie, fapt ce a avut ca rezultat cruțarea vieții învinșilor și transformarea lor în sclavi. Datorită organizării sociale superioare încep să se dezvolte relațiile între comunități, astfel, pe la anul 2000 î.e.n., încep să-și facă apariția primele uzanțe, tratate și coduri de legi – *Codul lui Hammurabi, regele Babilonului; Codul regatului hitit; Tratatul sublim – încheiat în 1269 î.e.n. între Hatti, regele hitiților și Ramses al III-lea faraonul Egiptului; “Legile lui Manu”.*

Grecia antică, sub Alexandru cel Mare, își trata cu umanitate învinșii și respecta femeile, în această epocă pronunțându-se celebrele cuvinte care mai târziu vor sta la baza dreptului războiului: “Odată suprimată cauza conflictului, a lăsa războiul să continue, ar fi opera unui nebun”.

La acel moment istoric s-a creat doctrina stoică, ce avea la bază noțiunea de umanitate; a fost admis arbitrajul ca mijloc de reglementare a diferendelor; s-a consacrat imunitatea solilor; neutralitatea anumitor locuri; răscumpărarea prizonierilor de război; respectarea rămășițelor pământești ale inamicului; dreptul de azil etc. Odată cu încheierea acțiunilor cuceritoare, doctrina stoică (prin reprezentanții săi Cicero și Seneca) începe să joace un rol din ce în ce mai însemnat în promovarea spiritului umanist, bazat pe respectarea legilor și toleranță. În anul 313 e.n., prin edictul de la Milan, împăratul Constantin îmbrățișează religia creștină, biserica se aliază cu statul și devine, pentru mai multe secole, o mare putere în societate. Prin sfântul Augustin, la începutul secolului V, este formulată faimoasa teorie a “războiului just” conform căreia un război nu trebuie să se declanșeze fără o cauză justă, adică fără a fi în legătură cu apărarea sau a încerca să repare o greșeală.

Apariția primelor reguli de purtare a războiului. Perioada de la căderea Imperiului roman (476 e.n.) până la pacea westphalică (1648 e.n.)

După crearea sfântului Imperiu roman al națiunii germane (800 e.n.) încep să apară primele reguli juridice de purtare a războiului atât pe uscat, cât și pe mare. Sub influența religiei, inițial contrară stării de ostilitate, se conturează primele principii umaniste reflectate în *medierea diferendelor și în conciliile ecumenice sau în cadrul așa-numitelor „armistiții ale lui Dumnezeu”* care stabileau anumite zile când războiul trebuia suspendat.

În timpul cruciadelor (“doctrina războiului just”) constatăm că dezvoltarea dreptului războiului a fost împiedicată de lupta dintre papalitate și împărați, de absența noțiunii de stat suveran și independent reprezentat de o putere unică menită să stabilească relații internaționale guvernate de norme juridice.

La sfârșitul secolului al XIV-lea asistăm la declinul puterii pontificale, la formarea statelor moderne și la începutul guvernării relațiilor dintre state de norme juridice. Ca efect al acestei situații, în secolul al XVI-lea se observă o anumită sollicitudine față de prizonieri (care pot fi răscumpărați) și față de răniți.

În această perioadă este enunțată teoria dreptului natural, ai căror promotori condamnă suferințele inutile, fiind create premisele apariției a două mari principii:

- *principiul necesității* – după care părțile beligerante n-au un drept de a folosi forța peste limitele necesare obținerii victoriei;
- *principiul umanitarismului* – conform căruia războiul trebuie astfel purtat încât să nu pricinuiască adversarului mai multe suferințe și distrugerii decât cele impuse de necesitățile operațiunilor militare.

Este de reținut că din această perioadă (476 e.n. – 1648 e.n.) datează două reguli juridice importante pentru istoricul și evoluția dreptului internațional umanitar:

- abolirea războaielor private;
- protecția ambasadelor permanente.

Evoluția D.I.U. de la Pacea Westphalică (1648) la Conferința de pace de la Paris din 1856

Tratatul westphalic, încheiat la 24 octombrie 1648, au pus capăt războaielor religioase și au constituit adevăratul punct de referință al “dreptului războiului”, trei fiind factorii determinanți:

a) odată cu nașterea, pe ruinele fostului sistem feudal, a sute de state și stătuțe, apar primii gemeni ai suveranității naționale, fundament al convenirii unor reguli de drept internațional.

b) prin sistemul westphalic s-au pus bazele principiului de drept internațional al egalității în drepturi a statelor, principiu pe care s-a fondat “echilibrul european”.

c) apariția curentului “luminist”, care, prin străluciții săi reprezentanți (Montesquieu, 1689–1755, Voltaire, 1694–1778, Jean Jacques Rousseau, 1712–1778, Diderot, 1713–1789, Helvetius, 1715–1771 etc.), a adus o contribuție de seamă la dezvoltarea științei și culturii, inclusiv a umanitarismului, ca formă evoluată și rațională a carității și justiției.

Datorită acestor factori, în perioada cuprinsă între anii 1648 și 1815, procesul de umanizare a războiului a făcut pași însemnați, fiind convenite o serie de norme juridice referitoare la: *libertatea comerțului neutrilor în timp de război maritim; confiscarea proprietăților private inamice pe mare; contrabanda de război; calitatea de beligerant* și altele.

Ca urmare raporturile dintre beligeranți s-au ameliorat, la fel și tratamentul prizonierilor de război. Încep să se încheie capitulații pentru predarea locurilor fortificate și acorduri de armistițiu în care sunt enunțate reguli privind tratamentul răniților și bolnavilor (sistemul cartelurilor), cu acestea, umanitarismul de sorginte premodernă a ajuns la apogeu. Din nefericire, evenimentele care au urmat au evoluat în alt sens. După ce a declarat că “războaiele inevitabile sunt întotdeauna juste”, Napoleon nu se mai interesa de răniți, de populația civilă a statelor ocupate, de prizonieri. După înfrângerea lui Napoleon, puterile învingătoare au trecut la reorganizarea relațiilor internaționale pe baze noi, astfel încât secolul al XIX-lea intră în istorie ca secolul abolirii sclaviei, al creării C.I.C.R. și elaborării primelor convenții generale cu caracter umanitar.

Punctul de pornire l-a constituit Congresul de la Viena al cărui act final a fost semnat la 9 iunie 1815 și care a schimbat complet fața lumii. A creat un nou echilibru european (dar artificial), a încercat să adopte măsuri de natură a preîntâmpina noi mișcări revoluționare și a modificat harta politică a Europei, fără a ține cont de realitățile naționale, etnice și istorice. Pentru permanentizarea noii configurații politice a Europei, Rusia, Austria și Prusia au adoptat la 26 septembrie 1815, actul de constituire al “Sfintei Alianțe”, la care ulterior au aderat și alte state.

Evoluția D.I.U. după Conferința de pace de la Paris din 1856 – Consacrarea standardelor umanitare în dreptul internațional convențional

Secolul al XIX-lea a cunoscut progrese însemnate, deoarece a reprezentat începutul procesului de elaborare a unor norme juridice internaționale. Un merit incontestabil în acest sens l-au avut unele personalități ale epocii, animate de spiritul umanitar, cum ar fi: Florence

Nightingale, din Anglia, care a pus bazele sistemului de îngrijire a răniților de către surorile medicale; Francis Lieber, care a redactat primul cod cu regulile de comportare în luptă, promulgat de guvernul Statelor Unite; Henri Dunant martor al sângeroasei bătălii de la Solferino, care a fost inițiatorul Mișcării internaționale de Cruce Roșie.

Conferința de la Paris, din 25 februarie 1856, a avut ca obiectiv să pună capăt războiului Crimeei și a adoptat, la 16 aprilie, "Declarația referitoare la dreptul maritim", prin ea a stabilind câteva reguli referitoare la raporturile dintre puterile beligerante și cele neutre. Marea însemnătate a acestui document a constatat în faptul că a pus bazele dreptului internațional umanitar modern, el marcând momentul istoric al trecerii la codificarea, prin instrumente juridice multilaterale, a normelor dreptului internațional umanitar al conflictelor armate; la sintetizarea standardelor umanitare consacrate în decursul timpului, pe cale cutumiară sau enunțate în reguli curente, prin acte normative interne ale diferitelor state ori prin acorduri încheiate între ele.

Dramaticul spectacol oferit de peste 40.000 de victime ale bătăliei de la Solferino (Lombardia) dintre trupele franco-sarde și cele austriece, din iunie 1859, a tulburat într-o asemenea măsură pe negustorul genovez Henry Dunant, venit în acele locuri să-l caute pe împăratul francez Napoleon al III-lea, încât acesta a publicat, în 1862, o interesantă carte – *O amintire de la Solferino* – care a emoționat profund opinia publică din Elveția și din întreaga lume.

Ca urmare, la inițiativa lui Dunant, în 1863, a fost creat la Geneva, Comitetul internațional pentru ajutorarea răniților cunoscut sub denumirea de "Comitetul celor cinci", având ca președinte pe Henry Dunant. Comitetul a convins guvernul elvețian să convoace, tot la Geneva, o conferință diplomatică la sfârșitul căreia a fost semnată, la 22 august 1864, *Convenția pentru ameliorarea sorții militarilor răniți în armatele în campanie*. Din punctul de vedere al întinderii protecției, Convenția a avut un caracter limitat, ea nu a reglementat decât statutul militarilor bolnavi și răniți în forțele militare terestre, nu și a celor din forțele navale.

Mai târziu, conferința experților militari, convocată de guvernul imperial rus la Sankt Petersburg, a adoptat la 29 noiembrie /11 decembrie 1868, "Declarația de renunțare la folosirea, în timp de război, a proiectilelor explozive mai ușoare de 400 grame", care a fost semnată de 17 state. Acest început promițător de codificare a celor două ramuri ale dreptului conflictelor armate – *dreptul războiului și dreptul umanitar* – a trezit îndreptățite speranțe, mai ales la prima Conferință de la Haga (18 iunie - 29 iulie 1899), când a început să se vorbească "de o nouă eră în istoria umanității" și "de dezarmare generală".

Deși nu a reușit să găsească soluții adecvate tuturor problemelor înscrise pe ordinea de zi, conferința experților militari, convocată de guvernul imperial rus

la Sankt Petersburg, noiembrie / decembrie 1868, are meritul de a fi codificat o serie de norme cu caracter cutumiar, adoptând următoarele documente:

- Convenția (a II-a) cu privire la legile și obiceiurile războiului terestru, însoțită de un Regulament anexă.
- Convenția (a III-a) pentru adoptarea la războiul maritim a principiilor Convenției de la Geneva din 22 august 1864.
- Declarația privind gazele asfixiante.
- Declarația cu privire la gloanțele dilatatoare.
- Declarația relativă la interzicerea pe termen de 5 ani a lansării de proiectile și explozive din baloane și alte noi mijloace de aceeași natură.

Ulterior au fost elaborate standarde de protecție a tuturor combatanților, inclusiv a civililor, a personalului sanitar și religios militar și civil, precum și a bunurilor civile, materializate în convențiile speciale prin care au fost interzise unele metode și mijloace de război. (*Declarația de la Sankt - Petersburg din 11 decembrie 1868; Declarația de la Haga din 29 iulie 1899; Conferința de la Haga din 1907; Regulamentul anexat al Conferinței de la Haga din 1899 (II) și 1907 (IV) referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru.*)

Protecția drepturilor omului în toate timpurile și în toate împrejurările a fost unul dintre scopurile Națiunilor Unite înscris în actul său constitutiv – Carta O.N.U. În vederea atingerii acestui scop, Adunarea generală a O.N.U. și alte instituții specializate din sistemul său au adoptat o serie de documente prin care proclamă standarde umanitare de protecție, în caz de conflict armat. În esența lor, acestea sunt documente de drept internațional la granița dreptului umanitar. Ele au o semnificație aparte, întrucât D.I.U. se aplică exclusiv în perioada de conflict armat, când dreptul internațional își încetează, practic, funcțiile și când multe din drepturile omului sunt supuse unor limitări care merg până la suspendarea lor.

O ultimă categorie de standarde umanitare, de cea mai mare însemnătate, este cea consacrată în principiile fundamentale ale dreptului internațional umanitar. Spre exemplu, un standard umanitar de o deosebită însemnătate (prevăzut în Carta O.N.U), este acela care interzice folosirea forței și amenințarea cu forța împotriva independenței politice a unui stat, a integrității sale teritoriale precum și în orice alt mod incompatibil cu țelurile Națiunilor Unite.

Cutuma, cel mai vechi izvor de drept umanitar, a dat naștere “dreptului internațional pozitiv”, rezolvând o bună perioadă de timp multe probleme internaționale. Unele cutume de drept umanitar, precum: avertizarea inamicului înainte de a-l ataca, imunitatea parlamentarilor, suspendarea

ostilităților etc. au precedat, cu mii de ani în urmă, norma scrisă. Prin codificare ele au fost incluse în dreptul internațional. În primele convenții de drept umanitar, cutumei i se oferise un rol subsidiar în raport cu norma convențională.

Etapa considerării cutumei de drept umanitar, ca având un caracter subsidiar, a fost depășită odată cu adoptarea *Convențiilor de la Geneva din 12 august 1949 asupra victimelor de război*. Inspirându-se din Clauza Martens¹, toate cele patru convenții, din 1949, conțin prevederea potrivit căreia un stat care denunță una dintre convenții rămâne totuși legat prin principiile conținute în ele, dacă nu sunt expresia dreptului cutumiar. *D.I.U., în special dreptul de la Haga sau dreptul războiului propriu-zis, a luat naștere pe cale cutumiară*. Primele conferințe de pace de la Haga, din 1899 și 1907 nu au făcut decât să codifice în cea mai mare măsură normele cu caracter cutumiar existente.

Cea mai importantă operă de codificare a avut loc la cea de-a doua Conferință de pace de la Haga (15 iunie - 18 octombrie 1907) când, cele două convenții adoptate în 1899 și două dintre cele trei declarații au fost reiterate, cu unele completări, și au fost adoptate convenții noi referitoare la începerea ostilităților, la drepturile și îndatoririle statelor neutre în războiul terestru și în războiul maritim. În total, Conferința a adoptat paisprezece convenții, dintre care douăsprezece reglementează războiul și numai două relațiile pașnice.

La 17 iunie 1925, conferința convocată la Geneva la 4 mai, sub auspiciile Societăților Națiunilor, a adoptat Protocolul pentru interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, otrăvurilor și a altor gaze, precum și a metodelor bacteriologice de război, iar la 27 iulie 1929, conferința diplomatică organizată la Geneva a adoptat, "Convenția pentru ameliorarea sorții răniților și a bolnavilor în armatele de campanie" și "Convenția relativă la tratamentul prizonierilor de război". Până la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial au mai fost adoptate patru instrumente internaționale, și anume:

- 22 aprilie 1930 – *Tratatul pentru limitarea și reducerea armamentelor navale*;
- 15 aprilie 1930 – *Tratatul pentru protecția instituțiilor artistice și științifice și a monumentelor istorice*; semnat la Washington,
- 6 noiembrie 1936 – *Procesul verbal referitor la realitățile privitoare la submarinul de război*; semnat la Londra;

¹ C.M. – dispoziție inserată în preambulul unor convenții internaționale aplicabile în caz de conflict armat, enunțând un principiu general de protecție a persoanelor și bunurilor. C.M. a fost inițiată de juristul rus Charles Martens și prevăzută pentru prima dată în Convențiile de la Haga (1899, 1907). Scopul C.M. este de a asigura aplicarea și în cazul lipsei unei reglementări prin acorduri obligatorii între state, a principiilor de drept internațional cu caracter umanitar.

- 14 septembrie 1937 – *Acordul de la Nyon, privind măsurile colective pentru reprimarea atacurilor submarinelor împotriva navelor comerciale.*

A doua jumătate a secolului XIX și secolul XX au fost cele mai bogate în evenimente cu semnificație de reper în evoluția dreptului internațional umanitar. S-au adoptat Convențiile de la Geneva din 1864 și cele de la Haga din 1899 și 1907. Codificând un domeniu reglementat până atunci prin cutume internaționale, convențiile marcau apariția unui *drept umanitar* ce viza protecția victimelor și a unui *drept al războiului* care urmărea să reglementeze modul de comportare al combatanților în caz de conflict armat. Deși cele două ramuri au evoluat și au câștigat în eficacitate, Primul Război Mondial a evidențiat caracterul incomplet al normelor statuate și dificultatea aplicării lor de către state. Ca urmare, noi convenții au fost elaborate pentru a acoperi lipsurile constatate.

Tratatele internaționale de drept umanitar din perioada postbelică

Primul tratat internațional cu caracter umanitar încheiat în perioada postbelică a fost “Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid”, adoptată la 9 decembrie 1948, cu o zi înainte de proclamarea de către Adunarea Generală a O.N.U. a “Declarației universale a drepturilor omului”.

Între 21 aprilie și 21 august 1949 a avut loc la Geneva, o conferință diplomatică, la care au fost reprezentate 63 de state, printre care și România, care a adoptat 4 convenții referitoare la protecția victimelor de război:

- *Convenția pentru ameliorarea sorții militarilor răniți în forțele armate în campanie.*
- *Convenția pentru îmbunătățirea sorții răniților, bolnavilor și naufragiaților din forțele armate pe mare.*
- *Convenția de la Geneva privitoare la tratamentul prizonierilor de război.*
- *Convenția privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război.*

O conferință interguvernamentală, convocată la inițiativa UNESCO, care și-a desfășurat lucrările la Haga între 21 aprilie și 14 mai 1954 a adoptat: *Convenția pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat.*

Primul document postbelic care elimină din arsenalul statelor un mijloc de luptă este “Convenția cu privire la interzicerea perfecționării producției și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor”, deschisă spre semnare la Moscova, Londra și Washington la 10 aprilie 1972.

În planul interzicerii unor metode și mijloace de război se înscrie și *Convenția asupra interzicerii utilizării de tehnici de modificare a mediului în*

scopuri militare sau în orice scopuri ostile din 10 decembrie 1976. Convenția a fost deschisă spre semnare la Geneva la 18 mai 1977 și a intrat în vigoare la 5 octombrie 1978.

Cea mai importantă codificare din perioada postbelică a fost făcută la *Conferința diplomatică asupra reafirmării și dezvoltării dreptului internațional umanitar*, la lucrările căreia au fost reprezentate 126 de state, inclusiv România, precum și reprezentanții a zece mișcări de eliberare națională. Conferința a adoptat:

- *Protocolul adițional la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 cu privire la protecția victimelor conflictelor armate internaționale* (Protocolul I);
- *Protocolul adițional la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 cu privire la protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional* (Protocolul II).

Ultimele tratate internaționale au fost adoptate la *Conferința Națiunilor Unite cu privire la interzicerea sau limitarea folosirii unor arme convenționale considerate ca producând efecte traumatizante excesive sau ca lovind fără discriminare* (10–28 septembrie 1979, 5–10 octombrie 1980).

Acestea au fost:

- *Convenția asupra interzicerii sau limitării utilizării anumitor arme clasice care pot fi considerate ca producând efecte traumatizante sau lovind fără discriminare.*
- *Protocolul privind schizele nelocalizabile* (Protocolul I).
- *Protocolul asupra utilizării de mine, capcane sau alte dispozitive* (Protocolul II).
- *Protocolul asupra interzicerii sau limitării utilizării de arme incendiare.*

A doua jumătate a secolului al XX-lea a însemnat o diversificare a problematicii acoperite de dreptul internațional umanitar. Astfel, prin normele specifice acestui domeniu s-a urmărit să se asigure protecția bunurilor culturale, protecția mediului înconjurător, interzicerea participării copiilor la conflictele armate, precum și interzicerea unor arme care provoacă traume excesive.

Ororile celui de-al Doilea Război Mondial au readus în atenție necesitatea unui ansamblu mult mai complet de reguli, care să asigure garantarea protecției victimelor conflictelor armate. Astfel, au fost elaborate cele patru Convenții de la Geneva din 12 august 1949. Ele au reprezentat o continuare a proceselor de la Nürnberg și Tokyo, în care, pentru prima dată, o jurisdicție internațională a condamnat crimele de război.

Tendințe în formarea de noi izvoare ale Dreptului Internațional Umanitar

Rezoluțiile Adunării Generale a O.N.U. sau, mai precis, un însemnat număr dintre ele, au avut rolul unor antene înaintate ale istoriei; au receptat elemente ale conștiinței publice și legilor umanității în încercarea de a le impune drept regulă de comportament în viața internațională. Despre forța juridică a acestor acte s-a scris și s-a vorbit foarte mult. Unii au opinat că cel puțin unele dintre ele ar avea incidență asupra proceselor creatoare de drept, deci implicit forță juridică obligatorie (*Declarația universală a drepturilor omului adoptată prin rezoluția 217 / III din 1 decembrie 1948*).

La polul opus se situează aceia care consideră că rezoluțiile Adunării Generale a O.N.U. nu ar avea forță juridică obligatorie, ci numai una moral - politică. Argumentele lor sunt fundamentate pe articolele 10 - 14 din Cartă, referitoare la funcțiile și la puterile acestui organ principal al O.N.U., în care se arată că el are numai competența de deliberare și recomandare.

Între aceste două extreme s-a format o opinie intermediară, cu un număr din ce în ce mai mare de adepți, conform căreia rezoluțiile Adunării Generale, deși nu constituie un izvor principal ori independent de drept internațional, ar avea o anumită influență în formarea unor norme noi, constituind astfel o etapă în apariția acestora sau ar conține anumite elemente normative de o anumită valoare juridică, fără a fi norme de drept internațional.

Apariția unor noi tipuri de conflicte armate și, implicit, a unor noi categorii de combatanți a însemnat o accelerare în timp a procesului de codificare a normelor dreptului internațional umanitar. Din nefericire, chiar în prezent, acestea sunt frecvent încălcate. Îngrijorată de nerespectarea prevederilor instrumentelor de drept internațional umanitar, comunitatea internațională s-a preocupat de elaborarea unor mecanisme care să sancționeze încălcarea lor. Așa se face că, în baza experienței instanțelor internaționale de la Nürnberg și Tokyo, precum și a Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie și Rwanda, la Roma, în iulie 1998, a fost adoptat Statutul Curții Penale Internaționale care va avea un caracter permanent și va eficientiza măsurile sancționatorii în cazul încălcării normelor dreptului internațional umanitar.

CONFERINȚA PENTRU CONSTITUIREA PACTULUI DE LA VARȘOVIA. PARTICIPAREA ROMÂNEASCĂ

CONFERENCE OF THE WARSAW PACT'S SETTLEMENT. ROMANIAN PARTICIPATION

Lt.col. dr. Laurențiu-Cristian DUMITRU*

Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară

Ratificarea Acordurilor de la Paris, la finele lunii martie 1955 și aderarea oficială la NATO a Germaniei Occidentale, la începutul lunii mai 1955, au generat contramăsuri sovietice care au influențat decisiv convingerea Moscovei de a forma Pactul de la Varșovia.

Eforturile politice, diplomatice și militare ale factorilor de decizie de la Kremlin, desfășurate în vederea înființării Pactului de la Varșovia, au urmărit subordonarea statelor-satelit din punct de vedere militar, câștigarea unui important areal strategic pe continentul european și adjudecarea unor poziții avantajoase în dinamica relațiilor internaționale ale acelor timpuri.

The ratification of the Paris Agreements at the end of March 1955 and the official NATO joining of Western Germany in early May 1955 generated the Soviet countermeasures, decisively influencing Moscow's conviction to set up the Warsaw Pact.

The political, diplomatic and military efforts of the decision-makers from Kremlin to establish the Warsaw Pact, aimed to subordinate the satellite states from the military point of view, gain important strategic areas on the European continent and reach advantageous positions within the international relations' dynamics of those times.

Cuvinte cheie: Acordurile de la Paris, Tratatul de la Varșovia, ratificare, securitate colectivă, alianță militară.

Keywords: *Paris Agreements, Warsaw Treaty, ratification, collective security, military alliance.*

Premierul cehoslovac Viliam Syroki a fost cel care a avansat pentru prima oară ideea constituirii unei alianțe a statelor comuniste. Aceasta a fost lansată sub forma unei sugestii privind aranjamentele speciale de securitate dintre țara sa, Polonia și Germania Răsăriteană, considerându-se că ultima era

* e-mail: laurcristidumitru@yahoo.com

cea mai amenințată de evoluțiile politico-militare din Occident. În sprijinul măsurilor de dezvoltare a potențialului lor militar se considera imperios necesar ca, în cazul restabilirii forțelor armate vest-germane, Germania de Est să procedeze identic. Continuând demersurile politice în acest sens, parlamentari din cele trei state vizate, reuniți la Praga, au adresat la 30 decembrie 1954 un apel Adunării Naționale a Franței, spre a nu ratifica Acordurile de la Paris, mizând evident pe posibilitatea repetării precedentului vot al parlamentului francez, când respinsese proiectul Comunității Defensive Europene¹.

Schimbările survenite la începutul anului 1955, în cadrul *establishment*-ului politic de la Moscova, prin înlocuirea lui Gheorghi M. Malenkov cu Nikolai A. Bulganin și trecerea mareșalului Gheorghi K. Jukov la conducerea Ministerului Apărării, au pus în evidență modificarea orientării diplomației sovietice, în sensul respingerii politicii de reconciliere cu Occidentul. Derularea negocierilor cu cele trei puteri occidentale învingătoare în război, în problematica semnării Tratatului de Stat cu Austria, au pus în lumină dezacordurile și confruntarea existentă dintre grupările aflate la putere în URSS. Concepția dură și inflexibilă promovată de Viaceslav M. Molotov, conform căreia Tratatul de Stat cu Austria trebuia strict relaționat de rezolvarea problemei germane, cu prevederea ca, în eventualitatea reînarmării Germaniei Occidentale, trupele sovietice să poată reocupa sectoare din Austria, a fost respinsă de către puterile occidentale ca inacceptabilă, aducând o gravă atingere neutralității, independenței și suveranității Austriei².

Ideea tratării separate a problematicii creării Austriei neutre și independente, față de rezolvarea problemei germane, aflată în contradicție totală cu concepția lui Viaceslav M. Molotov, i-a aparținut lui Nikita S. Hrușciiov. Calculele politice ale liderului de la Kremlin, potrivit cărora prin restaurarea unei Austriei neutre și suverane se prevenea un *Anschluss* cu Germania Occidentală, iar prin retragerea trupelor sovietice din această țară nu se crea un dezavantaj geopolitic și geostrategic, deoarece URSS nu pregătea și nici nu dorea un nou război, s-au dovedit a fi rezonabile³.

Acceptarea rapidă de către sovietici a Tratatului de Stat cu Austria i-a neliniștit inițial pe occidentali, cărora li se întrerupeau, prin retragerea forțelor de ocupație, liniile directe de comunicație dintre Germania de Vest și Italia.

Pentru URSS, semnarea Tratatului de Stat cu Austria, la 15 mai 1955, marca obligația retragerii forțelor de ocupație din această țară și implicit, pierderea dreptului de a menține forțe militare în România și Ungaria, forțe ce asigurau conform prevederilor Tratatului de Pace de la Paris din 1947, liniile

¹ Vojtech Mastny, *The Soviet Union and the Origins of the Warsaw Pact in 1955*, la www.php.isn.ethz.ch/collections/coll_pcc/into_VM.cfm.

² Henry Kissinger, *Diplomația*, Editura All, București, 1998, p. 471.

³ Vojtech Mastny, *op.cit.*

de comunicație ale armatei sovietice staționate în Austria. Prin crearea alianței politico-militare a Tratatului de la Varșovia, Kremlinul și-a putut menține în continuare trupele în statele membre ale Pactului.

Deși acțiunile premergătoare conferinței de la Varșovia, din 11-14 mai 1955, s-au derulat pe parcursul a circa patru luni, constând în consultări, schimburi de opinii și analiză a documentelor ce urmau a fi dezbătute și adoptate, ratificarea la finele lunii martie a Acordurilor de la Paris și aderarea oficială a Germaniei Federale la Alianța Nord-Atlantică, la începutul lunii mai 1955, au generat contramăsurile sovietice, influențând în mod decisiv hotărârea Moscovei de constituire a Pactului de la Varșovia.

Semnificativ pentru politica oscilantă a liderilor de la Kremlin este faptul că, în timpul unei vizite a lui Nikita S. Hrușciiov în Polonia, cu puțin timp înainte de constituirea Pactului, acesta privea cu neîncredere semnificația militară a viitoareii alianțe, dorind, mai degrabă, crearea unei organizații de securitate colectivă în Europa, la care să participe inclusiv Statele Unite⁴.

Pe parcursul derulării conferinței de la Varșovia, Nikolai A. Bulganin explica „aliaților” săi că în urma creării Uniunii Europei Occidentale – UEO, se recomandă coordonarea măsurilor specifice adoptate de către statele comuniste, în plus față de tratatele bilaterale, dar că noua alianță politico-militară creată nu înseamnă abandonarea eforturilor de realizare a securității colective în Europa, aspect abordat prioritar de către Nikita S. Hrușciiov la conferința celor patru mari puteri, desfășurată la Geneva în vara anului 1955⁵.

În pofida acestor declarații, în opinia liderilor de la Kremlin, aderarea Germaniei de Vest la Alianța Nord-Atlantică a sporit și a încurajat tendințele militariste și revanșarde ale statului vest-german, creând totodată, atmosfera propice pentru contestarea de către acesta a cadrului politic și teritorial stabilit în Europa la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial⁶. Acest punct de vedere era însușit și de liderii comuniști ai Poloniei și Cehoslovaciei datorită faptului că Germania Occidentală nu recunoștea frontierele vestice ale acestora. În opinia conducătorilor de la Berlin, noua poziție internațională a Germaniei Federale, precum și faptul că aceasta se considera singurul reprezentant de drept al poporului german, a fost percepută ca o serioasă amenințare la adresa statului est-german, creat la inițiativa și cu sprijinul URSS, la 7 octombrie 1949⁷. În planul rezultatelor practice, utilitatea imediată a Pactului de la Varșovia a fost înființarea armatei est-germane inclusă, spre

⁴ *Ibidem*.

⁵ Dennis Deletant, Mihail E. Ionescu, *Romania and the Warsaw Pact 1955-1989*. Selected documents, Politeia-SNSPA, Bucharest, 2004, p. 60.

⁶ André Fontaine, *Istoria Războiului Rece*, vol. 3, Editura Militară, București, 1993, pp. 172-183.

⁷ Peter Calvocoressi, *Politica mondială după 1945*, Editura Allfa, București, 2000, p. 277.

deosebire de armatele celorlalte țări membre, în totalitate în structurile militare integrate ale alianței. Prin poziția dobândită, regimul comunist de la Berlin a constituit cel mai devotat membru al Pactului de la Varșovia, pe întreaga perioadă a existenței acestuia.

Importanța geopolitică și geostrategică a teritoriului Germaniei de Est, precum și natura specifică a relațiilor bilaterale sovieto-est-germane au făcut ca pe întreaga perioadă a existenței Pactului de la Varșovia, cea mai importantă prezență militară sovietică din afara frontierelor URSS să fie aceea staționată în R.D. Germană⁸.

Procedând la o evaluare de substanță a demersurilor politice, diplomatice și militare ale URSS, se desprinde concluzia că factorii decidenți de la Moscova au urmărit ca prin constituirea Pactului de la Varșovia să dobândească o poziție avantajoasă în dinamica derulării relațiilor internaționale. În plan imediat, în cadrul negocierilor de la Geneva din vara anului 1955, privind problematica securității pe continentul european, Moscova putea invoca la aceste negocieri, având în vedere existența Pactului de la Varșovia, desființarea simultană a celor două blocuri politico-militare opuse.

Proiectul Tratatului de la Varșovia a fost trimis de către guvernul sovietic pe 4 martie 1955, șefilor statelor de „democrație populară”, devansând apropiata ratificare de către Adunarea Națională a Franței, a Acordurilor de la Paris. Demersul s-a dorit a fi o continuare a conferinței din noiembrie-decembrie 1954 desfășurată la Moscova, viitoarea reuniune din luna mai, din capitala Poloniei, fiind nominalizată de organizatori ca a doua conferință a statelor europene pentru asigurarea păcii și securității în Europa. Dată publicității la 21 martie, după ratificarea Acordurilor de la Paris, intenția Moscovei de a crea Pactul de la Varșovia a fost prezentată ca o consecință a hotărârilor adoptate la conferința anterioară desfășurată la Moscova.

Pentru a induce o opoziție a opiniei publice și chiar a unor lideri politici vest-germani față de NATO, în condițiile în care aderarea Germaniei Occidentale la Alianța Nord-Atlantică devenise o certitudine, regimul est-german propunea ambasadorului sovietic la Berlin, ca în textul Tratatului să fie inserată prevederea conform căreia Pactul urma să fie invalidat în cazul reunificării Germaniei⁹.

La rândul lor, liderii polonezi propuneau ca în preambulul Tratatului să fie specificată prevederea privind desființarea bazelor și retragerea forțelor americane din Europa, inițiativă respinsă categoric de sovietici, în ideea de a nu se crea similitudini în privința prezenței militare a URSS în statele de

⁸ Constantin Olteanu, *Coalitii politico-militare. Privire istorică*, Editura Fundației „România de Măine”, București, 1996, pp. 212-213.

⁹ Wojtech Mastny, *op.cit.*

„democrație populară”. Acțiunile de pregătire a conferinței au continuat într-un ritm alert, la 1 aprilie hotărându-se, la Kremlin, convocarea reuniunii la Varșovia. Mareșalul Gheorghe K. Jukov, în calitate sa de ministru al Apărării, a primit însărcinarea de a elabora, până la 18 aprilie 1955, proiectul viitoarelor structuri militare ale alianței. Președintele Consiliului de Miniștri al Poloniei, Josef Cyrankiewicz, a fost convocat la Moscova pentru a primi instrucțiuni în legătură cu modul de organizare a conferinței¹⁰.

Sub aceste auspicii, în Palatul Consiliului de Stat din Varșovia, între 11 și 14 mai 1955 a avut loc așa-numita „a doua conferință a statelor europene pentru asigurarea păcii și securității în Europa”, la care au participat Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, R.D. Germană, Polonia, România, Ungaria și URSS. Comunicatul final emis la încheierea lucrărilor conferinței, nominalizează reprezentanții statelor participante precizând funcțiile de stat ale fiecăruia, în principal, din fiecare delegație făcând parte președintele Consiliului de Miniștri, ministrul Apărării și cel al Afacerilor Externe, în total un număr de 44 de participanți, la care s-a adăugat, în calitate de observator și reprezentantul R.P. Chineze, Peng Dehuai, locțiitorul premierului Consiliului de Stat și ministrul Apărării¹¹.

Reprezentativ pentru climatul în care s-au derulat lucrările conferinței, în același comunicat se arată că participanții „au discutat sub toate aspectele schimbările survenite în legătură cu ratificarea acordurilor de la Paris, care prevăd crearea unei noi grupări militare sub forma Uniunii Europene Occidentale cu participarea Germaniei occidentale în curs de remilitarizare și includerea ei în blocul nord-atlantic, agravează primejdia unui nou război și periclitizează securitatea națională a statelor iubitoare de pace”¹².

Așadar, fixația sovietică privitoare la reînarmarea Germaniei Federale și accederea ei în structurile occidentale de apărare colectivă a devenit ideea-forță a acestei conferințe. Analiza documentului invocat redă măsurile practice adoptate de către participanți, finalizate prin semnarea Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală și crearea Comandamentului Forțelor Armate Unite ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia, măsuri luate în virtutea faptului că „statele participante la conferință au hotărât să ia măsurile necesare pentru asigurarea securității lor și în interesul menținerii păcii în Europa”¹³.

În intervenția din 12 mai, liderul regimului de la București, Gheorghe Gheorghiu-Dej făcea referire la scopurile și motivația conferinței, declarația

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Scânteia*, anul XXIV, nr. 3284, 15 mai 1955.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

fiind plină de acuze la adresa occidentalilor, care în opinia sa, prin ratificarea Acordurilor de la Paris „deschid calea refacerii militarismului german și amenință pacea și securitatea în Europa”¹⁴. Deși miza acuzelor proferate a vizat în permanență Germania Occidentală, Gheorghiu-Dej lansa critici vehemente și la adresa Statelor Unite care „desfășoară tot felul de acțiuni provocatoare împotriva țării noastre, alocă în fiecare an milioane de dolari în vederea finanțării activității de subminare în țara noastră și în celelalte țări democrat-populare”¹⁵.

În consecință, conform aprecierilor sale, „s-a creat în Europa acea situație care ne obligă să luăm în comun contramăsurile prevăzute în declarația de la Moscova și în discuțiile ulterioare în vederea apărării muncii pașnice și a securității popoarelor noastre”¹⁶. Analiza discursului liderului comunist de la București relevă o retorică identică cu cea a Kremlinului, fapt sesizabil de altfel și în declarațiile celorlalți lideri ai delegațiilor participante la conferință.

Semnarea Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală a avut loc în data de 14 mai 1955, în clădirea Palatului Consiliului de Stat al Poloniei, în prezența tuturor membrilor delegațiilor statelor participante. După ceremonie, au făcut declarații Otto Grotewohl, premierul R.D. Germane, reprezentantul chinez, Peng Dehuai și Josef Cyrankiewicz, președintele Consiliului de Miniștri al Poloniei, ultimul rostind cuvântul de încheiere al conferinței. Semnificative pentru modul de abordare a problemei germane sunt aprecierile din declarația lui Otto Grotewohl, care specifica, printre altele, că „Republica Democrată Germană continuă să considere că unificarea Germaniei pe baze pașnice și democratice este sarcina întregului popor german și va contribui pe toate căile la grăbirea restabilirii unității Germaniei”¹⁷.

În analiza demersurilor diplomației sovietice se remarcă anunțul făcut de Nikita S. Hrușciiov la Moscova, în chiar ultima zi a conferinței care se desfășura la Varșovia, conform căreia liderul sovietic urma să efectueze o vizită oficială în Iugoslavia în perioada imediat următoare. Aspectul în cauză se înscria pe linia normalizării relațiilor bilaterale și implicit a relațiilor statului iugoslav cu celelalte state de „democrație populară” din Europa, însă scopul nedeclarat al vizitei era acela de a preîntâmpina o eventuală aderare a Iugoslaviei la alianțele occidentale¹⁸. În ianuarie 1953, Iugoslavia a încheiat cu Turcia și Grecia un tratat de prietenie și cooperare militară, economică și culturală, care va îmbrăca, în anul următor, aspectul unei alianțe. Întrucât

¹⁴ *Ibidem*, nr. 3282, 13 mai 1955.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 3284, 15 mai 1955.

¹⁸ Robin Alison Remington, *The Warsaw Pact. Case Studies in Communist Conflict Resolution*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts and London, England, 1973, p. 13.

Grecia și Turcia deveniseră din anul 1952 membre ale Alianței Nord-Atlantice, Iugoslavia se putea considera, într-o anumite modalitate, membru asociat. În aprilie 1954, Iosip Broz Tito va merge până la a se declara în favoarea reînarmării Germaniei Occidentale, aspect total dezaprobat de conducerea sovietică. Spre frustrarea sovieticilor, la 9 august 1954, la Bled, se semnează Tratatul de alianță, cooperare politică și asistență mutuală între Republica Populară Federativă Iugoslavia, Regatul Greciei și Republica Turcia cunoscut sub numele de Pactul Balcanic, valabilitatea sa având o durată de 20 de ani. Părțile contractante se angajau, între altele, să nu folosească forța în relațiile internaționale și să-și acorde sprijin reciproc în cazul în care una din ele ar fi fost victima unui agresiuni¹⁹.

La încheierea lucrărilor conferinței de la Varșovia au fost adoptate și date publicității două documente, instrumente de drept internațional, egale ca importanță juridică, primul intitulat „Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală între Republica Populară Albania, Republica Populară Bulgaria, Republica Cehoslovacă, Republica Democrată Germană, Republica Populară Polonă, Republica Populară Română, Republica Populară Ungară și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste”²⁰ și cel de-al doilea numit „Cu privire la crearea Comandamentului Unit al forțelor armate ale statelor semnatare ale Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală de la Varșovia”²¹.

Prin adoptarea Tratatului de la Varșovia s-au stabilit și componentele care vizau membrii, organele de conducere politică și militară, statutul, domeniul de activitate și scopul alianței. Deși în enunțul Tratatului se stipula, ca scop al alianței, realizarea securității colective a statelor membre, în fapt, prin prevederile articolului patru, rolul atribuit Pactului de la Varșovia era acela al apărării colective, aspect ce conferă în fapt substanță unei alianțe militare²².

În pregătirea participării delegației române la conferința de la Varșovia, Gheorghe Gheorghiu-Dej a convocat plenul Consiliului de Miniștri, pe ordinea de zi a ședinței figurând un singur punct ce viza aprobarea delegației pentru participarea la conferință. După o scurtă expunere de motive, între care face referire și la crearea alianței militare a statelor comuniste europene, Simion Bughici face propuneri, componența delegației fiind aprobată în unanimitate²³.

¹⁹ Barbara Jelavich, *Istoria Balcanilor. Secolul XX*, vol. II, Institutul European, Iași, 2000, p. 297.

²⁰ *Tratatul de la Varșovia 1955-1980. Culegere de documente*, Editura Politică, București, 1981, pp. 139-143.

²¹ Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va utiliza sigla AMAE), fond 9 Varșovia 3, dosar 1955, ff. 99-102.

²² Robin Alison Remington, *op.cit.*, pp.15-23.

²³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va utiliza sigla ANIC), fond Președinția Consiliului de Miniștri. Stenograme 1945-1959, dosar nr. 2/1955, ff. 4-6.

Delegația a fost condusă de către Gheorghe Gheorghiu-Dej, în calitate de președinte al Consiliului de Miniștri, din delegație făcând parte Emil Bodnăraș, vicepreședintele Consiliului de Miniștri și ministrul Forțelor Armate, Simion Bughici, ministrul Afacerilor Externe, general-locotenent Ion Tutoveanu, șeful Marelui Stat Major, Grigore Preoteasa, prim-locțiitor al ministrului Afacerilor Externe și Florea Ionescu, ambasadorul României la Varșovia²⁴.

După înapoierea de la Varșovia, pe 18 mai, Gheorghe Gheorghiu-Dej prezintă, într-o ședință a Biroului Politic al C.C. al P.M.R. și apoi pe 20 mai, în plenul Consiliului de Miniștri, o amplă informare asupra modului de desfășurare a reuniunii, a poziției adoptate de delegația română și rezultatele acestei conferințe, discursul său fiind aproape identic cu cel susținut la Varșovia. Ședința se încheie prin aprobarea de către Consiliul de Miniștri a declarației guvernului român făcută la conferința de la Varșovia și de asemenea, aprobarea convocării sesiunii Marii Adunări Naționale pentru data de 30 mai 1955, pe ordinea de zi figurând ratificarea Tratatului de la Varșovia, validitatea sa având o durată de 20 de ani²⁵.

Ca urmare, la data fixată, în București s-au deschis lucrările celei de-a șasea sesiuni a Marii Adunări Naționale având un singur punct pe ordinea de zi, aprobată de altfel în unanimitate, constând în ratificarea Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală, semnat la Varșovia, la 14 mai 1955. În expunerea de motive, liderul regimului de la București a reiterat acuzele proferate și la Varșovia ce vizau Occidentul, prezentând, într-un limbaj „de lemn” caracteristic epocii, Tratatul de la Varșovia ca fiind „un tratat încheiat între state care doresc în mod sincer să se ajute unul pe altul, (...) un tratat care întruchipează mărețele idei ale prieteniei frățești între popoare libere și egale în drepturi”²⁶.

Baza juridică a aderării României la Pactul de la Varșovia a constituit-o Legea conform căreia, prin articol unic, Marea Adunare Națională decidea ratificarea Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală între Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, R.D. Germană, Polonia, România, Ungaria și URSS, semnat la Varșovia, în ziua de 14 mai 1955. Documentul, datat 30 mai 1955, era semnat de către președintele prezidiului Marii Adunări Naționale, Petru Groza și de secretarul prezidiului Marii Adunări Naționale, Avram Bunaciu²⁷. Ratificarea Tratatului de la Varșovia de către statele membre și remiterea instrumentelor de ratificare către guvernul polonez au încheiat aspectele de ordin juridic internațional menite să îi confere validitate.

²⁴ AMAE, fond 9 Varșovia 3, dosar nr. 23/1955, f. 7.

²⁵ ANIC, fond Președinția Consiliului de Miniștri. Stenograme 1945-1959, dosar nr. 2/1955, ff. 13-23.

²⁶ AMAE, fond 9 Varșovia 3, dosar nr. 241/1955, f. 13.

²⁷ *Ibidem*, dosar nr. 23/1955, f. 15.

În perioada 21 mai – 4 iunie 1955, statele contractante au depus la Varșovia, conform articolului zece din Tratat, documentele de ratificare, astfel: Polonia – 21 mai, R.D. Germană – 24 mai, Cehoslovacia – 27 mai, Bulgaria – 31 mai, URSS – 1 iunie, Ungaria – 2 iunie, România – 3 iunie și Albania – 4 iunie²⁸. La 10 iunie 1955, ambasada Republicii Populare Polone la București informa Ministerul român al Afacerilor Externe că Tratatul de la Varșovia a intrat în vigoare la 4 iunie 1955, odată cu remiterea către guvernul polonez a instrumentelor de ratificare de către toate statele membre²⁹. În cursul aceluiași an, la 4 noiembrie, Ministerul polonez al Afacerilor Externe informa ambasada României de la Varșovia asupra faptului că Secretariatul General al ONU a înregistrat în data de 10 octombrie 1955, cu numărul 2.962, Tratatul de la Varșovia, conform articolului 102 al Cartei ONU³⁰.

Evocând procedura de ratificare a Tratatului de către România, se impune observația conform căreia opinia publică, dacă se putea invoca așa ceva într-un regim totalitar, inclusiv deputații Marii Adunări Naționale nu au cunoscut că, la aceeași dată cu ratificarea Tratatului, a fost ratificat și Protocolul adițional semnat la Varșovia la 14 mai 1955, care stabilea prevederi relaționate de organizarea structurilor politice și militare ale alianței, precum și cuantumul forțelor destinate de către părțile contractante pentru a intra în compunerea Forțelor Armate Unite.

Pe termen lung, prin înființarea Pactului de la Varșovia, URSS a obținut un instrument eficient pentru promovarea integrării politice a statelor-satelit, alianța militară fiind un auxiliar important pentru menținerea acestora sub un riguros control. Perspectiva istorică evidențiază faptul că Pactul de la Varșovia a devenit pe parcursul manifestării Războiului Rece, un actor distinct în spațiul geopolitic european. Perioada ce a urmat constituirii Pactului de la Varșovia a arătat că, până pe la mijlocul decadei anilor '60, România a constituit un membru obedient al acestui organism politico-militar. Ulterior, pe fondul adâncirii disensiunilor cu puterea hegemonică a alianței, participarea românească a cunoscut o treptată și tot mai accentuată diminuare.

²⁸ *Ibidem*, dosar nr. 220/4, anul 1955, ff. 3-4.

²⁹ *Ibidem*, dosar nr. 241/1955, ff. 10-11.

³⁰ *Ibidem*, dosar nr. 23/1955, ff. 3-6.

FACTORI DE RECUNOAȘTERE ANALIZAȚI ÎN VEDEREA APLICĂRII JUSTE A TEHNICILOR DE MASCARE

THE RECOGNITION FACTORS ANALIZED FOR PROPER IMPLEMENTATION OF THE CCD TECHNIQUES

Lt.col. drd. Costinel NIȚU*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Inamicul folosește forțe dotate cu o varietate de senzori pentru detectarea și identificarea forțelor noastre, a echipamentului și instalațiilor acestora.

Deținerea informațiilor despre capacitățile de identificare și supraveghere de care dispune inamicul reprezintă unul din elementele esențiale pentru planificarea și aplicarea măsurilor de mascare în vederea inducerii în eroare a acestuia, alături de cunoașterea indiciilor de demascare.

The enemy uses sensors equipped forces in order to detect and identify the equipment and installations of our friendly forces.

Having the right information regarding ISR capabilities of the enemy, represents one of main element to plan and apply the camouflage and the concealment measures in order to deceive him and to find his exposure signs.

Cuvinte cheie: activitate, detectare, indicii, prezență, senzori, supraveghere.

Keywords: activity, detection, sing, presence, sensors, surveillance.

Culegerea informațiilor se execută pe timp de pace, criză și război, în fapt aproape permanent, utilizând diferite forme și metode, ce acoperă perioade lungi de timp și arii geografice vaste. La această activitate de culegere participă o gamă variată de forțe umane și de mijloace tehnice, dintre care se detașează mijloacele moderne de căutare, observare, descoperire, supraveghere și urmărire a inamicului, a zonelor sale de acțiune, de interceptare a schimburilor informaționale, până la introducerea în fluxul de analiză și prelucrare a datelor.

* e-mail: nitzucosty@yahoo.com

Armamentul modern a făcut ca amploarea luptei armate să se modifice constant și a mărit considerabil influența factorului surpriză asupra deznodământului acesteia. Pentru prevenirea loviturilor prin surprindere, o soluție eficientă, o constituie desfășurarea unor acțiuni continue de căutare, descoperire și urmărire a inamicului.

În acest sens, senzori performanți ce înglobează tehnologie de ultimă oră au fost achiziționați și implementați în sisteme performante de tip ISR. Totuși, realitatea a demonstrat că aceștia sunt în număr insuficient, pentru a acoperi permanent întreaga zonă de operații, în primul rând, datorită costurilor mari pentru care nu orice armată își poate permite să-i aibă.

Având în vedere cele enunțate mai sus putem aprecia că principala sarcină a forțelor din zona de operații, și nu numai, este, în primul rând, evitarea detectării de către inamic prin supravegherea de rutină. Detectarea prin supravegherea de rutină determină inamicul să concentreze asupra zonei senzori inteligenți, a căror contracarare este mult mai dificil de realizat, și presupune utilizarea unor forțe și resurse suplimentare din partea noastră dacă dorim mascarea (în înțelesul actual – camuflare, ascundere, înșelare, dezinformare, manipulare etc.) forțelor și acțiunilor proprii.

Așadar trebuie avut în vedere faptul că inamicul nu poate acoperi cu resursele pe care le are întreaga zonă de interes și va folosi senzori inteligenți în special în acele zone în care suspectează prezența forțelor sau instalațiilor noastre. El poate bănuși că o zonă conține ținte importante, în urma analizei datelor colectate de către senzori clasici și cu o arie de acoperire mai mare sau în urma analizei situației tactice.

Determinarea tipului de senzor inamic ce trebuie contracarat/distrus sau evitat constituie o provocare în planificarea și utilizarea CCD (Camouflage, Concealment and Decoys). Din păcate, un singur răspuns nu este posibil pentru toate situațiile. În ultimele decenii, dezvoltarea rapidă în domeniul microelectronicii, micromecanicii, a opticii, a nanotehnologiei, dar și a altor domenii de vârf, a condus la miniaturizarea sistemelor dotate cu senzori, precum și alocarea mai multor funcții și elemente de prelucrare de semnal pe același suport. Se evidențiază [1]:

- matricele de senzori - grupări formate din mai mulți senzori identici sau din aceeași grupă, care au același rol sau roluri similare;
- multisenzorii - alcătuiți din câteva elemente senzoriale, fiecare având o funcție diferită;
- senzorii multifuncție - dispozitiv care poate realiza funcții diferite în condiții diferite. Dacă se are în vedere acest parametru, la ora actuală se consideră că există trei niveluri de integrare a senzorilor în funcție de limitele de condiționare ale semnalului:

- nivelul I - *în care se realizează de fapt o măsurare indirectă, comparându-se permanent valoarea „citită” de senzor cu cea prestabilită (etalon).*
- nivelul II - *realizează amplificarea (în una sau mai multe trepte) și transformări ale semnalului de intrare.*
- nivelul III - *reprezintă tendința trecerii către senzorii inteligenți (smart sensors), de asemenea, presupune folosirea microprocesorului și a memoriei artificiale pentru a realiza diferite funcții inteligente.*

Este cunoscut faptul că mulți senzori operează și noaptea sau în condiții de vizibilitate redusă la fel de bine ca și ziua. Deci, întunericul nu mai asigură protecție eficientă împotriva supravegherii. Senzorii pasivi sunt foarte greu de detectat așa că putem presupune faptul că ei sunt folosiți permanent. Acest lucru impune luarea tuturor măsurilor și neprecupețirea niciunui efort în aplicarea măsurilor antidetecție, atât ziua cât și noaptea.

Pentru evitarea detectării, în unele cazuri, este indicat să se acționeze împotriva senzorilor inamici identificați prin luarea de contramăsuri eficiente. Utilizarea contramăsurilor nu se face ca regulă generală, în orice condiții, ci se realizează după o temeinică analiză a situației.

Capacitatea de folosire a contramăsurilor depinde de anumiți factori printre care se pot enumera:

- raza efectivă de acțiune a armamentului propriu;
- distanța până la senzorii inamici și posibilitatea de neutralizare a acestora;
- costul resurselor alocate pentru aplicarea contramăsurilor versus beneficiile împiedicării inamicului să folosească senzorii.

Un alt impediment îl constituie faptul că măsurile întreprinse pot da inamicului informații despre intențiile forțelor proprii și pot deveni la rândul lor indicii de demascare folosite de acesta.

În aceste condiții comandanții de unități, fără o îndrumare anume de la eșaloanele superioare, își evaluează situația tactică și planifică operațiile CCD [2]. Dacă informațiile indică faptul că inamicul va folosi senzori în spectru vizual pentru recunoașterea și indicarea țintelor atunci trebuie utilizate contramăsuri vizuale. Pentru senzorii ce acționează în spectrul infraroșu (IR) sau radar trebuie folosite contramăsuri eficiente. Dacă se așteaptă o amenințare multispectrală sau hiperspectrală, operațiile CCD vor fi utilizate pentru a proteja unitatea și lungimile de undă cele mai vulnerabile.

Pe timpul derulării procesului de planificare în vederea luării deciziei de către comandant se continuă culegerea informațiilor prin desfășurarea pregătirilor informative a câmpului de luptă (Intelligence preparation of

battlefield - IPB). Deși se desfășoară continuu, IPB este un proces ce prevede patru etape: definirea mediului de confruntare; descrierea efectelor mediului de confruntare asupra operațiilor; evaluarea inamicului; determinarea cursurilor de acțiune probabile ale inamicului [3].

Etapa a III-a, *evaluarea inamicului*, presupune identificarea și elaborarea modelelor amenințării, descrierea tacticilor și opțiunilor folosite, identificarea țintelor de mare valoare ce aparțin inamicului (High value target – HVT), determinarea capacităților și capabilităților de care dispun forțele acestuia. Determinarea capacităților ce pot fi exprimate de forțele inamicului în cursul acțiunilor viitoare, se realizează pe baza cunoștințelor dobândite prin studiul elementelor doctrinare, a regulamentelor de luptă precum și studiul acțiunilor anterioare desfășurate de către acesta.

Elaborarea modelelor amenințării se realizează în scopul prezentării cu acuratețe a modului cum desfășoară inamicul acțiuni în condiții normale (doctrinare), dar și cum a reacționat la situații similare sau neprevăzute. Cunoașterea capabilităților inamicului se va face raportată la situația curentă, iar modelul amenințării ar trebui să includă în principiu:

- măsuri standard de control adoptate de inamic - prezența senzorilor și dispunerea acestora în teren;
- o descriere a misiunilor tipice pentru forțele din compunere - senzorii pe care îi poate folosi într-o anumită zonă de operații;
- o evaluare a nivelului de pregătire pentru luptă - cu accent pe deprinderile de utilizare a senzorilor din dotare;
- considerații asupra modului de angajare a forțelor pentru obținerea informațiilor despre trupele proprii - folosirea senzorilor și evaluarea impactului potențialului de supraveghere al acestuia asupra țintelor vizate;
- o prezentare a acțiunilor ce au caracter neprevăzut, consecințe, opțiuni adoptate în caz de eșec;
- evaluarea punctelor tari și a vulnerabilităților inamicului.

Evaluarea variază în funcție de pozițiile relative ale senzorilor și țintelor din aria de operații, rolul și caracteristicile fizice ale senzorilor / țintelor.

Pentru determinarea capacității forțelor inamicului se utilizează toate sursele și resursele de informații disponibile, precum și datele și informațiile din baza de date, referitoare la natura, valoarea, compunerea, dotarea și sprijinul logistic de care acesta dispune. Acest pas, desfășurat pe timpul procesului de planificare a operației, permite identificarea tendințelor forțelor inamice de a acționa în diferite situații.

Pe timpul desfășurării operației, indiferent de tipul senzorilor de detecție, simpli sau combinați, pasivi sau activi, cu sau fără amplificare,

informațiile pe care le poate procura inamicul sunt legate de domeniul spectral al undelor electromagnetice emise de țintă sau sursă, precum și de interacțiunea acestora cu suprafețele ce le reflectă.

Mijloacele moderne de cercetare a câmpului de luptă cunosc și vor cunoaște în anii viitori noi perfecționări și diversificări (în special aparatura de vedere pe timp de noapte, mijloacele de cercetare prin termoviziune, de și prin radiolocație). Concomitent cu perfecționarea mijloacelor de cercetare, este de așteptat să se realizeze și perfecționarea mijloacelor, a tehnicilor de mascare în spectrul vizibil, infraroșu, ultraviolet etc.

Specialiștii militari ce se ocupă de studiul domeniului consideră că, în prezent, mascarea nu mai înseamnă pur și simplu camuflarea vehiculelor, echipamentelor, instalațiilor sau personalului cu materiale diverse în speranța că nu vor fi descoperite de cercetarea inamică. Aceștia consideră că în prezent și, cu atât mai mult în viitor, mascarea trupelor și obiectivelor va constitui o măsură de bază pentru economisirea forțelor și mijloacelor, iar importanța ei va crește continuu [4].

Eforturile financiare ce se fac pentru perfecționarea tehnicilor și procedeele CCD, precum și pentru realizarea de noi mijloace în acest domeniu, sunt incomparabil mai mici față de pierderile umane și materiale care ar avea loc într-o confruntare armată dacă nu s-ar lua permanent măsurile necesare pentru îmbunătățirea mascării trupelor și obiectivelor.

Problematica conceptului CCD nu poate fi analizată și pusă în practică fără a acorda atenția cuvenită *indiciilor de demascare (recunoaștere, identificare)*. Acestea constituie amenințări importante ce sunt folosite de structurile de informații inamice, coroborate cu situația tactică și caracterul acțiunilor de luptă, pentru a descoperi prezența și activitatea forțelor proprii. Indiciile de identificare sunt numeroase și variate, iar cantitatea și caracterul lor concret depind de mijloacele cu care inamicul execută cercetarea, locul acestora în dispozitiv, caracteristicile terenului, condițiile de timp, anotimp și stare a vremii, de forma și specificul acțiunilor de luptă desfășurate, precum și de respectarea disciplinei mascării.

Pentru a planifica și executa complexul de acțiuni, activități și măsuri necesare realizării mascării trebuie cunoscute foarte bine indiciile de recunoaștere a obiectivelor și activității trupelor în funcție de care adversarul ar putea aprecia caracterul viitoarelor acțiuni și concepția desfășurării acestora. Indiciile care pot conduce la demascare sunt sistematizate în grupe funcție de diferite criterii. În analiza ce urmează vom lua în considerare două grupe: *indiciile de prezență și indiciile de activitate* [4].

a) *Indiciile de prezență* se referă la condițiile pe baza cărora forțele și mijloacele de cercetare ce aparțin inamicului identifică prezența și apartenența

trupelor, armamentului și tehnicii de luptă descoperite. În funcție de aparatura de observare utilizată în efectuarea cercetării, interpretarea indiciilor de prezență se face ținând cont de aspectul sau caracteristicile fizice ale obiectivelor, de normele și principiile tactice referitoare la dispozitivul în care sunt dispuse trupele, armamentul și tehnica de luptă de care acesta dispune.

Indiciile de prezență sunt evidențiate după aspectul (caracteristicile) instalațiilor, dispozitivelor, forțelor ce sunt determinate cu ajutorul observării libere, aparaturii optice și optoelectronice, prin fotografiere sau televiziune, de pe platforme fixe sau mobile amplasate în mediu terestru, naval, aerian sau cosmic. Acestea sunt analizate funcție de poziția, forma, dimensiunile umbrei obiectivului, textura, culoarea, strălucirea materialului sau mișcarea executată în mediul de confruntare.

Poziția reprezintă locul pe care îl ocupă militarii izolați sau constituiți în subunități, precum și tehnica de luptă în raport cu mediul înconjurător.

Forma este aspectul exterior sub care se prezintă un obiect, fără a lua în considerare culoarea sau caracteristica suprafeței. Armamentul și tehnica de luptă au în general forme geometrice regulate, care contrastează cu neregularitățile mediului înconjurător. La o anumită distanță forma obiectelor poate fi recunoscută înainte ca observatorul să-și poată da seama de detaliile acestuia.

Umbra poate fi mai relevantă decât însăși obiectul, în special când observarea se face din aer. Unele construcții, cum ar fi coșurile fabricilor, stâlpii de beton, vehiculele sau corturile au umbre distincte.

Textura reprezintă constituția unui obiect din punct de vedere al formei, dimensiunilor sau compoziției. Textura afectează coloritul aparent al lucrărilor datorită proprietăților sale de absorbție sau reflexie a lumii. Suprafețele mai puțin netede au tendința de a părea întunecate. Ele devin din întunecate mai luminoase când se modifică unghiul sub care sunt privite sau iluminate.

Culoarea este deosebit de utilă unui observator când există un contrast între culoarea unui obiect și fondul de culoare al terenului. Tonalitatea este efectul obținut prin mixarea luminii, umbrei și culorii. Adăugând un înveliș neregulat pe o suprafață netedă sau lucioasă, acesta apare într-un ton mai întunecat pe o fotografie, deoarece acel înveliș absoarbe mai multe raze de lumină. Obiectele se pot identifica datorită contrastelor care există între ele și mediul înconjurător, iar principalul contrast este cel pe care-l creează diferențele de tonuri.

Strălucirea provocată de reflexia luminii, este un factor deosebit de relevant pentru un observator. Ori de câte ori lumina cade pe o suprafață netedă, ea poate fi reflectată direct în ochiul observatorului sau în lentilele aparatului de observare.

Mișcarea este factorul care atrage cel mai mult atenția într-un mediu static. Imediat ce în cadrul unei zone de observare un obiect camuflat se deplasează, chiar dacă este bine ascuns, prezența lui este descoperită.

Indiciile de prezență se pot activa și datorită caracteristicilor tehnicii din dotare de a emite radiații.

Emisia de radiații infraroșii ce constituie, datorită proliferării mijloacelor de cercetare în infraroșu, un indiciu important de demascare, se bazează pe proprietatea corpurilor de a emite radiații infraroșii la o temperatură mai mare de -273°C ;

Temperatura radiată de mijloacele moderne de luptă, pe lângă degajarea unei mari cantități de radiații infraroșii, creează în raport cu mediul înconjurător, un puternic contrast termic, detectat cu ajutorul termolocatoarelor moderne.

Calitățile electromagnetice ale materialelor din care sunt construite armamentul și tehnica de luptă, constituie indicii importante care pot realiza demascarea, datorită unor proprietăți precum: reflexia undelor electromagnetice, modificarea câmpului magnetic local, într-o zonă oarecare sau pe un itinerar de deplasare, emisia radiației electromagnetice secundare a tehnicii în funcțiune.

b) Indiciile de activitate, a doua grupă analizată, se referă la activitatea forțelor și mijloacelor din obiective și nu pot fi apreciate decât în prezența acestora.

Orice activitate executată în mediul de confruntare se manifestă ca un indiciu de demascare, definitiv pentru mijloacele de cercetare ale inamicului, iar șablonismul și rutina în desfășurarea acțiunilor de luptă se constituie ca cel mai important dintre acestea. De altfel, forma și specificul acțiunilor de luptă sunt criterii de analiză a indiciilor de activitate.

Mișcările generate de deplasarea tehnicii de luptă grea sunt asimilate undelor seismice și recepționate de seismografe, oferind date importante cu privire la prezența trupelor și tehnicii.

Activitățile desfășurate în cadrul punctelor de comandă, în raioanele de staționare sau dispozitivele de luptă, sprijinul logistic realizat în folosul forțelor constituie indicii de demascare ce le putem include în categoria indiciilor de activitate.

Forțele de cercetare sunt instruite pentru a „profita” de orice indiciu prezent în mediul de confruntare în care acționează. Ele dispun de baze de date ce cuprind indiciile de demascare pentru toate activitățile și obiectivele ce aparțin și sunt desfășurate de forțele adverse.

Mijloacele și procedeele tehnice de care acestea dispun, corelate cu interpretarea corectă a indiciilor de demascare, pot conduce la descoperirea cu ușurință a activităților și intențiilor părții adverse.

Avantajele caracteristicilor tehnico-tactice ale sistemelor electronice de cercetare au impus noi modalități de mascare, toate categoriile de forțe îndreptându-și eforturile și resursele în direcția realizării și cunoașterii noilor mijloace de observare în vizibil, infraroșu sau de radiolocație, iar pe de altă parte în direcția perfecționării mijloacelor și procedeele de mascare față de aceste mijloace moderne.

Mascarea împiedică descoperirea de către inamic a forțelor și mijloacelor de luptă proprii, neutralizează sau reduce eficiența cercetării și îngreunează operațiunile executate de inamic, asigură secretul acțiunilor de luptă, precum și câștigarea sau menținerea inițiativei.

Totodată, apreciez faptul că metodele și mijloacele convenționale de mascare nu trebuie înlăturate, impunându-se completarea și perfecționarea acestora în funcție de necesități, pentru realizarea surprinderii, înșelarea, dezinformarea și manipularea inamicului în aprecierea justă a situației în scopul periclitării intereselor sale și inducerii în eroare.

BIBLIOGRAFIE

- [1] Prof.ing. Avădăni Mihai, *Senzorii, ah senzorii...* <http://forum.softpedia.com/lofiversion>
- [2] *** FM 20-3, *Camouflage, Concealment, and Decoys*, Washington, DC 1999, 2-21.
- [3] *** S.M.G./Cc.-2.3 *Manualul pentru pregătirea informativă a câmpului de luptă*, București, 2005.
- [4] Chețe Emil Victor, *Mascarea în actualitate*, Editura A.I.S.M. București, 2003.

CULEGEREA INFORMAȚIILOR ÎN CONFLICTELE MILITARE MODERNE – AMENINȚARE DE TIP NOU CONTRA MASCĂRII

COLLECTION OF INFORMATION IN MODERN MILITARY CONFLICTS - NEW THREAT AGAINST CAMOUFLAGE, CONCEALMENT AND DECOYS

Lt.col. drd. Costinel NIȚU*
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Evoluția tehnologiei informației a admis modificări majore în domeniul militar. Acum este esențial într-o confruntare să controlezi informația, să deții superioritatea informațională pentru a avea premisele unei victorii.

Obținerea informațiilor despre adversar este prioritară, însă la fel de importantă este protejarea informațiilor despre propriile acțiuni și forțe față de sistemele de culegere a informațiilor adverse.

Identificarea noilor amenințări, ce vin din partea sistemelor moderne de culegere a informațiilor, trebuie să stea la baza contracarării acestora prin măsuri moderne de camuflare, ascundere și înșelare.

Evolution of information technology allowed major changes in the military. It is now essential in a confrontation to control information, to hold superiority in order to have the premises of victory.

Getting information about the enemy is a priority but equally important it is to protect information regarding their actions and forces from the effects of information collection systems.

Identification of new threats that come from the collection of modern information must lay at the basis of counteracting modern measures of camouflage, concealment and decoys.

Cuvinte cheie: activi, detectare, pasivi, senzori, supraveghere.

Keywords: active, detection, passive, sensors, surveillance.

Am intrat într-un secol în care viziunile politice, economice, sociale, culturale vor fi probabil diferite de cele care prevalau în secolul XX. Adevărata bogăție va fi cea a inteligenței, într-o societate orientată spre cunoaștere și având capacitatea de a da sens, de a orienta și de a influența masele de oameni.

* e-mail: nitzucosty@yahoo.com

Națiunile vor marca acest secol prin capacitatea de gândire și prevedere, de luare în calcul a ansamblului de date, de căutare a soluțiilor celor mai deschise și de alegere a celei optime, în funcție de criterii care nu vor fi neapărat pur economice sau politice. Ori, această capacitate nu poate exista fără informații suficiente, pertinente și oportune, fără o procesare și exploatare eficace a acestora.

Evoluția tehnico-științifică contemporană, extrem de spectaculoasă, se răsfrânge într-o măsură pregnantă atât asupra evoluției societății, cât și în dezvoltarea organismului militar, sub toate aspectele sale. Societatea informațională în plină dezvoltare se impune în domeniul militar prin perfecționarea și integrarea în doctrinele militare curente a planurilor de modernizare necesare pentru a câștiga războiul în spațiul de luptă modern.

„Cunoscând zilnic planurile unui inamic probabil se poate stabili care strategie va fi eficientă și care nu” [1] - această maximă exprimată de marele general chinez Sun Tzu este veche de peste 2500 de ani, dar va rămâne întotdeauna adevărată.

În contextul actualei situații geopolitice și de securitate, caracterizată de noi tipuri de amenințări și riscuri de natură transnațională și teroristă la adresa securității statelor, serviciile militare de informații* reprezintă unele dintre structurile cele mai importante ale conducerilor politico-militare în adoptarea de decizii adecvate de prevenire și limitare a acestor amenințări.

Parametrii mediului de securitate actual au condus inevitabil către modificarea concepțiilor și doctrinelor forțelor militare. Forțe și mijloace specializate în asigurarea sprijinului cu informații, supravegherii și avertizării s-au dezvoltat și modernizat fapt ce constituie o reală amenințare pentru oricare adversar. O amenințare este un posibil pericol pentru sistem. Pericolul poate fi reprezentat de o persoană (un cracker de sistem sau un membru al unui grup de cercetare-diversiune), un element material (de exemplu, o componentă de echipament tehnic imperfectă) sau de un eveniment (incendiu, calamități naturale etc.), care pot exploata o vulnerabilitate a sistemului [2].

Acum, în era informației, consider că o amenințare majoră pentru forțele ce planifică și aplică măsuri de tip CCD o reprezintă domeniul SIGINT pentru că nu se mai poate desfășura nici o acțiune de către structuri militare fără folosirea echipamentelor ce utilizează spectrul electromagnetic. Nu trebuie neglijate nici celelalte domenii IMINT, OSINT, MASINT și în mod deosebit HUMINT-ul, având în vedere profesionalizarea tot mai accentuată a celor mai multor armate.

* *Structurile militare de informații asigură, în principal, identificarea riscurilor și amenințărilor externe, militare și nonmilitare la adresa intereselor fundamentale ale unui stat, pentru evitarea surprinderii, promovarea și apărarea intereselor naționale.*

Experimentările în domeniu și analiza lecțiilor învățate desfășurate în era informațională confirmă faptul că realizarea imaginii reale a spațiului operațional reprezintă o condiție esențială pentru asigurarea siguranței acțiunii și integrității forțelor proprii, indiferent de nivelul ierarhic al structurii acționale.

Acțiunile armatelor moderne confirmă faptul că pentru a se păstra eficiența conceptului de acțiune / lovire / manevră precisă și evitarea pagubelor colaterale este necesar ca ceea ce ține de „intelligence” să se desfășoare rapid și în bune condiții. Pentru aceasta factorul uman, treptat, își schimbă rolul din element clasic HUMINT (adică cercetaș, observator etc.) în cel de senzor activ, aplicabil oricărui luptător – modelul „Every Soldier a Sensor” (fiecare militar un senzor).

În această privință, trebuie precizat că modelul enunțat va completa cerințele operaționale pentru soldatul viitorului, subliniind rolul acestuia în activitatea de „intelligence”, acționând prin culegerea individuală de informații în scopuri decizionale individuale și întrunite, având la bază principiul „gândește ca inamicul” (*think as the adversary*). Astfel, ceea ce reprezintă inamicul nu va mai trebui considerat un element inert sau doar un subiect al planificării proprii acțiuni, acesta având un foarte bun potențial creativ pe baza căruia va căuta să gândească ca noi și să ne împiedice a pune în aplicare deciziile oricât de sofisticate și complexe ar fi.

Putem estima că tendința asigurării victoriei în viitoarele conflicte este de acordare a rolului determinat procesului „intelligence” și informațiilor în defavoarea manevrelor cinetice sau a acțiunilor distructive. În acest sens, se constată că balanța dintre funcțiile contact/distrugere și cele informație/„intelligence” pentru oricare tehnologie militară, utilizată în prezent, se înclină către cele din urmă.

Fără a minimaliza importanța elementelor clasice care determinau puterea de luptă a unei structuri militare clasice trebuie să acceptăm realitatea că dispozitivele de culegere a informațiilor, de recunoaștere și de procesare a lor în timp real dețin rolul principal în stabilirea calității și eficienței luptătorului de tip nou, element esențial de promovare a cerinței globale de limitare a cantității forțelor armate. Dezvoltarea fără precedent a acestor capacități informaționale, resursele financiare și tehnologice ce le sunt acordate masiv, reprezintă o amenințare, dar și o motivație importantă din punctul de vedere al aplicării contramăsurilor CCD.

Fiecare armată, prin structurile specializate, va căuta totdeauna devansarea adversarului în asigurarea sprijinului informațional, atât din punct de vedere calitativ și cantitativ, cât și în privința vitezei de procesare, ca timp, formă și loc de punere a acestora la dispoziția beneficiarului. Ca elemente comune pe care le prezintă aceste structuri putem enumera:

- acționează permanent, din timp de pace, în serviciul de luptă, iar în timp de criză și conflict armat își amplifică capacitatea asupra situației create;
- sunt bazate pe senzori de mare eficiență, care asigură supravegherea și cercetarea întregului spectru, vizibil și invizibil, astfel că atât distanța cât și mediul nu mai constituie un impediment;
- sunt deservite de sisteme C4I ample și eficiente, tehnologii avansate utilizate atât la sistemele de senzori, cât și la cele destinate procesării informațiilor; acestea asigură o mare capacitate de culegere, procesare, sinteză și diseminare, permit receptarea, procesarea și interceptarea unei cantități uriașe de date, cu o viteză foarte mare și cu o acuratețe deosebită;
- tot mai multe sisteme de arme, altădată arme clasice de lovire, au componente specifice culegerii de informații asupra situației, devenind astfel mai eficiente (de exemplu, bombele cu senzori video transmit imagini în momentul apropierii de obiectiv, pe ultima parte a traiectoriei);
- pot fi amplasate în toate mediile, din spațiul cosmic până în mediul subacvatic, ori subteran;
- cuprind un dezvoltat sistem de comunicații eficient protejate;
- sunt încadrate în categoria acțională tip „High readiness”.

Digitalizarea sistemelor de senzori, a celor de transmitere și diseminare a informațiilor aduce însă noi vulnerabilități sistemelor militare ce pot fi exploatate numai prin aplicarea unor măsuri de protecție eficiente (cele de tip CCD fiind o soluție).

Serviciile de informații militare folosesc numeroase și diferite tipuri de echipamente electronice de cercetare și supraveghere. Ele acționează de pe platforme terestre, aeriene, maritime, iar cele ale statelor ce dispun de sateliți militari de cercetare sau au acces la datele furnizate de aceștia, cosmice. Aceste armate și-au constituit compartimente speciale de cercetare cosmică și de prelucrare a rezultatelor cercetării spațiale.

O modalitate practică de folosire a întregii game de senzori a putut fi întâlnită în războaiele din fosta Iugoslavie și Irak. Cercetători de prestigiu în domeniul strategiei apreciază cazul Kosovo ca unul în care războiul informațional și-a găsit o deplină aplicare. Anul 1999 ne-a dat un exemplu extraordinar privind aplicarea unei strategii de dominare informațională: războiul din Kosovo. NATO a mobilizat enorme mijloace de observare și cercetare electronică, cuplate cu sisteme de armament sofisticate, pentru a-și impune voința asupra unui adversar. Această strategie desemnează tentativa de a controla acțiunea și rezultatele ei prin controlul informației (obținere, procesare, exploatare) [3].

Cercetarea semnalelor electromagnetice cu toate mijloacele tehnice disponibile (sisteme de senzori) a devenit o acțiune militară permanentă

pentru constituirea bazelor de date ce au în vedere principiile independenței informațiilor culese față de utilizarea lor ulterioară, precum și pe cel al independenței folosirii informațiilor față de sursele ce le-au generat.

Detectarea Țintelor poate fi realizată printr-o varietate de senzori care operează în spectrul electromagnetic ce sunt definiți ca fiind dispozitive ce convertesc (transformă) o mărime fizică într-un semnal de tip informațional. Acest semnal informațional poate fi electric (cel mai des întâlnit), mecanic sau optic (noua tendință în acest domeniu) [4]. Introducerea acestui semnal într-un echipament de prelucrare automată a datelor mărește, după prelucrarea specifică a datelor, valoarea de utilizare a semnalului, acesta putând fi folosit într-un circuit de supraveghere, comandă și control sau achiziție și dirijare denumite generic sisteme*.

Sistemele de senzori funcționează în timp real, asigurând redundanța optimă și securitatea datelor culese. Senzorii detectează evenimente ce pot fi monitorizate în spațiul de luptă, anume temperatura, presiunea, sunetele, lumina, câmpul electromagnetic parazit, vibrațiile, emisiile radioactive etc.

În prezent, rețelele capabile să asigure dominația informațională în spațiul de luptă și monitorizarea mișcării inamicului și forțelor proprii, cuprind următoarele categorii de senzori [5]:

- senzori radar pentru supraveghere;
- senzori acustici, magnetici și seismici;
- senzori electrono-optici;
- senzori electromagnetici;
- senzori pentru alarmarea chimică, biologică, radiologică și nucleară;
- sisteme de senzori pentru poziționarea Țintelor (GPS).

Există complete integrate de senzori în echipamentele pentru recunoașterea automată a Țintelor, în platformele electronice pentru luptă și în structura sistemelor de arme moderne. Pe lângă aceste categorii de senzori, aflate deja în dotarea armatelor moderne, sunt în curs de cercetare și experimentare tipuri de senzori bazați pe nanotehnologie** care sunt cunoscuți sub denumirea MEMS (Micro Electro – Mechanical System) [6]. Metoda de sesizare se bazează pe abilitatea nanomaterialelor de identificare, atât a accelerației dinamice (șocuri, vibrații), cât și a celei statice (înclinarea,

* Nume generic utilizat pentru a desemna un ansamblu de echipamente sau de programe aflate în interacțiune, organizate, dirijate și controlate pentru a răspunde unor funcționalități prestabilite cu scopul realizării unui obiectiv (scop) bine definit.

** Nanotehnologia (concept introdus de Norio Taniguchi în anul 1974) cuprinde dezvoltarea de materiale și chiar de sisteme la nivel atomic, molecular sau macromolecular, cu dimensiuni de 1- 500 nanometri.

gravitația). NanoMEMS constituie suportul pentru aplicații avansate în cercetarea și supravegherea spațiului de luptă și a mediului, în muniții inteligente și, mai ales, în sistemele de arme. Sub forma de microsenzori sunt utilizați pentru detecția agenților chimici, biologici și radiologici.

O caracteristică de bază, în funcție de care senzorii de detectare sunt clasificați, se referă la modul în care operează aceștia – activ sau pasiv.

Senzorii activi emit energie ce se reflectă din ținte și este receptată de către senzorul emitent sau un altul din apropiere indicând prezența unei ținte. Exemple de senzori activi sunt proiectoarele și radarul.

Senzorii pasivi nu emit energie, ei colectează energie ce poate indica prezența unei ținte. Exemple de senzori pasivi sunt ochiul uman, aparatele de vedere pe timp de noapte, senzorii acustici, aparatele fotografice etc.

Având în vedere faptul că senzorii aflați în dotarea armatelor acoperă întregul spectru electromagnetic în continuare voi încerca o prezentare a acestora în funcție de lungimea de undă acoperită de aceștia.

Senzorii în spectrul vizual ($\lambda = 380-740$ nm) acționează în partea vizibilă a spectrului electromagnetic (EM), vizibile ochiului uman. Agenți, observatori, echipele de recunoaștere și patrulare etc., sunt sisteme de senzori vizuali ce procură permanent informații despre inamic. Totuși eficiența acestora ar fi foarte mică dacă nu ar folosi mijloace de cercetare optică și optoelectronică ce funcționează în spectrul optic al undelor electromagnetice pe baza combinării posibilităților aparaturii optice tradiționale cu noile performanțe ale electronicii în toate mediile [7]. Acestea se referă îndeosebi la intensificatorii de imagini, televiziunea în condiții de lumină slabă, fotografiile și imaginile video aeriene din satelit.

Intensificatorii de imagini sunt aparate de observare pe timp de noapte de tip pasiv ce amplifică lumina slabă în cele mai întunecate nopți. Acestea sunt folosite pentru supraveghere montate pe arme, mici vehicule, dar și pe platformele aeropurtate.

Televiziunea în condiții de lumină slabă (LLTV) combină intensificarea imaginilor cu tehnologia televiziunii și se găsește de obicei pe platformele aeropurtate.

Recunoașterea aeriană, senzorii de distanță și imaginile se bazează pe fotografiile aeriene, imaginile din satelit și cele video ce permit analiștilor de imagine să înregistreze și să studieze informațiile vizuale.

Senzorii în spectrul infraroșu de apropiere (NIR) operează imediat deasupra luminii vizibile a spectrului EM ($\lambda = 740$ nm-2,5 μ m). Energia senzorilor NIR este bine reflectată de vegetația vie, dar și mai bine de cea moartă și de majoritatea materialelor artificiale. Senzorii NIR permit ochiului uman să detecteze ținte bazându-se pe diferențele de reflectare a energiei NIR. Senzorii NIR sunt blocați parțial de ceață și fum deși nu complet ca senzorii

vizuali. Vehiculele de luptă sunt dotate cu senzori NIR activi (utilizează proiectoare și periscope), dar datorită riscului mare de a fi descoperiți aceștia sunt înlocuiți rapid cu intensificatorii de imagine și imagini calorice.

Senzorii în spectrul infraroșu (IR) funcționează pe baza radiației electromagnetice pentru a detecta contrastele dintre energia radiată de ținte și cea a mediului ambiant afișând contrastele în diferite culori sau nuanțe. Deoarece raza radiației IR, mai lungă decât cea a luminii vizibile ($\lambda = 2,5\mu\text{m}-25\mu\text{m}$), este mai susceptibilă la absorbția atmosferică decât radiația NIR, senzorii IR sunt mai puțin afectați de concentrațiile tipice de ceață sau fum convențional.

Sisteme de senzori IR pasivi sofisticati (ex. Sistemul Infraroșu de Vedere Frontală - FLIRS) pot fi montați pe avioane și asigură imagini IR în timp real, imagini afișate pe monitoare, sau folosesc filme IR speciale pentru a înregistra diferențele de temperatură.

Senzorii în spectru ultraviolet (UV) acționează în partea din spectrul EM aflată imediat sub lumina vizibilă ($\lambda = 1 \text{ nm}-380 \text{ nm}$). Senzorii UV sunt mai importanți în zonele acoperite de zăpadă, deoarece zăpada reflectă bine energia UV, în timp ce vopseaua albă și obiectele făcute de om nu o reflectă în aceeași măsură.

Categorie de forțe și mijloace de supraveghere care are o lungă tradiție și, probabil, va cunoaște o nouă tinerețe, radiolocația are ca armă de luptă radarul. Acesta se bazează pe emisiile de unde electromagnetice și pe reflectarea lor de către diferite obiecte din teren și are aplicații în toate domeniile de activitate și categoriile de forțe ale armatei ale majorității statelor contemporane.

Radarele pentru cercetare terestră și achiziția țintelor [8] nu constituie o noutate absolută, ele fiind folosite de mult timp în acțiunile militare unde și-au dovedit eficacitatea. Radarele moderne funcționează în bandă ultralargă de frecvențe fiind capabile să detecteze și să clasifice ținte terestre ascunse în teren cu verdeață și în păduri, bine camuflate, în orice condiții de timp și stare a vremii, inclusiv în condiții de ceață, fum, ploaie ușoară ori ninsoare. Dispun de algoritmi îmbunătățiți care asigură descoperirea țintelor terestre cu o probabilitate mai mare de 0,8 și o rată a alarmelor false mai mică de 0,1/km². Distanța eficace pentru aceste radare este de 10 km pentru vehicule și 6 km pentru personal. Ele sunt portabile sau sunt instalate pe vehicule, au probabilitate redusă de interceptare și posibilități de lucru în toate condițiile meteorologice, ziua și noaptea, dispun de fiabilitate ridicată, au consum mic de energie, operare simplă și timp scurt de instalare.

Cercetările recente în domeniul dezvoltării senzorilor, dar și al procesării informațiilor, au dus la realizarea senzorilor multispectrali și hiperspectrali.

Senzorii multispectrali scanează unele canale de bandă largă din cadrul spectrului EM cu scopul de a obține o țintă pe o singură lungime de undă. Un exemplu de senzor multispectral poate fi cel care scanează părțile IR vizuale

și termice ale spectrului EM. Acești senzori permit inamicului să evalueze situația chiar dacă ținta poate fi ascunsă în unul sau altul.

Senzorii hiperspectrali adună date dintr-o porțiune continuă a spectrului EM. Acești senzori scanează multe canale dintr-o lungime de bandă relativ îngustă și dau informații despre modelele spațiale și spectrale ale țintelor.

Un sistem integrat de senzori seismici, acustici, magnetici și în spectrul infraroșu [9] poate detecta tehnică de luptă (platforme) pe șenile și pe roți la distanțe de până la 350 m, respectiv 250 m, iar personalul aflat în mișcare, pe o rază de 75 m. Un grup de senzori alimentat de la baterii de 9 V, poate opera timp de peste 30 de zile cu asigurarea transmiterii a 1.000 de mesaje pe zi.

O largă utilizare o au senzorii acustici, magnetici, seismici și în infraroșu (IR) miniaturizați constituiți în rețele de senzori dispuse pe diferite echipamente integrate autonome (nedeservite) sau instalate direct în teren de către militari sau vehicule robot. Acestea transmit date prin linii radio terestre sau prin sateliți despre o gamă largă de ținte terestre și aeriene. Informațiile referitoare la ținte cuprind date ce descriu și localizează o țintă sau un complex de ținte și indică vulnerabilitatea sau importanța lor.

În prezent, pentru senzorii magnetici, seismici și acustici se are în vedere [8] perfecționarea algoritmului de identificare în timp real a țintelor, asigurarea posibilităților de detecție și urmărire a tehnicii inamicului care emite semnale subsonice, îmbunătățirea capabilităților de identificare și clasificare a țintelor.

Un avantaj important rezultă din folosirea senzorilor electrono-optici* și în infraroșu (EO/IR), întrucât[8] această combinație poate dubla distanța de supraveghere, având posibilitatea să scaneze o suprafață de 300 km² și să redea o imagine cu înaltă rezoluție (640*480 pixeli).

Ca urmare, sistemele EO/IR cu imaginea lor digitală, au capabilitatea de recunoaștere a țintelor în timp real. Senzorii electrono-optici asigură descoperirea pasivă, în ascuns și achiziția activă (detecția, clasificarea, recunoașterea și identificarea) a țintelor care prezintă interes pentru operațiile marilor unități și unităților.

Un complet dispune de toate tipurile de senzori, astfel că oricare modul cuprinde senzori acustici, magnetici, seismici, infraroșu pasiv și electrono-optici, fiecare din aceștia realizând funcții complementare pentru identificarea și localizarea țintelor din zona supravegheată (personal, autovehicule pe șenile și pe roți, alte ținte nenominalizate). Existența

* Mijloacele electrono-optice funcționează în spectrul de frecvențe cuprins în banda 0,714 THz și 3000 THz, din care aparatura în infraroșu ocupă spectrul dintre 0,714 THz și 400 THz.

senzorilor de diferite tipuri asigură realizarea unei probabilități mari de descoperire a țintelor.

În fiecare situație, pentru verificarea informațiilor transmise de completele de senzori terestri fără imagine, se folosesc senzori cu imagine (EO/IR).

Platforme purtătoare de senzori

Categoria cea mai eficientă dintre platformele purtătoare de senzori o constituie sateliții artificiali ai Pământului, care permit amplasarea în spațiul cosmic a oricărui tip de senzor și transmiterea în timp real a datelor către centrele de conducere interesate, despre obiectivele amplasate în orice punct de pe glob.

Performanțele tot mai ridicate oferite de tehnologiile moderne permit lansarea în spațiul a unor sisteme de sateliți care asigură supravegherea concomitentă și permanentă a întregii suprafețe terestre, în condițiile unei capacități de rezoluție de ordinul centimetrilor, ale transducerii și stocării instantanee a datelor și informațiilor concomitent cu punerea la dispoziția celor interesați, sub diferite forme și în funcție de nevoi.

O altă categorie dintre platformele purtătoare de senzori o reprezintă avioanele de cercetare de tip AWACS (variantea occidentală) sau A-50 (variantea rusă), care au capacitate de zbor la mare altitudine, de obicei în afara razei de acțiune a mijloacelor antiaeriene. Acestea dispun de mijloace eficiente de supraveghere și procesare a datelor, care permit identificarea țintelor aeriene cu ajutorul radarelor de la bord și monitorizarea unor zone importante din spațiul aerian.

O nouă categorie de mijloace de supraveghere o constituie avioanele de cercetare fără pilot (Unmanned Air Vehicles – UAVs), mijloace de supraveghere foarte eficiente, poate cele mai eficiente, cu posibilități de a îndeplini un spectru larg de misiuni, în diverse medii de acțiune, cu transmiterea datelor în timp real pentru procesarea automată a acestora. Acest sistem de supraveghere se compune din avioane de cercetare fără pilot pe care se amplasează senzori și mijloace de comunicații corespunzătoare destinației acestora, combinate cu echipamentele necesare dirijării de la sol a aparatului, recepționării și procesării datelor obținute. Avioanele pot culege date în spectrul vizibil (video, foto), în infraroșu sau în spectrul electromagnetic.

Tendențele de evoluție a acestor sisteme denotă preocupările specialiștilor, îndeosebi ale beneficiarilor, de a mări posibilitățile avioanelor de cercetare fără pilot, ca mijloace de supraveghere, de a zbura cât mai departe, cât mai sus și cât mai mult timp. În ultimii ani aceste sisteme au fost integrate cu alte sisteme, de exemplu cu sistemele AWACS/A-50 sau cu sateliți.

O altă tendință de perfecționare a avioanelor de cercetare fără pilot se referă la reducerea dimensiunilor acestora până la miniaturizare, folosirea lor

și ca mijloace de lovire sau în alte medii, cum ar fi vehiculele subacvatice fără pilot, ori în cadrul sistemelor de cercetare antimină.

Trebuie subliniat faptul că la aceste mijloace specializate se adaugă structurile de conducere a cercetării de la toate eşaloanele, mijloacele proprii de comunicații, precum și aparatura și echipamentele specifice de cercetare, care au un rol mare în sporirea capacității de acțiune a cercetării.

Toate acestea constituie amenințări de tip nou ce trebuie avute în vedere în noul spațiu de luptă și contracarate prin măsuri eficiente de tip CCD.

BIBLIOGRAFIE

- [1] Sun Tzu, *Arta Războiului*, Editura Antet XX Press, București, 1996.
- [2] Parkov Dragomir, Veselin Tselkov, Rusin Petrov, Ilia Kraicev, *Security in Computer Systems în Information Aspects of Security and Development of Modern Societes*, AFCEA - Sofia, 11-13 septembrie 1996.
- [3] Dr. Laroche Hervé, *L'art du management de l'information* - http://www.lesechos.fr/article_11_3.htm
- [4] *Senzori inteligenți și achiziții de date* - http://www.mec.upt.ro/~dolga/SIAD_3.pdf
- [5] Gl.bg.(r.) prof.univ.cons.dr.ing. Alexandrescu Constantin, *Integrarea rețelelor de senzori în sistemele informaționale ale marilor unități și unităților pentru operațiile moderne*, Sesiunea de comunicări științifice „Strategii 2007”.
- [6] Weinberg H., *MEMS (Micro Electro-Mechanical Systems) Technology* - <http://sensorland.com/BuyGuide01.html>
- [7] Chețe Emil Victor, *Confruntarea, mascarea – cercetarea*, Editura AISM, București, 1999.
- [8]****Army Science and Technology Master Plan*, ASTMP 1997, USA.
- [9]****Unattended Ground Sensors* - <http://www.defense-update.com/features/du-2-05/protection>

ÎNDEPLINIREA OBLIGAȚIILOR ASUMATE DE ROMÂNIA ÎN PROCESUL DE INTEGRARE ÎN STRUCTURILE EUROPENE

THE ROMANIA'S OBLIGATIONS ACCOMPLISHMENT WITHIN ITS INTEGRATION IN EUROPEAN STRUCTURES

Lt.col.dr. Mihaela HOARĂ*

Ministerul Apărării Naționale

Aderarea țării noastre la Uniunea Europeană are consecințe speciale pe orice plan. România lucrează ca și partener egal în cadrul noii comunități democratice de valori, făcând față presiunilor importante și așteptărilor atât din partea propriilor cetățeni, cât și din partea membrilor Uniunii.

The affiliation of our country to European Union has special consequences on every plan. Romania works as equal partner within the new democratic community of values, facing important pressures and expectations both from its own citizens and Union members.

Cuvinte cheie: aderarea la Uniunea Europeană, drept internațional, gestionarea crizelor.

Keywords: *affiliation to European Union, international law, crisis management.*

România, parte integrantă a civilizației europene, promovează, protejează și apără democrația, respectă drepturile și libertățile fundamentale ale omului și acționează, în îndeplinirea intereselor sale legitime, în conformitate cu prevederile dreptului internațional, pentru accelerarea modernizării și dezvoltării sale economice și sociale, asigurarea unui standard de viață european și afirmarea identității naționale. Pentru aceasta trebuie să-și elaboreze un profil ambițios, coerent, dar în același timp realist, racordat la dinamica dezvoltărilor europene. În fapt, este vorba de conturarea locului și rolului pe care țara noastră își propune să le dețină și va trebui să acționeze

* Tel. 0213177040

activ pentru a le realiza în calitate de membru cu drepturi depline în Uniunea Europeană. Atuurile de țară europeană medie adaugă spațiului unic de securitate și cooperare continental valențe superioare, vizibile în plan politic, economic și militar.

Totodată, România trebuie să-și cristalizeze un nou profil strategic, corespunzător intereselor sale naționale. Caracterul specific al acestui profil strategic de „stat – frontieră” creează responsabilități suplimentare pentru politica de securitate a țării noastre, cu relevanță deosebită pentru securitatea întregii Uniuni.

În aceste condiții și țara noastră trebuie să fie în măsură să utilizeze toate posibilitățile oferite de Uniune pentru a-și promova interesele sale. Acesta nu trebuie văzut ca un obiectiv egoist, ci ca un fapt logic, în firea lucrurilor. Pe de altă parte, desigur, în calitate de membru al Uniunii Europene și România trebuie să-și îndeplinească toate obligațiile care decurg din acest statut. Între drepturi și obligații trebuie să existe o deplină corelație.

Deși acum se prezintă ca o entitate foarte concretă și imediată, realitatea Uniunii Europene nu s-a născut pe un teren cu desăvârșire gol. Mai vagă și în forme incipiente în primele scrieri, ideea unității Europei s-a concretizat pe parcursul evoluției societății europene. Determinate de confruntarea permanentă între valența integratoare și interesul suveranității statelor, doctrinele unificării europene au menținut trează de-a lungul secolelor, conștiința apartenenței la același spațiu de cultură și civilizație. Materializarea acestor idei a început după 1950 ca o reacție la consecințele celor două războaie mondiale și continuă și astăzi printr-un proces de extindere, dar și de adâncire a integrării.

În această lume, în care omul a fost creat pentru a cunoaște, acum el nu se mai dă în lături de la nimic. A ajuns într-un război permanent cu el însuși și cu tot ceea ce îl înconjoară, atingând pragul superior al agresiunii asupra lui însuși și asupra omenirii. Pe măsură ce societatea se dezvoltă, se înmulțesc și problemele cu care aceasta se confruntă. În analiza acestei problematice se poate porni de la realitățile *contrastante ale omenirii*, așa cum se prezintă ea la început de mileniu. Dacă în demersurile lor științifice, tot mai mulți analiști și specialiști ai domeniului acceptă să introducă în elementele ecuației și pe cele ale hazardului, iar în ultima perioadă să apeleze tot mai des la „teoria haosului”, atunci se poate afirma că lumea se dezvoltă haotic.

Așa cum iubirea naște iubire, iar invidia multiplică ura, așa complexitatea naște complexitate, iar evoluția omenirii generează și potențează noi culmi ce se cer cucerite și, în același timp, mari dificultăți ce se impun a fi rezolvate sau depășite. Lumea noastră, aceasta a începutului de secol XXI, este lumea marilor distanțe, în care unii se confruntă cu

provocările mileniului și cuceresc sau ating noi spații ale Universului, iar alții luptă pentru existență în bătălii specifice epocilor de mult apuse. Fără a exagera, se poate aprecia că deja omenirea se află într-un mare „război” declanșat de confruntarea dintre *Bine* și *Rău*, dintre *A fi* sau *A nu fi*. Menținând sensul analizei, se poate aprecia că mediul de securitate al secolului XXI se vrea deja a fi unul cu totul nou, caracterizat de transformările substanțiale ale celui vechi, transformări ce necesită adaptarea criteriilor clasice sau găsirea altor criterii de analiză a securității internaționale - globale, regionale, zonale și naționale.

Noile provocări la adresa securității, generate de suprapunerea unor fenomene și procese precum globalizarea și fragmentarea, se adaugă unor forme clasice de riscuri și vulnerabilități. Globalizarea, integrarea europeană și euroatlantică, preocupările Rusiei de a dobândi un rol de decizie în problemele internaționale, afirmarea tot mai puternică a țărilor asiatice în viața politică mondială, la care se adaugă criza din Golf și denunțarea de către Coreea de Nord a Tratatului de neproliferare a armelor nucleare, precum și creșterea tensiunilor dintre două țări posesoare de armament nuclear, India și Pakistan, caracterizează evoluția actualului mediu de securitate. Efectele fenomenelor naturale (încălzirea climei, lipsa apei potabile, inundațiile, cutremurele, epuizarea resurselor, evoluția demografică etc.), terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, crima organizată și sărăcia, continuă să influențeze tot mai mult stabilitatea și securitatea mondială.

În aceste condiții „actorii mediului de securitate”, mari sau mici, puternici sau slabi, trebuie să-și reanalizeze poziția, atitudinea, interesele și obiectivele pentru că, în acest secol, nici unul nu mai este capabil să facă față, de unul singur, tuturor problemelor timpului. Cu toate manifestările contrare pe care le prezintă unii actori ai mediului de securitate, tot mai mulți percep dureros și conștientizează nevoia unității, cooperării și stabilității.

Asistăm în prezent la o concentrare impresionantă de forțe și capacități, dublată de un consens politic greu de imaginat în secolul trecut, iar state/actori ai mediului aflate/aflați până mai ieri pe poziții divergente, considerate de unii ca ireconciliabile, se găsesc acum de aceeași parte a baricadei „războiului lui DA contra lui NU”. Începutul mileniului al treilea a deschis o nouă eră, în relațiile internaționale între actorii mediului, în care securitatea și, implicit, competiția pentru consolidarea unor noi centre de putere ocupă un loc central în evoluția lumii și determină construirea unei noi arhitecturi de securitate și reconfigurarea unei noi ordini mondiale.

Interdependența economică sporită dintre țările lumii determină creșterea încrederii și stabilității la nivel global și regional. Tot mai multe state și organizații internaționale conștientizează faptul că menținerea păcii

mondiale și regionale, prevenirea și controlul crizelor și conflictelor, precum și soluționarea unor probleme umanitare majore nu mai sunt posibile decât prin implicarea și creșterea contribuției tuturor actorilor statali și nonstatali, inclusiv a celor mai puțin dezvoltati.

Față de aceste realități și mult mai multe altele, analizate și prezentate pe larg în lucrările lor de către specialiști în domeniu, se poate afirma că este posibil ca sub impactul globalizării, a interdependențelor și mai ales a disputelor pentru un loc cât mai avantajos în ierarhia puterii mondiale, sistemul internațional de securitate actual să se deterioreze, ceea ce ar agrava situația și starea mediului de securitate. Mai credibil și mai sigur pare scenariul care prezintă o altă fizionomie a sistemului internațional de securitate. În măsura în care pe viitor etapa dependențelor unilaterale va fi depășită și se va trece la etapa interdependențelor, coeficientul de integralitate va crește, societățile vor deveni mai omogene, iar mediul de securitate va atinge un grad înalt de siguranță și stabilitate.

Fenomenul de globalizare, eforturile de integrare europeană și euroatlantică, revigorarea spiritului concurențial al Rusiei pe arena internațională, afirmarea tot mai puternică a țărilor asiatice în viața politică mondială, la care se adaugă reconsiderarea rolului țărilor arabe în menținerea păcii în Orientul Mijlociu, condiționează în mod substanțial evoluția mediului de securitate. Mediul de securitate european, complex și dinamic, evoluează între preocupările de unitate politică, economică, financiară, culturală și militară ale bătrânului continent, cooperarea euroatlantică și tendințele tot mai evidente ale Federației Rusiei de refacere a zonei sale de influență, dar și apropierea acesteia de Uniunea Europeană. Extinderea NATO și lărgirea Uniunii Europene au influențat în sens pozitiv și în mod semnificativ stabilitatea și securitatea europeană. Realitățile unice fiecărei țări și condițiile de dezvoltare diferite scot în evidență caracterul specific și diversitatea națiunilor europene, dar și dificultățile pe care comunitatea internațională trebuie să le gestioneze și soluționeze. Condițiile favorabile existente în actualul mediu de securitate oferă posibilitatea unei destinderi reale în care elementele definitorii ale relațiilor între state devin cooperarea, dialogul, consultarea și înțelegerea.

Mediul european de securitate este dominat de fenomenul integrării statelor continentului în Uniunea Europeană. Este un proces complex, cu implicații deosebite asupra modului de organizare și conducere la nivel continental și al fiecărui stat în parte. Principalele evoluții și reconfigurări ale mediului de securitate se înscriu într-o paletă largă de posibilități transformatoare. Transformarea Alianței are ca scop dezvoltarea de noi capacități militare care vor permite forțelor acesteia să desfășoare operații în

întregul spectru de amenințări, cu asigurarea procesului decizional (menținerea consensului) în condițiile extinderii și ale stabilirii unui nou tip de relații cu Uniunea Europeană, Rusia, Ucraina și cu statele din spațiile Caucaz, Asia Centrală și Mediterana.

„Securitatea colectivă” presupune abordarea unor noi dimensiuni ale parteneriatului, bazată pe „cooperare extinsă în reforma sectorului de securitate” și promovarea stabilității în regiunea euroatlantică. În relația transatlantică accentuarea dimensiunii centrate pe securitatea colectivă va genera potențarea relevanței NATO în favoarea relației Statele Unite - Uniunea Europeană. Preocuparea europeană de a avea inițiative proprii independent de cele ale Statelor Unite ale Americii, prin intermediul NATO, tinde să se permanentizeze. La nivelul Uniunii Europene se apreciază de către specialiști că „... este posibil să se amplifice asimetria variabilă deja existentă, ca urmare a apartenenței membrilor săi la organizații diferite. Extinderea celor două organizații va crea o situație nouă și sub aspectul partajării responsabilităților. În timp ce Alianța va aborda și dezvolta aspecte politice și economice cu partenerii săi din est, Uniunea va consolida dialogul pe teme de securitate. Aceste procese complementare, dinamice vor solicita o coordonare suplimentară a politicilor NATO și Uniunea Europeană”.

Astfel, se poate afirma că, odată cu dezvoltarea societății, dinamismul mediului de securitate este potențat de către diversificarea și amplificarea riscurilor și amenințărilor la adresa securității. În aceste condiții, se impune creșterea rolului structurilor de securitate (ONU, OSCE, Uniunea Europeană) în prevenirea și gestionarea crizelor. La început de secol, în noile condiții ale mediului de securitate, aceste structuri, aflate la rândul lor într-un amplu proces de restructurare/adaptare, s-au dovedit inefficiente și, ca atare, marile puteri își rezolvă diferendele sau interesele în afara acestor instituții de securitate.

Dinamica fără precedent a evenimentelor din lumea mileniului trei, cu schimbări politice și economice profunde, la nivel global, regional, zonal și național, cu un impact major asupra securității și stabilității, determină, deopotrivă, intensificarea eforturilor statelor lumii în vederea găsirii formelor și metodelor eficiente de cooperare și colaborare pentru asigurarea securității și implementarea politicilor de promovare și apărare, atât a intereselor naționale, cât și a celor comune, bazate pe principiile și valorile democratice. În același timp însă, vulnerabilitățile cresc, nimeni nu se mai poate simți protejat, apărat și cu atât mai puțin privilegiat. Pe măsură ce suntem mai puternici și chiar mai înțelepți, devenim mai amenințați și mai vulnerabili, nesiguranța și insecuritatea fiind direct proporționale cu treptele pe care le urcăm sau pe care suntem împinși. În jos sau în sus. De aici nu rezultă că nu trebuie să mai urcăm, că nu trebuie să ne mai dezvoltăm, ci doar că, pe

măsură ce societatea se dezvoltă și unii coboară, iar alții urcă, cresc și vulnerabilitățile ei. Loviți sunt și pot fi și cei ce urcă și cei ce coboară. Paralel cu dezvoltarea economică, socială și informațională, se dezvoltă, simetric, o serie de forțe și structuri parazite, care se opun acesteia, dar nu în sensul negării progresului, ci în sensul folosirii rezultatelor pentru controlul structurilor care le realizează și le promovează și folosirea lor în proliferarea non-simetrică, mai exact, disproporționată a unei lumi crude, violente, amenințătoare, inflexibile în sloganurile ei, anacronice și teroriste.

Principalii factori de risc cu tendință de globalizare se circumscriu fenomenului în sine de globalizare pe care omenirea îl parcurge, precum și exploziei de fragmentare, exacerbarii tensiunilor și intoleranței și, nu în ultimul rând, fragilității situației generale a statelor aflate, nu se știe încă pentru cât timp, în stadiul de tranziție. Dintre aceștia cu un grad ridicat de virulență și activare sunt:

- divergența intereselor economice, care are la bază grava deteriorare a echilibrului între țările bogate și cele sărace, între lumea celui de-al *Treilea Val* și cea catalogată „lumea a treia”;

- concurența pe piețele externe globalizate, dispariția sau pierderea sub presiune (constrângere) a unor piețe de desfacere tradiționale, practicarea unor schimburi comerciale dezavantajoase de către statele slab dezvoltate cu statele dezvoltate, ca urmare a condițiilor impuse de cele puternice;

- prăbușirea prețurilor materiilor prime și a produselor primare, monopolul deținut de unele state asupra unor resurse, accesul îngrădit sau limitat, pentru unele state, la resursele vitale intereselor lor naționale;

- competiția acerbă în domeniul importurilor și exporturilor, (manipulările legate de preț, valută și rata dobânzilor), barierele artificiale ridicate de cei puternici în acordarea creditelor, redistribuirea, sub amenințare și șantaj, a capitalului acumulat;

- autonomizarea artificială a unor zone sau chiar regiuni, pe baza criteriilor etnice sau religioase, având în vedere că s-a ajuns să trăim într-o lume a bătăliilor pentru frontiere și a metamorfozelor frontaliere și transfrontaliere, devenind aproape insuportabilă și incredibilă starea actuală a omenirii, în care toate religiile își propun să-l apropie pe om de Dumnezeu, dar „rupturile” și „barierele artificiale” dintre ele sunt, uneori, atât de mari încât apropierea pare imposibil de realizat;

- agresiunea informațională, „lupta” pentru posesia informației în timp real, accelerarea și dirijarea raportului informare-dezinformare, în funcție de interesele actorilor implicați în relații, accesarea ilegală a sistemelor informaționale și, nu în ultimul rând, consolidarea rețelelor informaționale fundamentaliste de tip religios și terorist-politice;

- diversificarea, activarea și globalizarea acțiunilor teroriste ale căror scopuri sunt obținerea de megaeefecte în „războiul” cu democrația și globalizarea, amplificarea fenomenului terorist versus fenomenul globalizării, diversificarea modalităților de producere a actelor teroriste și creșterea letalității acestora, îndeosebi în rândul populației civile, determină o nouă abordare a evaluării riscurilor și amenințărilor la adresa stabilității și securității globale, regionale, zonale și naționale, având în vedere că practic, la 11 septembrie 2001, a început războiul „democrației contra terorismului”, iar care vor fi „costurile” lui și cât va afecta el omenirea urmează ca viitorul să-l „contabilizeze” și să-l argumenteze;

- traficul de droguri, substanțe radioactive și ființe umane și, în general, criminalitatea organizată transfrontalieră pot genera, în cazuri extreme, riscuri și amenințări pentru securitatea națională, zonală și regională, iar prin extinderea rețelelor pot determina efecte cu caracter global asupra securității și stabilității omenirii (neidentificate, nelocalizate, nemonitorizate și necontracurate la timp, aceste tipuri de amenințări generează perturbări majore care se pot transforma oricând în crize deosebit de periculoase, cu implicații majore asupra mediului de securitate);

- catastrofele sau dezastrele ecologice, care se pot produce atât în timp de pace, cât și în situații de criză sau la război – consecințe involuntare sau voluntare sau acțiuni criminale, premeditate – pot genera lupta pentru zone care conferă siguranță, conflicte sau războaie de graniță, refugieri masive de populații, fluxuri masive de emigranți, precum și amplificarea unora dintre vulnerabilitățile interne (corupția, economia subterană, crize economice, politice, militare etc.), care pot arunca în timp pe „*axa involuției*” zone și regiuni însemnate (în acest context se pot include și calamitățile naturale, ale căror consecințe demonstrează fragilitatea și vulnerabilitatea omenirii față de dezlănțuirea forțelor naturii).

Astfel, se poate afirma că amenințarea globală a riscurilor obligă responsabil la contracararea lor globală. Din perspectiva acestei determinări, reconfigurând triunghiul transformărilor – noi membri, noi capacități, noi relații – NATO și Uniunea Europeană răspund provocărilor majore ale secolului XXI prin reconstrucția adaptativă a structurilor, a procedeelelor și a posibilităților credibile de a acționa eficace oriunde le este amenințată securitatea.

În principiu, fiecare țară își structurează și pregătește armatele în funcție de experiența ultimului război la care a participat, de-a lungul a cel puțin două, trei generații după ce acesta s-a încheiat. Experiența de război pătrunde masiv în teorie și se transmite adesea cu lux de amănunte, din contingent în contingent, în viitor. Numai armatele care reușesc să facă distincția clară între o experiență trecută și noile provocări și mutațiile strategice impuse de factorii generatori de insecuritate, de sistemele de arme

și, în general, de noile riscuri și amenințări, vor reuși să înțeleagă fizionomia posibilă a războiului viitor și, în consecință, să se pregătească temeinic pentru a-i face față.

Pentru a nu ne disipa în „spații și arii globale“ venim în zona noastră existențială și alegem îndeosebi pe cea a Mării Negre, cea care nu cu mult timp în urmă era considerată ca un fel de „falie“ între continente și civilizații, între religii și mentalități, o zonă „închisă“ și doar un simplu „prag de trecere dintr-o lume în alta“. Se poate afirma cu toată convingerea că niciodată nu au coexistat pe planetă mai multe lumi, ci una singură, de multe ori divizată și fragmentată.

Lumea este, în esența ei, dinamică și conflictuală, iar unitatea ei rezultă din unitatea și complementaritatea sistemelor ce o compun. Dimensiunea conflictuală a lumii constă în diversitatea și antagonismul intereselor, în lupta pentru putere, pentru resurse și piețe de desfacere. Din antagonismul proceselor care se manifestă concomitent, pe de o parte cel al integrării – unității – omogenizării, iar pe de altă parte cel al fragmentării – destructurării, în anumite etape de timp și în diverse zone geografice se alimentează și activează sursele instabilității, factorii perturbatori și de risc la adresa stabilității și securității. Animizitățile create de repartiția diferențiată a resurselor pe platoul continental al Mării Negre sunt accentuate de inexistența unor acorduri bilaterale între țările riverane care să reglementeze clar problemele aflate în dispută. Rivalitatea generată de controlul resurselor energetice din bazinul Mării Caspice, itinerarele magistralelor de transport peste sau împrejurul Mării Negre, interacțiunea cu multele conflicte din Caucazul de Sud, implicarea internațională în aceste conflicte conferă regiunii un interes deosebit, dar și un potențial ridicat de instabilitate.

Terorismul, un fenomen cu adânci rădăcini istorice în regiune, este prezent și se manifestă prin forme mult mai sângeroase. Acțiunile teroriste care au avut loc în ultima perioadă în Turcia, Rusia și Cecenia au demonstrat cât de greu pot fi ele prevenite, precum și lipsa soluțiilor eficiente de contracarare. Crima organizată transfrontalieră, imigrarea ilegală și corupția sunt fenomene prezente în regiune și constituie surse majore de instabilitate.

Se poate aprecia că rolul regiunii va crește și ca urmare a necesităților operaționale impuse de proiectarea forțelor militare în operații de menținere a păcii și de luptă împotriva terorismului. Infrastructura necesară acestor acțiuni va fi dezvoltată. În noul mediu, asigurarea securității României reprezintă un proces amplu și complex impus de noul profil strategic al țării. Din această perspectivă, specialiștii domeniului apreciază că se va trece de la o abordare a politicilor axate pe asumarea unui rol important în securitatea zonei sud-est europene la articularea unor politici coerente la nivel multiregional care vor

încorporează componente de reconstrucție și stabilizare în zone situate la mari distanțe de continentul european (Asia Centrală, Orientul Mijlociu, Africa).

Operațiile desfășurate în ultimele decenii, indiferent de cum au fost denumite – neconvenționale, asimetrice, de stabilitate, altele decât războiul, de sprijin al păcii – au avut o caracteristică comună și anume aceea că au fost operații cu un caracter total diferit de cel al operațiilor militare pentru care au fost create, dotate și antrenate forțele militare tradiționale. Aceste operații au ridicat probleme deosebite și au generat, în cadrul tuturor categoriilor de forțe, dispute, activități de studiu, cercetare și experimentare, consumuri de resurse și, mai ales, transformări continue în structurile organismului militar. Transformările respective vizează modificări de substanță în scopul realizării unor structuri flexibile, ușor de desfășurat și de susținut în teatrele de operații, și care să poată duce acțiuni de luptă în medii diferite.

Folosirea tehnologiilor înalte și performante a devenit obligatorie pentru etapa actuală. Fără structuri profesioniste și tehnologii înalte nu se pot combate acțiunile factorilor de risc care amenință direct sau indirect starea de securitate. Aceasta presupune creșterea substanțială a mobilității trupelor, vitezei de reacție și potențialelor defensive și combinate, sporirea capacității structurilor militare de a lărgi gama misiunilor, diversificarea procedurilor de ducere a acțiunilor de luptă și operațiilor și va oferi soluții noi pentru protecția multidimensională a trupelor, obiectivelor și mediului.

Evitarea surprinderii în domeniul informațional, perfecționarea forțelor și mijloacelor pentru culegerea, prelucrarea și utilizarea neîntreruptă a informațiilor de stare, precum și a celor necesare împiedicării unui eventual adversar să-și realizeze propriul flux informațional, realizarea unei logistici specializate, adecvate, flexibile și interoperabile sunt parametri, domenii și obiective extrem de importanți/importante, care sunt deja în „vizorul” transformărilor și care se cer a fi atinși în evoluția organismului militar.

Din cele prezentate ar rezulta, ca o concluzie, că influențele surselor de instabilitate și a factorilor de risc asupra organismului militar sunt mai mult decât benefice. Putem spune că depinde de cum privești și cum interpretezi determinările și condiționările raportului. În orice caz, dacă organismul militar nu este permanent în atenția factorilor decizionali, dacă nu este susținut și ajutat în procesul de transformare-evoluție și permanentă adaptare, cu certitudine va apărea riscul incapacității, cu efect imediat asupra securității.

În complexitatea vieții sociale, în multe domenii, se observă acumulări de antagonisme care, pe anumite perioade de timp, produc sau pot produce dereglări domeniului respectiv. În mod convențional, aceste acumulări de antagonisme pot fi cuprinse tot la categoria de „crize” sau „situații de criză” în diferite domenii, la nivel micro sau macro-social. La sfârșitul Războiului Rece,

omenirea a constatat că se afla departe de momentul instaurării păcii. Apariția unor noi riscuri, crize și conflicte au făcut ca instabilitatea să câștige teren, iar posibilitatea de a recurge la mijloacele militare să se accentueze. La începutul mileniului al III-lea, omenirea se găsește în fața unor incertitudini, riscuri, crize și conflicte. Amenințările globale nu s-au micșorat, ci s-au transformat, s-au modificat succesiv. După aprecierile majorității analiștilor în domeniu, pericolul unui război de amploare în Europa se pare că a fost înlocuit cu o multitudine de factori de risc a căror importanță variază de la o regiune la alta, locul acestui pericol fiind luat de posibile conflicte locale, zonale, continentale de intensitate gravă sau medie.

Edificarea unei noi arhitecturi de securitate solicită o participare activă din partea unui număr cât mai mare de state la soluționarea micilor și marilor crize, pericole, amenințări, în general a problemelor cu care omenirea se confruntă și se va confrunta. Acest proces de „construcție” a noii arhitecturi de securitate va fi unul deosebit de complex, de lungă durată și va solicita eforturi mari și consumuri tot mai mari de resurse din partea statelor lumii. Dacă acest proces va fi deturnat, în raport cu anumite interese ale „actorilor mediului de securitate”, atunci noua arhitectură va rămâne doar o utopie, iar omenirea va fi grav afectată de violența scăpată de sub control pe care factorii de risc o vor declanșa.

În aceste condiții, crește rolul și importanța celor două organizații integratoare NATO și UE în asigurarea securității și stabilității regionale și globale. Extinderea și amplificarea amenințărilor asimetrice, pe fondul afirmării și consolidării proceselor de integrare europeană și euroatlantică, determină nu numai strategii, doctrine și capacități comune adecvate combaterii acestora, dar și o nouă filozofie în abordarea și soluționarea lor.

Apariția și amplificarea crizelor politico-militare și economico-sociale interne, violente sau non-violente, pot pune oricând în pericol valorile fundamentale ale statului de drept. Schimbările începutului de mileniu au permis apariția, alături de stat, a unor puteri nonstatale, paralele, care nu se încadrează în normele și principiile statuate: carteluri, societăți multinaționale, transnaționale. În același timp, au proliferat asociațiile subterane de tipul mafiilor, asociații ale crimei organizate, carteluri ale drogurilor, rețele ale traficului cu substanțe și materiale radioactive. În acest context, statele, inclusiv marile puteri, întâmpină dificultăți în controlarea situațiilor, urmare a faptului că forțele implicate în aceste procese pot recurge la cele mai surprinzătoare combinații în ceea ce privește scopurile, alianțele sau mijloacele folosite. Dinamismul și complexitatea fenomenelor politico-militare, evoluția și impactul lor asupra dezvoltării societății reclamă analiza atentă și pertinentă a acestora în scopul elaborării politicilor, strategiilor,

concepțiilor, programelor și doctrinelor necesare gestionării crizelor, prevenirii și combaterii acestora.

Gestionarea crizelor reprezintă o activitate complexă care implică pe de o parte anticipare, realizarea unor scenarii de ținere sub control și rezolvare a crizelor, iar pe de altă parte, un răspuns rapid la apariția crizei. În ultimul deceniu, ca urmare a diversificării formelor de manifestare a crizelor, specialiștii militari, teoreticienii și analiștii politici au dat o nouă dimensiune acțiunii de criză. Stabilirea unei tipologii a crizelor nu este posibilă fără descifrarea și înțelegerea cauzelor care le generează.

Cauzele generatoare de amenințări, indiferent de domeniul de manifestare (economic, politic, social, etnic, religios, militar etc.) sunt subordonate existenței cotei de risc. *Riscul* este o relație între proiecția fenomenului (evenimentului) și gradul său de realizare. În sens abstract, riscul nu are semn pozitiv sau negativ, fiind acceptat ca o proporție sau procent matematic. Acceptarea existenței factorilor disturbatori implică acceptarea unui anume grad de risc denumit *risc calculat*. Riscul calculat se înscrie în starea de normalitate a desfășurării fenomenului și implică existența pârghiilor de intervenție și exercitarea volitivă a controlului. Manifestarea deficiențelor în interiorul plajei de risc calculat nu presupune afectarea stării de sistem și, deci, sistemul își poate performa funcțiile pentru care a fost creat la parametrii proiectați sub intervenția și sub controlul agentului decident. Depășirea proporției calculate de risc generează afectarea relațiilor funcționale între părți, iar, pe măsura extinderii acțiunii aleatoare, sistemul se alterează și intră în starea critică. Dinamica dezvoltării riscului calculat, până la limita stării critice, poate fi apreciată ca fiind amenințare.

Starea critică reprezintă valoarea maximă de manifestare a disfuncțiilor în limita căreia sistemul respectiv își poate exercita funcțiile la cota minimă proiectată. Deprecierea peste indicatorii de stare critică determină starea de criză. Starea de criză reprezintă etapa în care determinările fenomenologice din interiorul sistemului sunt supuse acțiunilor aleatoare preponderent față de capacitatea de manifestare și control a legităților de sistem. Pe durata stării de criză, amenințările se transformă în pericole care stau la baza definirii stării de insecuritate a oricărui sistem.

Structurile NATO, utilizând experiența practică acumulată pe timpul implicării în soluționarea unor conflicte regionale, prin reprezentanți sau prin acțiuni militare, au elaborat variante posibile de răspuns pentru soluționarea acestora și pe alte căi decât războiul activ. Termenul vehiculat în ultima perioadă este acela de „răspuns la criză” sau „gestionarea crizelor”, fiind tot mai pregnantă implicarea Alianței nu numai în prevenirea și gestionarea războaielor, dar și în realizarea echilibrului de forțe regional și global – prin monitorizarea controlului armamentelor sau prin acordurile de dezarmare.

Tema fundamentală în cadrul comunității NATO este prevenirea conflictului printr-o reacție controlată și asigurarea unei capacități de acțiune la toate nivelurile crizei. Această temă este tratată pe larg în Noua Concepție Strategică a Alianței care evidențiază necesitatea unei abordări corespunzătoare a securității și stabilității în noul context strategic. Gestionarea crizelor poate fi înțeleasă ca un sistem de implicare a organizațiilor, al aranjamentelor și măsurilor care urmăresc aducerea crizei sub controlul gestionarilor crizei, asigurarea condițiilor necesare gestionării crizei care, prin acțiunile pe care le întreprind, modelează cursul viitor al acesteia și adoptă, în consecință, soluții acceptabile pentru părți.

Așadar, gestionarea crizei reprezintă un proces permanent și evolutiv în cazul unui diferend sau al unui conflict prin care, dacă este nevoie, sunt parcurse toate stadiile escaladării situației conflictuale. Altfel spus, gestionarea crizelor este un mecanism prin care se pun la dispoziția factorilor de decizie informațiile și mijloacele necesare folosirii instrumentelor adecvate într-o manieră coordonată, în timp oportun, pentru a dezamorsa sau preveni escaladarea crizelor într-un conflict armat, precum și pentru a preveni sau stopa ostilitatea ce ar putea izbucni. Națiunile și organizațiile internaționale au nevoie de un sistem de gestionare a crizelor, aranjamente, măsuri și colaborări care pot fi angajate individual sau colectiv pentru a controla crizele și pentru a putea descrie evoluția lor viitoare în sprijinul strategiei elaborate de politicieni în gestionarea crizelor.

Pornind de la aprecierea unanim acceptată de teoreticieni că avem o tipologie și o clasificare a crizelor, în funcție de caracteristicile acestora și domeniul de manifestare, se poate afirma că ele diferă de la un domeniu la altul, dar au și multe legături, interconexiuni, stări și momente simetrice, asemănătoare sau identice. Ciclul evolutiv al stării de criză este determinat de dezvoltarea factorilor generatori, de poziția adoptată de părțile conflictuale și, nu în ultimul rând, de eficiența măsurilor de gestionare a crizei. În acest sens, majoritatea specialiștilor agreează ideea că orice criză are două etape distincte – escaladarea și regresul – care, la rândul lor, conțin mai multe stări care se pot manifesta pe o curbă a crizei. Trecerea de la prima etapă la cea de a doua poate avea loc după oricare din stările care definesc procesul crizei. Pe curba crizei, în cadrul celor două etape, se pot distinge, pornind de la starea de pace, diferendul, confruntarea/conflictul, starea de regres, starea de stabilitate sau de normalitate a noii stări de pace.

Starea de pace este caracterizată prin interacțiunile obișnuite care survin între părțile sau elementele sistemului. Termenii de pace, stabilitate,

normalitate acceptă existența în sistem și a așa-numitelor tensiuni mai mult sau mai puțin violente, dar care nu reprezintă amenințări la adresa obiectivelor prioritare. Față de antagonismele și tensiunile ce apar, sistemul are capacitatea de rezolvare și autoreglare. Principalele activități destinate acestui scop sunt acelea de supraveghere de rutină și, în principal, cuprind culegerea de informații și analiza acestora urmate permanent de măsuri de rezolvare sau adaptare.

Diferendul, analizat ca fenomen, se poate spune că are un caracter istoric, dar poate apărea și ca urmare a evoluției unei situații la un moment dat. Starea de diferend pune în evidență amenințarea la adresa obiectivelor prioritare ale sistemului. Aceasta se caracterizează prin tulburarea legăturii între unitățile sau elementele sistemului, instaurarea unei stări de vigilență sporită și a unei atitudini de descurajare și intimidare. Principalele activități de gestionare constau în intensificarea culegerii de informații, identificarea și planificarea reacției. Apariția diferendului nu reprezintă un fenomen negativ în sine, negativă devine nesoluționarea acestuia sau încercarea de a-l rezolva pe căi neacceptabile părților, care ar duce la accelerarea și agravarea stării, ajungându-se la tensiune.

Starea de tensiune reprezintă stadiul atins în relațiile dintre părțile/elementele sistemului care se manifestă atât violent, dar și nonviolent, preponderență având acțiunile nonmilitare (fără utilizarea armamentului). De modul cum sunt implicate forțele stabilizatoare depinde evoluția către conflict sau revenirea la normalitate.

Conflictul armat sau lupta armată reprezintă cel mai ridicat stadiu în evoluție al situației de criză pe curba de manifestare, ca urmare a nesoluționării diferendelor sau tensiunilor din cadrul sistemului. Se poate afirma că starea conflictuală este faza de vârf a crizei în care elementele sau unitățile sistemului recurg la acțiuni violente. Aceasta este starea care evidențiază incapacitatea de autoreglare a sistemului. Totuși, există posibilitatea ca și la acest stadiu evolutiv al crizei, în interiorul unui sistem, să se interpună în ecuația soluționării unii factori externi ce pot influența sistemul în cauză și pot determina evitarea producerii conflictului armat. În aceste condiții, intră pe rol relația cauze – interese – efecte.

Etapa de regres se materializează distinct prin detensionarea crizei, situație în care sistemul, cu o parte sau cu toate elementele componente, intră în starea postconflictuală. Această stare este inițiată de acceptarea de către părțile aflate în conflict a încetării ostilităților militare. Aceasta se manifestă

prin dezangajarea și retragerea forțelor, recunoașterea faptului că amenințările la adresa principalelor obiective prioritare s-au redus. Practic, în această etapă, încep negocierile păcii, iar activitățile sunt cu preponderență politice, diplomatice, juridice și de altă natură. Durata acestei etape este determinată de un complex de factori generali și locali, interni și externi sistemului, iar, de regulă, o parte terță este utilizată pentru restabilirea păcii. Este foarte important ca măsurile întreprinse să acopere întreg spectrul managementului crizei, de la cote de nivel scăzut, până la tensiuni și ostilități majore care să poată fi implementate pentru etapele crizei - de escaladare și detensionare.

BIBLIOGRAFIE

- Clausewitz Carl von, *Despre război*, Editura Militară, București, 1972.
- Dolghin Nicolae, *Spațiul și viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.
- Turner J. Rodney, S.J.Simister, *Manualul Gower de management de proiect*, Editura Codecs, București 2004.
- Văduva Gheorghe, *Războiul asimetric și noua fizionomie a conflictualității armate*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.
- Wheaton Kristan J., Emily E. Mosco, Diane E. Chido, *Manualul analistului*, Mercyhurst College Institute of Intelligence Studies Press, Washington, 2006.

IMPLICAȚIILE DINAMISMULUI MEDIULUI EUROPEAN DE SECURITATE ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE

THE IMPLICATIONS OF THE EUROPEAN SECURITY COMMUNITY'S DYNAMICS OVER THE NATIONAL SECURITY

Lt.col.dr. Mihaela HOARĂ*
Ministerul Apărării Naționale

Extinderea NATO și UE a avut o influență semnificativă asupra securității și stabilității europene. Pe acest fond, securitatea fiecărei țări în parte și a întregii comunități europene depinde nu numai de capacitatea lor de reacție și adaptare, ci în principal și de capacitatea lor de a anticipa, întrucât într-o lume complexă, dinamică și contradictorie, care trece prin globalizare, înțelegerea profundă a tendințelor majore de evoluție ale societății și a modului cum fiecare țară este capabilă să devină o parte activă a întregului, este o premisă a progresului. La fel de important – și în același timp esențială – este conștientizarea, înțelegerea și evaluarea corectă a proceselor interne, a coeziunii sociale și a capacității de mobilizare, ținând spre obținerea de proiecte naționale și a unei vieți la standarde europene, fără însă a-și neglija identitatea națională.

NATO and EU enlargement had a significant influence on European stability and security. Against this background, each country's and the whole European community's security, a prerequisite for progress, depends not only on its reaction and adaptation ability, but, mainly, on anticipation and proactive action, as in a complex, dynamic and contradictory world, that undergoes globalization, the profound understanding of the society's major evolution trends and of the way each country is able to become an active part of the whole. Equally important - and at the same time, essential- is awareness, understanding and correct assessment of the domestic processes, of the social cohesion and mobilization capacity, aiming at achieving national projects and a European life standard, without disregarding national identity.

Cuvinte cheie: extinderea NATO, standard de viață european, securitatea comunității europene.

Keywords: *NATO enlargement, European life standard, European community's security.*

* Tel. 0213177040

În această lume, în care omul a fost creat pentru a cunoaște, acum el nu mai face rabat de la nimic. A ajuns într-un război permanent cu el însuși și cu tot ceea ce îl înconjoară, atingând pragul superior al agresiunii asupra lui însuși și asupra omenirii. Pe măsură ce societatea se dezvoltă, se înmulțesc și problemele cu care aceasta se confruntă. Așa cum iubirea naște iubire, iar invidia multiplică ura, așa complexitatea naște complexitate, iar evoluția omenirii generează și potențează noi culmi ce se cer cucerite și, în același timp, mari dificultăți ce se impun a fi rezolvate sau depășite. Lumea noastră, aceea a începutului de secol XXI, este lumea marilor distanțe, în care unii se confruntă cu provocările mileniului și ating noi spații ale Universului, iar alții luptă pentru epoci de mult apuse.

Cu toate manifestările contradictorii pe care le prezintă unii actori ai mediului de securitate, tot mai mulți percep dureros și conștientizează nevoia cooperării și stabilității. Începutul mileniului al treilea a deschis o nouă eră în relațiile internaționale, în care securitatea și, implicit, competiția pentru consolidarea unor noi centre de putere ocupă un loc central în evoluția lumii și determină construirea unei noi arhitecturi de securitate și reconfigurarea unei noi ordini mondiale. În aceste condiții, apare ca evident faptul că noua ordine mondială se edifică pe baza unor principii desprinse din realitățile prezentului, dar cu o inspirație globalistă și vizează etapa viitoare a dezvoltării omenirii.

Interdependența economică sporită dintre țările lumii determină creșterea încrederii și stabilității la nivel global și regional. Tot mai multe state și organizații internaționale conștientizează faptul că menținerea păcii mondiale și regionale, prevenirea și controlul crizelor și conflictelor, precum și soluționarea unor probleme umanitare majore nu mai sunt posibile decât prin cooperarea tuturor actorilor statali și nonstatali, inclusiv a celor mai puțin dezvoltați.

Extinderea NATO și lărgirea Uniunii Europene au influențat în sens pozitiv și în mod semnificativ stabilitatea și securitatea europeană. Mediul european de securitate este dominat de fenomenul integrării statelor continentului în Uniunea Europeană. Este un proces complex, cu implicații deosebite asupra modului de organizare și conducere la nivel continental și al fiecărui stat în parte.

Se poate afirma că, odată cu dezvoltarea societății, dinamismul mediului de securitate este potențat de către diversificarea și amplificarea riscurilor și amenințărilor la adresa securității. În aceste condiții, se impune creșterea rolului structurilor de securitate (ONU, OSCE, UE) în prevenirea și gestionarea crizelor. La început de secol, în noile condiții ale mediului de securitate, aceste structuri, aflate la rândul lor într-un amplu proces de adaptare, s-au dovedit inefficiente și ca atare, marile puteri își rezolvă diferendele sau interesele în afara acestor instituții de securitate.

Dinamica fără precedent a evenimentelor din lumea mileniului al treilea, cu schimbări politice și economice profunde, la nivel global, regional, zonal și național, cu un impact major asupra securității și stabilității, determină, deopotrivă, intensificarea eforturilor statelor lumii în vederea găsirii formelor și metodelor eficiente de cooperare pentru asigurarea securității și implementarea politicilor de promovare și apărare atât a intereselor naționale, cât și a celor comune, bazate pe principiile și valorile democratice.

Problematica crizelor, a factorilor de risc, amenințărilor, tensiunilor și pericolelor la adresa securității a fost și rămâne spre analiză a multor specialiști și analiști în domeniu. Principalii factori de risc cu tendință de globalizare se circumscriu fenomenului de globalizare în sine pe care omenirea îl parcurge, precum și exploziei de fragmentare, exacerbarii tensiunilor și intoleranței și nu în ultimul rând, fragilității situației generale a statelor aflate, încă nu se știe pentru cât timp, în stadiul de tranziție.

Astfel, se poate concluziona că amenințarea globală a riscurilor obligă responsabil la contracararea lor globală. Din perspectiva acestei determinări, reconfigurând triunghiul transformărilor – noi membri, noi capacități, noi relații – NATO și UE răspund provocărilor majore ale secolului XXI prin reconstrucția adaptativă a structurilor, a procedurilor și a posibilităților credibile de acțiune eficace oriunde le este amenințată securitatea. Folosirea tehnologiilor înalte și performante a devenit obligatorie pentru etapa actuală. Fără structuri profesionale și tehnologii înalte nu se pot combate acțiunile factorilor de risc care atacă direct sau indirect starea de securitate. Evitarea surprinderii în domeniul informațional, perfecționarea forțelor și mijloacelor pentru culegerea, prelucrarea și utilizarea neîntreruptă a informațiilor de stare, precum și a celor necesare împiedicării unui eventual adversar să-și realizeze propriul flux informațional, realizarea unei logistici specializate, adecvate, flexibile și interoperabile sunt parametri, domenii și obiective extrem de importante.

Edificarea unei noi arhitecturi de securitate solicită o participare activă din partea unui număr cât mai mare de state, care să coopereze la soluționarea micilor și marilor crize, pericole, amenințări cu care omenirea se confruntă și se va confrunta. Acest proces de construcție a noii arhitecturi de securitate va fi unul deosebit de complex, de lungă durată și va solicita eforturi sporite și consumuri tot mai mari de resurse la care statele lumii trebuie să facă față. Dacă acest proces va fi deturnat, în funcție de anumite interese ale actorilor mediului de securitate, atunci noua arhitectură va rămâne doar o utopie, iar omenirea va fi grav afectată de violența scăpată de sub control pe care factorii de risc o vor declanșa.

În aceste condiții, crește rolul și importanța celor două organizații integratoare NATO și UE în asigurarea securității și stabilității regionale și

globale. Extinderea și amplificarea amenințărilor asimetrice, pe fondul afirmării și consolidării proceselor de integrare europeană și euroatlantică, determină nu numai strategii, doctrine și capacități comune adecvate combaterii acestora, dar și o nouă filozofie în abordarea și soluționarea lor.

Apariția și amplificarea crizelor politico-militare și economico-sociale interne, violente sau non-violente, pot pune oricând în pericol valorile fundamentale ale statului de drept. Schimbările începutului de mileniu au permis apariția, alături de stat, a unor puteri nonstatale, paralele, care nu se încadrează în normele și principiile statuate (carteluri, societăți multinaționale, transnaționale). În același timp, au proliferat asociațiile subterane de tipul mafurilor, asociațiile crimei organizate, cartelurile drogurilor, rețelele traficului cu substanțe și materiale radioactive etc. În acest context, statele, inclusiv marile puteri, întâmpină dificultăți în controlarea situațiilor, urmare a faptului că forțele implicate în aceste procese pot recurge la cele mai surprinzătoare combinații în ceea ce privește scopurile, alianțele sau mijloacele folosite.

Dinamismul și complexitatea fenomenelor politico-militare, evoluția și impactul lor asupra dezvoltării societății reclamă analiza atentă și pertinentă a acestora în scopul elaborării politicilor, strategiilor, concepțiilor, programelor și doctrinelor necesare gestionării crizelor, prevenirii și combaterii acestora. Gestionarea crizelor reprezintă o activitate complexă care implică pe de o parte anticipare, realizarea unor scenarii de ținere sub control și rezolvare a crizelor, iar pe de altă parte, un răspuns rapid la apariția crizei. În ultimul deceniu, ca urmare a diversificării formelor de manifestare a crizelor, specialiștii militari, teoreticienii și analiștii politici au dat o nouă dimensiune acțiunii de criză. Astfel, în 1996, la reuniunea în plen a Comitetului NATO pentru planificare în urgențele civile, se aprecia criza ca fiind „o stare de urgență la care se adaugă o situație destabilizatoare datorată unor evenimente grave de natură a afecta funcțiile vitale ale unui sistem ... și care depășesc, prin pericolozitate și amploare, capacitatea obișnuită de intervenție”. Dar, indiferent de cauzele generatoare de amenințări și de domeniul de manifestare al crizelor (economic, politic, social, etnic, religios, militar etc.), acestea sunt subordonate existenței cotei de risc, în care riscul apare ca o relație între proiecția fenomenului (evenimentului) și gradul său de realizare. În sens abstract, riscul nu are semn pozitiv sau negativ, fiind acceptat ca o proporție sau procent matematic. Acceptarea existenței factorilor disturbatori implică acceptarea unui anume grad de risc – risc calculat – care se înscrie în starea de normalitate a desfășurării fenomenului și implică existența pârgurilor de intervenție și exercitarea volitivă a controlului. Depășirea proporției calculate de risc generează afectarea relațiilor funcționale între părți, iar pe măsura

extinderii acțiunii aleatoare, sistemul se alterează și intră în starea critică, iar dinamica dezvoltării riscului calculat, până la limita stării critice, poate fi apreciată ca fiind amenințare.

Structurile NATO, utilizând experiența practică acumulată pe timpul implicării în soluționarea unor conflicte regionale, prin reprezentanți sau prin acțiuni militare, au elaborat variante posibile de răspuns pentru soluționarea acestora și pe alte căi decât războiul activ. Termenul vehiculat în ultima perioadă este acela de răspuns la criză sau gestionarea crizelor, fiind tot mai pregnantă implicarea Alianței nu numai în prevenirea și gestionarea războaielor, dar și în realizarea echilibrului de forțe regional și global, prin monitorizarea controlului armamentului sau prin acordurile de dezarmare.

Tema fundamentală în cadrul comunității NATO este prevenirea conflictului printr-o reacție controlată și asigurarea unei capacități de acțiune la toate nivelurile crizei. Această temă este tratată pe larg în Noua Concepție Strategică a Alianței care evidențiază necesitatea unei abordări corespunzătoare a securității și stabilității în noul context strategic. Astfel, gestionarea crizei reprezintă un proces permanent și evolutiv în cazul unui diferend sau al unui conflict prin care, dacă este nevoie, sunt parcurse toate stadiile escaladării situației conflictuale. Altfel spus, gestionarea crizelor este un mecanism prin care se pun la dispoziția factorilor de decizie informațiile și mijloacele necesare folosirii instrumentelor adecvate într-o manieră coordonată, în timp oportun, pentru a dezamorsa sau preveni escaladarea crizelor într-un conflict armat, precum și pentru a preveni sau stopa ostilitatea ce ar putea izbucni.

Națiunile și organizațiile internaționale au nevoie de un sistem de gestionare a crizelor, aranjamente, măsuri și colaborări care pot fi angajate individual sau colectiv pentru a controla crizele și pentru a putea descrie evoluția lor viitoare în sprijinul strategiei elaborate de politicieni în gestionarea crizelor, având în vedere că, pe linia determinărilor și condiționărilor reciproce, se poate susține că securitatea mondială o determină pe cea națională și invers. În sistemul social național pot să apară dereglări și dezechilibre care, la un moment dat, pot declanșa starea de criză. Din acest spectru multidiferențiat și din alte zone ale globalității pot să apară sau să se genereze factorii perturbatori ai ansamblului. Astfel, analizele în domeniul securității și al stabilității nu trebuie să se limiteze în mod unilateral doar la concepția și perspectiva sistemică sau numai la cea ideologică. Având în vedere importanța parametrilor factorilor și dimensiunilor securității (politică, economică, socială, militară, culturală, informațională, demografică, relațional-structurală, ecologică etc.), care prin acțiune înrunită determină stabilitatea fiecărui domeniu, se poate apela la analizele domeniului din

diverse perspective. Aceste analize sunt impuse sau cerute de complexitatea securității, care se caracterizează prin multidimensionalitate și multidiferențiere. Este extrem de important ca, la fiecare nivel, factorii de decizie să aibă capacitatea de a decodifica și interpreta corect realitățile și astfel să determine organizarea în interiorul sistemului în concordanță cu scopul și cauza finală – asigurarea stabilității și evoluția în deplină siguranță.

Locul distinct pe care elementul național îl are în raport cu cel internațional, precum și interdependențele securității naționale cu cea colectivă în condițiile integrării sunt două procese obiective ale dezvoltării lumii actuale și, ca atare, sorții fiecărei națiuni sunt strâns legați de evoluția celorlalte, fapt ce oferă șansa unor oportunități reciproce de înaintare și adaptare la cerințele progresului economic și social, iar problema cea mai complicată a integrării este și va rămâne pentru mult timp existența marilor decalaje economice și sociale. Însă, față de noile provocări, amenințări și riscuri la adresa securității colective, dar și asupra securității naționale a fiecărui stat în parte, Europa poate aduce atât direct, cât și indirect, un plus de stabilitate, deoarece riscurile apariției unei confruntări militare tradiționale pe continentul european s-au diminuat semnificativ. În acest sens, se poate afirma că Uniunea Europeană este o consecință a globalizării, dar și un model și un stimulent al acesteia.

Uniunea Europeană poate contribui semnificativ la realizarea unui sistem de securitate multilateral care să asigure securitatea colectivă, să protejeze și să sprijine securitatea națională, să dezvolte permanent securitatea europeană prin dialog și cooperare. Rămânând în domeniul de analiză al rapoartelor și determinărilor, se poate scoate în evidență faptul că una dintre consecințele globalizării se regăsește în impactul direct pe care evoluții și procese transnaționale îl au asupra securității naționale a diverselor state, precum și în propagarea într-un efect de cascadă a amenințărilor neconvenționale la nivel internațional, determinând un fenomen de globalizare a riscurilor (îndeosebi terorismul și agresiunile economico-financiare). În acest context, se poate spune că securitatea națională a României este direct influențată de poziționarea sa la confluența a patru spații: central-european, sud-est european, răsăritean și al zonei Mării Negre, zonei Caucazului și a Asiei Centrale, cu prelungirea spre zona Mediteranei și Orientului Mijlociu. Poziția geostrategică a României reprezintă un atu în promovarea unor politici de stabilizare și angajare a acestor spații, prin dezvoltarea cooperării intra și interregionale în contracararea riscurilor la adresa securității regionale, europene și globale, în corelație cu abordările organizațiilor internaționale (în special NATO, UE, OSCE).

Tendențele generale actuale în ceea ce privește fizionomia războiului țin de configurația intereselor marilor puteri, ale polilor de putere în curs de constituire, precum și de procesul mondializării informației, economiei și

comunicării. Din acest punct de vedere, vor exista, probabil, două mari tipuri de războaie: cele *de impunere* a noului model de ordine mondială, a globalizării și a procesului de constituire a polilor de putere și cele *de respingere* a lor. Războiul de impunere va viza, mai ales, domeniile informațional, economic, financiar și folosirea, în acest sens, a mijloacelor corespunzătoare. Nu vor fi însă excluse nici presiunile militare, iar în aceste condiții războiul nu mai poate fi privit doar ca un instrument de continuare a politicii cu alte mijloace, cu toate că sunt și unele opinii potrivit cărora, acum mai mult ca înainte, războiul este o continuare a politicii cu mijloace extrem de violente. În contrapondere, războiul de respingere utilizează toate mijloacele posibile, de la protest la războiul clasic, de la războiul informațional la riposta asimetrică.

În prezent, există preocupări și realizări multidisciplinare care conduc spre o nouă fizionomie a acțiunilor militare, care vizează, în egală măsură, mijloacele și filozofia întrebuintării lor. Preocupările specialiștilor orientează eforturile spre crearea unui mediu de confruntare complet și complex, eficient, cu efecte masive asupra centrelor de greutate ale adversarului, prin pregătirea și desfășurarea mai multor genuri de activități, letale și neletale, convenționale sau neconvenționale, simetrice și asimetrice.

Regândirea conceptelor de securitate națională și de război de apărare națională a determinat ca teoria și practica militară să acorde o importanță fără precedent problemei asigurării suportului tehnico-material al luptei armate, unde nivelul calității și eficienței suportului logistic sunt date de politica militară adoptată de către statul sau statele în cauză, respectiv de doctrina militară a acestuia sau acestora. În acest sens, se poate deduce ușor că superputerile și marile puteri militare își constituie, din timp de pace, forțe strategice operaționale capabile să înceapă, să desfășoare și chiar să încheie unul sau mai multe conflicte și în mod sigur, viitorul câmp de luptă va fi unul întrunit și multidimensional, incluzând spațiul cibernetic și spectrul electromagnetic, precum și elemente cosmice, aeriene, navale și terestre (reunite în conceptele: „Războiul viitorului”, „Războiul mileniului III”, Războiul bazat pe rețea”).

NATO traversează o perioadă de tranziție, caracterizată prin modificări de substanță la nivelul conducerii strategice, precum și o adaptare a misiunilor și capacităților sale, având în vedere că noile riscuri și provocări necesită alianțe strategice și soluții multinaționale pe termen lung. Adaptarea NATO se poate poziționa într-un context instituțional mai larg, în care instituțiile, organizațiile și organisme cu responsabilități în domeniul securității (ONU, NATO, OSCE, UE) își consolidează capacitățile proprii de prevenire și gestionare a crizelor. În aceste condiții, România trebuie să joace un rol

important în cadrul Alianței extinse, comensurabil cu potențialul și cu interesele sale în context euroatlantic, acordând o atenție deosebită identificării modalităților concrete de participare la noile capacități și forțe ale Alianței, la procesele de desfășurare a capacităților de combatere a terorismului și proliferării armelor de distrugere în masă și în consolidarea cooperării pe linie politică și militară cu alți membri NATO.

Uniunea Europeană constituie, prin politica sa unitară, un model de globalizare, de asigurare a unei dezvoltări durabile și a unei securități comune viabile. Ea poate deveni în scurt timp o alternativă, politica desfășurată pe toate planurile dovedindu-se eficientă și în sprijinul tuturor statelor membre și a celor aflate în procesul de aderare. Ca atare, România trebuie să se integreze pe deplin în Uniunea Europeană, care alături de NATO și ONU construiesc noua arhitectură de securitate a lumii. Lupta împotriva riscurilor, amenințărilor și pericolelor mileniului al treilea, în care terorismul constituie principalul flagel, va fi deosebit de aprigă, iar contracararea acestora nu va putea fi realizată decât printr-o unitate de efort a tuturor celor care consideră pacea și securitatea ca pe o necesitate vitală. Integrarea în Europa nu este un scop în sine și nici o alternativă a trecutului imediat, ci un demers rațional și necesar deja început, al regăsirii locului și redefinirii rolului României pe continentul european.

Apartenența României la spațiul și structurile Uniunii Europene va genera o consolidare substanțială a securității naționale, prin asigurarea unei complementarități cu NATO. Este poate pentru prima dată în istorie când țara noastră va beneficia de un asemenea grad ridicat de securitate, fapt care-i va permite să-și concentreze eforturile asupra dezvoltării economice și a realizării reformelor planificate. Ca membră a Uniunii Europene și a Alianței Nord-Atlantice, România beneficiază, pe de-o parte, de puterea economică, financiară, diplomatică, științifică și militară a celor doi actori de seamă pe arena mondială și pe de altă parte, în măsura posibilităților, își oferă sprijinul și resursele de care dispune în scopul asigurării stabilității și securității în plan regional, zonal și global.

Se poate concluziona că realitățile contemporane ale începutului de mileniu impun factorilor politici și autorităților de stat, pentru prevenirea situațiilor de criză care pot afecta siguranța națională, să dispună permanent de forțe și mijloace de intervenție specializate, profesioniste, adaptate realităților sociale pentru asigurarea ordinii de drept, constituționale și a echilibrului social. Într-un astfel de context tensionat și complex, securitatea fiecărei țări, precum și a comunității internaționale în ansamblu, depinde nu atât de capacitatea de reacție și adaptare, cât, mai ales, de capacitatea de

anticipare și de acțiune pro-activă, fiindcă într-o lume complexă, dinamică și conflictuală, aflată în plin proces de globalizare, înțelegerea profundă a tendințelor majore de evoluție a lumii și a modului în care fiecare țară are șansa să devină parte activă a acestui proces este o condiție esențială a oricărui progres. Egal importantă – și deopotrivă esențială – este cunoașterea, înțelegerea și evaluarea corectă a proceselor interne, a gradului de coeziune socială, a capacității de mobilizare pentru realizarea unor astfel de proiecte naționale pentru asigurarea unui standard de viață european și afirmarea identității naționale.

BIBLIOGRAFIE

- Arădăvoaice Gheorghe, Valeriu Stancu, *Războaiele de azi și de mâine, agresiuni neconvenționale*, Editura Militară, București, 1999.
- Bădălan Eugen, *Securitatea națională și unele structuri militare românești la cumpăna dintre milenii*, Editura Militară, București, 1999.
- Bădălan Eugen, Teodor Frunzeti, *Forțe și tendințe în mediul de securitate european*, Editura Academiei Forțelor Terestre, Sibiu, 2003.
- Bush G.W., *State of the Union*, Agenția Rador, S.U.A., 2004.
- Mureșan Mircea, Gheorghe Toma, *Provocările începutului de mileniu*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2003.
- Mureșan Mircea, Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

INFLUENȚA PROCESULUI DE GLOBALIZARE ASUPRA DOMENIULUI MILITAR

THE INFLUENCE OF THE GLOBALIZATION PROCESS ON THE MILITARY FIELD

Lt.col. drd. Ovidiu MOȘOIU*

Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”

Prin globalizare militară desemnăm procesul ce încorporează extensiunea și intensitatea sporită a legăturilor militare dintre unitățile politice, dar și impactul inovațiilor tehnologice asupra domeniului militar. Impactul RMA asupra confruntării se materializează în următoarele tipuri de acțiuni: loviturile de precizie la mare distanță; războiul informațional; manevra dominantă; războiul spațial.

Military globalization represents not only the process that comprises the extension and the intensity of military relationships between politic units, but also the impact of technological innovations on the military domain. The impact of RMA on the confrontation generates the following types of actions: the precision strike at big distance; informational war; the main maneuver; the space war.

Cuvinte cheie: globalizare, tehnologie, confruntare, RMA, domeniu militar.

Keywords: globalization, technology, confrontation, RMA, military domain.

Unul dintre aspectele esențiale cu referire la globalizare este acela că existența sa nu este de dată recentă, la originile sale aflându-se primele contacte dintre diferite civilizații. Percepută, relativ târziu, “ca o largire, aprofundare și accelerare a interconectării la scară mondială în toate aspectele vieții sociale” datorită dezvoltării telecomunicațiilor și mijloacelor de informare în masă, globalizarea circumscribează, astăzi, un set de procese sociale în plină desfășurare, de neocolit și ireversibile, care implică un ansamblu de transformări extinse la nivelul întregii lumi și se manifestă în interiorul unor multiple domenii: economic, politic, militar, cultural, ecologic etc¹.

* e-mail: silvia_alina2000@yahoo.com

¹ Gheorghe Nicolaescu, Banciu Maria Cristina, *Evoluții ale organizațiilor militare în condițiile globalizării* în sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională STRATEGII XXI, București, 2008.

De la primele forme de manifestare a civilizației umane și până în zilele noastre, puterea militară a fost cea care a prefigurat și a construit procesul globalizării. Clădirea primelor puteri cu vocație globală, respectiv a imperiilor, a putut fi astfel posibilă numai pe baza existenței și manifestării puterii militare, cea prin care puterea politică a reușit să supună alte state și civilizații. Puține alte domenii ale societății au cunoscut expansiunea globalizării ca puterea războiului.

Tehnologizarea războiului și interesele divergente de putere ale unor state sau grupări de state au determinat accelerarea globalizării conflictelor și rivalităților pe plan militar.

Teoreticienii care abordează fenomenul globalizării și al manifestării specifice a acestuia, în plan militar, utilizează și dezvoltă punctele de vedere proprii, plecând de la noțiunile de *militarizare globală*, *globalizare militară* și *militarism global*.

Militarizarea globală semnifică procesul constituirii și manifestării, la nivel mondial, a proceselor specifice domeniului militar (cheltuieli militare pe plan mondial pentru dotarea cu tehnică și armament și pentru forțele militare).

Globalizarea militară este considerată ca fiind procesul constituirii și dezvoltării relațiilor militare dintre comunitățile politice ale sistemului mondial.

Militarismul global semnifică ansamblul strategiilor promovate de unele centre de putere (state sau grupuri de state) pentru promovarea propriilor interese.

Ca rețea în continuă dezvoltare de legături și raporturi militare din întreaga lume, *globalizarea militară* poate fi evaluată din perspectiva dimensiunilor sale spațio-temporale și organizaționale, prin utilizarea următorilor indicatori: gradul de expansiune imperială; prezența militară străină; reprezentarea diplomatică militară; piața cheltuielilor cu armament; apartenența la alianțe; acordurile de cooperare militară; conexiunile în industria apărării; incidența intervențiilor militare; patternurile asistenței militare².

Mediul de securitate european s-a modificat substanțial după încheierea Războiului Rece, prin dispariția pericolului unui atac militar extern masiv, ca urmare a dizolvării Tratatului de la Varșovia. Totodată, Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană și-au lărgit rândurile prin primirea de noi membri, mulți dintre aceștia din urmă fiind foste țări socialiste. În același timp, se asistă la apariția și la manifestarea a noi pericole, riscuri și amenințări de securitate, îndeosebi de natură asimetrică.

Este începutul unei noi ere, în care Europa tinde spre propria sa integralitate, devenind mai puternică, stabilă și prosperă, afirmându-se ca actor principal pe scena mondială și consolidându-și poziția de pilon al stabilității și securității europene și euroatlantice.

² Mircea Cosma, *Dimensiunea militară a securității în era globalizării*, București, 2007.

În ultimul deceniu, mediul strategic de securitate a cunoscut ample transformări, cu implicații nemijlocite asupra domeniului militar, complicând astfel natura misiunilor, a strategiei și organizării forțelor armate, dar și a politicii privind proiecția și construcția apărării (armatei) naționale.

Mediul de securitate, indiferent de nivelul la care se manifestă, are aceleași caracteristici, și anume: dinamism, complexitate, imprevizibilitatea acțiunii unor actori nonstatali și sporirea numărului amenințărilor asimetrice la adresa apărării și securității statelor, practic, a locuitorilor acestora. De aceea, comunitatea mondială, prin intermediul activității unor organizații internaționale interguvernamentale și al unor organizații ale societății civile caută să intervină pentru a asigura pacea și stabilitatea în lume, precum și o dezvoltare durabilă tuturor statelor, concomitent cu o bună guvernare.

În prezent, accentul se pune, pe respectarea drepturilor universale ale omului. De fapt, pe plan mondial se impune o nouă concepție asupra securității globale, și anume cea denumită securitate umană. În acest context, individul uman devine subiectul securității. În cazul în care se alege ca obiect al securității individul uman sau populația din care acesta face parte, atunci securitatea internațională privește starea de calm, de siguranță și de absență a sentimentului de teamă al oamenilor, precum și controlul adecvat și eficient al riscurilor și amenințărilor care ar putea aduce atingere integrității fizice, psihice și bunurilor materiale ale persoanelor de pretutindeni.

O imagine elocventă asupra acestor preocupări ale comunității internaționale în asigurarea condițiilor adecvate traiului oamenilor, în liniște, în siguranță și pace, o oferă intervențiile ONU în zonele marcate de instabilitate.

Un rol important în îndeplinirea obligațiilor statului față de cetățenii săi îl joacă armata, ca instituție acreditată cu folosirea legitimă a forței.

Armata reprezintă, în marea majoritatea a țărilor lumii, una dintre instituțiile importante ale statului. Ea este apreciată și percepută atât de către populație, cât și de opinia publică, de partidele politice și de societatea civilă ca o structură statală de încredere, care se comportă ca o purtătoare și o păstrătoare a unor înalte calități morale și civice, precum și a unor tradiții naționale.

Datorită atât naturii și conținutului misiunilor încredințate, cât și a manierei în care le aduce la îndeplinire, armata joacă un rol important în societatea în care ființează.

Fizionomia acțiunii militare este imprimată de comportamentul armatelor, care se pregătesc și se vor pregăti și în continuare, influențându-se pe ele însele și se modelează pentru a intra în relații de asociere sau conflictuale cu alte instituții similare ale altor state. Statele și implicit armatele au fost obligate să caute noi modalități de abordare și contracarare a amenințărilor la adresa securității naționale, noi doctrine, strategii, tactici și proceduri³.

³ Eugen Bădălan, Eugen Siteanu, *Necesitatea transformării și modernizării forțelor armate în condițiile globalizării* în sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională STRATEGII XXI, UNAp, București, 2008.

Noile tehnologii și confruntarea militară

Armatele sunt legate strâns de evoluțiile tehnologice. Ele sunt cele dintâi beneficiare ale progresului tehnic și științific. Este drept, beneficiara numărului unu a tehnologiei este economia. Dar, nimic din ceea ce este foarte important în domeniul tehnic și științific nu scapă factorului militar. Și nu factorului militar ca atare, ci politiciii de apărare.

Politicienii au toată grija ca armatele să fie primele care să beneficieze de progresul tehnic. Mai mult, de-a lungul timpurilor, societatea este cea care a beneficiat de rezultatele cercetării și descoperirilor importante în domeniul militar. Radarul, calculatorul electronic, sistemul de poziționare geospațială și multe alte sisteme fără de care este de neconceput o societate modernă au fost create și folosite mai întâi în domeniul militar. Societatea beneficiază chiar și de conceptul de strategie care, se știe, a fost creat și folosit în armată. Strategia, ca atare, a fost dezvoltată în domeniul militar, iar întreprinderile au preluat de la armată modele de organizare și funcționare eficientă.

Tehnologia nucleară, tehnologie de vârf, nanotehnologia, tehnologia informației se regăsesc azi, în sisteme de arme de mare precizie, iar proiectele viitorului sunt mai substanțiale.

Astăzi, aproape nici una dintre marile puteri nu concepe altfel războiul decât în superioritate tehnologică sau măcar în sisteme de arme strategice.

Tehnologia trebuie să protejeze omul, să-i faciliteze efortul și să-i mărească performanța. Probabil că, în viitor, se va apela la roboți pentru confruntarea nemijlocită din spațiul luptei. Acțiunile roboților vor fi însă complementare acțiunilor omului. Roboții nu vor putea înlocui acțiunile specifice umane. Așadar, și în războiul înalt tehnologizat, omul va continua să aibă rolul esențial. El a făcut, face și va face totdeauna războiul. Nivelul tehnologic informațional ar marca ultimul salt în sistemul confruntării armate, ultimul act al revoluției tehnologice, urmând ca întregul sistem să se redimensioneze pe alte criterii și într-o altă filozofie, așa cum s-a întâmplat în perioadele de trecere de la o epocă la alta. Odată cu tehnologizarea și informatizarea spațiului luptei, crește rolul inginerului și informaticianului. Așa cum, odinioară, în China antică, fiecare comandant era un înțelept sau era consiliat de un înțelept, și în epoca viitoare înțelepciunea tehnică și tehnologică vor domina spațiul luptei.

Această dimensiune a generat deja Războiul bazat pe Rețea. Comandamentul strategic va fi el însuși înalt tehnologizat, deosebindu-se radical de ceea ce știm astăzi despre asemenea structuri.

Toate comandamentele, atât cele strategice, cât și cele operaționale, vor fi legate în rețele reale sau virtuale, conexe la baze de date, la grilele senzorilor de date și informații, la platformele de luptă și la alte sisteme care vor mai fi create.

Luptătorul viitorului, după toate probabilitățile, va fi un fel de dispecer al sistemelor tehnice de atac și de apărare, de influențare și de descurajare.

Raporturile dintre politică și strategia militară în condițiile actuale se complică tot mai mult ca urmare a influențelor factorului tehnologic. Tehnologia sistemelor de arme – ansamblul realizărilor și procedeele tehnice care au utilizări militare – se impune strategiei ca un factor obiectiv ce se dezvoltă independent și continuu prin programe de cercetare, proiectare și experimentare puse în execuție pe baza unor decizii politice. Strategia este chemată să stabilească relația dintre scopuri și mijloace într-o manieră post-factum, angajându-se pe calea irațională și periculoasă a cursei înarmării.

Noua tehnologie nu va înlocui nici oamenii, nici materialele, ci doar va facilita pătrunderea acestora în teren, detectarea mișcării trupelor adverse, legătura mai mult decât vitală dintre logistică – aprovizionare – comandă – trupe, precum și capabilitatea de a limita pierderile, căutând să cunoască intențiile inamicului. Combatantul revoluției în afacerile militare este un soldat mai bine antrenat, mai bine instruit și a cărui armă informatică – fie GPS, fie calculator – devine un element intrinsec al existenței sale.

Știm că globalizarea înseamnă progres, schimb de informații, de tehnologie. Despre globalizare putem vorbi începând cu descoperirile geografice, cu apariția și dezvoltarea transporturilor, a telecomunicațiilor. Și atunci a avut loc o “revoluție”, în sensul propriu al cuvântului.

Se poate spune că cele trei revoluții care, practic, au dat startul mileniului trei – *revoluția informațională*, *revoluția globalizării* și *revoluția în afacerile militare* – se află într-o relație de înlănțuire.

În secolul al XX-lea, realizările tehnice de mare însemnătate, aplicate în domeniul militar, determină apariția unor noi categorii de arme cu multiple repercursiuni asupra ducerii războiului, inclusiv la nivel strategic. Cuplul tanc-avion imprimă luptei armate un pronunțat caracter manevrier și creează posibilitatea organizării și executării unor operații strategice de mare amploare.

Revoluția tehnică (tehnologică) militară reliefează, în principal, consecințele tehnologiei militare, civile sau cu dublă întrebuințare asupra ducerii războiului, fiind vizibilă în mod practic în sistemele de armamente, echipamente, logistica trupelor etc. Majoritatea specialiștilor sunt adepții ideii că revoluțiile tehnologice sunt determinate de revoluțiile industriale.

Concomitent cu noțiunea de revoluție tehnică putem vorbi și de noțiunea de val tehnologic.

În teoria și practica militară, în interpretarea raporturilor complexe dintre politică, strategie și tehnologie, apar orientări și tendințe diferite, printre care și absolutizarea rolului tehnicii, modelarea tehnocratică a strategiei și subordonarea acesteia față de tehnologie. Tendințele tehnstructurilor plasează

strategia în postura unui câmp de experimentare și utilizare a sistemelor de armamente, ceea ce presupune transformarea ei într-o "strategie a mijloacelor" reducându-i, astfel, mult rolul în desfășurarea acțiunilor militare.

Tehnologia se poate dezvolta nelimitat, iar întrebarea care se pune este în ce măsură strategia militară trebuie să o urmeze necondiționat? În trecut, influența tehnicii de luptă asupra strategiei nu genera complicații mari, deoarece implicațiile nemijlocite ale armamentului vizau în principal domeniul tacticii, iar relația fundamentală dintre politică și strategie nu era afectată. În ultimii cincizeci de ani au apărut armamente cu proprietăți și performanțe de importanță strategică, întreaga dezvoltare a mijloacelor de luptă căpătând o pondere atât de mare în contextual politico-militar contemporan, încât a devenit obiect de preocupări majore al politicii de stat.

Tehnologia are o influență perturbatoare asupra relațiilor dintre politică și strategie care constă în: presiunea tehnosaturilor asupra politicii și strategiei, performanțele actuale ale armamentului și tehnicii care conduc la iraționalitatea folosirii lor, costurile exorbitante ale achiziționării sistemelor de armamente și impactul social.

Revoluția tehnico-științifică are, fără îndoială, un impact asupra sistemului militar și prin aceea că cele mai multe cuceriri ale științei își găsesc cu prioritate aplicarea în domeniul producției de armament și muniție și asupra celorlalte aspecte ale domeniului militar precum: conducerea, organizarea, metodele și procedeele de acțiune. Progresul tehnologic nu impune cu necesitate prioritatea programelor militare, ea favorizează presiunea tehnosaturilor asupra politicului.

Presiunea tehnologică asupra politicii și strategiei se exercită și prin intermediul unui mecanism de tip acțiune-reacțiune, caracteristic competiției militare dintre state și, mai ales, dintre marile puteri.

În general, problemele pe care le ridică impactul politico-militar al tehnologiei sunt abordate și soluționate în modalități diferite de la stat la stat, în funcție de interesele, posibilitățile și obiectivele fiecăruia.

Revoluția actuală în afacerile militare (RMA)

Revoluția în domeniul militar (RMA) a cunoscut multe cicluri și multe etape, care au depins de marile descoperiri științifice și de implementarea lor în domeniul militar, de apariția mijloacelor de luptă performante care au determinat mutații substanțiale în conceperea și în ducerea războaielor. Și chiar dacă principiile generale ale războiului au rămas aproape neschimbate, în esența lor, de sute de ani, desfășurarea acțiunilor militare a cunoscut mutații radicale. Drumul de la confruntarea fizică, cu sabia, cu lancea sau cu arcul, a două entități aflate față în față la războiul noncontract este foarte lung.

De aceea, recente descoperiri în domeniul armamentelor – culegerea informațiilor prin satelit, dirijarea în infraroșu, prin laser, microunde și GPS, crearea și folosirea armamentului de înaltă precizie, a sistemelor integrate de arme – au creat o nouă fațetă a beligeranței.

Revoluția în domeniul armatelor este incontestabilă. În numai câțiva ani, s-a făcut un salt enorm, în ceea ce privește forma și efectul loviturilor, de la masivitate la precizie, de la incertitudine la certitudine, grație noilor tehnologii extrem de performante în domeniile informației, cercetării, recunoașterii și lovirii. Nanotehnologia este în curs de a schimba complet configurația acțiunii militare și reacției în teatru.

Cine deține informația deține și puterea. La nivel militar, dominarea informațională permite RMA integrarea operatorilor bătăliei și rapiditatea în luarea deciziilor și executării operațiilor, dar și integrarea completă interarme, interaliați, dimensiunea civilă sau CIMIC, sinergia militaro-industrială. Adică integrarea sistemelor de sisteme.

Încă din antichitate, pregătirea, desfășurarea și finalizarea războaielor au fost puternic influențate de curențele doctrinare predominante, promovate de renumiți comandanți militari. Unele dintre aceste doctrine și-au demonstrat superioritatea de-a lungul unei perioade scurte de timp, într-o bătălie sau o campanie, în timp ce altele și-au dovedit perenitatea în sfera artei militare.

Revoluția în domeniul militar presupune schimbări radicale și complexe în vederea adaptării sistemului militar la noile determinări ale mediului de securitate pentru a putea îndeplini în condiții optime scopul și obiectivele stabilite de către factorul politic.

Revoluția cuprinde perioada de timp în care au loc procese de schimbare radicală a tehnicii de luptă, apariția unor sisteme de armamente superioare celor existente, care determină adoptarea unor noi forme și procedee de luptă, a unor noi forme de organizare a forțelor armate și a unor noi teorii militare. În același timp, revoluția în domeniul militar este un proces complex de aplicare a unor descoperiri științifice fundamentale care fac ca știința să devină unul dintre cei mai importanți factori care determină puterea militară a statelor (coalițiilor), desfășurarea și deznodământul conflictului militar.

Revoluția în domeniul militar se realizează în ansamblul schimbărilor sociale și vizează toate elementele sistemului militar: conducerea, structura, organizarea și întrebuințarea forțelor, înzestrarea, teoria și arta militară. Se conturează structuri integrate în rețele de conducere cu posibilități de a îndeplini în mod autonom, misiuni multiple. Accesul la informație este facilitat pentru toate eșaloanele, mijloacele de lovire cresc în precizie și în putere distructivă. Se îndeplinește astfel visul de secole al comandanților de a cunoaște realitatea câmpului de luptă după necesitățile date de misiune și de a reacționa cu rapiditate pe întreaga adâncime a câmpului de luptă.

RMA este o schimbare paradigmatică în sfera războiului și poate fi generată de noua tehnologie (cum a fost apariția puștii cu încărcarea posterioară), noi concepte operaționale (cum este Blitzkrieg) sau noi structuri sau tipare de forțe.

Există însă o delimitare între conceptul de RMA în viziunea occidentală și cel în viziunea rusă. Dacă teoreticienii ruși privesc numai dimensiunea tehnică și tehnologică, viziunea occidentală cuprinde și pune accent pe impactul dezvoltării tehnologice asupra doctrinei militare, văzută din prisma altor domenii ale vieții sociale, adică RMA este bazată pe un sistem integrat, un sistem în care revoluția informațională a dus la profunde schimbări sociale⁴.

În accepțiunea științei militare occidentale, Revoluția în Afacerile Militare constă într-o schimbare majoră în natura războiului, determinată de o utilizare ingenioasă a unor tehnologii care, combinate cu schimbări semnificative în doctrina militară și conceptele organizatorice și operaționale, modifică în mod fundamental caracterul și conducerea operațiilor și acțiunilor militare.

În concepția specialiștilor militari americani, RMA în procesul de transformare a armatei vizează cu precădere trei domenii:

- domeniul tehnologic (integrarea noilor tehnologii de informații în sisteme de arme și integrarea C4I2SR - comandă, control, comunicații, calculator, intelligence, informații, supraveghere, recunoaștere);
- domeniul doctrinar și operațional (experimentarea tehnologiei și transpunerea efectelor ei în concepte, teorii și acțiuni);
- domeniul organizațional (integrarea interarme, integrarea civilo-militară, instituțională etc.)

Cartea de vizită a unei revoluții în afacerile militare se prezintă sub forma unei triade: tehnologie – doctrină – organizare, sinergia acestora definind o nouă manieră în ducerea unui război și oferindu-i inițiatorului un avantaj considerabil asupra potențialilor săi inamici.

Din punctul de vedere al doctrinei, accentul se pune pe interoperabilitatea interarme și multinațională, în timp ce, la nivel organizațional, cuvintele cheie sunt desfășurare de forțe, mobilitate, modularitate, descentralizare. Armatele trebuie să fie alcătuite din unități mai mici care se pot deplasa într-un timp relativ scurt, având la dispoziție un material de înaltă tehnologie, care să le permită să cunoască și să controleze spațiul de luptă.

⁴ Paul Tudorache, Mandache Radu Adrian, *Implicațiile noii revoluții în afacerile militare în armată*, în sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională *Stabilitate și securitate regională*, U.N.Ap. „Carol I”, 2009, București.

Astăzi, se impune ca armatele să se adapteze noilor riscuri și provocări lansate de organizații nonstatale devenind mai flexibile, mai agile, cu capacitate de dislocare rapidă, mult mai bună decât până acum, pentru a putea interveni într-un timp cât mai scurt. Ele trebuie să fie capabile să lovească inamicul la distanță și cu precizie și să aibă o capacitate foarte bună de acumulare rapidă de informații despre potențialii adversari.

Noile armate necesită și un stil special de pregătire care trebuie să se axeze pe calitățile individuale ale luptătorului și pe capacitatea acestuia de a utiliza cu randament maxim tehnica din dotare. Această tehnică trebuie să fie mult mai diversificată decât până acum. Trebuie să existe o specializare mai mare în cadrul grupelor, echipelor, echipajelor, fiecare având o funcție bine determinată pentru a fi în măsură să răspundă la provocări multiple, să își poată manifesta capacitatea de acțiune independentă, începând cu cele mai mici eșaloane tactice, și de a acționa întrunit în majoritatea acțiunilor militare.

Din perspectivă strategică, revoluția în afacerile militare asigură un mare avantaj în sprijinul atingerii obiectivelor strategice. Nimeni nu-și poate permite să reacționeze cu încetineală la amenințări. Este nevoie de putere și de agilitate pentru a amenința dintr-o postură avansată și a înfrânge orice potențial adversar. Din această perspectivă, se pare că, pe termen lung, pacea și securitatea lumii depind de succesul implementării revoluției în afacerile militare în armatele statelor democratice.

Concluzii

Astăzi, în condițiile oferite de armamentul de mare precizie și putere de lovire, nu se mai poate duce lupta, la fel ca la începutul celui de-al Doilea Război Mondial. Deci, deși la început a fost privit cu destul de multă reticență, pentru a avea o armată performantă, eficientă și eficientă, este imperios necesară aplicarea conceptului revoluției în afacerile militare.

Astăzi, România are nevoie exact de acel tip de armată spre care se îndreaptă toate statele dezvoltate, adică o armată modernă, dotată cu armament de înaltă tehnologie, o armată de mai mici dimensiuni, dar foarte bine pregătită, flexibilă, cu capacitate foarte bună de deplasare și mare putere de foc, o armată capabilă să aplice revoluția în afacerile militare: o armată capabilă să aplice o doctrină modernă prin care armamentul și tehnica să fie utilizate în așa fel încât eficiența acțiunilor militare să fie mult crescută, o armată eficientă și eficientă.

Obținerea unor performanțe operaționale de către structurile militare datorită înzestrării cu tehnologii de vârf au impact asupra domeniului tactic și operativ, producând schimbări atât în arta militară, cât și în strategia militară. Tehnologiile de vârf induc o mobilitate extrem de ridicată a unităților, dar și o extindere a spațiului de luptă, rolul factorului uman fiind esențial în folosirea strategiilor asimetrice adică inclusiv a acțiunilor netradiționale de luptă: război informațional, terorism etc.

Revoluția în domeniul militar, cu toate realizările de avangardă ale americanilor, se află abia la început. Europa răspunde acesteia prin Inițiativa asupra Capacității de Apărare care cuprinde cinci domenii: capacitatea de desfășurare și mobilitatea, capacitatea de susținere logistică, eficacitatea angajării, capacitatea de supraviețuire a forțelor și infrastructurii și sistemele C4ISR.

BIBLIOGRAFIE

- Bădălan Eugen, Siteanu Eugen, *Necesitatea transformării și modernizării forțelor armate în condițiile globalizării*, în sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională STRATEGII XXI, U.N.Ap. „Carol I” București, 2008.
- Boncu Simion, *Securitatea europeană în schimbare. Provocări. Soluții*, Editura Militară, București, 1996.
- Cosma Mircea, *Dimensiunea militară a securității în era globalizării*, București, 2007.
- Frunzeti Teodor, Zodian Vladimir, *Lumea 2007*, Editura CIEA, București 2007.
- Henry Kissinger, *Diplomația*, București, 1997.
- Mureșan Mircea, Văduva Gheorghe, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura U.N.Ap. „Carol I”, București, 2006.
- Nicolaescu Gheorghe, Banciu Maria Cristina, *Evoluții ale organizațiilor militare în condițiile globalizării*, în sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională STRATEGII XXI, București, 2008.
- Oana-Cristina Popa, *Cooperarea și securitatea regională în Europa de Sud-Est după 1989*, Teză de doctorat, Universitatea “Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2001.
- Tudorache Paul, Mandache Radu Adrian, *Implicațiile noii revoluții în afacerile militare în armată*, în sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională “Stabilitate și securitate regională” U.N.Ap. „Carol I”, București, 2009.
- Ungheanu Alina, *Între gândire și praxis strategic. Principii ale revoluției în afacerile militare* în sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională STRATEGII XXI, U.N.Ap. „Carol I”, București, 2007.
- Zbigniew Brezinski, *Marea tablă de șah, supremația americană și imperatiile sale geostrategice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.

DECIZIA ȘI PROCESUL DECIZIONAL

THE DECISION AND THE DECISION-MAKING PROCESS

Lt.col. Nicolae HANEȘ*

Centrul de Instruire pentru Comunicații și Informatică „Decebal”, Sibiu

Procesul decizional în domeniul militar își menține un perpetuu caracter de noutate determinat de modificările care se produc în organizarea structurală și mai ales în domeniul perfecționării procedeelelor de luptă, ca urmare a modificărilor permanente a factorilor de risc și amenințărilor cărora armatele trebuie să se opună eficient prin cele mai perfecționate metode.

The decision-making process in the military field is maintaining its perpetual character of novelty determined by the changes that occur in the structural organization and especially in the field of refining the fighting methods, as a consequence of the continuous change in risk factors and threats that the Armed Forces must face efficiently through the most developed methods.

Cuvinte cheie: decizia, actul decizional, decidentul, procesul decizional, decizia militară, ordinul.

Keywords: *the decision, decisional act, decision-maker, decision-making process, military decision, order.*

Decizia este un proces dinamic prin însăși natura sa, deoarece necesitățile de gestionare sunt în permanentă schimbare, la fel ca și interacțiunile din interiorul organizației. Decizia este „cursul de acțiune ales pentru realizarea unuia sau mai multor obiective”¹. Privită din punct de vedere al organizației, decizia unui anume decident are urmări nemijlocite asupra deciziilor și acțiunilor ale cel puțin unei alte persoane.

O decizie ia forma unui act decizional în sensul desfășurării sale într-o perioadă foarte scurtă de timp, de regulă câteva secunde sau minute. Actul decizional se referă la situații decizionale de complexitate redusă sau când respectiva situație are caracter repetitiv, variabilele implicate fiind foarte bine

* e-mail: nicolaehanes@yahoo.com; Tel. Star 2103105

cunoscute de decident, astfel încât nu mai este nevoie de o culegere de informații și o analiză a lor. La baza actelor decizionale se află experiența și intuiția managerilor ².

Procesul decizional specific deciziilor mai complexe implică un consum de timp notabil, care poate fi de ordinul orelor, zilelor chiar săptămânilor, pe parcursul cărora se culege și se analizează o anumită cantitate de informații, se stabilesc contacte umane și se consultă mai multe persoane în vederea conturării situației decizionale.

Decidentul este individul sau mulțimea de indivizi care urmează să aleagă varianta cea mai avantajoasă, din mai multe posibile, în virtutea obiectivelor, sarcinilor, competențelor și responsabilităților circumscrise postului pe care îl ocupă. În cazul organizației militare, factorii de decizie sunt comandanți, elite și lideri militari care, corespunzător nivelului ierarhic de funcționare, sunt responsabili de satisfacerea nevoilor locale și de ansamblu ale organizației. În opinia unora ³, o armată funcțională din cadrul unei națiuni sănătoase este cea în care decidenții nu sunt implicați în jocuri diplomatice sau politice impregnate de ideologii sau clientelism ci, dimpotrivă, își creează propria ideologie sau gândire militară, strâns legată de cea a statului săvârșit de națiune. Principala menire a factorilor de decizie este de a armoniza nevoile organizaționale și nevoile celor care compun organizația prin intermediul deciziilor pe care le adoptă la un moment dat. Soluțiile propuse în acest scop sunt (re)direcționarea motivațiilor, constrângerea și influențarea mentală a oamenilor cu metode eficiente prin care decidentul asigură convergența eforturilor individuale concomitent cu atingerea obiectivelor colective ⁴.

Decizia militară este consecința unei îndelungate activități de analiză și documentare raportată la parametrii specifici ai situației în care ea se conturează. Acest parcurs complicat și, adesea, marcat de eșecuri constituie procesul decizional. În el sunt implicate, în primul rând, nivelurile care au acces la situațiile de ansamblu din sistemul militar și care, în mod firesc, sunt permanent în contact cu elementele care duc la îndeplinire deciziile luate. Cu atât mai mult în complexa situație de astăzi, când misiunile Armatei României s-au diversificat enorm, procesul decizional trebuie să fie operațional, eficient, iar rezultatul lui – decizia – să poată fi pusă în aplicare rapid, flexibil și în același timp să fie adaptată la condițiile deosebite și grele din teatrele de război.

Problema valabilității și aprecierii deciziei de tip militar aduce sub lupa investigației teoretice o serie de întrebări. De către cine și pe ce criterii pot fi măsurate valoarea și calitatea acesteia? În procesul valorizării este suficient criteriul raționalității luat singur sau decizia militară se supune și imperativului necesității? Până unde în practica militară se poate opera cu dimensiunile și indicatorii consacrați în teoria deciziei? Putem evalua starea

de anormalitate (războiul, lupta armată) cu mijloacele stării de normalitate? Bineînțeles, decidentul militar nu poate fi exonerat de responsabilitatea actelor sale și nici nu i se pot tolera incompetența, liberul arbitru, voluntarismul, comportamentul abuziv și ineficacitatea. Nu se poate face însă abstracție de faptul că lupta armată induce deciziei militare cel mai înalt grad de risc. Însuși conceptul de raționalitate capătă altă semnificație. Privită la modul general, din perspectiva umanistă, o decizie care provoacă victime omenești, indiferent de motivațiile care i se aduc, este profund irațională, la fel ca și războiul în general. Sub aspect tehnic însă, al algoritmului de operații, menite să asigure eficiența acțiunii pe câmpul de luptă, decizia militară își are propria logică, raționalitatea sa, existând criterii ferme, riguroase de apreciere a finalității ei. Astfel se poate vorbi de o raționalitate intrinsecă procesului decizional în lupta armată, dar căreia nu întotdeauna îi corespunde și una exterioară, social-umanistă. Hotărârea conducătorului militar în situație de campanie trebuie considerată opțiune de risc, adoptată din necesitate ⁵.

Decizia militară trebuie să îndeplinească anumite condiții, care îi conferă un profil aparte comparativ cu procesul decizional general. Astfel, decizia militară trebuie să fie în continuu acord cu realitatea, să fie operativă și argumentată, dar și conectată la mediul social și de securitate în ansamblul său. În plus procesul decizional militar trebuie să se încadreze în contextul mult mai larg al misiunilor NATO, să respecte legile și regulamentele în vigoare în cadrul organismelor internaționale, dar și în plan intern (de unde rezultă necesitatea armonizării legislației și procedurilor din România și structurile euroatlantice), să fie adaptabil, aplicabil, eficient și susținut de înalta expertiză a factorilor implicați și să fie în concordanță cu dotarea tehnico-materială, de ultimă generație, a țărilor partenere din NATO și UE.

Pentru a răspunde tuturor așteptărilor enumerate anterior, decizia militară trebuie să fie cât mai simplă și sintetizată, ușor de receptat de toate structurile, executabilă, ușor de modificat, dacă acest lucru este impus de condițiile concrete și ușor de transmis celor implicați în executarea ordinului rezultat din procesul decizional.

Un alt element care are un rol fundamental în asigurarea unei decizii eficiente este reprezentat de un feedback rapid și expresiv, prin care se estimează utilitatea și relevanța unei decizii deja adoptate. Astfel, decizia trebuie să fie corectabilă în funcție de situație, flexibilă, adaptabilă și în acord cu resursele umane și materiale ale armatei – toate acestea rezultând, în mod logic și natural, din cerințele de interoperabilitate și compatibilitate în NATO și UE. Aici, trebuie menționată o altă valență a interoperabilității decizionale, care se referă la necesitatea interoperabilității deciziei adaptate la un moment dat cu deciziile anterioare, dar și cu cele ce vor urma în lanțul decizional, pentru asigurarea coerenței actului de conducere.

Pe lângă cerințele și condițiile pe care decizia militară trebuie să le îndeplinească, ne vom concentra, pe scurt, asupra unei etapizări a acestui proces, pentru o înțelegere mai profundă a factorilor care fac din decizia militară un fenomen aparte. O primă etapă constă în colectarea de date prin toate mijloacele aflate la dispoziție (HUMINT, SIGINT, IMINT, MASINT, OSINT, TECHINT etc.), urmată de procesarea lor modernă, analizarea variantelor probabile de către experți și alegerea uneia dintre variante (considerată optimă de către experți). Ulterior parcurgerii acestor etape, se impune consultarea tuturor structurilor implicate în aplicarea deciziei, pentru a asigura suportul executabil al acesteia, precum și punerea la dispoziția decidenților a variantelor de înaltă expertiză. Deci, decizia se bazează pe identificarea cerințelor misiunii și a standardelor NATO, urmând ca apoi să fie redactată în termeni cât mai sintetici și transmisă către executanți.

În etapa următoare se impune colectarea feedback-ului care concură la analizarea rezultatelor deciziei și care poate conduce la modificarea deciziei, în situația în care survin noi elemente care cer acest lucru, iar ultima etapă ar consta în reluarea procesului pentru elaborarea unei noi decizii.

Considerăm important ca procesul decizional să fie în așa fel organizat încât să fie posibilă elaborarea mai multor decizii concomitent, ținând cont de complexitatea situației din teatru de operații și a timpului scurt aflat la dispoziția decidentului militar.

Deși decizia militară se încadrează în liniile procesului decizional în general, totuși ea prezintă anumite caracteristici deosebite care se datorează complexității teatrelor de operații și a răspunsului rapid la situații de urgență (de exemplu, un atac terorist). Apartenența la structurile euroatlantice face ca actul decizional să țină cont, în primul rând, de cerințele Alianței, decizia fiind, în același timp, centralizată la nivelul comandanților. În plus, caracterul multinațional al organismelor de tip NATO, UE, OSCE induce o expertiză foarte diversificată a armatelor membre în raport cu misiunile ce trebuie îndeplinite.

Procesul amplu de transformare demarat în ultimul deceniu al secolului trecut, calitatea de membru PfP și apartenența la NATO sunt doar trei factori care conferă procesului decizional în domeniul militar trăsături distincte.

Un alt aspect care imprimă o trăsătură de unicatitate a deciziei militare este reprezentat de structura ierarhică a organizației militare și modul de lucru bazat pe emiterea și executarea ordinului, care poate limita aria de acțiune a decidentului. Alte elemente care particularizează decizia militară sunt specificul misiunii, managementul adesea centralizat al instituției armate, amatorismul abordării acțiunilor militare din mass-media și piedicile de natură birocratică (implicarea Parlamentului, Guvernului).

Ordinul, care este de fapt concretizarea actului decizional, trebuie să reflecte situația operațională reală într-o măsură cât mai mare cu putință, iar

acest lucru presupune derularea unui flux informațional bidirecțional, atât din teatrul de operații către decidenți, cât și de la decidenți către executanți. Deși asigurarea unui proces eficient de comunicare este, în mare măsură, un aspect de ordin tehnic sau infrastructural, considerăm, totuși, că acesta este legat și de modul de luare a deciziilor în sensul implicării întregului personal responsabil în adoptarea acestora prin aplicarea unui stil de conducere participativ, ce asigură buna cunoaștere a obiectivelor și eficientizarea comunicării între subordonați, pe de o parte, și între subordonați și superiori, pe de altă parte.

Factorii obiectivi ce conturează un profil aparte al actului decizional în domeniul apărării sunt războiul bazat pe rețea, dotarea tehnico-materială încă precară, deseori sub nivelul cerut de operativitatea procesului decizional și persistența unei mentalități depășite precum și inerția sau chiar conservatorismul sistemului în esența sa.

Un ultim factor, pe care îl considerăm important în conturarea caracterului unic al deciziei și al culturii organizaționale militare, este riscul enorm al fiecărei acțiuni militare, în care vorbim de viața militarilor, aflată permanent în pericol letal.

Prin organizarea, funcționarea și misiunile sale, sistemul militar se diferențiază de celelalte din cadrul societății și îl putem considera drept un sistem de sisteme. Pentru a funcționa, orice societate are nevoie de legi și reglementări care să delimiteze componentele sale și, în aceleași timp, pentru a le conduce. În acest scop, se impune utilizarea unor instrumente de tipul deciziilor, hotărârilor și altor asemenea documente cu caracter normativ.

Pentru a fi adoptate, deciziile urmează un traiect specific fiecărui domeniu, derivat din locul și rolul acestuia între celelalte domenii sociale. Unul dintre sistemele sociale cu un pronunțat caracter particular este cel militar, din motive ca: ierarhia, natura executabilă a ordinului, diversitatea și dificultatea misiunilor militare, apartenența la NATO etc. Această poziționare în cadrul altor sisteme este sursa unor modalități aparte de adoptare a deciziilor în Armată.

Amplul proces de transformare a Armatei României a avut nemijlocite și benefice consecințe asupra procesului de luare a deciziilor în condiții de maximă tensiune și, de multe ori, sub presiunea timpului. Între plusurile reliefate de ultimele schimbări în domeniul deciziei, în stadiul actual al transformării Armatei se evidențiază oportunitatea adaptării deciziei la situația reală din teatrul de operații și argumentarea științifică a acesteia, atât pentru a-i conferi un caracter robust, credibil și eficient, dar și pentru a asigura concordanța deciziei în cadrul celor adoptate la nivel NATO. De asemenea, decizia trebuie să se bazeze pe o cantitate mare de informații și pe un flux normal, urmat în scopul emiterii unui ordin executabil. De aici, rezultă nevoia de a asigura rapiditatea transmiterii ordinului către executant, precum și a receptării ordinului de către acesta cu promptitudine și claritate. Una dintre soluțiile ce pot ajuta la realizarea acestor cerințe este folosirea, în măsură sporită, a tehnicii specifice

existente. Nu trebuie, însă, trecută cu vederea nici importanța creșterii competenței celor angajați în elaborarea deciziei, de regulă participanți la misiuni internaționale. În fața decidentului stau noi cerințe în acord cu evoluția mediului de securitate, a misiunilor NATO și a transformării Alianței.

În consecință, considerăm ca principale cerințe următoarele aspecte: în primul rând, dotarea cu tehnică performantă a tuturor eșaloanelor implicate în decizie și executarea acesteia; aplicarea unor noi modalități de adaptare a deciziilor care să pună accent pe operaționalitate, consecvență, credibilitate, executabilitate și rapiditate în transmiterea informațiilor și ordinelor; dobândirea deprinderii de a lua decizii îndrăznețe (dar care să nu pună în pericol siguranța trupelor) în condițiile lipsei de informații complete (mai ales cu privire la lupta împotriva terorismului) și corectarea deciziilor odată cu apariția de noi date, pornind de la convingerea că decizia – chiar deficitară – este de preferat lipsei acesteia sau atitudinii de indecizie, care este un grav simptom al unei conduceri ineficiente. La aceasta, se adaugă sporirea competențelor și expertizei personalului din acest domeniu, precum și diversificarea surselor de obținere a informațiilor pe care se întemeiază decizia.

În plus, pentru a asigura interoperabilitatea cu celelalte armate ale Alianței, trebuie să se pună accent pe utilizarea procedurilor NATO încă din fazele incipiente ale procesului decizional, concomitent cu scurtarea timpului de transmitere a ordinului către executant și reducerea la maxim a tendințelor birocratice în întreg procesul decizional, concomitent cu eliminarea, pe cât posibil, a verigilor intermediare din lanțul de comandă, cu toate rezultatele pozitive ce decurg de aici.

Considerăm că se poate înțelege, din cele prezentate că decizia militară este, mai mult decât actul decizional ca apanaj al oricărui factor de conducere, supusă unor legități și constrângeri aparte, ceea ce conduce la necesitatea optimizării acesteia în contextul transformărilor adânci din interiorul, cât și din exteriorul sistemului.

BIBLIOGRAFIE

- Nicolescu O., *Sistemul decizional al organizației*, Editura Economică, București, 1998.
- Teleșpan C. și Stanciu L., *Bazele managementului – curs*, Editura Academiei Forțelor Terestre, Sibiu, 2005.
- David A., *Națiunea între „starea de securitate” și „criza politico-militară”*, Editura Licorna, București, 2000.
- Culda L., *Liderii în organizații*, Centrul de Studii Sociale Procesual-Organice, București, 2005.
- I. Gădiuță și D. Sava, *Decizia Militară – raționalitate și legitimitate*, Colecția Bibliotecii Statului Major General, București, 1998.

CADRUL INSTITUȚIONAL AL PROBLEMATICII MIGRAȚIEI ÎN ROMÂNIA

THE INSTITUTIONAL FRAMEWORK OF MIGRATION ISSUES IN ROMANIA

Cristina-Antoaneta ROTARU*

Ministerul Administrației și Internelor

Alexandru STOICA**

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Abordarea complexei ecuații a migrației într-o manieră cuprinzătoare, inovatoare și pe termen lung reprezintă un imperativ care ia în calcul: criteriile de imigrație, admisibilitate și integrare; piața muncii; protecția drepturilor omului; controlul, prevenirea și repatrierea; dialogul și cooperarea dintre țara de primire și cea de origine a migranților și, nu în ultimul rând, eforturile pe termen lung pentru îmbunătățirea condițiilor economice și politice din țările de origine.

Migrația populației, internă și internațională, este în strânsă legătură cu complexitatea evoluțiilor pe plan politic, social, financiar, economic, ecologic, umanitar la nivel micro sau macro geografic. Replica statelor la această provocare este condiționată de capacitatea de adaptare rapidă, pe cât posibil, la noile realități. Gradul de preocupare pentru identificarea unor soluții viabile se manifestă descrescător, trecând de la țările de destinație, la cele de tranzit și, în final, la țările de origine ale migranților.

Addressing the complex equations of migration in a comprehensive, innovative and long-term is important to be taken into account: the criteria for immigration and integration eligibility, employment, human rights protection, control, prevention and repatriation, dialogue and cooperation between the country receiving and origin of migrants and, not least, long-term efforts to improve economic and political conditions in countries of origin.

Migration, internal and international, is closely related to the complexity of developments in political, social, financial, economic, environmental, humanitarian micro or macro at the geographical level. The reply of the states in front of that challenge is subject to the ability to adapt quickly, if possible, to new realities. The degree of concern for viable solutions manifests in a descending manner, moving from countries of destination to the transit and, finally, to the countries of origin of migrants.

Cuvinte cheie: migrațiune, emigrație, imigrație, securitate, forță de muncă.

Keywords: migration, emigration, immigration, security, labour.

* e-mail: samis13@yahoo.com

** e-mail: samis14@yahoo.com

Începutul mileniului al treilea găsește omenirea în fața unui număr considerabil de probleme. Una dintre cele mai importante, prin efectele imediate și pe termen lung, este legată de migrația și de implicațiile acesteia asupra securității statelor.

Migrația reprezintă un fenomen mondial, iar continentul european nu face excepție: toate țările europene sunt țări de proveniență, tranzit și destinație, în proporții diferite. Estimările recente privind populația de imigranți care trăiește în spațiul economic european arată mai mult de 20 de milioane de străini, excluzându-i pe cei deja naturalizați sau pe cei ilegali, adică 5,3% din populație¹. În aceste condiții, migrația trebuie percepută ca parte a realității economice și sociale europene, fenomen care necesită dezvoltarea de politici ce urmăresc integrarea și coeziunea socială. Încă de la începutul anilor 1990, problema migrației cetățenilor țărilor terțe către statele membre ale Uniunii Europene a crescut în importanță, nu doar la nivelul fiecărui stat membru, ci și la nivelul Uniunii Europene. Un important element al politicii comune UE privind imigrația este acela referitor la dezvoltarea unei politici vizând integrarea imigranților, politică de asigurare a tratamentului corect al acestora pe teritoriul statelor-membre și garantarea unor drepturi și obligații comparabile cu acelea ale cetățenilor Uniunii Europene.

Migrația populației, internă și internațională, este în strânsă legătură cu complexitatea evoluțiilor pe plan politic, social, financiar, economic, ecologic, umanitar la nivel micro sau macrogeografic. Replica statelor la această provocare este condiționată de capacitatea de adaptare rapidă, pe cât posibil, la noile realități. Gradul de preocupare pentru identificarea unor soluții viabile se manifestă descrescător, trecând de la țările de destinație, la cele de tranzit și, în final, la țările de origine ale migranților.

Abordarea complexei ecuații a migrației într-o manieră cuprinzătoare, inovatoare și pe termen lung reprezintă un imperativ care ia în calcul: criteriile de imigrație, admisibilitate și integrare; piața muncii; protecția drepturilor omului în ceea ce privește migranții și refugiații; controlul, prevenirea și repatrierea; dialogul și cooperarea dintre țara de primire și cea de origine a migranților și, nu în ultimul rând, eforturile pe termen lung pentru îmbunătățirea condițiilor economice și politice din țările de origine.

Evoluțiile politice și economice diferite ale statelor conduc întotdeauna la schimbări demografice cauzate, pe de o parte, de nevoia oamenilor de a trai mai bine, iar pe de altă parte, de situația politică și economică din țările de origine. Experiența statelor dezvoltate și cu o practică îndelungată în acest domeniu arată că migrația, dacă este gestionată corespunzător poate avea o

¹ Rita Susmuth, Werner Weidenfeld, *Challenge integration: Living together in a Europe of diversity*, 2008.

influență pozitivă atât asupra țărilor de origine și de destinație, precum și asupra migranților și familiilor acestora.

De asemenea, remarcabilele transformări democratice care au avut loc în Europa Centrală și de Est, începând cu sfârșitul anilor '80, au deschis pentru guvernele țărilor din regiune o serie de noi perspective și probleme în domeniul azilului. Țări percepute în trecut doar ca "surse" de refugiați, între care și România, au devenit în scurt timp țări care primesc migranți, inclusiv refugiați, crescând astfel considerabil grupul de state europene în care persoanele ce au nevoie de protecție internațională pot solicita și obține azil. Având în vedere previziunile nu foarte liniștitoare pentru următorii ani, autoritățile române depun eforturi susținute în a se asigura că protecția pe care statul român o oferă persoanelor care solicită azil este una reală și justificată, în acest sens luând măsuri de contracarare a încercărilor de abuzare a procedurii de azil de către unele persoane – migranți ilegali, care cu rea-credință ar putea privi azilul drept o posibilă "portiță" de scăpare, în vederea continuării emigrării către statele membre ale Uniunii Europene.

Autoritățile române au ca preocupare permanentă dezvoltarea managementului migrației în strânsă corelare cu elemente ca: poziția geografică a României, tendințele fenomenului migraționist în regiunea de Sud-Est a Europei, calitatea țării noastre de stat membru al Uniunii Europene, evoluția *acquis-ului* comunitar în materie.

Dacă în trecut, țara noastră a avut, în principal, un rol de țară de tranzit pentru fluxurile migratorii provenite din statele estice în drumul lor spre țările occidentale cu un înalt nivel de dezvoltare economică, în prezent, România devine pe zi ce trece și o țară de destinație, având în vedere statutul actual al României și stabilizarea situației economice la nivel național. În acest context, autoritățile române cu atribuții în domeniul migrației au întreprins măsuri menite să eficientizeze managementul acestui fenomen la nivelul instituțiilor similare din statele membre ale UE, importanța acestor măsuri fiind cu atât mai mare cu cât România este un stat la frontiera de est a Uniunii Europene.

Aderarea României la Uniunea Europeană și tendința de creștere a nivelului de trai în țara noastră constituie un factor de atragere pentru migranți, iar experiența statelor membre ne arată că pentru a face față noilor provocări trebuie să existe, la nivel național, o foarte bună cooperare între autorități și o gestionare eficientă a resurselor umane, financiare și logistice, în scopul creării unui cadru instituțional și legislativ modern în domeniul migrației și azilului.

În calitatea sa de stat membru al Uniunii Europene, România trebuie să-și creioneze politicile de migrație și azil față de țările terțe în deplină concordanță cu poziția statelor membre. Dacă, până în 1992, problema

migrației și a refugiaților stătea doar în grija fiecărui stat membru, odată cu intrarea în vigoare a *Tratatului de la Maastricht*, care a pus bazele Europei instituționale, politice și apoi a celui de la Amsterdam, politicile privind migrația și azilul, libertatea de mișcare a persoanelor și vizele au devenit responsabilități ale Comunității. La *Summitul de la Tampere*, desfășurat în octombrie 1999, Consiliul European a fost de acord că azilul și migrația, deși sunt domenii separate, dar conexe în abordare, necesită dezvoltarea unor politici comune în ceea ce le privește. Relevant în acest sens este *Programul Haga pentru întărirea libertății, securității și justiției în Uniunea Europeană*, document programatic al statelor membre, care stabilește liniile directoare în domeniul justiției și afacerilor interne pentru perioada 2005 – 2010, o importanță deosebită fiind acordată imigrației, azilului și integrării sociale a străinilor care locuiesc legal pe teritoriul Uniunii Europene.

Odată cu aderarea României la Uniunea Europeană și reducerea decalajelor, încă marcante, în ceea ce privește nivelul de trai, între țara noastră și economiile dezvoltate, este de așteptat ca România să absoarbă un număr din ce în ce mai mare de imigranți, asta în condițiile în care foarte mulți cetățeni ai României emigrează către țări din vestul UE, ca: Italia, Germania, Spania, Marea Britanie.

În ceea ce privește reforma realizată de statul român asupra instituțiilor cu atribuții în domeniul migrației, există câteva motivații principale care au determinat acest fapt:

a) aderarea României la Uniunea Europeană și necesitatea asigurării compatibilității cu sistemele cu atribuții asemănătoare ale statele membre, cât și cu politicile UE. Astfel, a apărut necesitatea utilizării unor documente comunitare cu aplicabilitate directă la nivel național: participarea la mecanismul Dublin și sistemul EURODAC², utilizarea pașapoartelor pentru străini cu date biometrice, participarea la sistemul european de verificare a vizelor, punerea în circulație a permiselor de ședere uniforme etc.;

b) statutul pe care l-a dobândit România la data aderării la Uniunea Europeană, cât și dezvoltarea economică așteptată în anii postaderare, factori care au influențat fluxurile migratorii existente prin transformarea treptată a

² *Mecanismul Dublin* se referă la un set de norme pe baza cărora se stabilește statul membru responsabil de procesarea unei cereri de azil în situația în care o persoană a tranzitat mai multe state membre și a formulat o cerere de azil și, de regulă statul prin care străinul a intrat în spațiul european este responsabil. Pentru aceasta a fost pusă la punct o bază de date europeană cu amprente de la toate persoanele care intră ilegal, se află ilegal ori solicită azil în statele membre EURODAC. Această bază de date permite evitarea depunerii de cereri de azil succesiv sau în paralel în mai multe state membre. În astfel de situații, persoana este identificată și pe baza mecanismului Dublin este returnată în statul membru, care a implementat pentru prima dată amprente străinului respectiv.

României dintr-o țară de tranzit într-o țară de destinație pentru imigranți. Din acest motiv a apărut necesitatea înființării unui registru unic al străinilor, indiferent de statutul acestora;

c) apariția unui deficit de forță de muncă, în anumite domenii de activitate din România, datorită fluxurilor masive de emigrare din ultimii ani, a condus la necesitatea încurajării imigrației de forță de muncă, ca o posibilă soluție de acoperire a lipsurilor înregistrate pe piața forței de muncă din țara noastră.

Aceste aspecte au impus luarea măsurilor necesare pentru gestionarea eficientă a fenomenului migraționist atât prin adaptarea legislativă, cât și cea instituțională. În acest context, în ultimii ani au avut loc în România schimbări instituționale semnificative pentru a gestiona atât fenomenul crescut al imigrației, cât și pe cel al emigrației: s-au restructurat instituții, s-au creat noi instituții cu competențe noi în domeniu, s-a intensificat cooperarea interinstituțională.

În vederea implementării Strategiei Naționale privind Imigrația pentru perioada 2007-2010 și a planurilor de acțiune anuale aferente ei, s-a creat un grup de coordonare a implementării strategiei, care cuprinde toate instituțiile implicate direct sau indirect în gestionarea migrației. Acest grup este format din instituțiile cu competențe în domeniul migrației (reprezentate de anumite departamente), iar atribuțiile principalelor instituții implicate direct în gestionarea migrației sunt prezentate în continuare.

Ministerul Administrației și Internelor

Schimbarea instituțională cu impactul cel mai mare în domeniul migrației a fost înființarea unei instituții unice cu atribuții în domeniul imigrației, respectiv Oficiul Român pentru Imigrări în cadrul Departamentului de Ordine și Siguranță Publică al M.A.I. Acesta a fost înființat prin Ordonanța de Urgență 55/2007 și s-a constituit prin reorganizarea Oficiului Național pentru Refugiați și a Autorității pentru Străini, ale căror drepturi și obligații le-a preluat, alături de cele ale Oficiului pentru Migrația Forței de Muncă din Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei.

Prin crearea unei singure instituții s-au avut în vedere: elaborarea unei viziuni unitare asupra fenomenului imigrației, o mai bună coordonare a politicilor și practicilor în domeniul imigrației, reducerea gradului de birocrație, implementarea corespunzătoare și unitară a documentelor comunitare.

Poliția de Frontieră din România are drept scop, în etapa actuală, participarea la armonizarea legislației și implementarea procedurilor în consonanță cu cele ale Uniunii Europene, dar și cooperarea polițienească internațională în vederea combaterii în mod eficient a fenomenului infracțional transfrontalier. Principala atribuție a instituției este supravegherea și controlul frontierelor și cercetarea în condițiile legii a infracționalității la

granițele țării. Se are în vedere realizarea unui Sistem Integrat de Securitate a Frontierei, care să contribuie la combaterea migrației ilegale și a infracționalității transfrontaliere, cât și intensificarea acțiunilor de cooperare cu toate structurile Ministerul Administrației și Internelor.

Direcția Generală Afaceri Europene și Relații Internaționale din cadrul M.A.I. reprezintă punctul de contact pentru relațiile de colaborare cu instituțiile similare din străinătate și alte organizații internaționale guvernamentale și neguvernamentale și în același timp coordonează relațiile M.A.I. cu organizațiile specializate din domeniul siguranței și ordinii publice (INTERPOL, EUROPOL etc.).

Printre principalele atribuții ale direcției se numără: desfășurarea de relații de cooperare cu autoritățile specializate din alte state în domeniile sale de competență; coordonarea activităților de integrare europeană și relații internaționale din toate structurile M.A.I.; organizarea de vizite în România la nivelul conducerii ministerului, deplasările în străinătate, primirea de delegații străine, la nivel de ministru sau secretar de stat.

Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei (MMSSF)

Agencia Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) își oferă serviciile atât agenților economici, cât și șomerilor, și are ca principal obiectiv creșterea gradului de ocupare a forței de muncă și scăderea șomajului. Una dintre atribuțiile agenției este legată de munca în străinătate și sprijinirea lucrătorilor români în a-și găsi un loc de muncă în străinătate. Activitatea ANOFM legată de munca în străinătate este organizată pe trei direcții.

Departamentul EURES din cadrul ANOFM asigură conectarea la rețeaua europeană EURES, serviciile oferite fiind de informare, orientare și plasament atât pentru angajatori, cât și pentru solicitanții de locuri de muncă interesați de piața europeană a muncii. EURES România promovează locurile de muncă disponibile în țările Uniunii Europene, în special cele din sectorul public, dar și sprijină angajatorii români care doresc să recruteze lucrători din alte state.

Direcția Aplicare Instrumente Juridice continuă activitatea fostului Oficiu pentru Migrația Forței de Muncă, activând în domeniul recrutării și plasării forței de muncă în străinătate. Direcția este responsabilă cu aplicarea acordurilor bilaterale semnate între România și alte state privind schimbul de forță de muncă. Dintre cele 13 acorduri semnate în domeniul forței de muncă, numai 7 sunt funcționale, respectiv: Spania, lucrători permanenți și sezonieri; Germania, lucrători oaspeți, lucrători sezonieri, studenți, și atribuire de contingent pentru societățile comerciale românești din domeniul construcțiilor; Franța, schimbul de stagiați și Elveția, schimbul de stagiați.

Direcția de Protecție a Drepturilor Cetățenilor Români care lucrează în Străinătate are ca principale atribuții: informarea cetățenilor români care

lucrează sau care doresc să lucreze în străinătate cu privire la legislația aplicabilă, la drepturile și obligațiile pe care le au în calitate de angajați pe teritoriul altui stat; realizează campanii de informare privind riscurile muncii ilegale și a lipsei asigurărilor sociale; colaborează cu instituții competente din țară și străinătate în vederea protejării drepturilor lucrătorilor români și prevenirea abuzurilor acestora.

Direcția Management și Mobilitate Forță de Muncă face parte din Departamentul Strategie și Ocupare Forță de Muncă al Ministerului Muncii, Familiei și Egalității de Șanse, și contribuie la planificarea, elaborarea și implementarea strategiilor și politicilor în domeniul managementului și mobilității forței de muncă. Astfel, printre principalele atribuții ale direcției se numără: elaborarea și promovarea cadrului legislativ, inclusiv în vederea transpunerii legislației comunitare în legislația internă; avizează proiecte de acte normative inițiate de alte instituții ale statului; participă la negocierea și la încheierea acordurilor bilaterale și a protocoalelor cu alte state în domeniul circulației forței de muncă; realizează analize și studii privind mobilitatea forței de muncă; participă la adaptarea strategiei naționale privind imigrația.

Ministerul Educației, Cercetării și Inovării (MECI) ține evidența românilor care studiază în străinătate și a străinilor care studiază în România.

Centrul Național pentru Recunoașterea și Echivalarea Diplomelor (CNRED) a fost înființat în 1999, ca unitate specializată în cadrul Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului. Centrul este asociat rețelelor europene ENIC (Rețeaua Europeană a Centrelor de Informare) și NARIC (Rețeaua Centrelor de Informare pentru Recunoaștere Academică). Acesta funcționează ca punct de contact în privința recunoașterii calificărilor profesionale, iar din 2002 a devenit coordonatorul sistemului general de recunoaștere academică și profesională în România. Printre activitățile desfășurate de CNRED se numără: stabilirea criteriilor pentru recunoașterea și echivalarea diplomelor la nivel preuniversitar, universitar și postuniversitar, emite certificate care atestă studiile efectuate în România pentru cei ce doresc să-și continue studiile în străinătate sau să lucreze în străinătate, recunoaște diplomele cetățenilor străini care doresc să obțină permise de muncă în România.

Instituții cu competențe specifice în domeniul azilului

Instituția principală cu atribuții în domeniul azilului este Oficiul Român pentru Imigrări (O.R.I.), prin departamentul specializat al acestuia pentru gestionarea cererilor de azil, cu reprezentarea corespunzătoare în teritoriu. O.R.I. dispune de un număr de 5 centre pentru primirea solicitanților de azil, amplasate în București (capacitate de primire – 500 de locuri), Timișoara (250), Galați (250), Rădăuți (100) și Somcuța Mare (100).

În vederea acordării asistenței necesare solicitanților de azil și, ulterior, refugiaților, O.R.I. cooperează cu o serie de alte instituții, între care: Direcția de Asistență Socială din cadrul Ministerului Muncii, Familiei și Egalității de Șanse, Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului (subordonată aceluiași minister), Ministerul Cercetării, Educației și Inovării ș.a. În planul integrării, statul român derulează programe de consiliere privind oportunitățile de locuri de muncă și organizează cursuri de limba română și cursuri de calificare profesională. În continuare se impune cu prioritate abordarea prospectivă a posibilităților de integrare pe piața muncii, precum și asigurarea accesului refugiaților la îndemnizații pentru securitatea socială.

Un sprijin important pentru primire și integrare este oferit de UNHCR, prin finanțarea activității Consiliului Național Român pentru Refugiați și a Forumului Român pentru Refugiați și Migranți, organizații nonguvernamentale angajate cu rezultate notabile în administrarea centrelor de primire a refugiaților și a solicitanților de azil (împreună cu O.R.I.), în serviciile de consiliere juridică, în programele de instruire și integrare, calificare, învățare a limbii române, asistență medicală etc. Cele mai bune practici identificate în domeniu se referă la activitățile de furnizare de asistență materială și educațională, dar și la activitățile legate de suportul psihosocial: comunicarea cu persoanele asistate, sprijinul moral, emoțional, orientarea culturală ș.a.

De asemenea, O.R.I. cooperează cu Organizația Internațională pentru Migrație (O.I.M.), implicată, din perspectiva azilului, în furnizarea de asistență umanitară imigranților cu probleme, inclusiv refugiaților și grupurilor de persoane strămutate. Recent, O.I.M. România s-a implicat în Programul de Repatriere Voluntară Asistată, finanțat de Guvernul României prin fosta Autoritate pentru Străini (actualmente structură reorganizată în cadrul O.R.I.).

Atribuțiile Oficiului Român pentru Imigrări

a) În domeniul migrației:

- avizează acordarea vizelor de intrare în România a străinilor conform competențelor legale;
- aprobă invitațiile și cererile de reîntregire a familiei în conformitate cu prevederile Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, republicată, cu modificările și completările ulterioare;
- acordă autorizația de muncă în vederea obținerii unui drept de ședere în scop de muncă, în condițiile legii;
- verifică îndeplinirea de către străini a condițiilor necesare pentru acordarea și prelungirea dreptului de ședere în România, potrivit legii;
- prelungește dreptul de ședere temporară în România a străinilor care îndeplinesc condițiile prevăzute de lege;

- acordă dreptul de ședere permanentă în România străinilor care îndeplinesc condițiile legale;
- înregistrează rezidența pe teritoriul României a cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene și Spațiului Economic European, precum și a membrilor de familie ai acestora;
- acordă rezidența permanentă cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene și Spațiului Economic European, precum și membrilor de familie ai acestora;
- constată, în condițiile legii, căsătoriile încheiate de conveniență;
- anulează ori revocă, după caz, dreptul de ședere sau limitează exercitarea dreptului de rezidență, în condițiile legii;
- întreprinde demersurile legale corespunzătoare pentru clarificarea situației juridice a străinilor minori neînsoțiți;
- eliberează, în condițiile legii, documente care atestă identitatea, șederea sau rezidența, precum și documente de călătorie;
- prin lucrătorii anume desemnați, constată contravențiile și aplică sancțiunile contravenționale prevăzute de Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 194/2002, republicată, cu modificările și completările ulterioare, și de Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 102/2005 privind libera circulație pe teritoriul României a cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene și Spațiului Economic European, cu modificările și completările ulterioare;
- exercită atribuțiile conferite prin lege cu privire la regimul îndepărtării străinilor de pe teritoriul României;
- face propuneri, în condițiile legii, de luare și prelungire a custodiei publice a străinilor care nu pot fi îndepărtați în termen de 24 de ore;
- acordă, în condițiile legii, tolerarea rămânerii temporare a străinilor pe teritoriul României;
- gestionează și coordonează activitățile desfășurate în centrele de cazare a străinilor luați în custodie publică;
- instituie, în condițiile legii, interdicții de intrare în România;
- pune în executare hotărârile de declarare ca persoane indezirabile;
- transmite, trimestrial, Ministerului Muncii, Familiei și Egalității de șanse situația statistică a autorizațiilor de muncă, a permiselor de ședere în scop de muncă și a certificatelor de înregistrare a cetățenilor Uniunii Europene care desfășoară activități dependente pe teritoriul României.

b) În domeniul azilului:

- primește, înregistrează și soluționează, în etapa administrativă, cererile de azil depuse la structurile sale teritoriale sau la alte organe ale Ministerul Administrației și Internelor;

- primește și transmite instanțelor judecătorești competente plângerile formulate de solicitanții de azil, în temeiul prevederilor Legii nr. 122/2006 privind azilul în România, cu modificările ulterioare;
- pune la dispoziție instanțelor judecătorești, în copie, actele care au stat la baza pronunțării hotărârilor atacate în domeniul azilului;
- este parte în procesele care au ca obiect cereri de azil;
- inițiază procedura prevăzută de legea română pentru numirea unui reprezentant legal în cazul solicitanților de azil minori neînsoțiți și le asigură acestora protecția necesară până la numirea unui reprezentant legal;
- decide cu privire la acordarea accesului pe teritoriul României, pentru solicitanții de azil care au depus cererea de azil în punctele de control pentru trecerea frontierei de stat;
- poate decide cu privire la retrimiteră străinului într-o țară terță sigură, în condițiile prevăzute de Legea nr. 122/2006 privind azilul în România, cu modificările ulterioare;
- trimite și analizează cererile de preluare/reprimire a unor solicitanți de azil și efectuează, în colaborare cu Inspectoratul General al Poliției de Frontieră, transferul solicitanților de azil către țările terțe sigure;
- asigură accesul la asistență medicală în condițiile legislației referitoare la azil și regimul juridic al străinilor;
- întocmește și transmite Ministerului Muncii, Familiei și Egalității de Șanse documentele necesare pentru plata ajutoarelor materiale ce se acordă persoanelor care au obținut o formă de protecție în România;
- consultă Ministerul Afacerilor Externe pentru stabilirea țărilor de origine sigure și a țărilor terțe sigure;
- primește, analizează, prelucrează și gestionează informațiile referitoare la situația din țările de origine ale solicitanților de azil.

c) Atribuții cu caracter general:

- elaborează, contractează, implementează și monitorizează proiecte cu finanțare externă, prin intermediul structurii proprii create în acest scop și cu sprijinul compartimentelor de specialitate;
- participă la elaborarea strategiei naționale în domeniul imigrației și implementarea acesteia prin planuri de acțiune anuale, asigurând și secretariatul tehnic al Grupului Interministerial de Coordonare a Implementării Strategiei Naționale privind Imigrația;
- coordonează, conform prevederilor Ordonanței Guvernului nr. 44/2004 privind integrarea socială a străinilor care au dobândit o formă de protecție sau un drept de ședere în România, precum și a cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene și Spațiului Economic European, cu modificările și completările ulterioare, activitatea instituțiilor publice, a autorităților administrației publice locale și a organizațiilor neguvernamentale implicate în integrarea străinilor care au dobândit o formă de protecție în

România sau un drept de ședere în România și a cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene și Spațiului Economic European;

- elaborează studii, analize și prognoze referitoare la migrația străinilor pe teritoriul României și înaintează conducerii Ministerul Administrației și Internelor propuneri de soluționare a problemelor, identificate cu această ocazie, în domeniul controlului fenomenului migrației;

- gestionează Sistemul național de evidență al străinilor, asigurând funcționarea, păstrarea și exploatarea evidențelor în conformitate cu prevederile legale;

- culege, stochează, prelucrează, valorifică și face schimb de date și informații despre străinii cu ședere ilegală, locurile și mediile frecventate de aceștia, precum și despre cei care au ca preocupări traficul de persoane, în condițiile legii;

- desfășoară activități colective de culegere de informații specifice domeniului său de activitate, pe care le pune la dispoziție, pentru valorificare, structurilor specializate din sistemul de ordine publică și securitate națională;

- verifică, în bazele de date ale structurilor din sistemul de ordine publică și securitate națională, cu care are încheiate protocoale de colaborare, situația străinilor care au solicitat protecția statului român;

- cooperează cu alte structuri ale Ministerului Administrației și Internelor, cu instituții ale statului care au atribuții în domeniul imigrației și azilului și colaborează cu cetățenii, în condițiile legii;

- cooperează cu instituții similare din străinătate și cu alte organisme internaționale cu competență în domeniile migrației, azilului și integrării sociale a străinilor, în baza înțelegerilor la care România este parte;

- cooperează cu misiunile diplomatice și cu oficiile acreditate în România, în condițiile legii;

- colaborează și cooperează cu Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați – reprezentanța din România, în condițiile stabilite de acordul încheiat între această organizație și Guvernul României;

- colaborează și cooperează cu Organizația Internațională pentru Migrație - biroul din România;

- colaborează cu organizații neguvernamentale cu atribuții în domeniul refugiaților și migrantilor;

- exercită orice alte atribuții conferite prin lege.

Instituții implicate în lupta împotriva traficului de persoane

Un fenomen deosebit de îngrijorător, care afectează atât cetățeni români emigranți, cât și străini imigranți în România, este reprezentat de traficul de persoane, care se manifestă sub diverse forme: sechestrare, exploatare sexuală, exploatare pentru muncă, obligarea la săvârșirea unor infracțiuni și acte antisociale (furt, înșelătorie, pornografie, cerșetorie). Pentru prevenirea și combaterea acestui fenomen a fost înființată, prin Hotărârea Guvernului

nr. 1584/2005, Agenția Națională Împotriva Traficului de Persoane (A.N.I.T.P.), cu personalitate juridică, aflată în subordinea M.A.I. Aceasta are ca scop coordonarea și evaluarea activităților de prevenire a traficului de persoane și monitorizarea asistenței acordate victimelor acestuia. A.N.I.T.P. cooperează, atât cu celelalte structuri ale M.A.I., cât și cu o serie de organizații neguvernamentale române și străine, precum și cu organizațiile interguvernamentale în vederea conștientizării opiniei publice asupra fenomenului și consecințelor acestuia și luarea măsurilor adecvate pentru combaterea sa³. În acest sens, a fost elaborată Strategia Națională Împotriva Traficului de Persoane pentru Perioada 2006-2010, însoțită de un plan național de acțiune. Domeniile de acțiune și obiectivele strategice se concentrează pe următoarele direcții: sistemul național integrat de monitorizare și evaluare a traficului de persoane; coordonarea interinstituțională; prevenirea traficului de persoane; protecția, asistența și reintegrarea socială a victimelor; combaterea traficului de persoane; cercetarea și urmărirea penală a traficantilor; cooperarea internațională. Un accent special în cadrul strategiei cade pe reducerea vulnerabilității în rândul grupurilor cu risc maxim, în primul rând copiii neînsoțiți, nesupravegheați sau instituționalizați, dar și femei, cetățeni de etnie rromă, persoane cu handicap, bătrâni, solicitanți de azil și persoane care au primit o formă de protecție în România. O extensie a consecințelor fenomenului, asupra căreia organele abilitate își îndreaptă tot mai mult atenția, este traficul de organe.

Având în vedere cele prezentate, considerăm necesar să prezentăm câteva concluzii.

Dacă până în 2007 preocupările prioritare s-au axat pe armonizarea legislativă și instituțională în vederea îndeplinirii *acquis-ului* comunitar, după aderarea la U.E. României îi revin obligații noi, ce derivă din statutul de țară membră a U.E. Din această perspectivă, împărtășim pe deplin perspectiva exprimată de Strategia Națională privind Imigrația în perioada 2007-2010 potrivit căreia "migrația este un proces care trebuie gestionat și nu o problemă care trebuie rezolvată". Strategia se raportează obiectiv la fenomenul migraționist la începutul secolului XXI, marcat în mod decisiv de implicațiile globalizării.

România are, în prezent, un sistem bine pus la punct de strategii, politici, planuri de măsuri pentru administrarea fenomenului migraționist, dar provocarea cea mai mare, reală, apare atunci când acestea trebuie transpuse în practică. În această direcție trebuie asigurat un management modern, performant, care să asigure cea mai bună utilizare a resurselor umane și materiale alocate acestui proces.

³ Inspectoratul General al Poliției Române, Inspectoratul General al Jandarmeriei Române, Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră, Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, Registrul Comerțului, Agenția Națională pentru Romi, precum și ONG-uri: „Salvați Copiii România”, Institutul pentru Politici Sociale, Asociația Ecumenică a Bisericii din România, Asociația Alternative Sociale ș.a. În exterior cooperarea se realizează cu organisme internaționale și regionale cu atribuții în domeniu, precum ONU, OSCE, Consiliul Europei, OIM, ILO, SECI etc.

Din punct de vedere *legislativ*, România a transpus în întregime *acquis-ul* comunitar în domeniul migrației. Trebuie avut în vedere că au loc, în prezent, schimbări de politici migraționiste la nivel european, cu tendința către o mai mare deschidere de atragere a forței de muncă din țări terțe. Aceste schimbări de politici atrag noi directive ale căror cerințe trebuie transpuse la nivel național. România va trebui să continue alinierea permanentă la politicile și legislația europeană în domeniul migrației, care, în prezent, cunoaște o dinamică mai puternică. Legislația cu influență asupra fenomenului migraționist se regăsește în trei mari categorii de legi: legi privind migrația, legi privind piața forței de muncă și legi privind recunoașterea reciprocă a diplomelor și calificărilor.

În România există un *cadru instituțional* foarte complex, dar și foarte fragmentat, care a condus la deficiențe în comunicarea dintre instituțiile responsabile cu migrația, chiar între departamentele din cadrul aceleiași instituții, care au competențe diferite în domeniul migrației. După anul 1990, în România a fost înființat un sistem de instituții având ca scop derularea unor activități legate de fenomenul migrației externe. Aceste instituții îmbracă următoarele forme: birouri locale ale diferitelor organizații internaționale cu activitate în domeniul migrației (OIM, UNCHR); instituții guvernamentale, precum agențiile și oficiile, departamentele diferitelor ministere; organizații neguvernamentale.

Din *perspectivă financiară*, este necesară administrarea eficientă și rațională a fondurilor alocate pentru gestionare a migrației – din surse interne și externe, în primul rând din fondurile europene. Într-o serie de cazuri se impune, pe lângă creșterea capacității de absorbție a fondurilor alocate pentru solidaritatea și managementul fluxurilor migratorii, regândirea alocațiilor bugetare pentru solicitanții de azil, pentru refugiați, pentru returnare, dar și pentru securizarea frontierelor și integrarea imigranților.

În viitor se așteaptă o creștere a capacității instituționale a statului, astfel încât instituțiile sale să poată face față problemelor migrației la nivelul cerințelor identificate. Faptul că România reprezintă granița de est a UE, mută o serie de probleme actualmente europene către instituțiile române, necesitând o dezvoltare și mai puternică a capacității instituționale, care va trebui să demonstreze capacitatea de a răspunde unor solicitări cu mult mai complexe decât cele actuale.

În final, având în vedere experiența internațională în urmărirea și administrarea fenomenului migraționist, putem spune că, pentru România este obligatorie și determinantă împlinirea strânsă a dimensiunii legislativ-instituționale cu cea socio-culturală. Elaborarea și adoptarea legilor, crearea instituțiilor, stabilirea strategiilor și politicilor corespunzătoare reprezintă componente majore ale acestui proces, dar succesul lor nu poate fi separat de modul în care actorii implicați (administrația de stat, organizațiile neguvernamentale, mass-media, comunitățile, indivizii) răspund provocărilor comportamentale legate de participare, comunicare, mentalități și atitudini.

BIBLIOGRAFIE

- *** *Constituția României*, Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 2003.
- *** *Strategia națională de management integrat al frontierei de stat a României, în perioada 2007-2010.*
- *** *Programul în domeniul JAI adoptat de Consiliul European* (Programul Haga), 2004.
- *** *Comunicatul Comisiei Europene privind prioritățile politice ale UE în domeniul luptei împotriva imigrației ilegale a cetățenilor țărilor terțe*, nr. Com. 402/2006.
- *** *Bazele managementului migrației – un ghid pentru strategi și politicieni*, vol. II, *Dezvoltarea politicii privind migrația, Organizația internațională pentru migrațiune*, 2004.
- *** *Strategia Națională privind Imigrația pentru perioada 2007-2010.*
- *** *Ordonanța de Urgență privind regimul străinilor în România*, nr. 194/2002, republicată și modificată.
- *** *Legea privind recunoașterea diplomelor și calificărilor profesionale pentru profesiile reglementate în România*, nr. 200/2004.
- *** *Legea privind azilul în România*, nr. 122/2006.
- *** *Legea privind regimul liberei circulații a cetățenilor români în străinătate*, nr. 248/2005.
- *** *Evaluarea costurilor și beneficiilor aderării României la UE – Studii de impact II*, nr. 11, Institutul European din România, 2005.
- *** *Centrul pentru studii internaționale strategice* - www.csis.org
- *** *EU Observer* - <http://www.euobserver.com>
- *** *Ministerul Integrării Europene* - <http://www.mie.ro/>
- *** *Misiunea României pe lângă UE* - <http://www.roumisue.org/>
- *** *OIM – IOM - International Organization for Migration* - <http://www.iom.int/>
- *** *WHO – Global Health Workforce Alliance* - <http://www.who.int/>
- *** *The Nuffield Trust - Workforce Migration* - <http://www.nuffieldtrust.org.uk/>
- Csongor Ritli Laszlo, *Dreptul la liberă circulație a persoanelor în Uniunea Europeană*, Facultatea de Științe Politice și Științele Comunicării, Universitatea din Oradea, 2004.
- Lăzăroi Sebastian, *Migrația circulatorie a forței de muncă din România. Consecințe asupra integrării europene*, București, 2003.

IMPACTUL CONTROLULUI INTERN ASUPRA MANAGEMENTULUI ACTIVITĂȚII ECONOMICE

THE IMPACT OF INTERNAL CONTROL OVER THE MANAGEMENT OF ECONOMIC ACTIVITIES

Lect.univ.dr. Cornel CRIȘAN*

Universitatea „Bogdan Vodă”, Cluj-Napoca

Lect.univ.dr. Ludovica BREBAN**

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad

Societatea, în general, a existat, există și va exista atât timp, cât în cadrul acesteia, pe de o parte, se vor produce bunuri materiale și nu numai, iar pe de altă parte, va exista un sistem de management atât la nivel macroeconomic, cât și în cadrul fiecărei entități publice sau economice. Controlul general al activității economice și sociale este un atribut al societății care nu se poate dezvolta întâmplător, ci după reguli bine definite de organizare și funcționare a entităților economice și publice, de instituire și executare a unui control al activităților și comportamentelor care justifică existența formelor și organismelor controlului.

Acest triunghi, societate – conducere – control, este esența instituționalizării controlului activității economice și sociale, în general, al actului de conducere și implicit, al componenței de bază a acestuia, decizia.

The society existed, exists and will exist as long as, on the one side it will produce material goods, and on the other side, there will be a management system including both macroeconomics and economic or public entities. The general control of the economic and social activity is an attribute of society, which can not evolve by chance, but by following some clearly defined rules regarding the organization and the movement of the economic and public entities. These entities are also charged by establishing and executing a control of those activities and behaviours that explain the existence of control's shape and organisms.

This triangle, society-lead-control, is the essence of instituting the control over the economic and social activity generally, over the lead and over its basic competence- the decision.

Cuvinte cheie: control, analiză cauzală, disfuncții, evaluarea riscurilor, management, performanță.

Keywords: control, casual analyses, disfunctions, evaluation of risks, management, performance.

* e-mail: cornel_crisan25@yahoo.com

** e-mail: ludovicabreban@yahoo.com

Este cunoscut faptul că la toate nivelurile organizației economice și sociale, componenta de cunoaștere a realității și a rezultatelor obținute este dependentă, în principal, de existența, organizarea și exercitarea unui control pe domenii și pe momente ale activității economice și sociale.

De aceea, se impune studiul, analiza și cercetarea ansamblului formelor controlului activității economice și sociale având în vedere faptul că statul, prin sistemul legislativ, asigură, pe de o parte, un control riguros, iar pe de altă parte, reglează, având un rol esențial în controlul efectuat prin sistemul normelor legale în apărarea intereselor generale ale societății. Controlul în această accepție înseamnă existența unui aparat specializat pe domenii – financiar, tehnic, al protecției muncii, gestionar etc. – care, prin formele și metodele aplicate, prezintă conducerii abaterile și deficiențele constatate, propunerile și măsurile adecvate, pe baza cărora organele de conducere, managerii etc. iau decizii și dispun măsuri de reglare a activității desfășurate, tocmai în compartimentul și activitățile care manifestă abateri și disfuncționalități.

În concepția noastră, a considera controlul ca atribut al conducerii activității economice și sociale, indiferent de nivel, macro sau microeconomic, numai prin organizarea și desfășurarea acestuia cu organe și organisme specializate pe domenii și momente ale activității economice și sociale este o abordare mai puțin aprofundată, care nu servește procesului general de conducere a societății, entităților de orice fel.

Conducerea, reprezentată prin organisme instituționalizate sau exercitată numai prin conducători, manageri etc., ca atare, poate fi considerată eficientă și cu rezultate convingătoare pe toate laturile sale, dacă aceștia includ în actul de conducere propriu-zis, pe lângă alte metode, și acțiuni directe, concrete, prin care ei înșiși efectuează un control asupra activității subalternilor, se conving personal, la fața locului, de modul cum personalul entității, începând cu șefii de pe treptele ierarhice, înțelege să-și îndeplinească cu promptitudine și eficient atribuțiile încredințate.

Considerăm că a proceda constant la aplicarea acestei forme de control impune în același timp sistematizarea și ordonarea acțiunilor în ansamblul cărora trebuie stabilite următoarele:

- competențe pentru luarea deciziilor;
- un sistem modern și eficient de cunoaștere, selecție, promovare și stimulare a personalului cu funcții de conducere;
- modalități operative de cunoaștere și informare a situațiilor concrete ale activității, pentru a se putea lua noi decizii, la timp și eficace;
- un program de perfecționare a pregătirii profesionale, etice și psihologice.

Activitatea de control trebuie să se manifeste pe toate palierele unei entități sub forma autocontrolului și controlului ierarhic.

În opinia noastră, controlul intern reprezintă un ansamblu de măsuri organizatorice și metodologice implementate de conducerea entității în vederea asigurării gestionării acestuia și realizării obiectivelor propuse.

Prin urmare, controlul intern nu se confundă cu controlul ierarhic intern așa cum este definit de art. 6 din O.G.U. nr.21 / 1992 ca „reprezentând un ansamblu de acțiuni de verificare asupra operațiilor patrimoniale executate de personalul de conducere investit cu atribuții de a dispune repartizarea, distribuția și folosirea unor bunuri materiale și mijloace financiare în limitele competențelor stabilite.”

Controlul ierarhic intern este o componentă a controlului intern, deoarece acesta din urmă se extinde dincolo de aspectele financiar contabile, acoperind întreaga activitate a unității. Este o îmbinare de mijloace și proceduri menite să apere conducerea față de diferite categorii de riscuri.

Cum poate fi conceput și organizat un dispozitiv al controlului intern? Din punctul nostru de vedere, poate fi organizat pe două paliere:

- cristalizarea și detalierea unei concepții privind un set de reguli, activități și responsabilități care să permită controlului intern să se aplice;
- în concepția astfel definită, organizarea activităților de control intern exercitate de către fiecare element al structurii organizatorice. În acest mod se poate obține un control intern consolidat asupra fiecărei activități.

Controlul intern reprezintă fundamentul pe care se sprijină optimizarea gestiunii activităților unei entități, oricare ar fi acestea, și noțiunea de la care se pornește în definirea funcției de audit intern a cărei finalitate constă în îmbunătățirea constantă a sistemelor de conducere și control intern.

Controlul intern se găsește în centrul preocupărilor auditului intern, cel puțin din următoarele motive:

- complexitatea crescândă a entităților publice și dispersarea centrelor și domeniilor de activitate au dus la dezvoltarea aplicării principiului managerial al delegării de autoritate, singura metodă care permite managerului să-și exercite prerogativele de la distanță și în totalitate;
- extinderea domeniului normativ (legi, regulamente, constrângeri profesionale, bugetare și sociale) impune găsirea unor forme, modalități, proceduri și reguli a căror respectare să pună entitatea publică la adăpost de sancțiuni de orice fel.

În anul 1992, COSO¹ a definit controlul intern ca fiind un proces implementat de către conducere și personalul unei organizații destinat să ofere o asigurare rezonabilă în ceea ce privește realizarea obiectivelor. Această definiție reține atenția prin cel puțin următoarele trei aspecte :

¹ Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission.

- controlul intern este exercitat și aplicat de către toată lumea;
- controlul intern este specific tuturor organizațiilor;
- controlul intern nu este un ansamblu magic de dispozitive care să permită să lucrăm perfect, ci este pur și simplu un mijloc de a lucra mai bine.

Mișcarea lansată de COSO a fost continuată de către canadieni care au preluat ștafeta începând cu anul 1995, publicând COCO (Criteria of Control Committee), oferind următoarea definiție a controlului intern: elementele organizației (inclusiv resursele, sistemele, procedeele, cultura și sarcinile) care, puse împreună, ajută la atingerea obiectivelor.

În lucrarea „Des mots pour l’Audit,, (Cuvinte pentru Audit), controlul intern este definit ca fiind „Dispozitivul permanent implementat de către responsabilii unei organizații pentru a se asigura de bunul control asupra activităților sale la toate nivelurile, în vederea atingerii obiectivelor.”

Marc Jouffroz publica în „Revue Francaise de l’Audit Interne” (Revista Franceză de Audit Intern) următoarea definiție a controlului intern: „organizarea comună de mijloace care au tendința de a asigura bunul control asupra unei operațiuni”.

Profesorul Ioan Oprean definea controlul intern ca „un autocontrol exercitat de către managementul organizației ce asigură apropierea controlului de operațiunile și persoanele verificate, operativitate sporită în prevenirea și eliminarea neajunsurilor cu forțe proprii, precum și crearea unui climat de exigență și intoleranță la nivelul fiecărei organizații”².

Obiectivele controlului intern din perspectiva auditului intern

Controlul intern participă la realizarea unui obiectiv general care poate fi detaliat în obiective operaționale, astfel:

- realizarea, la un nivel corespunzător, de calitate, a atribuțiilor instituțiilor publice, stabilite în concordanță cu propria lor misiune, în condiții de regularitate, eficacitate, economicitate și eficiență;
- protejarea fondurilor publice împotriva pierderilor datorate erorii, risipii, abuzului sau fraudei;
- respectarea legii, a reglementărilor și deciziilor conducerii;
- dezvoltarea și întreținerea unor sisteme de colectare, stocare, prelucrare, actualizare și difuzare a datelor și informațiilor financiare și de conducere, precum și a unor sisteme și proceduri de informare publică adecvată prin rapoarte periodice.

² I. Oprean, *Control și audit financiar-contabil*, Editura Intelcredo, Deva, 2002.

Obiectivul general este reprezentat de demersul continuu orientat în direcția îndeplinirii obiectivelor entității în funcție de care pune în evidență următoarele elemente:

- controlul intern nu trebuie perceput ca un ansamblu de dispozitive, proceduri și activități statice, ci trebuie apreciat în dinamică, deoarece fiecare dintre elementele care îl compun are locul său în procesul de funcționare al entității;

- controlul intern vizează toate nivelurile de conducere și toate posturile de muncă, acestea fiind considerate verigi de exercitare a controlului intern;

- finalitatea exercitării controlului intern constă în asigurarea rezonabilă că obiectivele vor fi atinse. Nu este oare prea puțin faptul că ne mulțumim cu o asigurare rezonabilă din partea controlului intern? După părerea noastră, un control intern care ar viza o funcționare perfectă pentru a atinge în mod sigur obiectivele propuse, ar fi paralizant și foarte scump, deci nerealist, căci controlul intern nu a fost conceput pentru a garanta reușita organizației, obiectivul său fiind relativ și neabsolut.

În opinia noastră, obiectivele principale ale controlului intern sunt:

- *obiectivele operaționale*, care asigură folosirea eficientă a tuturor resurselor entității, evitarea pierderilor, a pagubelor, vizând în principal, securitatea activelor, calitatea informațiilor, respectarea directivelor și optimizarea resurselor;
- *obiectivele informaționale*, de natură să asigure informații pertinente și oportune pentru luarea celor mai adecvate decizii;
- *obiectivele de conformitate*, care au menirea să dea asigurări că activitatea este condusă în conformitate cu legile, politicile și regulamentele interne.

Este adevărat că un bun sistem de control intern trebuie să vizeze conservarea patrimoniului entității. Împărtășim opinia, potrivit căreia „securitatea activelor nu trebuie înțeleasă numai în legătură cu activele organizației, ci trebuie să includă cel puțin patru elemente care ni se par la fel de esențiale: oamenii, imaginea organizației, tehnologia și informațiile”.

Oamenii constituie elementul cel mai prețios al „zestrei” entității în legătură cu care operează noțiunea de risc, în sensul cel mai larg al termenului: securitate, risc social.

Imaginea entității poate fi distrusă de un incident datorat unui slab control asupra operațiunilor și activităților acesteia.

Asigurarea securității tehnologice nu înseamnă numai a concepe și a aplica dispozitive și proceduri de control intern care să preîntâmpine furtul de tehnologie, ci presupune și urmărirea modului de funcționare a sistemelor de gestiune ale entității.

Mașina de fabricare a informațiilor pe care entitatea le oferă în exterior și care se referă la activitățile și realizările sale, trebuie să funcționeze ireproșabil. Acestea influențează în mod decisiv imaginea entității. Mai exact, sistemul de control intern trebuie să structureze lanțul de informații, astfel încât acestea să fie:

- *fiabile și controlabile* – nu este suficient ca o informație să fie bună, în plus sistemul trebuie să permită verificarea exactității sale. De aici, rezultă că orice sistem de control intern trebuie să fie prevăzut cu un sistem de dovezi fără de care nu există nici o garanție, nici o posibilă justificare;

- *exhaustive* – sistemul de control intern trebuie să asigure calitatea înregistrărilor datelor de bază și să facă în așa fel încât toate elementele să fie luate în considerare în timpul procesării datelor, astfel încât informațiile obținute să fie în aceeași măsură exacte, dar și complete;

- *pertinente* – o informație neadaptată scopului urmărit este inutilă;

- *disponibile* – controlul intern trebuie adaptat astfel încât să evite situațiile în care informațiile sosesc prea târziu sau acestea sunt greu accesibile.

Respectarea directivelor este o noțiune mai largă ce include dispozițiile legislative și de reglementare, legi, regulamente, contracte etc. Dispozitivele de control intern trebuie astfel gândite încât să elimine punctele slabe și erorile produse ca urmare a nerespectării cadrului normativ și a instrucțiunilor în domeniu.

Optimizarea resurselor reprezintă ceea ce I.I.A. (The Institute of Internal Auditors) numește „utilizarea economicoasă și efecace a resurselor”. Imperativul obținerii celei mai mari eficacități este un element foarte important pe care controlul intern trebuie să-l ia în considerare pentru a permite activităților organizației să crească și să prospere.

Managementul riscului devine un obiectiv suplimentar al controlului intern pe baza actualizării permanente a geografiei riscurilor.

Din perspectiva auditului intern, controlul poate fi apreciat sub trei dimensiuni: culturală, universală și relativă.

Dimensiunea culturală presupune implicarea auditului intern în cadrul cultural al entității în care funcționează. Dar care este spectrul cultural al organizațiilor secolului XXI ? Dacă luăm în considerare cele două extremități ale acestuia, putem defini două categorii de organizații:

- cele care sunt relativ recente și în plină dezvoltare, pentru care preocupările majore se traduc prin expansiune și dezvoltare, în care urgența este regula, iar orice întârziere în efectuarea acțiunii și luarea deciziei trebuie redusă la minim. În aceste organizații putem identifica un sistem de control

intern lejer, puțin limitativ, care asigură esențialul, dar care lasă suficientă flexibilitate pentru a permite acțiunea rapidă. În acest context, auditul intern trebuie să evite recomandarea unor proceduri lungi, organizări complexe sau a unui sistem informațional greoi. Cu alte cuvinte, auditul intern trebuie să se adapteze specificului organizației, propunând un sistem de control intern adaptat obiectivelor acesteia;

- la polul opus se situează întreprinderile mari, ajunse la maturitate, ale căror riscuri sunt direct proporționale cu amploarea dezvoltării activităților acestora. În cadrul acestor organizații se acordă o atenție mai mare preciziei procedurilor, raționalismului organizării și exhaustivității informațiilor. Auditul intern trebuie să se adapteze acestui mediu cultural, propunând un sistem de control intern, constituit dintr-un ansamblu de dispozitive și proceduri precise, complexe și complete.

Concluzia este că, din perspectiva culturală, controlul intern nu este un produs de serie, ci unul făcut la comandă.

Dimensiunea universală rezultă din realitatea că sistemul de control intern vizează toate activitățile organizației, este construit cu aceleași dispozitive, este apreciat cu aceleași instrumente și cu aceeași metodă, indiferent de domeniile de activitate.

Universalitatea controlului intern are ecou în universalitatea auditului intern, de vreme ce acesta din urmă are drept finalitate aprecierea primului.

Dimensiunea relativă decurge din universalitatea controlului intern și constă în practicile perverse de a face control de dragul controlului, blocarea în detalii fără a vedea esențialul, practicarea unor proceduri complicate, transmiterea unor informații inutile, acțiuni ce determină disfuncții, scăderea performanțelor, stagnări costisitoare. Acestea sunt motivele pentru care un audit intern adaptat va face recomandări care să ușureze, să faciliteze și să simplifice aprecierea critică pe care o realizează sistemul de control intern. Nu trebuie să pierdem din vedere realitatea că sistemul de control intern nu este proprietatea nici a auditorilor interni, nici a experților contabili, nici a inspectorilor Curții de Conturi, ci este proprietatea managerilor de pe fiecare nivel ierarhic al organigramei entității.

Sistemele de control utilizate în uniunea europeană

În scopul atingerii unor cote de performanță cât mai înalte, managerii au devenit tot mai interesați, în ultimele decenii, de implementarea unui sistem de control intern eficient și de monitorizarea atentă a acestuia în scopul realizării evaluării riscului.

Această preocupare a constituit impulsul dat specialiștilor în domeniu, care, în colective de experți de înaltă calificare, au elaborat modelele de

control intern care să ofere o asigurare rezonabilă managementului și un răspuns la obsedanta întrebare a acestora „ce putem face pentru a deține un control mai bun al activităților?”

Principalele modele de control intern utilizate în U.E. au la bază modelele COSO (SUA) și COCO (Canada).

Modelul COSO

La recomandările Comisiei Treadway, în anul 1985, un grup de specialiști de înaltă clasă a elaborat lucrarea intitulată „Cadrul controlului intern”, care definea conceptul de control intern, precizând faptul că acesta nu are legătură directă cu sistemele de inspecție și verificare recunoscute. Deși, conceptul mai suportă controverse, tendința internaționalizată este aceea de a se accepta sensul din limba engleză a sintagmei „control intern”, care înseamnă în primul rând „a deține controlul” și apoi „a verifica”, în detrimentul sensului din limba franceză, care pune pe primul plan acțiunea de „a verifica” și apoi cea de „a inspecta”.

COSO este o organizație independentă din sectorul privat, a cărei activitate este dedicată studierii condițiilor și factorilor ce cauzează producerea fraudelor financiare, precum și îmbunătățirea eticii în afaceri, eficientizarea controalelor interne și a guvernării corporatiste.

Controlul intern este definit, în septembrie 1992 de COSO, ca fiind „un proces efectuat de consiliul de administrație, conducere și întregul personal al entității, menit să furnizeze o asigurare rezonabilă cu privire la îndeplinirea obiectivelor organizației, având în vedere:

- eficacitatea și eficiența operațiilor;
- realitatea rapoartelor financiare;
- conformarea cu legile și regulamentele aplicabile.

Analiza definiției controlului intern relevă următoarele concluzii :

- controlul intern este un proces, respectiv un mijloc pentru a atinge un scop și niciodată nu trebuie transformat într-un scop în sine;
- controlul intern este efectuat de toată lumea și nu se limitează doar la manuale cu proceduri, formulare și documente, ci include și factorul uman, respectiv oamenii de la fiecare nivel ierarhic al entității;
- controlul intern presupune o oarecare relativitate în organizare, acesta neconstituind „o magie” care va genera imediat activități și lucruri perfecte;
- controlul intern furnizează managementului o asigurare *rezonabilă*, și în nici un caz o asigurare *absolută*;
- controlul intern este universal, referindu-se la toate categoriile de entități și activități, fără a se limita doar la organizații sau întreprinderi;

- controlul intern trebuie să privească spre îndeplinirea obiectivelor ce stau în fața entității, contribuind activ la realizarea lor.

Comisia Treaway de pe lângă COSO a elaborat, în anul 1992, și un model al controlului intern de evaluare a riscurilor, reprezentat în mod simbolic printr-o piramidă (anexa nr1) compusă din cele 5 elemente de bază, respectiv:

- mediul de control;
- evaluarea riscurilor;
- activitățile de control;
- informațiile și comunicarea;
- monitorizarea.

a) *mediul de control* reprezintă suma valorilor etice și comportamentale ale angajaților, integritatea, filozofia și stilul de muncă al managementului, modul de atribuire a autorității și responsabilității și sistemul de organizare a entității.

Acesta face parte din cultura instituțională și reprezintă atitudinea generală față de muncă și obiectivele entității, puternic influențată de stilul conducerii, competența profesională, integritatea și sistemul de valori însușite de salariați, ca și de structura organizatorică a acesteia.

Auditorii se pot confrunta cu:

- un mediu de control *favorabil*, la entitățile în care codurile de conduită etică și regulamentele interioare există și sunt respectate, iar valorile etice, profesionale și comportamentale, sunt însușite atât de managementul general, cât și de ceilalți salariați;
- un mediu de control *adecvat*, în care sunt respectate legile, procedurile, regulile, contractele, activitățile entității fiind sub control;
- un mediu de control *deteriorat*, în care procedurile formalizate sunt inexistente, se constată grave și dese încălcări ale normelor de conduită, a regulamentelor de funcționare și chiar a cadrului legislativ, se evită controalele, constatându-se chiar activități de subminare a acestora și de minimalizare sau tergiversare a implementării recomandărilor formulate de organul de audit.

Este cert că într-un astfel de mediu nefavorabil, poate chiar corupt, rolul auditorilor interni crește, aceștia trebuind să se implice pentru îmbunătățirea mediului de control și a culturii entității, aspect posibil numai în cazul situării acestora pe poziții de autoritate morală și profesională ireproșabile.

b) *evaluarea riscurilor* este o activitate deosebit de importantă, decurgând din faptul că nu există entitate care să nu fie supusă riscurilor proprii, externe, inerente activităților sau inacceptabile.

Menirea sistemelor de control intern create este aceea de a identifica și de a evita apariția riscurilor inacceptabile și de a menține la un nivel de toleranță pe cele acceptabile, astfel încât obiectivele entității să fie realizate.

Organizarea sistemului de control intern este răspunsul managementului la apariția riscurilor asociate activităților ce se desfășoară în cadrul entităților. Evaluarea riscurilor presupune o bună cunoaștere a structurii organizatorice și a activităților entității, condiții *sine qua non* pentru identificarea, stăpânirea sau cel puțin diminuarea acțiunii acestora în anumite limite tolerabile.

c) *activitățile de control* reprezintă politici, proceduri și alte elemente specifice de natură să permită administrarea funcției și a activităților în conformitate cu obiectivele generale ale controlului intern.

Activitățile de control prezintă o mare diversitate, raportat la structura organizatorică, numărul și natura activităților, cultura organizațională a entității etc., efectuându-se în întreaga entitate, la toate nivelurile ierarhice și de către toate funcțiile și constă în: recomandări, indicații, decizii / hotărâri / ordine, sancțiuni, aprobări/avize, aprecieri, îndrumări, planuri/programe, analize, autorizații/autorizări, verificări, revizuri, concilieri/reconcilieri, rapoarte, bugete, bilanțuri, dări de seamă etc.

Controlul intern este un proces realizat de către personalul situat la toate nivelurile ierarhice, principala sa cerință fiind de a previziona și de a anticipa schimbările din evoluția entității, pentru a fi în pas cu acestea.

Tipurile de controale întâlnite în practică sunt:

- *preventive* – pentru a evita evenimente nedorite;
- *de detecție* – pentru a detecta și a corecta evenimentele nedorite care au avut loc;
- *directive* – efectuate pentru a produce un eveniment dorit;
- *administrative* – care se referă la verificarea integrității patrimoniului;
- *contabile* – vizează corecta reflectare a operațiilor patrimoniale în conturi.

d) *informațiile și comunicarea*

Este un fapt cert că deținerea informațiilor operaționale, financiare și de conformare fac posibile conducerea și controlul entității. Acestea prezintă relevanță numai dacă sunt pertinente, oportune, corect analizate, sintetizate și prezentate într-o formă convenabilă.

Comunicarea trebuie să fie efectivă și să implice toate structurile și activitățile entității, impunându-se ca întregul personal să primească un mesaj clar din partea conducerii relativ la responsabilitățile, relaționarea și comunicarea informațiilor semnificative în plan vertical.

Lipsa comunicării și inexistența informațiilor actualizate din sistem sau din lumea exterioară conduc în mod inevitabil la izolare, aspecte ce trebuie avute în vedere de controlul intern.

Sistemul de control intern, ca orice sistem, nu are și nu poate avea proceduri perfecte, dar chiar dacă acestea ar exista, ele nu au valoare fără informații pertinente și fără o comunicare eficientă.

Auditul intern trebuie să ofere serviciile care vor fi necesare entității, analizând obiectivele acesteia, surprinzând aspectele majore pentru a putea formula recomandări pertinente și utile managementului, de natură să se evite acțiunea riscurilor sau să se diminueze acțiunea lor.

e) *monitorizarea*

În entitățile în care nu există proceduri formalizate s-a demonstrat că managerii de la toate nivelurile fac control intern fără să realizeze acest lucru, stabilind responsabilitățile, tehnicile de lucru, pregătirea profesională a salariaților, nivelul de dotare tehnică etc.

S-a pus problema subcontractării propriului control intern unor terți, fapt care i-ar deposeda pe manageri de prerogativele și de obligațiile ce le revin și le definesc calitatea. Auditorii interni nu se substituie managerilor pentru implementarea controlului intern pentru că dacă s-ar implica în crearea și în implementarea acestuia nu ar putea desfășura activitatea de consiliere a managementului și de evaluare a sistemului de control intern. Managerii pot opta, totuși, la consiliere externă din partea unor specialiști care să-i sprijine în această activitate. Evaluarea calității performanței sistemului în timp este realizată prin monitorizare, respectiv prin activități de supervizare continuă, evaluări separate sau prin combaterea celor două. Disfuncțiile constatate în sistemul de control intern se impun a fi raportate ierarhic, iar problemele importante, relevante, trebuie raportate managerului și nu consiliului de administrație, respectiv șefilor de module.

Modelul COSO formează un sistem integrat, componentele acestuia reacționând flexibil și dinamic la condițiile în continuă schimbare ale mediului extern.

Modelul COCO

În anul 1995, o organizație canadiană formulează un nou model (COCO)³, care definește controlul intern ca fiind reprezentat de structura entității care include sisteme, structuri, resurse, procedee, cultura organizației și alte elemente care, însumate, contribuie la atingerea obiectivelor.

Această definiție descrie controlul intern ca fiind un proces realizat la toate nivelurile și care cuprinde toate activitățile în scopul furnizării unei

³ *Criteria of Control.*

asigurări rezonabile, recunoscându-se, în mod pragmatic, că nu se va ajunge niciodată la perfecțiune.

În mod practic structura modelului COCO este prezentată de autori sub forma unui pentagon, în care sunt menționate calitățile pe care trebuie să le avem pentru ca fiecare, la nivelul său, să stăpânească cât mai bine activitățile. Modelul canadian favorizează perfecționarea controlului, depășind și spărgând cadrul unor controale contabile interne tradiționale, stabilind criterii privind eficiența controlului într-o entitate.

Conform principiilor modelului COCO, cea mai mică unitate a unei organizații este persoana care îndeplinește sarcini bazându-se pe conștientizarea scopului acestora, a obiectivelor ce trebuie atinse și sprijinindu-se pe capacitatea sa, competențele ce-i revin, resurse, informații etc. Acest model se aplică la o scară tot mai mare (echipă, grup de lucru, subunitate, entitate). Elementele esențiale ale controlului sunt aceleași, indiferent de entitate, respectiv:

- scopul;
- angajamentul;
- capacitatea;
- monitorizarea;
- învățarea.

Un control intern eficace contribuie la realizarea obiectivelor unei organizații în diverse modalități:

- fiecare persoană își poate exprima creativitatea și opiniile, gestionând riscul unor acțiuni inadecvate;
- persoanele dispun de capacitatea de a se adapta schimbărilor, concomitent cu gestionarea riscurilor cunoscute;
- persoanele dețin informații pertinente, fiind în măsură să le utilizeze oportun și benefic pentru entitate;
- organizația, incluzând persoane, regulamente, resurse și obiective, își poate îmbunătăți continuu eficiența, contribuind la creșterea încrederii terților.

Modelul de control COCO este un mijloc de a înțelege elementele componente majore ale controlului, incluzând criteriile și relațiile dintre acestea, și anume:

a) scopul

Criteriile care vizează scopul se referă la obiectivele entității (tactice și strategice), riscurile, oportunitățile și indicatorii de performanță, acestea fiind următoarele:

- obiectivele trebuie stabilite cu claritate și comunicate personalului;

- identificarea și evaluarea principalelor riscuri, endogene și exogene, la care este expusă entitatea;
- stabilirea și comunicarea, pe toate treptele ierarhice, a căilor de realizare a obiectivelor, a manierei de gestionare a riscurilor și a limitelor libertății de acțiune a personalului;
- obiectivele și programele/planurile de realizare a acestora trebuie să includă scopuri clare și indicatori de performanță cuantificabili.

b) angajamentul

Criteriile specifice angajamentului sunt de natură să contribuie la consacrarea identității și valorilor entității, cu referire la valorile etice, inclusiv integritatea, politicile în domeniul resurselor umane, răspunderile și obligațiile, vizând:

- definirea, comunicarea și punerea în practică a valorilor etice în întreaga organizație;
- corelarea obiectivelor entității cu valorile etice ale entității și cu politicile și practicile în materia resurselor umane;
- stabilirea, fără echivoc, a competențelor decizionale, a responsabilităților și obligațiilor de raportare;
- realizarea obiectivelor entității să se facă printr-o rapidă și eficientă circulație a informației între persoane, într-un climat de încredere reciprocă.

c) capacitatea

Criteriile ce vizează capacitatea se referă la cunoștințe, procese de comunicare, informații, coordonare și control, care dau măsura competenței entității și se referă la:

- necesitatea ca personalul să dețină cunoștințele, competențele și instrumentele necesare pentru îndeplinirea obiectivelor entității;
- comunicarea oportună a informațiilor necesare pentru a face posibilă îndeplinirea responsabilităților;
- coordonarea deciziilor și diferitelor componente ale entității;
- procesele de comunicare și control să fie subordonate susținerii valorilor entității și realizării obiectivelor sale.

d) monitorizarea și învățarea

Aceste criterii se referă la necesitatea supravegherii mediului intern și extern, a monitorizării performanței, evaluării și reevaluării continue a eficacității controlului și sunt următoarele:

- obținerea informațiilor, prin supravegherea mediului intern și extern, ce ar putea genera necesitatea reevaluării obiectivelor entității;
- monitorizarea performanței prin raportarea permanentă a rezultatelor la obiective;

- reevaluarea nevoilor de informare atunci când se constată disfuncții în comunicare;
- aplicarea unor proceduri de monitorizare pentru a se asigura că schimbările dorite se produc;
- managementul entității trebuie să evalueze periodic eficacitatea controlului.

Modelul de control COCO reprezintă un mod global de a percepe controlul, fiind util entităților, nu pentru a-l adopta, ci pentru a-i prelua creativ recomandările, în scopul elaborării sau modificării propriului model (anexa nr. 2).

În esență, recomandările ce constituie obiectul documentului COCO se bazează pe conceptele enunțate în documentul COSO. Consiliul însărcinat cu elaborarea criteriilor de control ale documentului COCO consideră că a reușit să determine organizațiile care se conformează recomandărilor pe care le-a stabilit să țină cont, în același timp de directivele documentului COSO.

Modelul COCO este considerat de specialiștii în materie ca fiind modelul slab al controlului, deși, este mult mai formalizat comparativ cu COSO, dar aprofundând comparația constatăm că modelul COSO utilizează experiența prin monitorizare și revizuire, în timp ce modelul COCO utilizează experiența prin monitorizare și învățare.

Modelul COCO urmărește ca fiecare entitate să influențeze personalul prin învățare și induce o *cultură organizațională* care exclude vinovăția personalului și aplicarea sancțiunilor, greșeala odată produsă fiind utilă pentru învățare.

Este evident faptul că managerii nu vor achiesa în bloc la această variantă, unele erori comise putând avea consecințe grave asupra entității, care impun sancțiuni pe măsură.

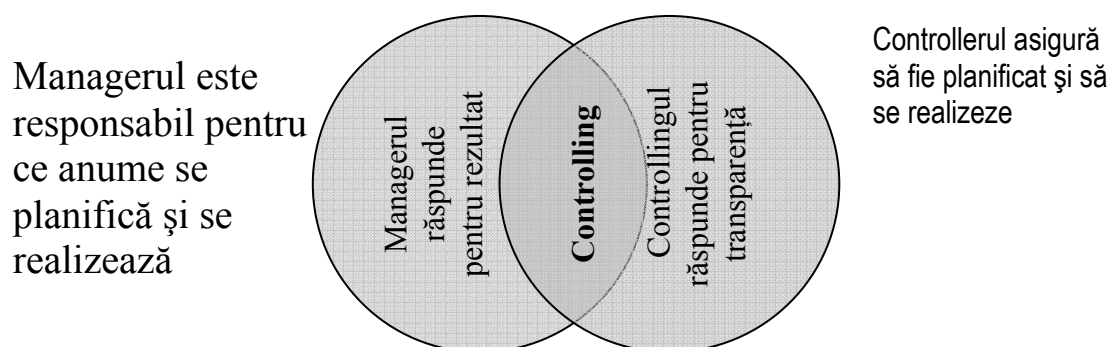
În concluzie, apreciem că, în practică, soluția optimă ar fi aceea de aplicare selectivă a părților bune din cele două modele de control, respectiv adaptarea acestora la specificul fiecărei entități.

Filozofia controllinguului

Controllerul se îngrijește ca prin metodele și tehnicile utilizate, entitatea să-și realizeze rezultatele propuse prin obiective (profit, lichidități, obiective strategice etc.). Sarcina esențială a controllerului este de a crea și de a întreține instrumentele, de a modera procesul de planificare, precum și de a identifica riscurile și oportunitățile care pot apărea pe parcurs. Controllingul înseamnă „a conduce și a regla”.

Controllerul are grijă *ce și cum se planifică* și se reflectă realizatul în planificat, el este responsabil pentru transparență precum un „pilot spre calea câștigului”. El oferă servicii de informare, decizii și coordonare, acționând precum un moderator al planificării din cadrul entității. Controllerul se îngrijește ca fiecare departament să se poată verifica pe sine însuși și regăsi în cadrul obiectivelor și planurilor stabilite.

Managerul și controllerul lucrează în echipă

Managerii sunt responsabili pentru planificarea rezultatelor, a componentelor lor, precum și pentru atingerea obiectivelor convenite. Controllingul exercită dirijarea fiecărui membru al conducerii prin obiective (Management by Objectives). Compartimentul de Controlling organizează procesul de Controlling, prin instrumentele sale și prin consultanța acordată. Ca proces și mod de gândire, Controllingul se află la intersecția atribuțiilor managerului și ale controllerului.

O firmă poate fi superioară concurenței, doar atunci când este condusă de un controlling eficient. Controllingul are ca și scop aprofundarea diferitelor probleme ce apar în sectoarele entității, să le înlăture și să încerce să le evite pe viitor. Controllerul are sarcina de a decide între instrumentele cele mai adecvate care îi stau la dispoziție și de a le pune în practică împreună cu managementul, precum și de a supraveghea dacă măsurile luate sunt implementate corespunzător în diferitele domenii de responsabilitate. Pentru a se asigura rezultate pozitive într-o entitate și pentru a le spori este necesar ca procesele de planificare, control și conducere să fie îmbunătățite în mod permanent.

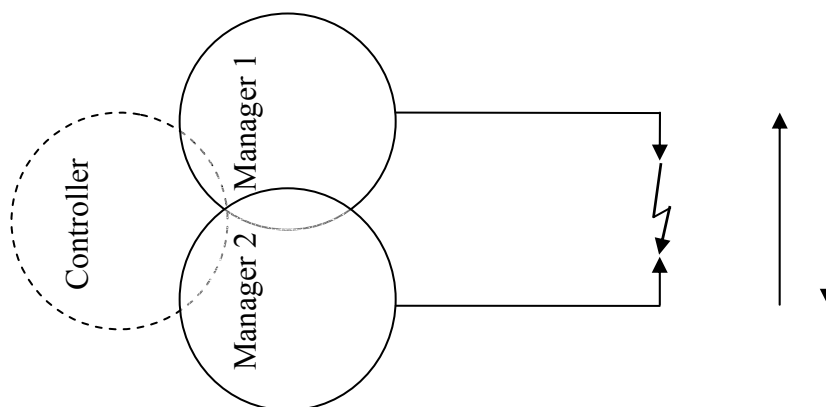
Controllerii sunt consilierii economici ai entității, ei se îngrijesc de disponibilitatea și de utilizarea instrumentelor economice și moderează planificarea strategică și operativă. Ei sunt responsabili pentru calculul realizărilor, pentru compararea plan / realizat și pentru transparența rezultatelor. Controllerul inițiază și sprijină măsuri pentru asigurarea atingerii rezultatelor propuse și îmbunătățirea acestora.

Obiectivul activității de Controlling este întărirea rentabilității, a conștiinței de controlling în întreprinderi, asigurarea și dezvoltarea sistemului de Controlling, corespunzător cerințelor unei conduceri moderne, păstrarea continuității sistemului, rămânând însă deschis pentru schimbări esențiale.

Regulile de planificare și raportare

În faza de *planificare* trebuie să se țină cont de următoarele aspecte:

- planul să fie mobilizator și realizabil în calitatea sa de instrument de conducere;
- pentru fiecare sector în parte nu poate fi decât un singur plan, având funcțiunile unui „itinerar”. Planurile parțiale trebuie să fie consistente și corelate cu planul general;
- realizarea planului se consideră ca obiectiv propus;
- cel ce are un plan de realizat ca obiectiv, trebuie să participe la elaborarea lui și să se identifice cu planul;
- planul va fi elaborat (pornind de la obiectivele entității) de jos în sus (*bottom-up*). În faza ulterioară de colaționare, are loc un proces reciproc de interacțiune de sus în jos și de jos în sus (*Bottom-up, Top-down*).

Procesul *Bottom-up, Top-down*

În faza *comparării* cu realizatul trebuie să se țină cont de:

- compararea plan / realizat este relevantă numai atunci când cifrele realizărilor sunt structurate în același mod ca și cifrele de plan;
- compararea plan / realizat îi revine în primul rând responsabilului de plan. Sarcina acestui titular este, ca la abateri, să se îngrijească în cadrul competențelor sale de măsurile de contracarare (remedierea);
- planul nu se va modifica pe parcursul anului. Consecințele și măsurile rezultate din abateri vor fi înregistrate de către responsabilul de plan în estimări (de 3 ori pe an) și la sfârșitul anului. În principiu, chiar dacă condițiile se schimbă, obiectivul planului trebuie realizat;

- devierile esențiale vor fi analizate în mod curent, fiind elaborate imediat măsuri de remediere;
- abaterile nu constituie dovezi de culpă, ci sunt un stimulent pentru un proces de învățare și perfecționare. Este mai puțin important să dovedești motivul datorită căruia a apărut o abatere, decât să analizezi ce se va întâmpla în continuare. Rezultatul analizei comune va fi înregistrat printr-un „proces verbal”, în scris și va fi urmărită evoluția acestuia.

Profilul cerințelor impuse unui Controller

Din portretul robot al controllerului reies diferitele cerințe la adresa persoanei controllerului, care pot fi stabilite pe baza criteriilor de *competență profesională și personală*.

Competența profesională

Prin aceasta se înțelege utilizarea suverană a instrumentelor de controlling (cunoașterea metodelor de economie a entității), stăpânirea tehnicilor de moderare și prezentare, o metodologie adecvată de lucru și cunoștințe aplicative de tehnică de calcul. Pentru ca instrumentele implementate să fie în mod curent îmbunătățite și dezvoltate, controllerul trebuie să fie înzestrat și cu aptitudini inovatoare.

Competența personală

Pentru a putea îndeplini funcțiunile de serviciu ale controllerului, pe lângă cunoștințele profesionale sunt necesare și calități personale corespunzătoare. Diversitatea problemelor îi impune *controllerului* să fie un tip uman comunicativ, cu umor, cu toleranță față de frustrare, capacitate de adaptare, capacitate de gândire logică și analitică, precum și creativitate și capacitate de învățare.

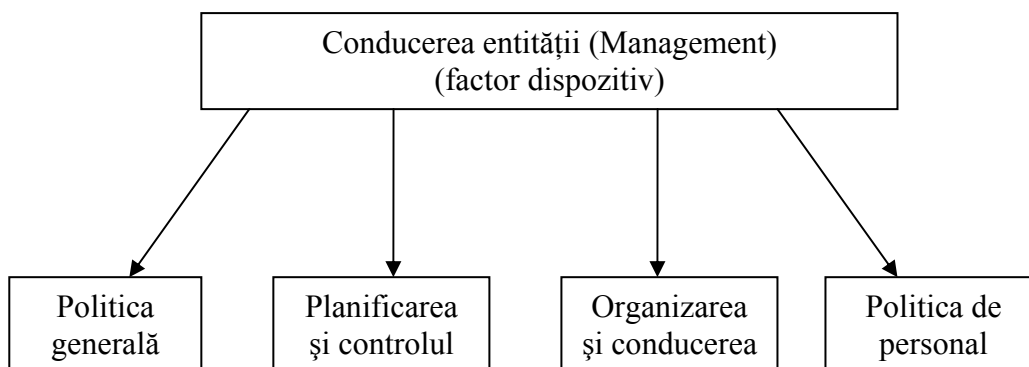
Pe baza problematicii concrete în cadrul muncii de Controlling, pot apare abateri de la portretul robot (profil), respectiv alte ponderi ale caracteristicilor ilustrate. Cerințele față de un Controller depind de domeniul său funcțional de activitate, de mărimea entității și de reglementările ierarhice din cadrul acesteia.

Controllingul în cadrul sistemului de conducere al entității

Tendința de globalizare a piețelor, presiunea crescândă a costurilor, dinamica crescătoare a proceselor și a fenomenelor din mediul înconjurător, care acționează în virtutea legilor nescrise ale negocierilor pe piețe mereu schimbătoare, pun tot mai multe probleme managementului diferitelor entități.

Ca și „*factor dispozitiv*” al entității, managementul are următoarele obiective de bază:

- politica generală;
- planificarea și controlul;
- organizarea și conducerea;
- politica de personal.

Privind din punct de vedere funcțional, controllingul este un subsistem al conducerii care prin planificare și control, precum și prin informațiile pe care le oferă, coordonează întregul sistem în mod constructiv, sprijinind astfel adaptarea și buna funcționare a acestuia.⁴

Controllingul este o componentă a conducerii sistemelor sociale. El sprijină managementul prin sarcinile sale de ghidare și conducere, coordonând în mod constructiv întregul sistem, focalizându-și activitățile în special asupra planificării, controlului și a oferirii de informații necesare, dar nefiind limitate doar la acestea. Controllingul se concentrează asupra unei paradigme de conducere, descentralizate și determinate de procesele de planificare și control.⁵

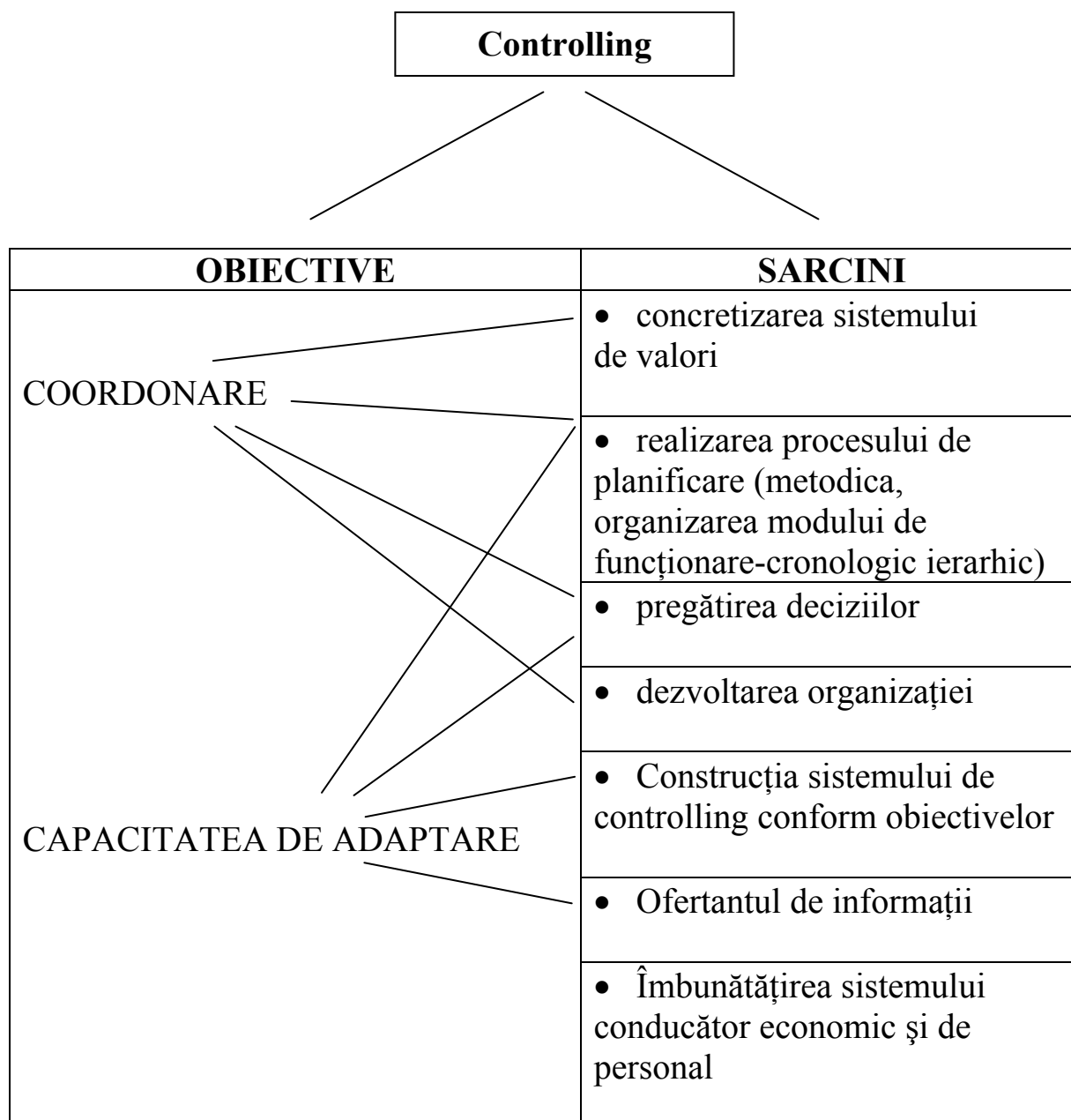
Principalul obiectiv al controllingului constă în creșterea eficienței conducerii, precum și a gradului de adaptabilitate al acesteia la nevoile mediului intern și extern al entității. Ca și concept al conducerii entității, controllingul are următoarele obiective:

- asigurarea coordonării proceselor entității;
- sprijinirea capacității de adaptabilitate a managementului.

Atingerea acestor obiective, rezultă prin îndeplinirea sarcinilor corespunzătoare, care sunt prezentate în schema următoare:

⁴ P. Hovath, *Controlling*, Munchen, 1994, partea a V-a.

⁵ W. Kipper, *Pentru înțelegerea și anteînțelegerea controllingului*, Munchen, 1990, p. 282.

Sarcinile și obiectivele Controllingului

Sistemul de controlling cuprinde următoarele subsisteme:

- *sarcinile controllingului* – acestea cuprind acele activități, care conduc la atingerea obiectivelor propuse;
- *organizarea controllingului* – construcția proceselor și ordinea ierarhică;
- *instrumentele controllingului* – metode, tehnici și modele care vor fi implementate, pentru a contribui la exercitarea și îndeplinirea sarcinilor.

Sarcinile controllingului

Informațiile și coordonarea sistemului de conducere sunt considerate ca și funcțiuni centrale ale controllingului. Controllingul trebuie să asigure îndeplinirea acestor funcțiuni la toate nivelele entității.

În principiu, există trei niveluri ale conducerii unei entități:

- *conducerea normativă* – se preocupă de autoînțelegerea și comensurarea valorică a entității și prezintă principiile acesteia vis-a-vis de angajați, clienți, furnizori, concurenți etc.;
- *conducerea strategică* – se preocupă de siguranța potențialelor de succes disponibile și de crearea unor potențiale noi;
- *conducerea operativă* – sarcina sa este de a utiliza în cel mai bun mod potențialele de succes disponibile și transpunerea lor în lichidități și profit.

Organizarea controllingului

Pentru a asigura obținerea de profit și menținerea acestuia într-un trend ascendent, planificarea, controlul și conducerea entității trebuie permanent îmbunătățite. Pentru aceasta, controllingului entității îi stau la dispoziție o serie de instrumente. În principiu, se disting două domenii diferite:

- *controllingul operativ* – planificarea pe termen scurt, control și conducere prin obiective, dând posibilitatea la corecturi prin abaterile de la bunul mers al entității;
- *controllingul strategic* – acoperirea șanselor și a riscurilor cu obiectivele, asigurând prosperitatea entității pe termen lung.

Controllingul operativ și cel strategic nu pot fi separate în totalitate unul de altul, deoarece există legături permanente între aceste două componente. Planificarea operativă depinde foarte mult de cea strategică. Invers, deciziile operative dau impulsuri importante în ceea ce privește orientarea strategică a entității. Între controllingul strategic și cel operativ se constituie astfel un circuit închis de informații.

Instrumentele controllingului

În opinia noastră, pentru transpunerea în practică a obiectivelor *controllingului*, managementului îi sunt recomandate următoarele instrumente de *controlling*: analiza punctelor tari și a celor slabe; analiza concurenței; stabilirea unor standarde înalte; managementul calității; analiza potențialelor; logistica; valoarea acționariatului; managementul proceselor; managementul costurilor prin obiective.

Succesul unei entități constă în capacitatea factorilor de conducere de a cunoaște și de a analiza la timp problemele existente. Astfel, pot fi dezvăluite

în mod facil posibilitățile de rezolvare a acestor probleme. Pentru aceasta, trebuie pregătite și puse la dispoziția conducerii informații cât mai relevante. Controllerul trebuie să efectueze analize în mod repetat și să-și folosească instrumentele pentru a oferi informațiile necesare forțelor de conducere ale entității.

Concluzii

Controlul intern este un proces realizat de către personalul situat în toate nivelurile ierarhice, principala sa cerință fiind de a previziona și de a anticipa schimbările din evoluția entității, pentru a fi în pas cu acestea. Pe de altă parte, privit ca o funcție managerială, și nu ca o operațiune de control, este un proces realizat de către personalul situat la toate nivelurile ierarhice, principalele sale cerințe fiind asigurarea protecției patrimoniului, evitarea riscului și favorizarea îmbunătățirii performanțelor entității.

Sistemul de control intern nu este proprietatea auditului intern, ci a managerului și trebuie abordat ca incluzând alături de activele organizației și următoarele elemente esențiale: forța de muncă, imaginea organizației, tehnologia și informațiile. De aceea, exercitarea funcției de control nu mai trebuie privită ca o prerogativă exclusivă a unei persoane specializate, ci dimpotrivă, controlul trebuie privit ca fiind un proces, disipat în întreaga entitate, în care fiecare persoană este responsabilă să efectueze un anumit tip de control.

Având în vedere faptul că, în general, activitățile de control se rezumă la inventarierea abaterilor și neregulilor, finalizându-se cu măsuri ce corectează și sancționează disfuncțiile constatate, opinăm că în entitățile publice procesul de control – evaluare de tip constatativ trebuie să fie înlocuit cu o evaluare axată pe analiza cauză – efect, concretizat în decizii și acțiuni manageriale eficace, și cu un pronunțat caracter de continuitate. Astfel, va permite: identificarea punctelor tari și a celor slabe ale activității economico – financiare, estimarea gradului de vulnerabilitate față de anumite riscuri, aplicarea recomandărilor preventive și corective, dar și menținerea riscului într-o zonă controlabilă.

BIBLIOIGRAFIE

- Aslău T., *Controlul de gestiune dincolo de aparențe*, Editura Economică, București, 2001.
 Bouquin H., *Le controle de gestion*, PUF, Paris, 1986.
 Covey S., *Eficiență în 7 trepte*, Editura ALL, București, 1995.

Crișan C., Dumbravă P., Breban L., *Managementul, evidența, bugetare, controlul și auditarea entităților publice*, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca, 2008.

Ghiță M., *Auditul intern*, Editura Economică, București, 2004.

Guenjd N., *Le controle de gestion*, Les Edition d'Organization, Paris, 1996.

Horvath P., *Controlling*, Munchen, 1994, partea a V-a.

Oprean I., *Control și audit financiar-contabil*, Editura Intelcredo, Deva, 2002.

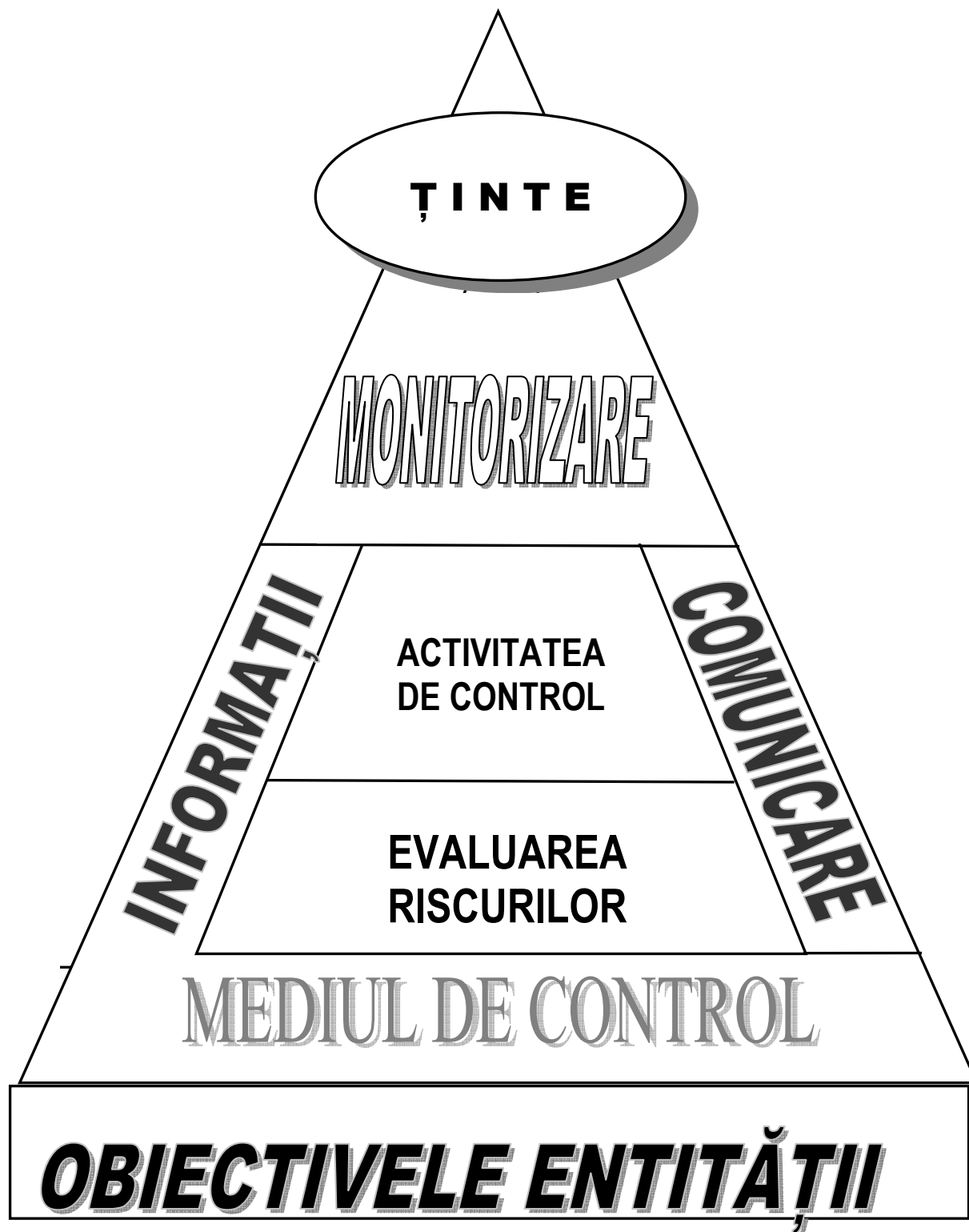
Toffler A., *Puterea în mișcare*, Editura Antet, București, 1995.

*** *Ordinul Ministrului Finanțelor Publice nr. 252/2004* pentru aprobarea Codului privind conduita etică a auditorului intern, M.Of. nr. 128 / 2004.

*** *Ordinul Ministrului Finanțelor Publice nr. 946/2005* pentru aprobarea Codului controlului intern, cuprinzând standardele de management/control intern la entitățile publice și pentru dezvoltarea sistemelor de control managerial, M. Of. nr. 675/2004.

Anexa nr.1

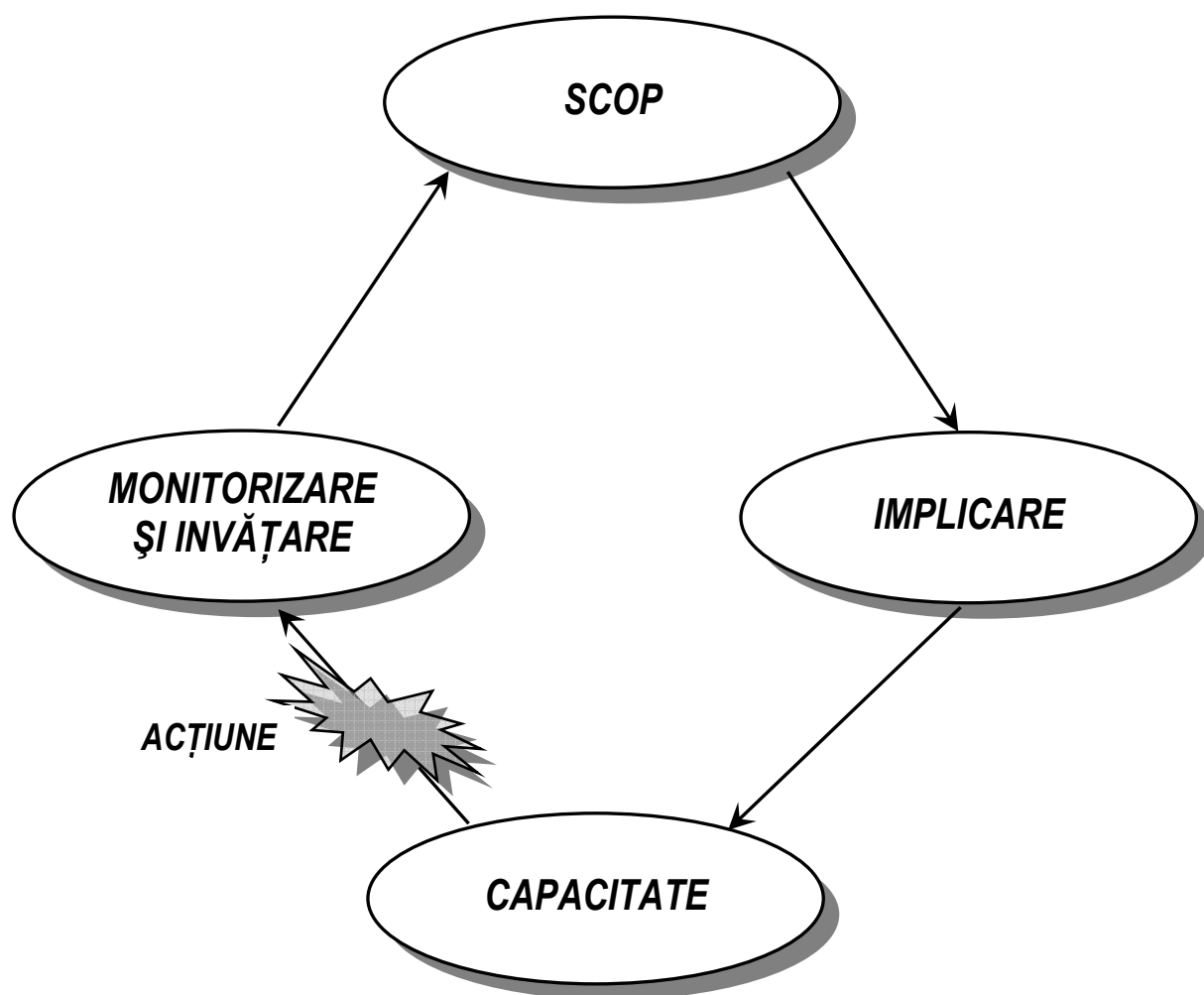
MODELUL COSO

Sursa: M. Ghiță, *Auditul intern*, Editura Economică, București, 2004.

Anexa nr. 2

MODELUL COCO

Sursa: M. Ghiță, *Auditul intern*, Editura Economică, București, 2004.

SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ ȘI SOCIETATEA CUNOAȘTERII

INFORMATIONAL SOCIETY AND KNOWLEDGE SOCIETY

Col. Valentin GIUPANA*

Serviciul Român de Informații

Efectele sociale și militare ale revoluției informaționale în curs de desfășurare preocupă în mod intensiv pe gânditorii militari. Din punct de vedere social, cei care cred în aceasta au apreciat că revoluția curentă în telecomunicații și tehnologia informației vor modifica profund societatea, democrația și viața noastră zilnică.

Social and military effects of the ongoing informational revolution concerns researches in the military field. As to those who believe in this, they have stated that the current revolution in telecommunications and information technology will profoundly change society, democracy and our daily lives.

Cuvinte cheie: informație; societate informațională; societatea cunoașterii; revoluția industrială.

Keywords: *information, informational society, knowledge society, industrial revolution.*

Noțiunea de *informație* este definită ca „o comunicare, veste, știre care pune pe cineva la curent cu o situație; lămurire asupra unei persoane sau asupra unui lucru; totalitatea materialului de informare și documentare, izvoare, surse; fiecare dintre elementele noi, în raport cu cunoștințele prealabile, cuprinse în semnificația unui simbol sau a unui grup de simboluri (text scris, mesaj vorbit, imagini plastice, indicație a unui instrument)”¹.

Informația este „obiect de bază în comunicarea cunoștințelor. Orice informație poate fi considerată sub două aspecte: cel al semnificației (conținut semantic) și cel al structurii (sintaxă)”².

* e-mail: ldutescu@unap.ro

¹ *Dicționar explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 491.

² *Dicționar de informatică Larousse*, Editura Niculescu, București, 2000, p. 162.

În dezvoltarea societății umane s-au înregistrat mai multe etape marcate prin salturi calitative evidente, astfel:

a) *Revoluția agrară*. În istoria lumii au avut loc câteva revoluții agrare: originile agriculturii (probabil acum 10.000 de ani); revoluția agricolă (secolul XVIII) care ajută la debutul revoluției industriale; revoluția verde (1945) care se caracterizează prin utilizarea fertilizatoarelor și a culturilor noi pe suprafețe mult mai mari.

b) *Revoluția industrială* care reprezintă schimbările masive în domeniile social, economic și tehnologic ce au loc în secolele XVII – XIX. Aceasta începe cu utilizarea puterii aburului (folosind drept combustibil inițial cărbunele) și puterea instalațiilor automate (în prima fază în prelucrarea textilelor). Progresul economic și tehnologic al acestei revoluții crește impetuos odată cu apariția bărcilor, vapoarelor și locomotivelor cu aburi.

c) *Era informațională* reprezintă perioada în care transmiterea informației devine mai rapidă decât deplasarea fizică și cuprinde sfârșitul secolului XX (după 1970) și începutul secolului XXI. Promotorul acestei etape este *tehnologia informației* sau *tehnologia informației și comunicațiilor* și reprezintă tehnologia utilizată pentru prelucrarea informației. În particular, constă în folosirea calculatoarelor și software-ului pentru conversia, stocarea, protecția, prelucrarea, transmiterea și regăsirea informației de oriunde și oricând.

Societatea agricolă, societatea industrială și societatea informațională au aceste denumiri deoarece, în perioade istorice distincte, agricultura, industria și respectiv informația reprezintă, pentru fiecare dintre ele, elementul caracteristic al evoluției societății. Apariția industriei nu a înlocuit agricultura, după cum trecerea informației pe primul plan nu înlocuiește nici industria și nici agricultura, dar informația are un efect de antrenare asupra acestora spre performanțe superioare.

A) Elementele esențiale ale societății informaționale

Dacă în anii 1970 sintagma predominantă era aceea de societate informatică, cu idei și tendințe care vizau o societate informațională, treptat acest ultim concept a câștigat tot mai mult teren și a devenit o realitate din momentul exploziei Internetului, principalul vector al acestei societăți, în ultimul deceniu al secolului XX. Pentru prima parte a secolului XXI se pune problema societății cunoașterii.

În domeniul științei și tehnologiei informației, mari evenimente tehnologice cu importante consecințe sociale au fost descoperirea tranzistorului, a circuitului integrat și a calculatorului electronic. Internetul este nu numai un fenomen tehnologic, ci și unul social, prin participarea utilizatorilor, din ce în ce mai numeroși, la structurarea lui actuală.

Dezvoltarea Internetului a depins evident de tehnologie, dar în egală măsură de factori sociali care s-au îmbinat cu factorii tehnologici. Odată instaurat

în fibrele societății, Internetul a produs și produce consecințe noi pentru societate. Cel mai important dintre acestea este procesul de globalizare³.

Istoria Internetului începe cu inventarea transmiterii informației pe liniile de telecomunicații, prin comutația pachetelor de date.

Comutația de pachete a fost inventată simultan, independent, de Paul Baran (Rand Corporation) în SUA și Donald Davies (National Physical Laboratory) în Anglia în anii 1964 – 1965. Donald Davies a introdus termenul de comutație de pachete pentru tehnologia divizării unui mesaj în pachete de date de lungime standard transmise printr-o rețea de centre – calculatoare electronice, fiecare pachet purtând la începutul lui datele de serviciu necesare pentru a ajunge la destinație și a fi încadrat în ordinea necesară întregului mesaj⁴.

Prima rețea de amplasare bazată pe comutația de pachete a fost realizată de ARPA (Advanced Research Projects Agency) aparținând Departamentului Apărării al SUA și este cunoscut sub denumirea ARPANET. Activitățile au început în anii 1967 – 1968 și au dus la instalarea în 1969 a patru centre, iar în anii imediat următori au fost dezvoltate serviciile "telnet" (rețeaua de telecomunicații și sistemul FTP pentru transferul de fișiere). Proiectul ARPANET s-a încheiat în anul 1972 și era constituit din 15 centre⁵.

Utilizatorii ARPANET au fost aceia care au făcut ca sistemul să transmită date nu numai la mare distanță, ci și între calculatoarele instalate într-un singur loc. Astfel, în anul 1975, aproape 30% din traficul sistemului era efectuat în interiorul centrelor. În acest mod au apărut rețelele locale care s-au dezvoltat considerabil în anii 1980, bazate pe tehnologia Ethernet, având și avantajul unei mari viteze de transmitere a informației între calculatoarele locale.

Introducerea *poștei electronice* în sistemele ARPANET în anul 1972 a produs o schimbare radicală în identitatea și scopurile acestei rețele. Primul program funcțional pentru poșta electronică a fost creat de Ray Tomlinson (programator la compania Bolt, Baranek and Newman). Cu toate că poșta electronică a apărut neplanificată, neanticipată și în cea mai mare măsură neprijinită, aceasta a ajuns să eclipseze în volumul traficului toate celelalte aplicații disponibile în rețeaua ARPANET.

Internetul este un sistem de rețele interconectate. ARPANET era un sistem de calculatoare și terminale interconectate. Transformarea ARPANET în INTERNET s-a produs în decurs de 10 ani, încheierea acestei activități având loc în 1990.

³ M. Drăgănescu, *Globalizarea și societatea informațională*, Studiu pentru Gr. ESEN II, Academia Română, București, 2001, p.5.

⁴ W.D. Davies, *Proposal for the Development of a National Communication Service for On-Line Data Processing*, Memorandum, National Physical Laboratory, UK, 1965, pp. 16-25.

⁵ Roberts Memorandum, National Physical Laboratory, UK, 1965, pp.16-25.G.L., Message Switching Network, Proposal, ARPA Document, Suitland, Maryland, 1967, pp. 38-39.

În conceperea Internetului, un rol major au avut doi cercetători de la ARPA, Robert Kahn și Vincent Cerf, care au găsit soluții pentru interconectarea rețelelor de calculatoare.

O contribuție importantă a avut și Robert M. Metcalfe care a creat rețeaua locală ETHERNET, aceasta devenind foarte repede referință pentru toate rețelele locale.

Un alt pas esențial l-a constituit dezvoltarea protocolului TCP / IP (TCP – care ordonează pachetele de date în vederea unor legături fiabile între perechi de gazde; IP care transmite pachetele individuale între calculatoare) care a devenit standard în 1980, reflectând ideile și interesele comunității internaționale de specialiști în rețele.

Următorul pas l-a constituit trecerea la utilizarea civilă a Internetului. În 1982, ARPANET devenit INTERNET este divizat în două rețele: o rețea de cercetare, continuând ARPANET, dominată de universități, mai aproape de regimul civil; o rețea militară (MILNET).

A urmat apoi etapa comercializării Internetului care a dus la expansiunea mondială a acestuia. S-a ajuns în situația ca nimeni să nu dețină o deplină autoritate asupra Internetului, nici chiar sectorul privat. Astăzi nimeni și nici un organism nu poate pretinde a reprezenta autoritatea Internetului. Internetul devine o resursă internațională și o piață internațională.

În 1995, când Fundația Națională de Științe din SUA a încetat să gestioneze rețeaua, Internetul cuprindea 22 000 de rețele din afara SUA, circa 40% din total, devenind cu adevărat o rețea internațională.

World Wide Web (www). Începând din anul 1990, Internetul avea să cunoască cea mai profundă transformare și extindere prin tehnologia World Wide Web, o aplicație a Internetului, care l-a schimbat fundamental prin introducerea unor aplicații noi. Web-ul a fost creat la Laboratorul de Fizică al CERN (Centrul European de Cercetări Nucleare) din Geneva de către Tim Berners-Lee care a constatat că, deși calculatoarele personale au devenit orientate pe imagine, pe Internet predomină totuși textul⁶.

El a utilizat ceea ce Internetul adusese până atunci, plus un mod de organizare a informației bazat pe hipertext, prin care se stabileau legături între diferite informații. În acest mod, se poate renunța la prezentarea liniară a informației.

Poșta electronică și www, care au dat un nou conținut Internetului, sunt exemple de aplicații ce nu au rezultat dintr-un obiectiv planificat, ci prin deciziile spontane a mii de utilizatori independenți. În același timp, Internetul,

⁶ L.T.Berners, 1995, Tim Berners-Lee Web page, <http://www.w3.org/pub/www/People/Berners-Lee-Bio/html/Longer.html>.

odată inventat, a devenit un proces de autoorganizare la scară globală care va continua și s-ar putea să aducă noi aspecte calitative.

Vulnerabilitățile Internetului. Concomitent cu dezvoltarea Internetului trebuie luate în considerare vulnerabilitățile introduse de acesta în societate, marea sensibilitate la virusuri și atacuri organizate⁷.

Primul incident important cu un virus informatic a avut loc în 1988, iar de atunci numărul lor a crescut exponențial. Incidentele pot fi provocate printr-o difuzare pe rețea a unei agresiuni informatice sau pot fi atacuri asupra unor obiective informatice bine determinate. Incidentele se referă la informația de operare a calculatoarelor sau la fișierele cu informație de conținut. Ele pot determina pierdere de informație, modificare neautorizată de informație, decriptarea ilegală a informației, captură de date din pachete, introducerea de informație ideologică degradantă, de informație pornografică periculoasă etc.

Având în vedere rolul pe care Internetul îl are în prezent în societate, vulnerabilitatea acestuia devine o vulnerabilitate nouă și importantă a societății umane. Evident, nu se poate pune problema de a renunța la Internet ca rețea mondială, ci de a găsi antidoturi, sisteme de apărare, ceea ce duce la o nouă etapă tehnico-socială a Internetului. S-ar putea ca această cursă între metode de agresiune și antidoturi de apărare să nu se termine, important este ca atacurile să poată fi ținute sub control.

B) Premisele evoluției spre societatea cunoașterii

În ultima decadă a secolului XX și la începutul secolului XXI, cunoașterea a dobândit noi înțelesuri și semnificații față de filosofii clasice și moderne ale cunoașterii. Cunoașterea nu mai este un proces mental uman, ci și unul al animalelor, al sistemelor de inteligență artificială, al organizațiilor industriale, economice și sociale, al organizațiilor care cuprind oameni acționând în colaborare cu agenți software, roboți inteligenți și rețeaua Internet, al artefactelor inteligente conștiente (în perspectivă) care acționează sub sau fără supravegherea omului.

Cunoașterea a devenit un important factor economic și a început să fie supusă proceselor de management. Cunoașterea tehnologică și organizațională devine la fel de importantă ca și cunoașterea științifică fundamentală a adevărului⁸.

Știința cognitivă este o disciplină apărută în a doua jumătate a secolului XX. Primele idei s-au conturat în anii 1950 când procedurile

⁷ Baltac V., *Vulnerabilitatea sistemelor în contextul Internet*, Academia Română, București, 2001, pp. 3-4.

⁸ M. Drăgănescu, *De la societatea informațională la societatea cunoașterii*, Ed. Tehnică, București, 2003, pp. 18-29.

compuționale au început să influențeze modul de a interpreta reprezentările complexe și procesele cognitive ale minții⁹.

Știința cognitivă este înțeleasă astăzi în două moduri:

- ca știință a cunoașterii minții umane, plecând de la ideea filosofiei clasice a cunoașterii pentru care numai mintea umană poate avea cunoaștere, chiar dacă folosește modelarea prin analogie cu procesele compuționale ale calculatoarelor, rețelelor neurale și structurarea datelor calculatoarelor;
- ca știință generală a cunoașterii, proces care nu aparține numai minții umane, ci și animalelor, dar mai ales sistemelor de inteligență artificială, ale ansamblurilor om –calculator - Internet și organizărilor sociale (instituție, stat, societate globală).

Cogniția este procesul prin care se obține cunoaștere nouă (care poate fi nouă pe un plan local sau nouă, în general), indiferent de către cine (om, animal, mașină, oameni și mașini) și de toate formele de organizare care pot purta cunoaștere¹⁰.

Un rol aparte are cunoașterea tehnologică¹¹ care se poate exprima prin relația:

$$Y = f(x)$$

unde: Y - variabile de ieșire;

x - variabile de intrare.

Stadiile cunoașterii tehnologice sunt următoarele: ignoranța completă asupra naturii procesului; luarea la cunoștință despre proces; stadiul de măsurare; controlul variabilelor, dar nu cu mare precizie, în jurul unui nivel mediu; controlul cu precizie al variabilelor pentru o gamă mare de valori; caracterizarea și identificarea proceselor; stadiul nivelului științific (stadiul de automatizare).

Dacă dorim să ținem cont atât de cunoașterea umană, cât și de cea a mașinilor (calculatoarelor) este nevoie, în primul rând, de o viziune mai generală asupra informației¹²:

- *informația*:
 - fenomenologică (specifică minții);
 - structural-fenomenologică (integrativă, mentală);
 - structurală:
 - sintactică;
 - semantică (informație cu înțeles propriu, intern – cazul inteligenței artificiale).

⁹ P. Thagard, *Mind: Introduction to Cognitive Science*, Cambridge, MIT Press, 1996, p. 21.

¹⁰ R. Solso, *Mind Sciences and the 21st Century*, MIT Press, Cambridge, 1999, pp. 311-312.

¹¹ R.E. Bohn, *Measuring and Managing Technological Knowledge*, pp. 295-314 în *Economic Impact of Knowledge*, Butterworth-Heinemann, 1998.

¹² M. Drăgănescu, *Ortofizica*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, pp. 36-37.

Informația structurală, sintactică sau semantică poate avea înțeles extern (pentru alții: om; inteligența artificială).

- *date* – informație structurală sintactică cu înțeles extern, într-un anumit context.
- *programul informatic* – informație care acționează ca informație sintactică sau ca informație semantică inteligentă.

Cunoașterea, fiind informație, dar informație cu înțeles (prin ea însăși), poate fi mentală (structural-fenomenologică) conștientă sau nu sau numai structurală (o recunoaștere a faptului că și obiecte nevii pot avea cunoaștere).

Societatea cunoașterii reprezintă mai mult decât societatea informațională și decât societatea informatică, înglobându-le de fapt pe acestea¹³.

Cunoașterea este informație cu înțeles și informație care acționează. De aceea, societatea cunoașterii nu este posibilă decât grefată pe societatea informațională și nu poate fi separată de aceasta.

Principalele trăsături ale societății cunoașterii sunt următoarele¹⁴:

- o extindere și aprofundare a cunoașterii științifice și a adevărului despre existență;
- utilizarea și managementul cunoașterii existente sub forma cunoașterii tehnologice și organizaționale;
- producerea de cunoaștere tehnologică nouă prin inovare;
- o diseminare fără precedent a cunoașterii către toți cetățenii prin mijloace noi, utilizând cu prioritate Internetul, cartea electronică și metodele de învățare prin procedee electronice (e-learning);
- o nouă economie în care procesul de inovare devine determinant;
- este fundamental necesară pentru a se asigura o societate sustenabilă din punct de vedere ecologic;
- are caracter global și este un factor al globalizării;
- reprezintă o nouă etapă a culturii.

C) *Vectorii societății cunoașterii*

Un vector al societății cunoașterii reprezintă un instrument care transformă societatea informațională într-o societate a cunoașterii. Acești vectori au fost clasificați în două mari clase: vectori tehnologici și vectori funcționali¹⁵.

Din categoria *vectorilor tehnologici* se pot enumera următorii:

¹³ M. Drăgănescu, *Societatea cunoașterii*, Diplomat-Club, nr.6, București, 2001, pp. 1-2.

¹⁴ M. Drăgănescu, *De la societatea informațională la societatea cunoașterii*, Editura Tehnică, București, 2003, pp. 36-38.

¹⁵ M. Drăgănescu, *The Economy of the Knowledge Society*, intervenție la Conferința Noua Economie – o șansă pentru România, Hotel Marriot, 20 martie 2001.

- Internet dezvoltat prin: extensiune geografică; utilizarea de benzi de transmisie până la cele mai largi posibile (fibră optică, cabluri coaxiale, tehnologie wireless); standard IPv6; calculatoare performante; baze de date și de cunoștințe etc.;
- tehnologia cărții electronice;
- agenți inteligenți care sunt de fapt sisteme expert cu inteligență artificială utilizați pentru descoperirea datelor și a cunoașterii;
- mediu înconjurător inteligent pentru activitatea și viața omului;
- nanoelectronica ce va constitui principalul suport fizic pentru procesarea informației și alte funcții, nu numai ale societății cunoașterii, dar și ale societății conștiinței.

În *tabelul 1* se prezintă domeniile dimensionale micrometrice și nanometrice¹⁶.

Tabelul 1

Domeniul dimensional	Echivalențe	Observații
Micrometric 0,1 – 10 micrometri (microni)	1 micron = 10^{-6} m = 1000 nm	Domeniul microelectronicii și al microsistemelor
Nanometric 1 – 100 nm (nanometri) sau 0,1 – 100 nm Notă: deoarece plaja de dimensiuni ale atomilor este de 0,1 nm – 1 nm, atingând domeniul nanometric, acesta este considerat în ultimul timp ca fiind extins de la 0,1 nm la 100 nm.	1 nm = 0,001 microni 100 nm = 0,1 microni	Domeniul nanoelectronicii și al nanotehnologiilor. Domeniul moleculelor biologice.
Angströmilor	1 Å = 0,1 nm 1 nm = 10 Å	Dimensiunea unui atom este de 1 – 10 Å. Sarcina electrică la suprafața unui metal are o grosime de ≈ 1 Å

¹⁶ M. Drăgănescu, Ștefan Gh., Burileanu C., *Electronica funcțională*, Editura Tehnică, București, 1991, pp. 98-99.

Subdomeniile nanotehnologiei conturate în prezent sunt următoarele:

- nanoelectronica, prin care se va trece de la tranzistori nanometrici (20 – 100 nm) realizați încă cu tehnologie litografică la dispozitive cuantice cu tehnologii litografice sau nelitografice și apoi la dispozitive moleculare¹⁷. În acest ultim caz, calculatoarele (de fapt, supercalculatoarele) vor fi realizate prin aranjamente de atomi și molecule, vor avea dimensiunile unei gămălii de ac și vor fi de milioane, poate de miliarde de ori mai puternice decât calculatoarele de astăzi¹⁸;

- nanomateriale;
- nanomașini realizate la nivel molecular;
- nanoroboți care combină nanocomputere și nanomașini. Nanoroboții pot lucra la construcția de materiale microscopice și macroscopice, pot fi mașini pentru manipularea atomilor și moleculelor sau pot fi utilizați pentru a acționa în interiorul corpului uman¹⁹.

Vectorii funcționali vor fi destul de numeroși, pe măsură ce tot mai multe domenii de activitate vor fi din ce în ce mai dependente de cunoaștere:

- managementul cunoașterii pentru întreprinderi, organizații, instituții, administrații naționale și locale;
- managementul utilizării morale a cunoașterii la nivel global;
- cunoașterea biologică a genomului²⁰ (cunoașterea asupra genomului și funcțiunilor pe care le determină structurile de gene);
- sistemul de îngrijire a sănătății la nivel social și individual;
- protejarea mediului înconjurător și asigurarea societății durabile și sustenabile printr-un management specific al cunoașterii;
- aprofundarea cunoașterii despre existență;
- generarea de cunoaștere tehnologică nouă;
- dezvoltarea unei culturi a cunoașterii și inovării;
- un sistem de învățământ bazat pe metodele societății informaționale și ale cunoașterii (e-learning) etc.

Oamenii de știință au emis ideea că se va ajunge în acest secol la un moment în care se vor îmbina elementele societății cunoașterii și ale societății conștiinței. De fapt, marea eră a informației va cuprinde epocile societății informaționale, a societății cunoașterii și a societății conștiinței. Această

¹⁷ Styx G., *Trends in Nanotechnology: Waiting for Breakthroughs*, Scientific American, April 1996, pp. 78-83.

¹⁸ R.C. Merkle, *Nanotechnology: What Will it Mean?*, IEEE Spectrum, January 2001, pp. 19-21.

¹⁹ Drexler K.E., *Nanosystems: Molecular Machinery, Manufacturing and Computation*, John Wiley, New York, 1992, pp. 63-64.

²⁰ Genom – grup de cromozomi, diferiți genetic, care formează o unitate.

ultimă noțiune a fost introdusă în anul 2000, fiind determinată de o anumită viziune filosofică și de progresele tehnologiei informației în domeniile inteligenței artificiale și apariției roboților inteligenți, de progresele biotehnologiei, de potențialul nanotehnologiei etc. De asemenea, pe lângă conștiința omului de astăzi pot fi avute în vedere: conștiința omului modificat prin mijloace biotehnologice; conștiința artificială obținută prin mijloace pur tehnologice; conștiința fundamentală a existenței. Înainte de a aborda îmbinarea dintre societatea cunoașterii și a conștiinței, în prezent, de mare actualitate este îmbinarea dintre societatea informației și societatea cunoașterii.

BIBLIOGRAFIE

- Constituția României*, Monitorul Oficial al României, nr. 233, București, 1991.
- Legea nr. 39 privind înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării*, Monitorul Oficial al României, nr. 142, București, 1990.
- Legea nr. 45 privind apărarea națională a României*, Monitorul Oficial al României, nr. 172, București, 1994.
- Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2006.
- Carta Albă a Securității și Apărării Naționale a României*, Guvernul României, București, 2004.
- Strategia de Transformare a Armatei României*, Statul Major General, București, 2005.
- Strategia Militară a României*, București, 2003.
- Doctrina pentru operații întrunite multinaționale*, București, 2001.
- S.M.G. 6-0, *Doctrina pentru sprijinul cu sisteme de comandă control, comunicații, computere și informații (C4I) în operațiile întrunite*, București, 2004.
- Concepția C4I2SR în Armata României*, Direcția Comunicații și Informatică, București, 2005.
- Strategia de dezvoltare a sistemelor C4I2SR în Armata României*, Direcția Comunicații și Informatică, București, 2005.
- AJP-01 (A)*, Allied Joint Doctrine, NATO HQ, Brussels, 2001.
- AJP- 01(B)*, Allied Joint Doctrine, NATO HQ, Brussels, 2002.
- AJP-3*, Allied Joint Operations, NATO HQ, Brussels, 2003.
- MC-422*, Information Operations Policy, NATO HQ, Brussels, 1999.
- Strategic Vision: The Military Challenge*, NATO HQ, Brussels, 2004.

Land Operations in the Year 2020, *NATO Research and Technology Organization, France, 1999.*

Joint Vision 2010, *Department of Defense, Washington, DC, 1996.*

Joint Vision 2020, Department of Defense, Washington, DC, 2000.

Enabling the Joint Vision, Department of Defense, Washington, DC, 2000.

Information Superiority: Making the Joint Vision Happen, Department of Defense, Washington, DC, 2001.

JP 2-0, *Doctrine for Intelligence Support to Joint Operations*, Department of Defense, Washington, DC, 2000.

JP 3-0, *Doctrine for Joint Operations*, Department of Defense, Washington, DC, 2001.

JP 3-13, *Information Operations*, Department of Defense, Washington, DC, 2006.

JP 3-13.1, *Joint Doctrine for Command and Control Warfare*, Department of Defense, Washington, DC, 1996.

MODALITĂȚI DE GESTIONARE A CRIZELOR DETERMINATE DE NOUL CONCEPT DE SECURITATE INTERNAȚIONALĂ

CRISIS MANAGEMENT MODALITIES DETERMINED BY THE NEW INTERNATIONAL SECURITY CONCEPT

Comisar Ionel TUCMURUZ*
Ministerul Administrației și Internelor

Mediul actual de securitate este caracterizat printr-un grad ridicat de instabilitate și imprevizibilitate, prin manifestarea unor noi riscuri și amenințări, prin redefinirea relațiilor dintre marile puteri și creșterea libertății de acțiune a factorilor regionali.

The current security environment is characterized by a high degree of instability and unpredictability, because of the new risks and threats, new relationships between the important states and an increased liberty of the regional factors.

Cuvinte cheie: criză, securitate internațională, globalizare.

Keywords: crisis, international security, globalization.

Mediul de securitate este o realitate reprezentată de sistemul condițiilor favorabile, interne și internaționale, ecologice, sociale, economice, militare, diplomatice, politice, informaționale și culturale în care ființează și activează orice comunitate umană. El reprezintă spațiul în care se manifestă starea de securitate/insecuritate, atât la nivel individual, grupal, statal, zonal, regional, cât și global. Mediul de securitate are o structură complexă și evoluția sa depinde de o multitudine de factori naționali, regionali și internaționali.

Mediul internațional de securitate se poate defini atât ca ansamblul condițiilor mondiale ce permit derularea vieții și activității umane, sub toate formele sale organizaționale, fără teama oamenilor că le va fi afectată negativ viața și bunurile, existența și evoluția lor. În același timp, mediul internațional de securitate poate fi văzut ca rezultanta interacțiunii și interdependenței mediilor regionale de securitate.¹

* e-mail: ldutescu@unap.ro

¹ Petre Duțu, *Mediul de securitate în contextul globalizării și integrării regionale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 84.

În evoluția procesului de realizare a securității se constată în ultimii ani o amplificare a eforturilor pentru edificarea stabilității la nivel regional, ca o etapă intermediară a acestuia. Eforturile depuse de comunitatea internațională pentru instaurarea păcii în Balcani, Orientul Mijlociu și Africa sunt concludente. Evidentă a fost și extinderea sistemului de apărare și securitate al NATO, prin primirea de noi membri, precum și eforturile Uniunii Europene de a dezvolta un model de gestionare a dinamicii de securitate la scara întregului continent. În acest context, multitudinea problemelor de securitate pe care statele și le-au propus să le rezolve a condus la creșterea numărului și volumului organismelor internaționale. Rezultatele activității lor au fost relevante: s-au diminuat pericolele și amenințările, deși nu au fost eradicate conflictele armate. Principalele zone de insecuritate au fost incluse în procesele de stabilizare, dar nu întotdeauna rezultatele au fost cele scontate. Efectele globalizării au început să se resimtă.

Economia mondială, după o perioadă apreciabilă de reflux, părea că s-a revigorat dar, începând cu a doua parte a anului 2008, principalele piețe financiare și economice ale lumii au intrat într-o criză financiară și apoi economică care are similitudini cu criza din anii 1929 – 1933 și care s-a extins, în 2009, la nivel global, cu consecințe încă imprevizibile.

Amenințările transnaționale (terorismul, migrația și traficul de droguri și materiale strategice, crima organizată), profitând de permeabilitatea frontierelor, au mai multe șanse de a se propaga la scară planetară. Accesul diferențiat al statelor la resurse afectează relațiile dintre acestea. Deși numărul și amploarea conflictelor care au la origine dispute teritoriale a scăzut, s-au amplificat și diversificat modalitățile de rezolvare prin forță a divergențelor de natură etnică și religioasă.²

Progresele științei și tehnicii cu aplicabilitate militară au condus, pe de o parte, la polarizarea celei mai noi tehnologii în cadrul statelor cu economii dezvoltate, oferindu-le posibilitatea de a pregăti un război de generația a IV-a (definiție), iar pe de altă parte, la scăparea de sub control a comerțului cu arme și mijloace NBC. Labilitatea perioadei de tranziție, pe care o parcurgem până la realizarea unui sistem de securitate stabil, se va răsfrânge și asupra următorilor ani. Motoarele principale ale instabilității vor rămâne aceleași. Dacă nu vor apărea condiții și circumstanțe sau o concentrare de putere realizată pe baza înțelegerii dintre statele lumii care să diminueze sursele de instabilitate existente, trendul ordinii mondiale nu va conduce către o lume mai sigură. Amestecul de politici și strategii incoerente și ezitante în domeniul securității, propuse și dezvoltate de actorii internaționali și instituțiile specializate, nu va putea modifica în bine aspectul actual al mediului de securitate.³

² UNAp CSSAS, *Surse de instabilitate*, Editura UNAp, București, 2004, p. 7.

³ Col. (r.) dr. Grigore Alexandrescu, *Amenințări la adresa securității*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

Caracteristici definitorii ale mediului internațional de securitate

În prezent, lumea se caracterizează, din punctul de vedere al securității, printr-un ansamblu de trăsături definitorii⁴, după cum urmează:

- **emergența sau configurația fenomenelor transnaționale**

Reperetele ca noțiunea de stat-națiune sau frontieră statală par să dispară sau să nu mai aibă aceeași semnificație. Se asistă la proliferarea actorilor nonstatali care se afirmă pe scena internațională depășind cu mult conceptul de frontiere. Ca exemplu se pot cita întreprinderile multinaționale, rețeaua transnaționalelor de comunicații, grupurile de lobby și de presiune, organizațiile nonguvernamentale și actorii armați nonstatali, categorie ce regroupează mai ales mișcările de luptă armată, rețelele teroriste, ca și organizațiile criminale transnaționale.

- **globalizarea**

Acest fenomen, ce în domeniul economic se traduce printr-o interdependență și o integrare a piețelor, a condus la o evoluție specifică a raporturilor de forțe pe scena mondială. Acestea nu mai sunt în mod unic de natură politică și militară, ci, din ce în ce mai mult de natură economică și mediatică. În acest context, noțiunile de adversar, de aliat și de partener sunt din ce în ce mai mult ambivalente. Astfel, aliatul militar este în același timp un concurent în sectorul economic. Aici se poate cita ca exemplu, relațiile dintre SUA și Uniunea Europeană, în plan economic, dar și raporturile politico-militare dintre SUA și statele europene membre, atât ale Alianței Nord-Atlantice, cât și ale UE. Dacă în planul securității și al apărării colective relațiile sunt foarte strânse, apropiate de cooperare și înțelegere, în domeniul economic raporturile sunt de altă natură. În acest sector, intervin concurența, competiția, lupta pentru cucerirea și menținerea unor piețe cu un număr mare de consumatori constanți.⁵ Globalizarea, prin procesele care le incumbă la orizontul apropiat și mediu, va genera tensiuni multiple care vor influența, nu întotdeauna pozitiv, mediul internațional de securitate. Fragmentarea și integrarea, localizarea și internaționalizarea, centralizarea și descentralizarea sunt doar câteva din situațiile care pot genera insecuritate. Astfel că globalizarea nu este numai un drum direct și ușor către pace și stabilitate, fenomenul în derulare putând crea și multe momente care să amenințe securitatea existentă la anumite nivele și perioade de timp. Se creează un nou context de manifestare a puterii deținute de state. Instituțiile regionale și internaționale, guvernele locale și actorii nonstatali, în special marile corporații transnaționale și unele organizații nonguvernamentale, vor face uz de instrumentele globalizării pentru a lupta împotriva monopolului statelor

⁴ Petre Duțu, *Mediul de securitate în contextul globalizării și integrării regionale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 89.

⁵ *Ibidem*, p.89.

națiune asupra puterii. O parte din putere se transferă către organismele internaționale specializate (ex. Lupta împotriva terorismului și crimei organizate tinde să devină o componentă nedorită, dar necesară a globalizării), iar o parte din putere se difuzează către nivelul local. În marea ordine care se edifică, guvernele naționale și actorii nonstatali, motivați nu numai de probleme economice, dar și de cele ale puterii (dominația în regiune, controlul resurselor, obținerea de avantaje în raporturile cu vecinii), vor da naștere la amenințări directe la adresa păcii și securității regionale și internaționale. Mecanismele și instituțiile internaționale, până la realizarea unei globalizări depline, vor acționa asimetric. Astfel, din punct de vedere economic, globalizarea se va realiza într-un ritm mult mai accelerat, având în vedere progresele realizate de numeroasele instituții internaționale existente și perspectiva dezvoltării lor. Spre deosebire de acestea, instituțiile și aranjamentele de securitate vor rămâne, pe mai departe, atât insuficiente, cât și vulnerabile la toate schimbările mediului internațional. Dovada o reprezintă incapacitatea actuală a actorilor internaționali de a perfectă și respecta norme viabile de securitate, care să nu genereze conflicte armate de genul celor cunoscute în Serbia, Kosovo, Afghanistan și Irak.⁶ Dezvoltarea unor noi structuri de securitate impune întărirea instrumentelor de cooperare regională pentru a reduce sau chiar anula amenințările existente și a le preveni pe cele în curs de apariție. Din această perspectivă, alianțele și înțelegerile regionale vor rămâne trăsături ale politicii internaționale viitoare, chiar dacă ele se vor adapta noilor circumstanțe.⁷

• avansurile tehnologice și consecințele lor

Progresul în domeniul transportului și al telecomunicațiilor au condus la o micșorare efectivă a distanțelor între diferitele regiuni ale planetei, la apariția noțiunii de “stat planetar”. Comprimarea timpului și pulverizarea distanțelor induce o scurtare a ciclurilor deciziilor. Un alt fruct al progresului tehnologiei ia forma revoluției în afacerile comerciale și în ramificația sa, revoluția în afacerile militare (RAM). Prin RAM se înțelege de la integrarea în structurile militare ale sistemelor perfecționate la gestionarea informației, a echipamentului senzorial evoluat, ca și al sistemelor de arme mai precise, cu cea mai mare rază de acțiune și mai ucigătoare (fără a socoti celelalte progrese tehnologice).

• suprasensibilizarea opiniei publice

Opinia publică, impulsionată de informațiile primite în timp real și pe viu prin intermediul mass-media, devine, acum, foarte activă și promptă, atât

⁶ Col. (r.) dr. Grigore Alexandrescu, *Amenințări la adresa securității*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

⁷ Stephen J. Flanagan, Ellen L. Frost, Richard L. Kugler, *Challenges of the Global Century. Report of the Project on Globalisation and National Security*, Institute for National Strategic Studies, Washington D.C., 2001, p. 21.

în informarea oamenilor, cât și în “sanționarea” conducătorilor, fie ei persoane (șefi de state și guverne), fie instituții.

- **dominanța amenințărilor asimetrice**

Ele sunt cele mai frecvente și intense și iau forma terorismului, a proliferării armelor de distrugere în masă, a crimei transnaționale organizate, a violenței urbane, a ciberatacurilor.

- **existența unor conflicte armate active sau latente (înghețate)**

Printre acestea se află și următoarele:

- conflictul armat dintre statul Israel și Palestina - practic, aproape întreaga lume arabă se implică direct sau indirect în acest conflict care are o puternică influență negativă asupra mediului strategic de securitate;
- conflictele din fosta URSS (Cecenia, Nagorno-Karabah, Osetia de Sud, Transnistria);
- Africa, unde se întâlnesc atât conflicte armate interstatale, cât și intrastatale;
- conflictul armat ”înghețat” dintre India și Pakistan, în Asia;
- conflictul armat intrastatal din Columbia, unde forțele armate legitime ale statului se luptă cu organizații paramilitare aservite cartelurilor drogurilor.

- **emergența unei societăți civile mondiale**

Acesta este un fenomen remarcabil cu un impact semnificativ asupra mediului strategic de securitate. Proliferarea ONG-urilor este exemplul cel mai vizibil. Această societate civilă mondială se sprijină pe dezvoltarea unui sistem de valori comune, prezentate ca universale. Acest model însoțește un fel de ”gândire unică” care, dincolo de aspectul paralizant, poate uneori să determine conducătorii politici, mai ales în perioada de criză, să cedeze presiunii mediatice și emotivității în detrimentul rațiunii și al eficacității. Deciziile luate pot atunci să fie considerate adecvate, dar, în realitate, să se dovedească contraproductive, chiar sursă de agravare a situației pe care a dorit să o soluționeze.⁸

Amenințări la adresa mediului de securitate

Amenințarea, în general, se poate considera un risc devenit realitate, adică un risc ce trece din starea latentă de pericol potențial într-o stare activă, când acționează efectiv asupra obiectului său de manifestare. Altfel spus, amenințarea este pericolul real specific unui domeniu de activitate umană.⁹

⁸ Petre Duțu, *Mediul de securitate în contextul globalizării și integrării regionale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București 2007, pp. 90-93.

⁹ *Ibidem*, p. 102.

• *Amenințări de natură politică*

Majoritatea amenințărilor politice sunt îndreptate împotriva ordinii de drept dintr-un stat sau a statutului unui organism internațional și se pot realiza prin:

- presiuni asupra organelor de decizie în favoarea unei anumite politici;
- răsturnarea guvernului dintr-un stat sau a organelor de conducere colectivă ale unui organism internațional;
- favorizarea și impunerea secesionismului; distrugerea structurii politice; izolarea politică;
- suspendarea sau excluderea din structurile de securitate, desființarea organismului de securitate ș.a.

Amenințările la adresa identității naționale implică încercările unui stat „mamă” de a întări identitățile similare etno-culturale de pe teritoriul statelor vizate pentru a ieși din contextul național specific acestora. Scopul propus ar putea fi:

- sporirea dificultăților guvernului statului-țintă de a guverna;
- federalizarea împotriva voinței naționale;
- încurajarea secesionismului;
- pregătirea terenului pentru anexarea de către statul vecin a unor teritorii.

Amenințările politice pot avea caracter ideologic sau național și pot fi intenționale și structurale.

Din categoria amenințărilor intenționale se disting:

- generate de natura regimului politic (dictatorial, fundamentalist);
- nerecunoașterea diplomatică a statului respectiv;
- intervențiile politice specifice din partea unui stat în afacerile interne ale altui stat;
- propaganda ostilă;
- sprijinul multilateral acordat unor grupări politice antistatale;
- crearea de grupări interne, ostile statului național;
- suspendarea sau excluderea din diferite organisme de securitate;
- influențarea elaborării unor recomandări și rezoluții ale unor organisme internaționale defavorabile pentru statul vizat.¹⁰

Amenințările structurale derivă din evoluția sistemului social global în care anumite entități pot deveni anacronice în ansamblul relațiilor bilaterale. Ele apar atunci când principiile organizatoare a două state se contrazic între ele, într-un context în care nu-și pot ignora existența reciprocă. Mai nou, amenințările structurale pot avea la bază unele incompatibilități dintre diferite structuri supranaționale și statele din compunerea acestora.

¹⁰ Col.dr. Ion Irimia, *Aspecte ale insecurității naționale*, în „Buletinul A.I.S.M.”, nr. 4/2002, p. 105.

Integrarea în anumite structuri de securitate comportă riscuri de genul:

- transferul de prerogative naționale către structura integratoare, situație care poate fi percepută ca o pierdere de suveranitate;
- impunerea unui sistem de norme comune, nu întotdeauna compatibil cu cel specific național;
- crearea de instituții destinate legăturii cu organismele supranaționale, care funcționează după norme nearmonizate cu legislația statelor pe teritoriul cărora ființează.

La nivelul relațiilor dintre state, amenințările de ordin structural pot viza:

- cosuveranitatea asupra unor teritorii;
- subordonarea unor partide organizate pe criterii etnice de pe teritoriul altor state;
- extrateritorialitatea legislativă.

Gama amenințărilor de natură politică se completează permanent cu noi forme și tehnici. Contracararea acestora este o activitate neîntreruptă, care presupune metode adecvate și acțiuni tip joint. Dar, înainte de toate, starea de stabilitate politică, caracterizată de o participare politică competitivă și legiferată, sisteme deschise de recrutare a aparatului executiv și independență a puterilor din stat, reduce substanțial punctele vulnerabile asupra cărora se pot direcționa amenințările. În felul acesta, statul devine credibil, fapt ce atrage interesul și investițiile străine, ca sursă de dezvoltare economică.

• *Amenințări militare*

Până nu demult, amenințările militare au fost percepute ca principalul tip de amenințare la adresa securității. Situația este ușor de înțeles, deoarece acțiunea de forță era singura care putea determina pierderi ireparabile, atât pentru baza organizațională a statelor vizate, cât și pentru existența populației acestora. Folosirea forței rupe relațiile pașnice dintre actorii internaționali și pune capăt recunoașterii diplomatice. Competitivitatea obișnuită în sectoarele politic, economic și social este înlocuită de competiția militară cu finalități dramatice.

Efectul multiplu, distructiv și de cele mai multe ori ireparabil al consecințelor amenințărilor militare s-a situat în centrul preocupărilor specialiștilor în securitate. Disproporția de potențial militar existentă este de natură să neliniștească unele state sau grupări de state importante și provoacă reacția asimetrică. Canalizarea acumulărilor militare către rezolvarea problemelor istorice dintre state explică accentul disproporționat pus pe componenta militară a securității, chiar și în perioada actuală în care amenințările din alte sectoare prezintă pericole mai mari și mai apropiate.

Sectorul militar are o dinamică independentă de dezvoltare, chiar și în statele în care controlul civil asupra armatei este efectiv. Întrucât capacitatea

militară este încă o realitate a cărei existență este determinantă, atât de susținerea și promovarea intereselor statelor în mediul internațional, cât și de întărirea securității naționale, fapt ce, în cazul alianțelor comune, poate naște ușor confuzia semnalelor pe care statele le generează continuu. Teamă de înfrângere determină statele să-și aducă forțele armate la parametrii necesari respingerii efectelor amenințărilor percepute. Când PIB-ul unei țări este afectat de o alocare bugetară militară semnificativă și în creștere, putem aprecia că situația tinde să destabilizeze echilibrul strategic în arealul respectiv, amenințând grav nu numai securitatea statelor din zonă, dar și pe cea internațională.

Amenințările directe au diferite modalități de manifestare: de la hărțuirea persoanelor care aparțin unor state aflate în afara frontierelor naționale, la raiduri și incursiuni pe teritoriul acestuia; de la blocadă și zone de interdicție aeriană sau navală la demonstrații de forță, mobilizări de trupe la frontiere, acțiuni ale forțelor speciale și a celor de cercetare-diversiune în interiorul statului țintă.¹¹

• *Terorismul*

Acest flagel al secolului XXI, prin gradul de pericolozitate pe care îl incumbă, impune tratarea cu prioritate, deoarece el este resimțit în egală măsură de statele lumii, datorită diminuării drastice a stării lor de securitate. Combaterea eficientă a terorismului internațional implică: utilizarea maximă de instrumente financiare pentru stoparea fluxurilor de fonduri, cooperarea substanțială la frontiere, schimbul fără restricții de informații cu toți partenerii și uniformizarea legislației interne și internaționale.

Deși este greu de acceptat de către lumea civilizată, fenomenul terorist a devenit o realitate cu implicații globale greu de prevenit și gestionat. El nu se mai prezintă doar ca un gest criminal mărunț, produs în disperare de cauză la o anumită evoluție a sistemului social. Acum el s-a consacrat ca o acțiune îndreptată împotriva ordinii de drept, deosebit de violentă, desfășurată în afara și contra normelor internaționale.

Cu ajutorul mijloacelor militare și bazându-se pe elemente de război psihologic, terorismul urmărește obținerea unor avantaje exclusiv sectare, prevalându-se de așa-zise precepte religioase, în fond sloganuri scoase din tenebrele istoriei, și caută să oprească cursul firesc al societății omenesti spre libertate și prosperitate. Ciocnirile dintre teroriști și forțele de ordine sunt sporadice, uneori spectaculoase, desfășurate în prezența și cu sacrificiul populației pașnice. Armamentul folosit este un amestec de cibernetică, high-tech și mijloace artizanale. Progresul tehnic a pus la dispoziția unor indivizi asociați capacități

¹¹ Col. (r.) dr. Grigore Alexandrescu, *Amenințări la adresa securității*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

distructive care, altădată, erau destinate doar guvernelor și armatelor.¹² Astfel, flagelul terorist constituie o amenințare gravă la adresa securității.

Reacția comunității internaționale împotriva terorismului cuprinde întreaga gamă de acțiuni (politice, diplomatice, economice și militare), îndreptate atât asupra cauzelor, cât mai ales asupra efectelor.¹³

Aproape fără excepție, după 11 septembrie 2001, comunitatea internațională a format în jurul Statelor Unite ale Americii coaliția antiteroristă al cărei scop este eliminarea terorismului ca fenomen social. Prima mare reuniune de forțe din istoria omenirii poate fi înțeleasă ca o reacție de autoapărare a tuturor și o exprimare a statului de drept aflat în situații dificile, pe fondul eforturilor de înlăturare a cauzelor frustrării lumii civilizate.

Alianța Nord-Atlantică și-a constituit propriul Plan de Acțiune împotriva Terorismului, pe care l-a aprobat la Summit-ul de la Praga (21 noiembrie 2002)¹⁴. Comparativ cu NATO, Uniunea Europeană nu dispunea de o strategie coerentă de combatere a terorismului, nici de mijloace destinate acestui scop. Atentatele teroriste de la 11 martie 2004 din gările capitalei spaniole au demonstrat vulnerabilitatea sistemului de protecție al statelor vest europene.

Amenințarea teroristă cu grad mare de pericolozitate va persista în această parte a lumii până când se va realiza o armonizare efectivă a politicilor în problemele terorismului, traficului de ființe umane, droguri și arme, corupției, spălării banilor și crimei organizate.¹⁵

Dubla lărgire a NATO și UE a determinat creșterea ariei de atenție și luptă organizată cu terorismul, fapt ce va conduce, într-un viitor nu prea îndepărtat, la diminuarea amenințării de acest gen pe continent. Din această perspectivă, strategiile celor două organizații au fost orientate prioritar către combaterea amenințărilor mai noi sau mai vechi, care își au originea în afara locației lor, acordând o atenție deosebită noilor frontiere rezultate în urma extinderii. O astfel de frontieră se învecinează cu zona Mării Negre Extinse, puncte de legătură între Europa și Asia de Sud-Vest și cea Centrală. Aceasta reprezintă atât cea mai directă cale de acces spre Europa a resurselor strategice caspice, cât și un drum cu dublu sens pe care îl folosesc pe de o parte teroriștii antrenați pe teritoriul statelor nesigure, iar pe de altă parte

¹² Col.(r) dr. Grigore Alexandrescu, *Modele posibile ale noului război*, în „Impact Strategic”, nr.1-2/2003, pp. 135-139.

¹³ Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, *Terorismul contemporan – factor de risc la adresa securității și apărării naționale în condițiile statutului României de membru NATO*, Editura U.N.Ap., București, 2004.

¹⁴ NATO, *The Prague Summit and NATO's transformation*, Bruxelles, 2003, pp. 87-93.

¹⁵ Rik Coolsaet, *A European Security Concept for the 21st Century*, în „Diplomatic News”, nr. 14, decembrie 2003 - ianuarie 2004, p. 38.

forțele coaliției antiteroriste pentru anihilarea lor pe teatrele de operații și bazele din Asia Centrală și din Orientul Mijlociu Extins.

Tot în același sens, Declarația Summit-ului NATO de la București, în Capitolul 15, reiterează: “Condamnăm în cei mai puternici termeni toate actele de terorism, oricare ar fi motivația lor sau modul de manifestare. Națiunile noastre rămân hotărâte să lupte împotriva acestui flagel, individual și colectiv, atât timp cât este necesar și în conformitate cu dreptul internațional și principiile Națiunilor Unite. Teroriștii utilizează o varietate de arme convenționale și tactici, inclusiv tactici asimetrice și pot încerca să folosească arme de distrugere în masă pentru a amenința pacea și securitatea internaționale. Acordăm o importanță deosebită protecției populațiilor, teritoriilor, infrastructurii și forțelor noastre împotriva consecințelor unor atacuri teroriste. Vom continua să dezvoltăm și să contribuim la politicile de prevenire și combatere a proliferării armelor de distrugere în masă, în scopul prevenirii accesului și utilizării lor de către teroriști. Vom continua, de asemenea, să sprijinim programul de lucru pentru dezvoltarea unor capacități avansate care să ajute la apărarea împotriva atacurilor teroriste, inclusiv prin continuarea dezvoltării de noi tehnologii. Ne păstrăm angajamentul de a întări capacitatea Alianței de a schimba informații în domeniul terorismului, în mod special în sprijinul operațiilor NATO. Alianța noastră asigură o dimensiune transatlantică esențială de răspuns în fața terorismului, iar națiunile noastre vor continua să contribuie la implementarea deplină a Rezoluției CSONU 1373 și a altor rezoluții relevante, în special a Rezoluției CSONU 1540, precum și la eforturile mai largi ale comunității internaționale în această privință. Dialogul și cooperarea, după caz, cu alte organizații internaționale și cu partenerii noștri sunt esențiale, și salutăm eforturile menite să revitalizeze implementarea Planului de Acțiune a PfP împotriva terorismului. Ne reiterăm angajamentul față de Operațiunea *Active Endeavour*, operațiunea noastră maritimă din Mediterana, care continuă să aducă o contribuție semnificativă la lupta împotriva terorismului”¹⁶.

• *Corupția și economia subterană*

Noile relații ale lumii generate de cursa pentru obținerea unor facilități politice și economice sporite și o îmbogățire cât mai rapidă, manifestate în special în cadrul tinerelor democrații, tind să se generalizeze la scară planetary. Efectele secundare negative ale globalizării în plan economic și politic oferă destule șanse manifestării fenomenelor de corupție și dezvoltării pieței negre. Situația generează o sursă de amenințare la adresa stabilității politice, deoarece afectează securitatea economică a cetățeanului, îi anulează

¹⁶ Declarația Summit-ului NATO de la București, cap. 15.

dreptul de a participa cu șanse egale la rezolvarea problemelor obștei. Toate acestea îl determină să-și piardă încrederea în politică. Frustrările se vor transforma în acțiuni asupra ordinii de drept, care pot îmbrăca forme diferite.

• *Crima organizată, traficul de persoane, droguri și materiale strategice*

Din unele evaluări prezentate la recente congrese de specialitate, desfășurate la nivel mondial, a reieșit faptul că economia interlopă este a doua afacere la nivel mondial.¹⁷

Evenimentele sunt clare în a prezenta locuri pe glob în care criminalitatea transfrontalieră asigură controlul la nivel politic, prin intermediul finanțării campaniilor electorale și prin corupție. Specialiștii evidențiază ca pe o principală amenințare la adresa securității actuale unificarea a trei piloni la nivel mondial:

- traficul ilicit (ființe umane, arme, materiale strategice, droguri, țigări);
- criminalitatea și spălarea de bani în economia subterană;
- terorismul.

Prezența și acțiunea concertată a celor trei elemente amenință să preia controlul în multe locuri din lume. Privită la scară planetară, infraționalitatea transfrontalieră ar putea deveni instrument politic și vector de dominație și control pe areale importante. Combaterea unei astfel de amenințări poate începe cu determinarea minților înfierbântate să renunțe la acțiunile lor și, folosind întregul arsenal de metode aflat la dispoziția comunității internaționale, readucerea acestora la respectul față de ordinea mondială¹⁸.

• *Amenințări de natură ecologică*

Securitatea mondială este un concept generat de relația dintre condițiile de mediu și interesele de securitate. Aceasta a devenit un catalizator al stabilității socio-politice cu valențe internaționale. El intervine în ecuația securității în special în momentele critice ale dezvoltării sociale. Astfel, când degradarea mediului coincide cu prezența unei stări de insecuritate a unei regiuni sau țări, amenințarea de natură ecologică își face simțită prezența. Apar animozități, inexistente până atunci, între locuitorii unor zone diferite sau între grupuri (etnice, religioase), generate de poluare sau de insuficiența resurselor naturale. Transformările din mediu, mai ales când nu sunt dorite sau când creează avantaje unilaterale, afectează sistemul de securitate. În anumite condiții, amenințările de acest fel pot deveni cauze ale unor confruntări militare (distribuția apei, poluarea excesivă, distrugerea florei și faunei).

¹⁷ Iulian Chifu, *Lungul drum de la dialog la cooperare*, în *Occasional Papers*, nr. 2/2003, Casa NATO, p. 34.

¹⁸ Col. (r.) dr. Grigore Alexandrescu, *Amenințări la adresa securității*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

Rezoluția ONU 2200/XXI/16.12.1966 stabilește că statele au dreptul suveran de a-și exploata propriile resurse din teritoriul național, în funcție de politica națională în domeniul mediului înconjurător, și au datoria de a asigura ca activitățile exercitate în limitele jurisdicției lor să nu provoace daune mediului înconjurător din alte state.¹⁹

În caz contrar, caracterul transfrontalier al amenințărilor de acest fel poate fi cauza și fermentul unor stări conflictuale greu de gestionat. În concluzie, amenințările de natură ecologică vor putea fi percepute la valoarea lor reală abia în anii următori, când zone mari din Terra vor ajunge de nelocuit.

BIBLIOGRAFIE

*Constituția României*²⁰.

Carta albă a Guvernului. Armata României 2010. Reformă și integrare euroatlantice, București, 2000.

Strategia de Securitate Națională a României, 2001.

Strategia Militară a României, Ministerul Apărării Naționale, 2003.

Legea nr. 550 din 29 noiembrie 2004 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române.

Ordonanța de urgență nr.63 din 28 iunie 2003 privind organizarea și funcționarea Ministerului Administrației și Internelor.

Legea nr. 60 din 23 septembrie 1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice.

Legea nr.61 din 27 septembrie 1991 privind sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, o ordinii și liniștii publice.

Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției Române.

Legea nr.535 din 25 noiembrie 2004 privind prevenirea și combaterea terorismului.

Legea nr.39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate.

¹⁹ *European Community Environment Legislation*, vol. 3, Chemicals, Industrial Risks and Biotechnology, Office for Official Publications of E.C., Luxemburg, 1992.

²⁰ Modificată și completată prin *Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003*, publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003, republicată de Consiliul Legislativ, în temeiul art. 152 din Constituție, cu reactualizarea denumirilor și dându-se textelor o nouă numerotare (art. 152 a devenit, în forma republicată, art. 156).

Legea nr. 415 din 27 iunie 2002 privind organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

Legea nr. 45/1994 privind apărarea națională a României.

Hotărârea Nr. 196 din 17 martie 2005 privind aprobarea Strategiei Ministerului Administrației și Internelor de realizare a ordinii și siguranței publice, pentru creșterea siguranței cetățeanului și prevenirea criminalității stradale.

Hotărârea Consiliului Suprem de Apărare a Țării nr.161 din 15 noiembrie 2001 – Protocol de cooperare interministerial pentru gestionarea situațiilor de criză.

Strategia națională de prevenire și combatere a terorismului (Hotărârea CSAT nr.36/05.04.2002).

Protocol general de organizare și funcționare a Sistemului Național de Prevenire și Combatere a Terorismului (Hotărârea CSAT din 2002).

Strategia de securitate națională a României. România Europeană (Adoptată de Consiliul Suprem de Apărare a Țării prin Hotărârea nr. 62, din 17 aprilie 2006).

Constituția Uniunii Europene – proiect.

FACTORI DE RISC DIN MEDIUL INTERNAȚIONAL

RISK FACTORS IN THE INTERNATIONAL ENVIRONMENT

Comisar șef Vasile Marcel ȚURLOIU*

Ministerul Administrației și Internelor

Col.dr. Emil MARE**

Ministerul Apărării Naționale

În arealul situațiilor de criză cu amenințare directă la adresa ordinii publice se manifestă factori de instabilitate cu caracter complex și imprevizibil atât din mediul internațional cât și din mediul intern.

In the crises situation area, complex and unpredictable instability factors come out, as a direct threat to public order, both in the international and internal environment.

Cuvinte cheie: factori de risc; securitate internațională; mediul internațional.

Keywords: risk factors, international security, international environment.

În prevenirea crizelor în domeniul ordinii publice am considerat ca fiind deosebit de importantă cercetarea factorilor de risc, dimensiunea acestora, modul de manifestare și complexitatea efectelor asupra ordinii publice și securității, insistând pe detalierea pericolului pe care îl reprezintă terorismul, conflictele etnice, rasiale și religioase, instabilitatea economică și conflictele sociale, migrația de populație, traficul de persoane și crima organizată.

În arealul situațiilor de criză cu amenințare directă la adresa ordinii publice se manifestă factori de instabilitate cu caracter complex și imprevizibil atât din mediul internațional cât și din mediul intern.

Factorii de instabilitate din mediul internațional ar putea fi clasificați după natura lor, astfel:

a) *Factori de natură politică:* existența și menținerea unor focare de instabilitate în zonă; manifestarea unor tendințe revizioniste, de punere în discuție a frontierelor stabilite prin tratate internaționale; modificarea hărții

* e-mail: ldutescu@unap.ro

** e-mail: emilmare@yahoo.com

politice a regiunii; tendința de a folosi problematica minorităților naționale ca un substitut pentru promovarea de revendicări teritoriale, alături de scoaterea problematicii minorităților naționale din domeniul drepturilor omului și transferarea ei ca problemă de sine stătătoare în domeniul politic și al securității, creând permanent posibilitatea intervenției din afară, prin mecanisme de observare și control, care să lase cât mai mult loc pentru arbitrar; refacerea unor vechi alianțe sau crearea altora noi din care nu fac parte toate statele interesate; existența unor axe politice la originea cărora se găsesc state occidentale diferite; reactualizarea politicii zonelor de influență și integrarea forțată în zona controlată de una din părți; utilizarea de către statele din zonă a unor metode diferite pentru a convinge că se află într-un stadiu mai avansat de democratizare a societății și sunt îndreptățite de a obține un sprijin mai consistent din partea partenerilor occidentali; aplicarea de tratamente discriminatorii de către organisme internaționale și țări occidentale față de unele state est-europene, primirea discriminatorie în structurile de securitate existente pe continent; implicarea în proporții diferite în organizațiile internaționale; exercitarea de presiuni externe asupra unui stat pentru acceptarea unor înțelegeri, acorduri, în contradicție cu obiectivele securității sale naționale; tergiversarea sau blocarea acordurilor internaționale; renunțarea la regula consensului în organismele internaționale, aprecierea eronată de către organele de decizie a contextului subregional, regional, continental și mondial și luarea unor măsuri care să lezeze interesele altor state, sau să fie contrare propriului interes național pe termen lung; reacții politice lipsite de realism la situațiile de criză; inadecvarea rolului organismelor multilaterale la noul context politic regional și mondial și lipsa de corelare a funcțiilor diferitelor organisme multilaterale cu atribuții în materie de securitate.

b) Factori de natură economică: instabilitatea economică temporară ce caracterizează tinerele democrații din Europa Centrală și de Sud-Est poate constitui, și trebuie analizată ca atare, o sursă de riscuri și amenințări extrem de periculoasă, ea putând degenera în confruntări extrem de dure și foarte greu gestionabile; lipsa unor specialiști în anumite domenii, în special economico-social și financiar-bancar; cedarea unor prerogative la nivelul intereselor naționale fundamentale în scopul creării unei imagini favorabile în anumite medii externe; evoluțiile demografice negative pe fondul unei situații economico-sociale precare; disfuncționalități în sistemele vitale de conducere la nivel național; degradarea lentă a nivelului de viață la nivel național; funcționarea cu deficiențe majore a sistemelor educaționale și de pregătire a specialiștilor; perpetuarea unor crize conceptuale în sistem, la nivelul statelor din regiune, în domeniul economic, social, cultural și educativ; concurența dintre tinerele democrații privind accesul la tehnologie, materii prime, piețe de desfacere și credite externe; interzicerea accesului la surse de materii prime

și piețe de desfacere, în condițiile unor piețe tradiționale care reprezentau pentru România și surse de materii prime strategice; întreruperea aprovizionării unor țări sau grup de țări cu resurse vitale datorită situației interne din statele care s-au angajat să le livreze sau să le transporte; orientarea unor țări est-europene către organisme și țări vest-europene și renunțarea la cooperarea cu vecinii; greutate în echilibrarea schimburilor comerciale cu țările dezvoltate; dificultăți în obținerea unor credite externe; condiționarea sprijinului financiar și a integrării în structurile economico-financiare de aplicarea unor standarde situate deasupra normelor europene înainte să reglementeze problematica minorităților naționale; destabilizarea din exterior a economiei prin devalorizarea monedei naționale; presiunea creată de contrabanda, traficul ilegal de mărfuri, “piața neagră”, transformarea economiilor în tranziție în medii pentru spălarea banilor murdari; lipsa controlului asupra masei monetare; sufocarea economiilor aflate în tranziție de către companiile transnaționale; separarea economică a continentului între vestul dezvoltat și estul în curs de dezvoltare, dependența economică față de alt stat.

c) *Factorii de natură socială și culturală*: agresiuni interetnice de învrăjbire a naționalităților, agresiuni culturale (exemplu: negarea valorilor culturale ale unui popor, denaturarea adevărului istoric); disfuncționalități sociale generate de preluarea unor modele socio-culturale incompatibile cu fondul autohton; posibilitatea pierderii identității culturale; agresiuni religioase în care se exploatează anumite concepții religioase; crearea artificială de frontiere confesionale și stimularea diferendelor de această natură între țări vecine; migrații ilegale de amploare; valuri masive de refugiați din zonele cu conflicte deschise către alte zone și crearea destabilizărilor demografice; adoptarea de măsuri restrictive de către unele state europene în scopul interzicerii teritoriului lor pentru emigranți din zona estică a Europei, nordul Asiei și Africa.

d) *Factorii de natură informațională, comunicațională*: accesul discreționar la mijloacele de informație internațională; manipularea informațională prin acapararea structurilor informaționale ale unui stat; paralizarea voită sau accidentală a mijloacelor de comunicare; agresiuni informaționale constând în crearea și întreținerea în interiorul sau exteriorul unei țări a unei imagini deformate vizând de pildă situația minorităților, situația economico-socială, competența puterii, perspectivele de dezvoltare și evoluție ale societății vizate.

e) *Factori de natură psihologică*: *presiuni psihologice* prin crearea premeditată în opinia publică a unor trebuințe false sau exagerate, pe care statul agresat nu le poate satisface, sau prin prezentarea ostentativă a unor stări ireale, cu scopul alimentării nemulțumirilor interne, radicalizării unor grupuri socio-profesionale și incitării lor de a nu se supune autorităților

statale, administrative, politice și militare; acțiuni desfășurate de forțe specializate în războiul psihologic; agresiuni psihologice reprezentate de dezvăluiri senzaționale, răstălmăciri, difuzarea unor informații complet false pentru a se recurge la mituirea organelor de presă; folosirea de intermediari care să acționeze în cunoștință de cauză sau nu, cu scopul vădit de a dezinforma, dezorienta, descuraja populația, forțele de ordine publică și ale armatei, de a le reduce capacitatea de rezistență psihologică, de acțiune, de a dezorganiza activitatea unor instituții statale, de a instaura starea de nesiguranță și confuzie în societate, de a submina autoritatea instituțiilor statului sau de a manipula prin mass-media opinia publică internațională.

f) Factorii de natură ecologică și tehnologică, dezastre, calamități naturale: poluarea industrială sau ca urmare a unor accidente tehnologice, inclusiv în domeniul nuclear, a unor teritorii ce aparțin statelor vecine; poluarea marilor cursuri de apă, lacuri și a apelor teritoriale maritime; producerea de incendii, catastrofe care se propagă și dincolo de frontierele naționale; "importul" de deșeuri toxice, radioactive sau de altă natură; provocarea unor sabotaje sau acte teroriste care urmăresc degradarea mediului, distrugerea de baraje, infestarea unor cursuri de apă, ale căror consecințe pot afecta statele vecine, producerea unor calamități naturale de mari proporții care pot duce la modificarea frontierelor naturale.

g) Factori de natură militară: existența unor conflicte militare în derulare sau a unor surse potențiale de conflict între statele vecine; prelungirea sau extinderea conflictelor existente, reizbucnirea unor conflicte ca urmare a nesoluționării definitive; riscuri provenind din dezintegrarea armatelor unor state federale, sau a statelor care s-au divizat; sustragerile și traficul de armament și muniție; riscuri de proliferare a armelor nucleare; realizarea unor alianțe militare diferențiat fără a participa și celelalte state interesate, menținerea și accentuarea discrepanțelor în ceea ce privește gradul de protecție militară a statelor; discriminarea, directă sau indirectă, în privința accesului la tehnologie și echipament militar la vârf a unor state din zona.

Analiza factorilor de risc din mediul internațional nu constituie un scop în sine. Finalitatea lor este aceea de a oferi o serie de indicii pentru a orienta activitatea curentă, dar mai ales cea de perspectivă a forțelor principale de ordine și siguranță publică. Analiza mediului intern și extern de ordine și siguranță publică și a factorilor de risc la adresa acestora ne permite formularea constatări că societatea actuală și cea a viitorului se bazează pe o creștere a dependenței oamenilor de infrastructurile critice. Această dependență, pe lângă efectele ei benefice, generează noi vulnerabilități și le accentuează pe cele vechi, prin crearea unei societăți de „asistați”. Situația astfel creată duce, în perspectivă, la o dependență ridicată a cetățeanului față

de sistemele de producere, distribuție și transport ale energiei electrice și a hranei, a sistemelor de comunicație și a celor de calculatoare, a sistemelor de realizare a ordinii și siguranței publice și de oferire a unui ajutor în situații de urgență.

Toate acestea în condițiile creșterii sensibilității societății românești față de diverse fenomene locale sau globale și de diversificarea posibilităților de provocare a unor daune clasice (ex.: riscurile tehnologice provocate de sisteme active - centrale nucleare-electrice, chimice) sau de sisteme tehnice așa numite pasive (ex. baraje ale centralelor hidroelectrice). În plus vor apărea noi pericole de tip și natură cibernetică, iar complexitatea sistemelor tehnice și a interdependențelor acestora, precum și posibila/ probabila interacțiune cu catastrofele naturale vor reprezenta noi elemente de vulnerabilitate pentru infrastructurile critice ale societății.

Această situație evolutivă impune ca din punctul de vedere al ordinii și siguranței publice să se execute următoarele activități: asigurarea unui management integrat al riscurilor pe baza parteneriatului dintre instituțiile de ordine și siguranță publică și societate; amplificarea cooperării internaționale; consolidarea sistemului de ordine și siguranță publică pe principiul adaptabilității răspunsului la situațiile cotidiene și la cele de criză care pot interveni asupra infrastructurilor critice. Tocmai de aceea, managementul riscurilor prin evitarea riscurilor inerente, eliminarea unor factori de risc, gestionarea riscurilor reziduale și identificarea de noi factori de risc, concomitent cu tratarea acestora, trebuie să fie una din prioritățile sistemului de ordine și siguranță publică.

BIBLIOGRAFIE

*Constituția României*¹.

Carta albă a Guvernului. Armata României 2010. Reformă și integrare euroatlantice, București, 2000.

Strategia de Securitate Națională a României, 2001.

Strategia Militară a României, Ministerul Apărării Naționale, 2003.

Legea nr. 550 din 29 noiembrie 2004 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române.

¹ Modificată și completată prin *Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003*, publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003, republicată de Consiliul Legislativ, în temeiul art. 152 din Constituție, cu reactualizarea denumirilor și dându-se textelor o nouă numerotare (art. 152 a devenit, în forma republicată, art. 156).

Ordonanța de urgență nr.63 din 28 iunie 2003 privind organizarea și funcționarea Ministerului Administrației și Internelor.

Legea nr. 60 din 23 septembrie 1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice.

Legea nr.61 din 27 septembrie 1991 privind sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice.

Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției Române.

Legea nr.535 din 25 noiembrie 2004 privind prevenirea și combaterea terorismului.

Legea nr.39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate.

Legea nr. 415 din 27 iunie 2002 privind organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

Legea nr. 45/1994 privind apărarea națională a României.

Hotărârea nr. 196 din 17 martie 2005 privind aprobarea Strategiei Ministerului Administrației și Internelor de realizare a ordinii și siguranței publice, pentru creșterea siguranței cetățeanului și prevenirea criminalității stradale.

RISCURI, AMENINȚĂRI ȘI VULNERABILITĂȚI TRANSFRONTALIERE

RISKS, THREATS AND TRANSBORDER VULNERABILITIES

Comisar șef Dan Silviu BARDAȘ*
Ministerul Administrației și Internelor

Fiind o "poartă" spre Europa, România, prin poziția ei geopolitică și geostrategică, resimte la frontierele sale presiuni sporite ale criminalității organizate transfrontaliere. Dintre acestea, se enumeră migrația, în cele două forme de manifestare imigrația și emigrația, traficul de droguri, traficul de carne vie, traficul de armament, munițiile, materialele explozive, traficul cu autoturisme de lux furate.

Being a gateway to Europe, Romania, with its geopolitical and geostrategic position, feels additional pressure from its borders' organized crime networks. Of these, it lists the migration, with the two forms of its manifestation, immigration and emigration, drug trafficking, human trafficking, smuggling arms, ammunition explosives, trafficking of stolen luxury cars.

Cuvinte cheie: migrația, traficul de droguri, traficul de armament.

Keywords: *migration, drug trafficking, smuggling arms.*

Una dintre problemele omenirii, vehiculate pretutindeni în mass-media, care provoacă suferințe și nemulțumiri, este sărăcia – ajunsă la limita suportabilității. Sărăcia cuprinde peste jumătate din populația globului. Din această cauză, zeci de milioane de oameni mor anual de foame. Unele zone ale pământului au devenit mai sărace decât în urmă cu un deceniu și, de aici, concluzia că fenomenul nu se estompează, ci se adâncește și nu este exclus ca în viitor să cuprindă spații din ce în ce mai mari, cu consecințe greu de estimat.

La rândul ei sărăcia face mai ușoară răspândirea bolilor specifice (SIDA, tuberculoza, malaria etc.) care, de asemenea, fac ravagii în rândul omenirii. Tot aici își au originea și majoritatea conflictelor interne, între etnii, între masa de nemulțumiți și cei care au acumulat averi imense și poziții

* e-mail: ldutescu@unap.ro

sociale avantajoase. Conflictele adâncesc și mai mult crizele economice, promovează instabilitatea socială, politică, economică și, în general, în toate domeniile unei societăți. Conflictele se pot propaga în plan regional, afectează stabilitatea și alimentează corupția, abuzul de putere, contribuind la insecuritatea regională, la distrugerea valorilor cucerite adeseori cu jertfe și alimentând ura, dintotdeauna generatoare de violență și distrugere.

O mare problemă pentru Europa, dar și pentru alte continente, este cea legată de resursele de energie. "Sursele de aprovizionare convenționale" bazate pe rezervele de petrol sunt localizate în Golful Persic, Africa de Nord și Rusia. Dacă știința nu va scoate pe piață tehnologii neconvenționale bazate pe altceva decât țițeiul și produsele derivate, omenirea va resimți inevitabil un șoc serios în următorii 30-40 de ani.

Și, fiindcă tot s-a amintit de știință, așa cum cercetătorii în domeniu ne avertizează, o altă amenințare, la nivel global, se prefigurează și prin creșterea temperaturii, schimbările climatice putând determina mișcări migratorii de amploare în unele regiuni de pe mapamond.

Concluziile analiștilor militari, reieșite prin prisma avantajelor create de aderarea României la NATO și UE, scot în evidență că o agresiune militară din partea unui stat sau a unui grup de state împotriva țării noastre este puțin probabilă deși, tot aceiași analiști subliniază că nu trebuie exclusă în totalitate această amenințare. Așadar, rezultă că este bine să nu ometem aceste sublinieri.

Europa, în preocupările constante ale promotorilor pentru viitorul ei reunit, percepe noi amenințări. Și când ne referim la acest spațiu, avem în vedere totalitatea țărilor care compun Uniunea Europeană, inclusiv cele din spațiul Schengen, la care adăugăm țările care au aderat în anul 2004 și 2007, cât și cele care vor mai urma probabil (Turcia, R. Moldova, Ucraina, Georgia, țări din fosta Federație Iugoslavă și altele). Pe un "loc fruntaș" al noilor amenințări se află noul terorism internațional, caracterizat prin violența nelimitată, pe sprijinul politic al unor guvernări. Această formă de amenințare nu se dă în lături pentru întrebuințarea inclusiv a armelor neconvenționale (radioactive, bacteriologice, chimice etc.) Terorismul sub această formă de manifestare, așa cum îl percepem cu toții, din presă, televiziune, radio, internet și alte mijloace de informare, curmă vieți nevinovate, copii, femei, bătrâni, produce masacre, distrugeri de infrastructură, creează stări de panică și suferințe generale la care se adaugă valori incalculabile aruncate în aer în fracțiuni de secundă. Aceste organizații au baze de pregătire inclusiv în țări democratice dezvoltate și sunt susținute logistic din bani negri și guverne corupte.

Din declarațiile unor lideri ai organizațiilor teroriste reiese că țările Europei vor constitui ținte predilecte ale viitoarelor lor atacuri și atentatele

din 11 martie 2004, produse în Spania, și nu numai acestea, probează că nu este vorba de o amenințare gratuită. Este posibil ca nici România să nu fie scutită de astfel de amenințări.

Aderarea României la Uniunea Europeană și, în perspectivă, accesarea în spațiul Schengen, și, implicit, stabilirea frontierelor externe ale Uniunii pe actuala configurație frontalieră a țării noastre pe porțiunile de nord, est și litoralul Mării Negre, reprezintă pași importanți în procesul de dezvoltare economico-socială atât a continentului european, cât și a ținuturilor românești. Fiind o "poartă" spre Europa, România, prin poziția ei geopolitică și geostrategică, resimte la frontierele sale presiuni sporite ale criminalității organizate transfrontaliere. Dintre acestea se enumeră migrația, în cele două forme de manifestare imigrația și emigrația, traficul de droguri, traficul de carne vie, traficul de armament, muniții, materiale explozive, traficul cu autoturisme de lux furate. Contrabanda de bunuri și produse (bunuri din patrimoniul național cultural, bunuri contrafăcute, droguri, produse cu regim special, țigări, băuturi alcoolice, produse petroliere și derivate, material lemnos, alimente și produse de larg consum, medicamente etc.), operațiunile ilegale cu produse interzise de introducere în țară sau de tranzit (deșeuri și reziduuri radioactive, toxice, specii protejate de floră, faună, vestigii arheologice și istorice, roci rare, vânat și pescuit ilegal etc.) sunt numai câteva dintre formele de manifestare a criminalității transfrontaliere organizate.

Riscurile transfrontaliere caracteristice vizează: extinderea ariei de atragere a infractorilor, a tentativelor cu privire la fraudele de toate tipurile, contrabandă și trafic ilicit; constituirea și acțiunile organizate ale rețelelor internaționale criminale care utilizează o gamă largă și diversificată de fapte ilicite și întrebuintează mijloace tehnice și tehnologice de fabricație recentă; existența pe teritoriul național a unor grupări constituite din cetățenii străini care se implică în traficul ilicit și contrabandă cu mărfuri și produse; amplificarea tranzitului ilegal și dezvoltarea pieței interne de droguri, precursori și materiale interzise; schimbarea unor direcții și porți de penetrare a drogurilor și altor produse dinspre vest spre est; tranzitarea teritoriului, prin contrabandă sau trafic ilicit a unor produse, mărfuri și mijloace pentru piața neagră a unor state europene și din afara acestui spațiu; operațiunile vamale cu mărfuri care încalcă legislația cu privire la protecția consumatorilor și a mediului, protecția drepturilor de proprietate intelectuală; fraudele vamale comerciale; spălarea banilor și valuta falsă; specularea unor prevederi legale cu privire la permisivitatea înființării societăților comerciale cu obiect de activitate comerțul exterior coroborate cu lacunele ce se manifestă în combaterea firmelor fantomă; acțiunile de incitare la extremism, intoleranță, separatism sau xenofobie, generatoare de migrație spre România și din România spre țările occidentale; proliferarea și dezvoltarea rețelelor terorismului internațional.

În perspectivă, analiștii în domeniu apreciază că România tinde să depășească statutul de țară de tranzit și să devină și o țară "țintă" pentru imigrația ilegală, traficul de stupefiante, autoturisme de lux, arme, muniții¹. Traficul și consumul de stupefiante și-au găsit deja un teren fertil în mediile infractoare autohtone, dar și în afara acestora, numărul dependenților de droguri în rândul tineretului cunoscând o creștere alarmantă. Tendința va fi de amplificare a numărului și gravității tentativelor și infracțiunilor, perfecționarea metodelor și formelor de disimulare a fraudei, traficului ilicit și contrabandei, contrabanda și traficul de produse, materiale sau substanțe care nu pot fi detectate cu aparatura clasică din dotare și câini special dresați. Noile tehnologii au facilitat producerea drogurilor sintetice, explozivilor plastici și altor materiale periculoase nedetectabile, precum și a bunurilor contrafăcute prin metode încă necunoscute².

Folosirea documentelor de identitate și de însoțire a transporturilor false ori falsificate, traficul ilegal de persoane în compartimente de marfă, tentativele de corupție, șantaj și amenințări la adresa personalului care-și desfășoară activitatea în punctele de trecere a frontierei, interceptarea transmisiilor de date transfrontaliere cu caracter confidențial, traficul ilegal de țesuturi și organe umane, tentative de contrabandă sub falsă acoperire, inclusiv diplomatică, spălarea de bani și eludarea taxelor vamale și impozitelor sau perceperea de returnări de TVA pentru mărfuri care în mod real nu au fost trecute peste frontieră, coroborate cu insuficiența numerică a personalului de supraveghere și control a frontierei, nivelul scăzut de dotare și de pregătire teoretică, lipsa deprinderilor practice, perspicacitatea scăzută a unor lucrători și multe altele generează tot atâtea riscuri la adresa siguranței frontaliere.

Gama de manifestare a riscurilor transfrontaliere are tendința de extindere și diversificare și, ca atare, noile forme de manifestare este necesar să fie sesizate din timp, combătute, monitorizate și lichidate. Un rol important în acest demers o au analizele cu risc care trebuie situate pe agenda de lucru a echipelor manageriale de la toate eșaloanele ierarhice ale instituțiilor cu atribuții la frontieră.

Riscurile pot fi previzibile și imprevizibile. Ele se manifestă diferit de la un domeniu la altul, de la o instituție la alta, îmbrăcând specificul respectivelor domenii (instituții). Riscurile reprezintă o problemă deosebit de complexă întrucât influențează rezultatele în activitatea operativă, logistică, de resurse (umane, informaționale, financiare etc.). Riscurile trebuie bine documentate pe baza datelor și informațiilor culese și prelucrate. Identificarea și evaluarea riscurilor sunt procese complexe care presupun individualizarea

¹ Documentar Direcția Generală de Combatere a Crimei Organizate și Antidrog.

² Documentar Autoritatea Națională a Vămilelor.

fiecărui risc într-o situație globală, care de cele mai multe ori nu poate fi avută în vedere în prealabil. Identificarea și prevenirea riscurilor au la bază măsuri concrete de monitorizare și reacție adecvate prevenirii și înlăturării efectelor acestora. Un rol important îl au analizele de risc sectoriale și analizele integrate de risc.

Riscurile trebuie atent analizate și, în consecință, contracarate pentru a nu fi lăsate să se transforme în amenințări potențiale. Amenințările, la rândul lor, dacă sunt ignorate, țintele asupra cărora planează astfel de pericole devin vulnerabile, fără apărare și fără protecția necesară.

Dacă extindem aria de manifestare a riscurilor în contextul actual, constatăm existența unor tipuri noi de riscuri și amenințări cu repercusiuni nemijlocite asupra siguranței frontierelor. De pildă, instabilitatea politică, caracterizată de încălcări ale dreptului omului, luptele politice, legitimitatea scăzută a acestora din unele state aflate în proximitatea României. Politizarea etnică și religioasă, îndemnul la naționalism, extremism și fundamentalism, la care se adaugă sărăcia sub limita suportabilității reprezintă cauze ale fluxurilor migratoare și terorismului deja internaționalizat, care așa cum s-a adevărit nu cunoaște granițe. Din aceste motive, se consideră că statele, organismele internaționale și regionale, alte forțe democratice au nevoie de noi politici și strategii pentru conlucrare în comun și contracarare fermă, adoptând, de la caz la caz, modalitățile de acțiune adecvate.

Diversitatea formelor de manifestare a acestor fenomene impune, regândirea modalităților de contracarare, printr-o previzionare multicriterială și, în consecință, prevenirea producerii acestora, aplicarea măsurilor pentru diminuarea vulnerabilităților, măbind, în același timp, capacitatea de reacție promptă.

Concomitent, este de așteptat ca relațiile politice și diplomatice prin mijloacele specifice să capete un rol esențial în prevenirea și combaterea oricăror forme de manifestare a acestor fenomene transfrontaliere. Stabilitatea, securitatea și justiția sunt valențele lumii spre care ținim, o lume mai prosperă și mai bună, în care cetățeanul să se bucure în voie de libertățile democratice.

În concluzie, încetarea "războiului rece" a facilitat noi deschideri pentru omenire și a permis trecerea la o nouă ordine mondială bazată pe principiile democrației, respectul față de civilizații, tradiții, cultură și religie.

Globalizarea vizează mai cu seamă schimburile de valori între națiuni. Frontierele nu vor mai constitui obstacole pentru comerț, turism, libera circulație a cetățenilor. Guvernele și regiunile totalitare, câte au mai rămas, sunt presate pentru ridicarea îngrădirilor la care își supun proprii cetățeni și dezvoltarea democrațiilor. Uneori, aceste recomandări sunt puse în practică în forma violentă, nedorită, ori prin aplicarea premeditată a violenței pentru

excluderea contracandidaților. Restructurările și reorganizările caracterizează mediul de securitate care este fluid, în unele locuri din lume, chiar instabil. Toate aceste tendințe și manifestări sunt generate de interesele polilor de putere mondială.

Cu toate progresele înregistrate de omenire, în domeniul tehnologic, economic, cultural, spiritual, al cuceririi cosmosului etc., asistăm, în același timp, neputincioși, la o competiție fără precedent, pentru câștigarea de noi piețe de influență și de resurse. În numele banului, a câștigului cu orice preț se produc violențe înfiorătoare, criminalitatea a atins forme de organizare inimaginabile și se perfecționează de la o zi la alta, malnutriția, răspândirea de boli nespecifice, sărăcirea majorității populației și multe alte nedreptăți care la gradul atins de omenire nu ar fi permise.

Terorismul a determinat apariția de noi politici, doctrine, strategii și tactici de contracarare, dar care, cu toate eforturile democrațiilor de ținere sub control a acestor carnagii, nu și-au dovedit eficiența și eficacitatea scontată. Mărturie stau atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001 din S.U.A. și cele care au urmat în diferite zone ale globului (11 martie 2004 din Spania) și nu oriunde, ci chiar în țări care dispun de reale capacități de combatere a acestor acte. De aici, concluzia că actele teroriste se pot comite acolo unde aceste organizații urmăresc să producă stări de nesiguranță, panică, teroare și spaimă, în locuri și momente cel mai puțin de bănuite de către întregul păienjenis de servicii, forțe și chiar armate cu misiuni antiteroriste, special pregătite și antrenate pentru astfel de operațiuni.

Imprevizibilitatea acestor acte a determinat ca forțele democratice să se unească în lupta comună împotriva acestui flagel care seamănă teroarea, să-și sporească vigilența într-un „corp comun”, chiar dacă lumea este încă eterogenă, ierarhizată după principii știute și aplicate de principalii piloni de forță și putere mondiali. Noua arhitectură a Europei Unite aflată într-o evoluție ce pare a se situa în limitele realului și viabil, se confruntă totuși cu destule probleme, care încă nu și-au găsit o soluție unanim acceptată și, în unele domenii, nici măcar majoritatea simplă de voturi a statelor membre. Procesul este de lungă durată, complex în profunzimile lui și de mare amploare. Acesta decurge din specificitatea națiunilor din acest spațiu, diversitatea tradițiilor, a istoriilor lor, cât și din dificultățile întâmpinate în implementarea conceptelor comunitare nou elaborate.

Amenințarea are o destinație, vizează ceva și este orientată. De cele mai multe ori, amenințarea este un pericol orientat deci un pericol cu destinație. Dar nu întotdeauna amenințarea este periculoasă. Deși ea este și trebuie să fie strict legată de un pericol, dacă este o amenințare. Desigur, ea poate fi și un simplu avertisment. Avertismentul nu este însă amenințare, în adevăratul sens al cuvântului, dar poate fi un fel de amenințare condiționată.

Riscul este o atitudine față de un pericol sau de o amenințare. El se asumă, se impune, se asociază, conștient, responsabil sau, dimpotrivă, în mod aleator, colateral, intempestiv. „Nu există reguli pentru aprecierea riscului, așa cum nu există nici pentru alegerea unei soluții bune; aprecierea riscului este o chestiune de inteligență, dar și de cunoaștere și de experiență.”³ De aceea, identificarea pericolelor, amenințărilor și riscurilor, ca și a provocărilor, sfidărilor și tensiunilor rămâne o chestiune cu un grad înalt de subiectivitate, acest proces situându-se, totuși, undeva, la granița dintre obiectiv și subiectiv, ca o construcție dinamică și flexibilă între acești doi poli importanți ai cunoașterii.

Amenințări asimetrice în contextul globalizării

Cea mai periculoasă dintre amenințările prezente este considerată a fi amenințarea teroristă. Afirmatia pare circumstanțială, întrucât, cum bine se știe, nu terorismul produce cele mai multe victime, ci foametea, sărăcia și malnutriția. Totuși, terorismul își merită calificativul de amenințare importantă, în imediata vecinătate a celei pe care o constituie arma nucleară, armele de distrugere în masă, datorită câtorva caracteristici deosebit de importante: imprevizibilitatea și surprinderea; violența; cruzimea; acțiunea în mozaic; caracterul complex.

Deși este dezavuat și atacat din toate părțile și prin toate mijloacele, terorismul dispune încă de resurse importante⁴, comunică prin rețele electronice și recurge la acțiuni din ce în ce mai violente. Mai mult, el se extinde la toate mediile și cuprinde aproape toate activitățile omenești, întrucât acest fenomen este antivaloare și vizează distrugerea caracterului eficient al oricărei activități progresiste. Terorismul contemporan are deja un caracter mondial. El se axează îndeosebi pe extremismul religios violent, pe extremismul politic și pe efectele dezrădăcinării.⁵ Are cauze foarte complexe și nu poate fi combătut doar prin acțiuni contrateroriste.

Amenințările teroriste nu sunt noi. Ele există de când lumea, întrucât, odată cu primul om, a apărut și primul act terorist. Terorismul aparține oamenilor, este o creație a omului social, a omului care are ceva de împărțit cu alt om. Legiunile romane, pentru a supune populația din teritoriile cucerite, practicau un terorism de stat. Regimurile totalitare practică în mod frecvent terorismul de stat. Dar și unele dintre instituțiile publice, în etape de tranziție,

³ www.stratisc.org François Caron, L'appréciation du risque militaire.

⁴ <http://www.iss-eu.org>, *Stratégie européenne de sécurité*, L'institut d'Etudes de l'Union Européenne, decembre, 2003, p.7.

⁵ Gl.bg.(r) dr. Gheorghe Văduva, *Terorismul contemporan – factor de risc la adresa securității și apărării naționale, în condițiile statutului României de membru NATO*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005, p. 11.

terorizează populația prin fel de fel de acțiuni de-a dreptul criminale: cozi la plata impozitelor, proliferarea a tot felul de avertismente și amenințări, sechestrarea locuințelor și bunurilor pentru neplata la timp a unor facturi imposibil de achitat, din cauza veniturilor mult sub această cotă a o mare parte din populație etc.

Acest soi de terorism, în general, acceptat de autorități și neluat în seamă de legiutor, creează mari probleme populației și calității vieții. El reprezintă unul dintre factorii de stres, de protest și chiar de anomie socială. Dar, din păcate, un astfel de terorism nici măcar nu este băgat în seamă.

Acte teroriste sunt considerate doar cele care produc victime omenești, creează panică și nesiguranță și au ca urmare pierderi materiale. Există însă mai multe feluri de terorism: practicat de organizații și rețele teroriste împotriva Statelor Unite și aliaților săi, considerați vinovați de ceea ce se întâmplă în Orientul Mijlociu și în zonele de falie strategică; terorismul practicat împotriva Rusiei, Israelului, Chinei, Indiei, Turciei, Spaniei și altor țări considerate vinovate pentru că exploatează alte populații și nu dau posibilitatea acestora să se separe de statele respective; terorismul economic-financiar; terorismul militar (practicat de organizații militare și paramilitare); terorismul practicat de rețelele criminale, de traficanți și de alte categorii de persoane și de organizații care întrețin crima organizată; terorismul etnic; terorismul practicat de fundamentalismul religios; terorismul patogen; terorismul sinucigaș; terorismul răzbunător.

Principalele surse de generare a fenomenului terorist se află în configurația mereu schimbătoare și nesigură a societății actuale, în starea de haos pe care o parcurge omenirea. Atacurile teroriste se îndreaptă împotriva Statelor Unite și aliaților Americii, a Rusiei, Chinei, Indiei, Europei Occidentale și chiar împotriva unor țări islamice, considerate trădătoare, cum ar fi, spre exemplu, Turcia, care, într-o formă sau alta, sprijină lupta împotriva terorismului de acest tip. Printre principalele surse de generare a terorismului contemporan se situează și următoarele⁶: starea de haos care s-a declanșat în urma spargerii bipolarității; efectul globalizării asupra unor comunități și a unor zone în care nu s-au încheiat încă procesele identitare, de consolidare a acestor comunități; adâncirea faliei strategice dintre spațiul euroatlantic și alte spații, îndeosebi al lumii musulmane; prezența unei mase mari de tineri musulmani în țările occidentale și dogmatizarea gândirii și atitudinii acestora față de societatea liberală; rigiditatea și inflexibilitatea promovate în numele culturii de origine, în opoziție cu marea deschidere, pragmatismul și eficiența noii culturi tehnologice; efectele imediate ale culturii de piață; recrudescența

⁶ *Ibidem*, pp. 15-16.

spiritului identitar mai ales a celui extremist, intolerant și agresiv; recrudescența fundamentalismului; sărăcia, foametea, malnutriția, dificultatea sau chiar lipsa de acces la resursele primare de hrană și de apă potabilă (45.000.000 de milioane de oameni mor în fiecare an de foame și de malnutriție⁷); conflictualitatea lumii (după 1990, aproape patru milioane de oameni, dintre care 90 % civili au murit în războaie, iar peste 18 milioane au fost nevoiți să se refugieze⁸).

Vulnerabilități transfrontaliere

Lumea este extrem de dinamică. Ea evoluează foarte rapid, fără să-și piardă însă structura sa de rezistență, de temelie, deopotrivă, culturală, economică și chiar politică. Din punct de vedere politic, lumea se compune din state, organizații și instituții internaționale, dar și din organizații și organisme internaționale, din instituții care aparțin comunității internaționale, care, împreună și fiecare în parte (dar într-o colaborare semnificativă, liberală, dar și restrictivă), jalonează direcțiile importante de evoluție, de dezvoltare, fixează principalele repere și principalele aliniamente de atins.

Prima dintre viteze – viteza principală de evoluție a lumii – este dată de tehnologie și, îndeosebi, de tehnologia informației. Cea de-a doua este determinată, pe de o parte de imposibilitatea păstrării ritmului cu „avangarda” (din cauza lipsei de tehnologie și de resurse) și, pe de altă parte, de remanența unor încremeniri geopolitice și chiar a unor remanente ale fantasmelor istoriei.

Toată această „coloană” în marș forțat a civilizației omenești, care se lungește peste măsură, devine din ce în ce mai vulnerabilă, pe toate componentele ei și pe toate tronsoanele de drum pe care se află sau pe care trebuie să le parcurgă. La tot pasul o pândesc fel de fel de „ambuscade”, din toate părțile poate fi hărțuită și atacată, întrucât măsurile de securitate generală, de sistem, cele de siguranță apropiată și cele de siguranță nemijlocită, de proces, de acțiune tactică, nu pot ține pasul cu vulnerabilitățile tot mai mari ale acesteia.

Fiecare dintre aceste tipuri de entități și structuri își are propriile puncte tari și propriile vulnerabilități. Pe măsură ce timpul trece și vârfurile de lance ale tuturor entităților civilizaționale se tehnologizează, au acces la rețelele de informații și de comunicații, la bazele de date și la resurse, se multiplică și vulnerabilitățile lor. De menționat faptul că și vulnerabilitățile, ca și provocările, tensiunile, pericolele și amenințările cărora le corespund, se complică, se multiplică și se diversifică. Dacă, spre exemplu, odinioară, în

⁷ <http://www.iss-eu.org>, *Stratégie européenne de sécurité*, L'institut d'Etudes de l'Union Européenne, decembre, 2003, p.6.

⁸ <http://www.iss-eu.org>.

epoca societății industriale, vulnerabilitățile unei întreprinderi puteau fi reduse printr-un număr limitat de măsuri, acest lucru se complică semnificativ în epoca informațională.

În aceste condiții, vulnerabilitățile erau strâns legate de aceste procese și puteau fi categorisite în: vulnerabilități ale achiziționării și păstrării materiilor prime și materialelor; vulnerabilități ale fluxurilor tehnologice; vulnerabilități în gestionarea procesului de producție, de aprovizionare și de desfacere; vulnerabilități privind securitatea proceselor, tehnologiilor și altor activități specifice întreprinderii respective; vulnerabilități privind securitatea întreprinderii etc.

Astăzi, în epoca cunoașterii, aceste măsuri – care, evident, nu pot lipsi din nici o întreprindere – nu mai sunt suficiente, iar vulnerabilitățile cresc pe măsură ce măsurile de securitate se diversifică și se complică. Rețeaua, digitalizarea fluxului tehnologic, a producției, depozitării, desfacerii și securității tuturor proceselor din cadrul întreprinderii aduc noi dimensiuni, atrag noi pericole și amenințări și produc noi vulnerabilități.

Se știe, în noile condiții, întreaga activitate a întreprinderii devine una de tip integrat, ceea ce impune un nou tip de securitate, cel de sistem și de proces, începând cu securitatea rețelelor, a bazelor de date, a proiectelor și a fluxurilor, care nu mai poate fi realizată doar prin măsurile enunțate mai sus, ci reclamă un nou sistem, mult mai riguros, de protecție a ordinarilor, rețelelor, nodurilor de rețea, programelor și aplicațiilor, întrucât de siguranța acestora depinde, în cea mai mare măsură (dacă nu chiar în totalitate) însăși activitatea întreprinderii. Dacă se întâmplă să cadă rețeaua de calculatoare, întreprinderea, indiferent de ce profil ar fi, nu mai poate funcționa. Dacă serverele sunt virusate, rețelele cad, iar în întreprindere se produce un adevărat dezastru.

Trecerea la sisteme informaționale complexe rezolvă o mulțime de probleme de la calitatea producției la rapiditatea cu care este realizată (de altfel, nici o întreprindere din lume, indiferent ce produce, nu poate fi competitivă dacă nu apelează la tehnologia modernă și îndeosebi la tehnologia informației). Dar, odată trecând pragul informatizării își asumă și toate riscurile care decurg de aici.

De unde rezultă că partea din societate care se globalizează (economia și informația) cunoaște o serie de vulnerabilități (unele, noi, altele, mai vechi), care proliferază îndeosebi în rețelele transfrontaliere. Printre cele mai evidente se situează și următoarele: vulnerabilitatea noilor structuri globale la economia transfrontalieră subterană; vulnerabilitatea financiară; vulnerabilitatea sistemelor de comunicații și a sistemelor informaționale la atacul hackerilor și rețelelor pirate (pirateria informațională); vulnerabilitatea la noile acțiuni de

tip identitar, care devin din ce în ce mai numeroase, începând cu cele etnice și religioase și continuând cu cele care se formează pe centre de interese; vulnerabilitatea la armele de distrugere în masă și la mijloacele CBRN; vulnerabilitatea la terorism.

Principalele vulnerabilități ale entităților care nu se globalizează sau care rămân parțial și pe o anumită perioadă de timp în afara globalizării sunt următoarele: vulnerabilitate la efectele secundare sau induse ale globalizării; vulnerabilitate la atacurile care vin din partea conceptului de globalizare; vulnerabilitate la rețelele transfrontaliere ale economiei subterane, traficantilor și piraterismului informațional; vulnerabilitate la procesele de izolare sau autoizolare; vulnerabilitate la terorism; vulnerabilitate la sărăcie.

BIBLIOGRAFIE

- Andreescu Anghel, Sfichi Constantin, Apostol Gh., *Ordinea Publică - componentă a securității naționale*, Editura M.I. București, 1996.
- Andreescu Anghel, Dr. Voicu Costică, *Acțiunile terorist - diversioniste și implicațiile acestora asupra securității naționale a României*, Editura M.A.I., București, 2006.
- Neagu Aurel, *Frontiera de stat a României în condițiile integrării europene*, Editura MAI, București, 2008.
- Baccaini Brigitte, *Analyse des migrations internes et estimation du solde migratoire externe au niveau local a l'aide des donnees censitaires*, 2006.
- Barry Buzan, Ole Waewer, *Security and migration in Europe*, St. Martin Press, New York, 1999.
- Bădescu Ilie, *Tratat de geopolitică*, Editura Mica Valahie, București, 2004.
- Bewker Hans, *Imigration policy and welfore state*, 2004.
- Bigo Didier, *Teorism, drogue, imigration: des nouvelles figures de l'insecurite en Europe*, Montreal, 1999.
- Bimal Ghosh, *Managing migration*, Oxford University Press, 2000.
- Burton John, Frank Dukes, George Messon, *Conflict: Rezolution and Prevention*, 1990.

ÎNTEBUNȚAREA STRUCTURILOR HUMINT/CI ÎN OPERAȚIILE MILITARE ÎNTRUNITE

USING THE HUMINT/CI STRUCTURES INTO THE JOINT OPERATIONS

Lt.col.drd. Cătălin CÎRLĂNARU*

U.M. 02472 București

Lt.col.drd. Costinel NIȚU**

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Informațiile de tip HUMINT reprezintă produsele procesului de culegere și analiză a datelor obținute de la sursele umane. Alături de informațiile obținute din comunicații militare (signal intelligence-SIGINT) și din imagini (imagery intelligence-IMINT) reprezintă unul din cele trei mijloace tradiționale de obținere a informațiilor.

Deși aparent simplu, în comparație cu sistemele electronice sofisticate folosite în alte domenii ale culegerii informațiilor, HUMINT este o metodă dificilă care cere precizie. Oamenii sunt de departe surse mai dificile de abordat decât dispozitivele de ascultare și camerele video. Cu toate acestea, informațiile care pot fi obținute de la surse umane pot fi cele mai folositoare și pot fi mereu completate cu elemente de noutate.

Human intelligence (HUMINT) is the product resulted from the gathering and analysis process of information collected from human contacts (sources). Along with signals intelligence (SIGINT) and imagery intelligence (IMINT), it is one of the three traditional means of intelligence gathering.

Although apparently simple, compared to the sophisticated electronic systems used in other intelligence-gathering fields, HUMINT is a difficult method that requires precision. Humans are a far more difficult source to approach than the electronic listening devices or cameras. Yet, the information collected from human sources can be the most useful and always up-to-date.

Cuvinte cheie: informații, contrainformații, HUMINT, operații întrunite.

Keywords: intelligence, counter-intelligence, HUMINT, joint operations.

* e-mail: essu26cata@yahoo.com

** e-mail: nitzucosty@yahoo.com

Informațiile sunt un factor care contribuie la asigurarea succesului în cadrul operațiilor întrunite. Acestea reprezintă o cerință de bază a unei bune planificări și un instrument fără de care deciziile comandantului nu pot fi luate.

Nicio operație militară nu va fi declanșată fără a se cunoaște intențiile și posibilitățile adversarului, cu atât mai mult cu cât acesta este o grupare teroristă, structuri insurgente cu organizare militară etc.

Evoluțiile tehnologice au dus la creșterea abilității comandantului de „a vedea dincolo de orizont” și de a avea acces la un volum mare de informații referitoare la numărul, echipamentele și dispunerea adversarului. Noile tehnologii pot furniza comandantului informații despre adversar în orice moment din zi și din noapte. O parte din cantitatea de informații, colaționată și analizată, poate fi transformată în informații prelucrate din care se poate face o predicție a posibilităților inamicului și a intențiilor acestuia.

Pentru a furniza informații prelucrate, acestea trebuie culese în funcție de cerințele comandantului de nevoile prioritare de informații în baza cărora se poate stabili cel mai optim curs de acțiune pentru desfășurarea unor operații întrunite. Odată culese, informațiile sunt supuse unui proces analitic, în care judecata umană bazată pe cunoaștere și experiență joacă un rol major. În final, produsul acestui proces, informația prelucrată este distribuită la timp și într-un mod accesibil consumatorilor, în vederea planificării operației întrunite.

În operațiile întrunite elementul de succes este reprezentat de interoperabilitate, adică de capacitatea de a schimba informații și informații prelucrate. Acest lucru este posibil prin utilizarea de către toți membrii structurii de forțe întrunite a unor standarde comune de operare.

Informația conține o dată, o serie sau un grup de date, care sunt obținute de la senzori și ulterior transmise prin diferite mijloace. Reprezintă latura concretă a unor stări care există sau au existat într-un anumit punct în timp și spațiu. Este evident că aceasta se poate referi la evenimente din trecut sau din prezent, fie ele de domeniul trecutului sau de actualitate. Informațiile sunt definite ca “Date neprelucrate ale oricărei descrieri ce poate fi utilizată în producerea informațiilor prelucrate” (AAP-6).

Informația este de mare valoare atunci când se poate deduce ceva din ea. Acest lucru poate apărea ca un rezultat al asocierii informației cu alte informații deja culese sau atunci când este evaluată din punctul de vedere al experienței acumulate de către cel care recepționează informația. Colectarea datelor de către un senzor nu este în sine de mare folos. Oricum, când aceasta este colectată de senzor și apoi, dacă este posibil, formatul ei este analizat, ea devine informație. Informația constituie un fapt sau o serie de fapte, dar când este asociată cu alte informații deja cunoscute și este analizată prin prisma experienței, va conduce la un nou set de fapte numite informații prelucrate (intelligence).

Informația prelucrată diferă de informație prin aceea că este rezultatul unui proces subiectiv de judecată și nu este absolută, ci deschisă dezbaterii. Relaționarea unui set de informații la altul, sau a unei informații cu o bază de date deja concepută, realizată și finalizată de un analist, constituie „procesul” analitic de dezvoltare a producției de informații prelucrate din informații.

În timpul operațiilor întrunite, comandantul va avea acces la o mare cantitate de informații ce se referă la fiecare aspect al mediului operațional. Informația disponibilă va acoperi o gamă extrem de largă de domenii, atât despre forțele proprii, cât și despre adversar: numărul, identitatea, echipamentele, localizarea, starea de realimentare, numărul pierderilor, starea de refacere, rezerva de combustibil, munițiile disponibile și multe altele. Va exista, de asemenea, un volum egal de informații referitoare la câmpul de luptă, climă, starea vremii, starea terenului, influențele socio-politice și alte aspecte legate de câmpul de luptă.

Necesitatea de a avea cele mai bune informații despre posibilitățile și intențiile adversarului implică totodată luarea măsurilor de a interzice acestuia posibilitatea să culeagă informații despre intențiile, acțiunile probabile sau alte puncte vulnerabile ale forțelor proprii. Activitatea de contrainformații (CI) interzice scurgerea de informații la inamic și participă la păstrarea și protecția forțelor proprii. Procesul CI va identifica susceptibilitatea forțelor proprii de a fi expuse la operațiuni de culegere de informații și informații prelucrate ale forțelor adverse. CI încadrează pe categorii operațiunile adverse din aria de operații (AO) a forțelor proprii și activitățile organizațiilor subversive sau disruptive în cadrul AO. CI sprijină Serviciul de informații și de protecție a forței (*Force Protection*).

În momentul în care trupele sunt dislocate în teatrul de operații (TO), pe lângă conducerea misiunii în sine, trebuie pus accent pe protecția forțelor, bunurilor, echipamentului și resurselor esențiale ale forțelor dislocate în TO și ale națiunii gazdă care le sprijină. Toate acțiunile desfășurate în acest sens poartă denumirea generică de „Protecția forțelor”. Protecția forțelor este un proces care are scopul de a conserva potențialul de luptă al forțelor dislocate, integritatea și posibilitățile proprii, prin contracararea tuturor amenințărilor, de la cele provocate de adversar, catastrofe naturale și de mediu, la fratricid.

Serviciile de informații au capacitatea de a dirija obținerea continuă a informațiilor împotriva categoriilor de forțe naționale, internaționale sau a coalițiilor pe timp de pace, operații altele decât războiul, cât și pe timpul războiului, operației întrunite.

Informațiile care rezultă din aceste operații oferă un avantaj semnificativ forțelor participante, dar, de asemenea, aceste informații, culese și prelucrate de către structurile de informații ale adversarului sau alte

categorii, aduc cu ușurință pierderi forțelor care acționează în TO. Unele dintre acțiunile cu care se pot contracara eforturile forței de amenințare, precum și pentru a furniza forța de protecție pentru toate unitățile sunt cele desfășurate de către structurile CI.

HUMINT/CI (*Human Intelligence*) va fi cea mai importantă sursă de informații în cadrul operațiilor întrunite mai ales în cadrul celor asimetrice (BALCANI, IRAK, AFGANISTAN etc.).

Necesitatea de a desfășura structuri HUMINT/CI, încă din fazele inițiale, trebuie să fie o prioritate a comandantului în cadrul procesului de planificare a operației întrunite. Colectarea informațiilor din surse umane, care să răspundă cerințelor comandantului pe linie de informații sunt realizate astfel de structurile HUMINT/CI dislocate și, implicit, colectarea informațiilor pe linie de contrainformații, din surse umane, care să răspundă cerințelor comandantului sunt realizate de structurile HUMINT/CI.

În cadrul operațiilor întrunite, părțile în conflict vor fi concentrate asupra tuturor activităților de culegere de informații. Este necesară o analiză a modului în care vor fi culese informațiile, de cele mai multe ori de la caz la caz, în funcție de evoluția operațiilor, de restricțiile impuse de inamic și de situația politică, atât în AOR, cât și în țara sau țările din care este constituită categoria de forțe întrunite.

HUMINT/CI va fi una dintre cele mai importante structuri de culegere a informațiilor în majoritatea operațiilor întrunite, cu atât mai mult în cadrul celor asimetrice. Necesitatea de a desfășura resurse HUMINT/CI adecvate de colectare, încă din fazele inițiale ale operațiilor întrunite, trebuie să fie o prioritate a comandantului în cadrul procesului de planificare a operației.

Dimensiunea, structura organizatorică și introducerea în operații a elementelor HUMINT/CI la nivelul TO sunt determinate de misiunile specifice și cerințele din teatrul de operații corelate cu resursele la dispoziție pe timpul procesului de constituire a forței întrunite.

Coordonarea și pregătirea elementelor HUMINT/CI ce urmează a fi introduse în operații trebuie să se facă din timp, încă din faza de planificare a operației. Utilizarea echipelor naționale permite operatorilor HUMINT/CI să se desfășoare cu întreg sprijinul operațional și logistic al țării din care fac parte.

Securitatea în TO, aplicarea activităților HUMINT/CI, implicând achiziția de informații, verificarea amenințărilor locale și punerea în aplicare a măsurilor de securitate a personalului, reprezintă baza efortului CI, fără de care măsurile la nivelul forțelor vor fi inutile.

Obținerea și exploatarea informațiilor HUMINT/CI coroborate cu cele din COMINT și IMINT constituie elemente de bază la îndemâna statului major și al comandantului structurii de forțe întrunite, pe baza cărora operația, în ansamblu, va avea la bază un curs optim de acțiune.

BIBLIOGRAFIE

Baker O. Ralph, *HUMINT- centric operations developing actionable intelligence in the urban counterinsurgency enviroment*, Military Review, March-April 2007.

[http: // www.quikmanoeuvres.com/](http://www.quikmanoeuvres.com/) humint

[www.army.mod.uk.](http://www.army.mod.uk/) / intelligence

AAP-6, NATO Glosary Terms and Definitions

Biermann Joachim, *Understanding military information processing-an approach to support intelligence in security and defence*, 2008.

POSIBILITĂȚILE EXPLICATIVE ALE PROCESĂRILOR DE TIP INTERACȚIONIST

THE POSSIBILITIES OF INTERACTIONIST PROCESSING

Lt. Marinel-Adi MUSTAȚĂ*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Imposibilitatea abordărilor sociologice de a efectua predicții care să se dovedească în timp a fi corecte, a fost catalizatorul conștientizării unor necesități de nuanțare a schemelor de tip cauzal, pentru ca ulterior, ele să fie abandonate de tot mai mulți teoreticieni. Implicațiile acestei schimbări de paradigmă pentru exercitarea conducerii în organizații sunt de mare amploare de unde necesitatea abordării explicite a acestui subiect.

The failure of the sociological approaches to make predictions that would prove to be correct over time, was a catalyst for the awareness of the nuances necessary to the causal schemes, later, these being abandoned by an ever growing number of scientists. The implications of this change of paradigm for the exercise of management in organizations are huge, from this stemming the need to address the issue explicitly.

Cuvinte cheie: cauzalitate, interacționism, conducere, organizație.

Keywords: causality, interactionism, management, organization.

Eșecurile înregistrate de științele sociale în efectuarea unor predicții valide în legătură cu obiectele lor de studiu au creat condițiile emergenței unei noi paradigme, la început nesesizată în mod explicit. În noua abordare se constată o decentrare de pe caracteristicile „actorilor sociali”, punându-se tot mai mult problema relațiilor care se stabilesc între aceștia („a explica un fenomen social înseamnă a face din acesta *rezultatul unor acțiuni* a căror semnificație trebuie explicată”¹).

Spre deosebire de determinările univoce, specifice abordărilor cauzale, în paradigma interacționistă, *determinările se produc în ambele sensuri* (influențe reciproce), fiind deci rezultatul unor interdependențe.

* e-mail: mustata_a@yahoo.com

¹ R. Boudon, *Efecte perverse și ordine socială*, Editura Eurosong & Book, 1998, p. 8.

În investigarea proceselor emergente în existența socială, abordarea interacționistă a reliefat posibilitatea unor *rețele complexe de interacțiuni*, sugestiv ilustrate prin metafora „pânzei de păianjen”. De asemenea, din reliefarea complexității interacțiunilor sociale s-au putut oferi explicații cuprinzătoare a consecințelor derivate, a proceselor ce transcend intențiile oamenilor care le-au declanșat, fiind astfel posibile intervenții întru limitarea acelor care se dovedesc a fi nefavorabile (consecințe perverse).

Pornind de la interogarea caracteristicilor interacțiunilor, s-au putut interpreta în mod satisfăcător anumite procese sociale până atunci contradictorii. De pildă s-a putut explica modalitatea în care interesele individuale „infinitesimale” prin *efectele de agregare (compunere)* pot da naștere unor procese de amploare uneori de sens contrar².

Caracterizarea modalităților interacționiste de procesare a informațiilor identificate de Raymond Boudon

Sociologul R. Boudon a identificat existența în sfera investigării socialului a patru tipuri de abordări interacționiste. Întrucât acestea se dovedesc a avea limite diferite prin natura lor, considerăm necesară formarea unei competențe de a distinge printre genurile de abordări menționate, și utilizarea cu precauție a schemelor interacționiste de interpretare. Oferim în continuare o expunere succintă a acestora, pornind de la clasificarea realizată de sociologul francez:

1. *Paradigmele interacționiste de tip mertonian*. În abordările care folosesc ca sistem de referință acest mod de a interpreta interacțiunile, se presupune că „libertatea de acțiune a fiecărui subiect nu este în nici un fel limitată de angajamente tacite sau explicite, luate față de altcineva”³. În cadrul „pânzei de păianjen” în care oamenii sunt inevitabil angrenați, acțiunile lor sunt interpretate ca fiind rezultatul *opțiunilor individuale* ale fiecăruia. O altă caracteristică este aceea că preferințele individuale se consideră a fi „variabile independente” (caracteristici intrinseci ale actorilor sociali) și care chiar dacă ocupă un rol central în schemele explicative, *nu necesită a fi analizate*. De asemenea, structura de interdependență sau interacțiune este definită printr-un *context socio-instituțional care se presupune dat*.

2. *Paradigmele interacționiste de tip toquevillian*. În acest tip de abordări interacțiunea este caracterizată de un context de „stare de natură”, adică de faptul că actorii au posibilitatea să se abțină de la a considera efectele comportamentului lor asupra celuilalt. Deosebirea majoră este că *preferințele actorilor nu au statut de variabile independente*. Cu alte cuvinte, ele nu sunt considerate ca de la sine înțelese, ci ca necesitând explicații.

² *Ibidem*, p. 19.

³ R. Boudon, *Texte sociologice alese*, Editura Humanitas, București, 1990.

3. *Paradigmele interacționiste de tip mertonian* abandonează premisa „ordinii naturale”, interacțiunea dintre actori fiind caracterizată de un *context de contract*, acesta din urmă înțeles ca o restrângere a libertăților prin luarea în considerare a intereselor celorlalți actori implicați. Uneori se poate acționa fără a ține cont de interesele celor din jur nu însă fără a lua în considerare prezența lor și implicit interdependențele ce se stabilesc.

4. *Paradigmele interacționiste de tip weberian*. Spre deosebire de abordările precedente, se introduce premisa conform căreia, anumite elemente ale acțiunilor (structurarea sistemului de preferințe, alegerea mijloacelor pentru obținerea scopurilor dorite, îndemânarea în punerea în aplicare a mijloacelor etc.) sunt determinate de elemente anterioare acțiunilor respective. Interpretarea lui Boudon asupra determinismului este diferită față de legătura cauzală, desemnând în fapt influențarea unei acțiuni ulterioare de către cele care le-au precedat. Este important de subliniat că în acest context, caracterul determinant al unor elemente anterioare acțiunii nu o privează pe aceasta de statutul ei de acțiune (are proprietatea de intenționalitate).

Caracterizarea modalității interacționiste de procesare a informațiilor propuse de Jean Piaget

În tipurile de interacțiuni abordate până în acest punct nu se pune explicit problema posibilității oamenilor de a procesa informații, presupunându-se doar că aceștia *acționează în mod conștient și că acțiunile lor pot fi raționale*. În ceea ce privește abordarea interacționistă a felului în care „actorii” angrenați în interacțiuni pot „cunoaște” J. Piaget scria: „Cunoașterea nu purcede la izvoarele ei nici de la un subiect conștient de sine, nici de la obiecte deja constituite (din punctul de vedere al subiectului) care s-ar impune subiectului; ea ar rezulta din interacțiuni ce se produc la jumătatea drumului dintre ele și care țin deci de amândouă în același timp”⁴.

În interpretarea genetică a procesării informațiilor, acțiunea, în marea ei plasticitate este cea care determină o dublă construcție, cea a mentalului subiectului cunoscător, dar și a obiectelor (pentru sine) cu care acesta intră în contact. Așadar, omul este cel care construindu-se pe sine, construiește și o lume populată cu obiecte, dependentă de capacitatea sa de semnificare.

Dezvoltarea se realizează prin reconstrucții și diferențieri succesive, prin coordonări, anticipări și retroacțiuni, favorizate și de caracterul reversibil al operațiilor mentale.

Adaptarea este, potrivit lui Piaget, rezultanta unor procese de acomodare la mediu dar și de asimilare a acestuia, aceasta din urmă

⁴ J. Piaget, *Epistemologia genetică*, Editura Dacia, Cluj, 1984, p. 11.

interpretată ca fiind „integrarea de noi obiecte sau de noi situații și evenimente la scheme anterioare”⁵. Trecerea de la logica acțională la cea conceptuală este de fapt o transformare a asimilării, de la integrarea unui obiect la o schemă de acțiune la integrări între obiecte, devenind astfel posibilă extensiunea.

Dacă R. Boudon atrăgea atenția asupra simplificărilor deformatoare pe care le introduc analizele de tip cauzal, J. Piaget interpretând omul ca organizare capabilă să-și reconstruiască propriile capacități de procesare, dar și mediul în care acționează, face posibilă o interpretare mai nuanțată a proceselor emergente în social, a consecințelor acțiunilor oamenilor.

Caracterizarea modalităților de exercitare a conducerii în orizontul interacționist de interpretare

Procesarea informațiilor în modalități explicit interacționiste îi conferă conducătorului un cadru teoretic performant în abordarea interacțiunilor pe care trebuie să le organizeze. Rețelele uneori extrem de complexe de interdependențe, „pânzele de păianjen” ce pot fi acum sesizate, punerea explicită a problemei identificării acestor rețele constituie o abordare ce asigură premise unor intervenții tot mai pertinente în existență.

În acest stadiu se pune explicit problema identificării conexiunilor dintre modalitățile de satisfacere a necesităților în organizații. Se ameliorează astfel performanțele, luarea în considerare și a eventualelor consecințe derivate, optimizând acest proces.

Sesizarea reciprocității influențelor va permite depășirea viziunii înguste cauzale, care putea interpreta raporturile și relațiile doar în maniere unilaterale. De asemenea, modalitatea în care este interpretată cunoașterea, în variantă interacționistă propusă de Piaget, se dovedește a avea o mare valoare praxiologică. Să presupunem că un conducător la un moment dat dorește să-și scientizeze deciziile, însă reperele oferite se dovedesc a fi dificil de asimilat. În variantă cauzală situația va fi interpretată în mod simplist prin formulări de tipul „eu nu pot” sau „teoriile sunt prea dificil de asimilat”, niciodată considerate împreună. O abordare interacționistă, însă, va ține cont de ambele aspecte menționate și implicit, va furniza deschideri către ameliorarea capacităților de procesare, dar și către căutarea unor abordări simplificate ale problematicii respective. Se va conștientiza, deci, acea producere la „jumătatea drumului” între elementele aflate în interacțiune.

De asemenea, utilizarea reperelor oferite de epistemologia genetică oferă o interpretare mai nuanțată a evoluțiilor din procesorii oamenilor, dar și

⁵ *Teorii ale limbajului. Teorii ale învățării* - Dezbateri dintre J. Piaget și N. Chomsky, Editura Politică, București, 1988, p. 306.

a faptului că periodic, modul nostru de a interpreta obiectele (obiectele pentru noi) se reconstruiește. Se creează astfel conștiința faptului că același obiect în sine poate fi interpretat la momente de timp diferite în modalități distincte.

În realizarea coordonărilor, eșalonărilor, se va avea în vedere obținerea efectelor sinergice pe care compunerile complexe le pot avea în interacțiuni. Activitățile de control se vor putea centra pe dimensiunea „relațională”, soluțiile și măsurile propuse putându-se apropia tot mai mult de existenței în sine.

Posibilitatea unor consecințe derivate, neanticipate de „actorii sociali” care atunci când sunt negative sunt denumite „consecințe perverse”; conștientizarea posibilității și inevitabilității (în acest stadiu) a unor consecințe derivate îl „obligă” pe decident să abordeze cu mult mai mare precauție intervențiile sale și, de asemenea, să realizeze modelări și evaluări mult mai pertinente.

Modelele interacționiste nu sunt aplicabile numai socialului, conducătorii putând folosi astfel de repere în interpretarea existențelor biotici (conexiunile între organele corpului omenesc dezvăluite de filosofia taoistă) dar și abiotici. Teoria haosului a relevat, de exemplu, posibilitatea așa-numitului „efect fluture” în care o simplă acțiune aparent banală poate produce în timp efecte mult disproporționate față de acțiunea inițială.

Considerarea interacțiunilor dintre rețele de atribuții, socializările participanților și condițiile materiale și informaționale necesare funcționării organizării conduse, creează fără îndoială premisele teoretice pentru intervenții mult mai cuprinzătoare și mai securizante decât cele posibile în limitele orizontului cauzal.

Totuși, abordările de tip interacționist nu sesizează întregii în adevărata lor complexitate. În toate cele patru tipuri de paradigme identificate de către R. Boudon, interacțiunile se desfășoară într-un anumit context, considerat a fi dat. Această concepție își are izvoarele în fizica newtoniană (particulele interacționează într-un spațiu absolut) și se dovedește a introduce simplificări deformatoare.

Modalitatea pertinentă de interogare a existenței se dovedește mai degrabă a fi, cea în care se consideră interacțiunile ca fiind părți integrante ale întregilor, contextul nemaifiind deci considerat o entitate separată. În procesul de exercitare a conducerii, distincția devine mai facil de sesizat în momentul în care ne raportăm nu la oameni și la interacțiunile dintre aceștia, ci la oamenii înglobați în sociorganizări, în care se manifestă interacțiuni.

INTERPRETAREA PROCESUAL-ORGANICĂ A PROCESUALITĂȚII INTERPRETATIVE – DESCHIDERI CĂTRE PRACTICA DECIZIONALĂ DIN ORGANIZAȚIA MILITARĂ

THE PROCESSUAL-ORGANIC INTERPRETATION OF THE INTERPRETATIVE PROCESSUALITY – OPENINGS TOWARDS THE PRACTICE OF DECISION- MAKING IN THE MILITARY ORGANIZATION

Lt. Marinel-Adi MUSTAȚĂ*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Cercetarea științifică poate contribui hotărâtor la ameliorarea practicii în organizații, dar nu toate reperele oferite de științe sunt cu adevărat performante, de unde și demersurile de scientizare a deciziei, care produc atât consecințe pozitive, cât și consecințe negative, care contrariază și intrigă. În acest context, „cunoașterea cunoașterii” ne apare ca un demers obligatoriu nu numai pentru epistemologi, ci și pentru practicienii cei mai ancorați în realitățile de zi cu zi ale organizației în care activează.

Scientific research can contribute strongly to improving practice in organizations. But not all interpretations offered by science are really powerful, hence the decisions' scientization produce both positive and negative consequences, which frustrate and intrigue. In this context, "knowledge of knowledge" appears as a mandatory approach not only for epistemologists but also for the practitioners that are most anchored in the realities of everyday working in the organization.

Cuvinte cheie: procesualitate interpretativă, decizie, competență epistemică, organizație.

Keywords: interpretative processuality, decision, epistemic competency, organization.

Existența socială a oamenilor este un domeniu de studiu extrem de complex care pune numeroase și complicate probleme atât teoreticianului, cât și practicianului. Organizația militară ca obiect de studiu, dar și ca spațio-temporalitate circumscrisă existenței sociale nu face excepție din acest

* e-mail: mustata_a@yahoo.com

punct de vedere, decidenților militari revenindu-le misiunea de a se implica în procesul pe care generic îl numim *gestionarea securității naționale*. Responsabilitatea asociată diverselor roluri asumate de către comandanți este una considerabilă din moment ce, de multe ori, sunt în joc, dincolo de obiectivele macro-sociale și viețile propriilor subordonați.

Obiectele de studiu, precum omul sau organizația nu pot fi interpretate corect în interiorul orizontului empiric de procesare a informației, iar în lipsa unei interpretări satisfăcătoare a acestora, decidentul nu știe și, implicit, nu poate să acționeze în variante favorabile organizației sau oamenilor. Se conturează așadar necesitatea stringentă a unei cât mai bune conectări a decidentului la sursele de cunoaștere disponibile.

Dar termenul „cunoaștere” este unul vag, din cel puțin două considerente: lasă impresia unor cunoștințe definitiv corecte și, în același timp, sugerează o raportare exclusivă la produsul social „cunoaștere”, fără a conține în sine o interpretare satisfăcătoare a modalităților în care aceasta se obține, în special a conexiunilor dintre ceea ce am numit bio-procesori-homo-interpretori-socio-interpretori.

Cadrul paradigmatic de investigare a problematicii

Prin bio-procesori sunt desemnați acei procesori de informații specifici omului care-l integrează pe acesta în mega-organizarea biotică. Bio-procesorii sunt *complexități*¹. Ca urmare a proprietăților superioare de stocare, conexare și transmite a informației, specifice neocortexului, în prelungirea bio-procesorilor se constituie *interpretorii*. Noua capacitate de procesare folosește semne, reguli de procesare a semnelor, precum și memorii asociate acestora, pentru codificarea și prelucrarea informației furnizate de bio-cuplatori.

Investigațiile procesual-organice au relevat existența a trei tipuri de interpretori: *interpretori figurativi* (utilizează, ca semne, imagini), *interpretori verbali* (utilizează ca semne grupuri de sunete articulate) și *interpretori armonici* (utilizează, ca semne, armonii sonore). Dat fiind caracterul local, contextual, inevitabil variabil al receptărilor din mediul extern, semnele și regulile după care acestea se procesează se află într-o continuă dinamică. Se petrec astfel dezorganizări și organizări succesive ale interpretorilor, ce le conferă acestora caracterul de procesualitate².

Revenind, alternativa procesuală la utilizarea termenului „cunoaștere” este conceptul de procesualitate interpretativă cu finalități cognitive, pe scurt, procesualitatea cognitivă:

¹ L. Culda, *Potențele ființei umane*, București, Editura Licorna, 2003, p. 22.

² Th. Kuhn, *Structura revoluțiilor științifice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.

Când ne referim la „procesualitatea interpretativă” avem în vedere procesările figurative, verbale și armonice, procesările interpretative cu orice finalitate, inclusiv cele de tip interogativ, atât procesările homo-interpretative, cât și cele socio-interpretative; toate acestea, în conexiunile pe care le pot genera și întreține³.

Diferența specifică a procesualității cognitive în raport cu genul proxim, procesualitatea interpretativă, este dată de finalitatea celor dintâi, de stabilirea explicită a unor scopuri cognitive pentru activitățile interpretative. Spre deosebire de procesările cu finalități gestionare, lucrative, de apărare/agresare, expresive, procesările cognitive își stabilesc cunoașterea drept *scop în sine* și procedează în mod specific pentru a-și atinge acest scop.

De pildă, în domeniul militar s-au conturat știința și arta militară ca discipline integrate în procesualitatea cognitivă, procesările specifice fiind diferite de activitățile cu caracter organizatoric, administrativ pe care o acțiune militară le presupune. Evident, cele dintâi furnizează repere celor din urmă însă ele nu se suprapun, nu sunt identice deoarece scopurile și implicit metodele utilizate diferă.

Expunem, în continuare, o serie de aspecte care, împreună cu cadrul ontologic prezentat, contribuie la conturarea unei schițe a proceselor care întrețin organizarea numită procesualitate cognitivă.

Astfel, ca urmare a proprietăților interpretorilor, oamenii nu pot realiza interpretări satisfăcătoare decât în momentul în care procesările realizate se desfășoară pe spații abstracte. Așadar, deși se pot reconstrui în variante mai performante, interpretorii sunt într-un prim stadiu dependenți de produsele bio-procesorilor în prelungirea cărora funcționează.

Procesările de tip figurativ, dar și cele verbale, folosesc ca „materie primă” informații primite de la analizatori, în special de la cel vizual. Inevitabil, respectivele informații sunt dispartate, lacunare, situate doar între anumite lungimi de undă care constituie o mică parte din ceea ce știm că există, cu atât mai puțin din existența în sine. Procesările sunt inerent particularizante, simplificatoare și uneori deformatoare. Dar oamenii conștientizează limitele procesărilor pe care le realizează și, treptat, încep să emită presupuneri privind anumiți existenți care ar governa altfel inexplicabilul. Deși interpretările astfel conturate nu pot să nu conțină erori totuși, în acest fel, se creează premisele depășirii obiectocentrismului îngust, sesizării conexiunilor dintre părțile unui întreg, dar și a unor existenți, precum procesele. Asemenea interpretări, în cazul în care se dovedesc a genera un minimum de funcționalitate, devin reprezentări-cadru sociale care

³ L. Culda, *Procesualitatea socială*, Editura Licorna, București, 1994, p. 297.

particularizează socio-organizările și care influențează și sunt influențate permanent de procesorii oamenilor, în special de homo-interpretori.

Constituirea socio-interpretorilor asigură și un anumit grad de corelare a competențelor cognitive de care oamenii dispun. Dincolo de consecințele formatoare pe care acest fapt le implică este plauzibilă și sesizarea coexistenței mai multor interpretări asupra unor existenți receptați în mod similar, a unor diferențe, dar și a unor incompatibilități a interpretărilor. De asemenea, oamenii observă că anumite interpretări sunt sancționate, iar altele validate de experiența sau că interpretările tind să devină din ce în ce mai complexe, că iau în considerare aspecte anterior nesesizate sau interpretate greșit. Dar și acestea din urmă conțin încă ambiguități, porțiuni neexplicate sau interpretări nesatisfăcătoare în raport cu necesitățile de care oamenii sunt animați.

Aspectele amintite nu pot să nu producă „mirări”, necesități de explicare a posibilităților neechivalente de procesare a informației. Sub presiunea noilor necesități se constituie interpretori specializați denumiți procesori interogativi.

Noua capacitate de procesare, fiind una de tip interpretativ-verbală nu poate să nu pornească de la periferie către centrul problematicei pe care o vizează. Treptat, capătă însă sens interogările despre obiectul cunoașterii, posibilitatea obținerii unor cunoștințe adevărate, procedeele și metodele cunoașterii, exigențele de îndeplinit pentru elaborarea unei construcții teoretice.

Epistemologia apare astfel ca fiind o rețea de socio-interpretori cu finalități interogatoare care se constituie treptat sub presiunea produselor altor procesări cu caracter cognitiv și, ca urmare a naturii procesărilor interpretative, se poate spune, că se reconstruiește odată cu obiectul său de studiu⁴. Discontinuitățile se pot însă manifesta și ca urmare a conturării treptate a unei cunoștințe de sine a epistemologiei ca urmare a conștientizării specificului procesărilor implicate în astfel de demersuri. Treptat, devine posibilă trecerea de la particular către general, de la interogări de genul „cum interpretăm obiectul X?” la cele de genul „ce cunoaștem?” sau „cum cunoaștem?”. Răspunsurile la astfel de interogări sunt diverse și de cele mai multe ori incompatibile, în acest sens, istoriografia validând modelul cadru.

Deși procesările interogative induc discontinuități în procesualitatea interpretativă, finalitatea de maximizare a capacităților de procesare specifice oamenilor și socio-organizărilor poate fi atinsă doar în momentul în care epistemologia este capabilă să abordeze global și unitar, în variante satisfăcătoare procesualitatea cognitivă trecând astfel în stadiul paradigmatic.

⁴ L. Culda, *Dimensiunea epistemologică a interogării existenței sociale a oamenilor*, București, Editura Licorna, 2000.

Repere pentru formarea competenței epistemice

Proiectul fundamentării unei competențe epistemice a comandantului⁵ se bazează pe o premisă fundamentală: cunoașterea științifică poate oferi reperele necesare unor intervenții decizionale pertinente din partea comandanților. Așadar, alternativa la deciziile luate în virtutea experienței, a intuiției, a unor considerente de ordin mistic sau ideologic este scientizarea deciziilor, pe cât posibil pe toate palierele ierarhiei militare. Avem, astfel, în vedere depășirea distincției tayloriene anacronice între cei care gândesc și cei care doar execută și, pentru a aduce o contribuție substanțială la realizarea acestui deziderat, ne-am propus spre îndeplinire două obiective majore: sistematizarea reperelor furnizate de epistemologii și furnizarea unui cadru metodologic apt să susțină formarea decidenților militari ca subiecți epistemici, ca oameni care sunt capabili să înțeleagă, să evalueze și să aplice reperele oferite de cunoașterea științifică.

Cadrul ontologic conturat până în acest punct al demersului nostru permite prime delimitări cu caracter metodologic. Astfel, în vederea susținerii unui demers aplicativ de tipul „competenței epistemice” un prim domeniu de studiu de investigat trebuie să fie „procesualitatea interogativă”, obiect de studiu circumscris procesualității cognitive care la rândul ei este înglobată în procesualitatea interpretativă. În acest context ontologic domeniul de referință al investigațiilor nu poate fi decât existența socială a oamenilor, prin aceasta fiind asigurate premisele modelării influențelor pe care le exercită atât oamenii, cât și socio-organizările asupra procesărilor interogatoare.

Delimitarea obiectului de studiu în varianta amintită face posibil un prim obiectiv al cercetării pe care îl rezumăm sintetic: evaluarea situației epistemologice și a gradului de suprapunere dintre sfera preocupărilor epistemologice și cele specifice procesualității interogative.

Ne punem așadar problema pertinentei reperelor oferite de epistemologie pentru a susține procesul decizional, dar și a raportului dintre domeniul de referință specific epistemologiei și domeniul de referință specific procesărilor interogatoare, altfel spus dacă cea dintâi oferă repere suficiente decidenților prin raportare la informația disponibilă în contemporaneitate. În legătură cu cel din urmă aspect este intuitiv evident că delimitarea monodisciplinară nu poate fi satisfăcătoare, deoarece și discipline precum: istoria religiilor, antropologia, psihologia, sociologia pot oferi repere utile privind modalitățile de realizare a procesărilor interogative.

„Cunoașterea cunoașterii” poate și nu trebuie să rămână în exclusivitate apanajul filosofilor. Conștientizarea determinărilor complexe specifice unei organizații reclamă analize temeinice care să preceadă decizia, iar competența epistemică a decidentului ne apare ca fiind o condiție *sine-qua-non* pentru reușita acestui demers.

⁵ M-A. Mustață, *Despre competența epistemică a comandantului*, Gândirea militară românească, nr.1/2006, pp. 76-80.

ROLUL NATO ÎN PREVENIREA ȘI GESTIONAREA CRIZELOR

NATO'S ROLE IN CRISIS PREVENTION AND MANAGEMENT

Drd. Maria PRIOTEASA *

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Evenimentele care au urmat după încheierea Războiului Rece, amenințările la adresa securității statelor manifestate în mod special după 11 septembrie 2001, au generat reorientări și preocupări majore în domeniul prevenirii și gestionării crizelor, conducând Alianța Nord-Atlantică la o nouă abordare a conceptului, ca urmare a rolului pe care aceasta este chemată să îl joace în asigurarea securității regionale și globale.

The events that followed the Cold War security threats to member states manifested especially after September 11, 2001, have generated shifts and major concerns in prevention and crisis management, leading the North Atlantic Alliance to a new approach to the concept, according to the role it is called upon to play in regional and global security.

Cuvinte cheie: Război Rece, Alianța Nord-Atlantică, riscuri, vulnerabilități, management.

Keywords: *Cold War, the North Atlantic Alliance, risks, vulnerabilities, management.*

În perioada trecută după încheierea Războiului Rece și, mult mai concret, la acest început de mileniu, preocupările în domeniul gestionării crizelor au cunoscut un amplu proces de analiză. Și asta, cu preponderență, după 11 septembrie 2001, când întreaga umanitate s-a confruntat cu un inamic nou, mai puternic, mai pervers, mai imprevizibil, terorismul. A fost un moment de cotitură, de la care începând putem afirma că nu există domeniu al vieții sociale care să nu fie interesat în organizarea sau susținerea, pe diverse căi, a unor acțiuni centrate pe un concept deosebit de actual, acela al gestionării crizelor.

* e-mail: prioteasamaria@yahoo.com

Transformările care au avut loc în evoluția actuală a mediului de securitate, apariția și perpetuarea fără precedent a acțiunilor cu risc asimetric, manifestarea diferitelor tipuri de crize, au condus la o nouă abordare a conceptului de prevenire și management al crizelor. Mai mult, 11 septembrie 2001 a accentuat faptul că „securitatea înseamnă mult mai mult decât securitatea militară și că, ținând cont de interdependențele globale și de noile riscuri, abordarea securității prin prisma factorului militar nu mai este suficientă”¹. Această abordare a determinat Alianța Nord-Atlantică să acorde o atenție specială prevenirii conflictelor și managementului crizelor.

Este o realitate faptul că la acest început de mileniu nu numai că starea conflictuală între state s-a diminuat, dar asistăm chiar la realizarea unui concept nou, fundamentat pe o “lume a interdependențelor”, într-un “mediu strategic aflat într-o continuă schimbare, în general pozitivă”². Este însă o stare de fapt care nu generează sarcini reduse de securitate, dimpotrivă, se înregistrează accente mult mai complexe, determinate, în mare parte, de apariția și diversificarea noilor tipuri de riscuri, a amenințărilor precum și a vulnerabilităților care devin tot mai prezente în actualul mediu de securitate.

Proliferarea armelor de distrugere în masă precum și diversificarea mijloacelor de transport al acestora, economia transfrontalieră, traficul de ființe umane, traficul de droguri, crima organizată, iar după 11 septembrie 2001, atacurile teroriste, cunosc, din păcate, caracter de permanență, ridicând la cote maxime gradul de îngrijorare. Acestea au determinat o nouă agendă în domeniul securității, Alianța Nord-Atlantică simțind nevoia unei abordări adaptată și corelată cu procesele și fenomenele care au loc pe plan internațional.

Mai mult, atentatele din 11 septembrie 2001 au supus atenției faptul că doctrinele și conceptele care au constituit instrumente operaționale în perioada imediată sfârșitului Războiului Rece nu mai „acoperă” întreaga gamă de evenimente și nu mai corespund cerințelor impuse de noile riscuri și vulnerabilități, posibile generatoare de crize, cărora umanitatea a trebuit sau va trebui să le răspundă.

Aceasta a condus, în mod firesc, către necesitatea completării și/sau remodelării strategiei, a conceptelor precum și a mecanismelor de management al crizelor, instrumente care, pentru a putea rămâne relevante și eficiente, trebuiau să fie adaptate noului climat internațional. Ca urmare, în actualul context internațional, Alianței Nord-Atlantice îi revin sarcini majore în managementul crizelor, desemnând “această problemă drept una dintre misiunile fundamentale de securitate ale Alianței”³.

¹ http://www.mie.ro/_documente/info_integrare/romania_si_viit_europei/securitatea.htm, Ioan Mircea Pașcu, securitatea europeană – aportul României.

² *Transformarea NATO*, p.4.

³ *Manualul NATO*, p. 159.

În acest demers menit să conducă la consolidarea securității și stabilității în spațiul euroatlantic, „ținând cont de natura complet diferită a riscurilor cu care aceasta se confruntă în prezent”⁴, Alianța este pregătită pentru a contribui la prevenirea eficientă a crizelor precum și la angajarea activă în managementul acestora, inclusiv în operațiuni de răspuns la crize. În același timp, acordă o atenție specială promovării parteneriatului precum și a cooperării și dialogului cu alte țări din spațiul euroatlantic. Sunt acțiuni menite să contribuie în mod eficient la promovarea transparenței și a încrederii reciproce, vectori care să conducă la creșterea capacității de acțiune comună. Prin aceste obiective, Alianța și-a propus să „asigure prevenirea sau soluționarea pe cale pașnică a crizelor care afectează securitatea zonei euroatlantice”⁵.

Totodată, fidelă obiectivelor asumate, în evoluția sa, NATO a dezvoltat permanent structuri politice și militare adaptate transformărilor profunde din mediul de securitate, îndeosebi după încheierea Războiului Rece, operând, în același timp, modificări și readaptări ale structurilor și politicilor pentru a facilita angajamentul țărilor membre în asigurarea de consultări în domenii de interes precum și pentru a menține cooperarea politică și militară esențială pentru securitatea lor comună. Totodată, a inițiat și diversificat modalitățile noi de cooperare cu alte organizații internaționale cu rol în asigurarea păcii și securității mondiale și regionale, în special ONU, UE și OSCE.

Și nu în ultimul rând, Alianța a avut și are în vedere continuarea procesului de deschidere față de noi membri, afirmație reactualizată și cu prilejul Summit-ului NATO de la București, când Albania și Croația au fost invitate să înceapă discuțiile de aderare pentru a se alătura Alianței, marcând astfel “începutul unui capitol nou pentru Balcanii de Vest și care indică drumul de urmat către un viitor în care această regiune stabilă este pe deplin integrată în instituțiile euroatlantice și capabilă să aducă o contribuție majoră la securitatea internațională.”⁶

De fapt, Alianța Nord-Atlantică parcurge un amplu proces de construcție și adaptare și/sau remodelare care s-a dovedit a fi unul complex, realizabil prin implementarea de mecanisme și instrumente prin care să își exercite politicile de securitate, politici care includ “menținerea unei capacități militare suficiente pentru a preveni un eventual război și pentru a asigura o apărare adecvată, o capacitate generală de rezolvare a crizelor care ar putea afecta securitatea membrilor săi”⁷.

⁴ *Ibidem*, p. 160.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Declarația finală*, Summit NATO, București, 2008.

⁷ *Manualul NATO*, p. 31.

Sunt obiective concretizate, totodată, în sarcini, dar și cerințe fundamentale care revin Alianței, legitimată de rolul major pe care și l-a asumat în managementul crizelor, cât și ca urmare a capacității dovedită de către aceasta în gestionarea crizelor, în întregul lor spectru. Și avem în vedere, aici, contribuția majoră adusă la efortul global de luptă împotriva terorismului prin acțiunile întreprinse și prin implicarea directă, având totodată, un rol substanțial în cadrul misiunilor internaționale de sprijin al păcii, întreprinse de către NATO dincolo de spațiul euroatlantic.

Conștientizând tot mai acut realitatea că “chiar dacă astăzi amenințările cu care se confruntă Alianța sunt mai puțin apocaliptice decât în timpul Războiului Rece, acestea sunt foarte reale, presante și adesea imprevizibile”⁸, Alianța Nord-Atlantică a considerat necesar dezvoltarea unui nou Concept Strategic, care să identifice mai pregnant scopul Alianței precum și sarcinile sale fundamentale de securitate și care să furnizeze, totodată, orientări necesare pentru continuarea adaptării forțelor sale militare, dând astfel o nouă perspectivă, cu o abordare mai largă de către NATO, a securității. Conform Noului Concept Strategic, pentru a “întări securitatea și stabilitatea în zona euroatlantică, NATO este gata, de la caz la caz și prin consens, în conformitate cu Articolul 7 din Tratatul de la Washington, să contribuie la prevenirea efectivă a conflictelor și să se angajeze activ în soluționarea crizelor, inclusiv prin operațiuni de ripostă în cazul situațiilor de criză”⁹.

În acest nou cadru, NATO a considerat necesar readaptarea și/sau remodelarea politicilor și strategiilor de acțiune, a mijloacelor și instrumentelor sale de management al crizelor, care să răspundă mai eficient noilor categorii de riscuri, amenințări și vulnerabilități cu care s-ar putea confrunta. Pentru a face posibilă realizarea acestor obiective implementate în procesul de transformare, NATO își concentrează atenția asupra strategiei forțelor și a mijloacelor de acțiune, având ca suport al acțiunii principii solide care să conducă la prevenirea crizelor și să confere, totodată, un management eficient al acestora, fundamentat pe un „angajament mult mai intens, precum și pe dinamizarea procesului de planificare și aprobare a planurilor de operații, concomitent cu creșterea gradului de implicare politică”¹⁰.

Totodată, ca cerință prioritară cât și privit din perspectiva unor posibile crize care ar putea constitui o amenințare la securitatea membrilor Alianței, se impune crearea de forțe și capabilități pregătite pentru orice nivel de misiune

⁸ *Transformarea NATO*, p. 12.

⁹ *Manualul NATO*, p. 159.

¹⁰ Ioan Crăciun, *Prevenirea conflictelor și managementul crizelor*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p. 178.

din sfera celor acceptate de NATO. În acest context, se are în vedere crearea unei capacități apte care să conducă orice fel de operații, contribuind, astfel, în mod semnificativ, la operațiuni militare asumate de alte organizații și nu în ultimul rând, să-și creeze și să dezvolte abilitatea de a face față posibilelor provocări de securitate.

În același timp, forțele NATO, pentru a contribui la abordarea și rezolvarea pe cale pașnică a crizelor, indiferent de natura acestora, trebuie să aibă capacitatea de a completa și consolida acțiunile politice. Complementar cu acestea, menținerea unei capacități militare adecvate precum și hotărârea clară de a acționa în cadru colectiv, rămân două obiective de importanță majoră.

Privind retrospectiv, se poate spune că Alianța s-a adaptat la abordarea noilor provocări impuse de actualul mediu de securitate, contribuind la pacea și stabilitatea euroatlantică. Mai mult, existența unei lumi a interdependențelor, a condus către necesitatea ca abordarea acestor probleme să se facă în strictă corelare cu procesele și fenomenele ce au loc pe plan internațional, prin acceptarea universală a sistemului democratic precum și a tehnicilor de management al crizelor.

Pentru aceasta însă, este necesar ca prin acțiunea comună a instituțiilor internaționale (ONU, OSCE, NATO, UE), să se intensifice și să se diversifice, în continuare, cooperarea, pentru a se găsi cele mai adecvate măsuri cu rol major în dezamorsarea stărilor conflictuale, prin detectarea în timp util a factorilor posibili generatori de crize, în scopul evitării unor crize majore, condiție necesară pentru a crea un climat de siguranță și securitate în care omenirea să poată exista la acest început de mileniu și mai departe.

ROLUL ȘI UTILITATEA FORȚEI MILITARE ÎN ATINGEREA OBIECTIVELOR POLITICE ÎN SECOLUL AL XXI-LEA

THE ROLE AND UTILITY OF THE MILITARY FORCE IN ACHIEVING ITS POLITICAL GOALS IN THE XXIST CENTURY

Lt.col. Daniel PETRESCU
Statul Major General

Acest articol subliniază câteva considerații cu privire la rolul și utilitatea a forței militare ca instrument al politicii de putere. În acest sens, articolul va analiza unele opinii ale cadrelor universitare și gânditori militari pe această temă, precum și concluziile din experiența autorului. Concluzia este că, chiar dacă asimetria pare a avea un ascendent de astăzi, rolul statului va continua să influențeze utilitatea forței militare în acest secol.

Cu toate acestea, trebuie să se considere că numai forța militară nu poate fi o soluție și toate instrumentele unui stat ar trebui să fie implicate în îndeplinirea obiectivelor politice. În ceea ce privește armata română, subliniind rolul său, printre alte instrumente ale puterii de stat, ar putea ajunge la o mai bună înțelegere a conceptului cu privire la nevoile sale și la o mai bună accesibilitate a resurselor necesare pentru transformarea sa.

This article underlines some considerations regarding the role and utility of military force as an instrument of power politics. In this respect, the article will analyze some opinions of academics and military thinkers on this matter, as well as findings from the author's experience. The conclusion is that even though asymmetry seems to have an ascendent today, the role of the state will continue to influence the utility of military force in this century.

However, it is to be considered that military force alone cannot be a solution and all the instruments of a state should be involved in achieving the political goals. As far as the Romanian military is concerned, emphasizing its role among other instruments of state power could lead to better awareness about its needs and better access to the necessary resources for its transformation.

Cuvinte cheie: forțele militare, obiective politice, mediu internațional.

Keywords: military force, political goals, international environment.

În condițiile evoluției mediului internațional în ultimele două decenii și în perspectiva a ceea ce putem anticipa pentru acest secol, o discuție asupra rolului și utilității forței militare reprezintă o întrebare fundamentală, nu numai pentru organismul militar, ci și pentru lămurirea unor aspecte teoretice din domeniul relațiilor internaționale.

În dezbaterea contemporană de idei, dictonul lui Karl von Clausewitz - "toate războaiele au aceeași natură" este folosit de către unii teoreticieni pentru a demonstra de ce recursul la istorie este relevant în cercetarea viitorului. Aserțiunea lui Thucydides - "teamă, onoare și interesul" sunt motivele imuabile care determină comportamentul colectiv războinic - nu face decât să întărească convingerea că istoria se repetă ciclic, deși neregulat¹. Cu toate acestea, există întotdeauna pericolul folosirii greșite a învățămintelor acțiunilor trecute, neputând solicita istoriei și teoriei militare clasice să prezică viitorul, un lucru dincolo de puterile celei mai strălucite sistematizări intelectuale.

În scrierile lui Sun-Tzu și ale lui Clausewitz, războiul este prezentat ca o confruntare violentă între state, desfășurată prin intermediul armatelor. Obiectul său principal îl constituie înfrângerea inamicului, de obicei prin înfrângerea voinței acestuia de a rezista și eliminarea mijloacelor sale de luptă, sau prin crearea percepției că rezistența este inutilă.

După încheierea *războiului rece* și depășirea amenințării adversarului ideologic, studiile privind cauzele și consecințele războiului au încercat să configureze noi scenarii de implicare a militarilor. Cele mai radicale dintre acestea sunt total contradictorii: „Războiul nu mai există”² – scrie generalul britanic Rupert Smith. În același timp, aflăm că „Statele Unite sunt o națiune angajată în ceea ce va fi un lung război”³ – așa cum proclamă un raport din 2006 al Departamentului Apărării al SUA (2006 Quadrenial Defense Review Report). Aceeași lume generează viziuni diferite: de la cea divizată de ideologie – lumea *Războiului Rece*, la lumea caracterizată de conflictul între civilizații – perspectiva lui Huntington⁴, sau devastată de provocările secolului al XXI-lea.⁵

¹ Colin Gray, *Future Warfare: Or, The Triumph of history*, RUSI journal, Oct. 2005; ProQuest Military module, p. 16.

² *Ibidem*, p. 1.

³ *Strategia de securitate națională a SUA*, Septembrie 2002, p. 5. (online) disponibilă la http://www.acq.osd.mil/ncbdp/nm/docs/Relevant%20Docs/national_security_strategy.pdf, accesat la 18.02.2009

⁴ Samuel P Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York, Simon and Schuster, 1996.

⁵ *Global trends 2025. A transformed World*, Studiu al US National Intelligence Council, (online) disponibil la http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf, accesat 10.01.2009

O analiză a dezbaterii actuale în privința războiului și a forței militare conturează două tipuri diferite de opinii. *O primă direcție* este aceea a autorilor care consideră că natura războiului nu s-a schimbat în părțile ei esențiale și că vechile principii rămân la fel de relevante și în epoca asimetriei, în timp ce *o a doua orientare* pledează pentru schimbări majore, o adevărată revoluție în afacerile militare (RMA).

Împărtășind o viziune realistă asupra rolului forței în relațiile internaționale, exponenții primei tendințe (printre care enumerăm pe Tarak Barkawi și Colin Gray) pledează pentru menținerea aceleiași viziuni asupra rolului și utilității armatelor ca instrumente pentru continuarea politicilor naționale.

Profesorul Colin Gray, în pură tradiție clausewitziană, consideră că secolul al XXI-lea va fi tot “un secol sângeros” (“Another Bloody Century”) pentru că⁶: războiul va fi întotdeauna prezent; războiul nu poate fi controlat prin legea internațională, prin etică, dezarmare sau controlul armamentelor, prin exportul democrației, prin crearea unor mari instituții, ci prin cost, politică, strategie, echilibrul forței, prin teamă și prin cultură; natura războiului nu se schimbă: ea este dată de trinitatea pasiune, șansă/probabilitate și motiv, în contextul unui climat de pericol, incertitudine și fricțiuni; războiul capătă multe forme, uneori în cadrul aceluiași conflict. În general, el se diferențiază în regulat și neregulat. În prezent, partea neregulată are un ascendent, cu terorismul și insurgența captând atenția dezbaterii internaționale. Totuși, acest loc privilegiat al inamicului neregulat, sau al inamicului condus de necesitatea folosirii metodelor asimetrice, deși va persista, nu are capacitatea de a deveni caracteristic pentru secolul al XXI-lea, datorită naturii neschimbătoare a relațiilor internaționale.

Același autor consideră că atacurile din 11 septembrie 2001 nu au reflectat o schimbare esențială a naturii războiului, întrucât teroarea este la fel de veche precum războiul. Pe parcursul istoriei, organizațiile teroriste au amenințat multe state și orânduiri.

Față de ideile kantiene privind pacea perpetuă – care au stat la baza modului în care teoreticienii liberali articulau “modernitatea fără violență”, sau de ideile lui Fukuiama – “Sfârșitul istoriei” - Barkawi argumentează că: “războiul este re poziționat ca aspect inerent al globalizării economice mai degrabă decât ca dispărând din istorie din cauza globalizării”⁷.

Cel de-al doilea grup de autori, reprezentați de Rupert Smith și Martin van Creveld, consideră că natura războiului s-a schimbat, acesta devenind un “război între oameni” (“war among the people”), definit de șase caracteristici

⁶ Colin S. Gray, *Modern Strategy*, Oxford University Press, 1999, p. 3.

⁷ *Ibidem*, p. 24.

principale: scopurile pentru care luptăm s-au schimbat; luptăm între oameni; conflictele noastre tind să fie fără sfârșit; luptăm mai degrabă să ne păstrăm forțele și nu folosim armele pentru a obține îndeplinirea scopului cu orice preț; cu fiecare ocazie se găsesc noi întrebuințări pentru vechile arme; părțile în conflict sunt mai degrabă actori ne-statali⁸.

Martin van Creveld este mai tranșant și estimează că în curând rolul statului va fi luat de către "... organizații de diferite tipuri care vor purta războaiele"⁹. "Încercarea statelor de a monopoliza violența în propriile mâini a eșuat... Dacă tendințele actuale vor continua, atunci acel tip de război care se bazează pe diviziunea dintre guvern, armată și popor pare să fie pe terminate"¹⁰.

Fiecare dintre autorii de mai sus aduc argumente pertinente și convingătoare. La nivel strategic, fiecare mod de abordare se poate susține și, în cele din urmă, poate fundamenta o opțiune sau alta de transformare a organismului militar. Cu toate acestea, considerăm că o analiză mai profundă a conflictelor recente evidențiază câteva elemente de specificitate.

În primul rând, distincția între învingător și învins, cel puțin în privința statelor avansate care posedă capacități termonucleare, putând distruge inamicul și după ce propria societate a fost devastată, a dispărut. Riscul fizic asupra teritoriului propriu s-a schimbat, trecând de la represalii militare sau pericolul distrugerii în masă, la mijloacele mult mai subtile ale atacului terorist.

O a doua revoluție privește sistemele de armament. Actuala schimbare în letalitate și precizie marchează o diferență profundă față de trecut. Nu trebuie să scăpăm însă din vedere faptul că nu toate armatele au acces la același grad de letalitate și precizie, recursul la tehnologia militară fiind subiect al restricțiilor atât politice, externe, cât și economice, interne.

Și, în sfârșit, după 11 septembrie 2001 și declararea războiului global împotriva terorismului (*GWOT*), conflictul militar nu se mai poartă numai între state organizate și legitime, care respectă un set agreat de norme și legi internaționale. Un nou adversar se ridică, un echivalent al statului, fără să posede însă același nivel de autoritate, legitimitate sau definiție, ceea ce face ca percepția pericolului să fie astăzi, poate, mai mare decât oricând în istorie. Societatea occidentală este vulnerabilă, iar această vulnerabilitate este exploatată de către inamici. Este sub semnul întrebării modul în care statele, în actuala formă westfaliană, pot trata pericolul care vine de la actorii nonstatali. Faptul că inamicul s-a ascuns în spatele unor profunde precepte religioase ridică probleme constituționale în țările țintă privind modul în care poate fi combătută această combinație de islamism radical și ambiție politică, în care

⁸ *Ibidem.*, p. 17.

⁹ Martin van Creveld, *On Future War*, Brassey's (UK), 1991, p. 192.

¹⁰ *Ibidem.*, p. 192.

teroarea este tactica centrală, fără a afecta propriul sistem al noțiunilor de guvernare și libertate individuală¹¹.

Deasupra oricărui considerent însă, analiza privind rolul și utilitatea forței militare ca instrument de politică internațională trebuie să ia în calcul rolul statului și al puterii militare a acestuia într-o lume globalizantă, în interdependență cu percepția generală a populației asupra securității. Considerăm că schimbările în natura războiului prezentate mai sus nu permit o concluzie certă că folosirea puterii armate nu va rămâne, și în secolul al XXI-lea, atributul statelor. Sistemul westphalian a avut întotdeauna criticii săi, care încearcă să demonstreze că trăim o perioadă de "schimbări radicale în formele de bază de guvernare și în structura relațiilor internaționale"¹². Teoriile despre declinul statului și ridicarea organizațiilor transnaționale sugerează chiar mai multe scenarii: o "Lume fără granițe" (liberal-capitalismul orchestrat de companiile transnaționale), un "Nou Ev Mediu" (prăbușirea autorității organizate, în mai multe puteri pluraliste care acționează în interiorul și dincolo de granițele statelor), o „Societate în rețea” (puterea difuză în rețele globale de putere, bogăție, informație și imagine), sau „Cosmopolitanism” (emergența guvernării supranaționale)¹³.

Considerăm însă că evoluția actuală a sistemului internațional contrazice aceste teorii. „În multe feluri, războiul împotriva terorismului - War on Terror- a revigorat statul și a pus capăt ideii că statele dispăreau din istorie”¹⁴. Am putea completa că actuala criză economico-financiară are același efect. Intervenind în sprijinul companiilor afectate de criză, prin efortul financiar depus, dar și prin actele de reglementare internă, statele își întăresc controlul în economie. În mod paradoxal, creșterea importanței comerțului internațional dă companiilor un mai mare interes pentru localizarea națională¹⁵.

Dar argumentul economic nu este singurul în favoarea statului. Analizând din punct de vedere social, psihologic și chiar legal, în afara statului nu există un alt „liant cultural supranațional care să asigure comuniunea și loialitatea”¹⁶. Mai mult, fenomenul de „globalizare a legii” întărește puterea unor state, pentru că sistemele lor contabile, de consultanță, de impunere a legii etc. sunt recunoscute în întreaga lume¹⁷.

¹¹ Hurlan Ullman, *On War. Enduring principles of Profound Changes?*, eseu în McIvor, Anthony D., Editor, *Rethinking the Principles of War*, Annapolis, Maryland, Naval Institute Press, 2007, pp. 79-80.

¹² Paul Hirst, *War and Power in the 21st Century*, Polity, 2001, p. 110.

¹³ *Ibidem*, pp. 112-114.

¹⁴ Tarak Barkawi, *Globalisation and War*, Rowman & Littlefield Publishers Inc., New York, 2006, p. 131.

¹⁵ Paul Hirst, *op. cit.*, p. 121.

¹⁶ *Ibidem*, p. 12.

¹⁷ *Ibidem*, p. 121.

Militar, “statele își mențin încă forțele armate, pe care le folosesc ca simbol al puterii”¹⁸. Comportamentul lor realist tinde să pună presiune asupra mediului legal internațional (vezi tendințele de a lovi preventiv). “Crearea piețelor și a comerțului liber este un proces politic, iar războiul este un instrument al acestei politici”¹⁹. Instituțiile internaționale sunt sub presiunea schimbării, iar mass-media este un actor fundamental în influențarea percepției globale.

Un ultim argument al celor ce susțin scăderea rolului elementului militar în lumea contemporană îl reprezintă aparentul eșec al întrebuițării acestui instrument, exemplele citate putând fi dintre cele mai diverse. Considerăm însă că posibilul eșec al întrebuițării forței militare nu reprezintă un argument în sine. Doctrinile armatelor moderne încearcă răspunsuri și în acest sens, cele mai multe vizând o *abordare cuprinzătoare*, în care armata să reprezinte doar unul dintre instrumentele puterii unui stat, care poate fi folosit, complementar celorlalte instrumente, pentru îndeplinirea obiectivelor politice.

Practica poate dovedi însă că, în privința folosirii forței, răspunsul militar nu conduce neapărat la victorie. Modul în care actuala criză economică pare să complice relațiile internaționale însă nu poate decât să justifice o atenție mai mare acordată acestui instrument de putere, instrumentul militar. Atunci când nu poți prevedea viitorul, o planificare prudentă nu se poate realiza decât pe principiul că toate instrumentele de putere ale unui stat, inclusiv cel militar, trebuie să fie competitive și funcționale. În viitor, evenimentele care vor apărea drept cele mai severe șocuri la adresa securității vor fi surprinzătoare, atât pentru experți, cât și pentru publicul general. Aceasta înseamnă că transformarea forțelor militare, numită de unii “revoluție în afacerile militare” – RMA - va trebui să fie suficient de adaptabilă încât să răspundă neașteptatului și chiar negânditului.

Și, ca un ultim aspect, forța militară poate însemna lucruri diferite pentru state diferite. Aplicând acest principiu la transformarea organismului militar românesc, problema devine nu în ce mod forța militară mai este dezirabilă în relațiile dintre state, ci în ce măsură organismul militar poate fi util societății românești. Este o întrebare la care răspunsurile militarilor trebuie să convingă. Fără un răspuns convingător, bătălia de fiecare zi, pentru resurse în cadrul societății, va fi o bătălie dinainte pierdută.

¹⁸ Rupert Smith, *The Utility of Force. The Art of War in the Modern World*, Londra, Penguin Books, 2006, p. 1.

¹⁹ *Ibidem*, p. 23.

POT FI ACUZAȚI ROMÂNII DE DEZASTRUL DE LA STALINGRAD?

COULD BE CHARGED THE ROMANIANS WITH THE DISASTER OF STALINGRAD?

Lt.col. dr. Laurențiu-Cristian DUMITRU*
Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară

Acuzațiile părții române s-au îndreptat fără echivoc spre comandamentul german, considerat a fi singurul răspunzător de dezastrul de la Stalingrad. Comandamentul român a acuzat, în principal, eroarea de concepție a germanilor și conducerea greșită a trupelor pe câmpul de luptă.

Luând în considerare totalitatea factorilor și a împrejurărilor care au concurat la deznodământul bătăliei, apreciem ca nefondate majoritatea acuzelor aduse trupelor române, atunci și mai târziu.

The accusations of the Romanian part unequivocally targeted the German command, which was considered to be solely responsible for the disaster of Stalingrad. The Romanian command mainly placed the blame on the German outlook error and the improper command of troops on the battlefield.

Taking into account all the factors and circumstances which contributed to the outcome of the battle, we consider as unfounded most of the accusations that were brought against the Romanian troops, at that time and later on.

Cuvinte cheie: Bătălia de la Stalingrad, Cotul Donului, cap de pod, acuzații, dezastru.

Keywords: *Battle of Stalingrad, Don Bend, bridge-head, accusations, disaster*

Problematica responsabilității față de dezastrul suferit de forțele Axei la Stalingrad a figurat printre subiectele abordate în cadrul unor lucrări generale și speciale de către istoriografia militară germană, de alți istorici militari, dar și de istoriografia română, inițial de membri ai elitei române

* e-mail: laurcristidumitru@yahoo.com

aflați în exil, iar după 1989 de istoricii din țară, ale căror cercetări au fost fundamentate și facilitate de accesul neîngrădit la documentele de arhivă¹.

Acuzele reciproce româno-germane privind cauzele dezastrului de la Stalingrad au devenit manifeste încă din timpul desfășurării bătăliei, acutizându-se după încheierea acesteia. Pentru prezentarea contextului strategic al implicării trupelor române în această bătălie, se impun *ab initio* unele precizări.

În vara anului 1942, ofensiva germană progresa de o manieră categorică, după ce la 5 aprilie 1942, conducerea de la Berlin a emis directiva operativă nr. 41, în care fixa Stalingradul ca obiectiv strategic intermediar în cadrul ofensivei Grupului de armate „Sud” către Caucaz. Ulterior, la 23 iulie 1942, Hitler a emis directiva operativă nr. 45, în care se stipula că Stalingradul și Caucazul trebuiau cucerite simultan de către Grupurile de armate „B” și respectiv „A”². Această decizie a prefigurat prin însuși conținutul său germenii viitorului dezastru, nesocotind grav un principiu de bază al luptei armate, conform căruia, în ofensivă, forțele nu se fracționează, stabilindu-se misiuni divergente, ci se procedează la o restructurare a forțelor, mijloacelor și a dispozitivului de luptă, în așa fel încât maximul de efort să fie concentrat în punctul care constituie obiectivul de cucerit.

Sub aceste auspicii, la 20 august 1942, Hitler îi propune mareșalului Ion Antonescu să preia comanda unui grup de armate germano-române în zona Stalingrad, după cucerirea orașului. Ca urmare a acestui demers, în zilele de 24-25 august 1942, are loc vizita unei delegații militare române la Cartierul General al OKH (*Oberkommando des Herres* – Înaltul Comandament al armatei germane de uscat) de la Vinnița, unde sunt stabilite detaliile operative legate de viitorul grup de armate româno-german.

¹ Trecând în revistă câteva lucrări referitoare la subiectul abordat, nominalizăm: Manfred Kehrigh, *Stalingrad. Analyse und Dokumentation einer Schlacht*, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart, 1974; Erich von Manstein, *Victorii pierdute*, Editura Elit, Iași; Antony Beevor, *Stalingrad*, Editura Rao, București, 2005; Gheorghe Barbul, *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei*, Institutul European, Iași, 1992; Platon Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei sovietice 22 iunie 1941 – 23 august 1944*, ediția a III-a, Editura Fides, Iași, 1997; Adrian Pandeia, Ion Pavelescu, Eftimie Ardeleanu, *Românii la Stalingrad*, Editura Militară, București, 1992; Florin Constantiniu, Alesandru Duțu, Mihai Retegan, *România în război 1941-1945. Un destin în istorie*, Editura Militară, București, 1995; Mihai Vasile-Ozunu, Petre Otu, *Înfrânți și uitați. Românii în bătălia de la Stalingrad*, Editura Ion Cristoiu, București, 1999; Vladimir Zodian, Adrian Pandeia, Mihai V. Zodian, *Enciclopedie de istorie militară universală*, Editura Militară, București, 2006; Petre Otu (coord.), Mircea Soreanu, Alesandru Duțu, Alexandru Madgearu, *100 de mari bătălii din istoria României*, Editura Orizonturi, București, 2009.

² Mihai Vasile-Ozunu, Petre Otu, *op.cit.*, p. 84.

Pentru asigurarea flancurilor Armatei 6 germane, care asedia orașul de pe Volga, au fost destinate Armatele 3 și 4 române. Tocmai atribuirea acestor misiunilor pentru cele două armate române ar fi trebuit să determine partea germană să nu formuleze acuzații nefondate în privința calității trupelor române. Analiza deciziei în cauză vizează două aspecte: ori OKW (*Oberkommando der Wehrmacht* – Înaltul Comandament al armatei germane) a procedat total inadecvat, am putea spune chiar cu diletantism, lăsând asigurarea flancurilor armatei germane pe seama unor aliați fără valoare, lucru aprioric exclus, ori acuzele proferate de către comandamentele germane, după ce au început să piardă bătălia, au constituit încercări de a eluda necesarele explicații cu privire la propria lor incapacitate operativă.

Așadar, o acuză principală a comandamentelor germane la adresa armatei române a vizat calitatea redusă a trupei. În acest sens, se acredita ideea conform căreia ofițerii români nu ar fi dispus de pregătirea necesară unei asemenea campanii și din această cauză trupele române nu ar fi fost bine conduse și nu au avut capacitatea de manevră necesară. Această aserțiune a fost combătută de către generalul Platon Chirnoagă, la acea dată subșef al statului major al Armatei 3 române, care preciza în cunoștință de cauză că „ofițerii români nu erau cu nimic mai prejos decât cei germani”³.

Totuși, era evident faptul că nivelul mai crescut sau mai redus al capacității de manevră nu depindea numai de modul în care erau conduse trupele, ci îndeosebi de mijloacele de transport de care dispuneau. În deplasare, în acțiunile de luptă ale artileriei și în asigurarea sprijinului logistic, trupele române au recurs la mijloacele hipo și în foarte rare cazuri la mijloacele motorizate, de altfel extrem de reduse ca dotare. În condițiile în care caii au început să dispară în număr mare din cauza insuficienței hranei și a condițiilor climatice dure, trupele române au rămas fără mijloace de deplasare, iar pe cale de consecință, capacitatea de manevră s-a redus simțitor. Cu toate acestea, marile unități române au respectat ordinele comandamentului german, pentru a lua în primire sectoarele de front repartizate. Nu de puține ori, aceasta s-a realizat după marșuri extenuante, executate în condițiile grele ale unei aprige ierni rusești.

Sectoarele de front repartizate Armatelor 3 și 4 române, care depășeau categoric posibilitățile lor combative, având în vedere încadrarea și dotarea lor, nu erau de natură să asigure organizarea unei apărări eficiente, lucru semnalat de comandamentele române, dar neluat în considerare de comandamentul german.

Practic, o analiză sumară a condițiilor strategice ale frontului dintre Voronej și Stalingrad releva posibilitatea unui efort principal sovietic în zona

³ Platon Chirnoagă, *op.cit.*, p. 190.

repartizată Armatei 3, pe direcția Serafimovici-Rostov pe Don. Cucerirea acestuia ducea la interceptarea tuturor comunicațiilor terestre spre zonele de efort din Caucaz și de la Stalingrad, conducând la anularea rezultatelor campaniei din vara anului 1942.

Comandantul Armatei 3 române a scos în evidență acest aspect și a cerut să-i fie repartizat un front proporțional cu forțele și mijloacele avute la dispoziție, fapt ce i-ar fi dat posibilitatea de a păstra suficiente forțe în rezervă, îndeosebi pe direcția Serafimovici-Rostov pe Don. De altfel, instrucțiunile Marelui Cartier General român prevedeau ca „Armata 3 să nu intre în front într-un dispozitiv liniar expus de a fi pătruns oriunde, fără posibilități de intervenție la timp și eficace a rezervelor”. Din păcate, deși a prevăzut și prescris clar aceste directive, partea română a cedat prea ușor presiunilor exercitate de către OKH, atunci când, inițial, Armata 3 a refuzat să execute ordinele germane de intrare în dispozitivul de luptă.

Concepția apărării și dispozitivul de luptă propuse de Armata 3 au fost aprobate de către Grupul de armate „B”, căruia i se subordona din punct de vedere operativ, însă aplicarea în practică nu a mai fost respectată întocmai.

Partea română a propus ca apărarea să fie organizată pe fluviul Don. În realitate, frontul germano-italian pe care Armata 3 l-a luat în primire nu se găsea dispus pe acest obstacol natural. La 21 august 1942, o contralovitură sovietică executată împotriva Armatei 8 italiene, s-a soldat cu crearea capului de pod în zona Blinov-Kletskaia, pe malul drept al Donului.

Reducerea capului de pod sovietic de la sud de Don, care avea o dezvoltare frontală de peste 70 km, aproape jumătate din frontul armatei, și o adâncime care atingea 25 km, era imperios necesară dintr-o multitudine de motivații: permitea concentrarea unor forțe puternice sovietice la sud de Don, înlesnind declanșarea unei ofensive de mari proporții; permitea declanșarea unei manevre dublu învâluitoare din zonele Kletskaia și Blinov împotriva Armatei 3; lăsa în dispozitivul sovietic cele mai bune puncte de observare din zonă; priva trupele române de avantajele pe care le-ar fi prezentat posesia înălțimilor de la sud de Don; priva trupele române de obstacolul foarte important reprezentat de fluviu, în special împotriva tancurilor; alungirea liniei frontului cu mai mult de 20 km anula posibilitatea Armatei 3 de a avea rezerve mai consistente; lăsa în dispozitivul adversarului acoperirile formate de satele și pădurile de pe malul sudic al Donului, extrem de importante pentru concentrarea forțelor, în condițiile în care aviația nu a putut desfășura misiuni de cercetare și bombardament din cauza condițiilor meteo nefavorabile și a plafonului de nori foarte jos.

Comandamentul Armatei 6 germane, conștient de inconvenientele ce rezultau din existența capului de pod sovietic la sud de Don, proiectase

executarea unui atac germano-italian pentru reducerea lui, la 22 septembrie. OKH nu a aprobat însă această operație, motivând că nu o poate sprijini cu aviația și blindatele necesare, angajate în bătălia de la Stalingrad⁴.

De altfel, la 19 noiembrie 1942, ora locală 05.30, trupele frontului de Sud-Vest, comandat de generalul Nikolai F. Vatutin, au declanșat operația contraofensivă „Uranus”, trecând la atac din capul de pod de la Blinov-Kletskaia, fapt care a condus la distrugerea Armatei 3 române.

Asemănător a fost și cazul Armatei 4 române, al cărei dispozitiv de luptă a fost amplasat în Stepa Kalmucă. Germanii apreciau că într-un asemenea areal nimeni nu ar putea supraviețui, cu excepția nativilor zonei și extindeau această imposibilitate asupra trupelor sovietice, lucru care îi va costa scump, îndeosebi pe români. De altfel, la 20 noiembrie 1942, ora locală 05.30, diviziile frontului Stalingrad, comandat de generalul Andrei I. Eremenko, au declanșat contraofensiva la sud de Stalingrad, între lacurile Țața și Barmanțak, care avea să aibă ca rezultat distrugerea Armatei 4 române. Nerealizând intrarea completă în dispozitivul de luptă până la începerea contraofensivei sovietice, Armata 4 română a dus lupte grele pe căile de comunicații, suferind însemnate pierderi. Semnificativ pentru modul de angajare în luptă al acestei armate este faptul că, într-o discuție avută cu generalul Constantin Constantinescu-Klaps, generalul Erich von Manstein, comandantul Grupului de armate „Don”, declara cu obiectivitate: „Dvs. nu ați primit comanda, ci v-a fost aruncată!”. O asemenea abordare nu putea avea decât consecințe grave.

De asemenea, apreciem ca iresponsabilă atitudinea comandamentelor germane față de trupele române, datorită faptului că la toate semnalele transmise de structurile de informații militare române, privind pregătirile de ofensivă într-un ritm alert ale sovieticilor, acestea rămâneau impasibile. În acest sens, la 8 noiembrie 1942, generalul Ilie Ștefleă, șeful Marelui Cartier General român, dispus începând din 18 august 1942 la Rostov pe Don, a prezentat generalului Arthur Hauffe, șeful Misiunii Militare germane din România, o sinteză informativă din care rezulta iminența contraofensivei sovietice în Cotul Donului, pe care generalul german a considerat-o exagerată. Mai mult chiar, în urma unor astfel de rapoarte, comandantul Grupului de armate „B”, generalul Maximilian baron von Weichs i-a acuzat adesea pe români de defetism, ceea ce în contextul epocii constituia o acuzație extrem de gravă.

Succesele obținute în vara anului 1942 au generat o profundă eroare de percepție a conducerii militare germane conform căreia armata sovietică era foarte aproape de înfrângerea totală. Această mentalitate se regăsea atât la vârful ierarhiei politico-militare germane, dar și la cartierul general al

⁴ Mihai Vasile-Ozunu, Petre Otu, *op.cit.*, p. 106.

Grupului de armate „B”. Instrucțiunile OKH din octombrie 1942 stipulau că armata sovietică era foarte aproape de colaps și că în iarna anilor 1942-1943 nu ar fi avut posibilitatea de a declanșa o ofensivă de proporții. Toate aceste evaluări eronate, care plecau de la premise complet false, erau emise în condițiile în care, la 12 septembrie 1942, Stalin, împreună cu generalii Gheorghe K. Jukov și Alexandru M. Vasilevski, decidea pregătirea unei contraofensive de mare amploare pentru a încercui și lichida gruparea de forțe germane care asedia Stalingradul⁵. Abia declanșarea mării contraofensive sovietice din noiembrie 1942 i-a trezit la realitate pe marii comandanți germani.

O altă acuzație adusă de comandamentele germane a fost aceea că trupele române ar fi cedat de la primele atacuri efectuate cu participarea masivă a tancurilor. Între altele, generalii germani i-au acuzat pe români că aveau o deosebită frică de blindate, aserțiune teoretizată de generalul german de tancuri Heinz Guderian.

Mărturii credibile afirmau însă contrariul. În prima zi de la declanșarea acțiunilor de luptă, un singur batalion s-a repliat până la pozițiile artileriei, unde a fost repus în ordine și trimis pe poziția pe care trebuia să o apere⁶. Comandanții sovietici participanți la bătălie au recunoscut adesea că pozițiile atacate erau apărate cu îndârjire de trupele române⁷.

Însă, oricât de ferm și-ar fi menținut pozițiile, trupele din teren urmau să fie înfrânte atunci când blindatele inamice interceptau liniile de comunicații, când nu aveau în dotare armament antitanc eficient și nu se executau contraatacuri sprijinite de o forță consistentă de blindate. Materializarea unei astfel de situații tragice a constituit-o „gruparea Lascăr”, care cuprindea diviziile 5, 6 și părți din diviziile 13, 14 și 15 infanterie.

O mențiune se impune însă, în legătură cu angajamentele luate de către conducerea germană privind înzestrarea armatei române cu armament și tehnică de luptă eficiente. Condiția limitativă pusă de București în tratativele purtate cu Berlinul, în privința trupelor ce urmau să participe la ofensiva germană din 1942, a fost dotarea acestora de către partea germană la nivelul *Wehrmacht*-ului.

S-a solicitat de asemenea, ca armamentul și tehnica de luptă să fie trimise în țară, fapt ce ar fi permis conducerii române să acopere pierderile armatei din campania anului 1941. Promisiunile făcute fiind cu mult peste posibilitățile sale reale, partea germană a refuzat să dea curs unui asemenea procedeu, obținând în final ca dotarea și echiparea trupelor române să se facă la intrarea în dispozitivul de luptă, pe teritoriul sovietic. În mod practic însă,

⁵ Antony Beevor, *op.cit.*, p. 165.

⁶ Platon Chirnoagă, *op.cit.*, p. 191.

⁷ Adrian Pandea, Ion Pavelescu, Eftimie Ardeleanu, *op.cit.*, p. 62.

acest fapt nu s-a efectuat și s-a dovedit a fi o mare deziluzie, cu consecințe grave pentru trupele române.

Acuzele germanilor la adresa militarilor români au avut un substrat de ordin psihic și, în egală măsură, de ordin politic. Armata germană nu era pregătită să accepte faptul că puternicele sale divizii puteau fi înfrânte și obligate să facă față unor încercuiri de tipul celor care păreau a fi apanajul lor exclusiv.

Cu toate acestea, se impun a fi prezentate declarațiile unor importanți comandanți germani, care, manifestând obiectivitate, au formulat aprecieri despre trupele române. Astfel, feldmareșalul Erich von Manstein afirma că „românii au constituit aliații noștri cei mai buni și, în cadrul posibilităților lor, ei s-au bătut vitejește în numeroase locuri”⁸. Evaluarea devine cu atât mai relevantă cu cât acest experimentat militar face aprecieri deloc măgulitoare când se referă la comportarea trupelor italiene pe câmpul de luptă. Von Manstein era de părere că „(...) în ciuda tuturor neajunsurilor (...) pot afirma că trupele române și-au făcut datoria cât de bine au putut. Mai presus de orice, românii s-au supus întotdeauna fără obiecțiuni directivelor primite de la comandamentul german și, spre deosebire de alți aliați ai noștri, nu au sacrificat interesele militare pentru chestiuni de prestigiu”⁹. Apreciind cu obiectivitate comportamentul trupelor române care luptaseră sub comanda sa, atât în Crimeea, cât și la Don, von Manstein preciza că „(...) indiferent de neajunsurile lor, românii rămâneau cei mai buni aliați ai noștri, și trebuie să spunem că au fost multe situații în care au luptat cu un deosebit curaj”¹⁰.

Generalul Arthur Hauffe, pe care conducerea de la București îl acuza că nu a transmis oportun la Berlin numeroasele semnale de alarmă pe care generalii Petre Dumitrescu, Constantin Constantinescu-Klaps și Ilie Șteflea le trimiteau de pe front în legătură cu neajunsurile întâmpinate de armata română, ca și cu privire la pregătirea contraofensivei sovietice, a afirmat totuși că „(...) se poate spune că de la 19 noiembrie trupele române s-au luptat vitejește și au consimțit sacrificii enorme. Numeroase înalte fapte de vitejie au fost săvârșite, numeroase unități s-au distins”¹¹.

În același mod s-a pronunțat și colonelul Hans Doerr, ofițerul german de legătură pe lângă Armata 4 română. Acesta evidenția faptul că „(...) de la începutul războiului din est, armata română a luat parte cu numeroase trupe la aceste operațiuni. În cadrul unităților germane au luptat vitejește și și-au îndeplinit misiunile primite. Dacă în vara și toamna anului 1942 s-au format două armate române, s-au făcut tocmai pentru că trupele române aflate la

⁸ *Ibidem*, p. 64.

⁹ Erich von Manstein, *op.cit.*, p. 198.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 292-293.

¹¹ Platon Chirnoagă, *op.cit.*, p. 189.

diferite armate germane în Podolia, bazinul Donețului, în Crimeea, în Caucaz, s-au bătut în mod excepțional. Modestul soldat român a luptat vitejește și două divizii române au împărțit soarta Armatei 6 la Stalingrad. Prăbușirea frontului român în Cotul Donului și în Stepă Kalmucă este vina conducerii supreme germane care, în nemărginita ei îngâmfare, dădea aliaților misiuni la care nu puteau face față. Tot așa de puțin cât lua în considerare obiecțiile înalților comandanți germani, comandamentul suprem german nu lua în considerare obiecțiile aliaților lui”¹².

În ceea ce privește partea română, acuzațiile acesteia se îndreptau fără echivoc spre comandamentul german, considerat a fi singurul răspunzător de dezastrul de la Stalingrad. Din punctele de vedere exprimate de generalii Ilie Ștefleă, Petre Dumitrescu, Constantin Constantinescu-Klaps și Socrate Mardari s-a evidențiat ideea conform căreia factorul decisiv a fost subestimarea adversarului. Argumentarea pornea de la recunoașterea cu obiectivitate a surprizei de mari proporții produse nu atât de declanșarea contraofensivei sovietice, cât mai ales de amploarea și forța ei. Această chestiune era cu atât mai gravă cu cât OKW era ferm convins că armata sovietică se afla în pragul colapsului. Chiar dacă se admitea greșeala săvârșită prin lungirea excesivă a liniilor de comunicații și prin fixarea unor obiective strategice divergente, comandamentul german nu a prevăzut că o contraofensivă sovietică va avea ca rezultat nimicirea dispozitivului strategic german cuprins între Voronej și Caucaz. Comandanții români apreciau că subestimarea constantă a adversarului a pus comandamentul german în fața unei situații limită.

O altă acuzație formulată de comandamentul român la adresa germanilor a fost greșeala de concepție. Fără a mai insista asupra erorii evidente de a stabili obiective divergente pentru o ofensivă care se dorea finală, atrage atenția punctul de vedere extrem de interesant avansat de generalul Socrate Mardari. Acesta preciza că partea germană nu numai că nu se temea de o contraofensivă sovietică, dar o și aștepta pentru a provoca ceea ce se aprecia a fi o bătălie decisivă. Rezultatul infatuării și mai ales cel al erorii germane de planificare strategică s-a văzut ulterior.

Conducerea greșită a trupelor pe câmpul de luptă a constituit o altă acuză formulată de comandamentul român. Aceasta incrimina, îndeosebi la Cotul Donului, folosirea defectuoasă a rezervelor blindate în vederea executării cu succes a contraatacurilor. Responsabil pentru acest fapt a fost nominalizat generalul Ferdinand von Heim, comandantul Corpului 48 blindat, trimis ulterior în fața tribunalului militar de către Hitler. Acuzațiile românești l-au vizat în mod direct și pe generalul Maximilian baron von Weichs,

¹² *Ibidem*, p. 190.

comandantul Grupului de armate „B”, cel care între altele nu a comunicat comandamentului român aprobarea dată de Hitler, deși tardivă, pentru retragerea „grupării Lascăr”, fapt ce adus la nimicirea acesteia. De altfel, la 21 noiembrie 1942, generalii Ilie Șteflea și Petre Dumitrescu solicitaseră cu insistență eșaloanelor germane să dea „grupării Lascăr” ordin de ieșire din încercuire, fapt refuzat de comandantul Grupului de armate „B”.

De asemenea, generalul Karl Hollidt, cel sub a cărui comandă a fost distrus Corpul 1 armată român și generalul Hermann Hoth, cel care a condus la dezastru Armata 4 română în operația Wintergewitter (Viscolul), s-au bucurat de o mare antipatie în rândul conducerii militare române. Față de generalul Arthur Hauffe exista o stare de animozitate, care și-a găsit în acele zile punctul de maximă tensiune, generată de falsele sale rapoarte privind situația armatei române. Subsumat aceluiași subiect, la 23 noiembrie 1942, la Rostov pe Don, a avut loc o dispută aprinsă între generalii Șteflea și Hauffe asupra responsabilității comandamentului german pentru distrugerea „grupării Lascăr”.

Conducerea militară română a depus serioase eforturi pentru a-l înlătura pe generalul Hauffe de la conducerea Misiunii Militare germane. În ianuarie 1943, acesta a fost înlocuit de către generalul de cavalerie Erik Hansen, care mai ocupase anterior această funcție. Ulterior, generalul Ilie Șteflea declara că „am reușit cu mari eforturi să scap țara de generalul Hauffe, care ne spiona în cele mai mici amănunte și căuta prin toate mijloacele să ducă pe front cât mai multe trupe române”¹³.

Seria acuzelor la adresa armatei române a fost deschisă de către generalul Maximilian baron von Weichs, care a blamat în ordinele sale comportarea trupelor române. El a nominalizat primul acuzat din tabăra românilor, în persoana generalului Dumitru Stavrescu, comandantul Diviziei 14 infanterie, pe care a vrut să îl trimită în fața Curții marțiale. Demersul a fost revocat de Hitler în urma unei intervenții energice de la București. Au urmat acuzațiile la adresa generalilor Ilie Șteflea, Constantin Constantinescu-Klaps și Petre Dumitrescu. Criza de încredere apărută în relațiile româno-germane s-a manifestat de la cel mai înalt nivel al conducerii politico-militare și s-a propagat până la baza ierarhiei militare.

În esență, acuzația comandamentului român la adresa comandamentului german făcea referire la modul în care acesta a determinat distrugerea majorității trupelor române. Deși avertizate de starea precară a încadrării și dotării diviziilor românești, de pericolul iminent care se pregătea, de lipsa rezervelor, comandamentele germane de la toate nivelurile nu au întreprins nimic substanțial pentru a preveni un deznodământ tragic. Pe lângă aceasta, ulterior, au apărut și gravele reproșuri și tendința evidentă de învinovăți partea română.

¹³ Adrian Pandea, Ion Pavelescu, Eftimie Ardeleanu, *op.cit.*, p. 462.

Perspectiva istorică demonstrează că și în cazul unei erori de concepție, neadmise de partea germană însă la acea dată, și în cazul unei planificări care ar fi condus la bătălia de la Stalingrad, trupele române au fost sacrificate în deplină cunoștință de cauză. Acest fapt explică de ce comandanții români de pe front au nominalizat cu insistență comandamentele de grup de armată, de armată, de corp de armată, ca purtând răspunderea pentru situația gravă creată. De altfel, ideea lui Hitler conform căreia „trădarea românilor a început la Stalingrad”, exprimată după 23 august 1944, a avut ca sursă primară rapoartele venite de la comandanții aflați pe front, care își justificau înfrângerea, clamând lipsa voinței de luptă a românilor.

În momentele de maximă intensitate ale bătăliei, s-a emis ideea că la tăiatul buștenilor nu poți folosi un cuțit de curățat fructe, cu referire directă la posibilitățile armatei române de a satisface cerințele unei asemenea încheștări¹⁴. De altfel, la 27 noiembrie 1942, generalul Ion Gheorghe, atașatul militar român de la Berlin, transmitea că, după opinia OKW, Stalingradul a constituit „prima mare deziluzie” în privința românilor.

Acest punct de vedere conținea însă o eroare de percepție a situației concrete. Participarea la campania anului 1942 a fost solicitată de Berlin, care l-a trimis pe șeful OKW, feldmareșalul Wilhelm Keitel, în ianuarie 1942 la București, pentru a obține un angajament substanțial al României în cadrul proiectatei ofensive de vară a *Wehrmacht*-ului în sudul URSS.

De altfel, la 29 decembrie 1941, într-o scrisoare adresată mareșalului Ion Antonescu, Hitler a pus pentru prima oară problema participării românești la campania anului 1942. La 5 ianuarie 1942, liderul regimului de la București răspundea afirmativ cererii adresate de la Berlin, condiționând prezența trupelor române în adâncimea teritoriului sovietic de dotarea lor de către Germania.

În consecință, la 17 ianuarie 1942, la Berlin, se semnează un protocol româno-german prin care, pe baza unui credit de război, Germania se angaja să echipeze și să doteze, la nivelul *Wehrmacht*-ului, diviziile românești proiectate să participe la campania anului 1942. Dislocarea pe front și misiunile au fost impuse de comandamentele germane, iar lipsurile în dotare erau binecunoscute de acestea și trebuiau acoperite în acord cu angajamentele asumate de către partea germană.

Totuși, germanii au evitat să nominalizeze cauzele care i-au determinat să facă apel la trupe române, italiene, ungare, finlandeze, slovace, croate etc., în încheștarea de pe Frontul de Est.

De fapt, comandanții români s-au dovedit capabili să admită înfrângerea în bătălie, evidențiind chiar propriile slăbiciuni, dar nu au putut fi de acord cu modul de comportare al comandamentului german față de trupele române.

¹⁴ Manfred Kehrigh, *op.cit.*, p. 466.

Considerațiile generalului de armată Petre Dumitrescu asupra bătăliei de la Cotul Donului au fost prezentate într-un raport înaintat conducerii armatei¹⁵. În acesta, generalul sublinia că diviziile române au dispus de o forță mai redusă de infanterie, ce a constat din șase batalioane în loc de nouă, de insuficiente mijloace radio și mai ales de mijloace foarte reduse de autotransport, față de distanțele considerabile dintre locurile de debarcare de pe căile ferate și front.

Armamentul antitanc al regimentelor de infanterie avea un calibru prea mic, total ineficace față de noul tanc sovietic T-34, cu care trupele române s-au confruntat la Don. Minele antitanc care urmau a fi livrate de comandamentul german au fost puse la dispoziție prea târziu și în cantități insuficiente.

Trupele române nu erau echipate pentru a face față climei aspre rusești. Mantaua scurtă, necăptușită, pantalonii nevătuiți și bocancii uzați au făcut ca trupele să fie slăbite fizic din cauza frigului, aspect la care s-a adăugat și alimentația precară. Foarte multe pierderi din cauza degerăturilor puteau fi evitate dacă trupele române ar fi avut echipament de iarnă corespunzător. Echipamentul îmblănit trimis din țară a sosit în cantități insuficiente și prea târziu, după bătălie.

În aceste condiții, devine condamabilă atitudinea adoptată de mareșalul Antonescu care a acceptat cu o ușurință teribilă trimiterea unui „corp expediționar” cu un quantum extrem de mare de trupe (peste 250.000 de militari) în adâncimea teritoriului sovietic, insuficient pregătite, înzestrate și susținute logistic și fără a statua cu Germania, pe baze juridice, modul de angajare în luptă a forțelor române¹⁶. Condamabilă a fost și atitudinea pe care liderul de la București a adoptat-o inițial față de rapoartele trimise de pe front de către generalii români aflați la Rostov pe Don. Atunci când acești generali prezentau gravele erori săvârșite de comandamentele germane, precum și actele de ingerință nedisimulată ale germanilor în aspecte care țineau de conducerea trupelor române și care reclamau intervenția sa pe lângă forurile superioare germane, Antonescu rămânea impasibil și răspundea, în rezoluție pe documentele oficiale primite, că „nu ne amestecăm în actul de comandă!”. Act de comandă care, exercitat discreționar de către partea germană, a avut ca rezultat distrugerea celor două armate române angajate în bătălia de la Stalingrad.

Spre deosebire de Germania sau de URSS, România nu își putea permite pierderea a două armate, practic două treimi din puterea sa militară, pentru a participa la ceea ce s-a dovedit a fi o colosală eroare strategică. În mod practic, la 4 ianuarie 1943, a încetat misiunea operativă a Armatei 4

¹⁵ Arhivele Militare Române, fond nr. 3, dosar nr. 128, noiembrie 1942, ff. 1-63.

¹⁶ Petre Otu (coord.), Mircea Soreanu, Alesandru Duțu, Alexandru Madgearu, *op.cit.*, p. 350.

române, iar la 7 ianuarie 1943, a încetat și misiunea operativă a Armatei 3 române. Comandamentul acesteia a procedat la preluarea atribuțiilor Marelui Cartier General român, primind misiunea de a organiza retragerea spre țară a trupelor române care participaseră la bătălia de la Stalingrad.

În aceste condiții, atunci când conducerea germană a învinovățit pentru înfrângere partea română, încordarea relațiilor româno-germane s-a propagat rapid de la eşaloanele superioare până la simplii soldați. Criza apărută pe front a evidențiat, fără dubii, limitele unei alianțe impuse prin forța împrejurărilor¹⁷.

Pe acest fond, care prefigura viitoarea evoluție a raporturilor germano-române, în perioada 10-12 ianuarie 1943, la *Wolfschanze* (Bârlogul lupului), de la Rastenburg, a avut loc o nouă întâlnire Hitler-Antonescu în care, într-un memoriu întocmit de partea română, se aduceau grave acuzații comandamentelor germane pentru pierderile suferite de trupele române la Cotul Donului, Stalingrad și în Stepă Kalmucă. Documentul constituia o comprehensivă sinteză a tuturor acuzelor formulate de comandamentul român la adresa comandamentului german.

Luând în considerare totalitatea factorilor și a împrejurărilor care au concurat la deznodământul încheștării, apreciem ca nefondate majoritatea acuzelor aduse atunci, și mai târziu, trupelor române și considerăm că principalii „artizani” ai dezastrului de la Stalingrad au fost comandamentele germane de pe front și conducerea de la Berlin.

Totodată, apreciem că o parte însemnată a responsabilității privind dezastrul suferit de trupele române în bătălia de la Stalingrad îi revine indubitabil mareșalului Antonescu. Aceasta întrucât era singurul în măsură să prevină angajarea trupelor române în adâncimea teritoriului sovietic, în condițiile în care dotarea și echiparea acestora era mai mult decât deficitară. Din păcate, nu a făcut-o.

¹⁷ Manfred Kehrigh, *op.cit.*, pp. 456-476.

ROLUL, FUNCȚIILE ȘI CLASIFICAREA INFORMAȚIILOR PRIVIND APĂRAREA

THE ROLE, THE FUNCTIONS AND THE CLASIFICATION OF INFORMATION REGARDING THE DEFENSE

Lt.col.drd. Claudiu-Vicențiu TOMA*
U.M. 02580 București

Informația a fost proprie tuturor conflictelor armate. Ea a fost și este necesară comandanților în luarea deciziilor. În prezent, războaiele se câștigă pe plan informațional, iar informația este privită ca o armă foarte valoroasă. Diversitatea informațiilor a creat necesitatea clasificării acestora.

Information was a characteristic of all armed conflicts. It was and it is necessary for the commanders when making decisions. Currently, wars are won in the information field, and information is seen as a very important weapon. The different types of information made it necessary to categorize them.

Cuvinte cheie: informație, armă, război, inamic, decizie, clasificare.
Keywords: information, weapon, war, enemy, decision, classification.

Informația, sub diferite forme, a fost proprie tuturor conflictelor militare desfășurate în decursul istoriei. Războiul nu a putut fi purtat niciodată fără o minimă cunoaștere a adversarului, poate de aceea spionajul este vechi de când lumea. Informațiile militare nu pot lipsi dintr-un domeniu cum este războiul.

Războaiele clasice erau consumatoare de informații, în raport cu ritmul și cu spațiul în care se desfășura lupta. Informațiile aveau drept scop procurarea, în folosul comandanților, a acelor elemente necesare pentru analiza și aprecierea situației și luarea deciziei. Cunoașterea situației inamicului constituie una dintre condițiile esențiale în obținerea succesului în luptă, aceasta oferindu-i comandantului mai multă libertate în gândire și permițându-i să ia o hotărâre adecvată în raport cu circumstanțele operațiunilor.

Informațiile sunt necesare atât pentru analiza situației, cât și pentru luarea hotărârii. Informațiile necesare decidentului militar și celui politico-militar trebuie puse întotdeauna în acord cu misiunea de luptă.

* e-mail: cltoma@mapn.ro; cl.toma@yahoo.com

Decizia bazată pe o cantitate mare de informații se ia de către factorii de decizie în timp real, ceea ce determină o viteză de reacție crescută a sistemelor militare. Oportunitatea informației, calitatea deciziei și rapiditatea luării acesteia suplinesc, într-o mare măsură, deficitul de forțe și mijloace. O informație oportună, corectă, determină o decizie rapidă concretizată, de cele mai multe ori, într-o acțiune militară precisă, care lovește inamicul exact în punctele sale nevralgice, cu utilizarea unor mijloace reduse.

Războiului este un fenomen complex ce ridică mereu probleme noi, creează situații neprevăzute și tocmai de aceea este necesar să se asigure un volum mare de informații ce sunt utilizate de către decidenți pentru luarea hotărârilor.

În era modernă, războaiele nu se mai poartă și câștigă pe frontul clasic de luptă, în plan fizic, ci pe planul informațional.

Astăzi, câștigarea unei bătălii nu ține de forța militară brută și de numărul ostașilor. Dominante sunt elementele ce țin de inteligența umană: diversiunea, vicleșugul, spionajul, manipularea opiniei publice, experiența comandanților, psihicul luptătorilor. Informațiile în război sunt mai prezente decât aerul, apa și hrana, mai necesare decât combustibilul și mai explozive decât cele mai puternice bombe.

În lupta armată modernă, nevoia de informații valoroase, oportune și adevărate sporește într-un flux continuu, ceea ce impune creșterea rolului cercetării de toate tipurile. Rolul informațiilor, ca urmare a caracteristicilor și cerințelor luptei armate moderne, a complexității politico-militare actuale, a fost reevaluat, iar importanța structurilor militare de informații precum și a misiunilor și modului lor de acțiune a crescut considerabil. Tot mai multe state cu armate moderne au adoptat concepția americană potrivit căreia necesitatea culegerii și analizei informațiilor este un element esențial în pregătirea și ducerea operațiilor strategice, iar serviciile de informații au misiunea de a executa un spionaj total. Informația în operație este esențială. Informația care urmează să se înscrie în exigențele actului de comandă trebuie să răspundă unor cerințe și anume: să prezinte interes; să exprime strictul necesar; să fie completă, concretă și concentrată; să fie exactă și precisă; să fie recentă și oportună; să fie verificabilă. Totodată, se urmărește realizarea unei surprinderi totale a adversarului, ceea ce presupune cunoașterea temeinică a lui, a forțelor și mijloacelor din înzestrarea acestuia, precum și a concepțiilor de întrebuințare a acestora pe câmpul de luptă, păstrarea secretului prin metode contrainformative, mascarea tuturor activităților militare și zădărnicierea acțiunilor cercetării inamicului prin măsuri contrainformative, de dezinformare și inducere în eroare.

Informația în sine ajunge să fie privită ca o armă foarte valoroasă, în mod paradoxal una imaterială, care poate ajuta în mod decisiv la impunerea

voinței într-un conflict. Potrivit specialiștilor militari occidentali, informațiile militare sunt la fel de importante ca și forțele armate. Acțiunea de culegere a informațiilor este un important instrument al politicii naționale, iar diversitatea domeniilor în care sunt necesare informațiile a determinat înființarea unor organisme specializate, precum și delimitarea caracterului acestora – militar sau civil. Rolul informațiilor privind apărarea este acela de a identifica orice amenințare la adresa siguranței naționale, de a preveni orice acte de surprindere și de a informa factorii de decizie cu privire la potențialele pericole care apar la adresa statului român.

Structurile militare de informații au rolul de a obține date despre potențialul și capacitatea de război a țărilor vecine sau îndepărtate, pentru a preveni orice amenințare, din orice parte, precum și pentru a depista noi factori de risc ai crizei sau stării conflictuale și elementele de tensiune din orice zonă geografică de interes. Activitatea structurilor de informații militare se desfășoară în mod continuu, atât interiorul țării, pentru asigurarea protecției și siguranței naționale, cât și în exterior.

Acestea au fost create în mod necesar drept consecință a faptului că există permanent o gamă largă de factori de risc și amenințări la adresa siguranței naționale a statelor. Toate aceste riscuri și amenințări se află într-o continuă dinamică, cunosc fizionomii sau înfățișări cât mai diverse, pornind de la operații acoperite și până la agresiuni din domeniul paranormalului sau psihotronicii.

James Dunnigan, în lucrarea *Cum se face un război*, preciza că „Preocuparea pentru a captura spioni în timp de război, în scopul de a-i împușca, nu este, pur și simplu, o înclinație sângeroasă. Informațiile pot fi în mod obișnuit calculate în vieți salvate sau pierdute. Dacă știi că inamicul nu-ți cunoaște încă planurile, șansele tale de succes cresc în mod radical. Bătălia crucială pentru Midway din 1942 a fost câștigată în mod covârșitor deoarece Statele Unite au spart codurile japonezilor. Japonezii știau puțin despre desfășurarea forțelor americane sau despre faptul că americanii le descifrează mesajele codificate. Capacitatea proprie (siguranța de sine) îți permite să obții cel mai important avantaj în luptă - surpriza”.

Aceasta este o reflecție extrem de interesantă, care surprinde în mod esențial activitatea structurilor de informații. O concluzie care se impune este aceea că activitatea de culegere de informații este o activitate atât de importantă și necesară încât, în lumea contemporană, nici cele mai sărace state nu-și pot permite să se lipsească de datele și analizele oferite de serviciile speciale.

În ceea ce privește funcțiile informațiilor pentru apărare, acestea sunt concretizate în misiunile structurilor informative în raport cu scopul pentru

care au fost create. Astfel, în condițiile amplificării crescânde a complexității fenomenelor militare contemporane structurile cu atribuții în domeniul siguranței naționale au ca misiuni principale: cunoașterea fenomenului militar internațional, sesizarea oricărui pericol care ar putea afecta independența, suveranitatea și integritatea teritorială a țării, precum și prevenirea agresiunilor, indiferent de identitatea agresorului. În termeni practici, aceasta furnizează factorilor de decizie informațiile oportune și de calitate necesare urmăririi curente a evoluției situației politice și militare internaționale, prognozării mersului evenimentelor și fundamentării deciziilor referitoare la conduita României în contextul mediului geopolitic actual.

Diversitatea informațiilor a creat necesitatea clasificării acestora.

Clasificarea înseamnă etichetări crescătoare ale documentelor sau informațiilor, de la cel mai de jos nivel, unde se situează informațiile deschise (*open*) sau neclasificate (*unclassified*), la cele confidențiale, urcând spre informații secrete și strict secrete (*top secret*).

Această clasificare a evoluat permanent, după cel de al Doilea Război Mondial, iar meritul principal în dezvoltarea acestui sistem al clasificării aparține N.A.T.O.

Primele clasificări ale documentelor aveau la bază „numărul de vieți umane” care se pierdeau ca urmare a compromiterii unor documente. Astfel, informațiile care prin compromitere pot *costa vieți umane* erau marcate „secrete”, iar informațiile a căror compromitere pot costa *pierderea multor vieți umane* erau definite „top secret” (strict secrete). Se poate vorbi de o strânsă legătură între responsabilități și categoriile de informații cu care se dă dreptul de a se lucra. În SUA, dreptul de verificare a fișierelor cu amprente ale FBI este acordat doar pentru verificarea unor informații secrete, în timp ce o verificare de tip *top secret* dă dreptul de accesare a tuturor datelor despre locurile de muncă din ultimii 5 până la 15 ani.

Se practică două strategii de bază pe linia securității naționale:

- tot ce nu este interzis este permis;
- tot ce nu este permis este interzis.

În Statele Unite ale Americii, prima strategie este cea care guvernează accesul la informații guvernamentale. În multe țări de pe glob, accesul la informații naționale este controlat prin legi privind secretul de stat, folosindu-se cea de a doua strategie.

Informațiile vor fi clasificate numai în cazul în care se impune protecția acestora, iar nivelurile de secretizare și termenele de clasificare subzistă atât timp cât dezvăluirea sau diseminarea lor neautorizată ar putea prejudicia siguranța națională, apărarea țării, ordinea publică sau interesele persoanelor juridice de drept public sau privat.

Clasificarea informațiilor este o activitate vitală pentru securitatea națională și pentru realizarea acesteia este necesar să se parcurgă următoarele etape:

1. stabilirea nevoii de clasificare;
2. determinarea nivelurilor clasificării;
3. determinarea duratei clasificării.

În scopul stabilirii nevoii de clasificare, este necesar să fie parcurși următorii pași principali:

1. definirea cu exactitate a informațiilor de clasificat;
2. stabilirea dacă informațiile se încadrează într-un anumit domeniu supus clasificării;
3. verificarea dacă informațiile se află sub control guvernamental;
4. concluzionarea dacă dezvăluirea informațiilor poate să conducă la cauzarea daunelor pentru securitatea națională;
5. specificarea precisă a nevoii de clasificare a informațiilor.

Clasificarea unei informații presupune atribuirea unui nivel de clasificare, ceea ce va evidenția importanța acelei informații pentru sistemul național de securitate, specificându-se, totodată, cerințele minime pe care trebuie să le îndeplinească acea informație. Este important de reținut faptul că un sistem de clasificare eficient trebuie să se bazeze pe niveluri de clasificare definite cu mare claritate. Informațiile vor fi clasificate numai în cazul în care se impune protecția acestora, iar nivelurile de secretizare și termenele de clasificare subzistă atât timp cât dezvăluirea sau diseminarea lor neautorizată ar putea prejudicia siguranța națională, apărarea țării, ordinea publică sau interesele persoanelor juridice de drept public sau privat.

Documentul clasificat reprezintă orice suport material care conține informații clasificate, în original sau copie, precum:

- hârtie – documente olografe, dactilografiate sau tipărite, schițe, hărți, planșe, fotografii, desene, indigo, listing;
- benzi magnetice, casete audio-video, microfilme;
- medii de stocare a sistemelor informatice - dischete, compact-discuri, hard-discuri, memorii PROM și EPROM, riboane;
- dispozitive de procesare portabile - agende electronice, laptop-uri – la care hard-discul este folosit pentru stocarea informațiilor.

Potrivit legii, în țara noastră informațiile sunt clasificate secrete de stat sau secrete de serviciu, în raport de importanța pe care o au pentru securitatea națională și de consecințele ce s-ar produce ca urmare a dezvăluirii sau diseminării lor neautorizate. Informațiile secrete de stat se clasifică pe niveluri de secretizare, în funcție de importanța valorilor protejate. Astfel, informațiile

secrete de stat sunt informațiile a căror divulgare poate prejudicia siguranța națională și apărarea țării și care, în funcție de importanța valorilor protejate, se includ în următoarele niveluri de secretizare prevăzute de lege:

- a) strict secret de importanță deosebită;
- b) strict secret;
- c) secret.

Informațiile strict secret de importanță deosebită sunt informațiile a căror divulgare neautorizată este de natură să producă daune de o gravitate excepțională securității naționale.

Informațiile strict secrete sunt informațiile a căror divulgare neautorizată este de natură să producă daune grave securității naționale.

Informațiile secrete sunt informațiile a căror divulgare neautorizată este de natură să producă daune securității naționale.

Informațiile a căror divulgare este de natură să determine prejudicii unei persoane juridice de drept public sau privat se clasifică secrete de serviciu.

Autoritățile și instituțiile publice întocmesc liste proprii cuprinzând categoriile de informații secrete de stat în domeniile lor de activitate, care se aprobă și se actualizează prin hotărâre a Guvernului.

Listele cu informații secrete de serviciu se stabilesc de conducătorii unităților deținătoare de astfel de informații. În listele cu informații secrete de serviciu vor fi incluse informațiile care se referă la activitatea unității și care, fără a constitui, în înțelesul legii, secrete de stat, nu trebuie cunoscute decât de persoanele cărora le sunt necesare pentru îndeplinirea atribuțiilor de serviciu, divulgarea lor putând prejudicia interesul unității.

După cum am precizat, clasificarea informațiilor necesită anumite costuri și de aceea trebuie acordată o atenție sporită stabilirii cu certitudine a informațiilor ce trebuie neapărat clasificate și protejate. La clasificarea informațiilor, se iau în calcul anumite cerințe de îndeplinit. Atunci când, din diferite motive, se schimbă circumstanțele, în mod firesc și cerințele care au stat la baza clasificării informațiilor nu mai sunt actuale și, în consecință, intervine procesul de declasificare a acestora. Declasificarea reprezintă suprimarea mențiunilor de clasificare și scoaterea informației clasificate de sub incidența reglementărilor proiective prevăzute de lege. Informațiile se declasifică dacă:

- a) termenul de clasificare a expirat;
- b) dezvăluirea informațiilor nu mai poate prejudicia siguranța națională, apărarea țării, ordinea publică, ori interesele persoanelor de drept public sau privat deținătoare;
- c) a fost atribuit de o persoană neîmputernicită prin lege.

Declasificarea sau trecerea la un alt nivel de secretizare a informațiilor secrete de stat se realizează de împuterniciții și funcționarii superiori abilitați prin lege să atribuie niveluri de secretizare, cu avizul prealabil al instituțiilor care coordonează activitatea și controlul măsurilor privitoare la protecția informațiilor clasificate, potrivit competențelor materiale. De asemenea, informațiile clasificate despre care s-a stabilit cu certitudine că sunt compromise sau iremediabil pierdute vor fi declassificate.

BIBLIOGRAFIE

Legea nr. 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate.

Hotărârea Guvernului nr. 585/2002 privind Standardele naționale de protecție a informațiilor clasificate în România.

Dumitru Oprea, *Protecția și securitatea informațiilor*, Editura Polirom, București, 2003.

Stan Petrescu, *Informațiile a patra armă*, Editura Militară, București, 1999.

James Dunnigan, *Cum se face un război*, ed. a III-a, Willian Morron & Company, New York, 1933.

E. Cerneak, *Cinci secole de război secret*, Editura Politică, București, 1968.

ROLUL CERCETĂRILOR CALITATIVE ȘI CANTITATIVE ÎN DEZVOLTAREA MARKETINGULUI RECRUTĂRII CANDIDAȚILOR PENTRU PROFESIA MILITARĂ

THE ROLE OF QUANTITATIVE AND QUALITATIVE RESEARCH IN THE DEVELOPMENT OF MILITARY MARKETING

Mr.drd. Mihai Bogdan ALEXANDRESCU*
Universitatea „Transilvania” Brașov

Practica din statele dezvoltate semnalează pătrunderea logicii economice în toate sectoarele vieții sociale. În acest context, organizația militară începe să fie din ce în ce mai mult comparată cu o firmă. În consecință, și în armată, orice politică de personal este supusă regulilor pieței forței de muncă, acceptând să se confrunte în competiția pentru atragerea resurselor umane.

Lucrarea de față subliniază necesitatea efectuării unor cercetări calitative și cantitative, la nivel național și regional, pentru cunoașterea atitudinilor, opiniilor și comportamentelor populației tinere referitoare la măsura în care profesia militară este percepută pentru ca armata să aibă o bază valoroasă de selecție a viitorilor militari, cât mai vastă și de o calitate corespunzătoare.

The practice of developed countries signals the penetration of the economic logic in all sectors of social life. In this context, the military organization is increasingly compared to a company. Consequently, in the Armed Forces, any personnel policy is subject to labor market rules, agreeing to face the competition for attracting the human resources.

This work emphasizes the need to conduct qualitative and quantitative research at national and regional level regarding the way in which the military profession is perceived by the young people in order to have a valuable basis for the selection of future military.

Cuvinte cheie: recrutare, strategie, cercetare calitativă, cercetare cantitativă, conscripție, voluntariat, profesie.

Keywords: recruitment strategy, qualitative research, quantitative research, tax assessments, voluntary profession.

Recrutarea candidaților pentru profesia militară se deosebește de activitatea de recrutare a candidaților pentru un anumit post sau loc de muncă, făcută de o firmă sau o anumită organizație civilă, astfel:

* e-mail: alexa2bogdan@yahoo.com

- se desfășoară într-un mod permanent, pe tot parcursul anului (avantajul fiind cel al menținerii unui contact sistematic cu piața muncii și cu cea educațională), și nu sporadic, numai în anumite perioade, atunci când organizația are posturi libere, vacante;
- nu oferă rezultate imediate (ocuparea unui post), activitățile derulându-se într-o perioadă mare de timp, pregătind candidatul pentru un concurs de admitere într-o instituție militară de învățământ, urmând ca acesta, abia după finalizarea studiilor militare, să ocupe un anumit post în armată;
- scopul ei principal este de a atrage candidați pentru instituții de învățământ, care formează personal militar profesionalizat, și nu candidați pentru un anumit post, ceea ce ar presupune existența unor studii deja finalizate și o anumită experiență de muncă; se urmărește atragerea de potențialuri și nu de cunoștințe sau de capacități deja formate;
- implică existența unui număr mare de candidați (de ordinul sutelor, miilor) față de câțiva candidați (cel mult de ordinul zecilor), în cazul unei firme.

Se impune, astfel, realizarea și actualizarea unor strategii de personal care țin cont de dinamica populației, de gradul de pregătire al acesteia, de piața muncii. Se pune accentul, din ce în ce mai mult, pe strategiile de identificare, păstrare și dezvoltare a personalului cel mai competent în sistem și îndepărtarea celor care nu corespund și care nu fac față noilor cerințe.

Este așadar necesară cunoașterea atitudinilor și opiniilor populației tinere referitoare la măsura în care profesia militară este percepută pentru ca armata să aibă o bază valoroasă de selecție a viitorilor militari, cât mai vastă și de o calitate corespunzătoare.

Optimizarea strategiilor de promovare a profesiei militare

Performanța organizației militare este direct proporțională cu performanța personalului său.

În sistemul militar, ca de altfel în orice domeniu de activitate, managerii de nivel înalt trebuie să răspundă nu numai de rezolvarea obiectivelor legate de activitatea de bază, respectiv pregătirea de luptă, dar și de asigurarea și dezvoltarea competențelor angajaților, conform cerințelor prezente și viitoare ale posturilor.

Pentru a-și putea realiza obiectivele, organizația militară a fost și este obligată tot mai mult să facă față unor provocări ce o solicită în a anticipa evoluțiile contextuale din mediul intern și extern. De aceea, o problemă a

cărei rezolvare condiționează în mare măsură dezvoltarea și utilizarea rațională a resurselor umane din armată constă în introducerea în cadrul organizațiilor de tip militar a unor comportamente manageriale orientate sistematic pe obiective pe termen lung, inclusiv la nivelul sistemului de resurse umane.

Principalele cerințe ce trebuie îndeplinite pentru ca politicile de personal să-și atingă obiectivele, să răspundă cât mai bine scopurilor și să poată fi aplicate viabil, sunt următoarele:

- să fie în concordanță cu obiectivele, strategiile și politicile generale ale organizației militare;
- să reflecte și să susțină valorile organizației referitoare la modul în care trebuie tratați oamenii;
- să acopere domeniile de activitate cele mai importante ale funcțiunii de personal;
- să conțină prevederi care să asigure transmiterea și înțelegerea politicilor stabilite la nivelul organizației;
- să fie clar definite, iar persoanele care urmează să le aplice să participe activ la procesul de elaborare a lor;
- să fie redactate și comunicate de preferință în scris, asigurându-se astfel o mai mare uniformitate în interpretarea conținutului;
- să fie corelate și să se sprijine reciproc, asigurându-se funcționarea interdependentă;
- să fie cât mai transparente și să atragă un număr cât mai mare de angajați sau manageri la conceperea, elaborarea și transpunerea lor în practică.

Îmbunătățirea activității de selecție și recrutare a personalului militar

Procesul de recrutare a candidaților pentru profesia militară cunoaște, la momentul actual, înscrierea pe un nou parcurs, bazat pe o strategie globală, unitară a managementului resurselor umane în Armata României.

În această nouă viziune, recrutarea este procesul de căutare activă și de atragere a persoanelor de pe piața muncii sau de pe piața educațională, persoane care sunt capabile și interesate să se alăture, în mod voluntar, organizației militare. O caracteristică importantă a recrutării pentru profesia militară constă în faptul că se iau în considerare toate mediile de recrutare, dar se atribuie o importanță „nuanțată” diferitelor medii potențial furnizoare de candidați. În fond, nu este altceva decât o concentrare a recrutării către piața cea mai probabilă de a produce rezultate durabile.

Condițiile existente astăzi pe piața ofertelor educaționale și profesionale, piață extrem de dinamică și de variată, cu conținuturi adeseori

mult mai atractive și mai accesibile candidaților, precum și noile cerințe ale dezvoltării unei armate moderne, au determinat, de la sine, caracteristicile noului sistem de recrutare, în opoziție cu vechiul sistem, practicat în cadrul armatei, astfel:

- căutare proactivă și continuă, versus „așteptare pasivă” a candidaților; profesia și cariera militară sunt „vândute ca o marfă”;
- utilizarea unor metodologii și instrumente științifice, versus metode empirice;
- accent pe calitate, versus accent pe cantitate;
- transparență și colaborare cu mediile civile, cu comunitățile locale, versus rigiditate și ignorare a potențialului suportiv al acestora;
- diversificarea mediilor de recrutare.

Activitatea de atragere a candidaților care îndeplinesc cerințele/criteriile de acces în instituțiile militare de învățământ se realizează prin structuri specializate ale armatei. Structura executivă a noului sistem este reprezentată de *Biroul informare-recrutare*, structură înființată în fiecare județ și la nivelul municipiului București.

Funcționarea structurii de recrutare pleacă de la principiul centralizării concepției și descentralizării execuției. Structura de recrutare este o structură teritorială, care acționează semiindependent, pornind de la niște linii directoare precis stabilite, de aceea este nevoie de o planificare și organizare flexibile, creativitate, training continuu al recrutorilor, pentru a putea face față cu succes schimbărilor și situațiilor specifice care apar în permanență pe piața ofertelor educaționale și profesionale.

Structura de recrutare, recrutorii, au responsabilitatea de a promova profesia militară în mediile civile și de a identifica și atrage indivizii cei mai dotați din punct de vedere aptitudinal și motivațional pentru cariera militară. Această activitate este publică și reprezintă primul contact foarte important, între reprezentanții armatei și potențialii candidați. Mediile de recrutare sunt acele medii, care furnizează candidați pentru filiera directă (filieră ce nu presupune o pregătire militară prealabilă) și pentru filiera indirectă (pregătirea militară este obligatorie pentru acces:

- instituții de învățământ (școli generale, licee, școli postliceale, universități) reprezintă principalul furnizor de candidați. Școlile sunt extrem de diferite, diferențele dintre ele trebuie conștientizate de către recrutori, pentru a se putea acționa individualizat, conform unui profil al școlii respective;

- unități militare (variază ca mărime și tip; trebuie cunoscute de recrutori tipurile de candidați pentru acest mediu de recrutare-militari în termen și militari angajați pe bază de contract);
- unități economice, instituții și agenții de formare și ocupare profesională etc.

Personalul încadrat în birourile informare-recrutare (recrutorii) a fost selecționat extrem de atent, pornindu-se de la criterii de performanță, experiență și pregătire profesională, în scopul de a introduce în sistem cei mai „dotați” oameni, având în vedere că urmau să desfășoare o activitate nouă și aflată la interfața cu mediile civile. Acest lucru presupune flexibilitate, capacitatea de a lua decizii corect și rapid, creativitate și adaptare la schimbare.

Pentru asigurarea calității procesului de recrutare au fost parcurse diverse etape de dezvoltare și sunt întreprinse următoarele tipuri de acțiuni:

- anual, se elaborează criterii clare, obiective de recrutare (de natură generală și specifice, pe tipuri de filiere și pe categorii de candidați);
- anual, se elaborează planul de recrutare, pentru fiecare județ în parte, pe tipuri de filiere și pe categorii de candidați, pe o bază științifică (dimensionarea acestui plan se face în funcție de indicatori demografici, vârstă, sex, mediu de proveniență – și educaționali – nivel de școlarizare); în acest fel, se poate corela, permanent, nevoia de recrutare a armatei pentru fiecare an, cu specificul fiecărui județ în parte;
- s-au creat/perfecționat instrumente viabile de recrutare (fișa de contact, raportul de interviu, fișa medicală, cererea de înscriere, recomandare etc.); acestea sunt însoțite de precizări metodologice de aplicare și interpretare a datelor. Aceste instrumente permit formarea unei imagini globale și cât mai obiective asupra candidatului și se focalizează pe aspecte de natură calitativă. Personalul recrutor poate utiliza cu ușurință aceste instrumente în obținerea celor mai relevante date despre un candidat;
- s-a proiectat o bază de date actualizată anual a candidaților pentru profesia militară;
- în prima etapă de implementare a noului sistem de recrutare, s-au realizat două studii, cu sprijinul Secției de Investigații Sociale, care au urmărit culegerea de date calitative și cantitative (tipurile de motivații, atitudinea față de mediul militar, compatibilitatea cu criteriile de recrutare) despre anumite categorii de candidați „mai sensibili” pentru filiera indirectă (militarii angajați pe bază de contract și militarii cu termen redus). Studiile au rolul de a oferi posibilități de reglare și corectare a metodologiilor folosite;
- anual, se realizează cercetarea privind „Profilul socio-demografic și motivațional al tinerilor, care au optat pentru cariera militară, în anul de recrutare ...”;
- periodic, se organizează cursuri de specializare a personalului recrutor, pentru a se asigura o pregătire adecvată acestui gen de activitate.

Cercetări calitative și cantitative

Folosirea studiilor de caz constituie o metodă larg răspândită și utilizată în domeniul științelor sociale¹ și în mod particular, în analizele organizaționale și manageriale.

Studiul de caz reprezintă o descriere directă a unei situații manageriale, realizată pe baza interviurilor, a arhivelor, a observațiilor sau a oricărei surse de informații, după care realizează contextul situațional, în cadrul căruia se încadrează comportamentul respectiv.

Etapele unei cercetări realizate pe baza studiului de caz sunt²:

- *Analiza situației* – explorarea, stabilirea naturii problemei, aspectele critice, ipotezele;
- *Descrierea* – stabilirea informațiilor necesare pentru obținerea datelor privind ipotezele inițiale;
- *Generalizarea* – testarea primelor generalizări în primul context;
- *Testarea limitelor* – analiza cazurilor extreme pentru a identifica limitele generalizării.

Cercetarea calitativă

Cercetarea calitativă reprezintă o investigație cu nivele diferite de complexitate, menită să identifice, clarifice, și să definească ceea ce este relevant, semnificativ și important pentru o problemă, oportunitate sau un context de marketing. Ea permite o mai bună înțelegere a conceptelor și esenței fenomenelor și proceselor avute în vedere.

Cercetările calitative caută răspunsuri la întrebări de genul: *de ce?* și *cum?*, ele urmărind cunoașterea cauzelor profunde ale atitudinilor, comportamentelor, preferințelor și opiniilor consumatorilor, precum și elementele subiective, emoționale sau inconștiente care stau la baza lor³.

Metodele calitative de cercetare pot avea în vedere fie o explorare a unui fenomen sau proces insuficient de bine cunoscut, fie o înțelegere profundă, detaliată a acestora.

Denumirea cercetării calitative: *motivele alegerii profesiei militare*

Justificarea alegerii acestei teme este aceea că în condițiile noului sistem de recrutare și selecție pus în funcțiune, devine necesară cunoașterea atitudinilor și opiniilor populației tinere referitoare la măsura în care profesia militară este percepută, pentru ca, Ministerul Apărării să aibă o bază valoroasă de selecție a viitorilor militari, cât mai vastă și de o calitate corespunzătoare.

¹ R. E. Skate, *Case study*, Sage publications, New York, 1994, pp. 236-247.

² M. C. Stoica, *Cercetări de marketing*, Editura Tehnopress, Iași, 2007, p. 57.

³ Constantin Lefter, *Cercetarea de marketing – Teorie și aplicații*, Editura Infomarket, 2004, p. 36.

Pentru cercetarea a cărei temă vizează atitudinile și opiniile populației tinere brașovene cu privire la oferta Ministerului Apărării în vederea alegerii profesiei militare am optat pentru următoarele tipuri de investigații calitative posibile: metoda interviului de profunzime nondirectiv, metoda interviului orientat de grup (Focus Grup) și, ca metode proiective: tehnica autoportretului fotografic, tehnica interpretării unui rol sau tehnica benzilor desenate.

Folosirea metodei interviului de profunzime nondirectiv poate conduce la obținerea unor informații de mare acuratețe, cu precădere asupra impactului promovării profesiei militare asupra comportamentului tinerilor și a motivelor pentru care aceștia preferă totuși alte meserii sau profesii. Informațiile obținute astfel nu pot fi generalizate, dat fiind eșantionul de dimensiuni relativ mici, ales din rândul tinerilor brașoveni, iar anumite afirmații, atitudini sau gesturi ale respondentului pot fi interpretate diferit de specialiști. De asemenea, costurile sunt relativ mari pentru cercetarea în cauză, iar analiza datelor este dificil de realizat într-un timp relativ scurt.

Metodele proiective pot fi utile în cercetarea de față în măsura în care ele reliefează profilul psihologic al subiecților și atitudinea acestora față de profesia de militar. Avantajele acestei metode constau în ușurința în aplicare, costurile relativ reduse și productivitatea în obținerea informațiilor dorite. Ca principal dezavantaj: imposibilitatea extrapolării rezultatelor la nivelul întregii populații.

Pentru alegerea metodei calitative de cercetare, am considerat ca oportună alegerea interviului orientat de grup (focus grup) din următoarele considerente:

- afirmația unui respondent generează o reacție în lanț din partea celorlalți (*bulgăre de zăpadă*);
- se manifestă o dorință evidentă din partea subiecților de a-și exprima propriile idei;
- cercetătorii pot cunoaște frazele și cuvintele cheie folosite de consumatori în limbajul comun despre produs sau serviciu;
- simțămintele subiecților sunt similare cu cele ale grupului;
- nu sunt restricții în modul de exprimare care are astfel un caracter spontan;
- ideile izvorăsc mai repede în cadrul grupului decât într-un interviu individual;
- pe lângă moderator, un focus group necesită și prezența unor persoane calificate care observă desfășurarea sesiunii și care participă apoi la analiza datelor obținute;
- flexibilitate în abordarea aspectelor și profunzime în investigare;
- obținerea datelor, prelucrarea și analiza lor se desfășoară relativ repede.

Profesionalizarea Armatei României, coroborată cu integrarea României în Uniunea Europeană, a influențat în mod vizibil calitatea proceselor de recrutare și de selecție a resurselor umane în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

Diminuarea efectivelor Armatei României trebuie compensată printr-o dotare la standardele armatelor moderne, precum și prin asigurarea unor resurse umane de o calitate net superioară, capabile să folosească tehnica din dotare și să se adapteze continuu la noi provocări și la noi tipuri de cerințe.

Evaluările permanente ale personalului militar au evidențiat determinările necesare cu privire la nivelul la care se găsește personalul armatei în fiecare moment, iar în funcție de obiectivele care sunt urmărite pentru viitor trebuie întocmite strategiile de personal pentru a îndeplini obiectivele actuale ale Armatei, pentru a ajunge acolo unde ne-am propus.

Accentul fundamental este pus pe comunicarea directă cu candidații pentru cariera militară și pe folosirea masivă a relațiilor publice. Utilizarea masivă a acestui mijloc modern de popularizare a informațiilor despre organizația militară va duce la schimbarea modului prin care se face legătura între Armată și societatea civilă.

În Armata României, rolul de structură coordonatoare a activității de recrutare și selecție îl are Biroul pentru Reglementarea Activităților de Recrutare și Selecție, din cadrul Direcției Management Resurse Umane, care proiectează, organizează, coordonează, controlează și evaluează activitățile de promovare a profesiei militare, recrutare și selecție a candidaților pentru cariera militară, derulate la nivelul birourilor informare-recrutare și a centrelor zonale de selecție și orientare⁴.

Principalii pași în procedura de recrutare sunt următorii:

- informarea privind oferta profesională a armatei și condițiile de admitere;
- verificarea eligibilității solicitanților;
- consilierea;
- punerea la dispoziție a materialelor cu caracter informativ (casete video, broșuri etc.);
- vizita medicală;
- completarea dosarului de candidat;
- verificarea eligibilității pe baza documentelor;
- interviul de cunoaștere;
- decizia recrutorului;
- planificarea candidatului pentru selecție.

⁴ *Concepția privind promovarea profesiei militare*, 1998, p. 6.

Activitatea de selecție se desfășoară de către trei centre militare zonale de selecție în colaborare cu instituțiile militare de învățământ, conform politicilor de personal ale armatei elaborate de către Direcția Management Resurse Umane a Ministerului Apărării Naționale.

Centrele zonale de selecție și orientare au rolul de a selecționa candidații recrutați pentru profesia militară și de a-i orienta profesional în concordanță cu potențialul lor psiho-aptitudinal, cu cerințele formative ale procesului de învățământ și cu solicitările determinate de exercitarea primei funcții.

Accentul pus pe calitate este determinat de următoarele considerente:

- indivizii motivați și cu un potențial intelectual și aptitudinal ridicat sunt mai ușor de format, de pregătit la standardele înalte cerute de profesia militară;
- indivizii motivați și cu un potențial intelectual și aptitudinal ridicat își îndeplinesc îndatoririle, pornind de la principiul obținerii satisfacției prin performanță și nu prin impunerea execuției;
- indivizii motivați și cu un potențial intelectual și aptitudinal ridicat sunt încrezători în forțele proprii, sunt dispuși la a face mai puține greșeli, se adaptează cu ușurință la cerințele, impuse de mediul militar.

Noul sistem de recrutare și selecție a fost pus în funcțiune începând cu anul 1999 și urmărește, cu precădere, identificarea celor mai buni candidați și orientarea lor către cariera militară, fiind un sistem inovator, nemaiîntâlnit, până în acel moment, în cadrul armatei române.

Cercetarea cantitativă

Denumirea temei generale este: "Atitudini, opinii și comportamente ale tinerilor cu privire la oferta Ministerului Apărării în vederea alegerii profesiei militare".

Întrucât anual la nivelul armatei se realizează cercetări privind „profilul socio-demografic și motivațional al tinerilor, care au optat pentru cariera militară, în anul de recrutare ...”, am considerat că opțiunea pentru denumirea mai sus amintită este cea mai justificată și întemeiată.

Pentru cercetarea a cărei temă este "Atitudini, opinii și comportamente ale tinerilor cu privire la oferta Ministerului Apărării în vederea alegerii profesiei militare", am considerat ca fiind indicată cercetarea descriptivă, dat fiind rolul său de a caracteriza și de a descrie caracteristicile unor fenomene de marketing sau sociale și de a determina frecvența lor de manifestare.

În cazul de față, utilizarea cercetării descriptive are ca scop inițierea de răspunsuri la întrebări precum: "Ce fel de oameni agreează profesia militară?", "Care este interesul tinerilor față de profesia militară, diferitele surse de comunicare, decizia de alegere a viitoarei profesii?" sau chiar "Care sunt motivele alegerii sau nealegerii profesiei militare?" ș.a. Totodată, utilizând această cercetare se urmărește să se determine amploarea

diferențelor dintre segmentele de tineri, din punct de vedere al atitudinii față de profesia militară și față de instituția militară, în general.

Ca metodă de obținere a datelor primare pentru această cercetare am utilizat ancheta, realizată folosind un sistem de comunicare directă: interviul personal, direct sau în față. Am ales această metodă datorită flexibilității și a multiplelor sale avantaje, aceasta oferind posibilitatea unui *feedback* corespunzător prin convingerea subiecților de a participa la interviu și de a răspunde la întrebări care, altfel, ar rămâne fără răspuns. De asemenea, metoda oferă posibilitatea obținerii unor răspunsuri mult mai precise la o serie de întrebări complexe, ținând cont și de faptul că subiectul va răspunde conform propriei înțelegeri și gândiri. Interviuurile personale se vor desfășura pe o perioadă îndelungată (până la 2 ore, în cazul anchetelor la domiciliu) asigurând o rată ridicată de participare a subiecților la desfășurarea anchetei.

Concluziile cercetării

1. Cele mai importante lucruri în viața unui om sunt, pentru majoritatea tinerilor, *familia* și *sănătatea*, urmate de *satisfacția profesională* și *banii*. Pentru tinerii care ar fi interesați de o carieră militară sau care au, deja, experiență militară, familia este și mai importantă decât pentru restul populației vizate.

2. Calitățile umane cele mai apreciate de tineri sunt: *inteligența*, *cinstea* și *omenia*, apoi *voința*, *perseverența* și *sociabilitatea*. Pentru tinerii care aspiră spre o carieră militară sau au experiență militară, cinstea trece pe primul loc, urmată de inteligență, iar omenia este mai apreciată decât în celelalte cazuri. Forța, rezistența și sensibilitatea sunt cel mai puțin apreciate. Inteligența și sensibilitatea nu sunt condiții absolut necesare pentru un bun militar.

3. Pentru marea majoritate a tinerilor, "rețeta succesului" în viață o constituie *pregătirea personală*, *capacitatea de a-și susține opiniile*, *inițiativa* și *un mediu competițional*. Tinerii care manifestă interes pentru cariera militară sunt și mai convinși de necesitatea pregătirii personale, a susținerii convingerilor proprii și a inițiativei. Loialitatea nu este o condiție importantă pentru reușita în viață.

4. Criteriile după care tinerii apreciază (aleg) o profesie sunt: *satisfacția profesională* (apreciată mai mult de cei aflați în anii terminali), *siguranța locului de muncă* (apreciată mai mult de cei care s-au confruntat cu piața forței de muncă), *posibilitatea de afirmare* și *venitul*. Cele mai puțin menționate sunt: prestigiul social, condițiile de muncă, accesul la tehnologie de ultima oră, obținerea unei calificări. Totuși, cei care ar opta pentru cariera militară apreciază, în primul rând, siguranța locului de muncă.

5. Într-o ierarhie a profesiilor, cea militară ocupă, în cel mai bun caz, *un loc intermediar*. Profesia de ofițer din Ministerul Apărării se situează puțin

peste mijlocul clasamentului, iar profesia de subofițer – în a doua jumătate a clasamentului. În schimb, profesia de soldat este foarte slab cotate, fiind devansată de cea de muncitor calificat, polițist sau jandarm.

6. Ceea ce are de oferit profesia militară, în opinia tinerilor din România, este, în primul rând, *siguranța locului de muncă*, urmată de un anumit prestigiu social.

7. Dezavantajele profesiei militare constau în *condițiile proaste de muncă și posibilitate de afirmare personală mai redusă*.

8. Mediul militar este văzut ca fiind *pentru oameni puternici*, propice desăvârșirii personalității.

9. Mai mult de jumătate dintre tineri *cunosc puțin sau foarte puțin* despre mediul militar. *Cu cât cunosc mai mult despre mediul militar, cu atât interesul lor pentru profesia militară este mai puternic*.

10. Informațiile despre mediul militar provin, în cea mai mare măsură, de la *cadrele militare* (personalul recrutor sau cunoștințe), de la *prieteni, cunoscuți, membrii familiei* și prin intermediul *presei*.

11. Tinerii înclinați să aleagă o carieră militară au un *statut socio-economic mai scăzut*: provin din familii cu venituri reduse, urmează licee industriale sau agricole și locuiesc în orașe mici sau în localități rurale situate, cu preponderență, în regiunile extracarpatice.

12. Aproximativ 5% dintre absolvenți de liceu par interesați de profesia militară, mai puțin de cea de soldat gradat voluntar, care încă nu este bine conturată. Un sfert se declară indeciși, iar restul nu iau în calcul această opțiune profesională.

BIBLIOGRAFIE

- Belu D., *Concepții și practici privind managementul resurselor umane în domeniul militar*, Editura Universității "Transilvania", Brașov, 2002.
- Cătoi I. (coord.), *Cercetări de marketing*, Editura Uranus, București, 2002;
- Datculescu P., *Cercetări de marketing – Cum pătrunzi în mintea consumatorului, cum măsoari și cum analizezi informația*, Editura Brandbuilders Grup, București, 2006.
- Lefter Constantin, *Cercetarea de marketing – Teorie și aplicații*, Editura Infomarket, 2004.
- Skate R. E., *Case study*, Sage publications, New York, 1994.
- Stoica M. C., *Cercetări de marketing*, Editura Tehnopress, Iași, 2007.

ACȚIUNILE MILITARE MODERNE ÎN ACTUALUL MEDIU DE SECURITATE

MODERN MILITARY ACTIONS IN THE ACTUAL SECURITY ENVIRONMENT

Drd. Lucian BORCAN*

U.M. 01961 Otopeni

Col.(r) prof.univ.dr.ing. Eugen SITEANU**

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Academia Comercială din Satu Mare

Articolul analizează actualul mediu de securitate și efectele lui asupra acțiunilor militare moderne. Dinamismul actualului mediu de securitate și caracteristicile noi impuse de globalizarea fenomenelor conduc la instabilitatea lumii, iar rolul statului ca actor al mediului internațional se diminuează în modelarea stabilității globale și în conducerea acțiunilor militare moderne. Contribuția celor trei categorii de forțe în acțiunile militare moderne trebuie să crească atunci când se intensifică acțiunile teroriste în teren, în aer și în apă.

The article analyses the current security environment and its effect upon the modern military actions. The dynamism of the actual security environment and the new characteristics imposed by the globalization of these phenomena lead to world's instability and the role of the state, as an actor on the international environment, diminishes in the global stability shaping, and in the modern military actions lead. The contribution of the three military services in the modern military actions must increase in intensified terrorist activity, by land, air and sea,

Cuvinte cheie: mediu de securitate, acțiuni militare, globalizare, actori ai mediului internațional, conducerea acțiunilor militare.

Keywords: *security environment, military actions, the globalization, actors on the international environment, the military actions lead.*

Astăzi, lumea este complet schimbată față de cea din urmă cu câteva decenii, iar modificările s-au produs sub toate aspectele: explozia demografică, un număr mare de state nou apărute, creșterea fără precedent a producției de bunuri materiale și a comerțului, înmulțirea crizelor, conflictelor și stărilor de tensiune de tot felul, apariția terorismului internațional și polarizarea statelor în bogate și sărace.

* Tel. STAR 1047/409

** e-mail: esiteanu@yahoo.com

Globalizarea este accelerată de „explozia” comunicațiilor și a transporturilor, de progresul științific și tehnologic, care a modernizat toate activitățile umane astfel încât ficțiunea de ieri astăzi a devenit realitate.

Arma nucleară a deschis era potențialelor războaie atomice, războaiele generalizate au lăsat locul conflictelor de mică intensitate și terorismului internațional, precum și crimei organizate transfrontaliere.

Relațiile internaționale sunt într-o dinamică complexă, intensă, iar lumea, deocamdată unipolară, a început competiția pentru multipolaritate.

Principalii actori politici internaționali – statele – sunt în continuare prezenți, dar libertatea lor de acțiune este îngrădită de normele și principiile dreptului internațional și de noii actori nonstatali.

Conceptul de securitate a suferit de-a lungul timpului schimbări esențiale, ca și atitudinea statelor față de modalitatea de asigurare a securității. El a avut în trecut la bază forța armată, considerându-se că pacea și securitatea statelor depind de puterea militară, economică și de puterea alianțelor, adică de echilibrul de forțe.

ONU a militat pentru înlăturarea forței din viața internațională, pentru implementarea unor relații noi între state, bazate pe respectarea principiilor și a normelor dreptului internațional, iar rezolvarea diferendelor și litigiilor dintre acestea să se realizeze pe cale pașnică. În noua lume, statele nu mai sunt actorii principali ai jocului internațional, iar problemele acestora trebuie rezolvate de organizațiile internaționale.

Prin studiul atent al actualului mediu internațional de securitate se poate înțelege mai bine problematica crizelor și conflictelor și se pot inventaria posibilitățile organizațiilor internaționale de a gestiona crizele și de a rezolva conflictele.

În actualul mediu internațional de securitate, fluid și în continuă schimbare, absența unei autorități centrale și presupunerea că statele își propun cel puțin să supraviețuiască, este necesară constituirea unui sistem bazat pe autoajutorare, în condiții marcate de rivalități, balanțe recurente de putere, alianțe, curse ale înarmărilor și-n cele din urmă, conflicte armate¹.

Avem de-a face cu trei modele fundamentale: multipolaritatea, bipolaritatea și unipolaritatea. Primul este definit de Waltz prin prezența a cel puțin patru mari actori, ale căror capacități sunt compatibile între ele, deoarece un sistem compus din trei mari puteri s-ar transforma automat într-unul bipolar, prin eliminarea uneia dintre ele. Randall Schweller a încercat să legitimeze existența unui sistem tripolar distinct, pornind de la realitățile lumii interbelice, dar inițiativa sa s-a lovit de dificultăți conceptuale și metodologice².

¹ Kenneth N. Waltz, *Teoria politicii internaționale*, Polirom, Iași, 2007.

² Randall Schweller, *Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest*, New York, Columbia University Press, 1998.

Astăzi, în mediul internațional de securitate există o singură superputere SUA, care încearcă să răspundă provocărilor de la început de mileniu și chiar sfidărilor și uneori împotrivirilor care le manifestă puterile regionale ce sunt în ascensiune.

Unipolaritatea, ca sistem internațional, este greu de definit, deoarece trebuie comparat hegemonul (SUA) cu fiecare actor separat sau cu toți ceilalți la un loc.

Este greu de apreciat dacă unipolaritatea este mai stabilă în comparație cu bipolaritatea și multipolaritatea, deoarece conflictele se pot escala, iar SUA ar putea decide să-și izoleze și să-și slăbească preventiv potențialii rivali, fiind posibilă și formarea unei coaliții de contrabalansare.³

Noua realitate a mediului de securitate include apariția unor stări conflictuale, din care unele au evoluat și au determinat izbucnirea unor conflicte armate sau războaie cu urmări dramatice.

Statele aflate în tranziție spre democrație și economie de piață au ca principale caracteristici fragilitatea vieții politice și economice care pot constitui surse de insecuritate ale mediului internațional.

Evenimentele politice majore de la începutul mileniului al treilea sunt marcate de extinderea NATO și Uniunii Europene, constituirea Consiliului NATO-Rusia, dorința declarată a Ucrainei de a deveni membru NATO și declanșarea „războiului împotriva terorismului”.

Atât statele membre NATO, cât și cele ale Uniunii Europene parcurg transformări pozitive în domeniul politic, economic, militar și social, ceea ce contribuie la destinderea și cooperarea internațională. Aceasta a făcut posibilă îndepărtarea pericolului confruntărilor armate de mare amploare, însă nu a dus la înlăturarea noile provocări și amenințări, generatoare de noi tensiuni, crize și conflicte.

Statele Unite și-au menținut poziția dominantă în sistemul internațional și astăzi se bucură de avantaje semnificative de ordin militar și economic, baza forței sale armate rămânând tehnologia avansată, arsenalul nuclear și forțele aero-navale.

În urma analizei politice, economice și militare a lumii în 2009, câțiva autori⁴ de mare prestigiu au constatat că trăsătura esențială a acestui an este criza economico-financiară globală – o criză a procesului de globalizare apărută ca urmare a faptului că americanii, și apoi alții, au consumat mai mult decât au produs. Grupul de state G-20 a elaborat un plan de acțiune pentru stoparea crizei mondiale și reformarea sistemului financiar-bancar. Momentul

³ Dr. Teodor Frunzeti, dr. Vladimir Zodian, *Lumea 2007 - Enciclopedie politică și militară*, Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2007.

⁴ *Ibidem*.

încheierii crizei este greu de prevăzut în condițiile în care nu există capabilități de reconstituire a fundamentului unui reviriment economico-financiar. În opinia autorilor menționați⁵ criza mondială este efectul pervers al globalizării, în care statele continuă să fie într-o competiție acerbă, în care SUA a început să dea speranțe concurenților că ar putea să se apropie de primul loc în economia mondială. Ca urmare, la orizontul anului 2025 ar putea să apară un sistem global multipolar din care să facă parte probabil și țări ca Brazilia, Rusia, India și China (BRIC). China ar putea ocupa locul întâi în supremația economică mondială, în 2025. În aceste condiții, în prim plan va reveni confruntarea pentru resurse, iar războiul împotriva terorismului va trece în plan secund, întrucât viitoarea politică externă a SUA se va construi dincolo de privilegiile economice.

În piramida puterii mondiale în vârf se va situa SUA, iar pe următoarele trepte vor fi: China, Japonia, India, Rusia, Marea Britanie, Franța, Germania și Brazilia, apoi vor urma statele responsabile, statele problemă și actorii nonstatali. Prin urmare, în definirea puterii pe primul loc este factorul economic, iar pe locul doi este componenta militară. În aceste condiții, SUA au nevoie de alianții mici de state partenere pentru a rezolva problemele particulare care vor apare.

Rusia va continua să lupte pentru a readuce în sfera sa de influență fostele republici sovietice și a stopa extinderea spre est a UE și NATO folosindu-se de arma resurselor energetice.

În viitor mai pot să apară evenimente-surpriză, ca în anii 2001 și 2008, care să schimbe cursul istoriei într-o manieră imprevizibilă. Viitorul, plin de incertitudini, ne rezervă multe evenimente și chiar șocuri de genul insecurității energetice, schimbărilor climatice, crizelor, conflictelor și războaielor, cu toate că acestea sunt scoase în afara legii.

Uniunea Europeană nu a reușit, încă, să atingă unitatea politică necesară pentru a juca un rol major în relațiile internaționale, acest obiectiv fiind astăzi lipsit de consecințe practice semnificative.

În cadrul actualului mediu de securitate, mediul european este diferit față de cele din alte regiuni ale globului, unicitatea sa fiind reprezentată de faptul că integrarea politică și economică s-a realizat prin asumarea unor idealuri și valori comune. La polul opus mediului european de securitate se află anumite zone sau regiuni din „lumea a treia” care ridică pentru securitatea internațională probleme de o gravitate majoră: sărăcie, foamete, migrație scăpată de sub control, terorism, războaie civile etc.

Specialiștii în domeniul securității au identificat două triumphiuri de putere euroasiatică: 1) SUA, Europa, Rusia; 2) SUA, China, Japonia.

⁵ *Ibidem.*

Un punct de vedere asemănător celui anterior îl are Adrian Pop⁶, care consideră că la originea „noii schisme mondiale” se află tensiunea manifestată între două *tendințe* diferite de putere: pe de o parte SUA, adeptă a unipolarității și pe de altă parte ceilalți actori ai mediului internațional adepți ai multipolarității.

Acțiunea României pe plan extern, regional și global, pentru promovarea intereselor sale de securitate necesită înțelegerea clară a implicațiilor securității globale asupra securității naționale, deoarece noile abordări privind securitatea națională, regională și globală arată că există o strânsă legătură între globalizare și securitate.

În mediul internațional se manifestă o varietate de pericole: terorismul, guvernele corupte, tensiunile etnice, insuficiența resurselor, rivalitățile geopolitice, traficul de droguri, crima organizată, traficul de arme, tendința de proliferare a armelor de distrugere în masă etc.

Lumea democratică „tinde să devină tot mai exclusivistă și mai intervenționistă”, ceea ce presupune o redimensionare a valorilor fundamentale, ca independența și suveranitatea, care vor trebui să fie promovate într-un mediu în care ostilitatea unor actori este evidentă.

Mediul de securitate al secolului XXI este caracterizat de transformări substanțiale, care necesită adaptarea criteriilor clasice de analiză a securității internaționale. Noile provocări la adresa securității, generate de suprapunerea unor fenomene precum globalizarea și fragmentarea, se adaugă unor forme clasice de riscuri și vulnerabilități regionale. Se mențin focare de tensiune tradiționale, dar modul lor de dezvoltare este influențat puternic de apariția unor riscuri și amenințări neconvenționale și transfrontaliere, precum terorismul, crima organizată și proliferarea armelor de distrugere în masă.

Toate acestea impun necesitatea unor noi tipuri de solidaritate internațională, în condițiile transformărilor profunde ale începutului de secol, care sunt determinate de creșterea rolului comunității internaționale în prevenirea conflictelor, managementul și soluționarea crizelor, precum și de extinderea procesului de democratizare.

Globalizarea, integrarea europeană și euroatlantică, preocupările Federației Ruse de a avea un rol de decizie în problemele internaționale, afirmarea Chinei, Japoniei și Indiei în viața politică internațională, acțiunile de stabilizare a Afganistanului, problema încă nerezolvată a Irakului, continuarea manifestării divergențelor balcanice, evoluțiile din Orientul Mijlociu și regiunea extinsă a Mării Negre, cu multe conflicte aflate în starea

⁶ Adrian Pop, *Puteri și Influențe*, Editura Corint, București, 2001, p. 7.

latentă, reprezintă principalele repere care caracterizează evoluția mediului actual de securitate.

Abordarea securității numai prin prisma exclusivă a factorului militar nu mai este suficientă în evoluțiile post 11 septembrie 2001, care au accentuat faptul că abordarea securității prin prisma strictă a unui singur factor este insuficientă. Condiția sine-qua-non pentru un management cooperativ al securității nu este reprezentată doar de reformele instituționale, ci și de principiile indivizibilității securității, transparenței și angajamentului global și regional al comunității internaționale.

Prevenirea și combaterea neoterorismului și a crimei organizate impun noi modalități de evaluare, capacități și metode de acțiune adecvate, precum și realizarea unui consens general, care să dirijeze eforturile pentru executarea unor acțiuni conjugate în scopul contracarării amenințărilor.

Chiar dacă nu mai există posibilitatea izbucnirii unui conflict militar de proporții se mențin condițiile favorizante pentru izbucnirea unor conflicte militare locale de mai mare sau mai mică intensitate.

La nivel global, se manifestă două tendințe: prima este aceea de concurență între SUA și puterile regionale, iar a doua este aceea de cooperare și acțiune în comun, cu abordarea celor mai stringente probleme.

Un alt aspect, în analiza evoluției mediului de securitate este luarea în considerare a dimensiunii interne a politicilor externe. Percepțiile opiniei publice față de tendințele și evoluțiile mediului internațional sunt importante și influențează politica externă a statelor respective. În unele state europene, superputerea americană este percepută ca un model imperial pentru că globalizarea, ca proces în desfășurare, poate fi privită ca integrare transnațională, aspect demonstrat și de procesele istorice de extindere a NATO și UE, în 2004 și în 2007.

Trecerea de la funcția de apărare colectivă la cea de securitate colectivă presupune atât noi concepte, cât și structuri adecvate. Ca urmare, NATO se transformă, își dezvoltă și își perfecționează atât strategia de integrare și cooperare, cât și pe aceea de consultare cu Federația Rusă și Ucraina, concomitent cu asumarea de misiuni dincolo de aria sa de responsabilitate tradițională. Organizațiile de securitate ONU și OSCE, încurajează atât preluarea de mandate pentru rezolvarea unor crize internaționale de către coalitii sau organizații regionale, cât și constituirea unor forțe capabile să îndeplinească astfel de misiuni. Așadar, a început procesul de remodelare a instituțiilor politice internaționale și regionale și adaptarea lor la noile provocări geopolitice. Se manifestă tendințele de regionalizare, întrucât ONU și OSCE încurajează acordarea de mandate unor coalitii internaționale sau organizații regionale pentru îndeplinirea unor misiuni internaționale.

Accesul la înalta tehnologie, la materiale și resurse nucleare și la altele cu un potențial de risc foarte ridicat a determinat nu numai amplificarea competiției pentru controlul lor, dar și intensificarea eforturilor de cooperare internațională în direcția dezvoltării unui sistem de gestionare a fenomenelor de proliferare și diseminare a acestora. Aplatizarea tot mai mare a distincției dintre problemele interne care aparțineau domeniului suveranității fiecărui stat și problemele externe, impune soluționarea acestor probleme într-un cadru internațional instituționalizat.

Se mai impune, de asemenea, redefinirea rolului politic și militar al NATO, astfel încât să fie eliminate suprapunerile și contradicțiile cu alte instituții internaționale și definirea luptei împotriva terorismului printr-un document care să stabilească prioritățile și instrumentele politice, economice și militare necesare limitării și combaterii acestui flagel.

Dependența financiară de relațiile de parteneriat și colaborare externă nu permit, uneori, guvernelor să ia decizii potrivit interesului național, ceea ce poate avea repercusiuni negative asupra altor domenii decât cel economic, cum ar fi identitatea culturală, ținerea sub control a elementelor și grupurilor infracționale și mafiote transfrontaliere etc.

Este posibil ca perioadele de destructurare și restructurare ale actualului sistem internațional să determine apariția unor crize deoarece sub impactul consecințelor globalizării și mai ales a disputelor pentru un loc cât mai avantajos în ierarhia puterii mondiale, sistemul actual se va deteriora și va căpăta o altă fizionomie, care poate genera dispute și crize de natură economică, etnică, religioasă sau națională.

Analiza securității internaționale și naționale, precum și a conflictelor derulate în ultimele decenii ne conduc la următoarele concluzii: majoritatea riscurilor au un caracter social, cu efecte multiple asupra individului și societății; caracterul asimetric al riscurilor, multiplicarea și diversificarea lor determină elaborarea de strategii de contracarare a acestora concomitent cu identificarea forțelor necesare; riscurile și amenințările la adresa securității au dobândit un caracter transfrontalier dificil de combătut de către state; societățile umane sunt în același timp și victime și generatoare de riscuri. Considerăm că mediul de securitate se poate stabiliza ca urmare a deciziilor politice și economice juste și a multiplicării eforturilor țărilor democratice pentru edificare⁷ a noii arhitecturi de securitate euroatlantică, favorizând construirea unei lumi a păcii și cooperării.

În acest mediu de securitate, România are ca obiectiv prioritar adaptarea la exigențele lumii de azi și de mâine și, în calitate de membru

⁷ *Tratat de știință militară*, Vol. 3, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2004, p. 27.

NATO, la marginea de est a Alianței, își proiectează interesele către o nouă Rusie, de unde se deschid direcțiile strategice de extindere a stabilității și cooperării NATO peste spațiul Mării Negre, către Asia centrală și Orientul Mijlociu. În acest context, Armata României se adaptează în mod flexibil și permanent la exigențele cerute de noile pericole și amenințări pentru a le putea face față cu succes. Studiul recentelor acțiuni militare scoate în evidență o serie de particularități și unele concluzii și învățăminte, care demonstrează că arta militară a evoluat, iar fizionomia războiului convențional actual se bazează pe noi concepte operaționale (manevra decisivă, angajamentul selectiv și precis, protecția multidimensională a trupelor proprii și concentrarea logistică).⁸ Concentrarea logistică impune operaționalizarea IT&C și tehnologiilor logistice în scopul de a crea un sistem integrat, modular (cu structură modulară), interoperabil cu celelalte armate NATO pentru efectuarea acțiunilor militare, asigurarea libertății de acțiune a structurilor de logistică, livrarea oportună a echipamentelor și susținerea logistică a forțelor participante. Noile acțiuni militare au următoarele caracteristici: un mediu extins de confruntare; utilizarea tehnologiilor specifice revoluției în afacerile militare; caracter asimetric; folosirea forțelor speciale și a celor de reacție rapidă; creșterea numărului operațiilor multinaționale și a acțiunilor în coaliție. Aceste noi caracteristici impun schimbări ale strategiei, doctrinelor și regulamentelor militare și ale planificării, organizării, instruirii, înzestrării și conducerii forțelor, precum și ale structurilor, rolului și misiunilor acestora. Conducerea acțiunilor militare va fi mai suplă prin accesarea datelor și informațiilor aproape în timp real și optimizarea procesului de luare a deciziilor ca urmare a utilizării informaticii și transiterii oportune a ordinelor prin sisteme integrate de comandă și control (C4I), inclusiv prin C4ISR. Marea majoritate a acțiunilor militare vor avea caracter întrunit, multinațional sau întrunit și multinațional. În funcție de scopul politico-militar, forțele armate vor îndeplini două tipuri principale de acțiuni militare: acțiuni în cadrul unui război/conflict armat sau/și acțiuni militare de stabilitate (operații altele decât războiul).

Acțiunile militare (operațiile) de stabilitate pot fi atât acțiuni de luptă, cât și acțiuni ce nu presupun lupta și se pot desfășura în timp de pace, criză sau război. În consecință, ele pot avea caracteristici similare cu cele ale războiului, în situația utilizării forței armate, fiind acțiuni de luptă, deși sunt efectuate pe timp de pace pentru modelarea mediului de securitate. Acțiunile militare de stabilitate în marea lor majoritate sunt declanșate ca urmare a apariției unor amenințări fiind, deci, acțiuni de răspuns. Majoritatea

⁸ *Ibidem*, p.28.

operațiilor de stabilitate au caracter întrunit și multinațional și se desfășoară sub mandat și conducere ONU/OSCE sau NATO și UE.

În acțiunile militare moderne, Forțele Aeriene ale României acționează conform Doctrinei pentru operații a forțelor aeriene elaborată pe baza cunoștințelor rezultate din analiza lecțiilor învățate din acțiunile militare recente, din doctrinele NATO, din testarea echipamentelor militare și din aplicațiile tactice naționale și multinaționale. Atât războiul de alianță, cât și războiul de coalitie sunt compatibile cu acțiunile militare întrinite, inclusiv cu executarea unor lovituri aeriene preventive și, bineînțeles, cu acțiunile militare multinaționale. Operațiile aeriene specifice conflictului armat sunt: 1) Operațiile aeriene duse împotriva inamicului aerian; 2) Operațiile aeriene duse împotriva inamicului terestru și maritim; 3) Operațiile aeriene de sprijin.

În cadrul operațiilor de stabilitate, Forțele Aeriene ale României ar putea participa la: securizarea zonelor de excludere; executarea unor lovituri și raiduri; protecția transporturilor maritime; aplicarea unor sancțiuni; demonstrații de forță; operațiile în sprijinul păcii; acțiunile de recuperare; combaterea terorismului; acțiuni de evacuare a necombatanților; acțiunile împotriva traficului de droguri, de armament, de persoane etc.

Forțele Terestre ale României execută sau participă la operații care, după natura și conținutul lor, pot fi de următoarele tipuri: operații specifice luptei armate; operații de stabilitate și de sprijin; operații intermediare. Operațiile de stabilitate și de sprijin sunt, de regulă, altele decât lupta armată și reprezintă acțiuni și misiuni ce au scopul de a descuraja, de a preveni conflictele, de a restabili, menține, impune și edifica pacea, a păstra sau restabili ordinea constituțională sau a acorda ajutor umanitar.

Operațiile intermediare sunt concretizate în măsuri, activități și acțiuni (premergătoare sau consecutive) prin care unitățile sunt pregătite sau aduse într-o stare ce le permite să-și desfășoare operația următoare. Din punct de vedere al forțelor participante operațiile Forțelor Terestre pot fi întrinite, multinaționale, interdepartamentale și independente sau interarme.

Operațiile navale independente și acțiunile militare ale forțelor navale ce participă la operațiile întrinite pot fi de nivel strategic, operativ sau tactic în funcție de nivelul la care se desfășoară acestea, importanța și amploarea obiectivelor (misiunii) și compunerea grupării de forțe. De regulă, operațiile întrinite sunt de nivel strategic, iar operațiile navale – de nivel operativ și tactic, dar care participă în mod hotărâtor la succesul unor obiective de nivel strategic. Forțele navale pot desfășura o serie de acțiuni militare diferite și care se pot încadra în: război, operații de stabilitate, operații în sprijinul păcii, asistență umanitară, sprijinul operațiilor antidrog, combaterea terorismului,

operații de evacuare a necombatanților, demonstrații de forță și operații de sprijin.⁹

Contribuția celor trei categorii de forțe în acțiunile militare moderne și în special în operațiile cu caracter întrunit și multinațional trebuie să crească atunci când se intensifică acțiunile teroriste în teren, în aer și în apă.

În concluzie, acțiunile militare de stabilitate se pot executa înaintea ostilităților, în situații de criză, pe timpul ostilităților și după acestea. Înaintea ostilităților, acțiunile militare au scopul descurajării sau prevenirii conflictului, în situații de criză – soluționarea unui conflict sau prevenirea escaladării, pe timpul ostilităților – împiedicarea generalizării conflictului. În marea lor majoritate aceste acțiuni au caracter întrunit și multinațional sub egida și conducerea ONU, OSCE, NATO sau UE. Acțiunile militare executate sub egida ONU și conduse de către NATO sunt operații non-articol 5 de răspuns la crize și includ operațiile în sprijinul păcii.

⁹ *Ibidem*, p. 140.

PREVENIREA ȘI INTERVENȚIA ÎN SITUAȚII DE URGENȚĂ

PREVENTION AND INTERVENTION IN EMERGENCY SITUATIONS

Marinică CAZACU*

Prefectura Ialomița

Dezastrele fac parte din viața cotidiană globală, fie că sunt cauzate de natură sau de intervenția omului. Aceste evenimente devin urgențe umanitare atunci când au un impact real asupra unei populații sau societăți, ale cărei resurse sunt insuficiente pentru a absorbi șocul impactului și de a rezolva consecințele evenimentului. Aceste efecte pot fi reduse prin dezvoltarea unor programe de ajutor naționale și internaționale, create în scopul ajutorului imediat acordat unei populații lovite de dezastru, dar și pentru a o ajuta să-și construiască acele capacități care să permită, pe plan local, intervenția mai bună în situații de urgență/dezastre.

Disasters are a regular part of global life, whether caused by acts of nature or acts of man. These events become humanitarian emergencies when their effects impact on a society or population whose inherent resources are insufficient to absorb the impact and deal with the event's consequences. Their effects can be mitigated by national and international aid and development programs designed to address the immediate needs of a stricken population and to build capacity enabling local society to better cope with humanitarian emergency/disaster situations.

Cuvinte cheie: intervenție, dezastre, risc, situație de urgență.

Keywords: *intervention, disasters, risk, emergency situation.*

Pentru o analiză corespunzătoare a prevenirii și intervenției în situațiile de urgență, apreciem că este necesar să plecăm de la definiția managementului situațiilor de urgență, care „reprezintă un ansamblu integrat al activităților desfășurate, a procedurilor utilizate de factorii de decizie, cu instituțiile și serviciile publice abilitate pentru identificarea și monitorizarea surselor de risc, evaluarea informațiilor și analiza situației, elaborarea de

* e-mail: marinica_cazacu@yahoo.com

prognoze, stabilirea variantelor de acțiune și implementarea acestora în scopul restabilirii situației de normalitate”.¹

Ca în orice altă activitate de o asemenea amploare și complexitate, este necesar a se realiza o planificare amănunțită a activităților, astfel încât să se asigure toate condițiile, luarea tuturor măsurilor și desfășurarea acțiunilor viabile de depășire a momentelor de criză provocate de dezastre, de salvare a oamenilor aflați sub incidența evenimentelor generatoare de situații de urgență și a bunurilor acestora. Așa după cum este normal, o astfel de planificare se realizează pe baza unor scenarii posibile și variante de scenarii, încă din timp de pace și în faza, așa-numită, de pre-dezastru și trebuie să cuprindă elementele definitorii din conținutul Planului pentru situații de urgență.

Pentru a dezvolta un plan viabil, este foarte important ca activitățile de planificare pentru situații de urgență să se efectueze în etape bine stabilite.

- în primul rând, trebuie să se asigure o *bază de date* bine definită și cuprinzătoare.² Aceasta trebuie să integreze o analiză completă și evidențierea riscurilor potențiale pe zone, județe, localități, cu ierarhizarea acestora în funcție de intensitatea de manifestare, aria de cuprindere și periodicitatea apariției evenimentelor, într-o perioadă de timp dată; date de identificare a zonei, județului, localității analizate privind caracteristicile fizico-geografice și geologice ale teritoriului; caracteristicile obiectelor, obiectivelor și lucrărilor de artă aferente, pentru stabilirea nivelului de vulnerabilitate a zonei pentru care se elaborează Planul pentru situații de urgență, recomandându-se localizarea lor pe hărți, scheme și fotografii reprezentative; populația din zonă cu toate datele specifice aferente (vârstă, sex, pregătire, ocupație, etnie, apartenență religioasă etc.); ierarhizarea riscurilor în funcție de proporția efectelor probabile la declanșarea lor; parametrii riscurilor istorice care s-au înregistrat pe o perioadă de timp semnificativă, evoluția lor pe zona analizată cu prezentarea tendințelor în evoluție, în perioada imediat următoare sau pe termen scurt și mediu.

O astfel de bază de date va trebui permanent actualizată și completată cu date recente, având în vedere că permanent au loc modificări în structura administrativ-teritorială a zonei. În legătură cu acest aspect, unii autori, cu care noi suntem de acord deoarece vin idei de completare a bazei de date, sunt de părere că trebuie să fie luate în considerare și următoarele elemente³:

¹ *Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 21 din 15 aprilie 2004 privind Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență.*

² *HG 642/2005 pentru aprobarea criteriilor de clasificare a unităților administrative, instituțiilor publice și operatorilor economici din punct de vedere al Protecției civile, în funcție de tipurile de riscuri specifice.*

³ Liviu Nemeș și colectiv, *Managementul Protecției Civile în România*, Editura Ministerului de Interne, 2003, p. 78.

- este necesar să se analizeze și să se evidențieze capacitățile de răspuns în conformitate cu prevederile actelor normative specifice (îndeosebi Legea 132/1997) privind achizițiile de bunuri și prestările de servicii în interes public;

- introducerea obligativității efectuării unor studii de caz asupra evenimentelor care au avut loc pe o perioadă de cel puțin 5 ani, precum și asupra modului în care structurile de protecție civilă au desfășurat intervenția pentru salvare, deblocare, dezafectare; rezultatele acestor studii vor constitui argumente viabile, ce vor fi folosite în elaborarea sau actualizarea planurilor pentru situații de urgență;

- trebuie să se acorde o atenție sporită pregătirii populației pentru situații de urgență;

- se va acorda o atenție deosebită elaborării planurilor de evacuare, pentru situații de urgență a zonelor, localităților sau a instituțiilor de importanță națională și locală, precum și a personalului ocupat în cadrul proceselor de producție ale agenților economici, cu vulnerabilitate ridicată la apariția unor riscuri generatoare de situații de urgență.

În acest context, putem afirma faptul că a fost necesară reanalizarea modului de participare optimă și eficientă la nivelul tuturor structurilor economico-sociale și a cetățenilor, indiferent de vârstă, sex, pregătire, dar și o regândire a „funcției preventive” activității de management al situațiilor de urgență, având în vedere condițiile țării noastre, în care s-au înregistrat, de-a lungul timpului, diferite evenimente ca tip, intensitate și ciclicitate, care au generat situații de urgență.

Referindu-ne la funcția preventivă, avem în vedere că acest lucru include activități care să asigure: pregătirea membrilor comunităților cu privire la consecințele la care se pot aștepta ca efecte ale evenimentelor generatoare de stări de urgență; prezentarea informațiilor și cunoștințelor în ceea ce privește riscurile probabile și iminente, care pot afecta viața și sănătatea oamenilor, prin modul de manifestare a evenimentelor de tip dezastru; cunoașterea situațiilor de fapt cu care se poate confrunta comunitatea umană vulnerabilă la tipurile de riscuri specifice pentru zona sau localitatea analizată.

În ceea ce privește activitatea de instruire/pregătire pentru situații de urgență, aceasta se organizează, de regulă, pe două componente, în funcție de grupurile țintă pe care le vizează, astfel:

- în primul rând, pentru membrii organelor abilitate și specializate pentru intervenții de salvare a populației și a bunurilor acesteia;

- în al doilea rând, pentru populație, deoarece aceasta trebuie să cunoască și să aplice un minim de măsuri de comportament în caz de dezastru, din punct de vedere al măsurilor de autoprotecție, autoapărare și autosalvare.

Este de la sine înțeles că, indiferent de grupurile-țintă la care se referă instruirea/pregătirea pentru situații de urgență, este necesar ca această activitate să se desfășoare pe bază de planuri, iar aplicațiile practice și antrenamentele periodice nu trebuie să lipsească, atât pentru membrii formațiunilor de salvare (SAR), cât și pentru populație. De altfel, acest lucru este reglementat prin Legea 481/2004, care, în cap. V („Pregătirea pentru protecția civilă”), prevede că „pregătirea pentru protecția civilă cuprinde pregătirea populației și a salariaților, pregătirea serviciilor de urgență, pregătirea personalului cu funcții de conducere pe linia protecției civile, precum și a personalului de specialitate”⁴.

După aprecierea noastră, cuantificarea rezultatelor gestionării situațiilor de urgență se impune a fi făcute conform următoarelor principii:

- evaluarea conținutului trebuie să parcurgă toate etapele unui calcul real, materializate în persoane și bunuri salvate;
- este necesar să se elaboreze un set de parametri specifici pentru fiecare perioadă analizată, cu caracter normativ pentru zona sau localitatea la care se referă evaluarea;
- necesitatea evaluării rezultatelor gestionării situațiilor de urgență etapizat, pe toate componentele aferente;
- pentru o evaluare corectă este necesar să se plece de la un model de referință (o situație care a fost înregistrată pe zona sau localitatea analizată), la care au fost introduse corecțiile necesare, în funcție de punctele slabe percepute în perioada post eveniment;
- evaluarea pe elemente se va finaliza cu o evaluare globală, ținând seama de ponderea fiecărui element în aprecierea pe ansamblu a activităților, pe baza unui vector al coeficienților de importanță.

Toate informațiile obținute în perioadele de criză provocate de dezastre, sunt înregistrate, selectate și puse la dispoziția specialiștilor pentru dezvoltarea unor teme de cercetare care vizează definirea cauzelor care au produs sau vor produce evenimente generatoare de situații de urgență, necesitățile din punct de vedere al capacităților de răspuns, astfel ca efectele evenimentelor să fie minime.

Din analiza tuturor aspectelor legate de unul sau mai multe evenimente majore, care s-au produs într-o anumită zonă sau localitate, trebuie să reiasă

⁴ *Legea Protecției civile nr.481/2004*, art. 32

aspectele pozitive, dar și negative, în gestionarea situațiilor de urgență, cu date concrete și evaluări reale a efectelor produse de dezastru. Toate aceste date și concluzii trebuie să se regăsească în „studiile de caz post-dezastru”, care au scopul de a analiza efectele produse de dezastru asupra unei zone sau localități. În acest mod, faptul că există date reale, analizate aprofundat pe baza unor măsurători și determinări concrete interpretabile, face posibil să se elaboreze soluții sau variante de soluții pentru înlăturarea în cel mai scurt timp a urmărilor dezastrului.

Pentru elaborarea studiilor de caz, este necesar ca echipele însărcinate cu acest lucru să aibă acces la baza de date specifică zonei sau localității și să fie în posesia tuturor informațiilor rezultate în urma dezastrului, care să permită o analiză științifică detaliată pe toate componentele managementului pre- și post-dezastru (hărți, fotografii, măsurători, determinări, obținute atât din perioada de cercetare-căutare, cât și de salvare, deblocare, dezafectare).

În plus față de cele prezentate mai sus, este indicat a se face studii de caz, în urma cărora se pot propune modificări și completări ale actelor normative referitoare la activitatea de management al situațiilor de urgență, care să evidențieze unele scenarii sau situații ce nu au fost luate în considerare inițial, precum și modalitățile de implementare în viitor.

Având în vedere situația existentă în acest moment, apreciem că la noi încă nu se poate vorbi de practicarea unui management real, la nivelul celui practicat în lume, la care trebuie să ne aliniem necondiționat cât mai curând.

Scenariile de dezastru și studiile de caz care se elaborează vor trebui să constituie, în mare măsură, o bază eficientă și corectă pentru elaborarea planurilor de apărare, deoarece acestea au suficiente elemente viabile de fundamentare a activităților manageriale pentru situații de urgență.

De asemenea, este necesar ca în prezentarea stării post-eveniment să se țină seama de cele mai mici amănunte, cum ar fi relatări ale martorilor oculari sau dovezile preluate de la obiectul afectat (fotografii globale și de detaliu). Cercetările ulterioare ale evenimentelor și fenomenelor produse vor contribui la perfecționarea activităților managementului situațiilor de urgență, în scopul gestionării eficiente și reducerii efectelor care pot avea loc.

Starea post-eveniment este o situație de fapt, existentă imediat după încetarea acțiunilor de căutare-salvare și care se prezintă pe baza informațiilor culese din teritoriul afectat, lucru ce permite o analiză aprofundată a zonei, județului sau localității aflate sub incidența unui dezastru.

Operațiunea care include, în timp și spațiu, pașii de urmat pentru reabilitarea infrastructurii și instituțiilor și asigură revenirea la normalitate a zonelor afectate de anumite evenimente care au avut loc se numește „planificare post-urgență.” Aceasta presupune includerea de acțiuni pentru:

redarea în folosință a alimentării cu apă, energie electrică și termică, gaze, refacerea sistemului de canalizare, a rețelei de drumuri locale, zonale în cel mai scurt timp; ierarhizarea acțiunilor de reabilitare/reconstrucție/refacere pentru înlăturarea efectelor dezastrului, prioritare fiind obiectivele vitale vieții și sănătății oamenilor; acordarea în continuare a asistenței medicale, până la eliminarea totală a afecțiunilor căpătate de populație în timpul dezastrului; evaluarea costurilor necesare realizării componentelor planului posturgență, alocarea lor pe priorități cu stabilirea termenelor aferente; monitorizarea membrilor comunităților umane care au suferit pierderi de rude, apropiați, prieteni; educarea oamenilor care au supraviețuit dezastrului, pentru depășirea situației create.

În concluzie, managementul situațiilor de urgență este un proces complex, ce antrenează o multitudine de resurse, inclusiv umane, pentru atingerea unui obiectiv foarte important, și anume reducerea expunerii la pierderi. De asemenea, acesta presupune anticiparea posibilelor pierderi datorate unor dezastre naturale sau factori antropici (accidente).

PRINCIPALELE RISCURI, AMENINȚĂRI ȘI VULNERABILITĂȚI GENERATOARE DE SITUAȚII DE URGENȚĂ LA NIVEL NAȚIONAL ȘI REGIONAL

THE MAIN RISKS, THREATS AND VULNERABILITIES GENERATING EMERGENCIES SITUATIONS, NATIONAL AND REGIONAL

Marinică CAZACU*

Prefectura Ialomița

Dezastrele naturale, precum inundațiile, furtunile sau cutremurele, dar și cele produse de om,ucid mulți oameni și cauzează mari pierderi economice în fiecare an. Peste 90 % dintre victimele dezastrelor trăiesc în state în curs de dezvoltare – un indicator al gradului în care sărăcia și degradarea mediului exacerbează suferințele și distrugerile. Dezastrele sunt naturale dacă sunt cauzate de forțele incontrolabile ale naturii și cauzate de om, dacă sunt produse de intervenție umană sau sunt consecințe ale defecțiunilor tehnologice. Adeseori, liniile de demarcație dintre acestea se suprapun.

Natural disasters - floods, droughts, storms and earthquakes -, as well as human-made ones, kill many people and cause great economic losses each year. More than 90 per cent of all disaster victims live in developing countries - an indicator of the degree to which poverty, population pressures and environmental degradation exacerbate suffering and destruction – but disasters occur domestically too. Disasters are termed natural if caused by uncontrollable forces of nature and human-made if brought about by human interference or they are the consequence of technological failures, such as Toxic Industrial Material (TIM) release. The lines of demarcation often overlap.

Cuvinte cheie: dezastre, risc, vulnerabilitate, hazard, situație de urgență.

Keywords: disasters, risk, vulnerability, hazardous, emergency situation.

În general, riscurile și vulnerabilitățile specifice situațiilor de urgență sunt percepute, din punct de vedere al Protecției civile, ca fiind riscuri non-militare. Acestea sunt clasificate în *riscuri naturale* și *riscuri tehnologice* care, la rândul lor, trebuie abordate la nivel transnațional, zonal, județean și local.

* e-mail: marinica_cazacu@yahoo.com

În categoria *riscurilor naturale*, sunt cuprinse toate fenomenele naturale periculoase datorate apei (inundații, ninsori abundente, avalanșe), pământului (cutremure, alunecări de teren), variațiilor de temperatură (îngheț, dezgheț, secetă), aerului (furtuni, uragane, tornade), altor evenimente neprevăzute (epidemii, epizootii), în cadrul cărora parametrii de stare se pot manifesta în limite variabile de instabilitate, de la normal către pericol.

Categoria *riscurilor tehnologice* cuprinde toate acele evenimente datorate acțiunii umane, voluntare sau involuntare, care conferă obiectelor, obiectivelor și elementelor infrastructurii posibilitatea ca, în funcționare, să scape de sub control, producând efecte distructive asupra cetățenilor, bunurilor materiale, valorilor de patrimoniu etc.

Așa după cum arătam anterior, toate aceste riscuri trebuie analizate și din punctul de vedere al ariei de manifestare. Astfel, există riscuri naturale și tehnologice *transnaționale* care, datorită evoluției lor, amenință teritoriul a două sau mai multe state; riscurile naturale și tehnologice *zonale* sunt cele care amenință teritoriul a două sau mai multe unități administrativ-teritoriale ale unui stat; riscurile naturale și tehnologice *județene* care se manifestă la nivelul teritoriului unui singur județ (două sau mai multe localități); în fine, riscurile naturale și tehnologice *locale*, care amenință teritoriul unei singure localități)¹.

Având în vedere faptul că urmările riscurilor menționate pot fi dezastruoase, pentru diminuarea efectelor acestora este necesar să se ia măsuri ferme, eficiente și oportune, deoarece orice amânare a implementării lor va accentua numărul și formele de manifestare a riscurilor și va mări costul acțiunilor viitoare. Drept urmare, pentru a răspunde adecvat la potențialele amenințări ale acestor riscuri, una dintre condiții o reprezintă cunoașterea, monitorizarea și înlăturarea cauzelor producerii riscurilor, astfel încât să nu se ajungă la limita efectelor distrugătoare pentru societate.

O altă condiție pentru limitarea și înlăturarea efectelor situațiilor de urgență considerăm că este luarea deciziilor corecte, pe baza informațiilor clare și raționale, a circumstanțelor actuale și pe posibilele consecințe, pentru evitarea situațiilor de criză greu de controlat și gestionat.

Așadar, este foarte importantă luarea în considerare și analizarea tuturor posibilelor urmări ale tuturor riscurilor la adresa securității individuale și colective a cetățenilor României, deoarece consecințele riscurilor non-militare, cumulate cu cele militare, pot afecta grav capacitatea de răspuns a unui stat, prin diminuarea resurselor umane, tehnice, materiale și financiare, scăderea bruscă a nivelului de trai și a încrederii cetățenilor în instituțiile statului cu rol decizional în domeniul securității naționale.

¹ Hotărârea Guvernului României nr.547/ 09.06.2005 pentru aprobarea strategiei naționale de Protecție civilă.

În astfel de situații de urgență, procesul de luare a deciziilor este marcat de o creștere rapidă volumului de informații procesate și selectate și a numărului de decizii ce trebuie luate. Ca urmare, managerii, lucrând sub stres și simțind presiunea timpului în cazul incidentelor care pun în pericol viața cetățenilor, nu pot analiza ușor toate opțiunile posibile, unele informații esențiale pot fi ignorate, nerecunoscute și, drept urmare, neevaluate. În acest caz, suntem de părere că un sistem computerizat al managementului situațiilor de urgență reprezintă o componentă de sprijin deosebită, acesta putând fi utilizat de cei care iau decizii prin accesarea bazei de date cu scopul de a obține un număr cât mai mare de informații, de a analiza credibilitatea datelor și a consulta statisticile fundamentate pe concluziile desprinse din crizele anterioare.

O analiză riguroasă a riscurilor și vulnerabilităților în situații de urgență nu se poate face fără a ține seama de noțiunea de risc adoptată și acceptată în plan internațional: „... număr posibil de pierderi umane, persoane rănite, pagube asupra proprietăților și întreruperi ale activității economice în timpul unei perioade de referință și într-o regiune dată, pentru un fenomen particular, fiind prin urmare produsul dintre riscul specific și elementele de risc”².

Tot în această idee, trebuie evidențiat faptul că una dintre caracteristicile riscului este *amplarea riscului*, aceasta fiind direct proporțională cu tipul de hazard produs (accident nuclear, chimic, biologic, pe căile de comunicație etc.), cu tipul de elemente afectate și gradul de afectare a acestora. De asemenea, trebuie avut în vedere și faptul că riscul se clasifică *din punct de vedere calitativ* (acceptabil și inacceptabil) și *din punct de vedere cantitativ* (calcularea probabilității producerii unui anumit eveniment și a consecințelor acestuia).

Drept urmare, luând în considerare afirmațiile anterioare, considerăm că este imperios necesar să se găsească un mod de *control al riscului*, pentru acele pericole considerate ca potențiale hazarde tehnologice.

Controlul riscului presupune efectuarea unei evaluări a acestuia, din care să reiasă foarte clar dacă riscul este considerat acceptabil (asumat), sau inacceptabil. În cazul în care acesta este inacceptabil, atunci este necesar să se ia măsuri de reducere a riscului și de reacție în caz de urgență, având grijă ca, după implementarea măsurilor, să se reevalueze riscul.

Un alt element al analizei riscului îl reprezintă *evaluarea riscului*, prin care se înțelege procesul general de identificare a pericolelor și de estimare a efectelor probabile. Acest proces este interactiv, iar, după evaluare, dacă s-a convenit că riscul trebuie redus, este necesară reevaluarea acestuia după orice acțiune întreprinsă. Reducerea riscului are drept scop micșorarea efectelor de vătămare în caz de pericol și de limitare a consecințelor lor până când riscul este tolerabil pentru comunitate.

² NATO policy on cooperation for disaster assistance in peace time, NATO/CEPD, June 1996.

În ultimii ani, exacerbară *terrorismului internațional*, care se manifestă la scară mondială, de o virulență fără precedent, având efecte complexe asupra securității statelor și stabilității internaționale în general, impune ca măsurile interne de management al crizelor să fie mai bine coordonate. De aceea, este necesar ca statele să-și ia măsuri de limitare a urmărilor unui atac terorist, având în vedere complexitatea intervențiilor în aceste cazuri.

Asupra teritoriului României acționează o serie de factori de risc care sunt, de altfel, cunoscuți. Analizând teritoriului României din perspectiva factorilor de risc natural și tehnic/tehnologic, ajungem la concluzia că țara noastră are un grad înalt de vulnerabilitate, având în vedere că se confruntă cu aproape toți factorii de risc la dezastre ce se întâlnesc pe tot globul. Ca urmare, din efectuarea unor studii de caz asupra evenimentelor-dezastru care au avut loc pe teritoriul României în ultimul secol, se pot sintetiza câteva aspecte:

- este necesar să se evite instaurarea unei stări de apatie, de pasivitate, ca urmare a evenimentelor de tip dezastru cu care ne-am confruntat în ultima perioadă și care au provocat pierderi umane și materiale;
- populația își desfășoară activitatea cotidiană într-o zonă cu un număr impresionant de factori potențiali de risc la dezastru, situație determinată, pe de o parte, de condițiile naturale și, pe de altă parte, de contribuția umană;
- trebuie să continue studiul factorilor de risc potențial la dezastre, cu efecte negative asupra vieții și sănătății oamenilor, iar toate organismele guvernamentale sau neguvernamentale trebuie să contribuie la luarea tuturor măsurilor pentru a asigura un management corespunzător al urmărilor generate de situațiile de urgență.

În concluzie, în spațiul de interes al României ne putem confrunta cu urmările generate de următoarele categorii de riscuri³:

- riscuri regionale (persistența unor conflicte și tensiuni etnice și religioase; probleme economice, financiare);
- riscuri asimetrice (terrorismul, proliferarea și diseminarea necontrolată a tehnologiilor și mijloacelor de distrugere în masă, războiul informațional);
- riscurile transnaționale (crima organizată, traficul ilegal de arme și materiale strategice, traficul de persoane);
- evenimente neprevăzute (factori obiectivi și antropici).

Acestora li se pot alătura, amplificându-le urmările, seisme de mari proporții, dezastre naturale, inundații, precum și degradarea continuă a mediului ambiant și a echilibrului ecologic. De aceea, exprimăm opinia că Protecția civilă se înscrie într-un ansamblu unitar și coerent de management al situațiilor de urgență sau dezastre și, prin aceasta, reprezintă una din formele de asigurare directă a securității naționale.

³ Liviu Nemeș și colectiv, *Managementul Protecției Civile în România*, Editura Ministerului de Interne, 2003.

SECURITATEA ȘI PROCESELE GLOBALIZĂRII

SECURITY AND GLOBALIZATION PROCESSES

Drd. Catherine PĂVĂLOIU*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Studiile de securitate sunt subiecte de actualitate în programele de cercetare. Acest articol explorează schimbările fundamentale în procesele de globalizare și modul în care gândim securitatea. În articol doresc să scot în evidență faptul că securitatea non-fizică, diversificarea amenințărilor, precum și preeminența de identitate sunt efecte cheie ale globalizării în domeniul de securitate. Aceste efecte de securitate se traduc în anumite tendințe comportamentale, în politica unui stat străin, care până acum nu a fost studiată în literatura de specialitate. Globalizarea creează o întrepătrundere de probleme externe și interne, astfel încât guvernele naționale operează în spațiile unde securitatea internă și externă se intersectează. Globalizarea determină un calcul al capabilităților extrem de complex și non-liniar. În cele din urmă, globalizarea obligă studiarea unor noi modalități de luptă, precum și a unui model de gândire strategică adecvat. Astfel, securitatea secolului XXI va funcționa tot mai mult în spațiul definit de întrepătrunderea între două sfere: globalizarea și identitatea națională.

Security studies and globalization remains entrenched in research programs. This paper explores how the processes of globalization have fundamentally changed and the way we think about security. It argues that non-physical security, diversification of threats, and the salience of identity are key effects of globalization in the security realm. These security effects translate into certain behavioral tendencies in a state's foreign policy that have not been studied in the literature so far. Globalization creates an interpenetration of foreign and domestic issues so that national governments increasingly can operate in spaces defined by the intersection of internal and external security. Globalization makes the calculation of relative capabilities extremely complex and non-linear. Finally, globalization compels contemplation of new modes of fighting as well as a model of strategic thinking and rational deterrence increasingly irrelevant. So security of the 21st century will operate increasingly in the space defined by the interpenetration between two spheres: globalization and national identity.

Cuvinte cheie: securitate, globalizare, identitate, terorism, cooperare, prevenire, comunicare.

Keywords: security, globalization, identity, terrorism, cooperation, prevention, communication.

* e-mail: kpavaloiu@yahoo.com

Securitatea reprezintă un ansamblu amplu de caracteristici raportate la mediul internațional, însă și la rațiuni ce înglobează evoluția omenirii.

În studiul „Viitorul mediului de securitate NATO – 2025”¹ se analizează viziunea tendințelor din următorii 20-30 de ani, care evidențiază implicațiile profunde pentru întreaga omenire asupra mediului de securitate. *Globalizarea* aduce după sine celelalte tendințe din mediul internațional².

Totodată, în Raportul privind punerea în aplicare a Strategiei europene de securitate se arată că „globalizarea a atras după sine noi oportunități. Dar globalizarea a condus, de asemenea, la amenințări mai complexe și interconectate. Arterele societății noastre - precum sistemele informatice și furnizarea de energie - sunt mai vulnerabile. Încălzirea globală și degradarea mediului modifică aspectul planetei noastre”³.

Determinările ce schimbă lumea sunt multiple, migrația, creșterea sau scăderea populației (în funcție de zonele geografice, mediul de trai al populației, în funcție de zonele de conflict etc.), terorismul, traficul de ființe umane etc., reprezentând probleme majore la nivel internațional.

Trebuie amintit că globalizarea contemporană poate fi descrisă ca fiind „procesul de transfer al puterii efective de la state la entități non-statale și de diminuare a controlului și influenței guvernelor asupra vieții societăților”⁴. Deși definiția nu are suficientă acuratețe, ea este descrisă ca fiind numitorul comun al formelor de manifestare, pozitive sau negative, ale globalizării. Mai mult, nu pot fi ignorate trăsăturile fundamentale ale acesteia percepute la nivel internațional.

Astfel, putem selecta câteva dintre opiniile referitoare la conceptul de globalizare care par să reflecte accepțiunile cele mai răspândite:

a. „o consecință a modernității”⁵;

b. „un ansamblu de concepții ideologico-politice, având ca numitor comun analiza dimensiunilor planetare pe care le-au căpătat problemele politice, tehnologice, economice și sociale cu care se confruntă omenirea în prezent”⁶;

¹ *NATO Future Security Environment Study (FSE 2025)*, 13 June 2007.

<http://www.act.nato.int/MultipleFutures/ACTFutureSecurityEnvironmentFirstEdition.pdf>

² *Idem*, p. 11. Studiul definește globalizarea ca fiind o dezvoltare a economiei globale din ce în ce mai integrată, marcată în special de comerțul liber, fluxul de capital liber și atragerea piețelor de forță de muncă străine mai ieftine. Ideea este susținută și de alte studii care tratează egocentrismul economiei și a tehnologiei informaționale care redesenează lumea noastră : U.S. Joint Forces Command's *Future Joint Operational Environment*, the U.K.'s *Global Strategic Trends* document, German Bundeswehr Transformation Centre, *Outlook to 2035: Trends and Developments*, and U.S. National Intelligence Council, *Mapping Global Futures*.

³ *Raport privind punerea în aplicare a Strategiei europene de securitate - Asigurarea securității într-o lume în schimbare*.

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/RO/reports/104652.pdf

⁴ Apud. Mircea Mureșan, Doru Enache, *Globalizarea la începutul secolului XXI. Securitatea națională a României în epoca globalizării*, Editura Universității Naționale de Apărare, 2005, f.p.

⁵ Col.prof.univ.dr. Ion Irimia, *Studii Europene*, Editura A.I.S.M., București 2000, p. 24.

c. „o realitate funcțională a postcapitalismului ... o expresie a triumfului liberalismului economic dar și a social-liberalismului”⁷;

d. „globalizarea este un fenomen multidimensional în care tehnologia informatică, alături de alte tehnologii, comerț și capital se extind global, iar interdependențele cresc și se regăsesc în toate aspectele vieții noastre”⁸;

Barry Buzan evidențiază integrarea globală din perspectiva securității doar în cazul special al superputerilor sau al marilor puteri, ceea ce face ca, în acest moment, securitatea globală să fie în cel mai bun caz o aspirație. Barry Buzan și Ole Weaver critică atenția preponderentă acordată nivelului global în detrimentul nivelului regional, argumentând că numai interesele Statelor Unite se manifestă la nivel global, în timp ce pentru majoritatea statelor din sistemul internațional nivelul regional este cel crucial. Dar alături de ei și alți autori de referință consideră că, deși regionalizarea securității internaționale reprezintă trăsătura distinctivă a ordinii militare și de securitate la nivel mondial după Războiul Rece, aceasta promovează și impulsionează globalizarea relațiilor militare, cele două niveluri susținându-se și consolidându-se reciproc⁹.

De altfel, specialiștii semnalează procesul globalizării ca fiind de natură multidimensională și nu este un fenomen imuabil sau inevitabil, căruia trebuie să ne supunem și pe care să-l asimilăm fără schimbări, fără nuanțe în structurile societății noastre, ca și în modul de viață individual. Deși „[...] multe din consecințele sale sunt involuntare, globalizarea nu este un fenomen total inevitabil, nici prin natura sa, nici din perspectivă istorică. Demersurile sale ca și valorile care o susțin nu sunt toate automate sau autogenerabile”¹⁰. Avantajele globalizării sunt subliniate în majoritatea analizelor și sunt susținute activ de apologetii fenomenului. Mai multă reflecție ar fi utilă pentru a identifica excesele globalizării și a contesta mitul existenței sale obiective și naturale.

Funcționarea globalizării ar putea fi perturbată nu doar de către riscurile planetare ale unei crize financiare, dar, și de către lipsa de valori etice ale proceselor globalizării. Consecințele inegalităților sociale, nevoia de

⁶ Tamaș Sergiu, *Dicționar politic*, Editura Academiei Române, București, 1993, p. 118.

⁷ Dinu Marin, *Globalizarea și aproximările ei*, Editura Economică, 2004, p. 34.

⁸ Lynn E. Davis, *Globalization, Security Implications*, Issue Paper, Rand Corporation, Santa Monica, California, U.S.A., p. 1.

⁹ David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie, cultură*, Polirom, 2004, p. 62; Margareta Boacă, *Comunicarea interculturală în contextul proceselor de integrare europeană și euroatlantică*, Teză de doctorat, coordonator prof.univ.dr. Dumitru Iacob, susținută în Universitatea Națională de Apărare “Carol I”, București, 2007, p. 43.

¹⁰ Gordon Smith, Moises Naim, *Des etats remanies. Mondialisation, souverainete et gouvernance*, Centre de recherches pour le Developpement International, 2003; Moises Naim, *The Five wars of Globalization*, in *Foreign Policy*, January/February 2003.

identitate pot opri *roțile* globalizării și oferi astfel posibilitatea statului națiune de a reveni în scenă ca un actor principal al controlului globalizării. Cum?

Elementele sistemului de referință al globalizării au fost și vor fi modificate odată cu trecerea timpului, generând teamă, frustrare, alienare, ori chiar sentimentul de pierdere a controlului. Este evident că multe dintre comunitățile umane percep globalizarea ca pe o amenințare la adresa lor deoarece acestea neagă valorile pe care le aveau din generație în generație și erau obișnuiți să le respecte de-a lungul timpului.

Cele mai multe din abordările referitoare la interacțiunea globalizării cu securitatea vizează:

- relevanța actualei ordini mondiale și a instituțiilor sale tradiționale;
- impactul asupra economiei și finanțelor;
- degradarea mediului ambiant;
- proliferarea armamentelor și a tehnologiei „dual-use”;
- terorismul;
- delictele transnaționale¹¹.

O abordare militară a globalizării este determinată de modernizarea armamentului la nivel internațional care pot fi un pericol la nivel internațional folosite în interesele unor state, de perfecționarea angajaților și cadrelor militare – schimb de cadre militare cu alte instituții de învățământ militar și nu numai etc. Un alt rol al globalizării constă în apariția securității globale determinat de pericolele de altă natură decât războaiele de masă generate de ambiții imperialiste. De asemenea, globalizarea permite colaborarea cu alte state pentru stoparea terorismului internațional și războaielor de falie determinate de cauze etnice și religioase.

De asemenea, cea mai mare problemă pentru securitatea la nivel național și mondial este că natura duală a armelor biologice le permite să fie cel mai ușor de ascuns¹², față de celelalte tipuri de arme. Amenințarea cu armele biologice constituie, la fel ca și cele biologice, o natură duală și pot fi relativ ușor de ascuns, transportat și întrebuințat (exemplu atacul terorist cu gaz sarin, executat de adepți ai sectei Aum în metroul din Tokyo, pe 20 martie 1995)¹³.

Din perspectiva unor specialiști globalizarea nu generează terorism, chiar dacă unele grupări teroriste declară că luptă împotriva acesteia. Însă, cu regret, putem menționa că teroriștii utilizează facilitățile pe care globalizarea le oferă oamenilor de bună credință și, nu de puține ori, cu mai multă eficiență decât structurile guvernamentale însărcinate cu combaterea acestui flagel. Evenimentele produse la 11 septembrie 2001 (SUA) au demonstrat afirmația

¹¹ Mircea Mureșan, Doru Enache, *Globalizarea la începutul secolului XXI. Securitatea națională a României în epoca globalizării*, Editura Universității Naționale de Apărare, 2005, p. 28.

¹² Barry R. Schneider and Lawrence E. Grinter (Editors), *Battlefield of the Future*, Air University Press, Maxwell Air Force Base, Alabama, U.S.A., September 1998, p. 215.

¹³ Barry R. Schneider and Lawrence E. Grinter, *Op.cit.*, pp. 211-212.

anterioară, precum și capacitatea inadecvată de răspuns a structurilor de securitate ale acestui stat. Urmare a acestei situații, S.U.A. au decis să constituie un Departament pentru Securitatea Națională (Homeland Security), care să combată terorismul pe teritoriul S.U.A. și au adoptat o Strategie Națională de combatere a Terorismului „înainte de a atinge frontierele S.U.A.”¹⁴.

Întotdeauna trebuie determinate cauzele și motivele pentru care s-a elaborat un document și să conștientizăm că viitorul poate depinde de susținerea acestui act la nivel național și internațional pentru combaterea și prevenirea altor amenințări la adresa unui stat și al omenirii. Astfel rezumăm câteva aspecte ale documentului menționat anterior:

- conștientizarea vulnerabilității UE în fața riscurilor asimetrice, percepute ca mult intensificate după momentul 11 septembrie 2001;
- dorința de a se prezenta în fața SUA ca un partener credibil și valoros în edificarea noului mediu de securitate;
- relativ slaba coeziune și solidaritate dintre membrii săi în domeniul politicii externe și de securitate;
- implicațiile nefaste ale crizei din Irak asupra coeziunii transatlantice și solidarității statelor membre ale UE, polarizarea acestora în pro-SUA și pro-Franța și Germania, mai ales în cele două luni de dinaintea începerii campaniei militare. Pe 28 aprilie 2003, Franța, Germania, Belgia și Luxemburg se reuniau cu ușile închise și decideau să creeze o celulă autonomă de planificare militară, separată de NATO, fapt ce a provocat stupoare și resentimente la Washington, Londra, dar și la Madrid și Roma, vorbindu-se de caracterul nefast al „cooperărilor aprofundate” care marginalizează în domeniul apărării o serie de state membre;
- mecanismele greoaie de luare a deciziilor în domeniul PESC, pilon interguvernamental guvernat de regula unanimității. Perspectiva primirii noilor membri semnifică riscul real al unor blocaje decizionale grave în lipsa unui „ghid” comun al riscurilor și intereselor legitime de securitate ale Uniunii;
- criza economică cu care se confruntă multe state membre, în special marii contributori la bugetul unional, cu consecința reducerii contribuției la apărarea comună. Criza ECAP¹⁵.

Documentul a fost redactat în mai-iunie 2003 și a primit inițial denumirea „O Europă sigură într-o lume mai bună”, iar după aprobarea sa de către Consiliul European de la Bruxelles, „Strategia de Securitate a UE”. Strategiile de securitate națională sunt apanajul actorilor statali de pretutindeni, iar formularea lor în cadru oficial, aprobarea de către parlamentele naționale au rolul de a evidenția în străinătate și opiniei publice interne unitatea de viziune și principiile de acțiune ale decidenților politico-militari în scopul de a identifica și reduce/elimina vulnerabilitățile, riscurile

¹⁴ *National Strategy for Combating Terrorism*, Washington D.C., U.S.A., February 2003, p. 2.

¹⁵ *Ibidem*.

și amenințările și a oferi un grad sporit de previzibilitate în conduita de politică externă. Implicit se sugerează că națiunea este unită în jurul acelei viziuni, că este solidară deasupra clivajelor partizane.

Astfel, Europa unită și extinsă își propune să asigure un grad maxim de securitate, bunăstare și confort cetățenilor săi tot mai numeroși și mai diverși ca etnie, religie și cultură. Trebuie să caute mai mult decât puterea economică și civilă, și trebuie să aibă mecanisme de acțiune comună în relațiile internaționale. Mai mult, este important să descurajeze (în cooperare cu NATO) potențialii agresori și să fie un partener credibil și valoros pentru aliații și partenerii posibili. Cetățenii din Europa trebuie să fie convinși că riscurile și amenințările cu care se pot confrunta sunt deja catalogate, analizate și să caute antidotul, deoarece există o solidaritate la vârf a decidenților. UE este îndreptățită să aibă o „strategie de ansamblu” (grand strategy) care să îi garanteze supraviețuirea și dezvoltarea armonioasă. De ce UE nu a lansat o strategie asemănătoare odată cu Tratatul de la Maastricht când dimensiunea PESC a fost creată sau odată cu Summitul de la Helsinki când s-au pus bazele PESA și s-a decis crearea Forței de Reacție Rapidă? Cu siguranță, răspunsul se află în natura provocărilor cu care Uniunea s-a confruntat după sfârșitul Războiului Rece. Războaiele din Balcani nu au putut oferi o asemenea perspectivă, iar sfârșitul războiului din Kosovo a pus în evidență slăbiciunea militară a UE în contrast cu NATO, dar și puterea politico-diplomatică de a lansa inițiative de cooperare regională precum Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est prin care se recunoștea implicit că stabilizarea vecinătăților ce urmau să se integreze treptat prezenta un interes strategic major pentru europenii uniți. A fost nevoie de deciziile luate la Summitul de la Nisa, embrion al unei viitoare constituții europene, pentru ca interesele strategice ale UE să capete un contur și mai puțin controversat.¹⁶

După adoptarea Strategiei de Securitate Europeană, unii „atlantiști” au fost tranșanți în ceea ce privește Europa. Aceștia considerau că Europa a ratat șansa de a restaura integritatea relației transatlantice dur afectată de criza și războiul din Irak și s-a cantonat într-o rutinieră confortabilă, dar insuficientă "soft power". Însă, se poate distinge că în interiorul Uniunii Europene există mai multe culturi strategice de securitate care blochează constant formarea unei politici externe comune.

În ciuda voinței afirmate de a deveni un actor global, cu noul document adoptat UE rămâne pe mai departe un actor regional, apt de misiuni de peace-keeping, diplomatie preventivă sau capacitate de reconstrucție post-conflict, dar fără capacitatea de descurajare credibilă dată de forța militară și de decizia de a o folosi în cazurile menționate. În loc de preemțiune se insistă pe prevenirea prin mijloace diplomatice și economice. Javier Solana a caracterizat

¹⁶ Mircea Mureșan, Doru Enache, *Op. cit.*, pp. 37-39; Korten, David, *Corporațiile conduc lumea*, Editura Antet 2000.

documentul ca având rolul unei „foi de drum” (road map) prin care Uniunea va juca rolul „unui partener strategic în lume”. Există și un punct comun cu documentul similar al SUA sub administrația G.W. Bush. Astfel, agenda riscurilor și amenințărilor clasează pe principalele poziții - terorismul masiv, proliferarea armelor de distrugere în masă, adăugând și statele „eșuate”, conflictele regionale și crima organizată. Washingtonul preferă, de obicei, un amalgam al primelor trei plus noțiunea de „state banditești”(rogue) și actori transnaționali în rețea, un mixtum denumit adesea „asimetrie strategică” deoarece agresorii potențiali nu mai pot fi descurajați prin superioritate militară convențională sau nucleară, fie ea și zdrobitoare, și implicit nici prin frica de represalii proporționale cu atacul efectuat. Strategia de securitate a UE denumeste această realitate „o amenințare radicală”.

În acest sens, se consideră că Europa unită ca actor global, prin demografia și puterea sa economică, se confruntă și se va confrunta și în viitor cu riscuri și amenințări ce provin mai ales din afara spațiului său, sub forma conflictelor, în special a celor din interiorul statelor slabe, a terorismului și armelor de distrugere în masă.¹⁷

În prezent globalizarea face ca „amenințările îndepărtate” (din punct de vedere geografic), să fie la fel de preocupate ("dinamice") ca și cele din zonele apropiate, iar „prima linie de apărare va fi adesea în exterior”, fapt pentru care UE se va baza pe două concepte-cheie – „prevenirea conflictelor” și „prevenirea amenințărilor”, însă precizează că acestea nu pot fi aplicate „prea devreme”. Deci nu se pune problema acțiunilor preemptive și nici a celor purtate fără acordul Consiliului de Securitate al ONU.

Este adevărat că globalizarea nu generează, direct, disfuncții și amenințări la adresa securității naționale și internaționale, însă insuficienta adaptare a instituțiilor la permanenta schimbare pe care o presupune acest proces permite utilizarea beneficiilor globalizării și de către grupurile de persoane care au ca obiect de activitate crima organizată transfrontalieră și nu numai.

Oare la nivel internațional lumea este pregătită pentru o soluție a globalizării?

Afirmația făcută de Martin Wolf conform căreia „avem nevoie de mai multă globalizare, dar o vom obține numai dacă vom avea state mai bune”¹⁸ ar putea fi un răspuns, deoarece „comunitatea globală are nevoie de capacitatea și voința de a interveni eficient acolo unde statele, împreună, nu au reușit”¹⁹.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Martin Wolf, *Why Globalization Works*, Yale University Press, U.S.A., publicată, în rezumat, în *Financial Times*, 10.05.2004, p. 11; Morin Edgar, *Gândind Europa*, Editura Trei, București, 2002.

¹⁹ *Ibidem*.

EVOLUȚIA SECURITĂȚII CĂTRE STANDARDELE EUROATLANTICE

THE EVOLUTION OF SECURITY TOWARDS EURO-ATLANTIC STANDARDS

Drd. Catherine PĂVĂLOIU*

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Regiunea euroatlantică este într-o evoluție dinamică, așa cum este mediului la nivel global de securitate. Scena securității euroatlantice este caracterizată de pierderea încrederii reciproce, de tensiunile reînnoite, și de neînțelegerile grave în ceea ce privește nu numai practicile, ci și principiile. Aceste tendințe, dacă nu sunt corectate, vor produce consecințe strategice negative pentru securitatea Europei. Astăzi, au apărut noi oportunități pentru regândirea situației de securitate din regiunea euroatlantică, pentru întărirea încrederii, în schimbarea relațiilor reciproce, și, dacă este necesar, în instituții.

Aceste considerații – găsirea echilibrului dintre stabilitatea strategică și o evoluție dinamică – subliniază necesitatea de a avea un sistem extrem de versatil de soluționare a litigiilor.

The Euro-Atlantic region is evolving dynamicly, together with the global security environment. The Euro-Atlantic security scene is characterized by a loss of mutual confidence, renewed tensions, and serious disagreements regarding not only practices but also principles. Those trends, if not corrected, will produce negative strategic consequences on the security of Europe. New opportunities have emerged today for rethinking the security situation in the Euro-Atlantic region, for strengthening confidence, changing mutual relations, and, if need be, institutions.

This consideration – finding the balance between strategic stability and dynamic evolution – highlights the need to have a highly versatile system of dispute resolution and adaptable institutions.

Cuvinte cheie: securitate, Uniunea Europeană, NATO, cooperare euroatlantică.

Keywords: security, European Union, NATO, Euroatlantic cooperation.

Securitatea rămâne o problemă esențială a societății și principalele sarcini ale națiunilor este de a oferi stabilitate atât din punct de vedere politic, cât și militar, prosperitate, siguranță, să anticipeze și să prevină situații de criză, să coopereze și cu alți actori (dacă este cazul – în funcție de situație) etc.

* e-mail: kpavaloiu@yahoo.com

Astfel, perioada de pace și stabilitate pe care o traversează Europa în acest secol al XXI-lea se datorează existenței Uniunii Europene și NATO. Uniunea Europeană a generat condiții de dezvoltare și promovare economică pe continent, dar a alimentat și o nouă abordare a securității, întemeiată pe soluționarea pașnică a disputelor și pe cooperarea internațională multilaterală prin intermediul unor instituții comune¹.

Dacă am asistat la evoluțiile pozitive din vestul continentului, și mai ales în Balcani, putem aprecia că s-au înregistrat, după 1990, o serie de crize, care s-au derulat în contextul reșezărilor geopolitice ce au urmat sfârșitului războiului rece. O caracteristică esențială a acestora a fost aceea că ele au avut loc cel mai adesea în interiorul statelor și mai puțin între acestea. În această perioadă, forțe militare provenind din Europa au fost trimise în străinătate, mai mult decât în orice altă perioadă, inclusiv în regiuni precum Afganistan, Republica Democrată Congo sau Timorul de Est.²

Nu este de contestat faptul că un rol crucial în asigurarea securității europene l-a jucat SUA atât prin angajamentele de securitate față de Europa luate în cadrul NATO, cât și prin sprijinul acordat integrării europene. Cu toate acestea la nivel mondial încheierea războiului rece a determinat, din punct de vedere militar, trecerea la o lume unipolară în care SUA deține o poziție dominantă, la foarte mare distanță de orice alt stat. Însă, experiența perioadei recente a arătat că nici un stat, nici măcar o superputere precum SUA, nu poate aborda problemele globale de securitate de unul singur, dar prin reunificarea și integrarea statelor în NATO pot fi benefice și pentru Europa.

Fără îndoială dezvoltarea cooperării în domeniul militar și aplicarea programelor cuvenite în cadrul „Parteneriatului pentru Pace Intensificat”³, concomitent cu extinderea legăturilor cu UEO, joacă un rol important pentru țara noastră. Totodată, hotărârea de extindere a NATO și a UEO, proces care presupune implicit primirea de membrii din fostele state comuniste, atestă evoluția pozitivă a actualului context strategic mondial.⁴

¹ Javier Solana, *A secure Europe in a better world*, Thessaloniki European Council, June 20, 2003 <http://www.eu.int./oressdata/EN/reports/76255.pdf>.

² Liviu Mureșan, Adrian Pop, Florin Bonciu, *The European Security And Defence Policy – A factor of influence on the actions of Romania in the field of security and defence*, research paper, The European Institute of Romania, București, 2004, p. 9 și urmât.

³ Cu ocazia Summit-ului NATO din 1994 (Bruxelles) a fost adoptat Documentul Cadru al Parteneriatului pentru Pace, care reflecta principiile, valorile, obiectivele PfP.

⁴ “Profesia militară este un exemplu convingător de profesionalism modern de tip corporatist. Ca și alte profesii moderne, profesia militară reprezintă un grup social și cultural distinct, constituit din indivizi care nu sunt nici capitaliști, nici muncitori, după cum nu sunt nici funcționari guvernamentali, nici birocrați”. Perlmutter A., *The Military and Politics in Modern Times*, New Haven, Yale University Press, 1977, p. 22.

De asemenea, trebuie să amintim și de DCI (*Inițiativa NATO a Capacităților de Apărare*). DCI a contribuit și la dezvoltarea *Identității de Securitate și Apărare* (ESDI) prin întărirea *capacităților de apărare europene* și a coloanei europene a NATO, capabile să răspundă cerințelor europene de securitate, contribuind în același timp la întărirea securității Alianței.

Evoluția ESDI. Problematika securității europene a generat creșterea responsabilității pentru securitatea proprie, țările membre ajutând la crearea și de menținerea unei relații transatlantice mai echilibrate și puternice, care să consolideze mai mult Alianța.

Ca urmare, la Summit-ul de la Washington din 1999, șefii de stat și de guvern ai Alianței au stabilit programe de instruire pentru dezvoltarea viitoarei *Identități Europene de Securitate și Apărare*, axându-se pe următoarele aspecte: mijloacele necesare unei consultări comune eficiente, a transparenței și cooperării între UE și NATO, bazate pe mecanismele existente între Alianță și UEO; participarea aliaților europeni care nu sunt membrii ai U.E.; acordurile concrete, care să permită accesul UE la capacitățile de planificare NATO și la activele și capacitățile Alianței; îmbunătățirea capacității militare europene. Lucrările, în evoluția ESDI, vizează o serie de principii, stabilite la Summit-ul de la Washington, după cum urmează: admiterea hotărârii UE de a avea posibilitatea inițierii unei acțiuni autonome, fiind în măsură să ia decizii și să aprobe acțiuni militare în cazurile în care Alianța nu este angajată; NATO și UE să asigure creșterea eficienței consultărilor comune, transparenței și cooperării pe baza mecanismelor existente între NATO și UEO; acordul față de hotărârea membrilor UE și altor aliați europeni de a-și consolida capacitățile proprii de apărare, în special pentru noile misiuni, evitând suprapunerile inutile; acordă maximă importanță asigurării implicării cât mai totale a aliaților europeni care nu sunt membrii UE în operațiunile de rezolvare a crizelor de sub comanda UE; dezvoltarea conceptului folosirii *separabile* dar nu *separate* a activelor și capacităților NATO, pentru operațiuni executate sub comandă UEO.⁵

Evenimentul petrecut la 11 septembrie 2001 a marcat întreaga lume. Dacă până atunci fenomenele precum terorismul, traficul de droguri, traficul de arme mici, migrația ilegală, spălarea de bani acționau aproape separat în prezent mediul internațional de securitate a înregistrat o schimbare dramatică după atacurile teroriste din acea dată. Deși, instituțiile naționale și internaționale abordau separat aceste fenomene, cu mai multă sau mai puțină eficiență, în prezent s-a descoperit că în practică aceste probleme pot fi tratate diferit, fiind utilizate de către rețelele criminale interne și transfrontaliere ca o cale de a îmbunătăți eficiența activității lor. Însă după multiplele evenimente

⁵ <http://drept.ucv.ro/RSJ/Articole/2005/RSJ12/0308Velicu.pdf>

produse (11 septembrie 2001, în prezent, războiul din Gaza etc.), omenirea este încă confuză privind cauzele, mecanismele activităților criminale. A devenit evidentă îngrijorarea națiunilor faptul că este posibil în orice moment cu diferite ținte, resurse, tehnici și rezultate, prin diferite opțiuni evoluțiile situațiilor de criză. Exemplu este între intervenția din Afganistan și atacul asupra Irakului, alianțele împotriva terorismului au înregistrat diferite schimbări.

În prezent, identificăm consolidări la nivelul instituțiilor europene și euroatlantice de securitate. Spre exemplu, NATO și-a revizuit conceptul strategic, încă din 1999, validând intervențiile *out-of-area* într-o formulă multilaterală. Într-un context regional, dar și internațional, NATO deține un rol esențial în întărirea securității euroatlantice după încheierea "războiului rece". Rolul sau politic este în creștere, deschizând și dezvoltând parteneriatul politico-militar, cooperarea și dialogul consolidat cu alte state, inclusiv cu România (ținând cont că avem drepturi depline fiind membrii NATO și UE). În lumea modernă, pe plan internațional sunt redefinite noi reguli atât la nivel practic, cât și de ordin conceptual, mai ales pentru SUA, în prezent, pe poziția de superputere. Dificultățile cu care se confruntă sistemul internațional pot fi:

- în prezent, mediul internațional a devenit mult mai dinamic și mai complex decât în trecut;
- lipsa unui consens privind modul de abordare a securității internaționale a permis manifestarea diverselor grupuri de interese la toate nivelurile, astfel încât nu au putut fi elaborate politici consistente;
- datorită proliferării accesului la informații în timp real (așa-numitul „efect CNN”) liderii politici trebuie să ia de multe ori decizii de moment care nu permit evaluări mai profunde;
- multiplicarea instituțiilor specializate la nivel național și internațional care abordează problemele din unghiuri specifice și determină analize și decizii fragmentate;
- lipsa unui „model de securitate” rezonabil și acceptabil pentru majoritatea țărilor lumii a favorizat reacții *ad-hoc* și abordări punctiforme.

Dezvoltând ideea la nivel practic, începutul secolului XXI aduce în prim plan actorii cu impact global în domeniul securității, cum ar fi: SUA, Europa, Rusia, China, India și Japonia. Cercetătorul Zbigniew Brzezinski, consideră că esența noii structuri de securitate a lumii se află în relația dintre SUA și Eurasia (care cuprinde pe lângă Europa, toate celelalte țări enunțate mai sus)⁶. Cert este că, în cadrul acestei relații, se pot identifica două triumfiuri de putere eurasiatică: UA, Europa, Rusia și SUA, China, Japonia.

⁶ Zbigniew Brzezinski (ed.), *The Geostrategic Triad – Living with China, Europe and Russia*, The Center for Strategic and International Studies Press, The CSIS Press, Washington, DC, 2001.

Ca un răspuns la hegemonia SUA se pot înregistra noi combinații bazate pe interese geopolitice, acces la surse de energie, tehnologie nucleară, activități spațiale, infrastructuri critice ș.a. Se pot observa noile formule: Rusia – China - India; Rusia – China; Rusia – Franța ș.a.⁷

Din perspectiva europeană securitatea internațională se manifestă din perspectiva globalizării. Aceasta pune accent pe interdependențele multiple dintre state, precum și pe liberalizarea fluxurilor mondiale de mărfuri, servicii, capital și informații, ce a făcut ca riscurile interne și externe să se poată genera și potența în mod reciproc.

Totodată, problema majoră constă în riscurile în care pot fi implicate la nivel statal, dar și la nivel internațional. Acestea sunt generate de: atacurile teroriste, dezvoltarea și proliferarea armelor de distrugere în masă, dublate de pericolul ca acestea să ajungă în posesia unor regimuri politice nedemocratice sau a unor entități ale crimei organizate sau celule teroriste, existența unor regimuri nedemocratice sau cu o structură instituțională fragilă, fluxuri masive de refugiați, dezechilibre ecologice sau catastrofe naturale majore (secete, inundații, furtuni, incendii, cutremure, accidente nucleare etc.), insecuritate economică, conflicte etnice regionale sau locale, perpetuarea stărilor de conflict – în anumite zone sau regiuni neguvernabile –, care se află în afara controlului național, de către grupări criminale cu interese de natură pecuniară.

Combaterea unor astfel de riscuri, slab definite, difuze și cu un potențial de distrugere masiv, antrenează strategii și politici militare sau nemilitare din ce în ce mai complexe. La aceasta contribuie divergența de interese, percepția diferită asupra strategiilor și procedurilor de urmat având în vedere faptul că interesele actorilor implicați nu converg întotdeauna.

Din această perspectivă, transformarea privește potențialul militar și tehnologic de combatere a amenințărilor, alocarea resurselor pentru domeniul apărării, modalitățile și mecanismele prin care se poate recurge la mijloace militare în detrimentul celor de natură politică sau socio-economică.⁸

Însă gradul de complexitate și de impredictibilitate ale riscurilor și amenințărilor internaționale, îmbunătățirea mediului de securitate internațional impune ca măsurile interne de management al crizelor să fie mai bine coordonate, iar schimbul de informații strategice între statele implicate să se producă în timp real.

Astfel, factorii de decizie (atât civili, cât și militari) din sectorul de securitate sunt chemați să dea răspuns noilor provocări. Mai mult, instrumentele, pregătirea, bugetele disponibile, cooperarea interagenții apar

⁷ www.tol.cz/look/TOL/article

⁸ <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/120-121-122/art24-enachescu.html>

astfel nu numai ca insuficiente, dar uneori inadecvate față de riscurile vechi și noi la adresa securității naționale și internaționale. De asemenea, se pot înregistra probleme de degradare ireversibilă a mediului, de creștere a frecvenței dezastrelor naturale, de noi tensiuni legate de subdezvoltare pe relația nord-sud etc.⁹

De asemenea, teoreticienii anglo-saxoni aduc în prim plan o adevărată *teorie a riscului* ce poate amenința societatea modernă. Aceștia evidențiază că „vulnerabilitatea este un indicator al problemelor sau nevoilor de securitate; riscul este o vulnerabilitate activă sau expusă, în timp ce amenințarea este un risc produs. Vulnerabilitatea este pasivă (este un «dat» ce ține de așezarea geografică, mărimea teritoriului, populație, infrastructură, relații sociale), în timp ce riscul este partea activă, dinamică (o vulnerabilitate «activată» și percepută ca atare). Vulnerabilitatea se definește din punct de vedere strategic, riscul se evaluează din punct de vedere politic”¹⁰. Sociologul Ulrich Beck consideră că „în societatea industrială clasică, logica producției de bunuri domină logica producției de riscuri, în societatea riscului, relația se inversează”¹¹. Astfel, răspândirea globalizării implică „prezența subiectului pe agenda dezbaterii politice, motiv pentru care dobândește, în acest fel, importanță socială și politică”¹². De exemplu, „producția de oxizi de carbon, lungă vreme un efect secundar neglijat al tuturor industriilor, s-a transformat într-un risc serios la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea”¹³. Securitatea energetică și a mediului în secolul XXI are o semnificație importantă pentru proliferarea națiunilor, deși poate deveni o amenințare pentru întregul sistem al relațiilor internaționale.

Zona euroatlantică mai extinsă are azi o responsabilitate extraordinară și de aceea este important să se intensifice, în mod considerabil, comunicarea și cooperarea dintre UE și SUA în aspecte globale fundamentale. În prezent sunt extrem de importante îmbunătățirea considerabilă a cooperării dintre UE și NATO, comunicarea pe o singură voce despre colaborarea și mecanismul de consolidare a încrederii cu Federația Rusă și apropierea atitudinilor UE și SUA cu privire la Conferința de la Copenhaga asupra schimbărilor climatice.

⁹ Liviu Mureșan, *Riscuri și provocări în scenariile și strategiile ante și post Praga 2002*, în „Colocviu Strategic”, nr.6/iulie 2002, Academia de Înalte Studii Militare, Centrul de Studii Strategice de Securitate.

¹⁰ Ionel Nicu Sava, *Studii de securitate*, Centrul Român de Studii Regionale, București, 2005, p. 199.

¹¹ Ulrich Beck, *The Risk Society, Toward a New Modernity*, London: Sage Publications, 1992, p. 12.

¹² Ionel Nicu Sava, *op. cit.*, p. 289.

¹³ *Idem.*

Ne vom confrunta cu multe provocări în lupta împotriva terorismului, în procesul de sporire a securității energetice, de identificare a unei soluții pașnice pentru conflictele din Orientul Mijlociu sau de abordare a problemelor de securitate, ca și pe parcursul stimulării proceselor de democratizare din Irak, Afganistan sau Pakistan. Pe scurt, este vorba de un dialog mai intens în această zonă euroatlantică și de un dialog sporit cu toți partenerii din lume.¹⁴

De asemenea, după opinia specialiștilor, standardele euroatlantice de securitate trebuie să se bazeze pe următoarele principii: recunoașterea pluralismului de luare a deciziilor în sfera securității, cât și nevoia de cooperare; pregătirea pentru negocieri de pe o poziție de respect în ceea ce privește securitatea în interesul tuturor statelor; dreptul fiecărui stat pentru a determina propriile strategii de securitate; fiecare stat trebuie să colaboreze în combaterea conflictelor în sfera de securitate euroatlantic prin transformarea acestora în situații câștig-câștig; un angajament de consolidare a încrederii în special în acțiunile pentru prevenirea conflictelor sau în desfășurarea unor situații de crize.

În esență, putem spune că securitatea secolului XXI trebuie să facă parte din strategia generală, mai exact, din strategia de securitate națională și nu numai, care este o strategie de tip total, integral, și, deopotrivă, din conceptul strategic NATO, care este o strategie de coaliție, de alianță, deci globală, urmând să identifice și să definească cu precizie acele elemente din strategia forțelor, din strategia mijloacelor și din cea operațională care asigură tratarea și rezolvarea, la nivelul războiului, al oricărui tip de confruntare simetric sau asimetrică.

Important este constituirea, după standardele UE, a unui sistem național de reacție (acțiune) în situații-limită, care să dețină componente specializate de cercetare, investigare și combatere a terorismului de orice fel, inclusiv a celui ciberinformațional și NBC (nuclear, chimic și biologic), care se pare că va deveni amenințarea foarte gravă al acestui mileniu.

Armonia internațională sau guvernarea globală, așa cum este considerată de către unii specialiști – panaceul universal, reprezintă un exercițiu intelectual, ceea ce demonstrează că statele sunt într-o continuă competiție încercând să găsească soluții viabile și adecvate pentru eliminarea oricărui fenomen care periclitează viața socială a unui sau a unei națiuni încercând să ofere oportunități pentru progres și dezvoltare durabilă a omenirii.

¹⁴ http://www.ier.ro/documente/newsletter_ier_mai_2009_ro/Newsletter_IER_Mai_2009.pdf

HYDROGEN - A FUEL FOR THE FUTURE

HIDROGENUL - UN COMBUSTIBIL PENTRU VIITOR

CP II ing. Florentina CONDREA^{*}

OVM – ICCPET SA, București

CP III ing. Ciprian CHISEGA-NEGRILĂ^{**}

OVM – ICCPET SA, București

Dr. Stavroula CHRISTOU^{***}

Universitatea Ciprului, Nicosia, Cipru

Hidrogenul poate fi considerat drept combustibil sintetic purtător de energie secundară într-o epocă viitoare, ulterioară economiei combustibililor fosili. Se definește astfel conceptul de “economie a hidrogenului”. Hidrogenul este produs, în prezent, aproape în întregime din combustibili fosili: gaze naturale, petrol, cărbuni.

Hydrogen can be considered as synthetic fuel that carries secondary energy in a future era, subsequent to fossil fuels. It is defined as the concept of “hydrogen economy”. The hydrogen is presently produced almost entirely of fossil fuels: natural gas, crude oil, coals.

Cuvinte cheie: hidrogen, biomasă, gazeificare, gudron, PSA - pressure swing adsorbtion, catalizator, regenerabil.

Keywords: *hydrogen, biomass, gasification, tar, PSA – pressure swing adsorbtion, catalyst, renewable.*

Biomass Gasification

The biomass future usage in order to produce hydrogen can play a major part in the reduction of “unfriendly” fuels usage. Biomass is considered as being a viable alternative solution for hydrogen generation, having as purpose the intensification and extension of its usage through modern technologies and equipments. Renewable biomass or biomass derived fuels can be easily gasified for the production of a gas rich in hydrogen or

* e-mail: condrea@own-iccpet.ro

** e-mail: chisega@own-iccpet.ro

*** e-mail: s.christou@ucy.ac.cy

hydrogen. Amongst the conversion possibilities of biomass energy, the gasification produces a gaseous compound that based on its properties can be used either to generate products with added value, either hydrogen.

The gasification is the partial oxidation of the organic mass of a material in the scope of its transformation into fuel gases. The gasogene gas consists mainly in hydrogen, carbon monoxide, carbon dioxide, water steams as well as methane, hydrogen sulphide, tars according to the gasification process. The chemical reactions in the gasification process can be partially thermopositive and partially thermonegative and their balance depends on the temperature. In order to achieve a high energetic efficiency, the achievement by technological means, of the balance between the heat quantity consumed for thermonegative reactions and the heat quantity emanation by the thermopositive reactions, is pursuit. The gasification base reactions are those produced by CO, H₂ and CH₄ from carbon and water steams. Analysing the advantages and disadvantages of many types of gasification processes as well as the possibilities applicable to a large range of agricultural and wooden biomass for the preparation in view of gasogene supply, it was adopted the solution of fixed bed gasogene, in fact pseudo-mobile bed, the name being explained by the fact that the material particles have no relative movement one towards the other, but the entire material bed crosses up to down the reactor in different temperature areas where take place the following processes: drying, pyrolysis, reducing, oxidation while the gasification agent is introduced at the bed's base, the resulted gas crossing the gasogene down to up.¹ Because this type of process has the disadvantage of pyrolysis sub-products appearance (tars, phenols) in the gasogene gas, condensable volatile products on the way, it was chosen a version of fixed bed, reversed fixed bed, where the material circulates in parallel flow with the gasogene gas. This reactants circulation makes so the resulted volatile substances in the material pyrolysis area to be cracked in the oxidation area. The reversed bed term aims the reactants circulation meaning, modified toward the one of the fixed bed as well as the oxidation and reducing areas reversing.²

Gasification Experiments

The gasification experiments had as purpose data achieving regarding the biomass gasification process in order to generate a gas enriched in hydrogen. For the performing of the gasification tests the following types of wooden and agricultural biomass were prepared: deciduous trees sawdust and

¹ Rezaiyan J., Cheremisinoff N., *Gasification Technologies – A Primer for Engineers and Scientists*, CRC Press, Taylor & Francis Group, 2005.

² Klass D.L., *Biomass for Renewable Energy, Fuels and Chemicals*, Academic Press. 2003.

sorghum. These were characterized by: the technical analysis, the elementary analysis, the heating value, the cellulose, hemicelluloses, pentosans, lignin, resins and proteins content

The biomass described above was gasified in reversed fixed bed in the following conditions:

- feed stock: wooden and agricultural biomass pellets with diameter of 10-20 mm;
- biomass medium capacity: 25 kg/h;
- gasification agent: steam and air enriched in oxygen;
- overheated steam capacity: 3 kg/h;
- air capacity respectively air enriched in oxygen: 33 Nm³/h;
- preheated air maximum temperature: 350 °C;
- gasification temperature: 800 – 900 °C;
- working pressure: atmospheric.

The Experimental Results

The experiments aimed to establish the functioning conditions of the gasification reactor and to determine the influence of the gasification agent composition on the gasogene gas quality. There were performed tests with air gasification agent and air enriched in oxygen, 5%, 10%, 20%, 30% and 50% oxygen. The gasogene gas was sampled and analyzed every 30 minutes along one experiment. The increase of the oxygen content in the gasification agent leads to the increase of the compounds content that give heating value to the gasogene raw gas: $\text{CO} + \text{H}_2 + \text{CH}_4$. Thus the heating value increases with 42,7% for the generated gas by the deciduous tress sawdust pellets processing and with 46% for the sorghum pellets, the content of useful products thus increasing with 42,1 %, respectively with 44,6%. In the same time it was noticed the increase of the carbon dioxide content in both cases. The hydrogen content increases in the gas generated from the deciduous trees sawdust pellets from 26,3 % to 37,7 %, and the gas from the sorghum pellets from 25,2% to 37,1%. But if it is to analyze the gas composition from which the nitrogen is excluded, it can be determined that the gas hydrogen varies between very narrow limits from 41,4 % to 43,2 %, respectively 41,7 % to 43,6% that comes from the operated feed stock. Analyzing the composition of the generated gas, calculated with the nitrogen's elimination, we determine the variation of the carbon monoxide content in the limits of 3,4% for the first case and of 3,16% in the second case, and the carbon dioxide between 17,7% and 22,9%, respectively 18,3 and 23,2%. In the case of both gaseous compounds the rule of composition's variation taking into consideration the oxygen content from the gasification agent cannot be established, thus demonstrating the high number of chemical reactions that take place in the

bed and of homogeneous and heterogeneous balances that are established on the gas crossing where the following species are involved: C, CO₂, CO, the organic combined carbon a.o.

The biomass gasification generated from deciduous tress and sorghum pellets can produce a raw gas with a high content of hydrogen, up to 37%, treatable gas for hydrogen separation. In order to increase the hydrogen content of gasogene gas it is necessary to use as gasification agent, the air enriched in oxygen or the oxygen itself.

The Study of Raw Gasogene Gas Purification to Obtain Hydrogen From Gas

In order to generate hydrogen from gasogene gas, its separation and purification is imposed. The three hydrogen purification important processes are: the variable pressure adsorption, the selective permeability using polymeric membranes and the cryogenic separation. Each of these processes is based on different separation process and, as result, the processes features differs significantly. The election of an appropriate hydrogen purification process depends not only on costs but also on the process flexibility, safety coefficient and on the process extent facility. The PSA hydrogen purification processes are based on the adsorbents capacity to adsorb more impurities from the gaseous phase on partially high pressure than on partially low pressure. The membranes selective separation process is based on the molecular size difference between the gaseous components that determine the hydrogen, that has a small molecular diameter, to diffuse through the polymer membrane pores while the impurities are blocked, thus achieving a hydrogen separation of the impurities that it contains. The cryogenic processes are separation processes at low temperatures that use the differences between the boiling temperatures (relative volatilities) of the components in the feeding gas as effect on separation. The hydrogen has a high relative volatility in comparison to the one of hydrocarbons or other gases presented as impurities. The simplest and the most common version of the cryogenic process is the partial condensing process. In the partial condensing process, it condenses more impurities from the feeding gas by cooling at temperatures closer to their liquefying temperatures, cooling achieved in the aluminium heat exchangers. Generally in industry, for gases separation the polymeric membranes (asymmetrical membranes, composed membranes) as well as anorganic membranes are used. The industrial polymers used as membranes are of type: polyimide, polysulphon, polytrimethylisopropine, polyoxadiazol, polyethylene (iso/terephthalate) and polytriasols. The modifications of these types of polymers are also presently studied at the industrial research level.

The Pressure Swing Adsorption (PSA) Process

The raw gas purifying PSA process and that of hydrogen separation was tested in a system with two columns using as adsorbents zeolitic molecular screens, silica-gel, alum earth and active coal. The parameters that influenced the PSA unit performances are in principle: the raw gas composition, the feeding gas and residual gases pressure. Thus, tests were performed with gases compounds prepared, consisting in more components, from 2 to 6, the gas composition at the input and output of the system being analysed gas - chromatographic. The high purity hydrogen generation period depends only on the number of components in the gaseous compounds. The adsorption capacity of the tested adsorbents for different components in the compound is diminished toward the situation when the hydrogen is separated from a bi-component compound. The best parameters for high purity hydrogen generation in a system with two columns equipped zeolitic molecular screens, carbonic or the combination between these are: process pressure: 10÷12 bars, environmental temperature, gas speed < 1m/s. A gas containing > 97% hydrogen was generated.

Catalytic Tars Removal From Biomass Gasification and Preferential Carbon Monoxide Oxidation in the Presence of Hydrogen³

To generate a gasogen gas with low tar content (obtained by biomass gasification) and to produce a hydrogen rich flux with low carbon monoxide content (< 10 ppm), it was researched the development of some catalysts based on noble metals (rhodium (Rh), palladium (Pd) and platinum (Pt)) deposited on support materials made by metallic oxides mixtures of cerium (Ce), zirconium (Zr), magnesium (Mg), aluminium (Al), doped with lanthanum (La), praseodymium (Pr), neodymium (Nd) or yttrium (Y). The main chemical reaction that take place in the catalytic steam reforming of tars (experimentally assimilated as phenol) resulted from biomass gasification are showed in table 1.

Table 1

**The reactions that take place
in catalytic steam reforming of tars**

Reaction Type	Chemical reaction	Code
Steam reforming	$C_6H_5OH + 5 H_2O \rightarrow 6 CO + 8 H_2$	Rxn 1
Water-Gas Shift (WGS)	$CO + H_2O \rightarrow H_2 + CO_2$	Rxn 2

³ Devi L., Nair S.A., Penen A.J.M., Yan K., (2006), *Tar Removal from Biomass Processes, Biomass and Bioenergy*: New Research, pp.249-274, Nova Science Publishers.

The main chemical reaction that take place during preferential carbon monoxide oxidation in the presence of hydrogen (PROX process) are showed in table 2.

Table 2.
The reactions that take place in PROX process

Reaction Type	Chemical reaction	Code
CO Oxidation	$\text{CO} + \frac{1}{2} \text{O}_2 \rightarrow \text{CO}_2$	PROX 1
H ₂ Oxidation	$\text{H}_2 + \frac{1}{2} \text{O}_2 \rightarrow \text{H}_2\text{O}$	PROX 2
CO Methanation	$\text{CO} + 3 \text{H}_2 \rightarrow \text{CH}_4 + \text{H}_2\text{O}$	PROX 3
CO ₂ Methanation	$\text{CO}_2 + 4 \text{H}_2 \rightarrow \text{CH}_4 + 2 \text{H}_2\text{O}$	PROX 4
WGS and RWGS	$\text{CO} + \text{H}_2\text{O} \leftrightarrow \text{H}_2 + \text{CO}_2$	PROX 5

Experimental Data

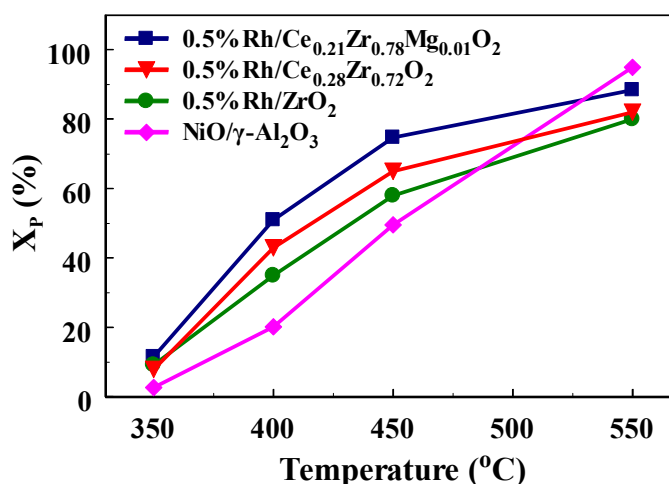

Fig.1 Comparisson between tested catalysts types for catalytic steam reforming

In figure 1 is showed the comparison between tested catalysts types for catalytic steam reforming of tars resulted from biomass gasification.

Analysing the data showed in fig.1 it can be observed that Rh-supported catalyst on (Ce-Zr-Mg)O₂ is the best one for tar conversion among the other supported catalysts investigated at T < 500°C.

In figure 2 is showed the comparison between tested catalysts types for PROX process.

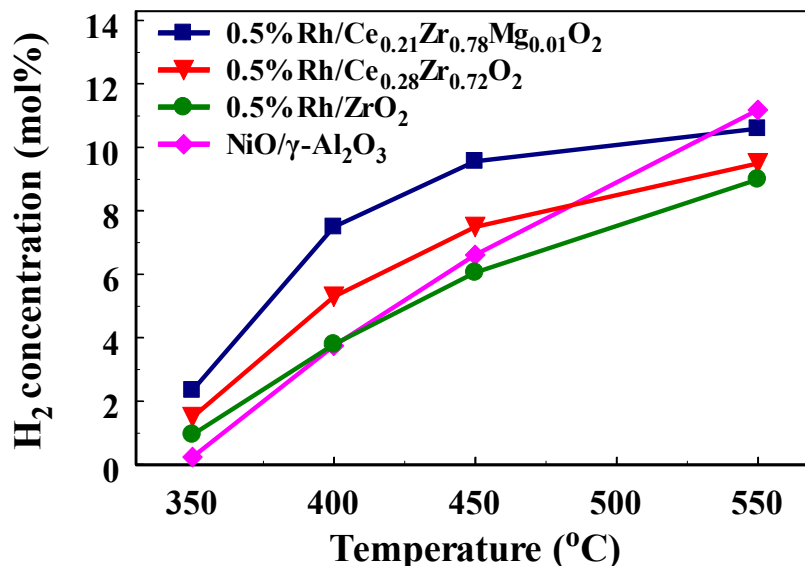

Fig. 2 Comparisson between tested catalysts types for PROX process

Analysing the data showed in fig.1 it can be observed that Rh-supported catalyst on (Ce-Zr-Mg)O₂ produces the highest H₂ concentration between the other supported catalysts investigated at T < 500°C.

Conclusions Regarding the Experiments of Catalytic Tars Removal Resulted in Biomass Gasification and Preferential Carbon Monoxide Oxidation in the Presence of Hydrogen

There were tested many types of catalysts: Rh/Ce_{0.21}Zr_{0.78}Mg_{0.01}O₂, Rh/Ce_{0.28}Zr_{0.72}O₂, Rh/ZrO₂, NiO/γ-Al₂O₃, Rh/Ce_{0.15}Zr_{0.85}O₂, Rh/Ce_{0.21}Zr_{0.78}Mg_{0.01}O₂, Rh/Ce_{0.15}Zr_{0.83}Mg_{0.02}O₂, Rh/Ce_{0.14}Zr_{0.81}Mg_{0.05}O₂, Pd/Ce_{0.47}Zr_{0.48}Nd_{0.04}O₂, Pd/Ce_{0.47}Zr_{0.48}Nd_{0.04}O₂, Pd/Ce_{0.20}Zr_{0.72}Nd_{0.04}La_{0.04}O₂, Pt/Ce_{0.47}Zr_{0.48}Nd_{0.04}O₂, Pt/Ce_{0.20}Zr_{0.72}Nd_{0.04}La_{0.04}O₂. They were characterised by the following methods: BET and BJH, X rays diffraction, Temperature-Programmed Transient Techniques (TPD, TPO and TPR), Diffuse Reflectance Infra-Red Fourier Transform Spectroscopy (DRIFTS).

It was concluded that 0.5% Rh/Ce_{0.21}Zr_{0.78}Mg_{0.01}O₂ catalyst is the best one for tar conversion and that it produces the higher hydrogen concentration among the other supported catalysts investigated at T < 500°C.

Final Conclusions

The future of mankind will be marked by the concept of “hydrogen economy” where the energy renewable resources will play an important part. The agricultural and/or wooden biomass gasification for the generation of treatable gas in order to generate hydrogen is worldwide level a process to be researched at the pilot and demonstrative level. One of the processes of gasification applicable to a raw stock that does not raise special issues regarding the installation feeding is the fixed bed process that, if modified into reversed bed, also solves the issue of condensable volatile substances in the gas subject to the treatment subsequent phases. The hydrogen purification and separation from the raw gasogene gas implies materials, methods and processes for which elaboration, characterization, perfecting and testing researches are necessary. Amongst these materials are polymeric membranes, activated charcoal as well as the variable pressure absorption and permeability processes.

STRUCTURES AND TERMS OF LEGAL ENGLISH

STRUCTURI ȘI TERMENI ÎN ENGLEZA JURIDICĂ

Lect.univ.drd. Onorina BOTEZAT*
Universitatea „Spiru Haret” Constanța

The process of social changes we witness has a great impact on the nature of the academic discipline mirroring both the society and its organization.

Speaking about Legal English, Romanian students have to acquire besides the specific vocabulary and languages functions common to legal texts, the basis of the English law system, which is completely different from the Romanian one, as it traces its roots from the Anglo-Saxon law system, based on the precedent rather than on the statute law, on which the Roman law is based.

Procesul schimbărilor sociale are un mare impact asupra naturii disciplinelor academice ce oglindesc deopotrivă societatea și organizarea acesteia.

Atunci când vorbim despre engleza juridică, studenții vorbitori de limba română trebuie să însușească pe lângă vocabularul specific, funcțiile limbajului juridic și bazele dreptului englez sau american, după caz, care este diferit de dreptul român datorită izvoarelor de drept, bazat mai degrabă pe precedent judiciar decât pe legea scrisă, izvor principal în sistemul român de drept.

Keywords: Legal English, terminology, Legal discourse structures.

Cuvinte cheie: Engleză Juridică, terminologie, discurs juridic.

Backgrounds: While intercultural differences may pose little number of issues in Business English or be even unimportant in Technical English instruction, they are of major importance to Legal English. The teacher must raise the students' awareness of intercultural aspects, such as different sources of law when two legal systems are involved, different juridical culture, different legal institutions.

* e-mail: yvyicar@yahoo.com

Nouns “lawyer”, “attorney”, “barrister” and “solicitor” are legal culture-bound terms. The common sense of the term “attorney” – “avocat” is very well known, as in “attorney-at-law”, the original meaning is that of a person who acts in name and on behalf of someone on its request is somehow forgot. Thus, when one acts in his/her own behalf, we can say that he or she is “his own attorney”. In this very situation, “attorney” must be translated by “mandatar”, “reprezentant” or “împuternicit”. The connotations of “attorney” and its near synonyms have historically been quite different in British English and American English. Originally, “attorney” denoted a practitioner in common-law courts, “solicitor” one in equity courts, and “proctor” one in ecclesiastical courts. During centuries, the word “attorney” was replaced by “solicitor”. Thus in England, “attorney”, for a lawyer, survives only as “the attorney” (the attorney general), while in America the chief respectable lawyer-solicitor is the “solicitor-general”¹.

The two most common terms in American English, “lawyer” and “attorney”, are not generally distinguished even by members of the profession. In the U.S., “attorney”, “attorney-at-law”, and “lawyer” are generally viewed as synonyms. Today there seems to be a notion afoot, that “attorney” is more formal term than lawyer.

Technically, “lawyer” is the more general term, referring to one who practices law. “Attorney” literally means “one who is designed to transact business for another.” An “attorney”, technically and archaically may or may not be a lawyer.

In the U.S., those licensed to practice law are admitted to practice as “attorneys and counselors”. This combination of names is known in English law, in which “attorney” means solicitor, and “counsellor” means barrister. But, the term “attorney” has come to have a generic understanding of all the branches of the legal profession.

In Great Britain², a “solicitor” or “attorney” does all sorts of legal work for clients, but generally represents them only in inferior courts, while a “barrister” is a trial lawyer, who has the right to plead in any jurisdiction.

In American English, one refers to a “counsel” or “counselor” as to a person who gives legal advice, which is translated in Legal Romanian, as a juridical reality, “consilier juridic”. In expression like “attorney at law” and “attorney in fact”, it represents the legal profession as well, the former as a “licensed lawyer” and the latter the one having the powers to act for another. Like, lawyer, attorney has come to be used as a verb in Legal English, e.g.

¹ Melinkoff, *The language of the Law*, p. 198.

² Dr. Astrid Tangl, *English for lawyers and law students*, Linde International, Wien 2007, ISBN: 978-3-7143-0123-6, p. 192.

“He attorneys his own case”/ “Își este propriul avocat”. In this case, the translation changes the categories (verb – substantive), as, there is no language proof of such use in Romanian.

For “onorariul avocatului”, there are several expressions used: “attorney’s fees”, “attorneys’ fees”, “attorney fees” and “counsel fees”. The first one is more often used; the plural possessive “attorneys’ fees” is just as good; “attorney fees” is clearly common, but should be avoided in use, because the first word is a genitive adjective with the apostrophe wrongly omitted.

The term “lawyer” represents, at origin, any person who owns a law school diploma; it should be translated, in this larger sense, as “jurist”. We could, as well, for this very term to use the expression “om de drept”. If both “lawyer” and “attorney” may be translated as “avocat”, one must remember that “lawyer” does not intrinsically mean “attorney”, after all one is a lawyer before being an attorney, representing or counseling clients.

As we referred above to “attorney” as a verb, “lawyering” is, in colloquial speech, the action of conducting a lawsuit against someone or the action of practicing as a lawyer. Even though it was considered an Americanism, at first, the word “lawyering” has gained another meaning, that of giving to/ supply with lawyers. Although “lawyering” is still used disparagingly in some areas, many lawyers describe what they do through the means of this verb and the Romanian translation for it is a typical analytical construction vb + subst (do smth) – “a face avocatură”. Other derivatives from the *lawyer* radical, as “lawyerdom”, “lawyeress”, “lawyerish”, “lawyerism”, “lawyerize/ lawyerization”, and “lawyerly/ lawyerlike” are the irrefutable proof of the dynamic character and social-reality translation of legal activities. The world of lawyers, “lawyerdom” in contexts like “to join lawyerdom/ to be part of lawyerdom” may be translated as “breaslă” in Romanian. The wife of a lawyer, or, in some cases, the female lawyer, “lawyeress” is referred to in Romanian as “doamna avocat” which comprises both senses. “Lawyerish” is a disparaging use of “lawyerlike”. There are two paths of analogy that might be taken in translating these derivatives in Romanian: “în stil avocațesc” as analogy for „în stil polițienesc” and “conform deontologiei profesiei de avocat” as following the styling analogy „în litera legii”. “Lawyerism” refers to a mannerism of speech or writing, though it might be translated “în stil avocațesc”, it clearly highlights the “retorica, discursul avocatului”. As it comes to the term “lawyerize/ lawyerization”, the question points out the need of neologisms formed with the suffix *-ize*, which are sometimes useless. This term is tightened directly to the American culture of “Sue me!” Applying the proper suffix in Romanian, it may become “avocatiza/ avocatizarea”. Most American and English dictionaries record “lawyerlike” but not “lawyerly” despite the fact the term is largely used in legal text and court discourse.

A special case that poses various and difficult problems of translation are names actually given to lawyers. Difficulties arise from social and juridical realities that vary from country to country. Here may be found two categories of expressions, ones that carry negative connotations and others that describe the general image of legal practitioners, in pejorative terms. "Court street lawyer" is the one opposed to "white-shoe lawyer", expression that points out the level or quality of legal services offered. A "dump truck" is a public defender, "avocat din oficiu"; curiously, the expression reflects a reality that is commonly understood in any country. Example of expression that highlights the competences of lawyers is "Philadelphia lawyer", an ultracompetent lawyer who knows the ins and outs of legal profession; it is worth to be mentioned that the expression is a pattern, which is most commonly used accordingly to the geographical areas.

If we research the crime of homicide in the Romanian and English systems, we will surely find terms such as omorul, omor calificat, (omor deosebit de grav - Romanian Penal Code from 1969), pruncuciderea, uciderea din culpă, determinarea sau înlesnirea sinuciderii, homicide, manslaughter, voluntary manslaughter, involuntary manslaughter, constructive manslaughter, gross negligence manslaughter and murder.

These are the terms that we will attempt to translate as precisely as possible by means of a perfunctory analysis of the Romanian and English legal systems and by outlining in general terms the crime of homicide in both legal systems. Finally, we will conclude with a list of Romanian/English terms of likely equivalents.

The Romanian system: Homicide is the death of one person caused by another. It is included in article 178 (178-184) of the New Romanian Penal Code and in other special laws. However, we will limit this brief study to a review of articles 178-184 of the Romanian Penal Code, as it contains practically all of the terminology used in the Romanian criminal legal system.

This is a crime against life, corporal integrity and health, under the Title I of Special Part, Chapter II, Rom. Pen. Code, as is the case of infanticide, (article 180) as well as determination and assistance with suicide (article 182). For all of these crimes, the value in question is human life. The crime of homicide (Chapter II *Omorul*, articles 178-184 of the Romanian Penal Code) includes the following crimes: Murder/ Simple Murder (art. 178), Qualified Murder (art. 179), [Seriously Grave Murder (art. 176, Rom. Pen. Code, 1969)], Infanticide (art. 180), Manslaughter (art. 181), and Determination and Assistance with Suicide (art. 182). Any person found guilty of crimes under these provisions shall be punished by imprisonment and the Attempt for committing crimes as it is provided in article 183 is punished as well.

Killing of one person is punished by imprisonment within 15 to 25 years of severe detention, and interdiction of some rights (art. 178).

The crime of murder has its aggravated circumstances that are qualified at article 179.

The crime against person is qualified murder when it is committed in the following situations:

- a) with malice aforethought;
- b) against the spouse or close relative;
- c) against an under 15 years old person;
- d) taking advantages of a helpless state of the victim;
- e) against a pregnant woman;
- f) by cruel means;
- g) against two or more persons;
- h) for the purpose of committing or covering stealing or piracy;
- i) while or on occasion of fulfilment of victim's duty or public function;

However, this penalty can be reduced, if provisions of art. 44-51 of Romanian Penal Code are proved.

The manslaughter "omor din culpă" described in art. 181 is a crime punished by the criminal law by severe imprisonment from 1 to 5 years and it is committed by an agent who did not wish for the resulting death. It may be caused by negligence (oversight in the general obligation to exercise caution), unwise action (a dangerous action). It is considered manslaughter when: it arises from non-compliance with the legal regulations of a profession, activity or function and it is punished by 2 to 7 years imprisonment; it arises from careless driving under alcohol influence, or when it causes death of two or fewer persons or, eventually when it represents other crime regulated by the penal law.

In short, these instances constitute homicide in the Romanian legal system. Let us now turn our attention to the English system.

The English system: The observer will notice the first expressive difference between the two systems when examining the legal texts that typify homicide in England and Wales. It is interesting to note that the crime of murder is not described in legal text, or rather, in a law or a code. This is because the English system is based on jurisprudence (and not on customary law as most people would imagine). Consequently, the task of finding a Romanian term approximate to the English murder will require an analysis of the criminal elements in English jurisprudence and doctrine. In the English system, homicide may be considered as: the unlawful killing of a human being. As this is deemed the most serious crime in the legal system, it also carries the most severe punishments.

Homicide³ is the class under which murder and manslaughter are classified. Therefore, the crime of murder, which carries the most severe punishments in the English legal system (life imprisonment), is considered a common law offense (a crime included in jurisprudence and one with no definition in a legal text), being defined by Coke as the following:

"Murder is when a man of sound memory, and the age of discretion, unlawfully killeth within any county of the realm any reasonable creature in rerum natura under the king's peace, with malice aforethought, either expressed by the party or implied by law, so as the party wounded, or hurt etc. die of the wound or hurt, etc. within a year and a day after the same."

Using this concept, we are able to point out the elements that define homicide as a crime of murder. They are:

- a capable agent;
- the death of one person caused by another;
- unjustified death;
- malice;
- when the victim's death occurs within a period of a year and a day as a result of his/her wounds (This prerequisite was abolished by the 1966 Law Reform Act.)

As demonstrated by the division of the above definition, the crime of homicide and the crime of "Omor" do not display the same elements, making it difficult to use the correct terminology and preventing a perfect parallel between the Romanian and English systems. Nevertheless, this issue will become clearer after we examine the term manslaughter.

Under different conditions, the crime of murder may not qualify as manslaughter, a crime resulting in a less severe sentence. Hence, there are two types of manslaughter: voluntary and involuntary.

Voluntary manslaughter occurs when the defendant avails him/herself of the three statutory defenses described in the 1957 Homicide Act: provocation, diminished responsibility and suicide pact. The defendant may avail him/herself of the general defenses applicable to all crimes, including: mistake, ignorance of law, intoxication, insanity, duress, etc. which as a rule in Romania are known as attenuating and aggravating circumstances ("atenuante" and "agravante"), though the ignorance of penal law doesn't represent an excuse in Romanian law. Nonetheless, we include here only those defenses described in the Homicide Act:

- diminished responsibility: Where a person kills or is a party to the killing of another, he shall not be convicted of murder if he was suffering

³ Garner. Bryan A., *A dictionary of Modern Legal Usage*, 2nd edition, Oxford University Press, 1995.

from such abnormality of mind (whether arising from a condition of arrested or retarded development or any inherent causes or induced by disease or injury) as substantially impaired his mental responsibility for his acts and omissions in doing or being a party to the killing (Homicide Act 1957.)

- provocation: The jury will decide whether the defendant was in fact provoked and whether provocation was enough to make a reasonable man do what the defendant did (1957 Homicide Act.)

- suicide pact: It is the common agreement between people having for its object the death of all of them, whether or not each is to take his own life, but nothing done by a person who enters into a suicide pact shall be treated as done by him in pursuance of the pact unless it is done while he has the settled intention of dying in pursuance of the pact (Homicide Act 1957.)

Another interesting point to draw our attention upon is the crime of involuntary manslaughter. The crime of involuntary manslaughter occurs when the agent has no intention (*mens rea*) of committing murder. Below are some examples: Punching the victim, who falls and dies, threatening someone with a loaded firearm which fires accidentally.

The crime of involuntary manslaughter can be subdivided into two main categories: constructive manslaughter and gross negligence manslaughter.

Constructive manslaughter occurs when the agent practices unlawful and dangerous acts that can lead to physical harm or death. Evidently, the agent does not intend to cause death, which arises from unlawful and dangerous conduct. However, the agent did intend to perform the unlawful and dangerous act.

Gross negligence manslaughter is also described in jurisprudence and was defined in *R v Bateman* (1925) [19 Cr App R 8]:

(...) the negligence of the accused went beyond a mere matter of compensation between subjects and showed such disregard for the life and safety of others as to amount to a crime against the State and conduct deserving punishment.

The dividing line between the categories of involuntary manslaughter is not clear, and in many cases, a crime is classified under both.

Conclusion: The subtleties of each system make both the teacher's and the translator's task laborious. Although there are similar meanings in each system, none are identical. The clearest example is that of "omor din culpă" (manslaughter). Albeit this crime exists in both the Romanian and the English systems, the elements in each are largely different, making it difficult to employ a uniform vocabulary.

In light of the technical aspects associated with this field, it is very dangerous to use “omor urmat de sinucidere” to describe voluntary manslaughter that results from a suicide pact. Readers who run across an expression like this one will surely understand nothing.

Perhaps a better solution (with the exception of the term’s broader context) would be a translation based on definitions. For example, voluntary manslaughter could be translated⁴ as “omor urmat de sinucidere, instituție specifică dreptului englez” with an additional explanation of what is the privilege involved; e.g., whether it refers to a suicide pact, diminished responsibility or provocation. Hence, the teacher will convey the true sense of the word in the source language instead of employing terms that the learners cannot understand.

⁴ Grecu, Onorina, *Dicționar juridic Român-Englez, Englez-Român*, Ed. C.H. Beck, Bucuresti, 2008.

LES ENJEUX DE LA MOBILITÉ SOCIALE: LA PLACE D'ANNIE ERNAUX

MIZELE MOBILITĂȚII SOCIALE: LA PLACE DE ANNIE ERNAUX

Prof.univ.dr. Emine Bogenc DEMIREL*

Université Technique de Yildiz

Prof.univ.dr. Arzu KUNT**

Université d'Istanbul

A travers des traits autobiographiques, Annie Ernaux évoque dans *La place* sa relation avec son père. Ce récit rétrospectif se déroule autour des événements-pivots de sa vie, tels que son entrée aux épreuves du Capes, son adolescence, sa condition sociale et notamment son évolution culturelle devenant un obstacle. Ainsi, les scènes qu'Ernaux décrit sont ancrées dans sa réussite socio-culturelle qui provoque un "transfuge social", ressenti comme une trahison. Tout en nous appuyant sur les concepts essentiels de l'analyse sociologique et la mise en discours, nous allons aborder les composantes de cette "mobilité sociale."

Prin apelulul la elemente autobiografice, Annie Ernaux evocă în romanul La Place relația cu tatăl său. Acest roman retrospectiv se desfășoară în jurul elementelor-cheie ale vieții sale, cum ar fi probele de definitivare în învățământ, adolescența sa, condiția sa socială și, în special, evoluția culturală ca obstacol. Astfel scenele descrise de Ernaux sunt ancorate în reușita socio-culturală care implică un „transfug social”, resimțit ca o trădare. Autoarele își propun să abordeze componentele acestei mobilități sociale, utilizând principalele concepte ale analizei sociologice și ale folosirii acestora în discurs.

Mots-clés: Annie Ernaux, La place, écriture, autobiographie, autosociobiographie, registre de langue, mobilité sociale.

Cuvinte cheie: Annie Ernaux, La place, scriitură, autobiografie, autociobiografie, registru de limbă, mobilitate socială.

„L'écriture c'est redescendre en soi pour retrouver des choses...”

Annie Ernaux

* e-mail: emine.bodem@gmail.com

** e-mail: arzukunt@hotmail.com

Une écriture personnelle de l'impudeur, physique et sociale : cette voix est celle qui suit le déchirement de sa conscience bourgeoise. L'écriture moderne qui est à la rencontre de "*l'instant même du discours*" (Barthes, 1984:31), a pour but de coïncider le discours critique et l'écriture intime. Comme l'explique Roland Barthes, «*la littérature moderne cherche à instituer, à travers des expériences diverses, une position nouvelle de l'agent de l'écriture dans l'écriture elle-même.* » (Barthes, 1984:30) Cette écriture proposée comme une poétique de la pensée où sont étroitement liés le sens et la mobilité de la conscience pensante, poétique et pratique, nous fait pénétrer dans le champ d'écriture d'Annie Ernaux qui «*n'est que l'écriture elle-même, (...) comme seul espace possible de celui qui écrit.* » (Barthes, 1984:31) De fait, l'écriture ernauxienne est une manière de certifier son vécu, son geste et son style, qualifié elle-même «*d'écriture plate*», on dirait encore «*écriture blanche*».¹ (Barthes, 1972:10) L'auteure donne sa préférence à l'écriture plate ainsi:

«*Pour rendre compte d'une vie soumise à la nécessité, je n'ai pas le droit de prendre d'abord le parti de l'art, (...) Aucune poésie du souvenir, pas de dérision jubilante. L'écriture plate me vient naturellement, celle-la même que j'utilisais en écrivant autrefois à mes parents...*» (<http://bmlisieux.blogspot.com>)

Dans *La place* qui remporte le prix Renaudot en 1984, la tâche d'Annie Ernaux est par l'écriture de réinventer des liens que la vie a brisés entre elle et son père. Ce récit rétrospectif se déroule autour des événements-pivots de sa vie, tels que son entrée aux épreuves du Capes, son adolescence, sa condition sociale et notamment, son évolution culturelle, voire son savoir qui devient un obstacle quant à cette relation père-fille. Les scènes décrites par Ernaux sont ancrées dans sa réussite socio-culturelle qui provoque un "transfuge social" ressenti d'ailleurs, comme une trahison durant toute sa vie. Grâce à cette ascension sociale, le rêve de toute une génération d'une famille se réalise avec l'accès enfin, au monde bourgeois.

Contexte en question

Dans *La place*, l'autobiographie est une forme d'expression privilégiée qui évolue vers une écriture «*autosociobiographique* » (Thumerel, 2002:90) en raison d'une certaine dimension sociologique qui se manifeste dans l'oeuvre. Sur le rapport de l'auteure à la sociologie, «*voici ce qu'elle nous a déclaré dans un entretien de juin 2001: La publication de La place, en 1984*

¹Il faut entendre l'«écriture « blanche » comme on parlerait d'une *voix blanche*, c'est-à-dire sans intonation, dans une sorte d'absence énonciative. Barthes la définit comme une écriture « plate », « atonale », « transparente » ; plus encore, comme ce qui, dans le style même, ni la littérature : une écriture « alittéraire », « une absence idéale de style ».

me fera entrer en contact avec le milieu de la sociologie». (Thumerel, 2002:88-89)

La part de l'écriture autobiographique se reconnaît par l'utilisation du *je* énonciateur qui évoque le professeur de français, et qui sert d'ouverture et de clôture à l'oeuvre: « *J'ai passé les épreuves pratiques du Capes dans un lycée de Lyon, à la Croix-Rousse.* »²; « *J'ai reconnu, dans la caissière de la file où j'attendais avec mon caddie, une ancienne élève.* » (LP.103) Cet aspect du *je* énonciateur semble à bien des égards, retranscrire le souvenir, se pencher sur un passé, en remontant même à la naissance de l'auteure.

Objectifs et méthodologie

Nous nous proposons d'étudier dans une approche sociologique les dynamiques principales de la transition sociale dans *La place*, tout en nous référant aux catégories sociales, aux « *hiérarchies du monde sociale, avec ses clivages selon des 'niveaux' correspondant à des strates sociales* » (Bourdieu, 1979 :451), définies par Pierre Bourdieu. Cependant, pour démontrer combien Ernaux essaye de mettre à nu le fossé culturel et social qui la sépare de ses racines, il serait intéressant de voir les registres de langue qui se dégagent à travers ces catégories sociales inhérentes à l'oeuvre. Pour ce faire, parmi les multiples définitions, nous profiterons de celle de Charaudeau et de Maingueneau qui définissent le registre de langue comme une « *variété isolable d'une langue employée dans des situations sociales définies.* » (Charaudeau; Maingueneau, 2002: 495) Ce dernier est produit -point de vue partagé par diverses approches, de M. Bakhtine 1984 (1952) à N. Fairclough 2003- comme une pratique implantée dans un contexte socio-historique, comme une activité ayant des fins sociales capables d'être reconstituées et/ou interprétées par l'analyse. Autrement dit, ces données mêmes soumises à l'analyse sont formées par les dépeçages de la société.

L'axe essentiel de ce présent travail, se fonde sur l'idée que par la mise en discours de la trajectoire sociale, la différence entre les « *classes sociales* » (Bourdieu, 1979 :122) et ses aspects réflexifs sont à explorer.

En pleine mobilité sociale

Le titre est *La place*. De quelle place pourrait-il s'agir? La place des gens simples dans un milieu bourgeois par rapport à ceux issus d'un milieu cultivé ou la place du père dans la société et les responsabilités que cela entraîne comme l'honneur, la fierté... ou la place, le rôle du héros dans un roman ou encore la place que le père de la jeune fille voudrait absolument

²Ernaux, Annie. *La place*. Paris, Gallimard, 1983, p.9. Toutes les références à cet ouvrage seront désormais indiquées entre parenthèses par le numéro de page et le titre abrégé LP.

qu'elle ait, au milieu de celles d'un autre rang social.... Propos que complètent les explications de Bourdieu : « Le fonctionnement de l'espace social repose sur la volonté de distinction des individus et des groupes, c'est-à-dire sur la volonté de posséder une identité sociale propre permettant d'exister socialement. » (Bonnewitz, 2002 :83-84)

La place; dès ce titre, le lecteur est donc plongé dans le jeu social dominé par « *des enjeux de la lutte* » (Bourdieu, 1979: 273); ce qui explique d'ailleurs ce choix voulu de la part de l'auteure qui puise dans les divisions et les hiérarchies sociales, les positions et les classements des individus, bref, une topographie sociale bien nette. La mobilité du point de vue sociologique désignant une aptitude à accomplir ou à subir un certain nombre de changements d'ordre social, coiffe les concepts tels : « instabilité », « mouvement », « fluctuation », « changement », « variabilité », « vacillation », « turbulence »... En fait, le lecteur assiste au chambardement en douce de la vie de l'auteure.

A travers un « je » autobiographique, une structuration non-linéaire, et une oscillation constante entre le passé et le présent, Ernaux décrit son transfuge social réalisé grâce à ses études supérieures qui lui ont permis d'accéder du monde populaire au monde bourgeois. Dès les premières pages de *La place*, Ernaux ne manque pas de dévoiler ce sujet: « *Je voulais dire, écrire au sujet de mon père, sa vie, et cette distance venue à l'adolescence entre lui et moi. Une distance de classe, mais particulière, qui n'a pas de nom. Comme de l'amour séparé.* » (LP.20) Cette affirmation cruciale traduit certes, la division d'Ernaux entre deux catégories sociales ouvrière/dominée et bourgeoise/dominante par excellence.

La voix narrative qui s'apparente à la forme d'un aveu rejette la langue de ses origines ouvrières qui constitue le pivot central de presque toute l'œuvre ernausienne. Tout comme l'indique Ernaux dans un de ses entretiens, « *une naissance donc du milieu populaire et le passage dans un autre monde, ça, c'est quelque chose qui est très important.* » (Magill-Stephenson, 2003: 83) Les composantes des enjeux relatifs à ce *passage*, voire cette mobilité sociale se manifestent à travers le discours de la relation père-fille, de la fracture sociale, de la honte, du sentiment d'infériorité et de l'hypocrisie du langage.

Les exemples décrivant l'ambiance dans la quelle Annie Ernaux est élevée nous montre certes, les raisons primordiales de cette mobilité sociale:

« *Ces jours-là, en hiver souvent, j'arrivais essouffée, affamée, de l'école. Rien n'était allumé chez nous. Ils étaient tous les deux dans la cuisine, lui, assis à la table, regardait par la fenêtre, ma mère debout près de la gazinière. Des épaisseurs de silence me tombaient dessus. Parfois, lui ou elle, 'il va falloir vendre'. Ce n'était plus la peine de faire mes devoirs.* » (LP.37)

Ainsi, à travers cette affirmation quant à son enfance, l'auteure met l'accent sur la pauvreté de ses parents qui prononcent des mots empoisonnants pour la fille retournant de l'école. Dans la pesanteur de ces paroles prononcées par ses parents, elle tombe dans une déception absolue qui s'approfondie constamment. Or, plus tard, c'est toujours cette même fille qui, avec acharnement, travaillera pour réussir dans la vie ou mieux dire pour améliorer son statut social; son père prononcera comme une excuse ses paroles fort révélatrices à cette obstination manifestée de la part de l'auteure, alors encore lycéenne: « *'On ne l'a jamais poussée, elle avait ça dans elle.'* Il disait que j'apprenais bien, jamais que je travaillais bien. Travailler, c'était seulement travailler de ses mains.» (LP.73)

Relation père-fille

En parlant de la vie difficile de ses grands-parents, l'auteure met l'accent sur la situation économique très pauvre de ses grands-parents qui va certainement de pair avec la pauvreté culturelle de son père:

« *Quand je lis Proust ou Mauriac, je ne crois pas qu'ils évoquent le temps où mon père était enfant. Son cadre à lui c'est le Moyen Age. Il faisait deux kilomètres à pied pour atteindre l'école. (...) Mon père manquait la classe, à cause des pommes à ramasser, du foin, de la paille à botteler, de tout ce qui se sème et se récolte.* (LP, 25-26) ;

Par ailleurs, c'est avec l'ouverture du café-bistrot appartenant au père qu'un certain confort s'installera dans la vie de la narratrice qui semble être désormais contente :

« *La vie d'ouvrier de mon père s'arrête ici.* » (LP.46) ; « *On avait tout ce qu'il faut, c'est-à-dire qu'on mangeait à notre faim.* (LP. 50) ; « *Il a emprunté pour devenir propriétaire des murs et du terrain. Personne dans la famille ne l'avait jamais été.* » (LP.52)

Dorénavant, ce sont les bribes de conversations échangées dans ce café-bistrot qui feront écho dans ses souvenirs. Justement, ce lieu devient *une place* fréquentée par les personnages qui s'expriment, qui offrent un reflet d'eux-mêmes tout comme son père d'ailleurs; représentants de la classe populaire pour la plupart, leurs discours sont porteurs de tout un style de vie, un rapport au monde bien manifeste des classes dominées. Ce dont il s'agit, c'est bien un discours creux, spontané qui marquent le rapport restreint qu'ils entretiennent avec leur propre langue dû à leur ignorance par excellence.

En effet, l'éducation et dans les années à venir la réussite scolaire déterminera aussi la relation père-fille. Pour comprendre les relations entre les trois personnages -père, mère, Annie- de *La place*, il faut réfléchir à l'obstacle que constitue entre eux le savoir. Le langage joue un rôle primordial dans

l'évolution du trio familial. C'est aux parents que revient normalement la responsabilité d'apprendre à s'exprimer à leurs enfants. Or, le père a conscience de son infériorité dans ce domaine, dont il n'est d'ailleurs nullement responsable ; « *Quand je faisais mes devoirs sur la table de la cuisine, le soir, il feuilletait mes livres, surtout l'histoire, la géographie, les sciences. Il aimait que je lui pose des colles. (...) Il ne savait jamais dans quelle classe j'étais, il disait, « Elle est chez mademoiselle Untel. »* (LP. 66). C'est là que la présence du père devient plutôt symbolique ou « fictive ».

Physiquement, il existe toujours dans la vie de sa fille, l'éloignement, la distance, l'incompréhension, l'aliénation et l'absence de complicité qui déterminent leurs rapports réciproques : « *Je pensais qu'il ne pouvait plus rien pour moi. (...) J'écris peut-être parce qu'on n'avait plus rien à se dire.* » (LP. 58) Vu la divergence de leurs intérêts et la manière de percevoir le monde, le père perd l'autorité parentale et son rôle devient plutôt minimalisé.

Honte/sentiment d'infériorité

Dès l'incipit du roman, on en conviendra aisément que le problème de l'éducation se dresse entre l'auteure et ses parents à l'instar d'un obstacle : « *Je n'ai pas cessé de penser à cette cérémonie jusqu'à l'arrêt de bus, avec colère et une espèce de honte. Le soir même, j'ai écrit à mes parents que j'étais professeur 'titulaire'. Ma mère m'a répondu qu'ils étaient très contents pour moi.* » (LP.10). Il s'agit bel et bien de cette cérémonie qui permet donc à l'auteure de monter l'échelle sociale par l'intermédiaire de laquelle elle pourra accéder au monde des privilégiés et par conséquent de pouvoir s'enrichir. Et, justement c'est cette honte irrémédiable qui l'accompagnera durant toute sa vie, honte pour avoir mis le pas à une classe sociale différente de la sienne, de celle de sa famille.

Cependant, non seulement l'auteure mais son père aussi aura sa part de ce sentiment de honte ressenti au plus profond de soi : « *La peur d'être déplacé, d'avoir honte. Un jour, il est monté par erreur en première avec un billet de seconde. Le contrôleur lui a fait payer le supplément. Autre souvenir de honte : chez le notaire, il a dû écrire le premier « lu et approuvé », il ne savait pas comment orthographier, il a choisi 'à prouver'. Gêne, obsession de cette faute, sur la route du retour. (...) Obsession: 'Qu'est ce qu'on va penser de nous ?' (les voisins, les clients, tout le monde).* » (LP.53-54)

Il n'est par conséquent pas étonnant de retrouver dans cette gêne, cette obsession un certain sentiment d'infériorité se dévoilant à travers un tourbillon de souvenir qui dévide tout son « fourbi de penser » sur son passé, sa famille, bref, son éducation avortée.

Fracture sociale /trahison

La trahison est le thème central dans *La place*. La narratrice l'affirme clairement: « *Ecrire, c'est le dernier recours quand on a trahi.* » (LP. Jean

Genet-épigraphe) Et, elle pense avoir trahi sa famille et ce thème est véhiculé par la distance, la séparation entre elle, sa famille et son passé, en plus du sentiment de culpabilité et d'échec. *«Oui, j'appartiens au monde dominant et je ne m'en cache pas. En un sens, mes parents voulaient cela pour moi, très certainement. Mais c'est vrai, je l'ai beaucoup vécu comme une trahison.»* (<http://www.lire.fr/entretien.asp>) Au fil de sa description du personnage, l'auteure fait ressortir son sentiment d'aliénation.

Dans sa jeunesse, elle avait une relation proche avec ses parents. Ils l'encourageaient à poursuivre son éducation, car son père n'en avait jamais eu l'occasion, ce qui l'avait empêché de sortir de la classe ouvrière. Voilà comment Ernaux explique ainsi la voie étroite entre la réhabilitation d'un mode de vie considéré comme inférieur, et la dénonciation de l'aliénation qui l'accompagne : *« (...) ces façons de vivre étaient à nous, un bonheur même, mais aussi les barrières humiliantes de notre condition (conscience que "ce n'est pas assez bien chez nous"), je voudrais dire à la fois la bonheur et l'aliénation. Impression, bien plutôt, de tanguer d'un bord à l'autre de cette contradiction »* (LP. 49)

De cet aveu, on observe à quel point Ernaux éprouve des sentiments ambivalents qui nous permettent de saisir les arrières plans de cette trahison partout présente. De cette oscillation constante dû plus particulièrement à cette impression de trahison qui ne cesse de déranger Annie Ernaux, se dégage certes, une échappatoire, l'écriture comme remède ; tout comme elle le note à cet égard, *« Pour reprendre Genet, j'ai volé la langue de l'ennemi pour m'en servir contre lui. J'ai le sentiment d'être revenue par l'écriture dans le premier monde. C'est l'écriture qui rend plus douce la trahison.»* (<http://www.lire.fr/entretien.asp>)

Parole aliénée comme facteur d'hypocrisie

Dès leur disposition, les registres de langue, voire la parole se sont engagés dans un dialogue avec la société définissant son objet, le discours, en relation avec les différentes sphères de l'activité sociale.

Dans *La place*, nombreux sont les mots entendus, prononcés dans la famille qui sont en majorité des mots appartenant au niveau de langue familier, parfois même vulgaire. L'auteure nous fait part des conversations continues sur un ton de reproche, d'insultes, d'intimidation de ses parents : *« Sous l'insulte, sortant de son calme habituel : « CARNE ! J'aurais mieux fait de te laisser où tu étais. » Echange hebdomadaire : Zéro ! –Cinglée ! Triste individu ! –Vieille garce ! (...) On ne savait pas se parler entre nous autrement que d'une manière râleuse. Le ton poli réservé aux étrangers. »* (LP.64) ; Au fait, c'est bien dans ces mots que se logent les paroles de la classe dominée présente dans l'œuvre; c'est encore manifester leur ignorance des règles du savoir-vivre qui régissent les relations entre *gens de bien*. A cet égard, facteur de distinction, la langue se manifeste dans sa fonction de

révélation du milieu social qui est celle de la classe populaire ici. « *La politesse entre parents et enfants m'est demeurée longtemps un mystère. J'ai mis aussi des années à « comprendre » l'extrême gentillesse que des personnes bien éduquées manifestent dans leur simple bonjour. J'avais honte, je ne méritais pas tant d'égards, j'allais jusqu'à imaginer une sympathie particulière à mon endroit.* » (LP.65) Ceux qui témoignent de se mettre en position de juger le langage de ses parents.

De même, le langage prend l'aspect d'un instrument de distanciation des individus quant à la remarque de la narratrice sur le patois ; « *Pour mon père, le patois était quelque chose de vieux et de laid, un signe d'infériorité.* » (LP.56) Comme en témoigne les bribes de souvenirs relatives à ce complexe langagier, le père qui a toujours honte tend à « *parler avec précaution, peur indicible du mot de travers, d'aussi mauvais effet que de lâcher un pet.* » (LP.57) La langue qui devient source de complexe pour le père, se remarque jusque dans les gestes de celui-ci ne sachant « *quoi faire de ses mains.* » (LP.80) De là, apparaît une fonction d'isolement, d'aliénation même des personnes des classes populaires au langage pauvre, reflet du vide culturel. Ce dont elle utilise, c'est notamment une langue que l'on pourrait appeler comme « *neutre* » (Barthes, 1972:16), voire un genre neutre, non marqué; « *Je dis souvent 'nous' maintenant, parce que j'ai longtemps pensé de cette façon et je ne sais pas quand j'ai cessé de le faire.* » (LP.55)

Ainsi, les pratiques langagières sont des pratiques sociales, non seulement parce qu'elles servent l'interaction et la communication, mais aussi parce qu'elles désignent la place de l'interlocuteur, rapports de pouvoir symbolique où s'actualisent les rapports sociaux. (Bourdieu, 1982 :55)

Conclusion

Un récit chaud et froid, dont tous propriétés propres à la réalité progressent et en même temps régressent. C'est comme « *un bonheur paradoxal.* » (Lipovetsky, 2006 :156) L'auteure entame un portrait qui est à la fois un cri d'amour et le sentiment d'une trahison sociale et sentimentale. C'est sans artifice qu'Annie Ernaux déposent ses conflits intérieurs où chacun viendra trouver les siens; ses propres blessures, ses trahisons...

Par ce récit intimiste, écrit dans un langage simple et décrivant le milieu populaire des années 60, Ernaux a su montrer toute la distanciation et la différenciation des classes sociales entre elles, dominées par toutes sortes d'enjeux variés, de domaines d'ordre aussi bien les luttes sociales que les impacts hiérarchiques, les paroles aliénées et même parfois hypocrites.

A travers son père, elle évoque bien sûr les années qui passent... Ernaux essaye de redonner par l'écriture une «place» à ce père qui voulait qu'elle réussisse au-dessus de sa condition. La question est celle d'une hiérarchie légitime puisqu'une forte revendication est celle d'une progression

de carrière, d'une émancipation de l'expérience sensible. Voici donc le passage exprimant cette forte dualité éprouvée par la narratrice :

« *Voie étroite, en écrivant entre la réhabilitation d'un mode de vie considéré comme inférieur, et la dénonciation de l'aliénation qui l'accompagne. Parce que ces façons de vivre étaient à nous, un bonheur même, mais aussi les barrières humiliantes de notre condition (conscience que 'ce n'est pas bien chez nous'), je voudrais dire à la fois le bonheur et l'aliénation. Impression, bien plutôt, de tanguer d'un bord à l'autre de cette contradiction.* » (LP. 54–55)

Nous pensons que le titre de l'œuvre de Jean Baudrillard peut nous clôturer indubitablement cette scène ernausienne : « *D'un fragment à l'autre* » (Baudrillard, 2001).

BIBLIOGRAPHIE

- Bakhtine M., 1984 [1952], « Les genres de discours », in *Esthétique de la création verbale*, Paris, Gallimard.
- Barthes R., *Le degré zéro de l'écriture*, Paris, Seuil, 1972.
- Barthes R., *Le bruissement de la langue. Essais critiques IV*, Paris, Ed. du Seuil, 1984.
- Baudrillard J., *D'un fragment à l'autre*, Paris, Ed. Albin Michel, 2001.
- Bonnewitz P., *La sociologie de P. Bourdieu*. Paris, PUF, 1998.
- Bourdieu P., *La distinction*. Paris: Minuit, 1979.
- Bourdieu P., *Langage et pouvoir symbolique*, Paris, Editions Fayard, 1982.
- Charaudeau P. & Maingueneau, D., *Dictionnaire de l'analyse du discours*. Paris, Ed. du Seuil, 2002.
- Ernaux A., *La place*. Paris, Gallimard, 1983.
- Fairclough N., 2003, *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*, London, Routledge.
- Lipovetsks Gilles., *Le bonheur paradoxal*, Paris, Gallimard, 2006.
- Magill M. & Stephenson, S., *Dit de femmes*. Alabama, Summa Publications, 2003.
- Thumerel F., *Le champ littéraire français au XXe siècle*. Paris, A. Colin, 2002.

Sites internet

<http://bmlisieux.blogspot.com/2008/03/annie-ernaux.html>

<http://www.lire.fr/entretien.asp?idC=39208&idR=201&idTC=4&idG=>

RĂZBOI ȘI IDENTITĂȚI MULTIPLE ÎN OPERA LUI CONSTANTIN VIRGIL GHEORGHIU

GUERRE ET IDENTITÉS PLURIELLES CHEZ CONSTANTIN VIRGIL GHEORGHIU

Asist. Gabriela ILIUȚĂ*
Universitatea „Spiru Haret”

La guerre, avec ses horreurs, a toujours entraîné le changement d'identité. Les gens perdent leur identité primaire, ils ne savent plus quel est le choix correct, s'ils doivent se placer du côté des victimes ou des bourreaux. Constantin Virgil Gheorghiu, un de plus grands écrivains de l'exil roumain, écrivait dans ses *Mémoires* : « Mon rêve de toujours a été de garder mon âme immaculée, comme les petites étoiles de la neige étincelante. [...] La Bible parle toujours d'un Abel, victime de Caïn, mais ne parle nulle part d'un troisième frère, de moi, le poète roumain, qui suis à la fois le frère de la victime et le frère du criminel ».

Războiul, cu ororile sale, a antrenat întotdeauna schimbarea de identitate. Oamenii își pierd identitatea primară, nu mai știu care este alegerea corectă, dacă ar trebui să fie de partea victimelor sau a călăilor. Constantin Virgil Gheorghiu, unul dintre cei mai mari scriitori ai exilului românesc, scria în Memoriile sale: "Visul meu a fost din totdeauna acela de a-mi păstra sufletul pur precum fulgii de zăpadă. [...] În Biblie se vorbește numai despre Abel, victima lui Cain, dar niciodată despre cel de-al treilea frate, eu, poetul român, care sunt în același timp fratele victimei și fratele criminalului".

Mots-clé: identité, altérité, guerre, littérature francophone, exil.

Cuvinte cheie: identitate, alteritate, război, literatură francofonă, exil.

L'identité, individuelle ou collective, se réclame de l'étude de l'imaginaire et réunit des informations de divers domaines: psychologie, sociologie, anthropologie, philosophie, histoire, mythologie, ethnologie, linguistique, littérature, étant un sujet pluridisciplinaire qui s'inscrit dans les tendances actuelles de l'étude des mentalités.

* e-mail: gabi.iliuta@gmail.ro

En 1894, Gottlob Frege a observé que l'identité ne peut pas être définie car „toute définition est une identité, l'identité même ne peut pas être définie”. L'identité se rapporte à l'existence dans le temps et à la variation – il est difficile de déterminer une permanence au cours ou contre un changement – et suppose aussi une unité qualitative: le même s'oppose au différent.

Le mot « identité » et ses équivalents dans les autres langues ont derrière eux une longue histoire de termes techniques de la philosophie occidentale, des Grecs anciens jusqu'à la philosophie analytique contemporaine. Ils ont servi à traiter des questions philosophiques éternelles : celle de la permanence dans le changement manifeste, celle de l'unité dans la diversité manifeste¹.

C'est aux États-Unis, dans les années 1960, que le terme d'« identité » a été introduit dans l'analyse sociale et qu'il a commencé à se diffuser dans les sciences sociales et le discours public (quelques signes avant-coureurs sont déjà repérables dans la seconde moitié des années 1950)². La trajectoire la plus importante et la mieux connue est celle qui est passée par l'appropriation et la popularisation du travail d'Erik Erikson (à qui l'on doit, entre autres choses, l'expression « crise d'identité »)³. Pour toute une série de raisons, le terme d'« identité » rencontra un écho formidable dans les années 1960 : il connut une diffusion rapide qui transcendait les frontières disciplinaires et nationales, s'imposa dans le vocabulaire journalistique aussi bien qu'académique et s'introduisit dans le langage de la pratique sociale et politique aussi bien que dans celui de l'analyse sociale et politique.

Au milieu des années 1970, déjà, W. J. M. Mackenzie pouvait parler de l'identité comme d'un mot « atteint de folie à force d'avoir été utilisé » et Robert Coles pouvait remarquer que les notions d'identité et de crise d'identité étaient devenues « de purs clichés »⁴.

Lorsque, dans les années 1980, on éleva la race, la classe et la division des sexes au rang de « sainte Trinité » de la critique littéraire et des *cultural studies*, les sciences humaines descendirent en force dans l'arène. Et le « discours identitaire » – que ce soit à l'intérieur ou à l'extérieur du monde académique – continue à proliférer aujourd'hui. La crise de « l'identité » – qui implique une inflation et, conséquemment, une dévaluation du sens – ne manifeste aucun signe d'affaiblissement. Les indicateurs qualitatifs aussi bien

¹ Avrum Stroll, *Identity*, Encyclopedia of Philosophy, New York, MacMillan, 1967, vol. IV, pp. 121-124.

² Philip Gleason, *Identifying Identity: A Semantic History*, Journal of American History, 69/4, mars 1983, pp. 910-931.

³ Philip Gleason, *Identifying Identity*, art. cit., p. 914 et suiv.

⁴ J. M. Mackenzie, *Political Identity*, op. cit., p. 11 (d'après le texte d'un séminaire de 1974) ; Robert Coles est cité dans Philip Gleason, « Identifying Identity », art. cit., p. 913

que quantitatifs signalent la position centrale, pour ne pas dire « incontournable », du *topos* de l'« identité ». Au-delà même de la présence envahissante de la question de « l'identité » dans les *gender studies*, les travaux sur la sexualité, la race, la religion, l'appartenance ethnique, le nationalisme, l'immigration, les nouveaux mouvements sociaux, la culture et la « politique identitaire », même ceux dont, à l'origine, le travail n'avait rien à voir avec ces objets, se sont sentis tenus de traiter la question de l'identité.

On pensait l'identité comme une construction qui se réalisait essentiellement sur un axe temporel, diachronique, et qui dépend d'une source historique unique. Les regards portés actuellement sur l'identité sont plus diversifiés et l'on reconnaît à chaque individu une pluralité d'identités.

Dans le cas de l'écrivain Constantin Virgil Gheorghiu on peut parler de plusieurs types d'identité ou plutôt de plusieurs façon de recherche de l'identité: l'auto-identité, la recherche de l'identité dans l'exil, l'identité littéraire, l'identité auctoriale, l'identité de l'écriture et l'identité *œcuménique*.

L'identité de l'auteur Constantin Virgil Gheorghiu

Ignoré dans son pays, mais célèbre dans le monde entier! Il s'agit l'écrivain Constantin-Virgil Gheorghiu est né le 15 septembre 1916 à Războieni. Sa famille étant trop pauvre pour lui payer le séminaire, il devient « Aigle du roi », entrant au Prytanée militaire. A vingt ans, il arrive à Bucarest où il poursuit les cours de la Faculté de Lettres et Philosophie. Sans autre monnaie, il réussit à faire la conquête de la ville en remportant le Prix royal pour la poésie et en faisant ses débuts prometteurs dans le journalisme.

Pendant 1942, la situation de la Roumanie sur le front d'Est s'est détériorée et les lois racistes sont devenues effectives. Marié avec Ecaterina Burbea, d'origine juive, Constantin-Virgil Gheorghiu, a senti le péril et a fait des efforts pour obtenir un emploi dans une ambassade. En effet, on le retrouve en 1943 comme attaché de presse à l'ambassade de Roumanie à Zagreb. L'année 1944 est cruciale pour l'existence de l'auteur parce qu'elle représente la capitulation sans conditions de la Roumanie devant la terreur soviétique. C'est là que le douloureux chemin de l'exil commence pour Constantin Virgil Gheorghiu. On le retrouve en Autriche, en Allemagne et finalement en France où il s'établit en 1948.

L'auto-identité

Exilé à seulement 28 ans, Constantin Virgil Gheorghiu n'oubliera jamais ses racines roumaines. Tout livre de mémoires doit être, directement ou indirectement, un roman de formation et un roman de famille. Les Mémoires (1986) de Gheorghiu ranimeront des êtres et des épisodes des

années passées en Roumanie, en offrant un large panorama qui évoque des noms et des visages, des dates et des endroits. Constantin Virgil Gheorghiu est certainement témoin de son siècle et déclare que les faits décrits sont „recopiés du réel”. Ses *Mémoires* parlent de grands traumatismes collectifs (la Grande Guerre, les luttes politiques de l’entre deux guerres, les aspirations nationalistes, la deuxième guerre mondiale) vus par les yeux d’un enfant né dans une famille de prêtres. Le lecteur pourra connaître le destin individuel de l’écrivain, perdu dans cette histoire tourmentée qui a provoqué les changements d’identité de Constantin Virgil Gheorghiu.

Le drame de l’exil. À la recherche d’une nouvelle identité.

Arrêté par les Américains en 1945, Virgil sort en 1947 de quatorze camps de solitude et de misère. A Heidelberg, il retrouve Ecaterina qui vient aussi d’être libérée. C’est à Heidelberg que l’écrivain poursuit des études théologiques, en s’appropriant une nouvelle identité professionnelle, celle de théologien. Le génie de l’écriture s’empare de lui à nouveau. En 1948, les deux époux arrivent à Paris, où Constantin Virgil Gheorghiu connaît l’identité de l’exilé. L’exil, en supprimant le rapport de l’individu avec son pays, rend problématique la figure de l’individu. Constantin Virgil Gheorghiu s’appropriera l’identité absolue de l’exilé du régime communiste. Après l’expérience de l’univers clos, des règles absurdes, de l’oppression de l’individu, l’écrivain ressent un grand besoin d’avouer. Un an plus tard, cet apatride a écrit son nom sur l’un des livres les plus marquants du XXème siècle, *La 25ème heure*. Le livre a fait événement. L’un des premiers, l’écrivain et journaliste Raymond Aron dira la forte impression que lui a procurée la lecture de *La 25ème heure*: „J’avais pris votre livre le matin, je n’ai pu le lâcher avant de l’avoir terminé. J’en suis accablé, fasciné, bouleversé. Je ne connais guère de témoignage plus hallucinant et plus vrai sur le monde d’aujourd’hui, sur le temps que nous vivons...”⁵. Le héros du livre n’est pas juif, mais il est pris pour un Juif. La critique du racisme se double d’une censure de l’abus administratif, ainsi que de l’injustice sous toutes les formes.

L’accueil que l’exil roumain à Paris réserve à l’écrivain est d’abord chaleureux : Monica Lovinescu traduit le roman *La 25ème heure*, Mircea Eliade lui présente le philosophe Gabriel Marcel qui écrira une préface remarquable au roman. Quelques années après ce grand succès, les rapports de Gheorghiu avec l’exil roumain se détériorent. Monica Lovinescu, Mircea Eliade et Virgil Ierunca contesteront l’œuvre et la personnalité de Gheorghiu.

⁵ apud. Amaury d’Esneval, p. 10

L'identité littéraire

L'identité littéraire représente la clé de lecture de l'œuvre de Gheorghiu. Si dans les autres représentations de la littérature Shoah, les personnages se révoltent contre la divinité, les personnages de Gheorghiu, respectant la tradition et la mentalité roumaines, acceptent sereinement leur destin, sans révolte, avec l'espoir que la divinité retournera vers l'Homme.

L'identité réfléchie dans le roman La 25ème heure

Le drame de l'identité du personnage central

Dans la figure du personnage Moritz, Gheorghiu a réussi à créer un type universel, celui du fugitif éternel, victime des abus de tout État. Quoique Roumain, Moritz a un nom à consonance germanique qui le placera dans la catégorie des gens qui ne trouvent jamais leur place. L'action est à épisodes. En Hongrie, Moritz est pris pour un espion roumain. Pour s'en débarrasser, l'administration hongroise l'insère dans un contingent livré à l'Allemagne, qui réclame de la main-d'œuvre forcée. Nouveau coup du sort, un colonel nazi, disciple de Rosenberg, voit en lui un spécimen de la race aryenne la plus pure. Il devient, en quelque sorte, un arien d'honneur... On le marie à une Allemande, on l'incorpore dans les SS. Cet engrenage a les conséquences les plus inattendues. Le malheur se poursuit. La capitulation de l'Allemagne n'apporte pas un destin meilleur à Moritz, il sera pris pour un nazi et enfermé dans d'autres camps, cette fois-ci américains.

La fausse identité

La fausse identité ou l'identité imposée est le point central de l'originalité de Constantin Virgil Gheorghiu. Moritz n'est jamais considéré en tant que tel. Ce n'est jamais à lui, né à Fantana, l'époux de Suzanna, auquel on s'adresse: il est toujours pris pour un autre.

A travers ce procédé, l'écrivain dénonce les abus de tout système oppressif, de toute bureaucratie mécaniste, au sein de laquelle les gens perdent leur identité et deviennent des objets.

L'absurde de l'identité

Le critique roumain Fănuș Băileșteanu a situé l'œuvre de Gheorghiu entre existentialisme et absurde. Les romans de Gheorghiu représentent „une prise de position” contre toute dictature. Ils sont peuplés par les thèmes de la pensée existentialiste: l'impuissance de la raison, l'aliénation, l'engagement, l'Autre.

La littérature de l'absurde nie le caractère rationnel et cohérent de la vie, en proclamant l'illogique, l'aberrant, l'inintelligible de l'existence.

Le système concentrationnaire a bien illustré l'absurde: Iohann Moritz, accusé d'être Juif, représentera la race arienne; il est emprisonné durant 16 ans sans être coupable.

L'altérité

L'altérité est un concept philosophique signifiant « le caractère de ce qui est autre »⁶ ou la reconnaissance de l'autre dans sa différence. Ștefan-Augustin Doinaș parle de l'„altérité de second degré”, qui oppose le Moi à l'Autre: “L'Autre est toujours considéré un objet, l'Autre est l'Étranger”. Le système oppressif a supposé cette altérité oppositionnelle. Le roman *La 25ème heure* illustre parfaitement le Modèle panoptique de Michel Foucault, où les oppresseurs, quoiqu'ils en soient, surveillent les détenus enfermés dans le bâtiment à forme d'étoile.

Ce problème, longuement discuté, de l'identité et de l'altérité dans l'oeuvre de Gheorghiu, a conduit malheureusement à l'incompréhension de son intention de dénoncer tout régime politique totalitaire. Ainsi, a-t-il été à tort accusé d'antisémitisme, attitude qui a entraîné de grands préjudices d'images à l'auteur.

L'écrivain dénonce justement le système totalitaire qui a permis la création des camps d'exécution, en se demandant, comme Elie Wiesel „Le monde n'apprendra-t-il jamais la leçon de *ce qui s'est passé* ? »

On a appris par la suite que cette honteuse action contre l'écrivain a été orchestrée par la police politique roumaine.

Johann, Iacob, Ianoș, Iankel – c'est toujours Iohann Moritz, considéré selon les circonstances Juif, Hongrois, Roumain, Allemand. D'une identité à l'autre, chaque fois incompatible au pays où il est amené contre sa volonté, Johann Moritz reste un homme simple qui ne comprend pas l'ordre du monde, le fonctionnement du système politique et surtout il ne comprend pas son erreur. C'est le drame de l'homme auquel de millions de gens se sont identifiés après la Seconde Guerre et auquel peuvent s'identifier aujourd'hui les habitants d'un monde globalisé dans lequel l'identité est problématique.

L'identité auctoriale

Dans le roman *La 25ème heure*, Constantin Virgil Gheorghiu vit sa propre histoire et, en même temps, tout est réinventé. L'écrivain se dédouble: il est à la fois Iohann Moritz, homme simple et doté d'un espoir tenace et Traian Koruga, poète et intellectuel. Dans le personnage Nora West, on reconnaît de nombreux traits de l'épouse de l'écrivain, Ecaterina Burbea. Pour

⁶ Le mot provient du bas-latin alteritas, qui signifie différence ; l'antonyme de altérité est identité (source : [Altérité \[archive\]](#) dans la base du [Centre national de ressources textuelles et lexicales](#)).

ce qui est de la construction du prêtre Koruga, il est évident que l'auteur a pensé à son père, le prêtre Gheorghiu. Le philosophe Gabriel Marcel écrivait dans sa Préface au roman *La 25ème heure* : « *Je ne veux pas dire que tout dans ce livre soit strictement autobiographique – bien que l'auteur et sa femme aient fait personnellement certaines des expériences les plus navrantes qui sont ici relatées* »⁷. Il est vrai que Gheorghiu a rassemblé les éléments épars de son expérience.

Le parcours douloureux des Gheorghiu est illustré aussi par les personnages Pierre et Maria Pilat du roman „La seconde chance” (1952). Le titre initial du roman a été „A Second Hand Life”, mais, l'écrivain doit le changer à cause des contraintes éditoriales, en exprimant le regret de n'avoir pas pu le traduire en français, car ce titre exprime le mieux la vie de l'exilé.

Les noms des personnages cachent parfois l'identité réelle de l'auteur. Par exemple, le nom Koruga est le nom des grands-parents maternels de l'écrivain (Coruga), Eleonora (Eleonora West) est le nom de la mère d'Ecaterinei Burbea.

L'identité de l'écriture

L'écriture en original et les traductions

Sans doute très forte, l'identité littéraire de Constantin Virgil Gheorghiu ne manque pas d'être ambiguë. La plupart de ses œuvres ont été écrites en français et son style a évolué. On a parlé très peu de la valeur des œuvres écrites en roumain (*Ora 25; Nemuritorii de la Agapia; Casa de la Petrodava*) où il y a un grand écho de l'identité du roman roumain de l'entre-deux-guerres. Constantin Virgil Gheorghiu est aussi un excellent écrivain de langue roumaine et il maîtrise parfaitement l'art de la description.

La traduction que Monica Lovinescu a réalisée au roman *La 25ème heure*, est sans doute bonne, mais les romans de Constantin Virgil Gheorghiu ont une forte identité nationale, une composante régionale que le meilleur traducteur ne puisse pas restituer.

L'identité cinématographique

En 1967, un grand film, conçu d'après le roman *La 25ème heure*, va toucher un nouveau public et relancer l'influence du roman. Le réalisateur, un Français, d'origine arménienne, Henri Verneuil, partage avec Constantin Virgil Gheorghiu de nombreux traits de sensibilité. Tous deux sont nés en Orient, ils ont le sens du drame et de l'expression populaire, ils déploient rites et métaphores, ils cultivent la poésie. Malheureusement, le film n'a pas été tourné en Roumanie à cause de l'interdiction imposée par les autorités roumaines, mais dans l'ex-Yougoslavie, dans la région du Banat Serbe. Tout

⁷ Gabriel Marcel, Préface au roman *La 25ème heure*, p. 8.

comme dans le cas déjà mentionné des traductions, on observe une lacune de la construction identitaire, une perte de la composante régionale par la saisie d'autres traditions, diverses de celles du village Fântâna décrit dans le roman.

L'identité francophone

Le phénomène de l'exil affecte l'écrivain justement au fond de son identité: le processus de création. Le soi culturel doit relever des défis, ceux d'un nouvel idiome, l'appropriation de nouvelles traditions, un nouveau type de lecteur et, comme une contrainte, l'assurance de l'existence matérielle. La métamorphose se produit à deux niveaux (individuel et collectif) qui se retrouvent dans le discours identitaire. Sauf les efforts de protection de la personne, l'écrivain exilé ressent le besoin d'un discours de préservation de l'identité nationale. Le recours à la tradition et à la mémoire est une caractéristique générale des communautés menacées.

Dans les romans que Constantin Virgil Gheorghiu a écrit en français, on assiste à un très marqué discours anticomuniste (*La Tunisie de peau; La Condottiera; L'Espionne; Dieu ne reçoit que le dimanche, Les sacrifiés du Danube, Le grand exterminateur*, etc.). Le communisme avait touché à l'horreur en Roumanie et l'écrivain a dû sortir des conventions du roman. Ainsi, a-t-il inventé son propre style qui fasse appel à la conscience des occidentaux : des effets surprise, des gens monstres, la description minutieuse du décor.

L'identité œcuménique

La religion constitue un support identitaire. Les processus identitaires se construisent en interaction. « *La liaison nation-religion a été une constante des nations balkaniques, dont l'histoire complexe a été fonction de leur relation aux empires et à l'inachèvement du principe d'Etat-nation et de son idéal d'homogénéisation engagé au siècle dernier* »⁸.

En 1963, Constantin Virgil Gheorghiu s'approprie une nouvelle identité professionnelle, celle de prêtre de l'église roumaine de Paris. L'écrivain en vient à répondre à sa vocation première, longtemps contrariée. Il suit les traces de son père, il renoue avec la tradition de sa famille. Pendant les quinze ans d'œcuménisme, Constantin Virgil Gheorghiu a publié environ 14 livres parmi lesquels "La Vie de Mahomet" (1962), considéré un de meilleur livre qu'un écrivain occidental ait jamais écrit sur la vie du Prophète. « *Les diasporas entraînent également des formes particulières de liens entre religion et nation. Moins axées sur les frontières et l'unité politique, elles réintroduisent la référence religieuse pour garantir l'élaboration d'un lien communautaire* ».

Constantin Virgil Gheorghiu a valorisé dans son œuvre œcuménique les thèmes de la tradition roumaine et a su en même temps donner les définitions correctes culturelles et religieuses d'autres peuples, en

⁸ Micheline Rey, p. 83.

transgressant parfois des contextes sociaux chargés de tensions qu'il a repérés et il a bien gérés.

Du point de vue sociologique, l'identité personnelle se trouve indissolublement liée à l'identité collective. « *En tant que manque, l'identité est perçue comme un concept qui s'exprime en négatif. On peut dire que, comme la liberté, ou comme l'amour, elle ne fait parler d'elle que quand elle est menacée ou absente. Quand elle ne manque pas, elle passe inaperçue, comme quelque chose de simplement "naturel"* »⁹. L'identité de Gheorghiu et de ses personnages ne passe pas du tout inaperçue, car elle a été toujours menacée, perdue, retrouvée. Si dans une société libre, l'identité est une construction que chacun imagine à son gré dans le groupe auquel il appartient, le problème de la construction de l'identité dans la société dictatoriale est plus difficile. L'identité n'est plus une construction du soi, mais le soi bâti et imposé par les autres. C'est pourquoi Constantin Virgil Gheorghiu fait référence dans ses *Mémoires* au troisième frère dont la Bible ne parle pas « le frère de la victime et le frère du criminel ». Cette définition nous fait penser tout d'abord à la position théologique de celui qui a beaucoup souffert et qui a réussi, par des efforts extraordinaires, à être le frère d'Abel et de Caïn. Cette attitude, celle de l'écrivain et de ses personnages, se réclame toujours et surtout de la mentalité roumaine. Aucun personnage de son livre ne pense à se venger, mais il pense plutôt à comment reconstruire son identité, à retrouver sa vie, sa famille.

Toujours dans la Préface du roman *La 25ème heure*, Gabriel Marcel écrivait « *Je ne pense pas qu'on puisse trouver une œuvre plus significative que celle-ci, plus révélatrice de la situation effroyable dans laquelle l'humanité se trouve aujourd'hui plongée. "La terre, dit un des protagonistes, a cessé d'appartenir aux hommes". Plus exactement les hommes semblent avoir désappris à se comporter comme des hommes* »¹⁰.

La civilisation occidentale ne semble plus prendre conscience de l'individu. L'homme intégral, pris individuellement, n'existe plus pour elle. Elle n'a pas tué seulement des êtres, mais la notion même d'identité. Pourtant ce crime ne peut pas lui être imputé, car aucune machine ne peut être accusé de crime et nul ne saurait demander à une machine de traiter les hommes selon leurs caractéristiques individuelles. C'est en nous qu'on doit chercher la volonté et le désir de rester nous-mêmes, de garder intacte notre identité, d'être tolérants, de trouver la voie du troisième frère de la Bible.

⁹ Rey, Micheline, p. 25.

¹⁰ Gabriel Marcel, Préface au roman *La 25ème heure*, p. 7.

**THE ARTIST'S PREROGATIVE TO DIFFER:
NATHANIEL HAWTHORNE'S *THE ARTIST
OF THE BEAUTIFUL***

***DREPTUL ARTISTULUI DE A FI DIFERIT:
NATHANIEL HAWTHORNE THE ARTIST
OF THE BEAUTIFUL***

Conf.univ.dr. Sabbar SULTAN
Universitatea Al Isra, Amman, Iordania

The following is an attempt to explore the image of the artist in Nathaniel Hawthorne's *The Artist of the Beautiful*. It begins with giving a brief idea and the general conceptions held about the artist and the nature of his activities. The rest of the paper is devoted to showing the various manifestations of the story, particularly the great extent of misconception and bias raised against the artist and his different reactions. The biographical aspects of the story are stressed, as it talks directly about Hawthorne's own position as an artist in a very circumscribing environment (New England).

Articolul de față reprezintă o încercare de a explora imaginea artistului în lucrarea The Artist of the Beautiful a lui Nathaniel Hawthorne. Lucrarea prezintă concepțiile acestuia în legătură cu artistul și natura activității lui. În plus, se discută aspectele divergente prezente în proză, și în special marile neînțelegeri legate de artist și poziția acestuia. Aspectele biografice din lucrare sunt și ele subliniate, cu atât mai mult cu cât ele vorbesc direct despre propria poziție a lui Nathaniel Hawthorne ca artist într-un mediu extrem de închisat (New England).

Keywords: literature, puritanism, artist's image.

Cuvinte cheie: literatură, societatea puritană, imaginea artistului.

Many are those dramatic and novelistic texts that choose as their main topic the artist's predicament, idiosyncrasy, and his /her dealings with the outside world and creaseless psychic conflicts. Such texts are often the products of minds that have a first-hand experience of the mechanism of the creative process, its concomitant reactions both on the practitioner's side and

the community's, its ins and outs and above all its costs and sacrifices. Such writings with their theoretical probing of one's own work usually haunt the artist's imagination at a very late stage in one's life after having been involved in the intricacies and problematics of art and its precarious terrain. It is in accordance with these terms that one finds such writings are often tinged with a subjective and speculative touch. Even among those writers who raise the banner of modernism or objectivity, it is not hard to identify an invariable subjective tone. This holds true to the texts of Henry James, Oscar Wilde, James Joyce, Ernest Hemingway, Virginia Woolf, Franz Kafka, Thomas Mann, John Fowles...etc. To choose an artist as the protagonist provides the author with a vantage point for perceiving, appraising and dissecting his artistic interests, conflicts, misgivings as well as those baffling circumstances surrounding him. A text of this sort provides the author with an opportunity for fusing the objective and subjective elements so that at the end the story talks about the predicament of the artist and the community stunned or shocked by such artistic ingenuities.

However, before dealing with Nathaniel Hawthorne's treatment of this thorny topic in his short story and how it runs in the mainstream of writings channeling in this direction, it is apt to raise the urgent question pertaining to the nature of art, and what sort of person the artist is. No doubt these questions represent the crux of the matter in 'The Artist of the Beautiful' (1844), even though the arguments remain inconclusive and tentative. Hawthorne's predecessors, both ancient and modern, such as philosophers, aestheticians, and creative writers have sought to figure out the slippery or mystifying side of the artistic process. In general, Edmund Wilson sums up the merits and demerits of art as perceived by its practitioners and recipients in society in his reference to the classical myth of The Wound and the Bow (p.1) which gives in a nutshell the social need for the artist and at the same time apprehensions about his imaginative flights breaching of the normal and conventional. From a psychological viewpoint, the Swiss psychiatrist Carl G. Jung problematizes the matter in such a way as to strip the artist of any individual aspect. His argument centres on the impersonal quality of the artist's effort, or to quote his phrase, it is simply "an impersonal creative process" (p. 176) in that the artist is the willess means of reflecting the collective unconscious of the race. Indeed the testimonies of many creative writers, Hawthorne's included, enhance this weighty Jungian rationalization of the artistic drive and its terrible grip on so many people. The contemporary Columbian novelist Gabriel Garcia Marquez argues to this affecting in his testimony about how he has been implicated in the intricacies of art, I began writing by chance, perhaps only to prove to a friend that my generation was

capable of producing writers. After that I fell into the trap of writing for pleasure and then into the trap of discovering that there was no nothing in the world I love more than writing. (Mendoza, 25)

The art/life duality expounded by Marquez here has already been summed up in Yeats's dictum that "The intellect of man is forced to choose /Perfection of the life or of the work" (Auden, 19). Nearly all writes opt for the second alternative for all its painstaking costs and frustrations, for both conscious and unconscious reasons. The repercussions of this process have been utilized by artists to explore a further much intimate topic: their own suffering and grappling with the written word or other artistic means of expression. Examples abound here. In his short poem, 'The Rest', Ezra Pound expounds the great amount of misconception and depreciation artists often smart under, "Artists broken against her,/A-stray, lost in the villages/Mistrusted, spoken-against,/Lovers of beauty, starved,/Thwarted with systems/Helpless against the control.../Hated, shut in, mistrusted" (pp. 92-3). The series of sufferings and frustrations Pound elaborates in his poem are true, but it one has to add that there is a special type of pleasure and self-satisfaction that only art can provide its practitioner with. So this ambivalent attitude towards art and its bitter-sweet situation is the only rationale behind pursuing its endless adventures and thorny routes.

If Freud has referred to the 'neurotic' side behind the artistic drive, he does not veer very much from the painful fact that what the artist wants or practices does not often run in parallel lines to the dictates of society. Hence ostracism or virtual exile is often his lot as an inevitable price to be paid for the authentic and genuine art. This is because the artist's mood and concept of life usually differ from the common and acceptable. It is left for the critic Upward to epitomize the artist's disposition and romanticize it when he says that he (the artist) is "the last delicate bud that sprouts from the tree of man...the slender wire that rises from the receiving station to catch the unseen image coming across the sea from an unseen continent" (p. 240). The outcome of this incompatible or unequal confrontation between the artist and his insensible milieu is inevitably a unique psychological state whose main matrix is 'unhappy' and 'compulsive' (Doyle, 112).

The striking thing about the artist's position in such creative texts is his sturdy faith in his choice and adamant sense of challenge as will be shown in the following pages about Hawthorne's protagonist and his endless pursuit of the perfect and the beautiful as things inimitable and invaluable. All other concerns and temptations seem marginal and tiny in comparison with the overriding image of aesthetic beauty. If Keats tells us in his 'Endymion, Book1, that "A thing of beauty is a joy forever:/Its loveliness increases; it will

never/Pass into nothingness"(Keats, 61), he does not exaggerate the real ecstasy the artist entertains and remains exclusively his own. It is this sort of ethereal pleasure that James Joyce meditates and is ready to sacrifice his family's peace, his own eyesight and health for the sake of following its allurements and uncanny rewards as felt in his *A Portrait of the Artist as a Young Man* (1916) and *Ulysses* (1922). His fellow Irish writer, Oscar Wilde verbalizes this Joycean endeavor in his statement "To become a work of art is the object of living" (Ellman, 292). Needless to add, this too much engrossment in the world of art and its aesthetic beauty is not a common phenomenon if we recall that there are many artists who are socially and morally committed in addition to their search for pleasure and beauty. Nathaniel Hawthorne, though fully steeped in the art-society dialectics, brings home the irresistible temptation of art and writing. As he puts it, "By some witchcraft or other...I have been carried apart from the main currents of life and find it impossible to get back...I have secluded myself from society...I have not lived, but only dreamed about living" (Early, 235). The tone of regret here at such a misfortune is self-evident. This testimony is indicative of the extent that art can take its disciples and strip them of the daily interests and joys.

'The Artist of the Beautiful' traces the precarious position of the artist in a community (New England's Puritan society) and its preconceived views about anything transcending the common and traditional. By implication the individual freedom is seen to be fearful and suspect. Art as we know hinges and thrives on the notion of boundless freedom and divergence from the common. Hence the tacit and disquieting tension between the artist (the young watchmaker, Owen Warland) and his lethargic and insensible group surrounding him. All the details of the story typify what has already been stated about the failure of the community to respond positively or at least sympathetically to the artist's initiative and grasp what he/she is after. This inescapably inflicts much harm on the artist's moral and social sense as the polarization between the two often becomes too sharp and unbridgeable. As it turns out, the main trait of the artist of this short story or parable is his sensitive mood and highly perceptive understanding of life and its glamour. The community in which the watchmaker (the artist of the title), or at least many slices of it, do respond favorably to his ingenuity and sense of innovation. But those who are close to him and whose judgment he takes into consideration are lukewarm or even indifferent to his uncommon visions. This predicament has been diagnosed by George Santayana elsewhere in his laconic comment that it is "the alienation of the intellect from the milieu"(Manning, 103). This alienation is inescapable as there is no single denominator between the artist and his insensible surroundings.

The fact of the matter is that although the story deals with a very traditional topic (artist-community and its twists and turns), its literary discourse has the potentiality to encourage the reader to elicit more than one level of meaning: professional rivalry, the physical-intellectual, the common-exceptional, innovative-traditional. This multiplicity of topics and meanings emanating from Hawthorne's short story with its few pages drives the reader to have some reservations about J. Hillis Miller's sweeping judgment that all Hawthorne's stories are simply "idle weeds and withering blossoms... old faded things, reminding me of flowers pressed between leaves of a book" (p.59). Accordingly, one of the basic constituents of 'The Artist of the Beautiful' is that it is a story invested with a personal or biographical touch (or may be it is the most personal of all his works in its stark comment on the problematic situation of the artist in an indifferent and utilitarian world). Hawthorne's lashing of a 'materialistic' society (Meserole, 336) has become a catchword for critics and researches investigating his artistic and intellectual world. By means of his persona, the young watchmaker and the nameless narrator siding with and defending him, Hawthorne does express his intellectual stand regarding the disputable position of the artist. This is a last-ditch defence against all the allegations and attempts to underrate the artist's efforts and feats. As one of Hawthorne's critics aptly puts it, in this parable or sketch Hawthorne speaks directly and in his own person (Matthiessen, 224) as regards this very touchy side in the American writer's career. Choosing a craftsman crystallizing the most outstanding traits of a full-fledged artist necessitates a reference to Hawthorne's reasons or justifications behind dealing with a topic whose social dimensions are not that prominent. Indeed the subjective aspect is all that counts albeit its social context is not ruled out altogether. Here he records one of his most intimate affairs as a man. He is quoted to be saying about his early experiences and dreams, "I do not want to be a doctor living by men's diseases, nor a minister living by men's sins, nor a lawyer living by their quarrels. So I don't see anything left out but be an author" (Bolton, 541). Indeed 'The Artist of the Beautiful' celebrates and registers minutely those moments and sensations accompanying this rare experience of perceiving what happens in the mind of the artist under all types of intellectual and social pressures and misconception.

The few events and situations in Hawthorne's short story are simple but adequate for shedding ample light on the artist's ordeal. There are a few characters that are deftly manipulated to reveal the artist's setbacks and frustrations in addition to his mounting sense of isolation. However, his alienation is not willful, planned or meant by the character in question as a result of "the tendency to reject the human bonds of love and respectability"

(Inge, 129). Rather it is the other way around. The protagonist, Owen, does his utmost best to get integrated in society and be loved and appreciated by the only woman in the story, the daughter of his former master in watch making, Annie. All these efforts prove to be of no avail. The story ends not only in losing his sweet heart for the ruthless blacksmith, but also he finds the product of his ingenious thoughts and meditation completely and hopelessly demolished.

The story revolves around the young watchmaker and his unprecedented attempts of innovation in the fabric and design of clocks and watches. In his early days Owen Warland has worked as an apprentice for the now retired watchmaker, Peter Hovenden. Through retrospect and a series of shots and recollections, it transpires that the two watchmakers have totally different concepts of watch making and its layout. Hovenden is a typical New Englander who is content with the practical and utilitarian. In his mind there is no room for creative imagination and ingenious devices. All this seems to the conformist mere faddish nonsense. He is in short living in full harmony with all the dictates and rules of his limited environment. He knows nothing of the psychological turmoils accompanying real artistry and innovation. His chances for joy and inner peace are secure.

In total contrast to this, Owen entertains certain ambitious dreams and thoughts that are too half-perceived and nebulous to be set in advance before embarking on his meticulous task of updating the formal and aesthetic qualities of clocks and watches. Such a mentality is expected to arouse the jealousy of his master, Hovenden, and the curiosity of the whole community in which he lives. The extent of misunderstanding besetting the young artist is due to the fact that there is a growing rift between tradition represented by Hovenden and innovation represented by the latter, between the static and kinetic. What the old watchmaker as a representative of a conservative society fails to perceive is the role of the intuitive and visionary in the artist's profession and life. This quality at last attracted the attention of the establishments and the highbrows of his community and drove them to appreciate and evaluate highly its unique essence. His work which is superbly imaginative can not be fully subjected to common sense and rationalization. This is so because we recall the position of the real artist as a " mediator between the world of experience and the world of dreams and his task is to embody in one image elements from these two worlds" (Baker, 81). The old master is very surprised to find his own apprentice, despite his short experience, is actually matching if not surpassing his own work of which he is very proud. His surprise springs from the fact that Owen takes his work too seriously and is intent upon it day and night with an inexhaustible industry,"

these six months past I have never come by his shop without seeing him just as steadily at work as now" (Hawthorne, 640). Dimly perceiving Owen's dream, Hovenden's daughter, Annie, tries to put herself in his position and recognize his plans and ambitions, 'Perhaps, father,' said Annie, without showing much interest in the question, 'Owen is inventing a new kind of time-keeper. I am sure he has ingenuity enough. (640)

An appraisal of this sort can only arouse the jealousy of the watchmaker. Hence his outrageous reaction and pejorative comment, "his ingenuity could not grasp anything bigger than a child's toy" (640). In contrast to these, the narrator's sober and sympathetic judgment settles the matter in bringing home Owen's ingenuity and puts an end to all other adverse reactions and detractions.

From the time his little fingers could grasp a penknife, Owen had been remarkable for a delicate ingenuity which sometimes produced pretty shapes in wood, principally figures of flowers and birds and sometimes seemed to aim at the hidden mysteries of mechanism. (641)

To support the story's point of view, the author devotes much space to the narrator's intrusions and speculations which only succeed in highlighting the artist's position and the great extent of misunderstanding surrounding his enterprise. A further quotation is helpful in seeing the narrative aspect of the story and how the author manipulates all the facilities at his disposal for showing the virtual alienation of such individuals immersed in uncommon idea or project, intellectual or artistic, the character of Owen's mind was microscopic, and tended naturally to the minute, in accordance with his diminutive frame and the marvelous smallness and delicate power of his fingers... the beautiful idea has no relation to size and may be so as perfectly developed in a space too minute for any but microscopic investigation.(641)

This device of pairing or doubling in showing the vast differences between Owen and those surrounding him (Hovenden, and to a less extent, Annie) is once again felt through the remarkable differences in mood, understanding and interests between the artist and the blacksmith, Robert Danforth. Indeed the danger of this man is greater as he represents a typical foil for the artist and his interests. Worse still, he proves to a successful rival in Owen's love to Annie, whom he succeeds in marrying at last. Robert is very proud of his physical power that has nothing to do with the abstract and intellectual. Owen's own self-explorations and interior monologues show that Robert does pose a serious threat to Owen's interests and aspirations and dreams. Seen from another angle, such an intimidating and brute force can only arouse Owen's great faith in himself and his enterprise " I, too, will be strong in my own way. I will not yield to him"(642). Such harm inflicted by

the blacksmith and what it represents reaches the deep psychological and spiritual levels so that sometimes he can not prevent himself from raising doubts about the validity of his choice and its legitimacy.

Heaven! What have I done? exclaimed he, the vapour, the influence of this brute force... it has bedeviled and obscured my perception... I have made the fatal stroke. (642)

In this oscillation between pursuing the plans and visions swarming in the artist's mind and succumbing to the brute force of the physical and materialistic, the narrator's view once again comes to the rescue of the artist's attitude, which is the author's own, (he) must keep his faith in himself which his incredulous world astonishes him with its utter disbelief; he must stand up against mankind and be his own disciple, but as respects his genius and the objects to which it is directed. (642)

This psychological conflict due to the depreciative acts of his former master and his intimidating rival reaches its zenith when Owen finds that his sweetheart has actually opted for the brute and materialistic. Indeed it is in the reference to the relation between the artist of the beautiful and Annie that the extent of the artist's sacrifices is unraveled and stressed. Annie is the real stimulus and drive behind his ingenious inventions and it is her reactions and responses that count for the baffled artist. He has been entertaining the hope that she will recognize and appreciate his life-time project: the butterfly which has "spiritual essences—call it magnetism or what you will" (651). Thus his shock will be the more devastating to realize that she is not different from the rest in her indifference and contempt of his achievement he cherishes most, the object that "he has instilled all his life into it"(651). The statement describing his situation and reactions is worth-quoting at length as it epitomizes the artist's sense of sheer isolation and his being out of place, amid all the wonder and admiration with which she contemplated the marvelous work of his hands and incarnation of his ideas, a secret scorn—too secret perhaps, for her own consciousness, and perceptible only to such intrusive discernment as that of the artist. (650)

To crown his cup of misery, her infant puts an end to the toil and insomnia of many years. The spiritualized and animated butterfly, the emblem of creativity and meticulous industry, is finally and irreparably destroyed by an unfeeling baby, whose father is Owen's worst foe and rival.

This is in short the main issue of the story which, as we have seen, is unfurled through the actions and reactions of a limited number of characters. Hawthorne carefully chooses his characters and assigns to each the role of clarifying and manifesting the different layers of the artist's causes of struggle and unease. Underlying this simple structure of the story there lies a good

web of nuances and subtleties that bring the reader to the real essence of the artist's ordeal. The outstanding aspect of Hawthorne's story is its potentiality to combine the factual and metaphoric, local and universal. This multiplicity of the story is partly attributed to its allegorical side and the ability to provide 'enigmas which each reader solves in his own terms' (Bradley, 440). Owen's predicament is not merely a New England situation: rather it is typical and universal in that there are so many artists in this world whose lot is that of lovelessness, isolation, scorn, abject poverty, and deprivation. As such, it is not surprising to find that this short story has been aptly described as "an allegory of our time"(Carlson, 22) in its expressive comments on the endless series of bafflements and embitterments the artist has to cope with and acclimatize to. However, unlike many artists who can not put up with their fiascos and finally think of "committing self-destruction" (p. 639), Owen's faith in his art and ingenuity remains powerful enough to create the impression that he will soon embark on another equally ambitious project amidst the debris of the present. In other words, the story is not completely pessimistic for all the atmosphere of gloom and pain prevailing in the whole situation.

The present reading of 'The Artist of the Beautiful' has stressed the universal and timeless aspects of Owen's ordeal as a typical dedicated artist. As already indicated, the story has a further biographical, or if you will, confessional level on the part of the author himself. Hawthorne gives us his testimony as a witness of an age that glorifies and ennobles the practical and utilitarian. The defeat of the artist in the story coupled with the undeserved victory of the brute force (the blacksmith) do explicate Hawthorne's stand towards a society underrating the artist's role in life. To be more precise, this is Hawthorne's unequivocal judgment of his myopic and narrow-minded society that always looks askance at any attempt that betrays uncommon originality and innovation. There are authorial interventions that support this hypothesis about Hawthorne's disapproval of or dissatisfaction with such a society. The following is just an instance of this overriding view of the individual-community relation and its dialectics.

What the prophet, the poet, the reformer, the criminal, or any other man with human yearnings, but separated from the multitude, might feel, poor Owen felt. (644)

If we leave aside this unmistakably biographical aspect of the story, its allegorical or symbolic one is equally interesting as it enables the writer to explore the other potentialities of fiction, i.e. the ability to mingle or fuse the factual with the suggestive or symbolic. The presence of the butterflies, both real and man-made, represents the core of this important level of the story's structure. In fact the epiphanic moments in the story and its evolution hinge

on these butterflies. For instance, when Owen feels completely disillusioned and resentful about his unfortunate choices and preferences and seeks the company of drunkards, it is an actual butterfly that eventually ignites his consciousness to pursue the task to which he is born and preordained. His spiritual euphoria is expressed in very romantic terms," a butterfly had alighted, and he lost himself in contemplation of it...as if its airy trade would show the path of heaven"(645). This watershed experience in the artist's life can only be likened to that rare moment of ecstasy in Stephen Dedalus's encounter with the wading girl where the artistic drive with its promises of a bright future is highlighted and celebrated to the full.

"Ah"...you are alive again, child of the sun and playmate of the summer breeze, after your dismal winter's nap? Then it is time for me to be at work! (645)

To elaborate the significance of this rare moment in the protagonist's consciousness, the writer resorts to the explicitly critical judgment in order to bring home these small episodes in the story but at the same time they hold so many implications concerning the artist's call and its deterministic side.

It might be fancied that the bright butterfly, which had come so spirit-like into the windows as Owen sat with the ruderevelers, was indeed a spirit commissioned to recall him to the pure ideal that had etherealized him among men. (645)

Not only does Owen stop these practices to which he is alien by disposition and psychological make up, but also finds himself in frantic search for these lovely creatures in farms and woods. They will serve as prototypes for his future inventions which will keep his society mesmerized and spell-bound by such an unprecedented invention. Such roamings in the woods and solitary meditations only split his community about his mental sanity or normality. The pathetic failure of Owen's lifelike achievements is in line with Hawthorne's moral conviction as a Puritan fully saturated by the doctrines and preconceptions of New England. Owen's plight lies in the fact that he is not only content with what is acceptable and feasible. His aspirations go further than that in his desperate attempt to fulfill what is beyond the reach of ordinary people. Morally speaking, his creativity, though laudable and admirable for so many people, is doomed to be self-destructive and self-annihilating. In one respect, it brings to mind those archetypes of creators and thinkers like Dr. Faustus who have transcended the permissible and eventually perdition is the only thing that lies in store for them.

In his idle and many days he had considered it possible, in a certain sense, to spiritualizes machinery, and to combine with the new species of life and motion thus produced beauty that should attain to the ideal which Nature

had proposed to herself in all her circumstances, but has never taken pains to realize. (647)

These long moments of meditation and speculation materialize in creating such well-wrought butterflies that even the most discerning spectators can not help crying in disbelief that what they see is artificial "Beautiful! Beautiful!... Is it alive? Is it alive? (649) Though such reactions of admiration are heartening and exhilarating to the spirit of the artist itching to the recognition of his toil and suffering, they arouse commensurable disapproval and grudge among his detractors and rivals. The allegorical levels of the story do not rest in the process of creating something extraordinarily beautiful and its positive and negative effects. Creating this life-like butterfly turns into a yardstick or objective correlative for knowing and manifesting the various feelings and conflicts people hold against the artist and the tacit challenge he poses to their self-complacency, to the increased astonishment of Annie, when the tip of her father's finger was pressed against that of her husband, on which the butterfly still rested, the insect drooped its wings and seemed on the point of falling to the floor. Even the bright spots of gold upon its wings and body, unless her eyes deceived her, grew dim, and the glowing purple took a dusty hue, and the starry luster that gleamed around the blacksmith's hand became faint and vanished "It is dying, it is dying!" cried Annie, in alarm. (p. 651)

Seen from this perspective, the butterfly turns into a sort of emblem reflecting and embodying the various reactions and hidden feelings of the characters in question as well as their quintessence. In a world of professional jealousy and outspoken depreciation of anything that does not follow the trodden path of habitualization, Owen's butterfly becomes the emblem or means of explicating the ever-growing distance between the artist and pseudo artists or disclaimers of art and its hazards. It is true that the butterfly is virtually destroyed by Annie's unfeeling infant. But the process of dismantling the artist's dreams and plans has already started much earlier than this critical moment. The psychological war waged against Owen and his futurist projects is ceaseless and takes different manifestations—scorn, humiliation, depreciation, ignorance and cool reactions towards the fruit of lengthy hours of labor and meditation. Perhaps Hawthorne's postulate is that there is no room for such radical artistry and aesthetic breakthrough and perfection. The author's comments and intrusions through the narrator's views contribute in substantiating the story's main postulate about the disparity between the material and immaterial, the physical and the spiritual or aesthetic. Once more Hawthorne's references are helpful and deserve to be quoted at some length.

He knew the world, and Annie as the representative of the world, whatever praise might be bestowed, would never say the fitting word nor feel

the fitting sentiment which should be the perfect recompense of the artist who, symbolizing...moral by a material trifle, converting what was earthly to spiritual gold – had won the beautiful into his handiwork. (650)

This striking emphasis on the role of the butterfly in the story and its thematic and aesthetic considerations is a key factor in disambiguating the different levels of the story. The present study has hopefully shown the position of the butterfly in revealing the reactions of those surrounding Owen. What is needed now is to see the parallels and resemblances between these beings and the swift and graceful acts of the artist as he seeks an expression to those visions smoldering in his mind. One of Hawthorne's critics tells us about such similarities in saying that the spiritual stages of the artist "parallel the stages of the butterfly metamorphosis" (Bassil, 7). In its graceful shifts from one flower to another, the butterfly stands for the artist's restless soul and endless search for what is beautiful and sublime. Owen's continuous pursuit of butterflies in farms suggests the inescapable affinity between the pursuer and pursued: both are restless, delicate and graceful. I think Hawthorne's precursor in English, the romantic poet and critic, S.T. Coleridge, has given this issue its due emphasis in his renowned stanza about the position of the poet (and by extension, the artist) when he refers to this central paradox enveloping him and his eerie interests, "Weave a circle round him thrice,/And close your eyes with holy dread,/For he on honey-dew hath fed/And drunk the milk of Paradise"(Coleridge,pp.544-46).

One of the characteristics of the story is the overwhelming emphasis laid on the artist's viewpoint to the extent that the reader is automatically driven to side with and adopt Owen's own views and concepts regarding life, art and creativity. Those who have raised objections or condemnation of his practices (Hovenden, Robert Danforth and to a less extent, Annie) appear to be too weak to change the status quo. The reason is obvious enough: Hawthorne actually identifies himself with the artist of the story and finds an outlet for his (Hawthorne's) own bitterness in taking the verbal art as a living and its innumerable risks and insecure life.

No matter how we view this short story and its author and the immeasurable frustration of its protagonist, the fact remains that art is the eternally irresistible call that chooses its practitioners or victims, bestowing upon them a different sort of pleasure and spiritual joy. In the mean time art inflicts on them a great extent of persecution and material need. This ambivalent situation of bitterness and joy is the recurrent point in the story which can not escape the discerning eye. Amidst the series of frustrations and buffets the artist's persistence in following up his profession is undoubted. The story's message is evident: art never stops reproducing itself so long as

there are people who have the potentiality and readiness to sacrifice their time and energy for its sake. The story has given us the image of the artist in a nutshell: a mounting sense of pride and elation coupled with a great measure of misunderstanding and depreciation on the part of the community, including those who are very close to him. The society does crave to the efforts of the artist but at the same time has qualms about the his/her real intentions and the extent of his/her conformity to what is acceptable and normal. In this brief but highly representative piece of fiction, Hawthorne refers to his own situation in a society that does not care for the real anguishes of writers and artists. It is this duality between the wishes of the individual when tested against the dictates and proscriptions of the community that constitutes the main issue of the 'The Artist of the Beautiful'. Moreover the question of beauty as perceived by the artist is relative, controversial and at times suspect. The final impression the story leaves on the reader or recipient is that the artist has to temper down his individualism and remember that his mere presence and value consist mainly in the recognition of his own community and people. Without these, all his efforts and ingenuities remain inadequate and beside the point. There is a need to reconcile the needs of the individual and those of the community, if the inner peace is to be attained

Works Cited

- Auden, W. H. *The Dyer's Hand & Other Essays*. London: Faber & Faber, 1948.
- Baker, James R. 'James Joyce, Esthetic Freedom and Dramatic Art', *Portraits of the Artist as a Young Man*. Ed. William E. Morris & Clifford A. Nault, Jr. NY: The Odyssey Press, 1962: 179-190.
- Bassil, Veronica. "Eros and Psyche in 'The Artist of the Beautiful'", *Emerson Society Quarterly*, Vol. 3, No. 1(1984):1-21.
- Bolton, Sarah K. *Famous American Authors*. N Y: Thomas Y. Crowell Co., 1954.
- Bradley, Sculley et al.(ed.) *The American Tradition in Literature*, Vol.1. NY: W.W.Norton, 1956.
- Carlson, Eric W.(ed.) *Emerson's Literary Criticism*. Lincoln & London: University of Nebraska, 1979.
- Coleridge, S.T.' Kubla Khan', *The New Oxford Book of English Verse*. Ed. Helen Gardner. Oxford & NY: OUP, 1972.

- Doyle, Charlotte Lackner. 'The Creative Process: A Study in Paradox', *Literary Criticism and Psychology*, Vol. II. Ed. Joseph P. Strelka. University Park: The Pennsylvania UP 1976.
- Early, James et al(ed.) *Adventures in American Literature*. NY: Harcourt, Brace and World, Inc., 1968.
- Ellman, Richard. *Oscar Wilde*. London: Hamish Hamilton, 1987.
- Hawthorne, Nathaniel. 'The Artist of the Beautiful', *The Norton Anthology of American Literature*, Vol.2.Ed. Nina Baym et al., N Y: W. W. Norton, 1979(1994): 639-651.
- Inge, M. Thomas (ed.) *A Nineteenth-Century American Reader*. Washington D.C.: United States Information Agency, 1987.
- Jung, Carl G. *Modern Man in Search of a Soul*, trans. W.S.Dell and Cary Boynes. NY: Princeton UP, 1933.
- Keats, John. *The Poems*. Ed. David Bromwich. London: Everyman's Library, 1999.
- Manning, Susan. 'Nathaniel Hawthorne: Artist of Puritanism', *The New Pelican Guide to American Literature*. Ed. Boris Ford. Harmondsworth: Penguin, 1988: 97-110.
- Matthiessen, F.O. *American Renaissance: Art and Expression in the Age of Emerson and Whitman*. London: OUP, 1962.
- Mendoza, Plinio Apulyor. *The Fragrance of Guava: Conversations with Gabriel Garcia Marquez*, trans., Ann Wright. London: Verso, 1982.
- Meserole, Harrison T.(ed.) *American Literature: Tradition and Innovation*. Lexington, Massachusetts D.C. Heath &CO., 1969.
- Miller, J. Hillis. *Hawthorne and History*. London: Basil Blackwell, 1991.
- Pound, Ezra. *Collected Poems*. London: Faber & Faber, 1952.
- Upward, Allen. 'The Order of the Seaphim', *Critics as Scientists*. Ed. F. A. Bell. London: Macmillan, 1981.
- Wilson, Edmund. *The Wound and the Bow*. London: RKP, 1961.

THE IMAGE OF "WOMAN WARRIOR" IN THE 19TH CENTURY

IMAGINEA "FEMEII RĂZBOINIC" ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Lect.univ.dr. Ramona MIHĂILĂ*
Universitatea "Spiru Haret"

The present article analyzes the modelling factors in constructing the female characters in the 19th century Romanian historical prose approaching this issue from two main perspectives: a socio-cultural and historical one, dealing with the transition from rural/agrarian to urban/industrial ways and values of life; an aesthetic one, dealing with the erosion of conventions and stereotypes and the mutations produced in the representations of womanhood by the transition from romanticism to realism.

My approach is based on the observation that the mid-century was marked by turning-point events involving the Revolution of 1848, (re)-unification of the country (the Great Union of 1859 in Romania) or the War of Independence (1877-78). They opened the road for important social, economic and cultural changes and left their unmistakable marks on literature creating the conditions for the late ascendancy of realism.

Analiza statutului femeii în societatea românească a secolului al XIX-lea, văzută ea însăși în cadrul unui proces de modernizare și de trecere, lentă ce-i drept, de la o economie eminamente agrară spre fazele de început ale capitalismului, este dublată de analiza în plan literar a ascensiunii personajului feminin în procesul de devenire a literaturii române, a trecerii de la romantism la realism corespunzătoare ascensiunii romanului. În interacțiunea dintre ficțiune și realitate, prezentul articol identifică mecanismele prin care se construiește ficțional, în proza de inspirație istorică, o identitate culturală care destabilizează limitele identității sociale, ale stereotipiei personajelor feminine tributare prejudecăților sociale, pe de-o parte, și persistenței elementelor romantice, pe de alta.

Keywords: women's status, 19th century historical prose.

Cuvinte cheie: statutul femeii, proza de inspirație istorică.

¹ Maxine Hong Kingston's novel *The Woman Warrior* was the winner of the National Book Critics Circle Award for the best work of nonfiction in 1976.

* e-mail: rmihaila@yahoo.com

For the 19th century Romanian fiction, the historical novel has a slower pace in comparison with the development of the other literary species: poetry, short story, theater plays and the social novel. Published in 1853², the book *Hoții și hagiul* [The Thieves and the Turk]³ by Al. Pelimon is included in the category of 'historical novel', but it really proves to be a novel of adventures. This confusion among history, romanced history or a history-based writing, shows in many writers' subtitles to their novels or short stories. For example, Dimitrie Bolintineanu sees *Manoil* (1855) as a 'national novel', and *Elena* (1862) 'an original novel with political and philosophical origins'. Once with the 'history-based' narration *Logofătul Baptiste Veleli* [Baptiste Veleli Chancellor] by V.A. Urechia, the historical writings open a new chapter in the Romanian literature. The temporal paradigm of such works covers a long period of time; some writers went even back to the time of the Roman Empire, during Emperor Tiberiu or to the Byzantine of the 5th century, *Fiica lui Sejan* [Sejan's Daughter] and *Razbunarea lui Anastase* [Anastase's Revenge], novels written by Ciru Oeconomu. In his unfinished novel *Misterele românilor* [The Mysteries of Romanians], Gr. H. Granda, in an attempt to demonstrate the continuity of the Romanian nation on these lands, is talking about the Dacia; likewise I. Florantin in his short story *Decebal*, G. Baronzi places his action in *Fontana zânelor* [Fairies' Fountain] during the times right before Moldova's first foundation, while Ioan Slavici, for the novel *Manea*, chose the epoch when Bulgarians turned Christians during tzar Boris's rule, and the novel *Luca* presents the reign of Bodea in the mid 6th century.

At the same time, the writers of the 19th century evoked the legendary characters of some rulers: George Baronzi writes about Vlad the Impaler in *Biciul lui Dumnezeu* [God's Whip], N. D. Popescu depicts Michael the Brave in two novels: *Junețea lui Mihai Bravu* [Michael the Brave in his Youth], *Mihai Viteazul și călăul* [Michael the Brave and the Hangman], Al. Pelimon wrote the novel *Matei Vodă la Mănăstirea Sadova*, [Matei Voda at Sadova Monastery], Alexandru Odobescu wrote about Mihnea Vodă cel Rău [Mihnea the Cruel], and Athanasie M. Marienescu talked about Petru Rareș in the homonymous novel. "The Liberty Martyrs", as Ioachim Drăgescu calls Horia, Cloșca and Crișan, are the main characters of his novel *Noaptea carpatine sau istoria martirilor libertății* [Nights in the Carpathians or the History of the

² Chronologically speaking, *Didascalía* (1840) is the first novel that depicted a historic character, Michael the Great, and it actually belongs to a German writer, who chose to sign with the initials of his name, F. W. L. În 1846, it is published the second novel, *Radu al III-lea de la Afumati* [Radu III from Afumati], written by a French professor, Buvelot, and translated by S. Andronic.

³ my translation. All the references to the Romanian books or publications are in my translation.

Liberty Martyrs], while Ioan Florantin-Pop writes the novel Horea. He will later mention the life of another warrior for freedom in his novel called Avram Iancu, regele Carpaților [Avram Iancu, the King of the Carpathians].

The historical writings of the 19th century, published after 1848, explore the causes and consequences of revolution and individual fate of the revolutionary people, as in Al. Pelimon's novel, *Revoluția română de la 1848* [Romanian Revolution of 1848]. The War of Independence is another historical moment, exploited by authors as a background for their writings, for instance N. D. Popescu in *Amazoana de la Rachova* [The Amazon from Rachova], *Peneș Curcanul*, *Sora de caritate* [Sister of Charity], *Prizonierul român de la Plevna* [The Prisoner from Plevna].

The female characters in the history-based fictions in the 19th century are wives to the rulers, such as Elena for Petru Rareș in Athanasie M. Marienescu's novel, *Petru Rareș, principele Moldaviei* [Petru Rares, the Principle of Moldavia], Doamna Maria, the wife for the young Stephen the Young, in the short story *Ștefan cel Tânăr Vodă* [Stephen the Young], written by Dimitrie Bolintineanu or *Queen Elena*, *Matei Vodă's wife* in the novel *Matei Vodă la Mănăstirea Sadova* [Matei Vodă at Sadova Monastery] by Al. Pelimon. Others are daughters of emperors, like Princess Ruxandra of Vasile Lupu, present both in the short story *Ruxandra doamnă* [Ruxandra the Queen] written by Gheorghe Asachi and also in *Domnița Ruxandra* [Princess Ruxandra] written by Nicolae Gane, *Voichița* in the short story *Fiica lui Radu cel Frumos* [Radu the Handsome's Daughter] by Edgar Th. Aslan, Ruxanda and Chiajna, daughters of Petru Rareș, in the short stories *Alexandru Lăpușneanu* by Costache Negruzzi and *Doamna Chiajna* [Queen Chiajna] by Alexandru Odobescu, Elena, the daughter of Stephen the Great in the novel *Ursita* [The Fate] by Bogdan Petriceicu - Hasdeu. Some writings even bear proper names, such: *Domnița Ruxandra* (Nicolae Gane), *Doamna Chiajna* (Alexandru Odobescu), *Ruxandra doamnă* (Gheorghe Asachi), which actually suggest the prominent presence of a main female character; some others, even if they are called after a female character, still do not succeed to elucidate the status of this character as the readers would have expected.

For example, even if named *Fiica lui Sejan* [Sejan's Daughter], the novel of Ciru Oeconomu, has the main character, Sejan, the praetor's prefect, the emperor's favorite, the most influent and strongest man in the Rome of the year 14. The novel follows the plots and crimes that Sejan had made, in his desire to become an emperor. His daughter, Atilia, comes in at the end of the novel, as a weak character. She is a young lady, enamored, whose lover is killed and she will be the victim of the people's revenge against Sejan and his

crimes. She is caught, thrown in jail; as the Roman law forbade anyone to kill a virgin, she is first raped by the jailkeeper and then savagely killed.

Space and time are two narrative conventions almost non-existent in the historical novel at the beginning. For most of the cases, under the influence of the theatre plays, a more developed literary genre than the prose, the writers proclaim the action's year in the introduction and then they move them on stage-like, confined spaces. As far as the artistic means that the history-based prose writers use, Teodor Vârgolici mentions that "The modest writers, some lacking talent whatsoever, have no ability to handle the dialogue and alternate the chapters. Very often, the action flows chronologically, continuously, without the oral confrontation among characters and no parallel plans, in a mostly expository narrative line, often strictly for information purpose. The authors have no knowledge in being objective, they interfere right into the dull string of facts and rhetorically address the reader."⁴

Other novels or short stories, even if they draw historic events, rather confine within the pattern of the literature of mystery involving descriptive means as the sensational, disguise and surprise. Talking about Alexandru Odobescu's Works, Tudor Vianu argues that "the Historical Scenes constitute a distinct moment in the development of Romanticism within our literature. Typical scenarios and elements are to be abundantly found in the stories written by Odobescu. The strongly contrasting characters (the demoniacal Chiajna and the angelic Ancuta, the noble youth Radu and the unsightly and insatiable Andronic Cantacuzen), abductions and conspiracies, nightly assaults, drawing-room ballads and serenades, the cavalcade of embraced lovers, ruins, nocturnal moonlit enchantment, romance, murder and madness. The Romantic stock is fully put into requisition by Odobescu."⁵

It is what N. D. Popescu does in *Amazoana de la Rachova* [The Amazon from Rachova], *Fata de la Cozia* [The Girl from Cozia], *Maria Putoiana*, in the novel *Radu Buzescu sau Han-Tătarul* [Radu Buzescu or The Tartar Khan] by Ion Dumitrescu or *Bucur, istoria fundării Bucureștilor* [Bucur, the Founding of Bucharest], written by Al. Pelimon. Such writings stay close to the oral popular nature of the historical narration and distant themselves from the historical objectivity.

The artistic means used to describe the female characters do not distinguish themselves by number or innovation. Most of the time, the writers use the antithesis method, by bringing two types of characters on the stage: a beautiful, honest, brave woman and a slick, revengeful and destructive one

⁴ Teodor Vîrgolici, *Romanul istoric românesc din secolul al XIX lea* in *Retrospective literare*, 1970: 57.

⁵ Tudor Vianu, *Introducere la Alexandru Odobescu*, Opere, București, Editura Minerva, 1955: 6.

(Elena and Sofia in *Ursita* [The Fate] by Bogdan Petriceicu Hașdeu, Voichița and Maria in *Fata de la Cozia* by N. D. Popescu), or a strong- and weak-willed one (Chiajna and Anca in *Doamna Chiajna* by Alexandru Odobescu). In the novel *Ursita* [The Fate] of Bogdan Petriceicu Hașdeu, Stephen the Great's daughter, Elena, is getting married with Joan, the son of tzar John III, and gives birth to a son, Dimitrie. But Joan dies and Elena finds herself along among strangers. Sofia, the wife of Ioan the III has also a son, Vasile, and the dilemma is who is going to be the successor to the throne – the son or the nephew. Sofia, coming from a Greek background, is trying all the possible tricks to have her son be the king. Even if she says about Elena that she had converted to Judaism and calls the witches to cast spells, her husband picks the nephew. But the peacefulness only lasts for a year; the tzar, strongly influenced by his wife, changes his mine and throws Elena and her son into the darkest jail cell, where they will both die. About the fight between Elena and Sofia, Bogdan Petriceicu Hașdeu says “that it is dreadful, when men fight, power rejects power, when the word meets the word, honesty opposes honesty; but when women fight, it is three times worse, it is when fragility struggles to overcome fragility, hiding the venomous needle into the silence cloak or covered in honeyed words and in a crafty smile”⁶.

The main or secondary female characters in the historical writings are described with artistic scarcity, and physical prevails over moral virtues, while the authors are trying to overdo each other in using unusual comparisons to portray the heroines. Bogdan Petriceicu Hașdeu says about Elena, Stephen the Great's daughter, that “the sun braided her hair from remnants of its rays, the moon offered her its whiteness, the blue sky reflected into the young lady's eyes, roses were blooming out her lips, a nightingale lent her its voice, the May zephyr wind gave her its aromatic blow; and the far-away oak on the Lebanon heights, was always lamenting to Holy God: somebody is slimmer than me!” (cited work, p. 77)

In the short story *Comoara de la Băneasa* [The Treasure from Baneasa], written by Gr. H. Granda, Glicera Castriotul had a head and a neck, of such beauty that would have gone mad Praxitel and Titian”⁷, and Maria Mogoș looked like a dryad. The last sun rays were setting down and soaking her seraphic body and face.” (cited work, p. 439)

Even if many female characters in the historical writings represent wives and daughters of rulers, they mainly play episodic roles and are on the stage only for a line, a gesture or a description that will set them apart as a model of select behavior, diplomacy and good mind. With the help of these characters, the authors intend to demonstrate that, even the laws would not allow the wives to take part in the husband's council, they were actually the ‘brain’ behind the decisions taken by their men. About Queen Elena, the wife

⁶ Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Ursita*, Editura Militara, Bucuresti, 1974: 80.

⁷ Grigore H. Granda, *Comoara de la Băneasa*, Scrieri, București, Editura Minerva, 1975: 437.

of ruler Matthew (the novel *Matei Vodă la Monastirea Sadova* [King Matthew at Sadova Monastery] written by Alexandru Pelimon), we are told that she was in his soul by, her gentle words and prayers. She would not get involved in any state affairs, but she enjoyed her rights for the society, as a mom involved in a woman's education and good manners... The marriage virtue, simplicity and cleanliness, house chores that are the woman's crown for the family; her example was supposed to be transferred to the other ladies who were avoiding her, and further to the nation⁸, as she is protecting the Romanian customs, the luxury that during Leon's time had gained some ground, brought by foreigners along with lavish clothing ware and instruments from Venice, as well as the flavor of the contemporary aristocracy, which had so much impregnated the western states, the Lady of the Romanians was fighting against them as she was too much in love with local practice – of a nation where the church was giving it guidance and faith, as a strong goal, was leading them to heroism and inspiring them patriotic feelings....'

We meet Queen Elena in the novel *Petru Rareș, principele Moldaviei* [Petru Rares, the Principle of Moldavia] written by Athanasie M. Marienescu only from a discussion with her husband. Rareș is taken down after the boyars plotted and escapes with his wife, Elena, and two sons, Iliăș, Ștefan and daughter, Ruxandra, in the Ciceu fortress. After three months, Queen Elena, his wife advises him to go and humiliate himself in front of the Turkish people until they put him back on the throne, but Rareș disagrees: Elena answers that she will beg them in the name of the family because, a the tears of a woman, of an unhappy princess, of a mother will surely soften the emperor's heart'. The Princess started writing: 'Your Majesty! Turkish emperor! Petru Rareș, my husband, the unhappy ruler of Moldova, has made an agreement in Buda with your Majesty, the most powerful Emperor on the face of the earth – and my husband broke this contract [...] Please, have mercy on the tears and crying of Moldavia's princess, the wife of Rareș, on the unhappiness of their children. Because we all will bow our heads under your sword if we are at fault, you should fail us; if we are not, then you should put us back into your highest grace. May the god of Muhammed melt the Emperor's heart, unjustly upset, to make us part of his great mercy; and send a letter to Ionu Zopolza to let us go from Ciceu so that we could come to Țarigrad, to bow our heads and humble ourselves before the feet of Your Majesty. Grant us clemency, to our grief. Elena, the princess of Moldavia.'⁹

⁸ Alexandru Pelimon, *Matei Vodă la Monastirea Sadova*, C. Petrescu&I.G. Costescu, București, 1870: 13.

⁹ Athanasie M. Marienescu, *Petru Rareș, principele Moldavei*, Sibiu, Tipografia lui S. Filtsch, 1862: 26.

A parable of founding Moldovia is the story of the commune Fontana Zânelor [Fairies' Fountain]. In Bessarabia, while the country was invaded by the Tatar armies, three princesses, who had come from Ardeal, Wallachia and Moldavia, in an attempt to avoid the suitors whom their parents had chosen for them, found an escape on the spot where Fontana Zânelor was situated. Their suitors were foreigners: Hungarian, Greek and Polish, but they only wanted to marry Romanian men. "But this fountain, with a clear crystal water, surrounded by the most aromatic flower rows and shadowed by the thickest trees, the princesses, who had brought everything from home, poured holy water from Jordan river in it, holy myrrh and basil from the Great Baptism and took baths in it three times in three days; when they got out the water on the third day, they had got the gift of staying young forever and never lose their beauty. The people saw them still young and beautiful and they called them fairies"¹⁰.

In the short story *Lupul Mehedințeanu*, written by George Crețeanu, Maria Berca, whose husband is unfairly sentenced to death, along with other eight boyars for treason against Radu Mihnea, agitates to revenge the people gathered together to watch the execution: "You good people, look at these heads cut off from their bodies, this blood shed, shed for you: and you, you are just standing here mindlessly and bear with such injustice? Will the outlanders crush the Romanian on his own land of birth? You people, blood shouts for blood. If you do not revenge these people, tomorrow it will be your turn; tyranny knows no limits, do not let it put its roots here, poor you!... Why are you standing quiet and sedated? Are your hearts quaking? Aren't you the sons of the valiant any more? Romanians, brothers! Do not let Berca's death go vindicated! You know very well that he was one of Michael the Brave's soldiers, you faithfully followed him amidst all battles, and the wounds on his body prove that. How lowly the Romanians have abated! It's been only twelve years since the hero died! Has the blood drained out of your veins? Go revenge, my brothers! Whoever is suffering from the injustice done to others will come and haunt him back. Greeks are the roots of wrongdoing: you all come and chase them out of the country!"¹¹

There are writers who choose to lead the narrative line on an erotic component and barely sketch the historic and social components in favor of several stories that overflow with elements of surprise and sensation. In many of such writings, we see women who need to fight to preserve their honor, a necessary feature so that they will be defined as integrated people into society. Many of women who find themselves in over-the-edge situations would rather die than live a dishonoring life, such as Rozalia, Th. M. Stoenescu, Aron Vodă cel Cumplit [King Aron the Cruel], Branda

¹⁰ Baronzii, George, *Fontana Zânelor*, București, Editura Tipo-Litografiei Dor P. Cucu, 1894: 7.

¹¹ George Crețeanu, *Lupul Mehedințeanul în Patrie și libertate*, București, Editura Minerva, 1988: 312.

(Gheorghe Asachi, Dragoș) or Iliana, Alexandru Pelimon, Bucur, istoria fundării Bucureștilor [Bucur, the Founding of Bucharest].

Branda, one of the main characters in the short story Dragoș written by Gheorghe Asachi, chooses to throw herself into the Siret river than to be the wife of the 'savage' man who had kidnapped her away from her loved one. She carefully and cold bloody prepares her suicide when, the naked truth came before her eyes. The queenly diadem, whose lure smell, reminded her of the menacing future: she looked down on in disdain at the barbarian adornments laid in front of her eyes and kissed the Romanian veil, which proved her chastity. Then, she took out of her blouse a little cross with a piece of wood from Jesus' cross and swore on that holy sign that she would die in the name of truth and country; hence, she decided to do that while getting married to the barbarian man – she would come out of the prison, then cross the bridge to take her to the court and jump off the bridge into the Siret waters – therefore, she would avoid to disgrace her parents' religion and the oath made to Bogdan; still, she wanted to leave a sign about her fate for the future, so, in a dark corner of the cell she wrote her name, her story, a farewell to her bridegroom and the wish that the Siret river carry at least her body to the land of her country.' ¹²

The moralizing tone of certain writings and their strictly educative nature decodes the authors' intention to express their opinions through their characters: Savina, the main character in the novel *Noptile carpatine sau istoria martirilor libertății* [Nights in the Carpathians or the Liberty Martyrs], written by Ioachim Drăgescu, fought for the country's freedom, along with her father, Horia, and she had ordered three hundred women, true citizens and patriots. She would boast about those women who were "more Romanian than the ones today" and she is very harsh on her present mates: "What are the Romanian women doing today? Sleeping. Today, I would be ashamed to be born Romanian. The Romanian women today have no idea what country, nation, language, national dignity are, and they are embarrassed with their name; their heart will only beat at a faster pace when they hear 'love' in another language, any language but Romanian, their eyes are enchanted by luxury and fashion craze, their breast will only feel the sinful pleasures, [...] The Romanian woman is a wreck now, very low, oh my dear country, sweet Romania! You have lost the most beautiful and precious jewel in your crown: the female heart. What a great mission, a holy call for the Romanian woman, which you little bit or hardly understand.

Today, in the midst of materialism that overwhelmed the mankind, when the people's hearts distorted so hard, your duty is to hold on the flag of awakening Romania. And when you raise that flag, everyone will follow, woman! All people will come after you!' ¹³

¹² Gheorghe Asachi, *Dragoș* în *Nuvele istorice*, București, 1915, p. 19.

¹³ D. Ioachim Drăgescu., *Noptile carpatine sau istoria martirilor libertății*, Pesta, Tiparul Bucsanszky, 1867: 204.

In the novel *Fiica lui Sejan* [Sejan's Daughter], written by Ciru Oeconomu, we find that Agripina, the Emperor Tiberiu's daughter-in-law, spent her first years with her husband, Germanicus, in the middle of legions, breathing in the air of the victorious armies [...]; during the war with Germans – while Cecina's army, cornered by Arminius and Inguiomer on a narrow road, amidst of marrow and forest, thought to have the same fate as Varus' – going beyond the weaknesses of her gender, fulfilling the duties of a general; a woman who stood at one end of the bridge over Rhine, which the terrorized fugitives wanted to break down and, by her words and personal example, she lifted up the courage and stopped a fatal end for the army¹⁴.

In the novel *Bucur, istoria fundării Bucureștilor* [Bucur, the Founding of Bucharest], by Alexandru Pelimon, Iliana, the daughter of Bogdan Vodă, "had left the palaces in the capital to join her father to the battlefield, along with the maids and all her personnel, who were protecting her. But her heart, inclined more towards the holy things, would not miss any occasion to go to God's place, to pray to the Mother of God for the health and happiness of her parent and for the freedom of country"¹⁵.

In the historical short story *Viața și faptele lui Mihai Viteazul* [The Life and Deeds of Michael the Brave], written by Dimitrie Bolintineanu, Florica's decision to die along with her father, Michael the Brave, made people in the market ask for that ruler to be forgiven: "Then a young lady dressed in black, her hair down on her shoulders, beautiful and whitish like the pain of the noble hearts, made way through the crowd, then the soldiers, got on the torture bed and threw herself into Michael's arms.

'And now', she yelled, 'come and kill us both!'¹⁶

The woman disguised in a soldier is present in many historic writings. Irina, the main character of the short story *Stefan cel Mare* [Stephen the Great], written by Theodor M. Stoenescu, is a country girl, raped by a soldier while she was clinically dead [quite a novelty for the 19th century fiction]. When she wakes up, many people will think she is a saint. But Irina finds out that she is going to have a baby so, full of shame, she leaves the village and goes to Stephen the Great's war camp. She puts on male clothes, takes the name of Toader and fights like a warrior.

Another prototype is the woman who is saving her husband or lover. Corbea, the main character in the homonymous short story, written by Theodor M. Stoenescu, is locked up due to a political plot and his girlfriend, Mărioara Arhondărescu, goes to Alexandru III to plead for his forgiveness. But the ruler falls in love with her and keeps her in sequesters, asking her to obey and

¹⁴ Ciru Oeconomu, *Fiica lui Sejan*, București, Imprimeria statului, 1899: 229.

¹⁵ Alexandru Pelimon, *Bucur, istoria fundării Bucureștilor*, București, Imprimeria Iosif Romanov, 1858: 48.

¹⁶ Dimitrie Bolintineanu, *Viața și faptele lui Mihai Viteazul*, în *Opere alese*, vol. I, București, Editura pentru Literatură, 1961, p. 91.

love him. And, again, the cliché of the woman who chooses between honor and compromise; honor will prevail: "Here you are, the ruler's mistress – those were her thoughts during her times of pain and disillusion. Death is so much sweeter!... Poor Corbea, how much he loves me!... And his reward is so sour! But I feel I coming close to the end of my life! I will probably die the same day like him! But what a deception!... He will die as a martyr and I as a whore!..."¹⁷

Alexandru III has been banished from the kingdom by his cousin, Michael the Brave, who will free all the people in prison. Corbea, an army chief, is looking for Mărioara who had joined a nunnery, finds her and tells her that he loves her. Then, he goes back to the battlefield, but he gets caught by the Turks, thrown in jail and tortured. Mărioara decides to go the battlefield to find her lover. She goes to Michael the Brave, who is amazed by her courage and gives her a captain to help her in her search.

Mărioara arrives in Constantinopol and manages to free Corbea.

In the short story *Fata de la Cozia* [The Girl From Cozia], written by N. D. Popescu, the Captain Vintilă, the youngest son of Vlad Dragu Voievod, sees Voichița, a shepherdess, at a fair while she was dancing and he noticed her beauty, followed her down and saw her fighting a wolf [the writer uses the animal symbol to praise the girl's courage], who had eaten her sheep and attacked her.

At the literary level, the present study aimed to connect the representations of women's roles with the idiosyncrasies of the transition from the romanticism to realism generated by the endurance of the tradition of romance and the persistence of the rooted cult of domesticity.

Thus, as typologies, we might delineate several characteristic features that the female characters are built after in historical prose: the emperor's daughter, the woman taking revenge on her husband or lover, the woman defending her honor, the woman going on the battlefield to fight or find her lover, the woman disguised in a soldier, the Romanian woman kidnapped and taken to a harem.

¹⁷ Theodor M. Stoenescu, *Corbea*, Brașov, Tipografia Alexi, 1892, p.46.

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE
"CAROL I"**

Redactor: *Laura MÎNDRICAN*

Tehnoredactor: *Gabriela CHIRCORIAN*

ISSN 2065 - 8281

Bun de cules: 01.10.2009

Bun de multiplicat: 17.12.2009

Hârtie copiator: A3

Format: A5

Coli tipar: 31,625

Coli editură: 15,81

Lucrarea conține 506 pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare "Carol I"

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

e-mail: buletin@unap.ro

Tel./Fax 319.59.69; 319.48.80/0215; 0307